UNITÁRIUS THEOLOGUSOK
OLV.- ÉS ÖNK
EGYESÜLETE

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A

VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

FC: FÓKE * A Román Nemzeti Egyház

SZERKESZTI:

BOROS GYÖRGY.

Tizenkettedik kötet.

AZ UNITÁRIUS TEOLÓGIAI AKADÉMIA * KOLOZSVÁRT * ÖNKÉPZŐKÖRE

KOLOZSVÁR,
NYOM. GÁMÁN J. ÖRÖKÖSE KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1899.

A XII. kötet tartalma.

XII. czikk az unitarismusról.

	Lap.
Az unitárius vallás törvényesitése Ferencz József	3
Az Isten eszméje unitárius felfogás szerint. Boros Gy.	33
A mi Jézusunk. Boros György	65
Jézus evangeliuma. Csegezi László	97
Egyházunk mozgató erői. Kelemen Albert	129
Az unitáriusok, mint a protestánsok protestánsai· Kanyaró F.	161
Az unitárius theologia irányzata. Boros Gy.	185
Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre. Bedő Albert	218
Az unitarismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. Kőváry L.	249
Az unitarismus hatása Magyarországon. Ürmösi Kálmán	281
Az unitárismus hazánkban és a külföldön. Gálfi Lőrincz	313
Eszményünk. Simó János	345

I. Költemények.

Tanitás. Tarcsafalvi Albert	9
Ima. E. Mikes Róza	22
A vilonyai templom tornyára. Végh Mátyás	38
Égő arczát. E. Mikes Róza	43
Benke Maris. Végh Mátyás	83
Krisztus és az arany kenyér. Végh Mátyás	111
Magyar kard.	119
Szeresd anyádat. Dézsi Mihály	139
A mit adsz jó szivvel add. Végh Mátyás	144
Enyém tied. Józan Miklós	150
Szent Ábrahámi Mihály emlékezete. Tarcsafalvi Albert	166
Feleségemhez. Rédiger Géza	194
Hol van az Isten? Tarcsafalvi Albert	252
Az Ur munkásai. Tarcsafalvi Albert	389
A mi örök tüzünk. Murányi Sándor	322
Föl ég felé Tarcsafalvi Albert	229

II. Vallásos és erkölcsi tárgyu közlemények.

Elmélkedés sorsunkról. Fazakas Lajos	18
Unitárius irodalom és Dávid Ferencz egylet. Dézsi Mihály	20
Az öreg asszoy bibliája. Boros György	23
Az Isten eszméje unitárius felfogás szerint. Boros György	33
A vallásos érzelem s ennek nevelése	38, 71.
A papnevelő intézet érdeke. Fazakas Lajos	41
Mi az imádság? Br. P. Horváth Kálmán	105
A hit árán. Boros György	109
Az egy igaz istennek	136
A jövő életben való hit alapja. Fazakas Lajos	141, 175
Az Ur angyalai Deák Miklós	145
Helyes itélet elve vallásos dolgokban. Józan Miklós	168
Az unitárius vallás előnye	194
Jézus követése (beszéd) Györfi Ferencz	74
Könyörgés. Brassai	135
Isten.	165
Gyászbeszéd	178
Egy jó pap képe. Brassai	256
A kik nem imádkoznak Br. P. Horváth K.	292, 334, 358
Az Isten az én zászlóm. Rédiger Géza	297

Lap.
Gyászima. Gálfi Zsigmond 329
Egyleti élet 354
Egyházi és iskolai mozgalmak mindenik számban.
Egyleti élet és munkásság mindenik számban.

III. Életrajzok és rokon-tárgyuak.

Kanyaró Mihály emlékezete. K. F. 82
Hajós János. 161
Püspökeink a millenium századában. Köváry László . . . 201
Köváry László (arczképpel.) 232
Szász Domokos ev. ref. püspök halála 58
Dávid Ferencz. Boros Gy. 365
Dávid Ferencz emlékezete 365

IV. Vegyes tartalmuak.

Felhivás előfizetésre. Boros György 1
Az uj esztendő. B. Gy. 8
Az ének hatása az isteni tiszteletre. Iszlai M. 11
Nők világa. . . . . 42, 84, 113, 148, 235, 272, 338.
A nők szerepe 25
Irodalom 25, 49, 98, 119, 153, 337
Pályázat 26, 244
A miveltség ismertető jelei. Dr. Brassai 38
Levél Amerikából. Samuel A. Eliot 46
Munka és munkaszünet. Boros Gy. 47
Imádság 56, 139, 166, 236, 258, 300, 257
Az elpusztult család. Osváth Gábor 56
Hasznos tudnivalók 60, 181
Levelek. Nagy Gergely, Pap Pál 81
A székely népköltészet legszebb virága. Kanyaró F. . . . 117
A Dávid F. E. házi estélye 120
Emléket Brassainak. Ferencz J. Boros Gy. 140, 273
Egy kis Főtanács 151
Régi dolgok 154
Budapesti levél Far. 155
Népiskolai hitoktatásunk kezdéséhez 172
Emléket az agyagfalvi réten 180
Az utolsó előtt 192
Az alföldön 298
Régi dolgok. Végh Mihály 202
Ünnepély Dersen 207
Az aranyosszéki ünnepély 209
A Berde Mózsa lakomán 230
Köri gyülések 238
A Dávid Ferencz Egylet XIV. közgyülése 258
Kérdés és felelet 273
Unitárius zsinati bál. Pap Mózes 274
Emlékezzünk 288
Berde, mint költő. Pap Domokos 301
A kereszturi zsinatról. Simó János 302
Kereszturi és tordai gymnasiumaink. Bétai 331
Adatok Berde Mózsa életrajzához. Gál Lajos 332
Női imádságos könyv 335
Vadrózsák a Székelyföldről 367

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Január. 1. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

A **Unitárius Közlöny előfizetési ára** 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 4 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Fölhivás előfizetésre.

Az „Unitáriás Közlöny“ XII-ik évi folyamára nyitjuk meg az előfizetést. A lap czélja annyira ismeretes már, hogy azt nem ismételgetjük. Ma a miveltség fokmérője a lapolvasás. A ki lapot nem járat, elmarad a világtól.

Az „Unitárius Közlöny“ az unitárius világ dolgait közli olvasóival. Sokat nem igérünk, mert ha egy ívnyi terjedelemben kell mozognunk, felét sem tudjuk beváltani igéretünknek.

Csak egyet igérünk: azt, hogy ha a Dávid Ferencz Egylet mostani tagjai rendbe hozzák hátralék tartozásaikat és ha mindenki egy új tagot vagy előfizetőt jelent be az újévre, minden hónapban *két (2) teljes íven fog megjelenni* egész éven keresztül. Ebben az esetben a „vidék, a „külföld,“ az „irodalom,“ az „ima és elmélkedés“ „nők világa“ rovatát állandóan megtartjuk.

»*Tizenkét czikk az unitárizmusról.*« Ez lesz a jelen évi Unitárius Közlöny fő érdekessége. Nem akarjuk elszalasztani a XIX. század a nélkül, hogy vallásunk és egyházunk fővonásait, azokat, a melyek legjellemzőbbek, a melyek jogosultságát igazol-

ják — be ne mutassuk. Minden hónapban egy czikk fog megjelenni. Alább közöljük az egész tervet.

Az „Unitárius Közlöny“ ára:

Alapitóknak 20 frt egyszer s mindenkorra.
Rendes tagoknak 1 frt (5 évre kötelező).
Előfizetőknek 1 frt 20 kr
Tanulóknak 60 kr.

Jó reménységgel üdvözli régi és új olvasóit

Boros György,
szerkesztő.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Mi az unitárismus? Mit hisznek az unitáriusok? Mi az unitáriusok evangeliuma? Van-e missiója az unitárius vallásnak? Milyen helyet foglal el az egyházak között és mit vár egy ily vallástól a társadalom?

Ezek a kérdések, egy sereg hasonlóval együtt, követelőleg állanak előttünk. Feleletet követelnek rájok az unitáriusok, feleletet várnak a nem-unitáriusok.

Tovább nem hallgatjuk némán. Ime megszólalunk. Legjobb erőnk teljességével állunk a kérdések elébe és feleleteinket a nyilvánosság szinterére kiállitjuk. A többi az olvasó dolga.

Az „Unitárius Közlöny“ f. évi 12 számában, tehát mindenik hónapban, közlünk egy czikket. A czikkek az irók egyéni gondolatait és fölfogását fogják kifejezni, tehát azok az unitárius fölfogás megnyilatkozásai csak annyiban lesznek, a mennyire az unitárius közvélemény helyeslésével és helybenhagyásával találkoznak. Az irók egyénisége korlátozást nem tűr, de ezen czikkek irói oly egyének, a kiknek szavát és véleményét általános érdeklődéssel és legtöbbször helyesléssel szoktuk fogadni.

Reméljük, hogy ezen czikkek az Unitárius Közlöny olvasói figyelmét magukra vonják és élénk eszmecserére fognak anyagul szolgálni minden irányban.

I. Az unirárius vallás törvényesitése. *Ferencz József.*
II. Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. *Boros György.*
III. A mi Jézusunk. *Gál Miklós.*
IV. Az unitárius vallás evangeliuma. *Csegezi László.*
V. Az unitárismus mozgató erői. *Kelemen Albert.*

VI. Az unitárius egyház viszonya a többi protestáns egyházakhoz. *Kanyaró Ferencz.*

VII. Az unitárismus theologiai irányzata. *Simó János.*

VIII. Az unitárismus jellemfejtő ereje. *Dr. Bedő Albert.*

IX. Az unitárismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. *Kozma Ferencz.*

X. Az unitárismus hatása Magyarországon. *Ürmösi Kálmán.*

XI. Az unitárismus hazánkban és a külföldön. *Gálfi Lőrincz.*

XII. Eszményünk. *Boros György.*

Az unitárius vallás törvényesitése.

»*A hit Istennek ajándéka.*« Ezzel az apostoli kijelentéssel lépett fel a mi Dávid Ferenczünk, mint a hitszabadság szószólója. 1568-ban a Tordán tartott országgyülésen,* a melyen jan. 6-án a következő vallásügyi törvény hozatott: „Urunk Ő Felsége a miképpen ennek előtte való gyülésében országával közönséggel a religio dolgáról végezett, azonképpen most is ez jelen való gyülésben aztat erősitik, t. i. hogy a Prédikátorok az evangeliumot prédikálják, hirdessék, kiki az ő értelme szerint és az közönség, ha venni akarja, jó, ha nem pedig, senki kényszeritéssel ne keseritse az ő lelke azon meg nem nyugodván, de oly Prédikátort tarthasson, a kinek tanitása ő neki tetszik. Ezért penig senki a Superintendensek közül, se egyebek a Prédikátorokat meg ne bánthassa. Ne szidalmaztassék senki az religioért senkitől az előbbi constitutiok szerint és nem engedtetik az senkinek, hogy senkit fogsággal avagy helyéből való priválással fenyegessen az tanitásért; mert a hit Istennek ajándéka, az hallásból lészen, mely hallás Istennek igéje által vagyon.“

E törvény csak folyománya volt a Tordán 1557-ben hozott ama törvénynek, melyhez hasonlót egész Európa nem tud felmutatni a 16-ik százból és a mely örök dicsősége fog maradni a mi kis Erdélyünknek: „mindenki azt a vallást kövesse, a melyet akar.“ Ekkor a Szentháromság tanával szemben az Isten személyi egységének hiteszméje is megkezdette hóditását a lelkeken s Kolozsvár városának lakói egy pár évvel megelő-

* Torda nemes városnak e szép jelenetet hazánk ezer éves fennállása alkalmából 1896-ban egy kiválóan szép festményben megörökitette Kriesch festő.

zőleg e hit vallói voltak. 1566-ben, a mikor Dávid Ferencz e kérdés felett folyt hitvitáról Gyulafejérvárról hazaérkezett, a szájhagyomány szerint, a Torda-utcza szegletén egy nagy kerek kövön tartott beszédével, annyira elragadta hallgatóit, hogy azok vállaikon vitték be a piaczi templomba Az 1568-ban Tordán hozott, s fennebb szó szerint közölt, törvényt ugy lehet tekinteni, mint a mi egyenesen az unitárius vallás érdekében hozatott s tényleg ez időtől is szoktuk számitani annak törvényesitését és ezzel az unitárius egyház megalapitását. E szolgált indokául 1868 ban egyházunk háromszáz éves évfordulója megünneplésének is

Az unitárius elnevezés ugyan, sem az 1568 évi, sem három évvel ezután 1571-ben a m.-vásárhelyi országgyülésen hozott hasonló szellemü törvényben nem fordul elő. De nem fordulnak elő azokban a többi vallásfelekezetek sem név szerint.

Ugy látszik, hogy vallásunk kezdetben „kolozsvári“ és a „Dávid Ferencz vallásának“ is neveztetett A medgyesi országgyülésen is, 1576-ban, a Dávid Ferencz halála esetére, az „ő vallásán levőknek“ adatik meg a püspökválasztás joga. Az „Unitária religio“ latinos elnevezés először 1600-ban a léczfalvi gyülésen használtatott hivatalosan Az unitárius név jegyzőkönyveinkben csak 1637-ben van először használatba véve, addig ily körülirással éltek hitelődeink: „Az egy igaz Istent, az egyedül való Atyát és az ő egy szülött fiát, a Jézus Krisztust a szent lélek által valló, Erdélyben szétszórtan levő magyar ekklézsiák.“ Ennél fogva tisztán nem tudjuk, hogy mikor vétetett használatba az unitárius elnevezés. A mikor II-ik Rákóczi György alatt az erdélyi országgyülésben 1540-től 1653-ig alkotott törvények rendbe szedettek és azok „Approbata Constitutiones“ czim alatt kiadattak, a törvénykönyvnek I. Része, I. titulussa 2-ik czikkelyében unitárius néven nyilvánittatik törvényesen bevett vallásnak, az idézett törvényczikk következő szavaival: „a rom. catholika, lutherana seu augustana, ev. reformata, vulgo calviniana, unitaria vel antitrinitaria religiok in perpetuum pro receptis tartassanak.“ E törvényt aztán még több más hasonló törvény követte, a melyek az unitárius vallás létjogát biztositották.

Hogy valamely vallás törvényes bevételének jelentőségét megértsük, tudnunk kell, hogy régebben a bevett vallások mellett ugynevezett türt vallások is voltak hazánkban. Ilyen volt az oláhok vallása, a kik a nemzeti fejedelmek alatt mind a keleti vagy görög vallást követték. De a mikor a nemzeti fejedelemség megszünt s Erdély is Magyarország királyát ismerte el fejedelmének, Kolonics László primás két jezsuitát beküldött Erdélybe, a kiknek sikerült az oláhok egy részét 1697-ben arra birni, hogy a r. kath. egyház némely hitelveinek elfogadása mellett, különösen a pápától való függésüket, elismerjék. Ezeknek papjai aztán Mária Terézia alatt 1744-ben a kath. papokkal egyenlő jogokat és kiváltságokat nyertek s vallásuk egynek nyilvánittatott a róm. katholikus vallással. Tehát nem mint külön vallás vétetett be törvényesen. Ezeket nevezték egy ideig egyesültgörög hitüeknek, ma görög katholikusoknak neveztetnek. A visszamaradt résznek, mely abban a nem egyesült görög, ma a görög keleti egyházat alkotja, a vallása továbbra is 1848-ig, csak tűrt vallás volt, a melynek szabad gyakorlata meg volt ugyan engedve, de egyházuk nem élvezte azon jogokat, a melyeket a bevett vallásuak egyháza élvezett, a melyek szerint ezek a vallás szabad gyakorlata mellett teljes önkormányzási joggal birtak. Ehez képest nevezetesen püspökeiket szabadon választották, a fejedelem joga lévén, a megerősités; egyházi és világi személyekből álló egyházi gyüléseket tartottak, a melyeken közmegegyezéssel egyházi törvényeket alkottak s ezek szerint másoktól függetlenül kormányozták egyházukat; egyházközségeket, alsóbb és felsőbb rendü iskolákat alapitottak s ezekben a tanitás és oktatás ügyét keblileg intézték; kegyes alapitványokat tehettek és fogadhattak el; vegyes házasságra léphettek s ilyenkor a születendő gyermekek nemük szerint követték a szülőket; a válópereket is saját kebelbeli egyházi törvényszékeiben intézték el; hivatalok viselésére is csak a bevett vallásuak voltak jogositva; sőt e tekintetben a tőrvény megkivánta, hogy a főbb hivataloknál a négy bevett vallásuak egyenlő számban alkalmaztassanak; s. t. b

Mindamellett, hogy voltak egyes korszakok, különösen III. Károly és Mária Terézia alatt, mikor az unitáriusok e jogokra

nézve kisebb-nagyobb megszoritást szenvedtek s főleg az, hogy ez idő alatt jóformán minden hivatalból kizárattak, azért maga a jog nem szűnt meg létezni; törvényesen bevett vallás volt az unitárius vallás Erdélyben 1568 óta; sőt 1848-ban, Erdélynek Magyarországgal egyesitésekor, a Pozsonyban tartott országgyülés XX-ik t. czikkében egész Magyarországon törvényesen bevebb vallásnak nyilvánittatott. E törvényczikk által lett tehát egyházunk teljesen egyenjogu testvére hazánk minden más egyházának. Ezis egyik vivmánya e dicső korszaknak, kézzel fogható bizonyságául annak, hogy a vallási szabadság a polgári szabadsággal karöltve jár. Egyik a másik nélkül nem létezhetik.

De hát mi szükség van arra, hogy a hitszabadság elve mellett valamely vallás bevett vallásnak nyilvánittassék, törvényesittessék? Tagadhatatlan, hogy ebben némi ellenmondás van. De a mennyiben a hitélet külsőleg is nyilatkozhatik s tényleg nyilatkozik is; a mennyiben a hitelvek megfelelő cselekedetekben kivánnak érvényesülni s a vallásos szertartások mindenesetre valamely külső formát öltenek magokra, ezek iránt egy állam sem lehet közönyös; mert esetleg a hitelvekből folyó cselekedetek szintugy, mint egyes vallásos szertartások, összeütközésbe jöhetnek az állam törvényeivel vagy a társadalmi erkölcsökkel. Vegyük — például — csak a védkötelezettséget vagy az egynejűséget, mi lenne, ha a katonáskodás elleni hitelv, a mi hazánkban sem ismeretlen, vagy a többnejüség, a mi a mi házassági jogunkba s társadalmi erkölcseinkbe ütközik, elnézést találnának? Ebben leli magyarázatát és ez volt régen indoka a vallások törvényesitésének. Sőt legujabban 1895-ben hozott vallásügyi törvényünk is, mely a teljes szabadság elvére van fektetve, mert kimondja, hogy „mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást", annak külsőképpen kifejezését és gyakorolhatását, igen helyesen, az ország törvényeinek, valamint a közerkölcsíség kivánaimainak korlátai közé szoritja; azaz: hihet és vallhat akárki akármit, de hitének és vallásának külső cselekvényeiben a köztörvényeket és erkölcsiséget büntetlenül át nem lépheti

A mi már ezen legujabb, a vallás szabad gyakorlatáról

szóló, 1895 évi XLIII. t. czikkben az unitárius vallást illeti, annak ebben is meg van tartva bevett vallási jellege, szintugy mint az eddig már bevett többi vallásnak, a melyek közé ugyancsak az 1895 évi XLII. t. cz. által az izraelita vallás is felvétetett. És ezzel, ezen törvénynek a hitszabadság elvére lett fektetésével, a vallások törvényesitésnek eddigi rendszere véget is ért. Az ujjonnan keletkezhető vallások többé nem bevett, hanem csak elismert vallások lesznek; ha t. i. a törvényben e czélból előirt rendelkezéseknek megfelelnek.

Különben a bevett vallásuak egyházai is eddigi jogaikat csak több-kevesebb megszoritással gyakorolhatják, részint nem is birják többé. Igy az iskolák felállitását és fenntartását illetőleg az 1868 évi XXXVIII-ik és az 1883. évi XXX. t. cz. által a kormány szorosabb felügyelete és ellenőrzése alá helyeztettek; az 1894. évi XXI t. cz. 136 §-a értelmében pedig házassági törvényszékeik, valamint ugyanez évi XXXIII. t cz. által az anyakönyvek vezetése iránti joghatályuk teljesen megszünt. Ezeket tehát ma már unitárius egyházunk sem birja. De ezek közül különösen a két utóbbit nem is lehet szorosan véve a vallási, az egyházi élet kiegészitő részeinek tekinteni Ezek nélkül bátran felvirágozhatik egyházunk. Sőt most az állam is mely annyi időn át csak mostoha gyermekeinek tekintett s nem hogy valamit adott volna, hanem még azt is elvette, a mink volt, — most az állam is jóakarólag kezet nyujt haladásunkra, egyházunknak és iskoláinknak mind fokozottabb mértékben segélyezésével, legujabban lelkészeink fizetésének legalább a létminimumig szükséges összegig leendő kiegészitésének munkába vételével. Ha ezekhez hozzá vesszük, hogy az 1885 évi VII. t. cz. szerint egyházunknak hivatalban idősb egyik elnöke azaz vagy püspöke vagy főgondnoka méltóságuk, illetőleg hivataluknál fogva egyházi tisztök tartama alatt a főrendiháznak tagjai, tehát ebben is kifejezésre van juttatva a többi bevett egyházakkal való egyenjogusága — elmondhatjuk, hogy Dávid Ferenczünk nem hiába áldozta fel életét szent vallásunk igazságaiért és hitelődeink nem hiába harczolták meg a nemes harczot egyházunk fenntartásáért. Csak bátran hát előre. Vessük mindnyájan a munkára kezeinket, mert a czéltól még messze

vagyunk. Egyházunk őrei: vigyázzatok! Az egyszemélyü Istennek imádói; imádkozzatok. **Ferencz József.**

Az új esztendő.

— Elmélkedés. —

A „Prédikator“ azt mondja nincsen új a nap alatt. (Pred. I., 9., 10.) Nem adunk igazat e predikatornak. Igen sötét szinben látja a világot, mert sürü fátyolt tart a szeme előtt is, a szive előtt is.

De bizony van új dolog minden helyen és minden időben. Nemcsak az ifjunak, a ki még a fölfedező uton jár, hanem az öregnek is, a ki visszatér, mert már nem bízik erejében, hogy távolra el tudjon menni; nem is törődik azzal, hogy mi történik a mások országában. Az öreg embernek is új minden reggel, új minden levélbomlás, minden rügyfakadás. Uj a lélegzés, mellyel lankadó tüdőjét táplálja, új a reménysugár, mellyel gyöngeségét erősiti.

A hajdani predikatornak ma is vannak hallgatói és hívei. Ezek a fiatal öregek és az öreg fiatalok. Azok, a kik igen korán elégették a reménység mécsolaját és azok, a kik a minden napi élet szédítő körforgásában elveszitették tiszta látásukat és érzékeny fölfogásukat Ámde ki mondja nekem, hogy én a nagy bibliából csupán a Predikátort olvassam és ki hiteti el velem, hogy a sok millió ember közül annak a nehány pessimistának van igaza?

A három éves kis gyermek órákig eltársalog bábujával. Az, a kinek lelkében nincsen költészet, mosolyog a kis „egyűgyün“, mert nem tudja, hogy az a parányi teremtés a maga kis szivéből, életet és érzést, a maga kis lelkéből gondolkozást és értelmet lehel a kis bábuba és ahhoz beszél, a mi való s nem ahhoz, a mi élettelen. Jobb lenne tanulni a kis bölcstől! Lám neki teljesen és tökéletesen igaza van Lám mí és mindenki, a kinek élete ér valamit, annak köszönhetjük, a mi kivül esik azon a gépies mindennapiságon.

De még ebben is található uj. Hiszen a lélegzés elég mindennapi dolog, az a táplálkozás is, de a nem közönséges ember ezeket is változtatja, újitja, mert kimegy a bérczek ormára, hol más szellő lengedez, elsétál a rétek ölébe, hol illat áradoz. A táplálkozásról nem is kell szólani, mert ebben ugyancsak szereti az újat egész az inyenczségig

De találok én bibliai embert is, a ki méltóbb arra, hogy szavára hallgassak, mint a Predikátor. Pál apostól az én em-

berem, a ki azt mondja, hogy nem használ semmi, hanem az új teremtés. (Gal 6 r 15); arra bíztat, hogy vetkezzük le a régi élet szerint való ó embert, a mely megromlott a csalárd, gonosz kivánságok miatt és újuljunk meg lélek szerint, öltözzük föl az uj embert, mely Isten szerint teremtetett az igazságra és a valóságos szent életre. (Ef. 4r. 22 sk.)

Van új dolog a nap alatt. Van új az emberben és az embernek. Meglehet újitni az ót, meg kell újulni mindennek, minden nap, de legkivált akkor, mikor az esztendő is megújul.

Az Isten jeleket, iránytűket, útmutatókat állit elönkbe. Jézus kézzel fogható példában int, midőn azt mondja: töltsetek új bort a hordóba (Mt. 9. r. 17.) Ez mostanra szól. Nekünk szól, kik beléptünk az új esztendőbe. Ime az esztendő megújult, legyünk mi is ujakká benne, hogy ép, egészséges és hasznos legyen az újévi életünk, munkánk, hitünk, vallásunk és szeretetünk.

B. Gy.

Imádság.

Jó Isten, mi sokat kérünk. Te mindent adsz, oh tanits meg minket arra, hogy jobb adni, hogysem elvenni. Tanits meg, hogy életünk egy olyan adomány, a melyből juttatnunk kell másoknak és mindeneknek. Tanits meg arra, hogy az élet örömei együtt szaporodnak az élvezők számával Oh add, hogy testünknek és lelkünknek minden kincsét osszuk meg másokkal, hogy terjedjen és gyarapodjék a jó Add, hogy miként a szorgalmas bányász, mi is ez uj évben találjunk új eret szivünk tárházában és azt hozzuk napfényre s gazdagitsunk vele minden szegényt és szükölködőt. Add, hogy a reménység, az igaz szeretése, a jó diadalában vetett hit, soha meg ne lankadjon keblünkben Add, hogy minden lépés ujabb képet tárjon föl az élet bérczei és rónái között. Éreztesd velünk a szeretet melegét, a közös jóratörekvés erejét és isteni lelked mindenhatóságát. Szeress minket jó Isten és újítsd meg bennünk az ó embert, hogy éljünk a Te neved dicsőségére most és az egész évben Amen.

Tanitás.

Szemed sugáriban fürösztöm
Fiacskám vágyó lelkemet.
A fölkelő napot köszöntöm
A mint mulatgatok veled.
Két csillagod ugy rám ragyog,
S olyan nagyon boldog vagyok.

Majd zsongni fog füledben annyi
Kiáltás, hivó, csalfa hang,
S elébb menj, vagy jobb elmaradni,
Becsület kell, vagy pompa, rang?
Gondolkozol s megfejtheted,
De hű felelet — életed.

Miben s miként jársz el naponta,
Irott betü minden nyomod,
Lehetsz világ elátkozottja,
Magad fonván meg ostorod,
Avagy lehetsz — hiszem, ha lész —
Ép szivvel ember, ép, derék.

Menj fölfelé, de sorra-rendre,
Fiam, alap kell mindenütt,
Tudásra épits s jellemedre,
És könnyü lészen majd terüd.
Mert czél az élet, s czéltalan
Ki járja, az boldogtalan.

Czél! Istenem, ha ezt megértik
A zsönge kornak éviben,
Kevés lesz elme, sziv, s kevés itt
Kifejlett kar, a mely pihen.
Jelszóként ima lesz belől:
A hanyagság bűn, mely megöl.

A nyüzsgő élet áradatja
Se vegye meg a lelkedet,
Erős maga és mély iszapja,
Kihuznád lábad — s nem lehet.
Mi ottan űzne czél után,
Vásári lárma az csupán.

Ne légy te gyöngébb annyi másnál,
S ne légy erősebb, mint magad,
Még ifju lész s immár lejártál,
Ha vakmerő, ha gyáva vagy.
Aczélozd szived, lelkedet,
Fejts izmot, épits jellemet.

Melengető nap nem lehetsz te,
Hanem, fiam árnyék se légy,

Erődet hiven latba vetve,
Légy bár kicsiny, de ép, egész.
A jókkal lenni sort kerits,
Palástjuk szárnyát — azt ne vidd

S mért mondanék sokat neked ma,
Hiszen sorom még elkerül,
Napot se tűzök homlokodra,
Te légy csak ember, emberül.
S hogy boldog légy, erre még
Két összekulcsolt kéz elég.

Tarcsafalvi Albert.

Az ének hatása az istentiszteletre.

Hajnal mosolyg az éj után!

(Jutalmazott pályamű)

Minő eljárás követendő az egyházi énekek tanitásánál úgy az iskolában, mint a gyülekezetben azon czél elérése szempontjából, hogy az ének az istentiszteletre minél hathatósabb befolyással legyen?

Midőn e kérdés kidolgozására a D F. E. pályázatot hirdetett, czélja bizonyára az volt, hogy lehetőleg megállapitassanak azok a módok és eszközök, melyek által iskoláinkban az ének-tanitást minél sikeresebbé tehetjük s végeredményében annak hatását az Istentiszteletre minél fokozottabb mérvben biztositathatjuk.

Valóban helyesen fogta fel az egylet elnöke magasztos feladatát, midőn az egylet figyelmét e fontos ügyre terelte; mert ugyanis az éneknek nemcsak az emberben levő szép érzék kifejtésére van megbecsülhetetlen hatása: nagy jelentősége van annak a nyilvános istentiszteletben is. A szép érzék fejlesztése mellett az emberi kedélyre is legnagyobb nemesitő hatása van a zenének, illetve az éneknek, mert magával ragadja érzelmünk világát, fogékonnyá teszi a lelket minden iránt, a mi szép, magasztos és fönséges; buzditólag, lelkesitőleg, s ha kell megnyugtatólag hat emberi lényünk belső világára A ki érezte már a dalnak és éneknek hatását az élet jelenségeinek különböző nyilvánulásaiban, igazat ad Zichy Géza gróf jeles költőnknek:

„Bölcsődtől egész sirodig
Hü társad a zene,
Ragyogó kincs, mit földre sirt
Az Isten szent szeme!“

Nagyon szerencsés dolog egyházi életünkre nézve, hogy a D. F. E. is ez ügyben a cselekvés terére lépett. Hogy munkál-

kodásának lesz némi sikere, azt abból a körülményből lehet következtetni, hogy az E. K. Tanács az egyházi énekek rendszeres tanitásának utját előkészitette, midőn a vallás tanitással kapcsolatban ehhez is tervet és utasitást adott ki, valamint pályázat utján gondoskodott arról is, hogy e czélból egy alkalmas kézikönyv álljon a tanitók és tanulók rendelkezésére

E bevezetés után lássuk: *Mik lehetnek azok a törekvések, melyek a kitűzött czél elérésére vezetnek?*

Miután minden jó és szép eszme megérlelésének, minden ismeretnek és tudománynak igazi melegágya *az iskola:* itt kell e dolognak is alapos előkészitéséhez hozzá kezdeni; itt kell az éneklési tehetségnek és kedvnek fejlesztéséhez hozzá fogni

A mely tanitó az éneket iskolájában elhanyagolja, az kiejti kezéből azt a hatalmas képző eszközt, mellyel a gyermek vallásos érzését és erkölcsét a legnagyobb mértékben fejlesztheté, mivel első sorban a szent ének az, mi a gyermek lelkét áhitattal tölti el és a mi őt ez által valóban boldoggá teszi. Az E. K. T. által kiadott „Tanterv és útasitásban" is igen helyesen és a kellő rövidséggel meg van irva, hogy „a miveltség haladásának és a vallásos élet fejlődésének egyik fő feltétele a szépészeti érzék fejlesztése; ennek pedig legelső eszköze az ének. A kereszténység s a protestáns vallások is elterjedésüket nagy mértékben köszönhetik az éneknek." Ez úgy is van, mert csakugyan a reformatio korában jöttek létre a zsoltárok franczia népdalokból szerkesztvé és csakhamar Európa minden népénél elterjedtek A népiskolák keletkezésének ideje is nagyrészben a reformatió korára esvén, az énektanitást a népiskola már kezdetben a nevezetesebb teendői közé sorozta. Jöttek aztán idők, midőn az iskola nem nagy súlyt fektetett az énekre. Vallásközönségünk kebelében is egyes helyeken még ma is szomoru állapotokat jeleznek ez ügyben némelyek. De ezzel szemben örvendenünk kell azon, hogy a népnevelésügy mai általános föllendülésével e téren is egy szebb korszak hajnalának derengő sugarai ébresztgetik a szunnyadozó erőket és tehetségeket Szerencse az ügyre nézve, hogy nép- és polg. iskoláinkban, valamint a magosabb népoktatási intézetekben az ének kötelezett tantárgy, s még nagyobb szerencse, hogy tekintélyes paedagogusok véleménye szerint a közép-iskolákban is azzá teendö.

Az énnektanitás fontosságának emelésére czéloz az is, hogy a legutóbbi egyetemes tanitó-gyülés is foglalkozott e kérdéssel és pedig szerencsés sikerrel, mert véget vetett annak a hosszú szerencsétlen vitának, mely sok év óta a fölött folyt, hogy

hangjegy-irás alapján, vagy hallás után tanittassék az ének a népiskolában?

A hozott határozat megengedi ugyan a két alsó osztályban a hallás utáni tanitást, de azért mégis igazat adott a mi korábban készült tantervünknek, mely a hangjegyirás szerénti tanitás álláspontjára helyezkedik

Tantervünk a tanitás menetére és anyagára nézve három fokot különböztetünk meg. Az első fokon az I., II. osztály, a második fokon a III., IV osztály és a harmadik fokon az V., VI. osztály anyagát szabja meg, s végül gondoskodik még az ismétlő iskoláról is. Ugy látszik, hogy a tanterv a kellő magaslatra kivánt helyezkedni s ehhez szabja utasitásait is.

Ez ellen nem lehet tanügyi szempontból kifogásunk, s a hol lehet betartandó és követendő. De gyakorlatilag véve a dolgot, előttünk áll ez a nagy kérdés: Mi történjék akkor, ha a szoros értelemben vett tanterv szerénti tanitásnak a körülmények útját állják és nem három, hanem csak egy fokon történik a tanitás?!

A paedagogia és didactica mai előhaladott korszakában az ügyes és képzett tanitó ekkor is czélt ér, mert alkalmazza azokat a módszertani fogásokat, melyek biztositják bármely tárgy tanitásának sikerét. Mert ne feledjük, hogy eljött az ideje, hogy az ének is, mint „tantárgy“ foglalja el helyét az iskolában.

A zene-paedagogusok szerént az énektanitásnak is, mint bármely tárgy tanitásának, kétféle czélja van: *tárgyi* és *alaki.* Tárgyi czélja abban áll, hogy a gyermek minél több éneket tanuljon meg szépen énekelni Alaki czélja pedig az, hogy az énektanitással is fejlesszük a gyermek értelmét és felfogó tehetségét, nemesitsük szivérzelmét, erősitsük akaraterejét stb.

E kétféle czél eléréséhez juttatnak minket a következő módszertani elvek szem előtt tartása és alkalmazása: *Könnyebbről menjünk a nehezebbre!* Tehát ne kezdjük az énektanitást év elején: *Mint a szép hives patakra* . . . vagy *Erős várunk* . . . stb. kezdetü énekekkel, melyek 8 hang körén is tul járnak, hanem kezdjük egy hat hangkörben irt énekkel, a milyen több van énnekkönyvünkben. A többek között ilyennek kinálkozik: *Im az áldott nap feljövén* . . . kezdetü énekünk, mely igen alkalmas egyelőre az iskolában a reggeli tanitást megelőző éneknek. Az eljárás ilyenforma lehet Mikor a gyerekek a hat hangjegyet (C, D, E, F, G, A) megismerték és ennek körében meglehetős gyakorlottsággal bírnak, akár valamely gyakorló könyv (legjobb a Sztankó Béláé), akár csak a fekete táblára irt gyakorlatok alapján:

fölirjuk a jelzett éneknek jegyeit a fekete táblára kemény *C* hangsorban.

Természetes dolog, hogy az eddigi gyakorlatok alapján ismerik a kulcsot, ütemjelzőt. szünjegyet stb.

Az éneknek ezen jegyeit, mint gyakorlatot, egyszer-kétszer elénekeltetjük, ha már megy, irunk a jegyek alá *la* szótagot és igy is gyakoroljuk Mikor igy is tudják énekelni a gyakorlatot, aláirjuk a szövegét és olvastatjuk kellő értelmezés után előbb egyesekkel, azután karban többször. Ha már majdnem könyvnélkül tudják a szöveget, egynehány arra valóbb gyerekkel elénekeltetjük az éneket egyenként, s végül karban.

A tanterv útasitása, avagy tetszésünk szerint, keresünk ezután még az énekgyüjteményből hasonló könnyebb éneket és a fennebbi eljárással, fokozatosan haladunk át a 7—8 hangkörben járó énekekre és igy tovább.

Egyidejüleg, ha a kemény C hangsorban a gyerekek kellő jártassággal birnak, ezt a tudást ráalkalmazzuk folytatólag a kemény G, D, A, F, B hangnemekre és az ezekkel kapcsolatos lágy hangnemek közül legalább is egy-két könnyebbre. A kemény G hangsort hamar megtanulják, mert a *C* hangsorból felét már ismerik. E négy hanghoz (G, A, H, C) előbb csak az ötödik (D) hangot vesszük fel. Kellő gyakorlás után a hetediket és igy tovább, szem előtt tartva azt a második gyakorlati elvet: *Egyszerüről menjünk az összetettre.*

A hangjegyirás tanitásánál egy másik lényeges dolog: *szoktassuk a gyermeket ezzel is önmunkásságra!*

Ezt ugy érjük el, hogy midőn a gyermekek a hangjegy ismeretben megfelelő jártassággal birnak, felhagyjuk nekik, hogy az énekgyüjtemény könnyebb énekei közül egyiket-másikat tegyék át pld. C-durból D-durba, vagy akár megforditva stb. A munka sikere a gyereket később ujabb meg ujabb tevékenységre ösztönzi. Ezek a dolgok nemcsak osztott, de osztatlan iskolában is keresztül vihetők.

Osztatlan iskolában is nagyobb sikert érünk el az ily okszerü hangirás szerénti tanitással, mint a hallás utánival, mert a mi fő, az éneklésben elért szép eredmény mellett érvényesülnek a nevelői oktatás elvei! *Nemcsak éneket tanitottunk, hanem szolgálatot tettünk az ember-nevelésnek is!*

Ha csak hallás után tanitunk: eljárásunk eredménye — mint Felméri mondja — *»nem bir támaszponttal a szellemben!«*

Az ily tanitás nem vezet a dolgok önálló használatára, hanem csak gépies utánzásra. Ha a 20-ik ének betanitása is oly nagy fáradságba kerül, mint az elsöé, akkor a gyerek szelle-

mére nem hatottunk buzditólag, s nem adtunk tápot önmunkásságának.

Még egy nevezetes és sokat hangoztatott elv szem előtt tartása nagyon kivánatos az énektanitásnál is. *Ne az iskolának, hanem az életnek tanitsunh!*

Ha a hangjegyszerénti tanitást az elmondott gyakorlati alapon végezzük, akkor elérjük azt, hogy a gyerekek az iskolából kilépve nemcsak nehány éneket tudnak, hanem hangjegy ismerettel is birnak, melynek alapján tovább képezhetik magukat az éneklésben.

A gyakorlatiasság elve követeli, hogy korán szoktassuk a gyerekeket az éneklési szabályok megtartására, hogy például mindig állva és nem lehajtott fővel énekeljenek; éneklés közben fejöket ne hajtogassák; a szöveget, főleg a magánhangzókat, tisztán ejtsék ki; hangjukat ne erőltessék; magasabban ne énekeljenek, mint a hogy birják. Minden ének elővételénél a gyerekek hangkörének tekintetbevételével kiszámitandó, hogy az éneklés melyik hangnemből történjék, mert az énnekkönyvbeli lehet, igen magas, vagy igen mély. Máskor is, *de éneklés alkalmával, a tanterem levegője okvetlen tiszta legyen.* A gyakorlatiassághoz tartozik még, hogy a gyerekek ne csak énekórákon énekeljenek, hanem minden lehető alkalommal, például reggel és estve a tanitást megelőző és bezáró ima előtt De aztán nem mindig azt az egy pár éneket, a mint sok helyen szokásos, mivel ez esetben a legmagasztosabb érzelemnek, *az áhitatosságnak,* ápolásáról szó sem lehet.

És ha már ez ügynek föllendülése érdekében a tanitókon kivül más illetékes tényezők is tenni akarnának valamit, akkor legelső lépésnek tartom, hogy az egyes egyházközségekben a pap, tanitó, gondnok s más intelligens egyének igyekezzenek arra törekedni, hogy az iskolának az énektanitás sikere czéljából harmoniuma legyen, mert valójában csak hangszer segitségével lehet kellőleg fejleszteni a gyermek zenei hallását. Ez különben is nem luxus; ez ép úgy hozzá tartozik az iskolai felszereléshez, mint a megfelelő butorzat és egyéb kivánatos taneszközök; ez nem egy-két, hanem legalább 30 évre szóló kiadás, mely a legdúsabb kamatokat hajtja ily hosszu idő alatt.

Ma már az állam fokozottabb mérvben segélyez egyházat és iskolát, hassunk hát oda minden eszközzel, hogy *midőn az iskola megkapja a mai kor kivánalma szerént a teljes felszerelést: abból ne hiányozzék az iskolai harmonium se,* mert a szent énekeknek, chorálóknak hatása ennek kisérete mellett elmaradhatatlan, még ha egy szólamban énekeltetnek is.

Ez annyival kivánatosabb, mert tanitóink nagy többségét már oly emberek teszik, kik a kolozsvári és sz.-kereszturi képzőből kerültek ki kiváló és lelkes zenetanárok avatott kezü vezetése alól.

Ez új generatio képesitve van az énektanitást a tantervnek és a magasabb kivánalmaknak megfelelőleg végezni, csak adassanak meg hozzá a szükséges eszközök és föltételek. Ellenkező esetben hiába hozzák magukkal az intézetből a tudást és lelkesedést, mert a közöny és szükkeblüség kedélyöket fásulttá teszi és igy csakhamar ki vesz belőlük a szép és magasztos pálya iránt lángra gyult az a nemes ügyszeretet, mely más körülmények között áldásos forrása lett volna ügybuzgó munkásságuk egész hosszu sorozatának.

Ezekben van lerakva a helyes alapra fektetett énektanitás módszere, a mely tudtunkkal nehány iskolánkban meg is van már honositva.

Ha a leirt eljárást foganasitjuk iskoláinkban, akkor könnyü lesz annak folytatása a gyülekezetben.

Az éneklésben ily módon iskolázott tanitványok szive nem lesz egyhamar siváraá, hanem keresi az ujabb tápot, a mit meg is talál részint ama dalokban melyekkel a nép szive különben is tele van, de főleg a *daloskörben,* mely minden jóravaló községben már vagy meg van, vagy meg lesz egy pár év alatt.

Miután a mi istentiszteleteink igen egyszerüek, nagyon érdekében áll papjainknak és tanitóinknak, hogy a daloskörök segitségével templomainkban a *karéneklést* lehetőleg meghonositani igyekezzenek.

Ne késsünk azért a gyülekezetben, főleg a felnőtt ifjuság körében ujabb meg ujabb szárnyakat adni az éneknek, hogy áldják ők az Istent nem csak szájjal, de szivvel is, s fejlődjék bennök a szép, magasztos és fönséges iránti érzék, mely legfőbb ékessége marad mindig az ifjunak

Énekkara, ha egyszólamú is, kell hogy legyen minden tanitónak az iskolás gyerekek köréből, melylyel vasárnaponként a templomban énekeltessen.

Ambitiosus tanitó nem áll elő mindig csak egyszólamú énekkarral, hanem abban jár, hogy minél hamarább szervezzen kiválóbb alkalmakra, kétszólamú énekkart is, mely orgona kisérettel a nagyobb igényeket is kielégiti, s a melyet egyes esetekben könnyü dolog a felnőttek köréből *tenor* és *bassus* szólamokkal kiegészíteni. Ha kedvező körülmények lehetővé teszik, hogy a templomi énekkar a felnőttek köréből alakuljon, akkor is vegyeskar alakitására kell törekedni, mert könnyebb szervezni és nagyobb hatása van, min a férfikarnak.

Énekgyüjteményünkbe fel is van véve e czélból nehány ismert énekünk vegyes karra irva, valamint egy pár szép angol hymnus is. Az iskolai énektanitásnál hangoztatott didactikai elvek szem előtt tartásával előbb ez egyszerü és könnyü énekek tanitandók és csak később vegyünk fel más gyüjteményekből, nehezebb éneket.

Igen használható gyüjteménye van e czélra Oláh Károly nagykörösi képezdei zenetanárnak; valamint Vegler Gyula sz.-kereszturi zenetanár is tett le vegyes karra többeket unitárius egyházi énekeink közül

Ha e dologban nincs elhamarkodás, erőltetés, hanem kellő tapintattal és szakértélemmel történt a szervezkedés és útbaindités, akkor a siker elmaradhatatlan, s a gyülekezeti tagok elismerése kiváló örömet szerez úgy a vezetőnek, mint az énekkar tagjainak.

Ha hezdetben az ily énekkar müködése nem is elégitené ki teljesen a magosabb igényeket, azért mégis hatással és befolyással van az istentisztelet látogatottságára és emelkedésére, mert *érdeklődést* kelt a gyülekezetben.

Az egyházközség apraja-nagyja tolongva siet a templomba, mert viszi, ha egyéb nem, az *összeköttetés.* Ily esetben a pap is jobban összeszedi magát, minélfogva neki is nő a tekintélye és népszerüsége A helyzet és körülmények nagy befolyást gyakorolnak az emberre; nemcsak rombolni, de javitani is tudnak!

A gyülekezetben főképp arra kell törekedni, *hogy öregek, ifjak, sőt nők is vegyenek részt az éneklésben.* Erre első sorban a papnék, tanitónék és általában intelligens nőink szánják rá magukat, mert a jó példának meg lesz a biztos hatása.

Ma némely helyen az a fonákság tapasztalható, hogy a nagy leányok müködnek az énekkarban, de a gyülekezet énekében nem vesznek részt, pedig hangjegyismeretök alapján bármely ének előadásában részt vehetnének.

Bizony csak müveljük hát iskoláinkban és gyülekezeteinkben az éneket a jelzett módokkal és eszközökkel, mert egy neveléstani iró szerént: *az ének erősiti és edzi a lelket, s fogékonynyá teszi mindannak befogadására, a mi a humánus és az erkölcsös rovatba esik.*

Ez pedig az istentiszteletek látogatásának emelkedése és fokozódása szempontjából igen fontos dolog

Nagyon eljött az ideje, hogy a protestans egyházak e dolgok mivelésére több gondot forditsanak. Azt már hangsulyoztam, hogy az iskolai felszerelés követeli a harmoniumot.

Most ezt kénytelen vagyok megtoldani azzal, hogy *templomainkba a mai primitiv és fülsértő orgonák helyébe, igyekezzünk a műének kiséretéhez használható és a mai kor ízlésének megfelelő orgonákat állitani!* Bizony a léleknek magasabb és eszményibb táplálékra van szüksége, mint a minőt templomaink ma nyújtanak! Igen örvendetes dolog azért, hogy a D. F. E. nemcsak szóval, de tényekkel is kiván hatni hitéletünk javitása és fejlesztése érdekében. E pályatétel kitűzése s az egylet választmánya által az énekügy népszerüsitése érdekében inditott mozgalom mindenesetre egy bekövetkezendő szebb korszak hajnalát jelzi. Ha hivatott nagy embereink, az egylet elnökének nemes példáját követve, az általa meginditott agatatioban némi áldozatokkal és jutalmazásokkal is résztvennének: nehány év alatt kézzel fogható eredményeknek lennénk tanui.

Különösen sokat tehetnek a D. F. E. nőtagjai A kolozsvári nők buzgósága bizonyára egy pár év alatt, mozgalomra hivja a vidéket is, és alakulni fog még néhány énekkar, melyek nemcsak a gyülések iránti érdeklődés fölkeltésére, hanem az istentisztelet emelésére is kiterjesztik áldásos működésüket.

Minden illetékes tényező csak annyit tegyen az ügy érdekében, a mi tőle könnyen telik: már akkor is a haladás útjára jutottunk. A főhatóság az útat megegyengette, midőn tantervet és tankönyvet készittetett a rendszeres énektanitáshoz.

Az új tanitói nemzedék tettre készen áll nemes feladata előtt. Nehány iskolánkban szemlélhető az úttörő munka szép eredménye. Egy pár gyülekezetünk is nevet szerzett magának e téren A D. F. E pedig éppen a zászlóvivői szerepre vállalkozott.

Ugyan hogyne sorakoznánk *e zászló* alá; látva, hogy ez elhanyagolt téren a munka megkezdetett s egyházi életünk egén: *Hajnal mosolyg az éj után!*

Iszlai Márton.

Elmélkedés sorsunkról.

Új évbe léptünk. — Gondolatom szerint az unitárius papság kinos szenvedéseinek vége van s kezdődik jövendő boldogságának új éve.

Nagy hibának vélném, ha az évfordulati ünnepek, az esztendő első napjai, ugy mennének el mellettünk, hogy szivünk lelkünk mélyén meg ne mozduljunk. s ne gondolkozzunk ama nagy feladatról, mely előttünk áll ma, midőn egyik igen tekintélyes protestáns pap szerint „egyfelől a képmutató hit, másfelől a minden szentet becsmérlő hitetlenség az erkölcsiség oszlopait erős kezekkel rázzák.“

Ha komoly gondolatokkal eltelve visszanézünk történelmünk lapjain a multba : gyönyörü részletek tünnek föl lelkünk előtt Látjuk az unitárius papságot, a mint a nagyobb rész 100, 150, 200 frt fizetés, a főpásztorok 400—400 frt fizetés mellett végzik önfeláldozással, magasztos munkájukat, fölvilágosodásra s honszeretetre tanitván, lelkesitvén a népet.

Ki merné vádolni ezt az önfeláldozást? Ki merné azt mondani, hogy az unitárius papság a multban nem végzett eleget, hogy nem rótta le kötelességét Isten, haza s egyház iránt?

S ha igaz, hogy „a boldogságra kevés csak a jelen, a multon épül az s az emlékezeten": akkor, mi jelenlegi papok boldogok lehetünk. S ha igaz, hogy egy állandó épületnek erős alap kell, hogy bizton s bátran épithessünk reája : akkor örömmel, minden aggodalom nélkül állithatom, hogy az alap meg van, az alap szilárd, s rajtunk áll, hogy épitsünk arra szép épületet.

Nem czélom kiterjeszkedni annak bebizonyitására, hogy a mult papság milyen magasztosan, önzetlenül fogta föl s teljesitette hivatását; még kevésbbé szeretném, ha szavaim félremagyaráztatnának s azt mondaná valaki: „ime megint egy uj leczkéztetés, megint egy aggodalom a jövőért!" Csak erre szeretnék feleletet nyerni, vajjon tudjuk-é oly lelkesülten folytatni a munkát, épiteni az elődök által megkezdett épületet? Tudjuk-é akkor, mikor ugy tetszik nekem, hiányzik két fő erényünk, melylyel az ősök tündököltek. — Nem jól fejeztem ki magam s kiigazitom tehát, mig van erre időm. Nem hiányzik még egészen csak elakar hagyni. Az egyik az. — Hivatalunk magasztosságának érzete helyett napról-napra mi magunk is, kicsinyléssel, mintegy lenézőleg viseltetünk pályánk iránt — Elégedetlenek vagyunk, nem tudjuk abban a magasztos, eszményi szépséget megtalálni s megfeledkezve pályánk sokféle magasztos gyönyöreiről, csak a terhekről beszélünk s nem szólunk igy nagy mesterünkkel: „Az én igám terhes, de gyönyörüséges!"

A másik az, hogy az a hagyományos unitárius szellem. mely az ősöket annyira jellemezte, mely csodákat mivelt és segitette őket, hogy az üldözés kimondhatatlan keserüségei is megédesüljenek, ez a közös ismertető jegyünk hanyatló félben van. Nem is tudom mit, de mintha féltenénk egymástól valamit.

Ez a multban nem igy volt s ennek a kettőnek is a megujult vágyakkal, megjavuló helyzettel meg kell változnia s ujra el kell hogy foglaljon minden unitárius papot hivatása magasztosságának, szépségének. gyönyörüségének érzete s lel-

künkben ujra helyet kell foglalni annak az ősi unitárius összetartozási érzetnek s akkor bizonyára szép dolgokat vihetünk véghez s ronthatjuk a képmutató hitet s a minden szentet becsmérlő hitetlenséget s épithetjük, terjeszthetjük, a szabad fölvilágosodást s a tiszta jézusi kereszténységet Vajha ugy lenne !

Fazakas Lajos.

Unitárius irodalom és a Dávid Ferencz Egylet.

(Irta és a Dávid F. Eegylet közgyűlésén 1698. okt. 29-én felolvasta Dézsi Mihály unitárius pap).

(Vége.)

„Egy láthatatlan hatalom“ czimmel szépen magyarázza a szerkesztő Boros György az isten lételét A legegyszerübb ember is megértheti ebből, hogy hol található meg a jó Isten. A Jézus Krisztusról szintén a szerkesztő ir.

A „Jézus feltámadásá“-ról Clark Fr. Jakabtól van egy szép czik leforditva. Husvéti gondolatok czimen a halhatatlanság, örök élet eszméjét fejti ki meggyőzően Ferencz József. Carpenter ezen a czimen: „Miért kell az unitáriusoknak ünnepelni a husvétot?“ — hatásosan mond el örök igazságokat. Ezt az eszmét magyarázza Rédiger Géza „Feltámadunk“ remek költeménye, melynél szebben kifejezve költő tollából nem olvastam a feltámadás nagyszerü eszméjét.

Az egyháztörténelem köréből, a mi a népre nagy hatást tett és az egyleti kiadványok közül a legtöbb példányban terjedt el a Tarcsafalvi „Fejedelem és papja“ czimü elbeszélő költeményt emlitem íel. A mi szép utat talál a nép szivéhez ma is.

Az unitárius vallás nagy alakjairól többén irtak Kőváry László az első unitárius fejedelmet János Zsigmondot ismertette szépen, Békés Gáspárról Ürmösi Lajos irt, Koncz Jánost a nagy jóltevőt Péterfi Lajos ismertette, Blandrata Györgyről Kanyaró Ferencz adott egy szép képet, a nagy Channinget Boros György ismertette lelkesedéssel

A költemények közül szépségükkel és vallásos tartalmukkal kiválnak a Nagy Lajos tanár, Végh Mátyás, Murányi F. Sándor, Tarcsafalvi Albert költeményei

A vallásos költészetnek valóban gyöngye Nagy Lajos „Imádkozni kell“ czimü költeménye.

Az unitáriusok elsőbben magyarok és azután unitáriusok. Nálunk első a haza, azután jön a vallás. A hazaszeretetet is ápolta az egylet irodalma.

Azt a nagy nemzeti gyászt, a mely trónörökösünk halálával érte a nemzetet, szépen fejezte ki Murányi Sándor „Az az egy is“ czimü költeményében.

Felséges asszonyunk halálán érzett fájdalmunknak megható szavakban ad kifejezést az a két imádság, a maly közelebbről jelent meg az egyesület lapjában Ferencz József püspök úr ő méltósága és Rédiger Géza tollából.

Az ezer éves ünnepen imádságokkal és Murányi Sándor „Ünnepeljünk“ czimü szép versével s több szép czikk közlésével ünnepelte meg az egyesület is ezt, a nagy nemzetek életében is ritka, ünnepet.

Ha nem a vallásra és a hazára vonatkozó szép költeményeket és czikkeket is felemliteném, igen hosszura nyulna felolvasásom. Én unitárius irodalom alatt azt értem, a mit kiválóan az unitárius irók az egyletben vagyis az egylet buzditására létrehoztak, a mi mind értékre, mind számra nézve, már magában véve egy kis irodalom.

Ezekben kivántam az egyasületben kitejtett s az unitárius vallásra vonatkozó irodalmat az idő rövidségéhez mérten ismertetni A mely intézménynek oly szép multja és története van, mint a Dávid F. Egyesületnek, arra még szebb és dicsőbb jövő vár.

Mi megértük azt, a miért Dávid F. és mások elvérzettek; a miről hitelödeink csak álmodtuk az valóra vált, a hit- és lelkiismeret szabadsága nem eszmény többé, hanem törvénykönyvünkbe van igtatva. Habár a róm. kath. vallás sok tekintetben ma is kiváltságokat élvez, a mennyiben a nagy nemzeti vagyonnak ők az örökösei s igy ők több eszközzel rendelkeznek arra, hogy vallásuk terjed; de összedugott kézzel nekünk sem szabad tétlenül állanunk.

Minden tisztességes uton gyarapitani kell az egyesületet elsőbben vagyonilag, mert az egyesület felvirágzásához is 3 dolog szükséges, mint a háboruhoz, pénz, pénz és harmadszor is pénz, a többi aztán könnyebben megy.

Én a népnek szánt olvasmányokat sokkal czélszerübbnek látom apró szines boritékkal ellátott 8-ad vagy 16-od rétü füzetekben kiadni.

Czélszerünek látom, hogy a már kiadott, népnek szánt füzetek ilyen alakot nyerjenek, mert ez tetszetősebb. A nép ilyen aproságokat szivesen vásáról, jó kedvvel elolvassa, odaadja a szomszédjának is, hogy az is olvassa Ha füzetben és 4-ed rét alakban jelennek meg, az ilyen népies czikkek elkallódnak.

Mulhatatlanul szükségesnek vélem, hogy vallásunk főbb

elvei, hitczikkelyei, egyháztörténelmünk nagy alakjai, jóltevőink élete ilyen apró 3—4 krajczáros füzetekben minél előbb napvilágot lássanak. A mi már meg van irva jól és szépen, az egyesületi lapban, azt ki kellene adni ilyen apró füzetekben, a mi pedig nincs kidolgzzva népies formában, azt akár pályázat, akár megbizás utján ki kellene dolpoztatni á népies füzetek számára.

Vallásunk igazságait tanulják ugyan az Unitárius Kátéból, de a jót terjeszteni, ismételni sokszor kell, hogy vérévé váljék az embernek.

Ezekbe, a kicsiny füzetekben lehetne vallásos tartalmu verseket is közölni.

Népünk szerett imádkozni reggel és estve, étel előtt és étel után Ilyen népnek való olcsó, rövid imádeágaink nincsenek. Ilyen imádságokkal teljes füzetet is czélszerü lenne, ha az egyesélet kiadnak. Ára lenne 4—5 kr.

Ezeket az apró füzeteket mindenik egyesületi tagnak erkölcsi kötelessége lenne árusitani.

Ezek után inditványozom, mondja ki a közgyülés, hogy

1. apró füzetekben ismerteti vallásunk hitczikkelyeit,

2. az egyesület lapjában megjelent kiválóbb életrajzokat, vallásos tartalmu czikkeket is felveszi az apró füzetekbe,

3. az apró füzetekben imádságokat is közöl a nép számára.

Végül köszönetet mondok az igen tisztelt hallgatóságnak, hogy elmefuttatásomat türelemmel végig hallgatni szives volt, ugy szintén a mélyen tisztelt titkár urnak is az érdekes tételért, a mit felolvasásom tárgyául kijelölni szives volt.

Nők világa.

Ima.

(anyám emlékének).

Kerested a csöndet, békét
Sok éven át; de hiába!
Lelked zajló indulatja
Megtalálta az imába.

Nyugodt levél, nem zavarta
Lelked hő vágy röpke álma.

Szived teljes boldogságát,
Föllelted a szentegyházba.

Körülted annyi nyugalom,
Lelkedben annyi béke, csend,
Hogy az egész menyországot,
Megtalálod már idelent!

E. Mikes Róza.

Az öreg asszony bibliája.

Ugy van! Mi rendesen ahoz vagyunk hűtelenek a mi teljesen a miénk. Mindig ott van szemünk előtt. Tudjuk, hogy ha kell azonnal megtaláljuk a maga helyén, s ennek következtében nagyon ritkán foglalkozunk vele odaadással.

Vegyük csak fontolóra e szavakat Nézzünk körül szobánkban s hallgassuk meg az ott lakók panaszát. Mindeniknek van egy-két szó igaza.

A jó öreg szekrény azt panaszolja, hogy már régóta nem néztük meg azokat a leveleket, a melyeket szegény édes anyánk irt volt nekünk még kis leány korunkban. Akkor a mikor legelőször hagytuk el a szülői házat!

Az az egy-két darabka selyemruha még a jó öreg nagymamáé volt. Mindig azokkal ment a templomba! Azért becsülte ezeket oly nagyra az édes anyánk! Lám ő hűségesebb volt az ő anyjához, mint mi vagyunk hozzá.

A szegény vén óra is milyen régóta áll csendesen Nem elég pontos. Már pedig a mai világban tudnunk kell még a perczeket is, mert mi gyors vonattal szoktunk utazni. Hát, a jó öreg most nem válik be! Nem elég ha megtürjük ott a régi helyen? Hadd maradjon ott csendesen!

Igy tudjuk igazolni magunkat minden hibánkból. Oh ez a mai világ mind „önügyvédekké“ nevel minket. Az ellenfelekkel könnyen, hamar leszámolunk, mert a világ itéletére nem sokat adunk. Magunkkal, már tudniillik azzal a kis alkalmatlannal, a kit lelkiismeretnek szoktak nevezni, no hát vele is csak elbánunk valahogy. Ma még furdal, üldöz. Holnap könnyebb lesz!

Vegyük csak fontolóra ezeket a szavakat! Nézzünk körül vajjon nem valóságot beszélnek-e. Ime itt van a jó „öreg biblia“. Mióta nem tekintettünk bele! Nincsen-e igaza ha szemrehányást tesz nekünk.

Uj esztendő van! Emberelyük meg magunkat is jobban,

Osszuk be az időt. Hátha szakithatunk ennek is egy-két perczet, hogy benne lapozgassunk.

Kövessük az öreg asszony utját. Az ó testamentomba vezet. A Mózes I. könyve 24 részę nyílik föl. Egy nagyon régi, de mindig uj dolog. Ez az a mivel a nők leginkább szeretnek foglalkozni: a házasság Ábrahám a családfő, az apa, halálát közeledni érzi, de a halál félelménél jobban bántja az a gondolat, hogy fiának (Izsáknak) nincsen felesége. Még ennél is jobban aggasztja az, hogy az örökös majd idegent, olyant hoz a házhoz, a.ki nem az ő Istenét imádja. Ezt a gondolatot nem viselheti el Evvel az aggodalommal meghalnia nem szabad.

Mit mivel hát a gondos apa? Keleti szokás szerint elküld háztüz látni. Szolgájának kiadja a rendeletet, hogy szerelje föl magát mindennel a mi a családnak tekintélyt és tisztességet szerezhet. „Menj el az én rokonságaim közzé és ott szerezz fiamnak feleséget, de a fiamat oda vissza ne vidd, hanem hozd erre a földre a melyet az én Istenem adott nekem és az én házamnak.“

A szolga elkészül, de mielőtt elindulna, vallásos, kegyes emberhez illően imádkozik: „Uram, én uramnak, Ábrahámnak Istene, adjad, hogy nyerjem meg azt a mit kivánok és cselekedj irgalmasságot az én urammal, Ábrahámmal.“

Elindult. Utközben, messze távolban, ott azon a határon hova czélja ki volt tüzve, egy kútnál megszáll, hogy a maga és tevéi szomját megenyhitse, az út porát letörölje.

Sereggel jártak a kúthoz a vidék összes lakói. Sereggel állottak ott most a vizet vivő leányok. A szolga keleties leleménnyel szerencsét próbál. Vizet kérek egytől — s ha meghajtja korsóját, hogy igyam és még azt is mondja, hogy „a te tevéidet is megitatom“ az lesz az a kit az én Istenem szerzett az ő szolgájának Izsáknak.

Egy ujabb sereg leány jö. Ime ezek között van egy szép, egy bájos. Azt szemeli ki a szolga. Elébe megy és szól: kérlek adj innom! Jól számitott. A leány nemcsak neki, a tevéinek is adott.

Ki vagy te leány, mond. Bethuel leánya vagyok én.

Van-e szállás és eledel atyádnál?

„Minden elég van minálunk, szólt a leány s elfuta és meg mondá az ő anyja házában a mint e dolog lőn.“

„Áldott az Úr, az én Uramnak Ábrahámnak Istene, ki nem vonta meg az ő irgalmasságát és igaz mondását az én uramtól, mert engemet az én utamban az Úr vezérlett az én uram atyjafiai házához “

A leány testvére a szolgának elébe ment, ünnepélyesen fogadták, megvendégelték és a szép leánnyal megajándékozták, hogy urának haza vigye.

Izsák az ifju, nyugtalanul várja. Künn a mezőn barangol. Imádkozik Istenéhez, hogy hozzon neki jót s mikor fölemelé fejét meglátta a tevéket, megpillantotta a szép leányt és azután elvevé, hogy neki felesége legyen és szereté őt.

Könnyü elképzelnünk milyen örömben repesett az öreg szolga szeme, midőn látta, hogy a jó atya imádsága teljesült és a szelid, munkás, szorgalmas leány megtalálta a kit megérdemelt!

Szükséges-e mondanunk többet? Könnyü leolvasni ebből a tanulságot. Ki nem látja, hogy csak az Istenben vetett bizalom boldogitja az embert. Ki nem tanulhatja meg ebből, hogy a leányt a tiszta, szép és munkás élet mindig boldogitja s legtöbbször éppen ugy és akkor, a hogy nem is remélhette.

Köszönjük jó öreg, hogy elvezettél minket ehhez az üditő forráshoz. Hogy hálánkat kifejezzük, ezután gyakrabban fogjuk követni ujjaid nyomdokait ebben a jó öreg könyvben — a bibliában.

Boros György.

A nők szerepe. Még egy kis gyermeknek is nagy szerepe van a maga helyén. Betölt, megelevenit, magakörül vonz egy egész házat. Természetes, hiszen mily nagy a lehetősége nála minden szépnek és jónak! A nő, mint anya, egy ily kis gyermek mellett a legnagyobb. Ott van az ő igazi élete, ott nyilatkozik meg ereje a tűrelemben, szeretetben és önfeláldozásban. S mégis ez nem minden, a mit egy nőtől várunk A nőnek még mint dajkáló anyának is gondolni kell a háztartásra, gondolni a nevelésre. Még a legjobb iskolából kikerült nő is jól teszi, ha figyelemmel kiséri a gyermekek egészségére vonatkozó ujabb fölfedezéseket. Tudni kell, hogy a mindennapi tapasztalat és tanulás az embereket megtanitja arra, hogy a meglevő házi dolgokat hogyan kell czélszerübben fölhasználni. Ez azt jelenti hogy az emberekkel érintkezni kell. Az olvasás egy nap sem mellőzhető. Az érintkezés nélkülözhetetlen. Midőn a házi gondok annyira apadnak, menjünk és segitsünk másokon. Egy szóval, mindig tartsuk szem előtt, hogy nekünk nőknek is nagy szerepünk van ugy a családban, mint a családon kivül.

Irodalom.

Musings in verse. Frank Taylor boltoni derék barátunk egy kötet verset adott ki az előlirt czim alatt (időtöltés versirással) A versek nagyobbára alkalmiak. Köztük van az is, melyet a

budapesti Conferenciánkról irt. (U. K. 1896 évf.) Van benne több hymnus. Mindenikben a vallásos ember nyilatkozik meg, mély érzéssel és erős hittel.

Kolozsvári Lapok szépirodalmi és társadalmi hetilap. Megjelenik minden vasárnap Kolozsvári irók közremüködésével, szerkeszti Kovács Dezső Kiadja Gombos Ferencz. Tartalomjegyzéke ugy hisszük tévedésből, nincs adva. Tartalma: A közönséghez. Karácsony *Nagy* Károly. Jégverés után, (költ.) *Szabolcska* Mihály. Szabadulás (novella) *Fanghné* Gyujtó Izabella. Lenézik (költ) *Jékey* Aladár. Az anyakönyvvezető előtt, irta Carlo *Pignone* (ford.) Szálljatok le (költ) *Felszeghy* Dezső. Nagy históriák. (Czikksorozat) *Janovics* Jenő. Szinház. Irodalom. Hétről-hétre — Változatos és jó tartalom a mi saját embereinktől. A lap nekünk kolozsváriaknak és erdélyieknek indult meg nemes ambitioval, ifjui hévvel. Őszintén kivánunk neki jó sikert ! A jövője lehetne nagyon szép és fényes egy ilyen egyetemi városban s ilyen irodalomkedvelő országrészben s mégis, mégis mi aggódunk sorsa iránt, mivel számos példa igazolja, hogy mi a magunk embereit és vállalkozóit nem támogatjuk őszinte bizalommal és igaz lelkesedéssel. Vederemo. Ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona.

A Prot. E. és I. lap a protestantismus legrégibb bajnoka Az unitárius érdeknek is mindig nyitva tartotta hasábjait Simén, Brassai, Ferencz József és mások sok dolgozatot adtak belé E lap fönnállása közös érdek. Szerkesztő Szőts Farkas. Kiadó Hornyánszky (könyvkereskedés Budapest) Ára félévre 4 frt 50 kr.

Evang. Egyh. lap. Szerkeszti és kiadja Weress József ev. lelkész Orosházán. Élénk lap. Erőteljes a hangja és becses a lapszemléje. Ára egész évre: 6 frt.

Protestáns lap Az erdélyi ev. ref egyházkerület hivatalos közlönye. Nagy körültekintéssel szerkeszti Molnár Albert theol. tanár Kolozsvárt. Ára egész évre : 6 frt

Erdélyi Gazda XXXI-ik évfolyama megbővülve, új alakban és rendkivül gazdag tartalommal, mint hetilap indult meg Ára negyed évre 1 frt 50 kr. Lelkészek kedvezményes féláron kapják Figyelembe ajánljuk.

Pályázat.

A Dávid Ferencz Egylet ezennel pályázatot hirdet Pályadijul kitüzetik 20 k o r o n a Hajós János pályadij azon tanitó részére, ki a népiskolában vagy a felnőttek között az 1898—99 iskolai évben az énektanitásban a legnagyobb sikert éri el.

A pályadijra az ajánlatokat az iskolaszékek és vizsgálóbizottságok teszik esperesi uton a mélt. és főt püspök urhoz. Az ajánlatok részletesen indokolandók.

A pályázat eredménye a főt. püspök ur és az egyleti elnök javaslata alapján a Dávid Ferencz Egylet legközelebbi közgyülésén fog kihirdettetni.

Csak azok a tanitók pályázhatnak, kik a Dávid Ferencz Egyletnek tagjai.

A Dávid Ferencz Egylet választmánya határozatából

Kolozsvárt, 1898. deczember 20.

Hajós János elnök — **Boros György** titkár.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Az uj év alkalmából szives üdvözletet és meleg kézszoritást küld a szerkesztő az Unitárius Közlöny dolgozó társainak és összes olvasóinak. Kivánja, hogy mindnyájan érjenek és töltsenek boldog uj esztendőt, jó életet és állandó örömet a családban, a társadalomban, az egyházban és az államban!

Brassai siremlék. A nagyhirű tudós Dr. Brassai Sámuel sirjának emlékkel megjelölésére alakult bizottság Kolozsvárt decz. 17-én gyülést tartott Dr. *Farkas* Lajos egyet. tanár elnöklete alatt. Jelen voltak: Albach Géza, Ferencz József, Fazakas József, Dr. Farkas Gyula, Dr. Eisler Mátyás, Dr. Márki Sándor, Merza Lajos, Pákey Lajos, Dr. Szentkirályi Ákos, Vass Domokos A bizottság eddigi müködéséről *Boros* György b. titkár tett jelentést. A gyüjtő bizottság az ország különböző részeiből alakult meg összesen 88 taggal. A gyűjtőíveket a mult nyár folyamán küldötték szét egyelőre csak a hirlapoknak és a bizottsági tagoknak. A bizottság Erzsébet királyné Ő Felsége halála következtében beszűntetett minden actiót és azt most szándékozik tovább folytatni. *Merza* Lajos pénztárnok jelentése szerint csak egy pár gyüjtő iv érkezett vissza 135 frt gyűjtéssel. Ezt a bizottság teljesen indokoltnak látja az Erzsébeth királyné emlékre rendezett gyüjtésekkel. Különben is az ivek visszaküldése későbbre volt jelezve. Az intéző bizottság javaslatára meghosszabbittatott a gyüjtő-ivek beküldési ideje 1899. évi ápril 1-ig. A bizottság teljes jó reménységgel néz a siker elébe, olyan biztató nyilatkozatokat kapott számos előkelő férfitól és nőtől, a kik közül megemlitjük Dr. Gyulai Pál, Dr. Concha Győző, Hermann Ottó, Hegedüs Sándor, Bartha Miklós, Gróf Eszterházy Kálmán, Sretvizer Lajos, Dr. Bedő Albert, Hubay Jenő nevét Budapestről; Cserey Jánosné Imecsfalváról, Sándor Mózes, Réthi Lajos tanfelügyelők, Gróf Kuun Géza, Bod Péter, Dr. Betegh Miklós, Dr. Masznyik Endre, Dr. Szlávik

Mátyás és még számosan készséggel ajánlkoztak a szép czél megvalósitására. *Pákey* Lajos főmérnök bemutatta az intéző bizottság által már a mult évben elfogadott remek tervet, mely áll egy ókori görög templomból, melynek közepén Dr Brassai kitünően sikerült mellszobra foglal helyet. A bizottság minden tagja örömmel gratulált a remek tervhez, melyre Pákeit a Brassai iránti személyes vonzalom is inspirálta. *Ferencz* József unitárius püspök azzal az örvendetes hirrel lepte meg a bizottságot, hogy az unitárius egyház közpénztára 500 frtot szavazott meg a siremlékre Végül még Vass Domokos jegyző tett jelentést az ügyforgalomról A Brassai siremlékre begyült adakozásokról lapunk is koronként meg fog emlékezni. A bizottság közelebbről a közép és felsőbb tanintézeteket fogja megtalálni a siremlék érdekében. Egy nagyszabásu Concert is fog rendeztetni.

— **Polgárdii egyházközségünkhöz** tartozó Vilonyai fiók-egyházközségünk Keresztes Pál, veszprémi lakós, buzgó hitrokonunk áldozatkészségéből a községben egy igen alkalmas helyen, egy épületes telket vásárolván meg, ez épületet a nyár folytán ugyancsak nevezett hitrokonunk áldozatkészségével csinos templommá alakitotta át, az épületből kiemelkedőleg czinktedelü toronynyal látta el, mely folyó évi október 9-én számos veszprémi, polgárdi és vilónyai intelligens közönség és hallgatoság jelenlétében ünnepélyesen föl is szenteltetett. Jelen volt a felszentelési ünnepélyen Keresztes Pál áldozatkész hitrokonunk is, kinek köszönheti vilónyai fiók-egyházközségünk, hogy immár nem folyton zaklatva, hanem saját templomában háboritatlanul imádhatja az egy élő igaz Istent. De köszönettel tartozunk mi is a nagy lelkü jóltevőnek, hogy unitárius szent vallásunk dicsőségét tul a Dunán is egy kis templommal megjelölte. — Ez idő szerint ez ott az első unitárius templom. Valóban, nem tudunk szavakat találni lelki örömünk kifejezésére Legyen Istentől megáldva a nemes jóltevő. És legyen Istennek szent áldása az Ő tiszteletére szentelt emez uj hajlékon!

— **Polgárdii** s. lelkész, Pálfi Ferencz a Dunántul időzése alatt oly sok jelét adta lelkes buzgóságának és tappintatos eljárásának, hogy a fennebbi hirrel kapcsolatban meg kell emlékeznünk róla, mint Dunán tul ez időszerinti lelkes papjáról. Nemcsak lelkes ifju, hanem körültekintő lelki pásztor is.

— **A szétszort hivek gondozása.** Miután a lelkészsegélyről (congrua) szóló 1898 évi törvény azokra a hivekre is gondot fordit, a kik az anya és leányegyházaktól távol laknak, lapunkban ezután rendes rovatot vezetünk az ilyenek között észlelt mozgalmakról. Ime egy másik érdekes jelenség.

— **Mózes Mihály** abrudbányai lelkésznek, ki a marosmenti hívek összegyüjtésén régóta fáradozik, többekkel levelezést folytat, sikerült Tövisre egy szép gyülekezetet vonni össze. Inczefi Albert tövisi gyógyszerész ur hivta meg buzgó lelkészünket az első szólgálatra. Az ev. ref. lelkész kézséggel ajánlotta föl temlomukat. A lelkész urat nov. 30-án az államvasutnál várták és ünnepélyesen fogadták : Pap László áll főnők, Pap Loránd és Inczefi Albert. Estve Dr. Boér Jenőné Pap Eszter urhölgynél nagy társaság volt együtt, melyben a r kath. és ev. ref. lelkészek is részt vettek. Decz. 1-ső napján tartatott istentisztelet, melyen ev. ref. vallásuak is többen vettek részt. Lelkészünk 1 Sám. 6. 13 v. alapján tartott beszédében a különböző vallások tulajdonságait és azok közös alapját fejtegette és kimutatta az Isten, vallás és a hazaszeretet közös törvényeit,

Úrvacsora osztás is volt. Istentisztelet után Farnos Elekné Papp Agnes urhölgy adott fényes ebédet. Pünkösd másod napján ujból istentisztelet lesz, midőn szervezkedni fognak leány-egyházzá.

Szentábrahámi Mihály mult századbeli unitárius püspök emléke iránti kegyeletnek a hittani intézet ifjusága 1866-ban egy lelkes elhatározással igen szép jelét adta volt. A néhai nagy püspök sirkövét fölismerték a többi elhagyott és utnak is inditott sirkő között. Lelkesülten elhatározták, hogy a követ kiemeltetik, betüit megujittatják. „A legnagyobb unitárius iránti kegyelet megható szavakban nyilatkozott, az az iránti kegyelet, ki akkor volt unitárius, mikor unitáriusnak lenni szégyen vala, mikor az unitáriussággal, kivált magas állásu egyénre nézve üldöztetés és halálos tőrbe ejtés volt összekötve.“ A mostani ifjak a néhai nagy püspök emlékét egy nyilvános ünnepélyen kivánják megujitni márcz. 31-én a nagy püspök halála évfordulóján. Az ifjuságot jó érzéke és helyes itélete soha sem hagyta el. Ne is hagyja! Az ifju tudjon lelkesülni minden szépért és nemes eszméért.

— **Az iszlói egyház** kántor-tanitói állást rendszeresitett. Itt kántor nem volt soha, de most a hivek nem csekély áldozatával (250 frt) és az E. K. Tanács 400 frt segélykölcsönével tanitói lak és iskolának szükséges házas telket vásárolt. A kántor-tanitónak fizetésül adja a kepe ⅓-át és egy kevés birtokot. Kántor tanitónak Simó Benedek III éves tanitó jelöltet a püspök ur kinevezte. November 6-án elfoglalta állását, s jelenleg müködik. Jó sikert kivánunk!

— **Az ezeréves alapra tett kegyes adományok.** (Negyedik közlemény L. a. 3-kat 1898. 6. sz.) Derzsi Károly (2-szer) 12 frt 35 kr Deák Lajos 2 frt. Jóvá irt kamatban 46 frt 05 kr. Kelemen Albert 5 frt. Mikó Imre és neje Biderman Berta 10 frt Ürmösi Tivadarné 1 frt József Lajos 1 frt. Tana Sámuel 1 frt. Pál Sándor 50 kr. Ütő András 1 frt Kovács Albert 50 kr. Pálfi Miklós 50 kr. Nagy Dénes 1 frt Szentiványi Zsigmond 1 frt. Özv. Ütő Benjáminné 50 kr. Dr Hankó Domokos 5 frt. Kelemen Árpád 2 frt. Dr. Gálffy Endre 3 frt Dr. Gálffy Endréné 1 frt. Gálffy Róza 1 frt. E közlemény tesz 95 frt 40 kr. Az előbbi három közleménnyel az alap együtt 2006 frt 90 kr. Annyira tehát mégis eljutottunk, hogy van kétezer frtot tevő ezredéves alapitványunk is. És ez vallásközönségünk alig 2—300 tagjának kegyes adománya, a kiknek nem mulaszthatom el ismételten köszönetemet nyilvánitani, hogy felhivásomat figyelmökre méltatták s enyiben legalább megvalósitani segitettek azt a czélt, mely ez alapitvány megteremtésével lelkem előtt lebegett t. i. hogy nemzetünknek ezredéves évfordulója ne maradjon jeltelenül egyházunkban se. Mi lenne az eredmény, ha vallásközönségünk tagjai közül nemcsak 2—300-at, hanem legalább 2—3000-et megnyerhettem volna ez ügynek. De talán még nincs okom erről is lemondani. Ezen jó reménnyel várom és kérem a további adományokat. Vajha vallásközönségünk minden tagjának a nevét beirhatnám az aranykönyvbe. Kolozsvárt, 1898 deczember 24.

Ferencz József unitárius püspök.

— **Udvarhelykör.** Decz. 8-án folyt le H.-Szt.-Pálon az udvarhelyköri jegyző választó rendkivüli közgyülés Ez a gyülés valóban rendkivüli volt ugy előzményeiben. lefolyásában mint következményeiben. Ugyanis a nyári közgyülés többsége Vári Albert kénosi papot választotta jegyzői székre méltónak, most pedig Pál Ferencz oklandi papot Fazakas Lajos urnak a a közelebbi Fő-tanácson tett inditványára feleletül inditvány nyujtatott be a kör tanitósága által az iránt, hogy mentessenek fel a tanitók a papi szolgálat teljesitése alól A gyülésen többen ez inditvány feletti napirendretérést óhajtották, mire azt az inditványt benyujtók vissza is vonták, abban a reményben, hogy ez ügyben a papi tekintélyt féltők minél előbb

a Fő-Tanácsban hasonló tüzes inditványt tesznek az énekvezér-tanitóknak a papi szolgálat alól szóló felmentését illetőleg, mert Fő-Tanácsunk nem lehet oly következetlen, hogy azoktól várjon ezután papi szolgálatot, kiktől a theologiai tudományoknak elsajátitását megtiltotta.

Dr. Borbély Sámuel tordai gyakorló orvost a vallás- és közokt. miniszter ő nm. abban a kitüntetésben részesitette, hogy külföldi tanulmányutra küldötte. Dr. Borbély tanulmányozta a prágai, drezdai, berlini, boroszlói, hallei és lipcsei egyetemek sebészklinikáit Tanulmányában főfigyelmet a vese sebészetre forditott. Dr. Borbély a mult hóban érkezett vissza utjáról. Üdvözöljük és kivánjuk, hogy szerzett ismereteit hasznositsa a szenvedő emberiség javára.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Éljünk együtt egy-egy rövid pillanatig. Nemcsak, érezzünk együtt, gondolkozzunk együtt, mert az együtt érzes boldogit, az együtt gondolkozás növeli lelki bátorságunkat A gondolkozó lelkeknek nagyon sok módjuk van a találkozásra. Összegyülnek a szószék körül a templomban, az asztal körül a gyülés és iskola-teremben, a családban. Ugy az egyik mint a másik helyen a lelki pásztor viszi a főszerepet. Lelkipásztornak nem csak a föl-zentelt papot nézzük, hanem mind azokat a kik egy szép gondolatra tudják terelni a figyelmet. Ilyen lelkipásztornak tartjuk magunkat is a kiknek nevünk: Unitárius Közlöny. Most midőn szóló és iró székünkre ujból fölállot unk igy szólunk: Kedves atyámfiai, ti mindnyájan a kik soraink között helyet foglaltok, ajándékozzatok meg becses figyelmetekkel a beállott ujesztendőben is. Csak tiz krajczárba kerülnes minden ember szavát legalább ötször olvashatnók az Unitárius Közlönyben egy esztendő alatt. Kedves olvasó, ha van egy jó gondolatod vagy érzületed, ird rá egy 2 krajczáros levelező lapra s küld be hozzánk. 5 levelező lap is csak 10 krajczár. Éljünk együtt egy egy pillanatig!

Milyen érdekes lenne, ha az Unitárius Közlöny olvasói kik Magyarország minden részében el vannak szóródva, mindnyájan gondolnának és tennének is valamit a Dávid Ferencz Egylet utján hitrokonaik érdekében. Kedves olvasó gondoljon valami üdvöst és tegye meg.

A Dávid Ferencz Egylet választmánya az uj egyleti évben minden irányban lelkes munkásséghoz fogott. Az egyleti Naptár kérdésében az irodalmi szakosztály tanácskozott és abban a reményben, hogy a fiók-egyletek lelkes támogatásával fog találkozni, a naptár kiadást tervbe vette. Mielőtt érdemileg döntene a fiók-egyletek véleményét kéri be. Egyleti elnök Hajós János ur 20 korona pályadijára a pályázatot az Unit. Közlöny mai számában adjuk és fölhivjuk rá, valamint Iszlai pályanyertes müvére a figyelmet. Az egylet előhaladása érdekében számos igen fontos ügyben a választmány levelet intézett a fiókegyletek t elnökeihez. Reméljük, hogy lelkes visszhangra fog találni.

Egyleti elnök Hajós János urnál névnapja alkalmából a DFE. választmánya tagjai megjelentek és üdvözölték. A választmány érzelmeit a titkár tolmácsolta, hangsulyozván, hogy a DFE. tagjait ez az alkalom jubiláris érzelmekre is hangolja, miután az elnök ur 80-ik évébe lépett. Az egylet első elnöke Dr. Brassai 84 éves volt, midőn elnökké választatott s 13 évig vezette az egyletet. Ezt a választmány biztató példának tekinti s ugy is tapasztalja, hogy Hajós János urban Brassainak méltó utódját találta meg ugy a buzgóságban, mint az áldozatkészségben és munkásságban. Az elnök ur szép beszédben válaszolt és igérte, hogy az egylet nemes czéljaiért erejéhez képest meg teend mindent.

Az udvarhelyi fiók-egyletből. A D. F. egylet udvarhelyegyházköri fiókja f. évi nov. 24-én Kénosban szép sikerrel gyülésezett Egyleti tagok és érdeklödők szép számmal voltak jelen. Gyülés részben a templomban részben pedig az iskola teremben folyt le. A templomban Dombi János emelte lelkünket áhitatos szép imájával Istenhez, mely után Sándor Gergely mondá el mély értelemmel és meleg szivvel összeállitott elnöki megnyitó beszédét, teljesen meghóditva minden jelenlevő szivet. Melegen emlékezett meg Erzsébet királyné gyászos elhunytáról, s e név kimondására, mint varázsütésre, az egész közönség felállott és a midőn kifejezé elnök, hogy e rettentő csapás alatt a magyar nemzet millióinak szemében gyász köny ül, sokak szemében lőn hirdetője a fájdalmas vesztésnek a csillogó könyü. Ezt követőleg Pósa Lajos „meghalt a királyné“ czimü gyönyörü költeményét szavalta Pál Ferencz Majd Nagy Sándor volt karácsonfalvi pap életrajzát olvasta Demeter Dénes — a néhai hivatali utóda — élénk összeállitásban. Derzsi József „Dávid F. estélyek az egyes falukban“ czimen tartott egy igen sikerült és tanulságos felolvasást, buzditva különösen papokat és tanitókat, hogy kezet fogva, rendezzenek a tél folyamán minden héten egy estve D. F. egyleti, egy estve pedig iskolai összejöveteleket. illetve értekezleteket. A hatás nagy volt s a felolvasás kinyomatása és terjesztése elhatároztatott Még tovább fokozta az érdeklődést Ajtai János a ki előadásában a szegénység, ruhátlanság és árvaság miatt iskolába nem járó gyermekek nagy számára hivatkozva, fejtegeté azon kérdést, minő módon lennének elháríthatók ezen akadályok s megnyithatók az iskolák ajtói az ily gyermekek előtt is? Előadó felkéretett, hogy jövő gyülésre e kérdést részletesen dolgozza ki s tegye meg ide vonatkozó javaslatait. Ezután elnök az érdeklődésért köszönetet mondva, a további ügyek intézésére meghivja az egylet tagjait az iskolába, a hol felolvastattak és elfogadtattak a mult gyülés jegyzőkönyve, a pénztári és könyvtári jelentések, megalakitatott a választmány stb. stb. X. y.

Szerkesztői izenetek. **Sztm. B.** Elküldöttük A kiigazitás sajnos, kimaradt a mult számból. Most már késő. Alkalmilag. majd midőn még közlünk valamit meg fogjuk jegyezni **R D., K. S né. T. A Ü. M** és többeknek hálás köszönet a szives szavakért.

Az Unitárius Közlöny perselyébe az első adományt, mint rendesen, ugy most is Báró Petrichevich Horváth Kálmán tiszt. elnök urtól vettük 25 frtban. Hálás köszönet érette!

A Dávid Ferencz Egylet kiadványai.

Felolvasások és értekezések.

Dr. Brassai Sámueltől: Jövő vallása . . . . . 10 kr.
„ „ Vallás és hit . . . . . 10 „
„ „ Melyik az igazi tudomány? Két felolvasás . . . . . 20 „
„ „ Jézus istensége . . . . . 10 „
„ „ A lélek létezése . . . . . 10 „
„ „ Egyetmás a hazugságról . . . 10 „
Nézetek a vallás eszméjéről. Dr. Brassai nagyszabásu felolvasásai egy kötetben . . . 1 frt.
Ferencz József: A vallás . . . . . 10 „

Kelemen Albert és Ürmösi Kálmán: A vallástanitás reformja . . . . . 20 „
Dr. Hegedüs István: A halhatatlanság kérdése a classicus irodalomban . . . . . 10 „
Kőváry László: A keresztény vallás . . . . . 6 „
Ajtai János: Híveink vallás-erkölcsi élete s lelkészeink teendői . . . . . 5 „
Boros György: Egy az Isten . . . . . 5 „
Simó János: Híveink lelki gondozása . . . . . 10 „
Grátz Mór: Külföldi hangok az unitáriuokról . . . . 10 „
Ürmösi Kálmán: Az egyházak szellemi élete. — Mit várhatunk a kepe megváltástól? . . 10 „
Boros György: Channing mint apostol . . . . . 5 „
Györfi Ferencz: Szépészeti kivánalmak az egyházban . 5 „

A 17 felolvasás 1 frt 50 kr. helyett postán küldve ***csak 1 frt 15 kr.,*** helyben 1 frt.

„Unitárius Közlöny", havi lap a vallás-erkölcsi élet előmozdítására. Szerk. Boros György. Megjelent tizenegy évfolyam. Egész évre . . . . . 1 frt 20 kr.

„Fiatalság Barátja", időszaki ifjusági lap. Megjelent: hat szám. Egy-egy szám ára 10 kr.

Mindenik kiadvány megrendelhető Boros György egyleti titkárnál Kolozsvárt, rózsa-utcza 2. sz.

Édes otthon. Gannet-Boros. Ára . . . . . 50 kr.
Jó gyermek könyve. Boros György. Ára . . . . . 20 kr.
Szivemet hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára. Irta Boros György. Vászonkötés 1 frt 20 kr. Börkötés 3 frt. Bársony 5 frt, börmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismeréssel nyilatkoznak. A Prot. E és I. lap többek között igy ir: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van irva, választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az irás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz Zamatos, kenetes, szivet melegitő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelettel gratulálunk szép munkájához"

TARTALOM: Felhivás előfizetésre. Boros György. 1. lap. — XII. czikk az unitárismusról. 2. l. — Az unitárius vallás törvényesitése. Ferencz József. 3. l. — Az uj esztendő. B Gy 8. l. — Tanitás. (Költemény) Tarcsafalvi Albert. 9. l. — Az ének hatása az istentiszteletre. Iszlai Márton 11. l — Elmélkedés sorsunkról Fazakas Lajos. 18. l. — Unitárius irodalom és a Dávid Ferencz Egylet. Dézsi Mihály. 20. l. — Nők világa: Ima. (Költemény.) E. Mikes Róza. 22. l. Az öreg asszony bibliája Boros György. 23. l. — A nők szerepe. 25. l. Irodalom. 25. l. Pályázat. 26. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 27. l — Egyleti élet és munkásság 30. l. — A Dávid Ferencz Egylet kiadványai. 31 l.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Február. 2. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára: 4 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

1., *Az Unitárius vallás törvényesitése* Ferencz Józseftől.

—

Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint.

Az unitárius vallás, unitárius hittudomány és unitárius fölfogás fötétele ez: *Isten egy.* Isten ugy lényében, mint személyében és a világhoz való viszonyában oszthatatlan egység.

Az egység fogalmával, több keresztény egyház felekezetnél, a háromság dogmai tétele van szembe állitva Az egység fogalma nemcsak a kijelentésnek, hanem a gondolkozásnak is természetes eredménye A nélkül, hogy a kijelentés kérdését e helyen vitatnók, azt valljuk, hogy akár természetfeletti, akár természeti, akár bibliai (tehát irott) legyen, egy Istentől származik s egy Istenről szól. Mellőzve a természetfelettieket, a természetben a dualismust megtaláljuk a jó és

rosz, a sötétség és világosság, az anyag és szellem alakjaiban, de a háromságtannak sem fogalma, sem alakja nincsen meg, sem itt, sem ott. A biblia különböző helyeiből össze lehet állitni a háromság tantételét, de sem a Jézus, sem az apostolok nem használják sem a „háromság" szót, sem a háromság „tantételét". A bibliai zsidó vallás egy állandó harcz az istenegység fogalmának tisztázása érdekében. A Jézus evangeliumának az istenegység az alapeszméje.

A gondolkozó elme, mind a természet, mind a szellemvilág létrejöttét, fönnállását és bölcs czélokra irányuló haladását, csak ugy tudja megmagyarázni és megérteni, ha azt egy *okra* vezeti vissza. Ez a legfőbb ok, mely egyszersmind egyetlen is. Minden más ok csak másodrendü, még akkor is, ha önállónak látszik Isten oka mindennek, a mit bibliai nyelven igy fejezünk ki: Isten a világ teremtője.

Mindazok, a kik hisznek Istenben, ismerik és használják ugyanezt a kifejezést s mégis eltérnek a teremtő Isten és a teremtmények közötti viszony meghatározásában. Még ma is csaknem általános az a fölfogás, hogy Isten a világot kivülről kormányozza. Azt képzelik, hogy Isten fönn honol az égben és onnan osztja szét parancsait, mint valamely önkényes ur, a kinek a teremtmények engedelmeskedni tartoznak.

Ez a fölfogás abból a korból származik, a midőn nemhogy a csillagrendszert, de még a földet sem ismerték, mert azt hitték, hogy a föld lapos, a melyet egy magas torony tetejéből (Bábel) át lehet tekinteni.

Egy ilyen birodalom fölött az Isten is úgy uralkodott, mint egy keleti önkényű úr a magáé fölött: ha engedetlen vagy hűtlen volt népe, pusztító villámmal sujtotta, vizözönnel veszítette el.

Az ilyen Isten még azt is megtehette, a mit csak a legközönségesebb ember szokott megtenni: kiválogatott némelyeket szeretetre és örök életre, másokat gyülöletre és örök kárhozatra.

Ezt a fölfogást ma már nem tűri meg sem a tudás, sem az evangeliumból táplálkozó vallásos hit. Isten az egyetemes *atya,* ki személyválogatás nélkül szereti minden teremtményét, mert mindenkihez egyenlő közelségben van: mi benne élünk, vagyunk és mozgunk.

Ha nem ismerhetjük meg a világegyetemet úgy, hogy azt könnyen át tudjuk tekinteni, igyekezzünk megismerni önmagunkat, mert az ember egy kisvilág, melyben a lélek épen oly viszonyban áll a testtel, mint az universumban az isteni az anyagi világgal A lélek egy, Isten is egy.

Isten egysége fogalmával azonos az ő *szellemisége.* Az egység csak addig lehet teljes, tökéletes és absolut, a míg az isteni lényt kizárólag szelleminek gondoljuk. Mihelyt ezen túl lépünk, azonnal meg van zavarva, sőt lehetetlenné van téve az egység, mert mind az, a mi nem szellem, egyszersmind összetett is.

Isten szellemiségéből nemcsak az következik, hogy ő absolut egység, hanem az is, hogy *mindent áthato.* Ez ismét azt jelenti, hogy az isteni szellem olyan erők foglalatja, a melyekkel Isten teremthetett, teremtett és szünetlenül teremt mindent, a mit világnak nevezünk

Isten szellemisége a térben és az időben is egyaránt absolut. A térre vonatkozólag azt mondjuk, hogy *mindenütt jelen van,* az időre vonatkozólag: *örökkévaló,* a miből az is következik, hogy a világ teremtése, sem kezdetére, sem végére nézve időhez nem köthető. Órákról, napokról, esztendőkről mi beszélünk, mert mi csak részleteiben tudjuk megismerni az egészet, de az időnek ilyen formáját, Istenre alkalmazni, nem lehet.

Mind a mellett is, hogy Istent ily absolut tökéletességnek valljuk, meg vagyunk győződve arról, hogy a világgal a legszorosabb *benső viszonyban* van. Minthogy az az övé, mint ilyen, nem lehet rosz, és ha rosznak látnók, ha azt tapasztalnók, hogy a gonosz és a bűn elárasztja a földet, ezt mi akkor is csak relativ értelemben tartanók rosznak, mert Isten szellemi tökéletességének bizonyos következménye az is, hogy *Isten jó* és a munkái is jók.

Isten teremtményeinek meg van a saját egyéniségük és ez annál inkább érvényesül, minél nagyobb abban a szellemi erő. Ezen szellemi erő folytonos tökéletesedésben van. A tökéletesedésnek föltételei az állandó kölcsönös hatás, a mely kiterjed nemcsak a szellemiekre, hanem a testiekre és anyagiakra is. Az emberi szellem is folytonosan teremtő, mint az isteni, csak-

hogy annak hatása a meglevőknek ujnál újabb viszonyba hozásában nyilvánul. A tudomány, művészet és mind az, a mit az emberi elme megteremtett, látszólag talán emberies, de valójában mind az istenire vezethetö vissza, mert az emberi elme csak azokat tudja előhozni, a melyeket az isteni megteremtett.

Mi azt is mondhatjuk, hogy az Isten teremt az emberi lélek által.

Az Isten és ember közötti felséges viszonyt a biblia nyelvén — igy fejezzük ki: az ember Isten gyermeke. Mi Isten gyermekei vagyunk, Isten a mi *atyánk,* a ki szeretettel, melegséggel és gyöngéd kegyelemmel növel, ápol, gondoz minket.

Az unitárius fölfogást rationalisnak, ridegnek, száraznak szokták nevezni. Ezt mi vádnak tekintjük, mert bár valljuk, hogy mi mindent a józan ész itélőszéke elébe szeretünk állitni, mindent szeretünk megvizsgálni, de, nem véve föl azt, hogy ebben a tekintetben tőlünk egyetlen más felekezet hivei sem különböznek, mi a vallásban s igy hát Istenről való fogalmunkban, egy pillanatig sem hagyjuk figyelmen kivül az isteni szeretet gyöngédségét, jóságát, gondját, irgalmát. Mi föltétlen bizalommal borulunk az isteni gondviselés karjai közé és hisszük, hogy minket Isten nem hagy el semminemű veszedelemben. Mi hinnénk Istenben még akkor is ha létezését a természeti világból bebizonyitni nem tudnók.

Ezzel azt fejezzük ki, hogy, fölfogásunk szerint, Isten egysége nyilvánul abban *a szeretetben* is, a mellyel az emberek mint testvérek egymást szeretik. A szeretet tartalma éppen oly megmérhetetlen, mint maga az Isten. Az emberek között is ez az egyik főtényezője az életnek. Ez táplálja az anyai szivet, ez nyilatkozik meg a könyörület cselekedeteiben és legkivált a Jézus életében és tetteiben. Azonban az emberi szeretet mégis mindig csak részleges, mig ellenben Isten szeretete egyetemes. „Isten fölhozza az ő napját mind a jókra, mind a gonoszokra egyaránt.“

Az Isten szeretete oly nagy és oly egyetemes, hogy annak melegét érezi mindenki, akár érdemli meg, akár nem. Isten nem büntet ostorának sujtolásával, hanem szeretetének gyöngédségével és jóságának mérhetlen *kegyelmével* vezeti az em-

bereket a megtérésre és az igaz életre. Isten magának nem kíván semmit, mert ő nem szűkölködik semmiben, hanem kíván az emberektől önmaguknak önmagukért minden jó cselekedetet, mivel a jó cselekedet visszaható és mindenre kiterjedő ereje a cselekvő egyént megszenteli és a cselekedet tárgyát fölmagasztalja. Igy az Isten országa mind közelebb jő, vagyis Isten czélja megvalósul itt a földön. Igy fogván föl Istent, az ő egyetemes jóságával és tökéletességével nem fér össze az a gondolat, melyet tan alakjában is hirdetnek némelyek, hogy Isten áldozatot, sőt a legnagyobbat, saját fiának önfeláldozó halálát kívánta volna az emberiség bünéért. Isten mint tökéletes lélek nem kívánhat testi vagy anyagi dolgokat, azokban ő nem gyönyörködik, vagy ha igen, akkor nem szükség, hogy tőlünk kívánja azokat, miután minden az övé.

Az istentisztelésnek és imádásnak legfőbb helye a rokon lelkek társasága, a gyülekezet meg az egyház, de a lélek az önmaga erején is fölemelkedhetik Istenhez és megdicsőítheti önmagát.

Azok előtt, kik az Istenben hisznek, az ő lényének és a lényéhez tartozó tulajdonságoknak megismerése nem jár nagy nehézséggel, mert „az egek beszélik az Urnak erejét és teljes a föld az ő dicsőségével. A mit az emberek Isten felől tudnak, nyilván van ő bennök, mert az Isten kijelentette nekik. Tudjuk, hogy mi benne lakozunk és ő bennünk, mivel ő adott nekünk az ő lelkéből.“

A bennünk levő isteni lélekből táplálkozó gyermeki bizalommal és bátorsággal kiáltjuk: szerelmes Atya. A Jézus ajakáról átvesszük a legszebb szót: Miatyánk, szivünk teljességéből érezzük annak jelentését. **Boros György,**

A dogmát nyomba kiséri a türelmetlenség, mely azok iránt legmagasabb, a kik egészben véve a párttal tartanak és csak egyes részekben és árnyalatokban térnek el az orthodoxiától. **Brassai S**

Valamint az, ki mindig egy irányban halad, ha ereje ki nem fogy — megkerülve az egész földet — végre oda juthat vissza, honnan kiindult: ugy a ki vallását a tudomány után fáradva vesztette el, azt csak a tudomány által nyerheti vissza. **Deák Ferencz.**

A vilonyai templom tornyára.

Beh kicsiny vagy vilonyai
Templom tornya,
Fedeledre a nyájas nap
Fényét csak ugy néha szórja.
Nem ragyogsz ki messze-messze
A határra,
Csak egy nehány hivő lélek
Egyszerü kis portájára.

Vilonyai templom tornya
Minek bánnád
Hogy a nap nem óntja bőven
Födeledre a sugárát
Meglát azért a jó Isten
Meglát téged
S megis áldja azt is, a ki
Buzgóságból fölépitett.

Fogaras, 1899. január 8. **Végh Mátyás.**

A miveltség ismertető jelei.

Az embert az állattól az öntudás, a müvelt embert a miveletlentől az öntudás szélesebb vagy szükebb köre külömbözteti meg. Cselekedni s tettének inditó okait, önszeretet és indulatok által meg nem vakitó, átlátó, olvasni, tanulni, ismereteit többitni, s a tanultat a tudományok egészszével, s más tudottakkal arányba hozni és egybeszőni, szépmivet látni és hallani, s az abból folyó gyönyörüség érzését felfejteni, s annak okaiból magának számot adni tudni, ezek az igazi miveltség ismertető jelei. **Dr. Brassai.**

A vallásos érzelem s ennek nevelése.*

Bizonyára minden ember legszivesebben azzal foglalkozik, arról beszélget, a mi őt érdekli, a miért lelkesül. Ezt teszem én is ez alkalommal, midőn felolvasásom tárgyául e fenséges, magasztos érzelmet választottam.

Létezett-e vagy létezik-e a megmérhetetlen világrendben valami, a mi annyi fenséges eszmét, annyi magasztos gondolatot és örök igazságot összpontosítana magában, mint ez egyetlen szó: Isten!? S mit jelent, kit jelképez e név? Ki az, kit soha nem láttunk s ki előtt a büszke hatalmas úr ugy, mint a koldus, néma hódolattal földre omlik? Ki az, ki minket ezer féle áldásával elhalmoz s mindezekért tőlünk csak azt kivánja, hogy őt tiszteljük, szeressük s parancsolatait megtartsuk? Érezzük, tudjuk, hogy létezik s tudjuk azt is, hogy ő a mi végtelen jóságu, örökkévaló egyetlen egy Istenünk!

A föld kerekségén mindenkinek lelkében élt s él a hitnek bizonyos foka, nem egyforma fénynyel tölti be ugyan az em-

* Felolvastatott a Háromszékköri Dávid Ferencz fiókegyletnek 1898. október 9-én tartott ünnepélyén.

berek kebelét, de létezik mindenütt. Az egy Istenben való hit tölti be a mai világ czivilizált embereinek lelkét, egy felsőbb lény tudata hatja át a kevésbé művelt népek kebelét s vallásos érzés fénye derengett a legrégibb emberek szivében akkor is, mikor az értelmiségnek legkezdetlegesebb fokán állottak. Kell-e ennél fényesebb bizonyiték arra, hogy a hit nem ember müve s hogy az arra való képesség ép ugy az emberrel született sajátság, mint az értelemre való tehetség.

Az ős ember mint halász és vadász tengette életét. Lakhelyet nem épitett magának, a hideg éj beálltával faodukba, sziklák mellé rejtőzött. Ehez járult még az is, hogy a sötétben elvesztette tájékozottságát. Csoda-e tehát, ha dideregve s félve várta a reggelt, a nap feljöttét, mely áldásos sugaraival fölmelegitette, bátorságát és biztonságát ismét visszaadta. Felébredt ekkor a hálaérzet a nap iránt s azt tisztelte, imádta, mint jóltevőjét. S ha vihar dúlt, villám czikázott át a fellegen, menydörgés rázkodtatta meg a földet, félelem tölté el egész lényét: önkénytelenül összekulcsolta kezeit, igyekezve félelme tárgyát kiengesztelni. A hála és félelem érzete ébresztették az ember lelkében a vallásos érzés első csiráját. Tiszteltek, imádtak ők mindent, a mitől féltek vagy a mi előttük hasznos volt.

Az ember értelmisége s müveltsége fejlődésével fokozatosan tisztultak a vallásos eszmék és nézetek. S hogy az idők folyamán sok vitatkozásra, harczra adott alkalmat, az bizonyos. Voltak hatalmas, nagy emberek, kik egyik vagy másik vallási nézetet megsemmisitették, helyette újakat létesitettek, hatalomra emelték egyik vagy másik vallásfelekezetet, de az még soha sem sikerült, hogy az emberiség lelkéből, vele született hitét kioltsák, mely bárminő alakban nyilvánuljon, lényegében mindig egy és ugyanaz, t. i. felsőbb lény imádása és tisztelete.

Valamint az egyes népeknél megtaláljuk a hit különböző fejlettségi fokát, ugy meg van az az egyes emberek életében is — kezdve a kisebb kortól az emberi élet legvégső határáig. Vallásos érzelem szunnyadoz a gyermek szivében, ez ösztönzi a fiatalokat szép és nagy tettek kivitelére, ez buzditja a férfit kötelessége teljesitésében s ad erőt a földi gondok elviselésére, ez csepegtet enyhitő balzsamot a megtört anyai szivre kedves halottai sirjánál, ez teszi könnyebbé az élet utolsó nehéz perczeit ama boldog reményben, hogy reánk egy ismeretlen, szebb jövő vár. S „ha sokat kell szenvedned az életben, ha reményeidben csalatkozol, ha az öröm elpártolva tőled, csak a bú marad meg, ha minden, mi kedves, boldogitó volt, a mulandóság tengerébe fuladt: akkor mi boldogit, mi vigasztal? a hit!“

A vallásos érzelem ép ugy él a magas rangu müvelt em-

bernél, mint az egyszerü pornépnél. A szív mindenik kebelben csak szív! Vágyik mindkettő a magasztos, a szép után! Némelykor ugyan megfeledkezik az ember Istennel szemben teljesitendő kötelességéről s helyet ad szivében a rósznak, de egyuttal elveszíti nyugalmát s bármilyen atheista legyen valaki, bizonyosan eljön az az idő, mikor az élet kopár sivatagján keresi az oázist, a menhelyet s azt feltalálja Istenben!

Isten az embert, mint teremtményeinek legtökéletesebbikét értelemmel s ennek mindennemü nyilvánulásával áldotta meg. Használja mindenki ez adományt, de különösen azok, kiknek kezükben van egy nemzedék jövője.

A gyermek vallásos nevelésének a családban kell kezdődnie, annak megfontolásával, hogy ne siessünk, de ne is késsünk A mily ártalmas azt korán kezdeni, ép oly káros, ha a gyermek 15 éves koráig mitse hall Istenről, mint Rousseau Emilje. — A vallás szent eszméjével nem egyezik meg a gépies mód! A kisded is összekulcsolhatja kezeit, gépiesen elmondhatja az imát, de hogy ugyanekkor igazi vallásos érzés hatná át, azt kivánni sem lehet.* Eljön nemsokára az az idő, mikor a vallásos érzelem ébredni kezd fogékony lelkében!

A kisded e korban teljesen a benyomások hatása alatt áll, mindent befogad, a mit lát, hall, nem tud különbséget tenni a jó és rosz között, mig a jutalmazás és büntetés által rá nem vezetjük. Ezért oly fontos dolog, hogy a gyermek csak jót lásson, jót halljon ott, hol első tapasztalatait szerzi.

A mely családban béke honol, a hol szeretet fűzi össze a család tagjait, a hol istenfélelem lakozik: ott a gyermek olyan alapot szerez, melyre bátran épithetünk. De hány család van, a hol a gyermek ezeknek ellenkezőjét látja, tapasztalja? Hány ház van, hol a gyermek fogékony lelkét nem táplálják az örök igazság eme forrásából! Hány apa, anya és nevelő feledkezik meg eme legszentebb, legmagasztosabb kötelességéről!, pedig „a gyermek szive szent föld, melybe nem lehet konkolyt vetni, hogy aztán búzát arassunk!“ S hány embernek egyedüli életczélja, hogy gyermekét földi javakkal halmozza el s megfeledkezik arról, hogy első sorban lelki kincseket kellene adnia! Nem gondol arra, hogy hit, vallás nélkül, megelégedett, boldog ember nem lehet, nem létezik. Hisz a vallás óv meg a csüggedéstől, reményt nyujt, fájdalmainkban enyhülést, vigaszt ad. Istenűnk az egyedüli, kihez inséges napjainkban segitségért folyamodhatunk. Jézus is igy szól: „Jöjjetek én hozzám mind-

Ezekre az elvi jelentőségü tételekre volna egy pár észrevételünk, a mit a czikk befejezte után elfogunk mondani. Szerk.

nyáján, kik megfáradtatok és megterheltettetek és én megnyugtatlak tikteket!“

Mint már emlitettem, a gyermek vallásos nevelésének a családban kell kezdődnie. **Lukács Anna.**

(Vége a jövő számban.)

A papnevelő intézet érdeke.

Nyilatkozat.

Mélyen Tisztelt Szerkesztő úr!

Mély sajnálattal győződöm meg napról-napra, a felől, hogy közelebbi Főtanácson, theologiánk emelését s a közfigyelemnek ez intézetünkre való fordiţását czélozó inditványomat — az egy marosi egyházkör kivételével — csaknem minden kör tanitói félre magyarázták s abból nem a theologiai intézetünk iránti igaz, őszinte szeretetemet s annak jövője feletti aggodalmamat olvasták ki; hanem egy pár szót kikapva inditványomból, azt teljesen elferditették s vissza vitték azt a mult idők sötét, általam is lelkemből gyűlölt: papi és tanitói kar egymásiránti haragos viszonyára

Vétenék lelkiismeretem ellen, ha nem nyilatkoznám; vétenék a szent ügy érdekében, melyben szót emeltem, ha hallgatnék. Tizennégy évi papságom alatt — mindamellett, hogy három tanitó müködik egyházközségemben — semmi névvel nevezendő összeütközésem, összeszólalkozásom nem volt kedves szolgatársaimmal s szivem őszinte érzelmével vallom, hogy a pap és tanitó csak egyetértéssel, szeretettel lehetnek az egyházközségek épitői.

Tanuim lehetnek az engem ismerő tanitó urak, hogy igazat szolok s ime most mégis ugy beszélnek rólam mint tanitó gyűlölőről Tanitó gyűlöletről a Főtanácson tett inditványomban szó sincs. Én igenis ohajtom s azt hiszem velem együtt mindenki, ki egyházunk ügyét szivén viseli ohajtja, hogy legyenek nekünk is oly végzett s képzett papjaink, mint a többi egyházaknak, s ne gunyolódjanak velünk a többi prot. egyházak lelkészei, hogy a mi theologiánkban érettségi bizonyitvány nélkül is be lehet jutni. Igenis ohajtom, s azt hiszem velem együtt ohajtja mindenki, hogy theologiánk ne maradjon el a kortól, hanem a mint a többi prot. egyházak emelték a theologia tekintélyét emeljük mi is, s mig örömmel, lelki gyönyörrel szemléljük a népiskolák s felsőbb intézetek reformját, óriási haladását, ne nézzük kárhoztató közönnyel theologiai intézetünk hanyatlását, stagnálását.

Ny.-Szentmárton, 1899 január 11-én

Fazakas Lajos, lelkész.

Midőn e nyilatkozatot közre adom egy pár megjegyzést a magam részéről is teszek, főleg azért mivel tudomásom van arról, hogy az udvarhelyi egyházkörben egyik tanitó ur egy egyházi gyülésen felszólalt és az Unitárius Közlönyt is vád alá fogta a főtanácsi gyülésről hozott tudósitása miatt (l. U. K. 12. sz.) Azt a közleményt nyugodtan bocsátom bármely elfogulatlan bíróság itélete alá, mert nem hihetem, hogy abban a tanitói karra sértőt találhatna. Sőt éppen arra igyekeztem, hogy a tanitói tekintély védelmére elmondottakat is érvényesitsem, a Kozma tanfelügyelő ur beszéde ismertetésével. Nekem ugy tetszik, hogy a dologban mindkét részen egy kis túlzás van. A papnevelő intézetbe a törvények értelmében csak érettségivel lehet belépni rendes hallgatónak. Ez ellen az intézet nem vétett. Rendkivüli hallgatót vett föl azzal a föltétellel, hogy érettségit szerezzen. Ha nem szerez nem fog papi bizonyitványt kapni. Ezt ezután sem tagadhatja meg, de nagy hiba is lenne, mert a tudomány szerzést senki elől sem szabad elzárni. Ez a dolog egyik ága. A másik az, hogy a főt. püspök ur püspöki jogánál fogva papi functiok teljesitésére fölhatalmazott két tanitót. Nem lévén papi minősültségök csak szószéki szolgálatot végezhettek, ellenben urvacsorát nem oszthattak s más hasonló cselekményt nem végezhettek. Ezeket az E. K Tanács saját kérelmükre fölvette magán tanulóknak és fölhatalmazta, hogy ha az alapvizsgát leteszik szigorlatra előálljanak, kivételesen azért, mivel mindkettő oly helyen végzett papiteendőket a hol a fizetés csekélysége miatt diplomás papot nem lehetett alkalmazni. Mindez történt a kongrua kérdés ideje előtt és az teljesen indokolttá tette. **Szerkesztő.**

Nők világa.

A Dávid Ferencz Egyletbe az új évvel belépett *nőtagok:* Dr. Boér Jenőné Tövis, Gálffy Kálmánné Székely-Keresztur, Benedek Imréné, Gidófalvi Benedekné, Pál Ferenczné H.-Okland, Rutkovszky Róbertné Kolozsvár, Szigethy Margit tanitónő Kide. Szivesen üdvözöljük körünkben. Az új belépőkkel a női tagok száma 107. Ez valóban csekély, ha meggondoljuk, hogy csupán a lelkésznék száma tenne ennyit. Ebből is látszik, hogy még nagyon sokakat kell meghóditanunk az egyleti életnek. Buzgósággal sokat tehetünk.

Égő arczát....

Égő arczát kezeibe rejtve
Epedve vár a jó feleség.
Éjfél elmult már, az óra három,
Mind hasztalan, nem jön férje még.

Ott dőzsöl a kártyaasztal mellett,
Lázas mámortól pezseg a vér,
Izgatottan, tombolva kiáltja
»Rövid az élet, örök a sir!«

És a haznál nincs a ki keressen,
Minden új nap új gondot terem.
Szegény aszszony! erőt és kitartást
Gyermeke ád és a szerelem!

Mily unalmas a családi élet,
A nő hallgat, néma, mint a sir.
Éljen a bor, szerelem, barátság,
»Rövid az élet, örök a sir!«

Szenvedések, gond, virrasztás, küzdés
Fölemészté a gyenge erőt,
Itt hagyja kis gyermekét az asszony,
Dőzsöl a férj, úgy mint ezelőtt.

Perdül a dob! Ki ád többet érte?
Oh a férj nem — öngyikos, halott.
Ő vagyonát s mindenét elverte,
Szenvedni meg egy árvát hagyott!

E. Mikes Riza

Egy kérdés.

A Dávid Ferencz egylet által kiadott „Unitárius Közlöny“ legközelebbi számát olvasva, feltünt abban a „Nők világa“ czimü rovat. Én is hajlandó vagyok a legnagyobb örömmel csatlakozni azok közé, kik e rovatban és ezen kivül munkásságaikkal ez egylet magasztos czélját megvalósitani igyekeznek. Erőm és tehetségem ugyan még gyenge, de akaratom szilárd a jónak megvalósitására, a melyhez Istennek szt. segedelméért buzgón imádkozom.*

* Nagyon köszönjük ezt a kedves és buzgó érdelőkdést. Kivánjuk, hogy legyen áldás minden munkáján. Mi mindig szivesen látjuk. Szerk

Én azonban mint ez idő szerint talán a legfiatalabb papné és még ehez olyan, a ki városról kerültem falura, inkább csak feleletre és felvilágositásra váró kérdéseimmel fordulok idősebb és tapasztaltabb nőtársaimhoz. Igy pl. Legyen e kérdés:

Ha egy községben vannak intelligens családok is, a kiknek nem igen tetszik, ha a papné felkeresi a köznépet, holott ennek vallásosságára igen jótékony hatást gyakorol e látogatásai által, kérdem: valjon melyik résznek tegyen eleget az illető papné?

Ifju papné.

Az unitártus nők s főleg lelkésznéink aligha tudják mily rendkivüli hatalom van kezükben az egyházban. A család háztartása nélkülök rideg, élettelen, de bizony az az egyházé is A presbyterium eligazitja a kormányzást. a lelkész elmondja beszédeit, de ha a nők nem mennek a templomba: üres az és hideg. Ha a lelkész itt-ott összeütközésbe jő valamelyik hívével, a lelkészné nagyon könnyen elhárithatja a vihart az ő szelid, okos és észrevétlen közbelépésével. Hát a templomtól elhidegült nőtársaikat s főleg az ifjakat nem tudják-e ők könnyebben összegyüjteni, mint bárki más. Kedves lelkésznék, kedves nőink élesszék a hitbuzgóság tüzét! A kolozsvári nők mult évi levelét ujból is szives figyelmökbe ajánljuk. Munkálkodjunk, mig nem késő.

I.

Levél a halálos ágy mellől.

V.-Hunyad. 1898. decz. 11.

T. lelkész ur!

— „Ott születtem G. községben. Ott kereszteltettem az unitárius vallásban. Nehéz beteg vagyok; kétes a megmaradásom. Ohajtom az én vallásomon leendő eltemetésemet. Ohajtom a T. úr lejövetelét, ha szerencsés lennék megnyerni, hogy temessen el engemet az, a kit én kivánok, mert akkor nyugodtan halok meg.“ —

Egy haldokló hitrokon nő leveleiből jegyzem ide e sorokat. De mi különös e levélben? Kérdezheti az olvasó. S amugy egy szóban aligha megmondhatnám. Egy természetes, egy egyszerü kivánság, melyről ritka halandó feledkezik meg halálos ágyán, — ugyebár? . . Ez utolsó kivánság és még — valami.

Ez a „valami“ az, a mí az idézett sorokból a sziv mélyéig hat; a mi lelkemben annak elolvasása pillanatától kezdve ott motoszkált szünetlen, nyugtot nem hagyva addig, mig választ nem adtam, meg nem nyugtattam, részvétemet, vigasztalásomat

oda a beteghez nem küldtem: legyen nyugodt, *az Úr nem hagyja el az őveit..*

Ime *a vallásos áhitat,* az a „valami“ melylyel a szenvedő mintegy szt. vágyakozással öleli keblére a hit igazságait és akkor nyugodtan hunyja be szemeit az utolsó álomra . . .

II.

A ravatal mellől.

1898. decz. 30.

Táviratot kapok: kérem azonnal jönni. A temetés 31-én d. u. 2 órakor lesz. De kérem eljönni.

E szavakkal hiv a testvér a testvére ravatalához, hogy legyen testté az igéret, melynek tudatában nyugodtan hunyta le szemeit a haldokló.

A vonat elrobogott. A hosszu téli éjszaka álmatlan unalmai után a felkelő nap első sugaraival együtt köszöntöttük az ősi hajlék gyászfátyolos pitvarát.

Mintha a bethaniai hajlékba léptem volna be, hol egykor Lázár aludt. A ravatal körül itt is a testvéri szeretet fájdalma zokogott. De nem a kitörő keserv szemrehányása fogadott: „ha itt lettél volna, a mi testvérünk nem halt volna meg“ Inkább a szeretet fájdalmának a vallásos hitben való szelid megnyugvása köszöntött.

A méla bús félhomályban megvillant egy-egy gondolat töredék. Az életviharoktól megtépett szegények hála könyei, s kevés számu, de meghitt barátnők halk sohajai is mondogattak valamit. S az egybefüződő gondolatszálak megértették velem mily nemes volt lelke, mily gyöngéd, s jóltevő Keveset élt és sokat szenvedett; szenvedve is jól tett és nem csüggedett . . . Honnan a nőkben e nagy lelkierő? . . . A hitnek nagy hatalma van.

„Ki vesztett sokat, mindent, mi drága itt.
Hitét ha őrzi, őrzi őt a hit.„ N.

Gondolatok.

— Boros György „Szivemet hozzád emelem“ cz. női imádságos könyvéből. -

A nő ritkán tudja szavakba foglalni a mit szive érez, s mégis gyakran imádkozik.

—

Midőn az ember félre vonultan imádkozik, ugy érezi magát, mint a gyermek az édes anyai keblen.

—

A hit uj országot teremt, az emberek ajka beszédes lesz, a szív fölmelegszik, tüzet gyujt oltárán és áldozik azon a szeretet, a bizalom, az öröm és jóság jó illatu füstjével.

—

Buzgó sziv, hivó lélek, tiszta öntudat! Ezek a vallásos és kegyes élet láthatatlan hatalmai.

—

Az egyedüllét nagyon keserves annak, a ki nehéz munka után él és nincsen ki megossza terhét; nagyon lankasztó annak a ki hosszu utra indult és nincsen a kitől egy biztató szót halljon, nagyon kétsegbeejtő annak a ki már az élet végére jutott s öregsége napjaira mindenkije elhalt, kit övének mondhatott, de mindenikénél kínosabb a helyzete annak, a ki nem ismeri a hit vigaszát az egyedüllét óráiban.

—

A közös imádság olyan a szomjuhozó lelkeknek, a milyen a langyos nyári eső a lankodt virágoknak s a bágyadt fűszálaknak.

—

Kétségtelenül bizonyos, hogy az önként jött segitség áldása éppen olyan nagy, vagy talán még nagyobb annak, a ki adja, mint a ki elfogadja.

—

Soha senki sem lehet olyan rosz helyzetben, hogy ha utána néz, annál még rosszabbat is ne találjon. Mindenkinek jut a bánatból, jut az örömből is.

—

Ez a világ legridegebb akkor lenne ha kiirtatnék belöle a tavasz, vagyis a szép reménység; ez pedig csak addig marad meg benne, a mig a nő a hit világával s a bizalom melegitő sugarával éleszteni tudja.

—

A kétségbeesett szívnek az a legelső orvossága, ha önmagába száll és őszintén, bizalommal és reménységgel megvizsgálja minden gondolatját, minden érzelmét. Ekkor bekövetkezik a kibékülés.

Levél Amerikából.

Ferencz József püspök urnak, az ámérikai Unitárius Társulat titkára Eliot ur a következő érdekes levelet küldötte:

Boston, Mass. januar 6. 1899

Kedves uram!

Fogadja köszönetemet deczember 7-ről irt leveleért és fogadja Ön is és az Önök testülete is rokonszenves üdvözletét Amerikai testvéreinknek. Örvendünk a stabilitás és előhaladás ama jelenségeinek, a melyeket munkájuk eredményez és jó kivánataikat viszonozzuk. Az önök egyházi szervezete jóval felette áll a mi szabad társulásunknak Amerikában. Az amerikai unitárius testület az egyházi kormányzásnak gyülekezeti (egyházközségi) rendszerét örökölte és a mi szervezetünk gyengeségében nagy árt fizetünk szabadságunkért. Azonban örömmel tudatom Önnel, hogy egyházaink állapota egészséges és a szellem előtörő. Számban kevés a nyereségünk, de népünk mind

inkább vezető lesz nemzeti köztevékenységünk minden ágában. Őszi konferenczián hangulata lélekemelő volt és ifju lelkészeink minősültsége a jövő haladás iránti hitre buzdit. Küldöm Önnek mult évi évkönyvünknek egy példányát.

1900. május havában ez a társulat megalapitásának 75-ik évfordulóját fogja megünnepelni A mi társulatunk nagyon ifju az Önöké mellett és a mi 75 évünk jelentéktelennek tünik fel az Önök 300-asa mellett, de reméljük, hogy ezen évfordulási ünnepélyünkön az Önök magyar unitárius egyházának nehány képviselőjét üdvözölhetjük Bostonban. Örvendeni fogunk, ha akkor itt egy nemzetközi tanácskozást tarthatunk, a világ minden részeiből való hitrokonaink képviselőivel, hogy együtt tanácskozhassunk közös ügyeink felett és ama módokról gondoskodjunk, a melyek által a kereszténységet kereszténybbé tehetjük. Szives üdvözlettel, hive . **Samuel A. Eliot.**

Munka és munka-szünet.

— Felolvasás, melyet az iparosok számára rendezett vasárnapi ingyenes előadások rendjén, Kolozsvárt, 1899. január 15-én tartott Boros György theol. tanár. —

A munka nemesit.

Attól tartok uraim, hogy önök csalódni fognak az én felolvasásomban. A czim után indulva, önök jogosan gondolhattak arra, hogy én az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891. évi XIII. t.-czikket fogom tárgyalni és állást foglalok abban a rendkivül érdekes socialis mozgalomban, a mely hazánkban is foglalkoztatja nemcsak az iparos, hanem még a földmives embereket is.

Átlátom, s magam is vallom, hogy ez egy rendkivül érdekes jelenet a mi hazánk történelmében. Valóban nagy kedvem is volna kezembe venni a sarlót, a kalapácsot vagy az ólom betüt, hogy forgassam meg és mérjem hozzá azoknak súlyát, megtoldva a munkahelyek levegőjével, a kar, derék meg a lábaknak a rendes, megszokott állásból elhajlása fokaival, aztán a dolgozó testnek a munkaközben szenvedett erő és meleg veszteségeivel, meg azután a 8, 10, 12 órai munkaidővel. Hiszem, hogy igen háládatos foglalkozás volna egy kirándulást tenni abba a 25 esztendőbe, a mely alkotmányunk helyreállása óta a munka kérdését a mi hazánkban is nemcsak napirendre hozta, hanem *május 1-ső napját* annak sátoros ünnepévé avatta és érdekében egy kis irodalmat teremtett.

Átlátom uraim, hogy a fáradságot nagyon megfizetné, ha én keresni kezdeném ezen mozgalmak gyökérszálait és végig kisérném eredetökhez, hogy meglássam, vajjon ez a nagy fa, a melynek hazai ipar a neve s a melynek lombja alatt ezer meg ezer magyar ember foglal helyet, mily mértékben hazai termék és mennyit köszönhet idegeneknek. Ki tagadhatná, hogy rendkivül lényeges az is, hogy a munka díja milyen arányban van a munka idejével és annak minőségével. De mind ezek mellett is én, szives engedelmökkel, nem ilyen szempontból kivánok tárgyammal: a munka és munkaszünettel foglalkozni és nem is kivánom ilyen nézőpontból vizsgálni két okból. Egyik az, hogy a kérdést önök maguk között, a sajtóban, sőt még az országházban is tárgyalták és tárgyaltatták, s ha nincs is elérve az óhajtott eredmény, az várható és el is fog jöni, mert az idő rendre elhoz mindent. A másik okom az, mert ugy tapasztaltam, hogy a napi kérdések vizsgálása és tárgyalása legtöbbször egyoldaluvá válik és elmérgesedik, mivel a felek egymást ellenségnek vagy legalább is ellenfélnek nézik és ezzel utját vágják a kérdés méltányos és igazságos megoldásának.

Pedig uraim, minden dolognak két oldala van, melyek közül az egyik világos, a másik sötét. Még az óriási nap a maga fénytengerével is csak egyik oldalát világitja meg a tárgyaknak, a másikat árnyékban hagyja.

Munkáról lévén szó, én először is e szép jeligére gondolok: ***a munka nemesít.*** Önök munkás emberek? Nemes emberek is. Czimerök, melyet a kapu fölé kiszegeznek, nemesi czimer, melynek ágai számát saját kezökkel és elméjökkel szaporithatják a végtelenig. A ki egy asztalt, vagy lakatot testi és lelki erejéből kitelhető tökéletességig megkészit, az nemesi levelének a czimét már fölirta. Nemis szükség, hogy országos vagy világkiállitáson állítsák ki róla az okmányt, elég, ha a megbizó élő szóval kifejezi elismerését. A munkás érezni fogja annak nemesitő hatását és ellenállhatatlan kitartással halad tovább előre. Lelkét leheli a nyers, durva anyagba, lelkét testesiti meg az alakban, melyet szerszámával létre hoz.

Ki nem ismerí a kőfaragó munkáját? Lám, egy hatalmas darab, durva, nyers kő kerül keze alá. Az a kő, a melyet az út szélén ezer meg ezer ember látott, s némelyek boszankodva néztek, mivel utjokban állott. A kőfaragó szerszáma alá veszi és kezdi darabolni le róla a fölösleges részt, addig kerüli, addig dolgozik vele, mignem egy épületdisz válik belőle, és miként amott az iparos-palota homlokán, megszólal mint egy-egy élő alakja az ipar, a szorgalom vagy a munka magasztos eszméinek.

Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy a timár munkája nem valami szép, de hát szép-e a péké. Hiszen ha az összezsirozza, szennyezi, vizezi magát, ennek mindene tele van liszttel és a homlokát, szemét égeti össze a tűz. De hát a timár munkája a bőr áztatásig, a péké a dagasztásig terjed-e Hát nem a timár keze jár-e ott a fényes parketen, és nem a pék szolgáltatja-e a legszükségesebb mindennapit? És ez igy van minden foglalkozással, ha abba mélyebben belegondolunk, ha abba lelkünket leheljük.

A kétféle látásról még egy közelebb eső hasonlatot is használhatunk. Nézzük meg magát az embert, tehát önmagunkat. Itt állnak köröskörül a tagok: kéz, láb, fej, ajak, nyelv és a többi. Mindnyájan tudjuk, hogy testünk több darabból áll és azt is tudjuk, hogy ezek a darabok, helyesen tagok, olyanok, mint egy műhelyben a munkások, az inasok, a munkavezető és a főnök, vagy a principalis. Ezt a hasonlatot egy kissé bővebben megmagyarázom

Azt mondám, hogy maga az ember kétoldalu, vagyis van benne egy megvilágitott és egy sötét rész. Mit gondolnak, melyik a világitott és melyik a sötét? Egyelőre azt gondolják ugy-e, hogy a testünk a világitott. Ámde eltekintve attól, hogy testünknek legnagyobb része runával van födve, még az arczon is csak a felbőrt látjuk, tehát fölötte csekélység az, a mi után elindulhatunk, hacsak nem vesszük számitásba a test és egyes részei alakját Hát az igaz, hogy a rendőri személyleirás a szem színével, az orr elhajlásával vagy azzal foglalkozik, hogy nincsen-e az embernek valamely különös ismertető jele, p o. folt az arczon vagy a testen stb. Ezek mind igy vannak a mindennapi életben, de mi azért nem nevezzük embernek sem az arczot, sem a fejet s még a lábakat sem, sőt nem *mindezeket együttvéve,* hanem igenis embernek nevezzük ezeket *és* azt, a mi ezeken belül vagy felül van; azt, a ki a munkavezető vagy a mester szerepét viszi ebben a folyton elfoglalt műhelyben; azt, a mit nem látunk és a mi mégis világosabb, mint egész külsőnk, mert tulajdonképpen ezt is csak azzal látjuk meg, azzal, a minek neve *lélek.* Ez uraim a fényes, a nap világitotta oldal. Ez a mi világitó fáklyánk, a melynek fényénél tudunk járni, és a mely nélkül megbotlunk és elesünk föltarthatlanul

Miután ennyire tisztába jöttünk önmagunkkal, menjünk egy-két lépéssel tovább. Vegyük magunkat egy iparos műhelynek és osszuk ki a szerepet a tagok között. Mi történik? A szem, kéz, láb, izmok és az egész test végzi a maga dolgát, sőt abba annyira belejőnek, hogy végül azt hiszik, hogy min-

dent ők végeznek. Nemcsak, hanem hozzá teszik, hogy nekik nincs is szükségük a principálisra. Erről eszembe jut az egyszeri diák, a ki fogadott volt, hogy az unitárius főiskolától elmegy a lutheranus templomig, a nélkül, hogy gondolkozzék

No hát a szegény lábak megjárnák, mihelyt az iránytűt, vagy mondjuk a világító lámpát, a szemet, elvennők elölük Erről azonban bárki is meggyőződhetik, mihelyt behunyt szemmel indul végig a járdán, mert bizonyos, hogy a balfelőli oldalán vagy a sánczba, vagy a falba bele fog menni.

Mit gondolnak uraim, elég-e még az is, ha a szemünket nyitva tartjuk és ugy járunk? Távulról sem. Figyelni is kell ám, a mi azt teszi, hogy *lelkünkkel ott kell lennünk* lábunk előtt, az útirányban, sőt a ***czélnál*** is. No hiszen a járással még csak hagyján, mert azt jó részt elvégezzük gépiesen is, de másnemü mozgásnál, s főleg munka közben rendkivüli lelki éberségre, mondjuk, lélekjelenlétre van szükségünk. A nyomdász egy egész mondatot teljesen kiforgat valóságából, a szabó tönkre teszi a szövetet, a vonatvezető összeütközik a másikkal, ha munkájukat kellő lelki éberség nélkül végezik.

Mi következik ebből? Nemde az, hogy *az embernek a maga műhelyében rendet kell tartani* és meg kell adni a munkakört a főnöknek, a mi a lélek.

De hogyan lehet ezt kivánni, kérdik, midőn a munkás ember annyira el van foglalva a munkájával, melyet neki a főnöke kiszab, hogy ő ugyancsak nem gondolhat magára. Sőt éppen itt kezdődik a munkás ember legfőbb sérelme. Itt, ennél a szolgaias korlátozottságnál, ennél a gépies egyformaságnál.

Nekem ugy tetszik uraim, ebben a tekintetben mindnyájan szenvedünk abban az általános emberi gyarlóságban, hogy *a magunkét, a kezünk között levőt nem becsüljük kellőképen,* megúnjuk és kicsinyeljük Az iparos a kereskedő munkáját csupa időtöltésnek nézi a magáéhoz mérten. A csizmadia elvétette a pályáját, hogy nem lett czipész, a czipésznek ugylátszik a bankárságra van valódi tehetsége. A kádár müasztalos kellett volna hogy legyen, a szobafestő pedig lehetett volna arczképfestő És igy tovább, el a néptanitóig, a ki tanárnak tartja magát, a gymn. tanárig, a kinek csak az egyetemi tanárság ér valamit, a képviselőig a ki a ministerszékre tekint irigy szemmel.

Ez az észjárás hibás, ez a fölfogás kedélybetegségre mutat, de legkivált jelzi azt. hogy *a mi lelkünk,* tehát a mi valónk *nincsen ott a munkánkon,* azt nem öleljük magunkhoz szeretettel, abba nem leheljük bele lelkünket, a minek egyik sajnos következménye a munkánk gyarlósága és az elégületlenség. Én sem

magamnak, sem másnak nem képzelek kínosabb állapotot, mintha nem szeretjük munkánkat s a mellett nem hevülünk. Ellenben mindig a legkellemesebb érzés fog el, midőn a mezőt zengeni hallom az aratók dalától, s midőn a műhelyből fülembe cseng a munkások szép éneke. Az ilyen munka valóban nemesit, fölemel Az ilyen munka nem teher, és az ilyen munka eredménye nem is lesz silány

Minden foglalkozási körben s igy a kézi munkások között is sokan vannak olyanok, a kik, mint mondani szokás, *piaczra dolgoznak.* Én ezt a roszabb értelemben veszem és azokra gondolok, a kik nemcsak nem tartózkodnak attól, hogy vevőiket — hogy ismét köznyelven szóljak — „becsapják", hanem egyenesen arra dolgoznak, hogy ők minél könnyebben és hamarább végezzenek s a vevő minél silányabb portékát kapjon, hiszen annál hamarább rendel mást. No ez bizonynyal bekövetkezik, de az már fölötte kétséges, hogy náluk rendeljenek. Én megvagyok győződve, hogy a melyik munka nem nemes, nem igazságos, az után nincsen áldás, abból nem lehet meggazdagodni.

Egy jeles irót olvasva, az a gondolat ötlött elmémbe, hogy a rozsda nemcsak a vasat fogja meg, hanem a szivet is Ezt ugy értelmezem, hogy *a rosz, a hanyag munka* nemcsak azt az elkészitett holmit adja ki kezéből silányan, hanem *a munkás szivét is beteggé teszi,* mert lehetetlen, hogy ne érezze a súlyát, terhét a felelösségnek, lehetetlen, hogy ne érezzen bizonyos üldözést, szemrehányást, midőn ügyfelével találkozik. Én ugy fogom föl a dolgok rendjét, hogy az egyik rosz után következik a másik. A mely ember erkölcsi érzéke meglazul a munka mellett, az nem lehet erős a társadalomban sem, és attól lehet tartani, hogy elesik.

Mi lehet az oka uraim, hogy főképpen a gyári munkások között oly rendkivül sok a korhel, részeges, satnya ember? Én mindig iszonynyal gondolok azokra az utczai jelenetekre, a melyeket Londonban szombat estve és vasárnap láttam. A gyárakból kijövő tömeg megszállotta a sörös és pálinkás boltokat és ott álltukban leitták magukat a férj nejével s igen gyakran gyermekeivel együtt. Magyarázatul azt mondották nekem, hogy a munkában elkábultság megkivánta ezt a nagyobb foku önkéntes elkábitást. No hát ez csak azért nem elfogadható okoskodás, mivel látom igen sokan vannak, a kik sem gyárban, sem műhelyben nem dolgoznak, s mégis igen gyakran leisszák magukat.

Bizony ugy egyik, mint a másik esetben az a főbaj, hogy *a test szenvedélyeit fölébe engedjük a léleknek* és megengedjük, hogy ezt elnyomják és szolgává tegyék

Ez a tény megérdemelné, hogy tovább is foglalkozzunk vele, mert ebben rejlik a legnagyobb veszedelem. Az iszákos és részeges ember elhagyja, mondjuk elcsapja a munkás kezet, lábat, szemet és szolgájává lesz az inynek, a toroknak és a gyomornak. Önök bizonynyal hallották már, hogy a gyomrot *pokolnak* nevezik. No hát ezek az emberek a pokol, vagyis annak főmestere az *ördög* szolgálatába léptek. Szegény szerencsétlenek, bár ne önként tették volna, mert akkor nem szánnók annyira. Igy szánjuk, sajnáljuk, mert el vannak veszve. Nézzék csak uraim az orron meg az arczon az éjszaki, igazán *éjszakai* fényt, azt a rezes pirosságot. Onnan belülről jő. Ott van az égés, a mely felemészti a test erejét és elbutitja, megöli a lelket No az ilyen iszákos munkástól rendes, pontos és tiszta munkát bizony hiába várunk Ő olyant nem adhat, mert a lelkéből kiveszett az *akaraterő,* testéből a munkaerő.

Azt is el kell ismernünk, hogy a *lélek nevelésére* nem forditunk kellő gondot. Ipariskolai vagy ennek megfelelő oktatásunk nem oly mértékü, a milyen kellene, hogy legyen. A lélek magasabb miveltségére, az értelem tisztaságára, az ismeretek bővségére minden embernek nagy szüksége van s hazánk fölvirágzása első helyen attól várható, ha olyan müvelt iparos osztály áll elő, a mely a szó teljes értelmében jól feltudja fogni jelszazunk értékét: a munka nemesit.

Nem kivánom fárasztani azzal, hogy ez irányu teendőinket előadjam, hanem a helyett foglalkozom tárgyam második részével: a *munkaszünettel.*

Azt hiszem, hogy az eddigiekből önként következik, hogy én a munkaszünetet éppen oly lényegesnek tartom, mint magát a munkát A magyar közmondással vallom: munka után édes a pihenés. Ez azt jelenti, hogy ezután nyomban kell következni annak. Az előadásom elején idéztem országos törvény éppen azért hozatott, hogy biztositsa, nemcsak hanem hogy kötelezővé tegye a szünetet. De itt ismét nem foglalkozom a törvénynyel, hanem vizsgálom azt, hogy a meglevő szünetet hogy lehet és hogy kell czélszerüen fölhasználni.

Erre első helyen kinálkozik a család. A munka végeztével hazatérőnek *az otthon,* bármily egyszerü és szegényes is az, *édes és vidámitó, a melynek ölén boldogság terem.* Elég belé a hitestárs, de ha még gyermekek is vannak, egy-két óra feledteti az egész nap terhét.

Én nem keresem messze a boldogság eszközeit. Ha egy kis asztal körül ülve kedvesen, egy pár jó szó, egy-két szép gondolat mellett költjük el szerény vacsoránkat, nemcsak meg-

elégittetünk, hanem meg is nemesülünk. Igen gyakran azzal rontjuk el a munka örömét, hogy a munkaszünet alatt nem szentelünk magunknak bár egy félórát a szellemi foglalkozásra. Tudom, hogy nálunk is már csaknem általános szokás az olvasás, de azt is tudom, hogy legtöbb esetben a napi lapokat olvassuk, mivel a napi események, a hazai és külföldi dolgok folyása érdekel. Hát ez jó és helyes is, de én ennél többet kivánok. Én azt szeretném, ha a magyar klassikus költők és irók müveiből bárcsak szemelvények volnának ott minden iparos, vagy kereskedő, vagy földmüves asztalán. A mi Petőfink költeményei, Arany János Toldija s más ehez hasonló remekek a magyar ember imádságai és ezeket ma már egy pár filléren meglehet szerezni. Nem pótólja ezt a lelkiélvezetet semmi, nem hat az emberi kedélyre oly nemesitőleg semmi. És a munkásember is mindég megszerezhet annyi szabadságot a mennyi elégséges egy rövid költemény elolvasására. Nem is árt ám ha olykor félretesszük a rendes munkát és foglalkozunk magasabb, istenibb dolgokkal.

A társadalmi életnek is sok nagyon kedves és nemesitő alkalma van. A vasárnapi összejövetelek, kirándulások egy kertbe vagy erdőbe és az ezzel járó ártatlan kedvtelések fölvidámitják a kedélyt, megkönnyitik a szivet és feledtetik a gondot. Ott, a hol egy tömegben nagyon sok munkás lakik, vagy a gyárosok, vagy a jótékony társulatok gondoskodnak kellemes kirándulásokrol Többször láttam ilyen vasúti karavánt, s mondhatom oly nagy volt a jó hatása már csak a gondolatnak is, hogy a kirándulók egész lénye mintha átlett volna alakulva. A mi városunk és környéke olyan mint egy díszkert, annyi benne a növényzet és a szabadtér, mégis több gondot kellene forditani és több kényelmet kellene teremteni a távolabbi kiránduló helyekre.

Ámde uraim a vasárnapi munkaszünetnek, a társas összejöveteleknek nemcsak jó, hanem rosz oldalai is vannak Nem megyek részletekbe, csupán azt a tapasztalt tényt emlitem meg, hogy a mi műhelyeink hétfőn délelőtt jórészt üressek — mert, hogy szelid kifejezést használjak — ezalatt ki kell pihenni a vasárnap vagy ünnep fáradalmait és más terheit. Igy uraim a vasárnap és más szünnap nekünk kétszeresen káros, mivel költségbe és egy fél vagy egész napi veszteségbe kerül. Erről nem mondok többet, csupán fölhivom rá becses figyelmöket és kérem, hogy a vasárnapot töltsék lehetőleg ugy, hogy abból nyerjen hasznot a test is, a lélek is.

A munkaszünet hasznos foglalkozásai közé tartoznak ezek a felolvasások is, a melyeket remélem a t. hallgatóság mindig

örömmel fogad. Nézetem szerint ilyenekről gondoskodni kellene az egész éven keresztül minden vasárnapra, mert ezek remélhetőleg nagyon közremunkálnak arra, hogy az emberi lélek kellő erőt gyűjtsön magának a test őrizésére, vezetésére.

Önök bizonynyal hallották és ismerik azt a szép bibliai legendát, a mely ama legszebb kert, az Éden elvesztését irja le. Tudjuk, hogy az ember az Édenben csak addig maradhat, mig fölébred benne a tudásvágya. A bibliai legenda azt mondja, hogy Isten kiüzte az embert az Édenből, mivel ett a tiltott fáról, mely a tudásfája volt. Ebből nyilván az a tanulság, hogy a törvényt áthágni nem szabad, de az is, hogy a tudáshoz könnyen hozzá jutni nem lehet.

A legenda azzal folytatja, hogy Isten a munkával büntette meg az embert Mi azonban azt tartjuk, erre vall egész életünk, hogy a munka nem csapás, nem átok, nemis büntetés, hanem áldás. Mi azt látjuk, hogy a legelső magyar ember, a királytól elkezdve mindenki dolgozik, dolgoznia kell, mert ha nem dolgozik Isten kiüzi őket ebből a gyönyörü szép Édenkertből, a mi áldott Magyarországunkból. Minket munkásokat, az egyiket kalapácscsal, a másikat tűvel, egyiket bárddal a másikat tollal, a honvédelem eme legbiztosabb fegyvereivel, mint lángpallósokkal állitott az Édenkert kapujához, hogy abba be ne törhessen az idegen és attól visszaüzessék a henye, a munkátlan, az a ki here módon akar élni a más keze után.

A mi jelszavunk: a munka nemesit és ezzel a jelszóval vesszük ajkunkra a harczi riadót:

Talpra magyar, hí a haza,
Itt az idő most, vagy soha!

Záradékul bemutatom t. hallgatóimnak három iparos ismerősömet, ha meghallgatják (Halljuk.)

Ezelőtt egy pár évvel utaztam a scot express- vonaton. Egyik állomáson a szakaszomba belépik egy közép termetü és közép koru, erőteljes férfi. Olyan valódi John Bull-fajta volt, a milyeneknek az angolokat szokták rajzolni. A velem szemben levő ülésre letelepedett, zsebéből kihuzott három ujságot és elkezdette olvasni rendre. Engem egy kissé bántott ez a magának való zárkozott merevség.

Midőn az olvasást elvégezte, alkalmat találtam a beszélgetésre. Igen szivesen válaszolt és jó izü beszédbe ereszkedtünk Megtudtam, hogy londoni gyári munkás. Munkavezető lehetett Kellemesen hatott rám az önérzetes hang, mellyel magáról és foglalkozásáról, meg Angolországról és az angol nemzetről beszélt. Csaknem minden másadik szavában hangsulyozta, hogy *mi angolok* igy meg ugy szoktunk

Midőn megtudta, hogy magyar ember vagyok, azonnal elmondotta, hogy ő szereti a nemes magyarokat. Az ő édes atyja Londonban személyesen látta és hallotta Kossuthot és ő jól emlékszik, milyen lelkesedéssel szólott róla édes atyja. „Kossuth nagy hazafi volt!“

Az én angolom haza sietett családjához, mert a *vasárnapot* velük akarta eltölteni. Ezért ő soha sem sajnál egy kis fáradságot, meg költséget. D u 2 órakor indult, estve 9-kor otthon lesz és másnap együtt lesz családjával s a mi nála födolog, együtt megy velök *templomba.*

Mielőtt elváltunk volna, összeszedte ujságait az ülésről és ide adta nekem, hogy nézzem meg. Ő különben mindig ott hagyja a kocsiban, mert náluk az a szokás Igy mások is hozzá jutnak s elolvassák. Az egyik ujság volt egy „Vasárnapi ujság“ tele apró 5—6 soros és nagyobb czikkekkel és a legszebb vasárnapi gondolatokkal. A másik társadalmi és politikai tartalmu volt, a harmadik szaklap.

Meleg kézszoritással váltunk el egymástól.

A másik emberem egy bajor német. Münchenben született, Bécsben lakik. A München és Bécs közötti utvonalon együtt utaztunk. A kocsi tömve volt. Az én emberem rendkivül beszédes ember, ki mellett senki szóhoz nem juthat ott minek következtében a többi utas szépen elaludt Mi ketten folytattuk a beszélgetést, melyből megtudtam, hogy ő Bécsben könyvvezető és agens. Nagyon jól megy dolga már tizenkét év óta, különben Bécset ki nem állhatja, a bécsi népet gyülöli. Münchennek nincs párja Olyan nevezetességet Bécs nem mutat föl a milyen a müncheni sör. stb. Csodálkozásomat fejeztem ki, hogy ő az imádott Münchent fölcseréli a gyülölt Bécscsel, no de megjártam midőn megtudta, hogy magyar vagyok. Szegény Budapest ki kapta a magáét. Olyan szédelgés mint ott, nincsen e széles világon Ott egyetlen ház nincsen kifizetve. Ott minden a másé, s külömben is nem valami szép város. Igaz, hogy az én barátom egyszer járt Budapesten s akkor is csak két napig ült ott, de ennyi neki elég volt. Nekem is elég ahhoz, hogy egy pár észrevétellel befejezzem a beszélgetést egyszersmindenkorra.

A harmadik emberem is külföldi származásu, de itt lakik az Alföldön. Személyesen nem láttam, de azért jól ismerem. Eredeti mestersége iparosság, de állandó munkaszünetet tart. Munkás vezér lett. Sokat nem dolgozik, de tanácsot tud adni bőven — jó tiszteletdíjért. Hiszen neki is élnie kell! Neki van esze, másnak legyen keze Külömben is neki a külfölddel nagy összeköttetései vannak, minek következtében a modern iparos eszméket ismeri és azokat tudja is terjeszteni

Ime itt az én három emberem. Válasszanak! Én az angollal tartok, a ki szereti a munkát, szereti családját, vallását és hazáját, s nem gyalázza azt, a miből él: a munkát. Az én jelszavam ez: a munka nemesit, s ezzel üdvözlöm önöket, a munka nemes embereit!

Imádság.

Örök szellem, mindenütt jelenvaló hatalom, Isten! Akár a sötét éjszakában bolyongunk, akár a nappal óráit számláljuk, Te mindenütt velünk vagy, mert szellemed mindent betölt és átölel Az a halvány szikra, melyet belénk leheltél, megerősiti szemünket hogy tisztán lásson, fölmelegiti szivünkét, hogy nemesen érezzen. Oh vajha szivünk jó érzését ne zárná el senkitől, oh vajha lelkünk világitó fényét áraszthatnók mindenkire, hogy a jóltevésben is lehessünk hozzád hasonlók Bárhol és bármily munkában is legyünk, szellemed legyen velünk, szenteljen és áldjon meg minket minden jóban, hogy szolgálhassunk mindenkinek hűséggel és önfeláldozással, ugy a miként Jézus tanitotta. Amen.

Az elpusztult család.

Holvala községben laktak. A családfőt Gáspár Mihálynak nejét Manzi Máriának nevezték. Házasságuk boldogsággal kezdődött. A hüség és szeretet, a szorgalom és egyetértés érzése hatotta át mindkettőt. Gáspár Mihály gyakran mondogatta az én házam egy kis templom, melyből boldogan lépek ki, melybe örömmel megyek be, mert mindannyiszor látom, hogy megnyertem a jót az én feleségemben, s hogy „szebb az én szerelmesem minden ember fiáénál“ Nem szükölködtek semmiben. A fáradsággal szerzett kenyeret megédesitette a békesség angyala. Minden ember örömmel nézte az ifju pár boldog családi életét, s méltán . . . mert egymást szeretve, egymást boldogitva éltek.

Családi életöknek gyümölcse is lett: két fiu, Mihály és István. Mindkettő ép, erőteljes gyermek volt. A szülők sokat vártak tőlük.

Fájdalom, a családi boldogság nem sokáig tartott Gáspár Mihály rosz társaságba vegyült. Hova tovább . . . mind kevesebbet gondolt családjával, szép feleségével, ki százszor is mondta, ezerszer is kérte, hogy szeresse őt mint régen, s legyen a régi, a kedves hitvestárs és szerető apa. Mindhaszta-

lan, a szeretet kialvásnak indult, tüzét sem mosolygásával, sem forró csokjaival nem tudta fölélesztení; a lélek világa kezdett Gáspár Mihály keblében elsötétülni. Háza nem volt többé templom, átváltozott a bánat örökös hajlékává.

A templomot is, melyet azelőtt szorgalmasan látogatott, elhanyagolta. Sirhattak töle a Sionnak utai egyik ujévtől a másikig, nem ment ő a templom felé sem . . . csak temetések alkalmával, s akkor is csak, ha számithatott . . gazdag torozásra

Sirtak a Sionnak utai, mert elváltozott a világ ábrázatja a Gáspár Mihály lelkében; kerülvén a templomot nem hallotta, hogy a „szülök tanitják a fiakat bölcsességre," hogy „neveljétek a ti magzataitokat Istennek félelmében, az emberek előtti kedvességben," dehogy hallotta az evangélista intését „a fiuk kenyerét nem veti az ebeknek," hogy „az apa gondoskodik maradékairól," hogy „kincset gyüjt fiainak a bölcs apa,"; dehogy hallotta ezeket a szép munkásokat, erkölcsi parancsokat . . . Hogy is hallotta volna, hiszen a Sionba vezető utról rendesen a korcsmába tért be, rosz társai közé . . . Betért nem egyszer . . . de gyakran . . . söt örökös vendége lett a Jákob korcsmárosnak, kinek bóditó itala jobb volt előtte, az „életadó" italnál, kinek hizelgő beszéde kedvesebb és hatásosabb a pap beszédénél: a korcsma levegője a templom üditő fris levegőjénél; a zaja jobban hatott az áhitatos hivek buzgó énekénél. Egyedül csak itt a korcsmában találta jól magát Gáspár Mihály a férj, az apa.

Hová lett a családi hüség, a szeretet, a kötelesség érzet? hová lett a vallás-erkölcsi élet a szivből, a lélekből? . . . hová lettek? . . . kihaltak. Elszállottak az őrangyalok, mert a tisztátalan helyet, a megfertőzött szivet és lelket nem szeretik, abban meg nem férnek. De nem maradt üresen a Gáspár Mihály szive, lelkébe költözött a mértéktelenség és a szeretetlenség ördögi „demona", már pedig a hová ez befészkeli magát, ott a család vége romlás és pusztulás.

Önként következik a fennebbiek után, hogy a kicsiy birtok, melyet Gáspár Mihály szülőitől örökölt, rendre vándorolt telekkönyvéből a mások telekkönyvébe, mert régi igazság, hogy a ki nem dolgozik, csak iszik és eszik, annak vagyona rendesen vándorolni szokott. Hasztalan volt szegény neje rimánkodása, hiába szorgalma s igyekezete, a gazdaság mind alább és alább hanyatlott. Gáspár Mihály feledett mindent, nem aggódott a bánat miatt napról napra hervadó feleségével, nem törődött, nem gondolt szép gyermekeivel, kik már elég nagyok voltak hogy kedveskedjenek neki édes csevegéseikkel. Gáspár Mihály csak egyet nem feledett, a korcsmát. Csak szenvedélyének élt,

mely már régen részegséggé fajult. A szesz ereje megbénitotta szivét, lelkét. Megfosztotta emberi alakjától, kivetkeztette az Isten képére formált embert állatias ösztöne, mely az utóbbi időben annyira elragadta, hogy az egykor ölelő karokat ütlegekre emelte s nem egyszer bántotta tettleg, kinek esküvel fogadta, hogy „szeretem". Nem tudta megakadályozni ebben gyermekei esdő, majd siró szava sem. De nem sokáig bánthatta hitves társát, gyermekei édes anyját, mert a szegény nő, a jó édes anya váratlanul meghalt. Megölte a bánat, a szégyen, hogy az ő férje oly rosz és erkölcstelen lett A faluban mindenki szánalommal tekintett a két árva gyermekre.

Nagyobb rázkodások és csapások rendesen változást idéznek elő az ember életében, de Gáspár Mihályt az árva gyermekek apját a nagy csapás nem volt képes az erkölcstelenségnek előre haladott útján megállitani. De a mértéktelen élvezés megöli nemcsak a lelket, hanem a testet is. Igy történt Gáspár Mihállyal is . . .

* * *

Az elpusztult család szomoru képét megujulni látjuk napjainkban s nem egy esetben, a kötelességeiket nem teljesitő családok életében. Ma is vannak egyének, kik megfeledkeznek a családi élet szentélyéről, magasztos hivatásukról, s az élet örömét a gyönyör hajhászásában keresik. Az ily családfők mételyei a családi élet boldogságának, megrontói gyermekeik jövőjének, erkölcsi érzületének. Ezért van a társadalomnak ma oly sok korcsszülöttje, ez az oka, hogy az egyházi életben a vallás-erkölcsi élet hanyatlik s hogy a vallási közöny gomba módra tenyészik.

Ozsváth Gábor.

Szász Domokos ev. ref. püspök halála.

Váratlanul és megrenditően sújtott le egy hatalmas villám az erdélyi ev. ref. egyházra és annak fejét, Szász Domokos püspöket, ezt a nagy, erős és rettenthetlen tölgyet ledöntötte. Január 8-án délben már szállingott a hir és délután 3 órakor Kolozsvár nagy része tudta, hogy Szász Domokos nincs többé! A hatást növelte, a képzelődést és aggódást fokozta az a tapasztalaton épült köztudat, hogy az ev. ref. egyházkerület összes ügyeit, mondhatni vasmarokkal kezében tartotta a püspök. Messzemenő, merész tervei voltak, melyeknek nagy része még csak a kezdet szélén áll. Ő maga nem hitte, s más nem gondolt arra hogy ily korán és ily váratlanul szakadjon ketté egy

munkás élet fonala. De megtörtént! Szász Domokos ma már ott pihen csendesen Nagy Péter mellett, a kivel az életben nagy harczai voltak.

Kevés püspökkel történt az a mi Szász Domokossal, hogy saját hitfelei közül tekintélyes, előkelő fiérfiak nyilvános harczot folytassanak ellene. Szász Domokos csaknem minden alkotásával kihívta maga ellen a kritikát, mert ő mindig nagyot gondolt és merészet. Különben az ellene irányult ellenszenv főképpen az enyedi theologia talajából táplákozott. Szász Domokosnak kora ifjúságától kezdve az volt az eszméje, hogy a theologiát át kell tenni Kolozsvárra. Egész irodalom fejlödött ki e kérdés körül. Szász Domokos vezette a harczot, a mit neki csak azért sem bocsáthattak meg, mivel ő maga enyedi születésü volt. Vas akarata diadalmaskodott. Ma már itt áll egy szép és hatalmas épület, benépesitve a nagyra törő papnövendék ifjak seregével, egyetemi ifjakkal és egy derék tanári karral. Csapán ez az egy alkotás elég lett volna egy embernek.

Szász Domokostól még ellenségei sem tagadták meg a tiszta, nemes szándékot és a magas concepciot. Minden egyébtől eltekintve Szász Domokos az erdélyi magyarságnak kiváló nagy szolgálatot tett számos, elzüllésnek indult, ev. ref. egyházközség fölébresztésével. Missioi lelkészségeket állitott, uj templomot, uj iskolát az ország minden részében épitett. Kolozsvárt a theologián kivül egy uj templom és papilak meg egy derék szeretetház hirdeti Szász Domokos fáradhatlan püspöki müködését. Velünk unitáriusokkal nem egyszer állott szemben, de mi tiszteletünket soha sem vontuk meg a derék egyházfőtől, a kit részvéttel kisértünk sirjába.

Irodalom.

Megjelent a »Mükertészek Zsebnaptára« Mayer Miklós. „A M. Műkertészek és Kertgazdák Orsz. Szakközlönye“ szerkesztője által egybeállitva. E zsebnaptár tartalmazza az év 12 hónapjában szükséges kerti munkálatokat, havonkint előirva, u. m konyhakerti, melegágyi, park- és virág-kertészet, faiskola, gyümölcsös, szőllő, komló mivelést. Továbbá tartalmazza a hónapok szerint hazánkban virágzó fa, bokor, nyári és évelő, szabadbeli és házi edényes növények, nemkülönben havonként érő

gyümölcsök neveit. E majdnem 15 ivre terjedő mű ára bekötve 1 frt, kötetlen 70 kr. Megrendeléseket elfogad Mayer Miklós, városi műkertész, Szegeden.

—

Gyászistisztelet gönczruszkai özv. Gróf Kornis Zsigmondné, lozsárdi Báró Györffy Bertha koporsójánál. *Debreczenben* 1898. jun. 28-án tartotta Ferencz József unitárius püspök. Egy nemes szivü, vallásos honleánynak szónoki hévvel és evangeliumi kenettel megirt remek képe. A beszéd és az egész gyászszertartás értékét kiváló fontosságuvá teszi az, hogy az unitárius püspök mondotta el Debreczenben, rendkivül nagy és válogatott közönség előtt.

Hasznos tudnivalók.

A feleség, ki a házassági életközösséget jogos indok nélkül maga szakitja meg, a különélés idejére férjétől külön eltartást nem követelhet, és a feleséget különélés esetében férjétől a különélés idejére eltartás csak akkor illeti meg, ha a házassági életközösség megszüntetése a férj hibájából történt, a nélkül, hogy a házassági életközösség megszüntetésére a feleség is okot szolgáltatott volna.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az E. K. Tanácsból.** Az F. Fő Tanács meghagyásából E. K. Tanács (480—98) figyelmébe ajánlotta a köröknek a korondi 1841 évi zsinat azon határozatát, hogy tisztviselők választása csak titkos szavazás utján történhetik. — Az udvarhelyköri jegyzőválasztás, Pál Ferencz oklándi lelkészre vonatkozólag, jóváhagyatott és a beadott föllebbezés mellőztetett. (482—98.) A dézsfalvi egyházközség és az állam között a kántorság érdekében kötött szerződés jóváhagyatott ehez képest az állami tanitó a mesteri telken lakik és a kántori teendőket végezi bizonyos tiszteletdijért.

— **Zsinat.** A f. évben a sz.-Kereszturi egyházkörben Zsinat fog tartatni. Az utóbbi Zsinat ott 1879-ben volt Azzal az első püspök Dávid Ferencz halálának 300 évfordulói ünnepe volt összekötve. Szép és nagy esemény volt, melyet többek között emlékezetessé tett a Jakab Elek könyvének: Dávid Ferencz Emléke, megjelenése; a Ferencz József püspök ur kezdeményezte Dávid Ferencz Emlékalapnak 10.000 frt tőkével életbe lépése és több angol vendég jelenlétele A f. évi zsinatnak, reméljük a Berde Mózes nagy alapítványának és az uj egyházszervezeti szabályoknak életbe lépése lesz fő érdekessége.

— **Mikor kezdődik a XX-ik száz?** Ez a kérdés a Budapesti Hirlapban az uj év alkalmából szóvá tétetett. Némelyek hajlandók állást foglalni a mellett, hogy a mikor a 19-t kezdjük irni akkor megkezdődik 1900; tehát a XX-ik száz kezdődik a jövő évben. Dr. Brassai ezt a kérdést megvitatta volt és határozottan a mellet foglalt állást, hogy a XX-ik száz 1901 január 1-sö napján kezdődik. Ezért fogadta el Brassai azt az állitást is, hogy ő a mult százban született. Nézetünk szerint a kérdést nagyon egyszerüen meg lehet oldani ha a számitást az egynél kezdjük meg mint hogy másként nem is lehet. Igy a százat

akkor kapjuk meg ha a 100-st is befoglaljuk tehát igy 1—100 vagy igy 1801/1900 szóval ebből a szeszélyes százból hátra van még ez és a következő esztendő.

— **Uj év első napján** az Egyházi Képviselő Tanács és a főisk. tanári kar tagjai Nagy Lajos főjegyző vezetése alatt üdvözölték a főt. püspök urat. N. L. a haza szomoru, az egyház nyugodt és a püspöki család boldog helyzetét ecsetelvén éltette a püspök urat, jelenlevő nejét és egész családját. A főt. püspök ur válaszában a jó reménység megőrizésére és kitartó munkásságra buzditotta a jelenvoltakat.

— **Az uj főiskola** épités megkezdésekor száz évi jubileumot ülhet a régi, mert 1799—1800-ban tétettek az előkészületek és 1801 márcz. 1-ső napján határoztatott az épités megkezdése Épitési biztosok voltak Barra Mózes, Ágoston Márton, Pákei János, Pákei József és Körmötzi János. Érdekes a dologban azis, hogy az uj épületet a két biztos Pákei utóda Pákei Lajos főmérnök tervezte a modern mérnöki tudomány és szakértelem teljes készletével

— **Az egyházkörökből,** nem mindenikből, de többől olyan búslakodó, panaszos leveleket kaptunk a melyekből azt lehetne hinnünk, hogy néhol minden élet haldoklóban van. Az egyházi élet pang, az egyleti élet csak itt ott ad halvány életjelt. Nem szeretjük a rosszat elihuni, reméljük a jót. s ennek következtében a t. levelezők levelei ezuttal kosárba kerültek. Helyesen jártunk-e el, itéljék meg a kik találva érezik magukat. A szellőre szükség van s olykor a vihar sem árt. Azt hiszszük hogy a Közlöny nem vétene föladata ellen ha ilyen tisztitó szeleknek is tért adna, de qui habet temus habet vitam.

— **Tordán főgymnasium legyen-é, vagy főreáliskola?** A Vallás és közokt. ügyi miniszter ur legujabban ez iránt irt Marostorda vármegye közönségéhez, hogy nyilatkozzék az iránt, ha vajjon gymnásiumot kiván é létesiteni, vagy főreáliskolát. Egyelőre csak algymnasium (4 osztály) létesitéséről van szó, a további 4 osztály kifejlesztése a beálló körülményektől függvén. E tárgyban a főispán jan. hó 12-én értekezletet tartott. Az érvek és nézetek harcza azon kérdés körül forgott a megye és város viszonyai melyik iskolát igénylik inkább: a főgymnasiumot-é, vagy a főrealiskolát. A vita eredménye az lett, hogy az értekezlet szavazattöbbséggel a főgymnasium mellett foglalt állást, egy ilyennek létesitését ugy kulturális, mint nemzetiségi szempontból is sokkal előnyösebbnek mondván ki, a megye speczialis viszonyaira tekintettel mint egy főrealtanodának a létesitését. Az értekezlet kimondotta azt is, hogy a közszükséglet — habár fokozatosan fejlesztéssel is — csak egy nyolcz osztályu főgymnasium létesitésével nyerhetne kielégitést (A. V.)

— **Az utolsó éjszaka.** Silvester éjszakáján, mikor minden ember megcsinálta számadását, mikor mindenki megmutogatta fájó szivsebét, melyet rajta a még csak nehány perczig élő 1898-ik esztendő ütött, valami szép, elragadó éneket hallottam egy nagy tömeg ajakán, azt, hogy: „az esztendők eljönek, elenyésznek.“ Az óra 12-öt ütött. Halál és születés történt azon pillanatban. A halottat a tordátfalvi önképzőkör tagjai bucsuztatták azzal a szép, a csendeséj szakában meszze hullámzó énekkel. Aztán, az ének elhangzása után egy ifju, onnan az Isten háza mellől, a nagy tömeg közül kilépik és szép, önmaga által irt költeményét elzengi fájón, keservesen panaszolva, hogy biztató reményink sirásra váltanak a haldokló esztendőben. S mikor azt a sok reményt széttépő halottat bele fekfeti sirjába: ujra felzendült az ének az önképzőkör ajakán: „Öröm s hála énekkel téged Isten áldunk!“ Még a szép, a szivet emelő ének hangjai ott rezgettek a magasságban, mikor ugy más ifju köszönteni kezdi reményeink anyját: az uj esztendőt. Szavától zeng a tér, szive tele hittel, biztató reménnyel: Megáld minket Isten, a mi Istenünk az uj esztendőben. Ifjak és öregek együtt szövetkezve tették széppé, kedvessé a haldokló esztendő végső alkonyát s keltettek biztató reményt a jövő iránt. Ti tordátfalvi hivek, öregek és ifjak, ti énekeljetek. Szavatokban csendüljön fel a mult fájó keserve, a jövő biztatása,

Énekeljetek, és adjatok példát másoknak is, hogy azok is hozzátok hasonlóan cselekedjenek! Adjon Isten nektek és minden igaz szivnek boldog uj évet.

Nép barát.

— **Szentabrahámi Mihály püspök** sirja. Mult számunkban közöltük a theologiai itjuságnak egy 1866 évi határozatát és kegyeletes indulatát, mely arra buzditotta, hogy a sirkövet kiemelhetik a földből és betüit megújithatják. Ezt a határozatot benyujtották az E. K. Tanács elébe, kérvén rá engedélyt és az átadásra ünnepély rendezését. Az E. K. Tanács az elsőt szivesen vette, de a másikat, az akkori körülményekre való tekintettel, nem engedte meg Ugy látszik, hogy ez a határozat az ifjakat lehangolta és tervőket abba hagyták. Csaknem 30 évig hevert ott a sir elhagyottan, mignem 1892-ben Hajós János, főiskolánk derék és áldozatra kész felügyelő gondnoka, a sirkövet teljesen helyreállittatta és ezzel is ujabb jelét adta mindenre kiterjedő éber figyelmének és áldozatra kész nemes szivének.

— **Papnövelő intézetünk hallgatói** az 1887–88 évben egy alapot tettek le „Pályadij alap“ czimen, mely adakozás utján volt gyüjtendő. Az alapitólevél egyik pontja szerint, midőn az alap tőkéje 300 frtra szaporodik, ezen összeg évi kamatjainak $^5/_6$-da kitüzendő az „Önképző-kör“-ben a theologia köréből vett tételre. A f. évben az alaptőke a kitüzött mértéket elérte s igy az alapitvány életbe lépett Kitüzetett egy tanulmány irása Channing E. Vilmos vallásos tárgyu beszédeiről. A pályadij 23 kor. A Pályázat határideje 1899 évi május 1-ső napja.

— **Laborfalvi egyházunk.** Az Unitárismus ezen keleti véghatára, mely egyszerre három idegen vallásfelekezettel (róm. kath., ev. ref. és görög) áll szemben, az egyházi élet reformálására két nevezetes kérdés felett intézkedett a legközelebbi eklézsiai gyülésen : Megállapitotta, hogy ifjusági olvasó kört alakit, melynek tárgyai lesznek: szavalás, felolvasás és müénekek tanulása. A müénekeket eddig is tanitotta ottani lelkész Kiss Sándor afia. négyes vegyeskarban. Meghatározták azt is, hogy a templomban a régi éneles könyveket mind kicserélik ujakkal, a templomot buzgón gyakorló és énekelni szerető hivek számára.

Gálfi Lőrinez tanár, a D F. E. buzgó pénztárnoka decz. 31-én vette nőül Horváth Valéria kisasszonyt. Az egyházi áldást Mózes András lelkész adta az ifju párra. Mi állandó boldogságot kivánunk számukra.

A kolozsvári unitárius egyházközségben az 1898 évben született 23 fiu, 34 leány, meghalt 17 a férfi nemből, 11. a női nemből; eskettetett 13 pár.

— **Halálozás.** Ptacsnik Mihályné szül. Sinczky Zsuszánna 76 éves korában január hó 13-án jobb létre szenderült. Egyházunk hü leányát nagy számu rokonság gyászolja. Az elhunytban Perédi József, főgymnasiumunk tanára édes anyját siratja. Nyugodjék csendesen!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Házi estélyünk A mult évi sikertől fölbátoritva a D. F. E. Választmánya a f évben márczius 11-én házi estélyt rendez, még pedig ezuttal a városi vigadóban Conzerttel kezdődik, melyben városunk legkiválóbb zenészei és előadói fognak résztvenni Azután tánczmulatság következik ifjak és mindenki számára, a ki szeret háziasan, kedélyesen, fesztelenül mulatni Az egyleti tagoknak s másoknak is igen kedves találkozójuk leend. A meghivókat későbben fogjuk kibocsátani. Az egyleti tagok tekintsék magokat meghivottaknak.

Felolvasásaink február 5-én kezdődnek. Felolvas Fanghné Gyújtó Izabella, Nagy Lajos főisk. tanár, Dr. Márki Sándor egyet. tanár és közre-

müködik a D. F. E. énekkara. Kérünk minél nagyobb számu hallgató közönséget.

A „felső-fehérköri Dávid Ferencz fiók-egylet" pénztárába tagságdijat fizettek: 1896-ra: Sipos Ignacz. 1897-re: Sipos Ignácz. 1898-ra: Nagy Elekné, Ilkei H. József, Ütő Béla, Antal András, Antal P. József, Osváth Gabor, Nisztor Joákhim, Ferenczi Lajos, Katona Márton, Lőrinczy István, Felső-rákosi ekklésia, Székely Mózes, Kiss Aladár. A hátrálékosokat tisztelettel kérem, hogy esedékes tagdijaikat megfizetni sziveskedjenek. Hévizen 1898 évi november hó 16-án. Kiss Aladár, f. e. pénztárnok.

„Szükség megújulnotok." Az udvarhelyi fiok egyletből tudositónk ezeket irja: Szükség megújulnunk Egyletünk iránti buzgóságunkban. A czél nemes, a munkamező nagy . . . Miképp hiveink csoportositása, gyüjtése a kitüzött zászló alá, a czél elérhetésének egyik igen jelentékeny eszköze, és ekkor nemis kivántatik világosságot arasztó tálentuma, most itt tényleg az erőttelenek és gyengék is futkosnak a czélért Én — irja levelezőnk — a taggyüjtés terén kivánok hasznot tenni. Bejelentett 6 uj tagot.

Nyilvanos köszönet. Imreh József Balázsfalvi szolgabiró ur, a Dávid Ferencz-egylet háromszéki fiok körének 5 frtot adományozott, oly czéllal, hogy azt tüzessék ki pályadijul e tétel kidolgozására: „Az unitárius vallás hivei az államszolgalatban." Midőn Imre József szolgabiró urat nyilvánosan is megnyugtatom szives adományának kezemhez vételéről egyuttal köszönetemet fejezem ki a fiok kör nevében irántunk mutatott figyelméért.

Árkos, 1899. jan. 14. Csifó Salamon ideigl. pénztárnok.

Az egylet pénztárába 1898. november 17-től f. é, január 21-ig rendes tagsági dijat fizettek: Perei Mihály M.-Berény 98-ra, Mózes Mihály Abrudbánya 95—97-re, Fülöp Mózes Kide 99-re, Ütő András S.-Szt.-György 97—98-ra, Dr. Tóth György N.-Szeben 99-re, Czakó József, Dengyel János, Kolozsvár 98-ra, Magyari Mihály 97—98-ra, Pákei Lajos, Pongrácz Lajos, Vass Domokos, Boros Györgyné Kolozsvar 98-ra, Pap Mózes Torda 98-ra, Dr. Wettenstein Áron Arad 98—99-re. Biró András Kide 95—97-re, Kozma Pál, Kolozs 98—99-re, Székely Mózes Nagy;Szeben, Perczel Ferencz Budapest 99-re, Dr. Gothárd Zsigmond Bpest 96—98-ra, Gróf Lajos Lőcse, Kádár József Deés, Nagy György, Kanyaró Ferencz Kolozsvár 99-re, Keresztes Pál Veszprém 99—903-ra, Bardocz Gyula N.-Ilonda, Daniel Elek Olasztelek, Unitárius Egyházközség Vilonya 99-re, Dr. Kozma Jenő M.-Vásárhely 95—98-ra, Imreh József Balázsfalva, Gyöngyösi Lajos Abrudbánya, Iszlai Gábor Kakasszék, Nagy Olivér Torda, Füzi Katinka Nagy-Enyed 99-re, Csipkés Árpád Cs.-Szereda 98—900-ra, Pap Pál ifj. Demeterfalva 97-re, Nagy Gergely N.-Enyed 98—99-re, Fekete Lajos Selymeczbánya 99-re, Tarcsafalvi Pál Mészkő 98-ra, Dr. Gál Kelemen Kolozsvár 97—98-ra, Gábor Dénes Kökös 95—99-re, Barabás Dénes H.-M.-Vásárhely 97—98-ra, Rázmán Elek Komjátszeg 98-ra.

Előfizetési dijat fizettek: Kovács Józsefné H.-M.-Vásárhely 96-ra, Böckel Károlyná, Gámán Dezső, Szekula Ákos Kolozsvár, Komjátszegi Pál Ar. Rákos, Ürmössy Jenő Kolozsvár 98-ra, Gruz István M.-Vásárhely 93—99-re, Törös János Torda 98-ra, Pap László Tövis 98—99-re, Polgár Lipót Bpest, Sándor Mózes Sz.-Udvarhely, Weress Ferencz Torda 99-re, Major Domokos Sz.-Sebes 98-ra, Lőrinczi Dezső Fogaras 98—99-re, Agh Ferencz B.-Hunyad, Warga Lajosné Sárospatak, Gerjovics József Somberek, Móricz György Kassa 99-re, Marosy Ferencz Gy.-Fehérvár 97-re, Székely Ferencz Déva, Dr Dombi József H.-Nádudvar 99-re, Puskás József ifj. Vilonya 96—98-ra, Hajós János, Hajós Gyula, Pázsint Mihály Kolozsvár, Filep László M.-Szt.-György. Lőrinczy Dénes N.-Várad, Ifj. Szenási Ferenczné Deés, Springman Ferencz Bpest 99-re, Pálfi András Kászon-Altiz 99-ra, Bors Albert Szind, Ádám Domokos Bözöd, Gymn. Olvasó Egylet Sz.-Keresztur, Id. Daniel Gábor Bpest, Sikó Géza Megyes 99-re, Barra Mózes Baromlak 97—98-ra.

Az egylet perselyébe ajándékoztak: P. Porváth Kálmán báró. egyl. elnök 25 frtot, Springmann Ferencz Budapestről 80 krt.

Az aranyos-torda köri fiok egylet pénztárába tagsági díjat fizettek: Sófalvi Sándor Torda 96—98-ra, Nagy Mihályné Torda 97—98-ra, Tóthné Zsigmond Gizella 95—98-ra, Horváthy Józsefné 98-ra.

A keresztur köri f. e. pénztárába fizettek: Kovács S.-né, Barabás Luiza Kapus 98-ra, Firtos István Benczéd 97—99-re.

A f. fehérköri f. e. pénztárába fizetett 16 tag és a küküllő köei f. egyletébe 13 tag.

Kolozsvártt, 1899. január hó 21-én.

Gálfi Lőrincz,
egyl. pénztárnok.

Szerk. üzenetek: P. F. Oklánd. Köszönet az eredményes buzgóságért. — D. M. Hisszük, hogy az „egyedül idvezítes" eszközéül még a pénzt is használják. Csak éberség és buzgó papigond segit. Köszönjük a nevsort. — F. — Az a szomoru „eset" nem nyilvánosság elé való. „Addig jár a korsó a vizre (az az, hogy „valaki" a pálinkas korsóra) a mig nyaka szakad." — N. G. N-E-d. Köszönjük a szép levelet. — G D. Kökös. A Néptanitók Lapja az idézett helyen az ön idézete szerint azt irja, hogy az „Állami vagy községi iskolában az köteles a hitfelekezeti éneket tanitani, a ki ugyanott az illető felekezet vallásoktatója". Ez az illető szerkesztő véleménye és van is alapja, mert hát az ének is a hitoktatáshoz tartozik. De az ilyen fogalom vagy szó-magyarázat még nem óldja meg a kérdést, hiszen ilyen módon azt is lehetne mondani: a templomban az köteles a zsoltárokat énekelni a ki az evangeliumokat magyarázza — **Az illető lelkész uraknak** a vett kérdések alapjan tudomásra hozzuk, hogy a lelkészjövedelem bevallására kibocsátott *A* iv 4-ik rovatához a VIII. osztályról szóló bizonyitvány; az 5-ik rovathoz a látogatásról a dekáni, a végzésről az E. K. Tanács bizonyitványa (papi bizonyitvány) kell. Azt hisszük a többi pont önmagát magyarázza meg. — F. M. K. Szives köszönet az érdekes névsorért. — **Minden** t. egyleti tagnak a ki a kérdő lapunkat beküldötte az ügy érdekében meleg köszönetet nyilvánitunk és kérjük további támogatásukat.

Gyüjtőknek tesszük a következő ajánlatot: Minden 6 uj tag egy évi díjának beküldésekor az Unitárius Közlönyből 7 példányt küldünk meg, vagyis akár a 7-ik tag díját átengedjük, akár a lap 7 példányát ingyen küldjük meg!

Szivemet hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára. Irta Boros György. Vászonkötés 1 frt 20 kr. Börkötés 3 frt. Bársony 5 frt, börmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismeréssel nyilatkoznak. A Prot. E. és I. lap többek között igy ir: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van irva, választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az irás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz Zamatos, kenetes, szivet melegitő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelettel gratulálunk szép munkájához"

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros György. 33. lap — A vilonyai templom tornyára (Költ.) Végh Mátyás. 38 l. — A miveltség ismertető jelei Dr. Brassai 38. l. — A vallásos érzelem s ennek nevelése. 38. l. — A papnevelő intézet érdeke Fazakas Lajos. 41. l. — Nők világa. 42. l. — Levél Amerikából. Samuel. A. Eliot. 46. l — Munka és munka-szünet. Boros Gy. 47 l. — Imádság 56. l. — Az elpusztult család Ozsváth Gábor. 56. l. — Szász Domokos ev. ref. püspök halála 58. l. — Irodalom. 59. l. Hasznos tudnivalók. 60. l. — Egy-házi és iskolai mozgalmak. 50. l. — Egyleti élet és munkásság 62. l. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Márczius. 3. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára** fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesitése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

—

A mi Jézusunk.

„Más alapot egy ember sem tehet azonkivül, a mely le van téve egyszer, a mely a Jézus Krisztus.“ Ezen állunk, erről épitjük az Isten országát, a melynek tagja minden ember, s a melynek kebelén megnyugvást, boldogságot és lelki üdvöt találhat mindenki, valaki azt tiszta szivvel és hivő lélekkel keresi.

Ki a Jézus? Az a ki Krisztusnak neveztetik, az a názáreti, a ki azt mondotta: lerontom a templomot és három napra ujból fölépitem azt.

A názáreti ácsmester házában, ott a galileusok között, született észrevétlenül, jeltelen. Az emberek nagy sokasága mit sem tudott róla. A földi szülők szeretete, a mennyei atya gondja vette körül és ápolta. „Növekedett testben és lélekben, Isten és emberek előtti kedvességben."

Midőn az idő teljességében meghallotta a hívó szózatot, a melynek hallatára hajdan a pásztor elhagyta nyáját, az ifju családját, ő is ajkára vette a szálló igét: térjetek meg, mert elközeledett a mennyek országa és teremjetek megtéréshez méltó gyümölcsöt Minden fa, a mely jó gyümölcsöt nem terem kivágatik és a tűzre vettetik. Ime a fejsze a fának gyökerén van!

Ez ama *próféta* hangja, a kiről azt kérdezték: te vegy-e a ki eljövendő vala, avagy mást várjunk. Az, a kit némelyek Keresztelő Jánosnak, némelyek Ilyésnek, némelyek Jeremiásnak tartottak, vagy egynek a próféták közül.

Jézus nem volt és nemis akart más lenni, mint egy azok közül, a kik előtte elmentek. Előhirnöke, János is csak ilyent ismert föl benne, midőn azt mondotta: Utánam jő egy a kinek saruja kötőjének megoldására nem vagyok méltó: őt hallgassátok.

Jézus, mint próféta, nemcsak Jánosnál, hanem minden másnál nagyobb volt, mert neki az Isten lelke teljes mértékben adatott. Ő az Istent legjobban megismerte és annak következtében tanitása nemcsak profetia, hanem evangelium volt, melynek hallatára a siketek hallottak és a vakok láttak, s a melyet, hogy hallhassanak, eljöttek az idegenek messzi tartományokból, sőt még a büszke farizeusok is, bizonyságául annak, hogy az az ország, a melynek hirnöke és prófétája volt, nem e világból való. Az uj prófétának a többiéhez mérten csodát tevő ereje volt. Az ő ereje abban állott, hogy a hatalmas király, a rettegett Jehova (Jahveh) helyett az Abbat, vagyis a szerelmes atyát predikálta, a ki előtt nem volt sem ur, sem szolga, sem szabados, hanem mindnyájan egyek valának; a kihez igy imádkoztak: Miatyánk! Milyen fölséges kijelentés! Milyen égi szózat, milyen üdvözitő evangelium ez, ha meggondoljuk, hogy akkor az emberek milliói olyanoknak tekintettek, mint a polyva,

melyet a szérüre összegyüjtenek és megégetnek olthatatlan tüzzel. Olyanoknak, mint a legutáltabb állatok, melyekre czélozva igy ir az evangelista: Ne adjátok azt a mi szent az ebeknek, se a disznók eleibe ne hányjátok a ti drága gyöngyeiteket, hogy azokat meg ne tapodják lábaikkal és reátok fordulván, meg ne szaggassanak titeket.

Jézus ezt a kijelentést tette: az Isten szerető atya, az ember szeretett gyermek. Ezt hirdeti a kereszténység kétezer év óta, változó szerencsével, némelykor több, máskor kevesebb világossággal és értelemmel. Az emberiség nemhogy akkor, a mikor Jézus föllépett, de még azután is, midőn az evangelium predikáltott a völgyeken és téreken, még akkor sem tudta bevenni azt. Ujnál ulabb reformok, hatalmas viharok, földet rázó zavarok és háboruk kellett, hogy olykor-olykor megtisztitsák levegőjét, fölszántsák földjeit és ledöntsék rosz fáit, melyek jó gyümölcsöt nem teremtek.

Csaknem megrendítő az a gondolat, hogy a szelid Jézus „szeretet evangeliumának" követői, mily gyakran megszegték az intést, melyet Jézus Péternek ily szavakkal adott: tedd szablyádat hüvelyébe. De Jézus nemcsak szóval, hanem példával is tanitott. Midőn a vásárosokat kiűzte a templomból, példát adott, hogy olykor — ha szükség érvényesitni kell az erőt is.

Ha Jézust jól megértjük, azt látjuk, hogy ő az életnek, a mindenkori életnek volt mestere. Sem a világ megvetése, sem annak túlságos szeretése, sem a testnek áldozás, sem annak üldözése és kínzása, nem jézusszerinti munka.

Mindazok a külső formák és ferdeségek, a melyeket a kereszténység az idő rendjén magára öltött, lehullhatnak, le is hullottak a nélkül, hogy a Jézus evangeliumának lényege egy hajszálnyit is veszitett volna értékéből. Ha ég és föld elmulnak is, az én evangeliumom megmarad mindörökké.

És mi épen ebben találjuk Jézus rendkivüli nagyszerüségét. Ebben, hogy ő benne a halászok is, ugy mint Péter, Jakab is ugy, mint Pál, az antichiabeliek ugy, mint az alexandriai iskola hivei, bármely nemzet és bármely fölfogás, megtalálta a a maga eszményképét. Rafaeltől Munkácsyig, minden müvész a Jézust festette a vászonra, de mindenik a magáét épen ugy,

mint Strausz, Renan, J. Freeman Clarke vagy Didot. Mindeniknek voltak bámulói és követői épen ugy, mint a Máté evangeliuma messiásának, vagy a 4-ik evangelium logosának, de sem egyik, sem a másik nem lett soha és nemis lesz egyetemes Egyetemes a lélek. A jézus lelke közös mindenkivel, a ki azzal érintkezésbe jött. Ez az a mustármag, a melyből a kereszténység nagy élőfája lett. Ez az örökség, a melyhez egyenlő joga van mindenkinek a keresztény testvériseg örök törvényeinél fogva.

A Jézus örökéből, az ő szellemi kincseiből senkit kizárni nem lehetett és nem fog lehetni soha, s épen ezért az unitáriusok, még akkor is, a mikor Krisztus-tagadóknak nevezték őket, olyan közel érezték magokat Jézushoz, mint a testvér testvéréhez, a barát barátjához, a tanitvány tanitójához.

A helyett, hogy hosszasan vitatkoznánk a fölött, vajjon a Jézus születését megdicsőitő csillagot látta-e, a bethlehemi pásztorok énekét hallotta-e valaki, a helyett, hogy tovább füznők a zsidó messiási eszme bonyolult tanrendszerét és vitatnók az egylényegüség, vagy egyidejüség dogmáit, azt valljuk, hogy nekünk is van Jézusunk, a kit követünk, a kit szeretünk, a kit odaadással hallgatunk.

Ez a próféta, ki megtérést hirdet a bűnösnek és a bün örvénye szélén járónak. Ez a példánykép a ki saját életét állitja az emberek elébe. A bün mindennapi, s ma talán veszélyesebb mint volt tegnap, mert ma több tudással és nagyobb merészséggel végzik mint tegnap. Mi a Jézus szavát ajakunkra vesszük és azt mondjuk magunknak is másoknak is : térjetek meg és cselekedjetek jót. Mi oda mutatunk Jézusra, mint remek példányképre, a kiben bün nem találtatott, de a ki sokat nélkülözött, sokat szenvedett és sokat türt azért, hogy elkerülje a bünt, hogy elüzze magától a kisértőt. Ime ez a Jézus megmutatta hogy a bünt ellehet kerülni, a rosszat le lehet győzni, öt kövessétek.

Nekünk olyan tanitóra van szükségünk, a kinek szavát megérthetjük és példáját megvalósithatjuk itt és most. Nekünk erre az életre kell a segitő és Jézusnak örökké élő és ható,

fölséges evangéliumában megtaláljuk azt minden nemü körülményeink között.

Nekünk arra a szeretetre van szükségünk, a mely életét adja a nyájért és embertársaiért. Ha minden egyéb elis foszlana szemünk elől a mi Jézust ábrázolja, ha minden szó elenyésznék a mi az ő nagyságát, munkáit és csodás tetteit hirdeti, egyet mindig megőriz magának az emberiség, azt a szeretetet, a mely a Jézus szivéből meleg sugarakban áradt szét a világra és megtermékenyitette a sziveket a jóság, az áldozatkészség cselekedeteire. Ime ez a mi Jézusunk, a ki minket szeret s a kit mi szerethetünk.

Mi szeretettel és bámuló tisztelettel lépünk a Jézus nyomdokába, mert tudjuk, hogy ez az az ut a mely minden igazságra vezérel. Mi türelemmel és reménységgel viseljük az élet terheit és bűneink sulyát, mert megvagyunk győződve, hogy miként ő, ugy mi is irgalmat és kegyelmet nyerünk a mennyei Atyától. Ime ez az Isten fia, és a mi testvérünk test szerint és lélekszerint is, tehát olyan, a milyenek mi is lehetünk, kell is hogy legyünk.

Mind a mellett, hogy főképpen prófétának, tanitónak, a keresztény alapvetőjének, az emberiség legremekebb példányképének tartjuk a Jézust, megértjük azokat a szavakat is, a melyekkel őt most messiásnak, majd logosnak, majd pedig Istennek mondották. Az oknyomozó történelmi kritika megadta a fölvilágositást mindenikre. Midőn Messiást akartak látni a zsidók eszményét keresték benne, de csalódtak, mert „az ő országa nem e világból való.“ Midőn logosnak mondották, a philosophiai speculatio tárgyává tették azt, a ki igy szóllott, „az Isten országa tibennetek van,“ s a ki ezt mondotta: nincsen több jó hanem csak az Isten. Midőn Istennek mondották, a zsidó és görög eszmék szélsőségeit szerették volna összehozni és egyesiteni. Minél tovább haladtak ezen az uton, annál távolabb mentek a názáreti prófétától.

Jézus lehet Messiás, lehet mindaz, a mit a gondolkozó ész belőle formálni szükségesnek tart, de az Isten helyét el nem foglalhatja, Istennel azonossá nem lehet, mivel ő mindig csak kivülről, csak mint történelmi személy, csak mint eszményitett testvér,

jó barát, hitvédő, vezér lesz értelmünk, tudásunk, szivünk és vallásunk világában. Isten, egyedül csak ő az, a ki lélek és lelkünkben, lelkünk által, minden közbenjáró nélkül, szól az emberi lélekhez Istene mindig volt és mindig lenne minden embernek, ha nem is tanitványa Jézusnak, de az a szerető, gyöngéd, türelmes és jó atya, csak Jézus által, e testvérünk közbenjárásával lett, mert ő az atyát legjobban megismerte, mert ő titkaiba legjobban beavattatott és ezt velünk közölni, ránk kiterjeszteni tudta

Minél közelebb megyünk a názáreti profétához, annál közelebb leszünk Jézushoz. Minél közelebb megyünk a Golgotához, annál inkább veszélyeztetjük az élő és ható Jézust, azt a kinek intésére a halász elhagyja hálóját, a vámszedő munkáját, és követi őt; azt a jó pásztort a ki az eltévedt báránykát ölébe veszi, a betegnek sebét bekötözi.

A kereszttől nem riadunk vissza. Tudjuk, hogy az igazság gyakran áldozatul kivánja az életet is, de mi a halált nem keressük, mert élni, dolgozni és hatni akarunk. Mi a Jézus mesteri példázataiból szeretjük és elménkben forgatjuk azt a mely tanitja, hogy a mustármagból nagy élő fa lesz; azt a mely a magvetővel arra figyeltet, hogy nem minden munkánk számithat biztos sikerre.

Jézus nekünk tanitónk az életre, bátorságunk a halálra és vezérünk az Istenhez.

Nem tudjuk megmérlegelni az értékét annak a határtalan szolgálatnak, a melyet Jézus az emberiség érdekében végezett. Nem tudjuk eldönteni minek köszönhet legtöbbet a haladó emberiség. De azt hisszük, hogy a mai időben legnépszerűbb, legkedveltebb a Jézus evangeliumának az a része, a mely Istent közös atyának, mindeneket egyaránt szerető jó atyának tanitja. Ha Jézus egyebet nem is tett volna ennél méltó volna az emberiség örök tiszteletére, mert ez az alapja annak a modern eszmének, hogy az embereknek teljesen egyenlő joguk van nemcsak az élethez, hanem az egyéni, a társadalmi, a politikai és hitszabadsághoz is. Midőn tehát a meg-megújuló idő a maga uj eszméihez mind, több, meg több szabadságot,

az egyénnek több meg több jógot követel, a Jézus evangeliuma alapján áll, a Jézus eszméit valósitja meg.

Mi is erre törekszünk. Azért keresünk, azért követünk, azért hirdetünk olyan Jézust a ki az embernek megvalósitható példányképe, mivel ő is ember, a lélek gondolat világának táplálója, mivel próféta, a szív országának mestere, mivel szeretett mélyen, önzetlenül, határtalanul ugy miként szerethet az, a ki mondhatta: én és az Atya egy vagyunk.

A vallásos érzelem s ennek nevelése.

(Vége.)

A családban az anyáé a főszerep, kinek szeme előtt mindég az lebegjen: „A nőnek legszebb erénye a vallásosság!“ Vajha minden gyermeket az ég olyan anyával áldana meg, mint a milyen Pestalozzi Gertrudja volt, ki ezt mondja gyermekének: „Gyermekem! van egy isten, kire akkor is szükséged lesz, mikor nélkülem már el fogsz lehetni; van egy Isten, kinek karjai védeni fognak, mikor már én azt nem fogom tehetni; van egy isten, ki téged béke és boldogsággal fog elárasztani, mikor én már mit se fogok néked adhatni!“

Legyen tehát az anya valódi példánykép! Hisz tőle tanul a kisded mosolyogni és szeretni! Őt ajándékozza meg első ártatlan mosolyával, hozzá gügyögi az első érthetetlen kedves szavakat!

De a mint nő, rokonszenvez másokkal is. E korban szíve leggazdagabb érzelmekben, szeret mindenkit, a ki hozzá kedves, szereti szüleit, testvéreit s azokat, a kik vele sokat foglalkoznak, vele jót tesznek. Ha már él lelkében az őt környező személyek iránti szeretet, egyszerü szavakkal rá lehet vezetni arra, hogy van valaki, a ki nekünk ételt, italt ad, a ki a gyermekeket jó szülökkel áldja meg, a ki a jó gyermekeket nagyon szereti s ez a mi Istenünk, kit még jobban kell szeretni, mint szüleinket.

Hogy a gyermek mily nagy előszeretetet tanusit a mese iránt, azt mindenki tudja. Hányszor hallgatja végig ugyanazt a mesét s előtte az még sem unalmas, mert mindig talál benne valami újat, a mi figyelmét megragadja. A vallásos érzelem nemesitésére legjobbak az erkölcsi elbeszélések, melyek a jószivüségről, szorgalomról, engedelmességről, igazságosságról stb. szólnak. Tanitsa meg továbbá gyermekét értelmi fejlettségéhez

mért imára s ha oda fejlődik, vigye el az Isten házába, hadd hallja a buzgolkodó hivek lélekemelő énekét.

A mely család igy ébresztette fel a vallásos érzületet s igy ápolja tovább, eleget tett kötelességének.

De ha e tekintetben a család mulasztást követett el, az erre hivatott egyéneknek, a lelkészeknek, tanitóknak, nevelőknek fokozott erővel azon kell fáradozniok, hogy e hiányt potoljak. A szoros értelemben vett vallástanitás a lelkészek feladata, de a tanitótól is sok a követelni való. Olvasókönyvünkben hány vallásos hangulatu szép költemény s erkölcsnemesitő olvasmány van, melyeknek alapos, lelkiismeretes tárgyalása hathatós eszköz a vallásos érzelem fejlesztésére. S mily tág köre nyilik ez érzelem nemesitésének a bibliai történetek, a történelem s a természettudományok körében!

Vigyük ki tanitványainkat a szabadba, hadd bámulja mindenik a természeti jelenségeket! Hadd lássa a felkelő és lenyugvó napot, figyelje meg az égiháboru lefolyását, élvezze a szép tavaszi napokat, gyönyörködjék akkor az ébredő, ösvel pedig a haldokló természetben! S ha mindezeket figyelemmel kiséri önkénytelenül arra a gondolatra ébred, hogy lennie kell valakinek, ki mindezeket létre hozta és kormányozza.

Ha történelmi olvasmányokat, biblia történeteket, vagy magát a történelmet tanitjuk, mutassunk rá az eseményeknél arra, hogy népek és egyes emberek nemes eszméit miként juttatta diadalra az igazság, az isteni gondviselés. Példák felsorolásával győzze meg a lelkész, vagy tanitó növendékeit arról, hogy a jó mindig elnyeri jutalmát, a rosz pedig előbb utóbb büntetését. S ha később tapasztalatai után rá jön a gyermek arra, hogy minden mulandó e világon, ha belátja, hogy gazdag ugy, mint szegény ki van téve a sors csapásainak s ha meggyőződik arról, hogy a legerősebb, leghatalmasabb mily könynyen s hamar lehet gyenge, tehetetlen: önkénytelenül arra a gondolotra jön, hogy lennie kell valakinek, ki az emberek sorsát igazgatja, s ekkor még a legromlottabb kebelben is ébredni kezd egy érzés, mely később imádásában és szeretetében nyilvánul

A gyermekeknek tanitott ima legyen egyszerü, szivhez szoló, tanitsuk ezenkivül őket vallásos érzésekre s szoktassuk a templom gyakori látogatására.

A mit a nevelésre és oktatásra hivatott egyénektől első sorban követelünk, azt csak most emlitem. Ha valahol, ugy a vallásos érzés fejlesztésénél szükséges, hogy az illető valódi példánykép legyen. Az oktatás alatt komoly és méltóságos, de

e mellett szelid és barátságos magatartást tanusitson. Használja az egyszerü, népies nyelvet, de azért beszéljen irodalmilag helyesen. Szeresse növendékeit, ha azok szeretetét birni akarja. A jól nevelt gyermek, ha oktatóihoz őszinte szeretet füzi, azoknak minden szavára, mozdulatára figyel s igyekszik azt magáévá tenni. Ő előtte papja, tanitója a legtekintélyesebb egyén: a a mit ők mondanak, az igaz, a mit azok cselekszenek, az helyes, a mit parancsolnak, az jó.

De milyen kellemetlenül érintené a tanitványt, ha egyszer arra a szomoru valóra ébredne, hogy példányképnek tekintett nevelőnél, minden csak tettetés és álszenteskedés volt. Azért, a ki a nevelést és a gyermekek oktatását választotta élete feladatául, legyen a becsületesség, igazságosság és öszintesség embere! A mit növendékei előtt beszél, érezze is, cselekedjék ő maga is a szerint. Mert jaj ha nincs benne vallásos érzés, honnan s hogyan akar ő tanitványai szivébe azt csepegtetni? Ha ő bosszuálló, gőgös, miért beszél növendékeinek a a megbocsátásról? az alázatosságról? A vallásos nézetek fejtegetésénél itéljen tárgyilagosan, dicsérő szavaival ne emelje egyik vallás felekezetet a másik fölé, mert azt neki tudnia kell, hogy „mindenki a maga módja szerint üdvözülhet!“

Hogy buzgó fáradságának mi és mennyi az eredménye, azt nem abból itélheti meg, hogy a hittanból mit tudnak a tanitványok, hanem azok magaviseletéből. Komoly fegyelem, csend, kész engedelmesség, szorgalom, tisztelet a vallásos nevelés gyümölcsei. A ki ezt megvalositotta, az elmondhatja magáról: nem éltem hiába, nem fáradtam hiába! Az ilyen lelkész, tanitó és nevelő megtette azt, a mit tőle az egyház, az iskola s a haza követel. Föltalálta a boldogságot, melyet minden ember keres, de többnyire csak külsőségekben, pedig „igazán boldog csak az lehet, a ki gondolataiban és tetteiben jóra és nemesre törekszik, szereti Istent, hazáját és embertársait!“

És ezzel eljutottam felolvasásom végére. Rövid és egyszerü volt. A hiányokat pótolja az az igyekezet és jóakarat, mely e szép tárgy feldolgozására buzditott. Tisztelt hallgatóimnak köszönöm, hogy felolvasásomat figyelmükre méltatták

Lukács Anna.

Az ital valóban derék ur, sokat lehet nála keresni: rongy a liberiája, éhség a bére, vétek a dolog, melyet ád, s kétségbeesés a vége Az ital a világon legköltségesebb dolog; elfogyasztja a munkásnak keresetét, megrontja a kereskedő hitelét és sokakat, kik az élet felsőbb polczán ragyognának szegénységre, koldusbotra, sirba juttatott. (V. U 1838) **Brassai.**

Jézus követése.

Egyházi beszéd.

— Elmondva az unitáriusoknak kolozsvári főtanácsi gyülése alkalmával 1898. október 30-án tartott Istentiszteleten. —

Alapige: Máté 19, 27. *Akkor Péter felelvén, monda néki: ime, mi mindeneket elhagytunk és követtünk tégedet, mint lészen azért dolgunk?*

Elgondolása egyszerü helyzetemnek, s jelen munkásságom eredménye iránt táplált aggodalmaim, teljes erővel ostromolták lelkemet, midön szeretett főpásztorunktól ezen ünnepélyes alkalom prédikátori tisztére megbizást kaptam. És most . . . most, a midőn e szent helyen állok, a melyet annyi derék szónok ékesitett eddig s a melyet a legderekabb, a legjelesebb oly magasra emelt, remegek e magasságban s erőtelenségemet hivatásom nagyságával mérve össze, szinte bánt a mulasztásom, hogy miért is nem szólottam akkor igy a prófétával: *kérlek Uram, ne küldj engemet oda, mert nem vagyok ékesen szóló.* De ajkaimat lezárta a tudat, hogy a főpásztori megbizásnak — az én uram hivásának — engednem kell s még sem tudok szabadulni a kérdő gondolattól: hogy valjon e lelki széphez szokott gyülekezetnek tudom-e nyújtani ama menyei kenyeret és az Isten beszédének ama tiszta tejét, mely az igazság utáni éhezésében és szomjuhozásában megelégitse? a főpásztori remény és bizakodásnak becses kincsét feltudom-e váltani a szivből jövő, szivhéz szóló beszéd való értékével? akaratom biztatásának nyomába lelkem helybehagyása vagy mások méltó szemrehányása lépend-e? Keresem e személyi kérdésekre az egyetemes feleletet; mert érzem, hogy az idvességgel határos önmegnyugtatás és benső megelégedés e felelettől függ. De most veszem észre — ker. hivek — hogy hiszen én itt csak msgamról beszélek, személyes aggodalmaimat tárom fel, holott mindez nem is tartozik ide; mert hiszen mit érdekli a közönséget, a gyülekezetet az, hogy a ki előtte szerepel, minő próbán s küzdelmen ment keresztül s szerepétől mit vár magára? . . . De hát ti magatoknak nem tettetek-e fel hasonló kérdéseket akkor, midőn valahonnan fontos megbizást kaptatok? Vagy ha elfoglal a közérdek munkája s sziveteknek minden érzeményét, lelketeknek minden gondolatát egyetlen eszme vonja körébe, melyet erő, idő, köny s talán véráldozat fürdőjében is kellett tisztogatni egykor az élet, a világ salakosságától s nem tudjátok, hogy valjon a megvalósulás gyönyöre néktek jut-e bérül a küzdelemért, vagy más emberöltőt boldogit, gazdagit, óh akkor nem érzitek-e, hoay a bizonytalanság és reménykedés gomolygásából miként tör fel az alap-

igében foglalt nagy kérdés: *ime, mi mindeneket elhagytunk és követtünk tégedet, mint lészen azért dolgunk?* Hiszen a tanitványnak mesteréhez intézett ezen kérdésében az emberi természetnek egy közös vonása van kifejezve; az t. i., hogy az elkezdett dolognak végét előre akarja tudni, — a tettnek következményét idő előtt ismerni s általán olyan dolgok birtokába jutni, a melyek az idő és Isten titkai közé tartoznak. — Nem hibáztatom én nemünknek e természetét, e kiváncsiságát; mert én ebben is az ész és okoskodás munkásságát látom, melyet a mult és jelen nem tud kielégiteni, a meglevővel nem tud egészen eltelni; hanem a lehetőkkel is foglalkozik, a nem tudhatók után is törekedik. És e lélekmunkásságot az emberiség fellődésének egyik hathatós tényezőjéül kell elismernünk. E szempontból tehát az embernek az eszmények és azok következményei iránt való természetszerü érdeklődése, kiváncsisága, nemhogy megrovást érdemelne, sőt épen dicséretre méltó. S ha hozzá vesszük azt, hogy a nemszámitás, a jövő iránt való érdektelenség, a nembánomszerü, közönyösségből származó, elhamarkodott cselekedet egyesek életében is mennyi roszat szül; ha hozzávesszük azt, hogy a ki elkezdett dolgának végét, kimenetelét meg nem gondolja, rendesen bukásnak teszi ki magát, mint az olyan hadvezér, a ki terv nélkül indit csatát, bátran elmondhatjuk, hogy tetteinek méltó bérét, küzdelmének sikerét, csak az látja meg, ki a jövőt sem hagyja számitáson kivül.

Már most képzeljétek el a tanitványoknak helyzetét, kiki a mester hivó szavára minden kételkedés nélkül hagyják el vámszedői hivatalokat, halászfoglalkozásokat, barátaikat és szeretteiket; kiszakitják magokat az édes otthon köréből és egyszerü kellemeiből; lemondanak zaklatásnélküli, nyugalmas életmódjukról, hogy hallhassák a mester életadó beszédeit, hogy tanui lehessenek önzéstelen nemes cselekedeteinek és látják az igazság gyanusitását, a szeretet rágalmazásait; látják a tört és hálót, mit a farizeusi gonoszság a tökéletességnek utába vet, — a cselszövényt, mely az ártatlanságnak megrontására készül s e miatt lelköket aggodalom szállja meg a jövő iránt, kételkedni kezdenek az igazság győző erejében . . . óh mondjátok meg, indokolatlanul kérdik-e Jézustól: *ime. mi mindeneket elhagytunk és követtünk tégedet, mint lészen azért dolgunk?*

Oh, ha a tanitványoknak e kérdésére, a mely Pétertől kezdve majdnem két ezerév lefolyása alatt az igazság minden bajnokának lelkén átvillant, feleletül megmutathatnám Jézus amaz igéretének teljesülését, hogy a kik őt követték, azok itéltek az uj Izrael nemzetségei felett, — hogy az erény és erkölcs felmagasztaltatott a népek között, — hogy a felvilágosodás

befalazta a tudatlanság rémeinek sötét oduit; óh ha megmutathatnám, hogy megteremtetett amaz uj föld, hol nem kell többé sirni ártatlanságnak — hol megtévesztett értelem, a boszu és kárörvendő irigység nem követel többé magának áldozatokat! De — Istenem — hiában kisérleném meg ezt; mert meghazudtolnának a történelem bizonyságai; meg a mindennapi tapasztalás és meg az emberek nagy számának magával a Krisztus evengeliomával üzött gonosz játéka.

Meg kell hát állapodnunk a tényeknél s a tanitványok eme kérdésének lényegét tekintve: *ime, mi mindeneket elhagytunk és követünk tégedet, mint lészen azért dolgunk?* megmutatom e szent alkalommal, hogy:

a) *miben áll a Jézus követése?*

b) *mi a sorsa azoknak, kik Jézust követik?*

I.

Mint általában a Jézus igazságaira, ugy magának Jézusnak követésére nézve is hosszasan tévelygésben élt a magát kereszténynek nevezett világ s még ma is némileg abban él, ugy, hogy Jézus méltán megkérdhetné a keresztényektől — mint egykor a tanitványoktól — *hát mégis tudatlanságban vagytok-e?* mert az embernek megvan az a gyarlósága, hogy a látszat által könnyen elámittatni engedi magát; sokszor megelégszik a dolgok külső boritékának ismerésével; nem törekszik az az alá rejtett igazság mélyére; mert a lelki szemek nem minden embernél vannak annyira megerősödve, hogy az uj igazság sugáraival szembe nézzenek.

Ok nélkül kárhoztatta Jézus a farizeusokat külsőségeskedéseikért, melyekkel Izraelt csak ámitották; hiába mondotta haszontalanoknak az utczákon mondott hosszu könyörgéseiket, melyek az emberek javainak megdézmálására csak eszközök valának, mégis a róla nevezett keresztény világ hoszason mosta magát hasonló bűnök vizében; (sőt a hit terjesztésére felemelt kereszt, óh hányszor vált az igazak megfeszittetésének keresztfájává!) A kereszténység épen abban a dologban, a melylyel megváltatott, a hit és vallás dolgában egyik szélsőségből a másikba tévedett; mert volt idő, mikor az idvességet egyedül a szent kolostorok czelláiban keresték az emberek; kiszakitották magokat az emberi társaságból; lemondottak annak ártatlan örömei és kellemeiről; szárnyát szegték a lélek tudatos emelkedésének; bilincsbe verték a sziv természetes érzeményeit; a természet dicső templomából — a hol minden virág, minden füszál egy-egy oltár, a hol minden dal és a szellő minden lebbenése Istenről beszél, Istenhez emel — börtönt csináltak az embernek; az óraszámra mondott imádságokat, a testkinzó esz-

közökkel való önsanyargatást Isten előtt való kedves áldozatnak és az idvesség egyedüli utjának hitték. Pedig Jézus se nem rendelte, se nem cselekedte ezeket; sőt megmondotta nyilván, hogy nem azok idvezülnek, a kik hosszu könyörgéseikkel fárasztják az eget és szüntelen ajkaikon hordják az *Uram, Uram* kiáltást, hanem azok, a kik cselekszik Istennek akaratát; megmondotta nyilván, hogy azok az ő nénje és atyjafiai, a kik hallgatják beszédét s követik példáját.

Telt az idő; változott a kereszténység gondolkozása és a Jézus cselekedeteinek gyermekes utánzásában kereste azt a lelki táplálékot, a mely pedig csak az igazság gyakorlásában található meg. A lábmosás, — betegek sebeinek kiszámitott, divatszerü törölgetése, a szent földre való zarándoklás — az Isten dicsőségére képzelt olyan cselekedetek, a melyekben Isten nem gyönyörködhetik, volt a tévelygés, melynek mámorában szenderegtek a kereszténységnek több századai.

De miben áll hát a Krisztus követése, ha sem a titkos helyen mondott imádság, sem az ő cselekedeteinek gyermekes utánzása nem az, a mit ő kiván tanitványaitól?

Oh afiai! ne engedjétek magatokat megcsalattatni a külső, a látszat által, mert *lélek az, a mi megelevenit.*

Ne higyjétek, hogy Krisztust követi az, a ki kezével jótéteményt gyakorol, de eszével a viszont jutalom értékét mérlegeli; ne higyjétek, hogy Krisztust követi az, a ki Istennek az emberiség erkölcsi nemesedésre tett egyetemes intézményeit állami, nemzeti vagy felekezeti érdekek kiváltságolt, szük határai közé szoritja; a ki az evangeliomi szabadságnak korlátlanság nevét adja az életkeresztségben; a ki az idvesség utjának tudakozásában a törvényeknek csak betüitől kérdi a tanácsot; a ki az érdemeseknek szerencséjében a mellőztetés titkolt irigységével kutatja a részrehajlást, vagy nyilvános gonoszságával keresi magának az elégtételt. Krisztus követésében nem arról van szó, hogy milyennek néz, milyennek tart a világ; hanem arról, hogy milyennek mond öntudatunk. Itt arról van szó, hogy Isten országának érdekében minden erőnket és tehetségünket küzdelemre adjuk; itt arról van szó, hogy fenntartsuk és terjeszszük azt a világosságot, a melyben tisztán láthatók az életnek egymást keresztező ösvényei; itt arról van szó, hogy járjunk az élet utain kezünkben a hitnek pálczájával és egy jobb élet reménységének zászlójával, *felöltözvén az Istennek minden fegyverét;* itt arról van szó, hogy megbékéltessük a lelkeket, melyeket annyi ellentmondás kisért; hogy őrizzük Istennek képét az emberen, ki ha földbe gyökerezik is, mint a fa, de koronáját égnek emelje; itt arról van szó, hogy erény és

közerkölcsiség — a földi létnek ezen szép virágai — az emberiség kertészetéből ki ne vesszenek; itt arról van szó, hogy a közönyösség szikláiból is éltető viz fakadjon. Meg tenni minden lehetőt — mint a jó katona — a csekélynek tetsző állás megtartásáért is a nélkül, hogy előléptetés kecsegtetne; túlmenni a kötelességnek földileg szabályozott határán, jutalom reménye nélkül, csak azért, hogy a szépet, a jót, a nemest annál hivebben szolgáljuk; a pálya tövisei között is csak ama tudat által vezéreltetni, hogy a haza és nemzet, az egyház és társadalom, a község és ekklézsia érdekei felette állnak magán érdekeknek; a közjó épületéhez nem kicsinyelni egyetlen fövény szemet is; az igazságért s azért, a mi szent, ha kell, lemondani a jóllét és kényelem, az emberi kegy és világi dicsőség minden gyönyöreiről; imádkozni azokért, a kik a pálma-galyak törzséből is keresztet szeretnek faragni; panasztalan hordozni a méltatlanság töviskoszoruját; az öntudat békéjében tűrni a megostoroztatás égő fájdalmait . . ez . . . ez (ker. afiai) a Krisztus követésének utja! A kik ezen járnak, elmondhatják Péterrel: *ime, mi mindeneket elhagytunk és követünk téged!*

De — igaz — nem tud mindenkiből próféta, vagy apostol lenni; nem adatott mindenkinek, hogy kezében tartsa az események szálait; nem, hogy hullámokat verjen fel a világ folyásán; nem, hogy uj dolgok szülessenek általa és nem, hogy megszabja a történetek irányát. De az mindenkinek adatott, hogy az érdek és haszonlesés, a testiség és gyönyör, a tudatlanság és cselszövény, a bűn és gonoszság ostromlásában a lelkesedés zászlójával csúcsra igyekezzék Az mindenkinek adatott, hogy saját munkakörében azt tegye, a mi jó; azt kövesse, a mi szép; azt szólja, a mi igaz. A pap a gyülekezetben, az apa és anya a családban, a polgár és polgárnő a társadalomban, a keresztény az egyházban, a tanitó az iskolában, a mesterember a műhelyben, a napszámos a munkában egytől-egyig lehet szószólója az igazságnak követvén a Krisztust.

És most lássuk, mi a sorsa azoknak, a kik eként követik a Krisztust?

II.

Ime, mi mindeneket elhagytunk, és követtünk téged, mint lészen azért dolgunk?! Oh ha reá gondolok arra az időre a melyben a Krisztus cselekedetei még eleven emlékében éltek az embereknek; melyben nem irott evangeliomból, hanem magának a Krisztusnak még viszhangzó szavaiból meritette a szenvedés a maga vigasztalását, az igazságért való küzdelem a maga erejét és szivósságát s látom, hogy az Isten beszédének letéteménye-

sei — a tanitványok és apostolok — legnagyobb részben áldozatai lettek a nagy mestertől nyert örökség megőrizésének, lelkem fájdalommal telik el; de elgondolom, hogy ez talán nem is lehetett másként; mert ők mindössze is kevesen valának; csak nehány csepp a pogányvilág nagy tengerében; ellenök a durva tömeg nyers ereje, mely előtt ha meghajolni nem, megtörni kellett ama kéveseknek. Óh ha beérte volna a világ ez első áldozatokkal! Óh ha Gamalielek tanácsának érvényesülésére mutathatnánk vissza, — Istenem — mennyi század nem veszett volna kárba; mennyivel gyorsabb lépésben haladhatott volna az emberiség egy uj igéretföld felé, ha itt is, ott is nem kellett volna más-más akadályokkal küzdeni meg az igazság keresésében, az igazság hirdetésében, a Krisztus követésében! De jöttek más idők; ismét csak sötétek és szomoruak, melyekben eltérő módok és eszközök használatával, de ugyanazon irányzat követésében újult meg a régi harcz. Nincs miért ennek ismétlésébe bocsátkozzam; mert utját és szinterét eléggé megismertetik a történelem lapjai a sötét börtönök és világló mágyák emlékeinek fenntartásával. S épen mi, a kiknek oly bőven kijutott a szenvedésből, aggodalomból, türelemből, — a kiknek ajkain oly hosszu időn keresztül s annyiszor ismétlődött a tanitványok aggodalmas kérdése: *mint leszen azért dolgunk?* miért készitenénk magunknak a régiek részletezésével uj szenvedést? Örvendjünk inkább azon, hogy elmultak a sötét idők, melyekben az igazság oltárai életáldozatokat követeltek, melyekben a Krisztus követésének utján nemcsak könnyüt, hanem vért is kellett hullatni, melyekben a kik két éltet is érdemeltek volna, könnyelmüen s gonoszul áldoztattak meg Hála legyen az isteni gondviselésnek, azok az utak, azok az ösvények, melyeken a Krisztust követők régen halált találtak magoknak, ma más mezőn vezetnek keresztül; mellettök a jelző oszlopok nem rémtettök s azok emlékei, hanem megvalósulásai a sziv nemesebb érzeményeinek és a lélek üdvösebb gondolatainak.

De valjon nem álltatjuk-e magunkat ker. afiai? Valjon a Krisztus követésének utján ma már nincsen göröngy és szegélyén tövis nem terem? Valjon ezen az uton már feleslegessé vált intés *a ki akar én utánam jönni, tagadja meg magát; vegye fel az ő keresztjét éz ugy kövessen engem?* . . . Ne hidjétek, oh ne hidjétek! mert bár áll az, hogy a mivelt világ gyermekei ma mind a Krisztus nevéről nevezik magokat; bár áll az, hogy vallás és tudomány, mesterség és müvészet mind az igazság magvai számára látszanak szántani; bár áll az, hogy a szabadság, testvériség, szeretet, egyenlőség nagy elveinek megvalósitásán ezeren meg ezeren fáradoznak, de áll az is, hogy a békes-

ségre és szeretetre hivott lelki szövetségnek — a valódi kereszténységnek — életében az előitélet, tudatlanság, gyanusitás ellen vivott küzdelem még ma sem jutott végére s a hitélet terén általános lefegyverzésre még nem termett ember. Még sok léleknek szerez keserüséget az, hogy a szeretetet hizelgésnek, a szelidséget gyávaságnak, a bátorságot vakmerőségnek és a hitet bolondsagnak kereszteli el a világ; még sok jel mutatja azt, hogy az emberiség nagykoruságának bizonyitékai hiányosak. Ám e hiányok mellett is számos dicső vonás hirdeti az uj idők folyását. Igen, igen — ker. afiai! — a világ koczkája megfordult; eljutottunk már odáig, hogy a Krisztus követésének utja nem a Golgothára viszen, hanem a tiszteletet, a becsültetés, a hála és kegyelet Pantheonjához vezet. És ez azt teszi, hogy ma nem *meghalni*, ma *élni* kell az igazságért; az életnek munkásságát, erőit, áldásait szentelni arra, hogy az igazság világa, a szeretet melege bérczre, völgyre, palotára, kunyhóra egyaránt kihasson. Tért nyit a haza, a társadalom az egyház, a közmivelődés intézetei, a családi élet arra a munkásságra, melyben a szépet, a jót, az örök igazat keressük, melyben a Krisztust kövessük. És a hazában a közügy, a társadalomban a jog- és erénytisztelet, az egyházban a szép és ékes rend, a családi életben az erkölcsi nevelés azok az igazságok, a melyekért örök tevékenységben kell áldoznunk és e tevékenységben mutatnunk meg a Krisztusnak követését

Óh hadd füstölögjenek ezek az oltárok! Hadd áradjon szét rólok drága illat a jótétemény, kegyesség, szeretet, közhasznuság áldozatiból, hogy lássák a nyomor és inség, hogy hirdessék a templomok és iskolák, hogy nem veszett ki az áldozó kedv Izraelből!

De hát miért? . . . Hol érte a jutalom? . . . Oh, a mai korszellem nem fukar a jutalmazásban! . . . A hol a költök zengették el lelkesitő dalaikat, a hol a tudós virrasztott az igazság kutatásában, a hol az emberbarát nemes intézményekkel adott magyarázatot a közös testvériség dicső törvényének, a hol a kegyes lelkek karjaikra vették a siketek, némák, ügyefogyottak. árvák szomoru sorsát, hogy megvalósuljanak Krisztus nagy gondolatai, szép szavai: *a vakok szemeik világát veszik, a sánták járnak, a bélpoklosok megtisztulnak, a siketek hallanak és a szegényeknek az evangeliom prédikáltatik,* óh azok a helyek ma már mindinkább ékesülnek meg szobrok, emléktáblák, oszlopokkal; fennen hirdetve azt, hogy a trontól a kunyhóig köztudatba kezdett átmenni a méltánylás, a hála, a kegyelet uj parancsolata. És ha korunk, és ha jobbjaink a multak emlékeit ekként őrizik, kiáltó szavát ekként értik meg, hát akkor a jelen dicső tényei, nagy-

becsü áldozatai előtt húnynának-e szemet?! . . . Nem, nem — ker afiai! a közgondolkozás, a közérzület örömmel nyit utat a jóknak a dicsőség magaslata felé és ez utra hosánna közt szórja a megtiszteltetés jutalma galyait

Oh férfiak, kövessétek csak hát a Krisztust, bátor lélekkel küzdve az igazság keresésében; nem rettenve meg, ha a tanitványok sorsa jutna is osztályrészetekbe; hiszen a szenvedésnek is megvan a maga ereje, melyben a bajnokok megdicsőülnek. És ti nők, földi létünk gyámolai; küzdő erőnk elevenitői, szürjétek csak át a világba az igazságokat sziveteken, hogy a szeretet balzsamillatával telitett légkörből egészséges szellemmel táplálkozzanak a beteges világnézletre hajló lelkek is. Eképen járjatok a Krisztus nyomdokain. És mi *mindeneket elhagyva kövessük titeket,* mert tudjuk, hogy *jól leszen dolgunk.* — Amen.

Szt-Mihály, 1898. október hó.

Györfi Ferencz,
unit. lelkész.

Levelek.

Igazán lelki gyönyörüséggel lapozgatom és olvasgatom az „Unitárius Közlöny"-nek rendelkezésemre álló mult évi folyamát s tapasztalom, hogy nagyon is igaza van a tiszt. szerkesztő urnak, midőn a többek között azon véleményének ad kifejezést, hogy a ki keres találnia kell benne egy-egy buzditó szót, lelkesitő gondolatot, melynek egy vagy más irányban hasznát veheti.

A tiszt. szerkesztő úr ezen véleményéhez, én még annyit kivánok hozzátenni, hogy ha az „Unitárius Közlöny" összes hitrokonainknál oly általános szükségletet pótol, sokkal inkább szükségünk van arra nekünk, kik elszórtan, más hitfelekezetüek között élünk s vajmi ritkán nyilik alkalmunk, hogy hitrokonainkkal s papjainkkal találkozzunk s vallásunk és egyházunk ügyeiről beszélgethessünk.

Mert hiába a mai anyagias irányu kórban nagyon könynyen közönyössé lehet az ember a vallásos ügyek iránt, ha sem egyházi szonoklatot nem hallgathat, sem vallásos irányu lapot nem olvas; hiszen a legdúsabb forrásnak is szüksége van esőre, hogy erei táplálékot nyerhessenek.

Épen ezért ez év kezdetén örömmel ragadom meg az alkalmat annak kifejezést adni, hogy az „Unitárius Közlöny" szétszortan lakó hitfeleinknél nagy házagot pótol s irányánál és elveinél fogva azon nemes és magasztos feladatot teljesiti, hogy a vallásunk és egyházunk iránti ragaszkodást és szeretet táplálja s figyelmeztet, hogy a mindennapi létért való küzdel-

men kivül még oly kötelezettségeink is vannak, melyeknek teljesitése által a küzdelmek sulyát feledjük s magasabb lelki élvezetekben részesülünk.

Ezek után van szerencsém bejelenteni a tiszt. szerkesztő úrnak, mint a Dávid Ferencz Egylet érdemes titkárának, hogy az Egylet rendes tagjai sorába belépni kivánok.

Az „Unitárius Közlönynek“ mult és jelen évi folyámára 2 frt. előfizetési dijat egyidejüleg az egylet pénztárnokához posta útalvány mellett küldöm.

Hitrokoni üdvözlettel vagyok.

alázatos szolgája:

N.-Enyed, 1899. I/12.

Nagy Gergely,
p. ü. s. titkár.

Egy másik levél. Üdvözlöm a Dávid Ferencz-Egyletnek azon eszme megpenditésének elfogadását, mely azon unitárius vallásu családok és egyénekről, a kik az anya és lelkészi felügyelet alatt levő leány-egyházközségeken kivül idegenek között laknak, azokról is kiván gondoskodni, hogy az Unitárius Közlöny olvasó társaságában részt vehessenek. Azt felajánlani erkölcsi vallásos kötelességnek tartván e czélból a legnagyobb vallásosság és pártoló ügybuzgalommal az idecsatolt kimutatáson összegyüjtött névsort ezennel megküldöm s kérem a mindenható Istent, hogy a mi Dávid Ferencz-Egyletünk legyen a mivelt világ előtt elismerve arra nézve, hogy a vallásos élet ébresztése és terjesztése az emberi nem és a haza boldogitására mennyire szükséges. Én tehát mint igaz hivő lélek éltetni kivánom a Dávid Ferencz-Egyletnek minden előljáróit, a kik a nemes czél elérésének uttörői, hogy mind halálig hívek maradjanak e nemes és vallásos egylet teendőinek fejlesztésében mint a mi egyletünk nevét viselő Dávid Ferenczünk, a ki oly kitartóan és bátran kijelenté, hogy a hit Istennek ajándéka Legyen tehát a mi hitünk a más hitfelekezetek előtt is tiszteletben, mint előttünk tiszteletben részesült és jövőre nézve is részesülni fog minden népek vallása. Ezek után igaz hivő hitrokona és tagja maradtam a Dávid Ferencz Egyletnek K.-Demeterfalva, ifj. Pap Pál sk.

Kanyaró Mihály emlékezete.

Január 27-én helyezték örök nyugalomra Kanyaró Brók Mihály újtordai állami iskolai tanitót, főiskolánk egykori tehetséges növendékét, kiben a közmüvelődés és tanügy egyik legbuzgóbb munkását veszitette el Anyja unokatestvére volt annak a Dersi Kanyaró Pálnak, ki az 1839-ben kiadott Reményben Vörösmartyt utánzó szép verseivel tünt ki; e korán elhunyt jeles ifjunak hálás tanitványai, Szigethi Sándor polgármester és Szigethi Miklós ezredes, hozatták őt ki 1866-ban szülőfalujából, hogy néhai tanitójuk iránti kegyeletből a család egyik tagját fölneveljék. Tordán és Kolozsvárt tanulván, 1874 őszén, hogy megvakult atyját minél hamarább segélyezhesse, a tanitói pályára lépett Már 1877-ben alkalmazták a mocsi, később a

maros-ludasi és várfalvi állami iskoláknál kitünő képesitéssel, mint vezértanitót. 1893-ban saját kérelmére Tordára helyezték át, hol élénk részt vett a társadalmi életben s nem csekély munkásságot fejtett ki a tanügy terén. Saját szavai szerint volt tanitótestületi alelnök, központi köri elnök, egyházi tanácsos, dalköri tag, Emke választmányának tagja, zenekari titkár, mükedvelő, márczius 15-iki szónok, felolvasó és számoló stb. Szabad idejében irodalmi munkásságot is fejtett ki. Munkatársa volt az Aranyosnak, Aranyosvidéknek, kolozsvári Közlönynek és Ellenzéknek, tudósitója a Néptanitók Lapjának s a Család és Iskolának. Egy nagyobb felolvasása „Tanitó és Társadalom„ czimmel a Magyar Polgár 1880. évi 267—270. számában jelent meg. Önálló müve. „Emlék-beszéd Pálfi Károly volt tordai polgári iskolai igazgató és tanitótestületi elnök felett.“ Több müve kéziratban maradt. Mind hivatalos, mind polgári kötelességeinek pontosan és a legnagyobb lelkiismeretességgel igyekezett megfelelni Tanitott az újtordai állami, az ismétlő és a kereskedelmi iskolában is. Ennyi elfoglaltatás nem csoda, hogy megtörte erejét azért is, mivel keveset gondolt mindinkább hanyatló egészsége ápolásával Mult év őszén elborult elméje Jan. 25-én a halál megszabaditotta győtrő szenvedéseitől s január 27-én temették el, Torda város közönségének „óriási részvéte mellett“ az újtordai köztemetőben örök nyugalomra. Férfi korának delén, 43 éves korában halt meg. A tordai lelkésztől fogalmazott szép és igaz gyászlevele szerint: „A közügy munkása volt s a túlfeszitett munkának lett szomoru áldozata.“

K. F.

Benke Maris.

Hétköznapon keze alatt
Ég a munka, szinte ropog,
De ha eljő a vasárnap,
Fölkeresi a templomot,
A templomot.

Tiszta fehér a ruhája,
Bokréta van a kezébe',
Mennyasszonyi koszorúval
Félve lép a pap elébe,
Pap elébe.

»Nyomban itt a vőlegényem,
Ma esküszünk, azt igérte,«
— Szól a Maris s várja, várja,
Jő-e már a vőlegénye,
Vőlegénye.

Szegény Maris évek óta
A templomot egyre járja,
Őszült fővel, ránczos arczczal
Vőlegényét híven várja
De hiába.

Végh Mátyás

Nők világa.

Társadalmi érintkezéseink.

A „jour“ vagyis fogadónap.

„Jour, fogadónap!“ kiáltanak fel azok, a kik még mindig a mult hagyományaihoz ragaszkodnak. „Hej! nem igy volt ez a régi jó időben. Hogy az ember csak egy kitűzött napon látogathassa meg ismerőseit, ott egész nagy társaságot találjon és egyetlen bizalmas szót se szólhasson velük. Hogy magunkat otthonosan ne érezhessük, hanem ott feszeskedjünk egy sereg félig ismerős, vagy pláne idegen ember között és busás jó uzsonnák, izletes vacsorák helyett beérjük egy csésze teával s egy pár szeletke sonkás-vajas zsemlével.“

Hiszen igaz, annak is megvolt a kellemes oldala, mikor az ember egy-két nappal azelőtt, hogy annak legyen ideje kellőleg elkészülni, odaizent a barátnéjához, hogy hozzámegy délutánra a dologgal Ezt tudatta még három, négy ismerős családdal, aztán beállitott korán délután az asszonynépség a vendéglátó házhoz, hogy ott kötés, horgolás, vagy himezgetés, kávézgatás közben elmondják egymásnak a frissen hallott pletykát jelen nem levő ismerőseikről, elpanaszolják cselédmizeriáikat, megvitassák a divat ujabb jelenségeit, a beföttkészités, tortasütés különböző módozatait.

Később eljöttek a férjek is, ha lányos ház volt, nehány fiatalember is ellátogatott s ha a czigány megsejtette, hogy többen vannak együtt, hivatlanul is betoppant a fiatalság nagy örömére. Erre persze nagy vacsora következett s mig az ifjak tánczoltak, az öregebb urak pipaszó és quaterkázás mellett ferblihez, vagy makaohoz láttak, az asszonyok meg elülről kezdték, a hol vacsora előtt elhagyták s ez igy folyt jó későig, be az éjszakába.

Tehették s tették, ha nehezen tehették is mert hát ez volt a szokás. Igaz, az élelmiszerekhez sokkal jutányosabban lehetett jutni, aztán az asszonyoknak, lányoknak egyéb dolguk sem volt, mint sütni, főzni s másnap, ha jól kialudták magukat, a vendégség után a házat rendbehozni. A férfiak se nagyon sietten hivatalos foglalkozásuk felé, hiszen egy kis pontatlanság nem igen jött számba abban a patriarkális időben, elég mentségül szolgált, ha azt mondták, hogy: „Bizony tegnap egy kicsit mulattunk.“

De hát ujabban nagyot változott a világ. Az embernek az ipar, a müvészet fejlődésével nemesült az izlése, a könnyebb utazhatás folytán szélesbült a látköre, növekedtek az igényei. Hogy ezeket kielégithesse s másfelől a nehezült megélhetéssel is szembenézhessen, többet kell dolgoznia, hogy erre elkészülhessen, többet kell tanulnia, hogy a tanulásban kimerült erőt visszanyerje, testedző sportokat kell gyakorolnia, férfinak, nőnek egyaránt.

Kevés időnk marad hát társadalmi összejövetelekre, de mégis — mint társadalomban élő lények — az emberekkel való érintkezéstől el nem zárkózhatunk, ezt a keveset czélszerüen ugy kell beosztanunk, hogy annak a szórakozásra szánt néhány órának nemcsak „leszakasszuk a virágát“ mint a költő mondja, hanem a gyümölcseit is élvezhessük.

A külföld kulturális tekintetben előttünk járó országaiban, ezt a problemát a fogadónap által igyekeztek megoldani s a példa a mi nagyobb városainkban is mind számosabb követőre talál. A látogató első sorban is megvan kimélve attól, hogy drága idejét vaktában való viziteléssel pazarolja s két, három ilyen „otthon nem talált“ látogatás után unottan, lehangoltan térjen haza, a hol, meglehet több látogatójegyét találja olyan ismerőseinek, a kikkel szivesen találkozott volna, a mi csak még növeli rosz kedvét, mig ha az illetőknek és neki magának fogadónapja van kitüzve, ettől a kellemetlenségtől nem kell félnie.

Az elfogadó háziasszony — a mely elnevezés alatt nem a nagyvilági urnőt, hanem a müvelt, munkás középosztály asszonyát értjük — az ilyen háziasszony többnyire maga is foglalkozik valami mással, mint csakis háztartása vezetésével, a leányai nagyobbrészt készülnek valami, jövőjüket biztositó pályára, vagy csupa kedvtelésből is valamely tudományos, vagy müvészeti ág tanulmányozására fordítják idejük egy részét. Igy aztán nem szentelhet annyi időt a vendégeskedésre, hanem kijelöl egy napot hetenkint, vagy kéthetenkint, és tudatja ezt közelebbi, távolabbi ismerőseivel. Erre az egy napra magyarosan mondva „elkergeti a macskákat a tüzhelyről“ vagy mint egy szellemes, de kissé hegyes tollu irónőnk gunyolódik „befüttet a szalonba, fehérbóbitás szobalánynyá avanciroztatja mindenes cselédjét, elkészit egy halom vajasszeletet és aprósüteményt, alágyujt a teakatlanba és várja a vendégeket.“

Az ilyen, férfiakból, nőkből álló társaság többféle elemből kerül össze és igaz, nem lehet oly bizalmas jellegü, mintha csakis két, három bensőbb barátságban élő család jön össze, de ép ezért szellemi tekintetben magasabb szinvonalon áll. A szü-

kebbkörü pletyka nem érdekelheti azokat, a kik annak hőseivel nem ismerősök, a házikör apróbb dolgai, panaszai szintén nem illenek a tágasabb vendégkör foruma elé.

Más tárgyakról kell hát gondoskodni s ha már a politikát, elvből, számüzték a szalonok légköréből, a napikérdések, társadalmi problémák, a müvészet, irodalom ujabb jelenségei kerülnek szőnyegre.

Illusztrációul a jelenlevők a maguk tehetségével is hozzájárulnak a mulatság emeléséhez. A rajzoló, vagy festő előszedi vázlatkönyveit s magaköré gyüjtve az eziránt érdeklődőket, megvitatja azok tartalmát Az irodalommal foglalkozó egy kisebb helyiségben, nehány hallgatója előtt felolvas valamit, teljes szabadságára hagyva a zene kedvelőinek, hogy azalatt a hangok világában keressenek, vagy nyujtsanak élvezetet. A szavalók, tréfás jeleneteket előadók is hasznos tagjai az ilyen összejöveteleknek, egy kis discrét flirt is megjárja a fiatalság körében, mely a könnyebb mulatozástól sem riad vissza és azt is örömest fogadja, ha a zongora hangjai mellett egy kis tánczra kerekedhetik

A toilettekérdés sem okozhat senkinek fejtörést. Utczai öltözetben jelenik meg férfi, asszony egyaránt, legfölebb, ha a fiatal lányok vesznek magukra kissé könnyebb, élénkebb szinü ruhát, ezek is inkább csak akkor, ha előre sejtik, hogy tánez lesz s a fogadást nem öt órától nyolczig, hanem nyolcztól tizenegyig tartják, mint ez ujabban szokás

Az ilyen összejöveteleknél sem pontosan megjelenni nem tartozik az ember, sem a végét nem köteles bevárni Mehet, jöhet a mikor tetszik, a mennyire ideje engedi.

Hogy mi a haszon az ilyen társasérintkezéseknél? kérdezheti valaki. Bizony többféle hasznát is konstatálhatjuk. Először is, a férfiak a nőkkel együtt mulatva, idővel megtanulnak pipafüst és pohárcsengés nélkül időt tölteni, a nők pedig leszoknak az örökös divattárgyalásokról s más efféle szellemnélküli üres társalgásról. Másrészt pedig, épen az ilyen tágasabbkörü összejövetelek vannak arra hivatva, hogy a nálunk még — sajnos! — mindig uralkodó kasztrendszer falait ledöntsék.

Igaz, ma még sokan vannak nálunk olyanok, a kik huzódoznak elfogadónapra menni, mert ott netalán olyan egyénekkel találkozhatnak, a kik kevesebb öst számithatnak, vagy a hivatalos létra alantosabb fokán állanak, mint jó maguk, vagy a kik azért idegenkednek az ilyen társaságoktól, mert a rangban magasabban állók lenézésétől félnek.

De hát ez ma már csak idő kérdése. A müveltség minden[t]

assimiláló ereje nemsokára egészen elfogja tüntetni az ósdi eszméknek ezt a kiérdemült maradványát. S hogy anyagi tekintetben is, időkiméletben is mennyi haszonnal jár az ilyen meghatározott elfogadónap, azt egy kis józan észszel bárki beláthatja.

Hallom „jour"-okat ad, be felvitte az isten a dolgát!" jegyzi meg nem egy ósdi nénike, ezzel azt akarva kifejezni, hogy: „Lám, mint erőlködik, adja a nagy dámát, pedig . . ."

Pedig nincs igazuk, kedves nénikék. Hiszen épen a nagyon gazdag házaknál van kevesebb szükség az elfogadónapra Az urnőt és leányait nem tartják lekötve komoly foglalatosságok, a hol „tele kamra, pincze" van cselédség bővében, ott ha véletlenül toppan be egy nagyobb vendégsereg, az ellátása a háziasszonynak sem gondjába, sem fáradságába nem kerül. S még ott is jó, ha a fogadás ideje megvan jelölve, már csak azért is, hogy a látogatót a hiábanvaló szaladgálástól megkiméljе.

Ennyit tehát az elfogadónapról általános társadalmi szempontkól. De hátha esetleg magasabb jelentőséggel is ruházhatnók fel ezeket a bizonyos napokra megállapitott összejöveteleket?

A külföldön sokfelé, de különösen Angliában és Amerikában nemcsak azt tüzik ki a fogadónap czéljául, hogy azon szórakozzanak, hanem magasabb, nemesebb rendeltetést szánnak neki. Nemcsak, hogy tudományos értekezéseket tartanak egy csésze tea mellett, hanem humanistikus, vallásos dolgok megvitatására is felhasználják az ilyen estéket.

Valjon ez a mi, vallásos alapon keletkezett társaságunk nem követhetné-e ezt a jó példát? S valjon ezáltal nem lendithetne valamit az annyira kihalófélben levő vallásos és erkölcsi érzületen?

Hogy a vallásosság s ezzel kapcsolatban levő erkölcsösség hiánya mily gyászos következéseket vonhat maga után, azt eléggé szemmel láthatóan mutatja a jelenben annyira lábrakapott anarchismus, az a sok öngyilkosság, a mely a társadalom legmagasabb régioitól kezdve a legalantosabbakik terjedve, szedi áldozatait, a folyton ismétlődő kettős szerelmi tragédia s a legundokabb bünök kifogyhatatlan krónikája, melytől napról-napra duzzadnak a lapok törvényszéki rovatai.

Valjon egyesült akarattal, a czél iránt való igaz lelkesüléssel nem tudnánk-e valamit kitalálni, a mivel hatni lehetne ama nemesebb érzések felserkentésére? Hiszen tudom, ez a czélja egyletünknek is, ezért gyüjti össze a tagjait, tartja felolvasásait.

Csakhogy az ilyen felolvasóülések nem nyujtanak tért az

eszmecserére, a megvitatásra. Mindenki elmondja a maga mondókáját, a gyülekezet meghallgatja, megtapsolja, de ha abban valakinek a véleménye netalán ellenkezik a felolvasó által elmondottakkal, vagy pedig lenne egy eszméje, melylyel a tárgyhoz hozzászólani óhajtana, kénytelen azzal elhallgatni, mert ugyan hogy kelthetne feltünést azzal, hogy beleszólva valakinek az előadásába véleményét, nézeteit nyilvánitsa?

Épen ezért, nem lenne-e helyes, ha társaságunk is szervezne ilyen, barátságos összejövetelszerü fogadónapokat? Nem lehetne-e többet kivinni kedélyes csevegés közben, a szalonok otthonos légkörében, egy csésze illatos tea mellett, férfiakból, nőkből álló társaságban, mint a komoly tanácstermek ünepélyes gyülésein, szertartásos szónoklatok, szakszerü értekezések által az egyháztanács érdémes férfiai kivihetnek?

Az eszme — most még — igaz, kissé idegenszerü és kétségtelen, hogy kivitele kezdetben akadályokra fog találni. De hiszen a magnak is idő kell, hogy kicsirázva, pompás virágot hajtó törzs, vagy izes gyümölcsöt termő fa váljék belőle. Kisértsük meg azért mégis, hátha siker koronázza majd igyekezetünket, a mely — legyen bármily csekély kezdetben — az idők folyamán nagyra nőheti magát.

S ha sikerül, ha kezdetben bárcsak egy füszál sarjadását is látjuk az elvetett mag után, mekkora elégtételt, milyen szép reményekre jogositó örömérzetet szerezhet ez azoknak, a kik az eszmét felkarolva, megvalósitották, a czélhoz bármily kicsiny mértékben közelebb jutottak.

—

Fanghné Gyújtó Izabella őnagyságának fennebb közölt jeles értekezése a Dávid Ferencz Egyletben február 5-én tartott felolvasás volt. A sok szép és sikeres felolvasás között ennek az a kiváló előnye volt, hogy megbeszélés tárgyává lett a közönség körében. Ma is tárgyalják és a D. F. E Választmánya, az elnök inditványára, a fölvetett eszméket megfogja beszélni s megvalósitásukat is megkisérli. Nem egészen jelentéktelen, hogy a felolvasáson jelenvolt egyetemi ifjak a felolvasás hatása alatt bátorságot vettek maguknak egy szükebb körü piknik rendezésére. Az eszme, ha megszületik és nyilvánossá lesz: hódit. Fanghné ő nagyságának nemcsak az Egylet Választmánya, hanem a közönség is szives köszönetet mond a megpenditett üdvös eszméért.

Női énekkarunk, a mely Kolozsvárt a felolvasásainknak egyik vonzó ereje, minden héten kedden délután 4 órakor tartja a próbákat az unitárius leányiskolában. Nagyon óhajtandó volna, hogy azok a kisasszonyok és nők, kik még nem tagjai, csatlakozzanak. Kellemes és hasznos foglalkozás, sőt háládatos is.

Szivemet hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára. Irta Boros György. Vászonkötés 1 frt 20 kr. Börkötés 3 frt. Bársony 5 frt, börmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismeréssel nyilatkoznak. A Prot. E. és I. lap többek között igy ir: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van irva, választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az irás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz. Zamatos, kenetes, szivet melegitő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelettel gratulálunk szép munkájához“

Irodalom.

A *Prot. Szemle* melyet Szőts Farkas kiváló gonddal szerkeszt, s a mely a protestáns egyházi irók ifju gárdájának találkozó helye, a mult évben Pokoly József kolozsvári theol. tanártól több közleményt adott “az Unitárismus Magyarországon“ cz. alatt. Ez a közlemény sok megjegyzésre nyitott tért az unitáriusoknak. Reméljük, sor kerül erre is Az uj évi számokban Dr. Erdős József debreczeni theol. tanár czikkei „Istenről“, vonják magukra figyelmünket. Az első czikk melynek tárgya Isten, olyan, mintha valamelyik unitárius ember irta volna ezelőtt egy nehány tiz évvel A másodiknak czime ugyanaz, de tárgya: *A szentháromság*. Ebbe már a mi nevünk is bele került, holott talán inkább a másikban lett volna helye. Iró fölsorolja azokat „a sikertelen megmagyarázási elméleteket,“ melyekkel „a véges emberi értelemre útalt bölcsészet teljesen tanácstalanul áll eme titokzatos kérdés előtt. A bölcselők nem boldogultak, nem azok a megmagyarázási elméletek, melyek a lélektani tünetek nyivánulási módja szerint iparkodnak a Trinitást igazolni. Megprobálta Augustinus, de az ő okoskodásával szintén az előbbi utvesztőre tévednénk s Isten egységes lényét hármas módosulattá silányitanók. Igy jár Malenchton, a ki a lét, ismeret és akarat analogiája nyomán képzelt háromságtól idejében megtért a három személyben élő egy Istenhez. A rationalismus szédítő elmemüveletei nyomán legfölebb oda juthatna el a kutató ész, hogy egy Isten helyett három Isten

létezését állapitja meg. a mi a mohamedánok, zsidók és unitáriusok élettelen, sivár, rideg vallási rendszerének ellentétébe, a pogányok polytheismusába sodorna bennünket. El kell tehát ismernünk, hogy a Szentháromság titkának mélységeit a puszta ész megvilágositani, az érzéki szervek felfogni, a rebegö nyelv kibeszélni, az emberi lélek fölérni nem képes". Ezeket egy modern trinitárius mondja el a Szentháromságról. Egy ilyen birálattal teljesen meglehetünk elégedve mi unitáriusok, mert az a mit a Szentháromság ellen mond, ugyanaz, a mit háromszáz év óta hirdetünk, az a mit az unitáriusok ellen mond egy olyan régi frázis, a melynek még a maga idejében is kevés igaza volt, ma pedig csak az emlegeti, a ki a modern unitárismus lényegét nem ismeri. A „Szentháromság" bizonyitásával foglalkozik a czikk utolsó része. Erről más alkalommal.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az E. K. Tanácsból** A tordai egyházközségnek fölhatalmazást adott E. K. T. egy. szép birtok megvételére (32) A szováti belsö emberek utasittattak, hogy a községi pótadó kirovása ellen föllebezzenek az illetékes törvényhatósághoz.

— **A lelkészfizetés** kiegészitése ügyében már érkeznek be a bevallások. A felülvizsgálás nem könnyü munkájára az E. K. Tanács a főtiszt. püspök ur elnöklete alatt Boros György, Mózes András és Orbók Ferencz egyhártanácsosokat küldötte ki. A bizottság már megkezdte működését. — A Dávid Ferencz Egylet kiadványát: „Az ének hatása az istentiszteletre" irta Iszlai Márton — az E. K. Tanács (48 sz) melegen ajánlja esperesi uton a lelkészek és tanitók gondos figyelmébe.

— **A Brassai-emlék ügye** szépen halad előre. Az intéző bizottság február 5-én ülést tartott a Nemzeti Casinóban és a gyüjtés eddigi eredményét számba vette. Az összes középiskolák igazgatóinak fölhivást és gyüjtőivet küldött a bizottság. A fölhivásokból egyszerű hátirattal visszaküldetett 27. A visszaküldöttek között van egy pár olyan elsőrendü tanintézet, a melynek rideg eljárása meglepte a bizottságot. Másfelől azonban örömmel tapasztalja a bizottság, hogy számos tanintézet azonnal magáévá tette az emléküggyet és lelkes áldozatkészséggel adakozott Minthogy a fölhivások csak a mult hónapban küldettek szét, az eredmény egészen biztatónak mondható. Ujabban adakoztak: Dr. Toth György igazgató, *Kecskemét,* 1 frt Tanárképző főgymnasium *Budapest,* 5 frt Kádár József tanár *Deés,* 21 frt. Doby Antal *Homonna,* 2 frt. Dr. Bartha Béla igazgató *Debreczen,* 3 frt. Áll főreáliskola *Körmöczbánya,* 5 frt Gyalog István *Bonyhád,* 8 frt 05 kr. Gazd. tanintézet *Kassa,* 11 frt. Gazd. akadémia *Magyar-Ovár,* 10 frt. Kir. főreáliskola *Lőcse,* 10 frt. VII. ker. főgymnasium *Budapest.* 5 frt Gymn. *Zombor,* 2 frt 50 kr. Áll. polg. iskola *Késmárk,* 1 frt. Kir. főreáliskola

Sopron, 3 frt 95 kr Kovalszky Lajos *Uj-Verbász*, 3 frt. Ávéd Jákó igazgató *Gyulafehérvár*, 2 frt. Ádám Domokos *Bözöd* 5 frt. Áll polg. fiuiskola *Kassa*, 6 frt 50 kr Borbély Sándor *Budapest*, 5 frt 70 kr. Góbi Imre igazg. *Budapest*, 11 frt. Csanády Gusztáv ig. *Keszthely*, 5 frt. Futó Mihály ig. *Hódmező-Vásárhely*, 3 frt 25 kr. Szentes János ig. *Gyönk*, 2 frt 50 kr Kir. főgymn. *Fiume*, 22 frt 50 kr. Kerekes Dezső igazg. a tanulóktól *Rimaszombat*, 12 frt 05 kr Takács József ig. *Veszprém*, 3 frt. Gál Endre ig a tanulóktól *Halas*, 27 frt 40 kr. Pivar Ignácz igazg. *Budapest*, 5 frt 50 kr. Szücs Lajos ig *Zenta*, 1 frt 50 kr. Csepreghy Endre *Kis-Kún-Félegyháza*, 1 frt 20 kr Ev. ref. főgymn. *Pápa*, 3 frt Kir. József műegyetem *Budapest*, 39 frt. Szögyény Ferencz ig. *Gyöngyös*, 4 frt Pótsa József főispán *Sepsi-Szt.-György*, 8 frt Áll. főgymn. *Nagy-Szeben*, 5 frt. Áll felsőbb leányiskola *Szeged*, 3 frt 45 kr. Dr Kárpáti Károly ig. *Szeged*, 4 frt 63 kr. Ferencz-József tud. egyetem tanárai *Kolozsvár*, 55 frt Elek Gyula ig. *Kolozsvár*, 10 frt 30 kr. Ev. ref. főtanoda *Debreczen*, 3 frt. *Jelen közlemény főösszege:* 329 frt 98 kr, a megelőző közleménnyel együtt ***1047 frt 28 kr.*** A gyűjtések folyamatban vannak és a bizottság erősen hiszi, hogy a Brassai-emléket rövid idő alatt föl fogja állitni a hálás kegyelet. Vajha ugy lenne!

Közelebbről a megyei és városi törvényhatóságokhoz fog fölhivást intézni a bizottság.

— **Manchester College.** Az oxfordi unitárius theologiai akademia, Manchester College, uj, diszes épülete egy rendkivül izléses és csinos imaházzal van összekapcsolva. Az imaház egy időben készült a College-al. A College volt tanulói elhatározták, hogy a College gothikus főablakát közös költségen egy diszes ablakkal fogják elláttatni. Az összes volt tanulók örömmel használták föl az alkalmat és a költséget rövid idő alatt összetették. Ebben az áldozatban nemcsak az angol, hanem az összes külföldi tanulók részt vettek. A College-ban végzett magyarok 5—5 frttal járultak, u. m. Benczédi Gergely, Kovács János, Derzsi Károly, Péterfi Dénes, Boros György, Gál Miklós, Varga Dénes, Csifó Salamon, Józan Miklós, Gálfi Lőrincz, Lőfi Ödön. Carpenter Estlin tanár a küldeményt, lapunk szerkesztőjének következő meleg szavakban köszönte meg: a szives pénzküldemény megérkezett és sietek kifejezni nagy örömömet a felett, hogy ily kiváló névsorát iktathatjuk be az önök országában működő jeles tanároknak és lelkészeknek. Kérem alkalmilag fejezze ki az adakozók előtt hogy kiváló örömmel fogadtuk angol testvéreik iránti rokonszenvüket és a Collegehoz rágaszkodásuknak ezen jelét.

— **Meglepő** mily sokan költöztek ki az ősi fészekből, az édes otthonból, a haza és a külföld minden részébe. Egyik lelkészünk közelebbről beküldött kimutatásából ezt olvassuk: „Sajnos hogy ily legio azok száma, a kik elhagyják a szülőföldet, eloszolnak szanaszét, egy része el is veszvén egyházunkra nézve. Igazán megdöbbentett most az év elején, midőn házról-házra járva, számbavétettem a lelkek számát, hogy igy az évenkint kiköltözésekkel hová apadt a lélekszám . . . . Most kellett volna lenni 800-on felül és a valóságban 700-on alól van és ez igy van körülbelől mindenütt. Csak ebben az évben több ment el mindenfelé 30 - 40 léleknél. Hogy mire vezet ez? igazán nem lehet gondolni sem". Ezeket a sorokat

egyikfelől azért is irtuk ide, hogy azok a lelkész urak, a kik még nem vették számba a lelkeket, sietve tegyék meg, hogy lássuk a valót

A kiköltözötteknek az Unitárius Közlönyből egy—két számot megküldöttünk s alkalmilag még küldeni fogunk, de azt hisszük, hogy czélt csak ugy érünk, ha a t. lelkész urak a f. egylet választmánya elébe viszik névsoraikat, és ott megállapodnak az eljárásra nézve A D. F. E. központi választmánya az U K.-ből 100 példányt szét küld ingyen a megjelölt helyekre. Uj év óta már rendesen meginditottunk tiz ingyen példányt Ennyit kértek.

— **Uj női énekkar Kolozsvárt**. Ugy értesültünk, hogy az ev. ref. egyházban is női énekkart szerveztek a D. F. E. énekkara mintájára. Örvendünk, hogy jó példával járhattunk elől s reméljük, hogy a kolozsvári egyházközség tagjai is teljes erővel fogják támogatni a vallásos buzgóságnak és az egyházias összetartásnak oly fontos eszközét a D. F. E. n ő i é n e k k a r á t.

— **A közelgő zsinat** ebben a században az utolsó lesz. Ez lesz a 41-ik. Az első időben csaknem mindenik évben tartatott zsinat, a mint megtetszik az alábbi kimutatásból. 1801 Árkos, 1802 Toroczkó, 1803 Cs. (Ny.) Szent Márton, 1804 Ürmös, 1805 Kis-Solymos, 1806 Vargyas, 1807 Ádámos, 1808 Csókfalva, 1810 N.-Ajta, 1812 Rava, 1815 T.-Szt.-György, 1818 H.-Okland, 1820 D.-Szt.-Márton, 1821 Ürmös, 1823 Szabéd, 1824 Bölön, 1825 Bözöd, 1827 Bágyon, 1829 H.-Szt.-Pál, 1830 Dombó, 1832 Ny.-Szt.-László, 1833 Ürmös, 1838 Torda, 1840 Bölön, 1841 Korond, 1842 Kolozsvár, 1845 H.-Almás, 1851 Kolozsvár, 1854 Kolozsvár, 1855 Kolozsvár, 1859 Kolozsvár, 1861 Torda, 1865 Szt.-Gericze, 1868 Torda, 1872 Kolozsvár, 1879 Árkos, 1879 Székely-Keresztur, 1883 Vargyas, 1887 D.-Szt.-Márton, 1891 Toroczkó, 1895 Bölön. Mindezek papszentelö zsinatok voltak.

— **Örömhir számba megy** hogy, az uj kormány megalakitásával Dr. Wlassich Gyula a vallás és közoktatás kedvelt apostola megmaradt székében. Az unitárius egyháznak minden egyes tagja osztozik ebben az örömben, mert a minister urnak teljes jó indulatát tapasztalta a főiskola, a kereszturi gymn. a lelkészek és tanitók segélyezése körül Üdvözöljük Dr. Wlassich ő nmlt és kivánjuk, hogy szép eszméit zavartalanul valósithassa meg.

— **Az Uj minisztériumban** két erdélyi férfi nyert helyet: Lukács László régi, Hegedüs Sándor uj. Van okunk az ilyen eseményeket kiemelni és följegyezni, mert Erdély politikusairól meglehetős gyenge véleményt tápláltak oda át. Az uj erdélyi minister is bizonnyal dicsőségünkre fog válni, mert Hegedüsről általánosan el van ismerve az, hogy tudós, humánus és gazdag ember, pénzügyi tehetség és jeles szónok Kivánunk neki diadalt az uj, fényes állásban is.

— **Estély**. Az Unitárius főiskola „Ifjusági önképzőköre“ szépen sikerült estélyt rendezett február 11-én. Sok élvezetet nyujtott az „Apollo kör“ által előadott 3. darab és a dalárda énekei, melyek közül különösen a kurucz dalokkal arattak nagy sikert. Szavaltak: K o v á c s Kálmán, Endrődinek „Gyermek“ cz. versét, Ü r m ö s i József „Szeretem a nőket“ cz. monologot, R a f f a y Károly „Pán halálát“, mindenik tehetséggel és nagy hatással. Csinos felolvasást tartott P a p Domokos, e. elnök. Jó ötleteivel. derültséget okozott Ugy az egyes közreműködők, mint az egész ifjuság; de különösen I s z l a y Márton és S t r a c h a l János karvezetők kiérdemelték a közönség elismerését, mely a sok taps és éljenzésben nyilvánult. (sz. a.)

A hazai főiskolákra az 1898/9 1 felére beiratkozott Budapesten a tud. egyetemre 5048, melyből hittani 91, jogi 3739 a mult évinél több 274-el, orvosi 636, kevesebb 79, bölcsészeti 779, több 127; Kolozsvárt jogi 664, több 86-al, orvosi 96, kevesebb 17-el, bölcsészeti 189, több 18.

— **A kolozsi egyháznak** igen kedves emléket adott ottani lelkészünk leánya Biró Anna. Az emlék egy urasztali abrosz. Szélére van varrva: „Ilit, remény és hiv szeretet, boldogitson kicsiny sereg. Ajándékozta Biró Anna 1897-ben.“ A kedves ifju leány szép munkáját és ajándékát az egyházközség szivesen fogadta és ezen a helyen kivánta megköszönni.

— **Angliában** az Unitárius Home Missionary College nevü hittani intézet vezetői Manchester városban januárban évi gyülést tartottak, melyen a tanulók előmeneteléről tettek jelentést. A predikálás tanitása ugy gyakoroltatik, hogy hetenként egyszer egy rendes istentiszteletet tartanak egyik templomban, hol az összes tanulók jelen vannak. Egyik tanuló prédikál. A prédikáczió alapigéjét egy héttel előre ki kell hirdetni, hogy arról a többi tanuló beszédtervet készithessen.

— **Gombos Róza** okleveles tanitónőt, Gombos Sámuel tanár leányát a vall. és közokt. miniszter kinevezte rendes tanitóvá a székely-kereszturi áll. elemi iskolához. Üdvözöljük.

— **Jubileum.** Datki egyh. községünk emlékünnepet rendezett Tiszt. Égeni Sámuel tanitó és énekvezér tiszteletére abból az alkalomból, hogy 25 éve tanitó és énekvezére egyh. községünknek. Az ünnepély 22-én d. e. istentisztelet után volt. Az állami iskola terme zsufolásig megtelt. Megjelent a községi előljáróság is jegyző és biró vezetése alatt. Alkalmi beszédet Tiszt. Kelemen György lelkész tartott, méltatva az ünnepély fontosságát. Az ünnepeltnek, ki 30 éve szolgálja az egyházat és a nagyküküllői megyei tanitói körnek 20 évig elnöke volt s jelenleg tiszteletbeli elnöke, üdvözlő beszéd kiséretében diszes álbumot nyujtottak át. Az ünnepély kezdetén és végén alkalmi karének volt, melyet helyi lelkézs tanitott és vezetett. Gratulálunk.

— **Kolozsvár városban** az unitárius lelkek száma körülbelül 1500. A városi összes tankötelesek száma 6019, kik közül mindennapi 4376, ismétlő 1643. Róm kath. 1926, g. kath. 743, gör kel. 30. ev. ref. 2364, ág. hitv. 172, unitárius 161, izraelita 623, magyar 5059, német 235, román 725. 1888-al összehasonlitva, a r. tanköteles több 1596-tal, az ismétlő 943-al. R. kath. 600-al, g. kath. 535, g. kel 18, ev. ref. 1049, ág. hitv. 13, unitárius 71, izr 253-mal. Az emelkedés perczentekben r. kath.-nal 45%, g. kath. 25%, g. kel. 150%, ev. ref. 79%, ág. hitv 8%, unitár 79%, izr. 69%. A gör. kath. és gör. kel.-ek emelkedését Kolozsmonostor becsatolása indokolja. Tényleg iskolába járt 5483, Róm. kath. 1854. gör. kath 698, gör. kel. 44, ev. ref. 1829, ág hitv. 186, unitárius 219, izr. 653. 1400 kolozsvári tanköteles nem részesült iskolázásban. A tiz év előttihez viszonyitva perczentekben az unitáriusoknál 63% az emelkedés. Apadás csak az ág. ev.-nál volt 9%.

— **Nyilvános számadás.** A tordátfalvi „Önképzőkör“ 1899. febr. 12-én rendezett jótékony czélu tánczmulatsága 57 frtot jövedelmezett. Ez alkalommal felülfizettek: Tkts Gálffy Kálmán főszolgabiró úr 3 frt. Nagytiszteletü Boros György, theologiai tanár úr 1 frt. Tek. Boros Sándor ig. tanár úr 1 frt Lukácsi Pál 20 krt. Finta Sándor 30 krt ifj. Fekete Lajos 30 krt. Gál József 50 krt. Kibédi Ferencz 25 krt. Sándor Zsigmondné 1 frt. Tek. Gombos Sámuel, gym. tanár úr 50 krt özv. Boros Györgyné 10 krt. Tek. Benczédi Ferencz úr 10 krt Sófalvi Sándor úr 20 krt. Tek. Végh Gyula úr 50 krt Tóth Domokos 10 krt. Ferenczi Áron lelkész úr 50 kr. Sándor Áron lelkész úr 20 kr. A jotékony czél érdekében tett kegyes adakozásért hálás köszönetet mond a Rendező ség.

— **A laborfalvi** községi birtokosság a laborfalvi ifjusági körnek ajándékozott 20 frtot és Hosszu Ferencz kálnoki tanitó, egyházi tanácsos és édes anyja laborfalvi özv. Hosszu Györgyné szül. Nemes Mária készittettek a kör számára két elegáns gyászlobogót a temetéseken dalárdával megjelenéshez. Fogadják a kör nevében hálás köszönetemet. Laborfalva II. 25. Kiss Sándor lelkész.

— **Uj alapitvány.** Kolozsvári unitár. főgymnasiumunkban 1888-ban érettségit tett ifjak által a mult évi szeptember 2-án nevezett főgymnasiumban tartott 10 éves találkozó alkalmával tett alapitványba befizettek alólirthoz: Ürmösi Jenő vasuti hivatalnok 15 frtot, dr. Nyerges Gábor orvos 15 frt, Pap Mózes gymn. tanár 25 frtot. Összesen 55 frtot, mely összeg az Unitárius egyhaz kőzpénztárába „A kolozsvári unitárius főgymnasiumban 1888-ban érettségit tett ifjak alapitványa“ czimen való kezelés végett beküldetett. Fogadják az illetők az igaz baráti kötelék s tanulásunk egykori szinhelye iránt való hálájuk, szeretetük tettel való megpecsételéseért forró köszönetemet. Többi osztálytársak, kedves jó barátim, mély tisztelettel felkérlek, nemes irányt szolgáló, a hálát, a szeretetet megörökitő alapitványunkhoz tehetségetekhez mérten mindnyájan járuljatok hozzá. Meghozandó áldozatotokat főgymnasiumunk és mi barátaitok is a hálának, szeretetnek, igaz barátságnak elévülhetetlen biztositékául vesszük. Pap Mózes.

— **Nagy Lajosné** sz. Lava Katalin Nagy Gyula tanár édes anyja febr 20-án Kolozsvárt megh. 31 évig viselte az özvegyi fátyolt és egy népes család gondját A gyászolók között van Nagy Albert az „Aranyos vidék“ szerkesztője, Nagy Miklós gyógyszerész és Veress Lászlóné.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid F. Egyl. estélye. márczius hó 11-én a redoutban fog megtartatni. Az estély hangversennyel kezdődik, melyben közreműködnek: egy trioval Rigó Anna k. a. (zongorán) Kováts Kálmán ur (hegedü) Pákey Lajos ur (cello), szavalattal Pálfi Anna k. a. Zongorán Donogány Valléria k. a. Énekkel Erkel Nagy ária, Girsik Gyula ur. A hangverseny után tánczmulatság lesz, melyen az egyetemi ifjaink végzik a rendezői szerepet. Örömmel emlitjük meg hogy az Estély védnöki tisztére sziveskedtek vállalkozni egyletünk érdemes tiszteleti elnökei Mlt. Daniel Gábor, Főt. Ferencz József és Báró Petrichovich Horváth Kálmán urak, buzgó elnöke mélt. Hajós János ur. Az estély előkészitésén fáradoznak a D. F. E. rendezőbizottsága tagjai: Zsakó Istvánné elnök, Boros Györgyné, Dr. Lehman Róbertné, Árkosi Lajos, Dr. Gál Kelemen, Iszlai Márton, Boros György titkár, Gálfi Lőrincz pénztárnok, Dr. Kozma E. Nemcsak Kolozsvárt, hanem a vidéken is közelben ugy mint távolban, nagy az érdeklődés.

— **Felolvasásaink.** Február 5-én tartottuk első felolvasásunkat Kolozsvárt a szokott helyen, rendkivül nagy közönség előtt. A D. F. E. női énekkara kezdette és végezte kedves énekével. Köszönet Iszlai Márton karvezetőnek! Az elnöki tisztet Hajós János egyl. elnök végezte lelkes buzgósággal. Fanghné Gyujtó Izabella őnagysága felolvasásáról fennebb szólottunk. Nagy Lajos főiskolai veterán tanár Berde Mózesről a nagy alapitóról irt költeményét olvasta föl a hallgatóság nagy tetszése mellett. Dr. Márki Sándor egyet. tanár ezúttal először lépett felolvasó asztalunkhoz és a középkor szelleméről tartott rendkivül becses, tartalmas uj eszmékben és uj adatokban gazdag felolvasást. Az elnök mindenik felolvasónak és az énekkar tagjainak meleg köszönetet mondott. A következő felolvasás márczius 5-én lesz. Felolvasók Hajós János, Mina Jánosné és Végh Mátyás Fogarasról.

A kereszturi fiók-egyletnek feltámadás öröm-ünnepe volt Kadácsban a február 16-án tartott felolvasó gyülésen. Az érdeklődők nagy csoportja hullámzott már a kora reggeli órákban Kadács utczáin. Majdnem elsőnek érkezett Sándor Jánosné őnsága, alelnökünk, két bájos leányával. Az ő és a távol vidékiek nagy sokasága felidézte emlékünkben a régi kedves kort és az uj reménységet. A felolvasó gyülés Isten nevének segitségül hivásával kezdett hozzá lélekemelő munkájához. Bartók Endre kedei lelkész tartotta azt a mindenkit lebilincselő egyházi beszédet, melyben e század rosszasága miatt az embereket te-

szi felelőssé. Dr. Jankovich elnöki megnyitóját Deák Miklós, tordátfalvi lelkész felolvasása követte. „Az elveszett paradicsom“ népszerü elbeszélése bőséges jutalmat nyert a nagyszámu közönség osztatlan tetszésében. A tárgysorozat rendjén Péterfi Mihály szt.-ábrahámi lelkész szavalata következett, ki „Hitiskolája“ czimü költeményével valóságos tapsvihart rendezett. Dr. Jankovich elnökünk a „gümőkór és az az ellen való védekezésről“ tartott szabad előadást. A prédikátor, felolvasó és szavaló a lélek betegségét, az elnök a fájó testet gyógyitja. Az elnök ismert szerénységét bántanám dicsérő szavaimmal. Az elösmerés és az egész gyülés hálás köszönetét nyilvánitom e helyen. Ennyit fogadjon el az, ki babért érdemelne. A tárgysorozat rendjén titkárnak Deák Miklós tordátfalvi, pénztárnoknak Geréb Zsigmond fiátfalvi lelkészek egyhangulag megválasztattak. Az egylet kiadványai közül Pap Mózes gymn. tanár pályanyertes müvéből több száz példány osztatott ki ingyen a gyülésben megjelentek közt, valamint a dr. Brassai Sámuel „Nézetek a vallás eszméjéről“ cz. müvéből is 39 db. ingyen adatott az Ekk-láknak. E ténykedéssel az egyl. valódi hivatásának magaslatára emelkedett. Jó hatást tett a több százból álló gyülekezetre 20 uj tag bejelentése, kik mindnyájan lelkes támogatói a feltámadott egyletnek. Nem tehetjük, hogy szives hálával ne adózzunk Sandor Áron lelkész urnak, ki valódi szivességgel fogadta asztalához a nagyszámu gyülekezetet. Az ő barátságos asztalánál is szóltak a kész lelkek. Az elnökséget megillető elismerésből bőven kijutott Németh István alelnöknek is, kinek nagy érdemét a hely megválasztása és a szereplők megnyerése által jól esik elismernünk. Sok ilyen gyülést a D. F. egyletnek! **Népbarát.**

Még mindig sokan vannak a kik sajnáltak egy kis fáradságot a D. F. E.-től, vagyis nem szereztek maguk mellé még egy tagot. Pedig háladatos munka. Ime egy példa: Egy nőtag, a ki kezdettől fogva híven megadja a maga tagdiját, a mult hóban szivére vette kérésünket és midőn meglátogatta egyik nő barátját, megkérdezte, hogy szokta-e olvasni az Unitárius Közlönyt. Nem — válaszolá a kérdezett — nem ismerem! A kérdezőt nagyon meglepte a felelet és azonnal megadta a bővebb felvilágositást, minek következtében a barátnő mutatványszámot kért s azután megrendelte a Közlönyt és még más kiadványt is, s most nagyon örvend a szerencsés véletlennek.

Az egylet pénztárába f. é. jan 21-től február 27-ig rendes tagsági díjat fizettek: Zöld Mariska M.-Andrásfalva, Önképzőkör K.-Demeterfalva 99-re, Csupor Ferencz Toroczkó 95-re, Sinczky Julia Kolozs 95 98-ra, Csiky Károly Kolozsvár 99-re, Hatházy Sándor 97—99-re, Bedő Sándor Segesvár 99-re, Gál Miklós Bpest 93—94-re, Zsigmond Ferencz Sinfalva 99-re, Kiss Jenő K.-Vásárhely 97—98-ra, Mózes Mihály Abrudbánya 98—99-re, Sárdi Lőrincz Kolozsvár 99-re Szőcs Juli Kaál 97—99-re.

Előfizetési dijat fizettek: Révész Kálmán Kassa 99-re, Szász Ferencz K.-Borsa 96—98-ra, Dr. Erdődi Endre Mocs 99-re, Kiss István M.-Sz.-Jakab 98-ra, Mátéfi Ferencz N.-Bánya 96—99-re, Fülöp Sándor 99-re, Rutkovszky Róbertné Kolozsvár 99-re, Tóbis József tanuló M.-Ujvár 99-re, Szabó Lajós Megyes 98—99-re, Demeter Ferencz Dobsina. Szabó Mihály Kolozsvár, Sebes Pál Bpest, Somlyai Gyula Bpest, Kisgyörgy Sámuel N.-Sármás, Szigethy Cs. Sándor Torda, Mózes András Temesvár, Pónus Lajos Sárospatak, Simó Ferencz Bpest, K. Nagy Mihály Mező-Domb. Májai Béla Kolozsvár 99-re, Botár János Bpest 98—99-re,

Az egylet perselyébe ajándékoztak: Boér Lajos Bözöd 1 frt, Mátéfi Ferencz N.Bánya 1 frt, Sebes Pál Bpest 60 kr. Névtelen 1 frt 50 kr.

Kolozsvárt, 1899. február 27-én. **Gálfi Lőrincz**
pénztárnok.

Lapuuk jelen száma váratlan és előre nem látott akadály miatt késett. Szives elnézést kérünk.

Az egyleti tagok és előfizetők szíveskedjenek hátralék tartozásukat haladék nélkül beküldeni.

Szerkesztői üzenetek. G. D. K—s. Bárhonnan vett is értesitést a N. L., nálunk a mai napig még az énekvezérek kötelessége volt az énektanitás. — K. Gy. Köszönöm a tudósitást. Máskor is szivesen látom. — Sz A. A—a. Elküldöttem. Ha nem is kettőt, de legalább egy uj tagot onnan is bizvást kaphatunk. — T. A Örvendek, hogy eloszlott minden kétség. — **Böjti** hangok igaz hangjai az „egyház“ rendeleteinek. de az ilyen alakban nem találnak a mi lapunkba. Különben hasonló elmélkedéseket szivesen veszünk. — M. S. Elismerjük, hogy a kántorság dolga nincs tisztázva kellőképpen. A mult két év mindenkinek nagyon rosszul fizetett. köszönet a buzgó fáradozásért — D. M. T-a. Ebből is csak az látszik, hogy ember kell a gátra, s mindjárt megy a munka.

Ráth Mór *könyvkiadó hivatala és könyvkereskedése Budapest, Gizellatér,* sok évi tradicióihoz hiven mindenkép szivélyes készséggel hozzá járul ama czélhoz, hogy a kulturális, *iskolai, ifjusági* könyvtárak, önképző körök a legjelesebb müveket a lehető *legjutányosabban beszerezhessék* és, hogy az érdemes ifjak minél kevesebb költséggel minél több jeles művel jutalmaztathassanak. Ez irányban való szives megkeresések tehát a legelőzékenyebb figyelemben részesülnek.

Saját kiadásainkon kivül, melyek egy része addig mig az erre a czélra szánt készlet tart *50%* és *40%* *engedménnyel szállittatik,* megrendelések általunk minden *bárki által és bárhol, az antiquariusok által is hirdetett bármely nyelvü művekre uj példányokban* és a *legujabb kiadásokban* többnyire az ezek által jelzett árakon alul is beszerezhetők

Eltekintve attól, hogy az odondászok jegyzékeiben értéktelen régi kiadások is fordulnak elő, be van bizonyitva, *hogy az iskolákban előforduló ragályos betegségek gyakran a bacillusokkal telt másodkézből való könyvek által okoztatnak és azért az ilyesek beszerzése számos külföldi államban be van tiltva.*

A leszállitott áru kiadásaink és egyéb *bármily nyelvü* jegyzékekkel készséggel szolgálunk Tisztelettel

Ráth Mór kiadóhivatala.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. A mi Jézusunk. 65. lap. — A vallásos érzelem s ennek nevelése. Lukács Anna. 71. l. — Jézus követése, egyh. beszéd, Györfi Ferencz. 74. l. — Levelek Nagy Gergely. Pap Pál. 81. l. — Kanyaró Mihály emlékezete. K. F. 82. l. — Nők világa: Társadalmi érintkezések. Fanghné Gy I. 84. l. — Irodalom. 98 l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 90. l. — Egyleti élet és munkásság 94. l. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Április. 4. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesitése Ferencz Józseftől.
II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.
III., A mi Jézusunk.

—

Jézus evangéliuma.

Mégis, kell, hogy a lélek, mi az emberben van, érintkezésben legyen az Istennel; mert a nélkül hogyan lehetne fölfogni, hogy az Isten befolyással van az emberre, hogy az Isten gondviselő. A lelket nem a test formálja, azt az Isten lehelli az emberbe, s éppen azért a lélek, a mi az emberben van, összeköttetésben áll az Istennel, a ki azt adta.

Mikor száll a lélek az emberi formába? a fogantatáskor-e? azt megelőző időben? vagy a születés pillanatában az első lélegzet vételkor? E kérdésekre Isten csak a hitnek nyilatkozik, de elrejti magát attól, a ki értelemmel akarja felfogni.

Az analogia és inductio követelményei arra inditnak, hogy necsak feltegyem, de higyjem is, hogy a lelket az emberbe Isten adja. Az Isten saját lelkét leheli az emberbe. A legrégibb hagyomány szerint, Mózes tudtul adja, hogy miután az Isten az embert porból megépitette, saját lelkét lehellette belé. Ha a test önerejéből tömecset tömecsre, parányt parányra rakva, az életerő által felépiti az emberalakot, mint a növény szárát, leveleit, virágját. s ezekben a jövendő nemzedék feltételeit, kell, hogy a lélek is az emberben intenzive növekedjék; s ha a test a remeképitésre földi dolgokból: viz, levegő s azok különböző elemeiből veszi az anyagot, kell, hogy a lélek is azon forrásból vegye táplálékát, a honnan született, és ha az életmüszeres test bevégezvén pályáját, ismét elemeire bomlik, kell, hogy a lélek is, midőn az emberi test többé nem alkalmas a lakásra, visszatérjen oda, a honnan vétetett, az Istenhez.

Az életerő az emberi test megépitésében arra törekszik, hogy épitménye erős, rugalmas, hajlékony, az érzékek lehető legfejlettebbek, az ember remek alkotmány legyen; a léleknek is, mely az emberben van — a mellett, hogy nagyban hozzájárul az alak plasticitálához — van czélja; hogy megismerje az ethicai örök igazságokat: a szépet, a jót, az igazat, a jogost, megismerje a számtani, a mértani igazságokat, az elrejtve levő erők törvényeit, hogy élvezhesse a lehető legnagyobb jót, az üdvösséget — hogy mindentudó legyen Ezeknek érvényesithetése végett behatolni törekszik az istenség titkaiba, hogy mint Prometheusz onnan hozza le a szent tüzet, habár a tűz a test kivánságait, indulatjait, mint saskeselyű folyton tépni, szaggatni fogná az önmegtagadás által. Ezen nehéz küzdelem tekintetéből Isten kijelentette az ő akarátját, megmutatta az eréuy ideális maximumát, valamint megállitotta a test kivánságainak, indulatainak határait, melyen túl az már a bün és vétek területére lép.

Ezeket azért kellett elmondanom, hogy reá térhessek tulajdonképeni czélomra, a Jézus evangéliumára.

Az Isten már sokszor, sokhelyt és sokaknak tett kijelentést: Mózes, Canfucse, Zoroaster, Buddha, Mohammed, Jézus által Szinai hegyen, Hymalaján, Arabia pusztáin is tesz folyton

kijelentéseket a természeti erők titkai és törvényeiről. E kijelentések főbb vonásokban annyira megegyeznek, hogy méltán hihetjük, hogy mindenik ugyanazon Istentől származott Minket az emberek erkölcsi életét illetőleg legfőképpen a Jézus általi kijelentés érdekel, nemcsak azért, mert ebből ismerjük meg Istent és tulajdonságait, a mely szerint az Isten lélek, szent, mindentudó, mindenható, mindenütt jelen való, örök, teremtő és gondviselő, jók jutalmazója, gonoszok megbüntetője stb. hanem legfőképpen azért, mert a Jézus evangéliumából tudjuk meg, hogy az Isten miképpen és mely uton közölte Jézussal akaratját, s vajjon mi is mi módon nyerhetjük meg Isten szeretetét és kegyelmét, mi módon folyamodhatunk hozzá.

Nagyon is feltünő a Jézus életéből az evangéliumban, hogy Jézus a vagyon, gazdagság és hatalom birtoklását nemcsak nem kereste, sőt azokat legkevésbbé sem méltányolta.

Keressétek először — ugymond — az Isten országát s annak igazságát, annak utánna mindenek megadatnak nektek — az én országom nem e világból való — s mikor a kisértő megszólitotta: Szolgálj nekem s neked adom a föld minden birodalmát, ekként utasitotta el: megvan irva, hogy a te uradat Istenedet imádd s csak ő neki szolgálj. És az evangéliumban számtalan hasonló értelmü nyilatkozatokkal találkozunk, melyekből meggyőződünk, hogy Jézus a világi vagyonok megvetése által lerázta azon terheket, melyek a földhöz kötötték volna, felszabaditotta lelkének delejáramát, hogy gondolatai Istennel foglalatoskodjanak, hogy fenn lebeghessen az örök világosság fénykörében, az istenség eszméjében, és hogy mint a régi patriarkák: Ábrahám, Jákob, Istennel szólhasson, Isten beszédét hallgathassa, mert ő maga mondta: *a hol van a ti kincsetek, ott van a ti szivetek is.*

De lehetséges-e vajjon s nincs-e abban képtelenség, hogy az ember élvén a földön, lelke fennjárjon az Istennél s vele beszélhessen? És miért ne volna lehetséges, hogy a lélek, a mi az emberben van, az Istennel, a ki lélek, beszéljen? A hang, a mi az ember ajkán kiszól, hullámzást okoz a levegőben, e hullám mind messzebb, messzebb terjed, a fény sokkal sürübb rezgést okoz és sokkal sebesebben terjed —: hol van a határ,

a hol a hang és fény rezgése megszünik? bizonynyal nem ott, a hol a mi érzékeink már fel nem foghatják, talán folyton és örökké tart a hullámzás a végtelen mindenségben. Ha a hang és fény nagy sebességgel halad, minő gyorsasága lehet a gondolatnak, a fájdalom és jaj sohajának, a miről a classicus magyar költő is irja: *forró sohajtások, lelkemnek elszaggatott darabjai . . . . . szálljatok fel az egekbe. . . . . .* A levegő nem egyszerü elem, külön mediuma, útja van a szineknek, melyek a naptól jőnek; lenni kell külön út és medium a lélek számára is. Ha ez nem igy volna, mi haszna volna akkor az imának, a vallásos töredelmességnek? Hogyan nyerhetne akkor az ember az Istentől vigaszt, a töredelmes bocsánatot? s ha ez nem valami ilyenforma képzelet, akarám mondani hit szerint lehetne, mi szükség volna akkor a templomokra? A mig a lélek a vagyoni dolgok szolgálatába van leszoritva, addig olyan, mint a földbe levezetett electromos áram; ha felszabadul, nagy sebességgel rohan a vele rokon elemhez. Az emberi lélek és Isten közötti ezen összekőttetést concrete ugyan bizonyitani nem lehet, mert nem concret dolog, s éppen ezért nevezik hitnek, a lélek legszebb képzeletének. S ha már a test és lélekből álló embernek természetében van, hogy a megfoghatatlant megtestesiteni akarja, mégis talán szebb és megnyugtatóbb, mint a sürű csókolásokkal kinyalt mekkai Kaba kő üdvözitése. A Jézus s az Istennel való ily értelmezés következtében mondhatta: *Én csak azokat szólom, melyeket az én mennyei atyám reám bizott; mert én és az atya egy vagyunk.*

De mi köze is van az evangeliumnak a vagyonnal, gazdagsággal, iparral, technikával? azért a gyáros furhatja a gomblyukakat, préselheti különböző hulladékokból a kávészemeket, lugozhatja a borsot, sáfrányt, egyiknek sem áll útjába, egyiket sem akadályozza, legfeljebb a fösvény gazdagnak, a ki kincseihez szól: *én birodalmam* — és a vagyonos ifjunak, ki Jézust óhajtván követni, nem tud megválni gazdagságától, ezt mondja: *nehezen mennek be a gazdagok Isten országába;* hanem aztán mikor a milliomosnak már nincs több kielégithetetlen vágya, a bőség betegségébe, életuntságba jut, mikor a kincskereső meggörbedve kiaszott testtel és lélekkel rogyik le, akkor azt mondja

nekik: *jertek én hozzám, kik elfáradtatok és én megnyugasztlak titeket.* Volt s lesz mindig Mammon szolgája, földi istenség bálványozó; de lenni fog mindig lélek is, mely a költővel, festővel, zenészszel, szónokkal, müvészszel elfelejteti, pillanatokra bár, a földi dolgok szükségét, a szegénységet, hideget, éhséget, nyomort s ég felé tör, hogy ott nyerjen sugalmazást lelkének. Ki nem érzett szellemi foglalkozásai között valaha kisebb-nagyobb mértékben valami ilyesfélét? E nélkül nincs müvész, szónok, kitünőség; mert nincs bátorsága a léleknek, szabadsága a szellemnek, nincs eszményi elvont gondolkozás, nincs resignatio.

Nem lehet gondolni, hogy az Isten azt a mi szép, jó, igaz, erény, csak ugy ledobta volna az égből, és éppen nem kielégitő az ember számára, hogy Isten csak természetfelett lényuek társistennek nyilatkozott volna s az embert kizárná közeléből; ez által a lehetetlenségnek tudata, hogy az ember Istenhez hasonló nem lehet, megfosztaná a törekvés cselekedetétől, apathiába sülyesztené s nem tudná s nem is akarná érvényesitni Jézus azon utasitását: *legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes;* mert nem azt tudja az ember, a mit mondanak, tanitanak, hanem azt, a mit lelkével érez, lát és gondol — s éppen erre mondta a Jézus: *a betü megöl, lélek az, a mi elevenit.* Valóban nekem jól esik és megnyugtat, hogy a Jézust embernek hiszem, emberi voltának tudata bátoritást ad, hogy hasonló módon járulhatok Istenhez, tőle közvetlen vehetek vigaszt szenvedő életemre, leküzdhetem nagymértékben a földi rosszakat, ellenállhatok egy sereg bün és véteknek s ha elesem is a világ kisértései között, lelkemnek meg-megújuló erőfeszitése által ismét kinyerhetem Isten kegyelmét. S midőn hallom Jézusnak az Istenség körében saturált lelke beszédit: *boldogok a szegények, mert ők örökség szerint birják a mennyeknek országát, — boldogok, a kik éhezik és szomjuhozzák az igazságot, mert ők megelégittetuek, — boldogok, a kiknek szivök tiszta, mert ők az Istent meglátják, — boldogok, a kik háboruságot szenvednek az igazságért, mert övék az Isten országa,* akkor nagy kivánsággal kivánok eleget tenni Jézus hivásának: *jer és kövess engemet.*

Az embernek, egyéb czélok mellett, főfeladata az erkölcsi

élet. *Mit használ, ha valaki az egész világot megnyeri is, lelkét pedig elveszti.* A lélek és test, a jó és a rosz az emberben örökös barczban állanak egymás közt. Talán azért teremtette Isten ilyennek az embert, hogy az örökös egymás közötti küzdelemből származzék az erény és vétek. Minél erősebb a testi kívánságok indulatja, annál nagyobbra nő a küzdelemben a lélek ereje is Ha szabad hasonlattal élnem, olyannak képzelem azt, mint a Titánok harczát; óriási fákat gyökerestől szakgattak ki, hegyeket hegyekre hánytak, hogy ledöntsék az Olympust; ennek ellenében annál nagyobb, csudálatos erőt használt az ég ura is a Hekatoncheirákban, a cyklopsokban, hogy leszoritsa a Gigasokat a Tartaroszba, hogy biztositsa az olympus lakóit s megalapitsa az erkölcsi világrendet A test és vér hatalma egy idomtalan szörnyet alkotna, vagy az indulatok és szenvedélyek megsemmisitenék az Isten képére teremtett embert, ha a lélek ereje nem adná meg azt az irányt és formát, mely a teremtőnek principiumában volt.

De nehéz ez a harcz, annyival nehezebb, mert sokszor az *Én* is kételkedik, melyiknek óhajtsa diadalát, a testnek-e, a melynek a győzelméhez annyi édes érzés, kéj, gyönyör van füzve, vagy a léleknek, melynek végén alig megérthető üdv van; melyikre hajlandóbb az ember a testi kívánságok kielégitésére, melyhez annyi jóleső érzés van kapcsolva, habár rövid pillanatra; vagy azok megtagadására, elfojtására, elnémitására, a mi annyi fájdalmat, keserüséget, szenvedést okoz, legalább azon pillanatban? Nem csuda, ha ez a gyenge alkotmány, az ember, akkora erők küzdelmének harcztere, sokszor időnap előtt összeomlik.

Ily kételkdedések között az ember hányattatván a jó és rosz, a bűn és a vétek választása felett, a Jézus evangeliumához folyamodik, s ez az evangelium azt mondja: *Türj és szenvedj, a ki arczul üt egyfelől, tartsad a másik orczádat; áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, magatokért bosszut ne álljatak; megbocsáss a tégedet megsértőnek, nemcsak hétszer, hanem hetvenkétszer is — tégy jót mindenekkel s légy alázatos.* És ezen kijelentések habár mint bűvös zenének akkordjai szállanak szivünkre, de egyszersmind azon titkos érzést költik fel: miért is nem tudok

én úgy zenélni; miért nem tudok úgy szólani, úgy érezni, úgy cselekedni, mint a Jézus evangeliuma? Azonban, a ki e nehéz feladatok megfejtését bízta az emberre, bizonyára megadta az eszközöket annak megvalósitása végett: *zörgessetek és megnyittatik, kérjetek és megadatik, mert minden kérő megnyeri azt, a mit keres és a zörgetőnek megnyittatik.*

Meg van irva a szentkönyvben, hogy a mennyeknek országát elejétől fogva erővel ostromolják és csak az erősek nyerik el. Még Heraklesz is, midőn a keresztúton az erény és vétek nemtőjével találkozott, bár nagy munka volt hozzá kötve, az erényt választotta. Minden erény áldozatok árán szerezhető meg, s különös, hogy már az ősi korban áldozatokkal, többnyire vér, sőt emberáldozattal is, mint a mythoszi időben Iphigenia, a partriarchák korában Jefta leánya megáldozásával vélték az Isten jóakaratját kinyerni. Előjel volt ez az evangeliumnak, hogy a lelki erényekért a test legédesebb, legtermészetesebb kivánságának indulatját kell feláldozni az önmegtagadás által.

Jézus legfőbb törvénynek állitotta fel, hogy *szeressed az Istent teljes szivedből, teljes elmédből és minden erődből.* Isten iránti e mély szeretet önként költi fel — a mint az már a mondat fogalmában is van — a lélek akaratát; behatol ez az Istenség titkaiba, hogy megismerje az Isten kivánságát; a szépet, a jót, az ethicai és aestheticai igazat, s midőn ekként emelkedik fel az ember gondolata; Isten szövetséget köt vele, mint hajdan Ábrahám és Jákobbal s bizonyitékul adja a lelkiismeretet, azt a lelkiismeretet, a mi nem a félelem és rettegés, hanem a lélek útja az Istenhez, az Isten beszéde az emberben.

Gyülölöd-e hát felebarátodat, mert gazdag, hatalmas, uralkodik feletted; a lelkiismeret azt mondja: ne gyülölj. Megakarod torolni a neked okozott szenvedést; a lelkiismeret mondja: türj és szenvedj. Nem tudod elviselni a szegénységet, a megbántott hiuság, a megsértett büszkeség felázitja véredet, a gyalázat érzetében gyilkosság, öngyilkosság gondolata látszik szivedben; kérdezd meg Istent, a lelkiismeret szózatában azt mondja neked: alázd meg magadat, bizd a bosszuállást Istenre, ő megfizet — vagy talán találkozol inséges nyomorulttal, elha-

gyott árvával, tudatlanságban, rabságban szenvedővel; kérdezd meg lelkiismereted; abban szól a Jézus mondása: *beteg voltam és meglátogattál, éheztem és ennem adtál, szomjuhoztam és innom adtál, s mivel egygyel e kicsinyek közzül ezt mivelted; én velem cselekedted, menj be az örök életre.* De ki is tudná felsorolni mind azt, a hol a lelkiismeret, mint itélő biró, bátoritó, vigasztaló lép fel az ember erkölcsi életében? Ezeket a nagy s lényegében kimagyarázhatlan erőket: *ész, akarat, istenszeretet és lelkiismeret,* Isten adta az emberbe az evangeliumban lefektetett erények megvalósithatása végett és ezek elégségesek is a legvégső czél felé való törekedésre, melyet Jézus igy fejez ki: *Szeressed felebarátodat, mint önmagadat. Szeressed még ellenségedet is.*

Sokan mondják, hogy a felebaráti szeretet a Jézus evangeliumának alapja. Hiszem is, hogy az erényeknek végczélja, csucspontja a felebaráti szeretet, de nem tudnám kimagyarázni, hogy ez a keresztény erényeknek szerző oka is volna. A felebaráti szeretet oly magasztos eszménye az erényeknek, a mi legalább oly formán, hogy azon ideális légkörben ember élhessen, megvalóeitható nem leszen.

Mit lehessen gondolni még a szeretet felső foka a szerelemről? Erről a leghatalmasabb erőnyilvánulásról, melyet a test és lélek egyaránt beczézve dédelget? A kin hatalmat vesz az erő, a melyet pedig a társadalmi rend, mint kertész a növényt, szüntelen vagdal, törpére nyeseget, virágbimbóit összenyomkódja, hogy ne úgy nöjjön, mint a teremtő principiumába volt, az a Nessosz vérivel áztatott öltönyt veszi fel, mely égő tűznek lángjával emészti meg.

A felebaráti szeretet bekövetkezik a Jézus által hirdetett erények gyakorlásával: a kimélet, a gyöngédség, a védelem, a segitség, a jóakarat, az alázatosság, a megbocsátás stb. által és a mikor az összes emberiség alant és fent és minden rétegében át lesz hatva ez erényektől; akkor az emberek ugy fognak élni a földön, mint az angyalok az égben, vagy legalább mint a *római éjszakában* irja a költő; hogy a paradicsom végtelen terjedelmű palotájában az árnyékok egymás mellett lebegnek el, s bár látszik, hogy emberi formájuk van, egyik sem ütközik a

másikba, hanem szellemkint suhannak, jóakaratulag mosolyogván egymásra, de akkor az emberek ambroziával és nektárral fognak táplálkozni és nem kenyérrel

De mi hát a jutalom azért a sok lelki harczért, a nagy önmegtagadásért, a küzdelemért? Önmagában van-e az erény jutalma? az ö önérzete az? Vagy talán a legyőzött indulatok romjaiból épitett tropheum volna a bére a lélek harczának? Igen, hát ez az. A test itt marad a földön, vissza fekszik az édes anya ölébe, s miután megsiratta új életre költi majd tökéletesebb alakban s csak ismétlődik benne Antaiosz sorsa. Ez a lélek sorsa? . . . A Mythosz azt mondja, hogy Hera megsajnálta a kitett csecsemőt, emlőit nyujtotta neki, s midőn a gyermek erősen szivta, fájdalmában eldobta a csecsemő Heraklesz, a kicseppent tejből származott az égen a tejút, Heraklesz pedig az isteni nedv által hajtotta végre nagy munkáit. A lélek miután elvégzi müvét a földön, felszáll a tejut csillagcsoportjába. A test meghal, a lélek pedig örökké él az égben.

Csegezy László.

Mi az imádság?

Lelkünk magába száll, hogy Isten képét keresse, azon hittel, hogy benne és általa megnyugodást talál. Kiben a hitnek ezen éltető ereje nem müködik, az nem imádkozik. A vallás gyógyitó irt rendel életünk minden sebeire, de csak azon esetben, ha megbízunk hatalmában.

A természetnek diszei: a mezőn nyiló virágok; lelkünk ékességei, a hit virágai: a jó cselekedetek. A külömbség abban van, hogy míg azok a teremtés ingyen adományai, mindnyájunk gyönyörködtetésére; ezeket csak áldozattal, és néha egyéni lemondással érjük el.

Értéküket ép ezen külömbségben rejlik, mely becsessé teszi Isten és az emberek előtt.

A ki jót tesz: az imádkozik.

1. Lássunk egy pár esetet. Itt van egy vagyonos ember, lehet gazda, gyáros, vagy kereskedő. Nincsen semmi hivatalban, mely fizetéssel jár, csak tiszteletbeli tisztségeket tölt be, melyekkel a közbizalom ajándékozta meg Ezek nem adnak egyebet csak tisstességet, nem könnyitik meg senkinek a megélhetést.

Némelyek azt gondolják, hogy évről-évre, élire rakják pénzüket Pedig az nincs ugy.

Nincsen más jövedelme, mint az, melyet az ekéi után vont barázdák Isten kegyelméből számára megteremnek, vagy a mit, az eshetőségekkel egybeforrott üzlet neki évenként adogat.

Utána lát dolgainak. De a gazdasági évek roszak, az üzlet pang, a várható jövedelmek nem folynak be Családja, Isten jóvoltából népes és terhei, melyeket fizetnie kell nagyok. Gyakran elgondolkozik, látva, hogy ez vagy amaz a bevételekből nem futja ki. De azért családjának megadja a hozzájok illő életmódot és a közügyekből sem vonja ki magát.

Az állások, melyeket a közéletben elfoglal, igénybe veszik nemcsak tetemes idejét, hanem a már ugysem nagyon teli erszényből is jókora összeget. Már több ezer forintja elment ezen úton a fiatalabb éveiben megtakaritottból és még sok el fog menni ugyanazon csatornán Ezt jól tudja. De azért a hol adni kell köz-jótékonyczélra, ő az elsők között van, a vagyonának megfelelő, néha azt meghaladó összeggel, de midőn jövedelmező helyek betöltéséről van szó félre vonul, az utolsó sorba, hol meg sem látható.

Áldozattal él és az áldozatban leli örömét. Olyan az élete, mint a lámpa fénye, amely mentől szebb lánggal ég, annál hamarább emészti fel önmagát. Mástól nem, de meg von magától, a mit lehet. Évekig eljár ugyanazon felsőben, melyet mások, hasonállásuak már rég levetettek volna Azt tartja, hogy jobb a kopott felső és büszke öntudat, mint annak ellenkezője. Ezen hitben, lelkileg megifjodva hajtja le naponkint álomra fejét. Midőn gondolatai szárnyra kelnek képzelete viszi őt fel magasra, közel Isten birodalmához. S szól: Hozzád kivánkoztam, Uram! Éretted tettem, a mint erőm engedé, áhitattal emlitem szent nevedet és megbízom Nagyságodban.

Imádkozik.

2. Nagy városban vagyunk. Téli éjszakán A hideg szél szemébe fujja a járókelőknek a havat Mindenki igyekszik haza, hogy mi-hamarább megtalálja meleg szobáját Csak az jár még künn, ki azt nem kerülheti ki. Oly kelletlen idő van, hogy az ember megsajnálja, még a gazdáját kereső, tova iramodó, kutyát is, melyet ura sietségében, hogy előbb bejuthasson, künn felejtett. A lámpák gázvilágát, a reájuk hulló hópelyhek fehér lepellel vonták be. Kétes szürke homály boritja az egész utczát. A házak mind sötétek, lakói lenyugodtak.

Midőn már azt képzelnök, hogy nincsen élő, ki kimerne lépni, a távolból egy fehér alakot pillantunk meg. A mint közelebb jön, látjuk, hogy fiatal leány, viseltes ruhában Dideregve

magára vonja keszkenőjét, mely gyengén védi a nagy hidegtől. Megáll, körül néz, ujra tovább megy. A házak számait keresi, melyeket a folyton hulló hótól, mely mindent eltakar fagyos kérgével, nehezen tud leolvasni. Egyszerre megáll. Czélnál van A házban hires orvos lakik, kit beteg anyjához akar hivni. Csenget. Bebocsátják. Az orvossal kiván beszélni. A szólga, kit fölkeltettek, azt mondja, hogy az orvos-tanár ur csak most feküdött le és nem meri álmában háborgatni, mert a mult éjjel is beteghez hivták és nagyon fáradt. De a leány ezen nem nyugszik meg, addig kéri őt, mig bejelenti. A bejelentésnek az orvos, természetesen, nem nagyon örül, de, miután helyt van a szive, felkél, hogy a leánnyal beszéljen. És a rimánkodó leány kérésére, kin meglátja az igazi bánat keservét, lemond ezen éjjeli nyugalmáról is, és felkeresi a szegény, elhagyott asszonyt, hogy, ha lehet, enyhitsen fájdalmán

Nemde, midőn igy elcsigázva, fáradtan, minden anyagi haszon reménye nélkül, teljesiti a hivatásával járó nehéz kötelességeket, emberiesen, nemesen cselekszik? És ugy e? ha nincsenek is szavai imába foglalva, ezen tettét a jó Isten, elfogadja azok gyanánt. Imádkozik

3 Fiatal ember vagy, ki örvendessz az életnek, de ösmered annak komoly felét is.

Falura szándékozol. Meghivtak egy mulatságra, hol barátaid, a jeunsse-dorée, szép leányok társaságában, zeneszó mellett együtt lesznek, gyanitod, hogy szived választottja is közöttük. Már napokkal azelőtt kezdesz örülni ezen kilátásba levő kirándulásodnak. A fiatal-élet szárny-probálgatása is felér annak öntudatlan örömeivel, bájával, természetes, hogy kivánkozol oda.

Midőn ép haza menőben vagy azon szándékkal, hogy kocsit hozass és a vasutra kihajtass: látod, hogy a kocsi uton gyermekek játszanak, nem ügyelve arra, hogy mi történik körülöttük. Egy ügyetlen kocsis, ki mámoros fővel, nem bir lovaival, közibük hajt és egy gyermeket legázol. A szegény fiu jajgat.. Nem csoda, mert eltört a lába. A kocsis megijed. Nehogy tetten kapják: elhajt, nincs senki, ki segitségére lehetne a szegény gyermeknek. Társai obégatnak: Mit csináljunk, mit csináljunk? Nem sokat gondolkozol, oda mégy, felsegiti a kis sebesültet és egy közeli házba viszi. Mig orvosért küldenünk hamarjában beköti lábát és belátva, hogy a gyermek a nyomorultabb osztályhoz tartozik; vigasztalásul pár forintot tesz kezébe, azt mondva, hogy adja majd oda az anyjának. Ezzel még nincs vége, mert megvárja az orvos megérkeztét, ki megnyugtatja arról, hogy a törés nem veszélyes és remélhetőleg, hamar fog meggyógyulni.

De mialatt mind-ez történik, eltelt egy jó félóra és te akkor veszed észre, hogy lekéstél a vonatról. Vége a szép mulatságnak! Igaz! De életed forgó gyürüjére egy oly gyémántot illesztettél, melyre mindig csak örömmel fogsz reá tekinteni.

Társaiddal találkozol később, kérdik, miért nem jöttél el a pompás mulatságra? Elhallgatod a valódi okot, azt mondod: sürgős dolgod akadt.

Mit gondolsz, midőn igy cselekedtél titokban, észrevétlenül, nem Istenhez imádkoztál-e? ki mindent lát és igazságosan mérlegeli az emberek tetteit.

4. Ösmerek egy nőt, falun lakik. Támogatója a nyomorultaknak, elhagyottaknak. Konyhájára szegények járnak. Ki hozzá fordul, azt nem bocsátja el segitség nélkül. A betegeket maga felkeresi és gyógyitja. Egy fiatal asszonyhoz maga hetekig eljárt, hogy beadja az orvos által rendelt gyógyszert, mert tudta, hogy külömben nem veszi be Az aszszony meggyógyult. A betegeknek, kik nem birnak kijárni, házaikhoz ételt küld és a férjet oktatja, mikép bánjék elgyengült feleségével, midőn az már végét járja, hogy kevesebbet szenvedjen. A sebesülteket, leányaival együtt, kiket erre betanitott, otthon saját kezükkel, maguk kötözgetik. A falun, sok ember köszönheti, hogy még épkéz-lábbal jár és, hogy nem halt éhen, sanyaru évek folyamán.

És midőn ezen sok jót tette, csendben, a nélkül, hogy a hir harangját megszólaltatta volna, csak nemes szive sugalatát követte és midőn nem feledi az igazi jóság azon intését: Tedd a jót, de ne mond-, valyon ezen nemes tettek egész sorozata, nem mind egy-egy imádság Istenhez mellyel őt felkeresi mindennap, annak minden órájában.?

S hány ilyen ibolya van elejtve, az emberiség életének zöld pázsintján, áldást hozó góczpontjai azon körnek, melybe a gondviselés helyezi, arról az embereknek, midőn a nagy világ politikáját tárgyalják, sejtelmük sincsen? És hány ilyen imádság járul Istenhez ugyanakkor, melyről az emberek mit sem hallnak? S valyon azért, nem elég magasztosak-e, Szent Nevére?

Oh, bizonyára, Igen!

Menjünk az ur templomába, keressük Istent a szabad természet ölén, annak hatalmas boltivei alatt, avagy lakásunk csendes magányában, tegyük azt mindenütt a megtérés, a megjavulás gondolatával Vegyük magunkba a felséges szózatot; Ne legyen az falra hányt borsó, mely nyom nélkül pereg le rólunk, hanem tartsuk meg és ápoljuk lelkünkben a keresztény szeretet melegével, mint azt Jézus, a keresztény vallás megte-

remtője, legnagyobb, legnemesebb apostola tanitá. Keressük az Istent a lemondásban, midőn mások boldogságáról van szó, az áldozatkészségben, ha a nyomorultak jóllétének emelése, vagy a szenvedők fájdalmának enyhitése azt kivánja, az önuralomban, midőn méltatlan megtámadásokban egyéni önérzetünk, van sértve. Ezek együtt véve átváltoztatják lényünket és felemelik a bennünk levő egoista, a mások javán rágodó embert egy magasabb piedesztálra: a kereszténylyiró, gondolkodó és cselekvő ember magaslatára, kinek életében, annak idején a valódi, kereszténynek jó tettei fognak megnyilatkozni. Megalapitói annyi jónak és nemesnek ezen a földön, barát testvér és ellenség között.

Most a keresztény hit nem tesz külömbséget ember és embertársa között, csak azt hirdeti és vallja, hogy: A ki jót tesz: az Istent keresi, és a ki hozzá tér meg: az imádkozik.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán.

A hit árán.

— Elmélkedés. —

Sötét felhő ereszkedett Golgatha ormára Egy-két éhes holló vésztjóslón kiáltoz, repül irány nélkül. Talán érezik, hogy ma nagy napjuk lészen azoknak, a kik vérre szomjuhoznak. Talán ők tanuí voltak annak a törbe fogásnak, a mely ott a Gethsemane fái alatt az éjjel végbement. Hát azt az ezüstpénzt nem látták volt-e ott, mikor az áruló kezébe pengették gyáva zsidó papok!

Különös, hogy a halál környezetét még sötét, rémes háttérrel is körülveszik, a ház falait elsötétitik, mintha külsőleg kellene pótolni azt, a mit csak benn lehet érezni: a gyászt, a bánatot és a fájdalmat.

A tanitvány eladta hitét és e hit árán kiszolgáltatta mesterét a poroszlók kezébe. Ez volt az igazi sötét holló, ez volt az iszonyu gyilkos, a rabló, mert a bizodalmat kicsalta magának és a jó barátot eladta ellenségeinek

A nagypénteki esemény mindig bús hangulatot ébresztett a hivő kebelben, de soha sem oly nagyot, mint a mikor a való életből kellett megtanulnia, mily fájó azon veszteség érzete, a melyet kegyetlen kéz váratlan, orozva ejtett ott, a hol legépebb volt teste és legérzőbb szive.

Az a keserves, hogy erre a nagypénteki szomoru napra mindig hozunk magunkkal kisebb-nagyobb gyászt az életből.

Az a fájó, hogy nemcsak a testet ölik meg, hanem még a lelket is.

Kételkedik valaki ebben? Kérdezze meg azt az ott koválygó, vén fekete hollót. Az látta a valót. Az tudja, hogy egy ifju azt hitte, hogy neki a hite csak olyan, mint elviselt ruhája, melyet amugy is csak borongós időben szokott felölteni, s igy könnyen megválhatik tőle, ha jó pénzt igérnek helyébe A könnyelmü csak akkor tér magához, midőn anyja könyjét látja bánatos orczáján, midőn atyja szavát hallja reszkető ajakáról, csak akkor veszi észre, hogy a lélek árát nem a piaczon szabják meg, hanem otthon benn a szívben, a legfőbb biró előtt.

Mi unitáriusok hitünk cselédeit nem ijesztjük az ördöggel, nem fenyegetjük a tisztitó tűzzel. Csak egy itélőszékünk van és azt mindenki magával hordozza. Ez elől nem menekülhet el a leggyávább hittagadó és a legmerészebb gonosz, mert az a lelkiismeret.

Jézus a hitért feláldozta életét, a mai kor gyermeke a jobb életért, a nagyobb darab kenyérért, eladja hitét Az dicső áldozat volt, ez közönséges vásári munka. Az után Isten áldás, üdvözölés következett, ez után megvetés, az önbecsülés elvesztése következik· Könnyü választani

Jézus után Pál és azután ezernyi ezeren megismerték az igazságot és az igazság szabadokká tette őket. Servet megismerte az igazságot és meg Dávid Ferencz is, az a máglyát, ez a börtönt szivesebben választotta, mint a harmincz ezüstpénzt, a mely a pokolba sülyesztette volna őket a menyország helyett, a hova igy jutottak.

Ez a két út lehetséges csupán. Könnyü hát választani.
A hit árán semmi sem kell, a hitért feláldozunk mindent!
Ez a nagypénteki gyász tanulsága. **Boros György,**

Imádság.

Isten, életem adója, jövőm épitője! szent kezed melegét érzem tagjaimon. Az élettelenség dermedt hidege, a halál súlyos köve elvétetett a sírról és az élet csirái fakadoznak mind ott, a hol eddig nem volt jele az életnek. Az enyészettel küzködött nemcsak a természet, hanem az én hitem is. A halállal vívódtam és a reménység kezét nem tudtam utólérni. Csábitott az ármány, hivogatott a kisértő, testemnek vágyait legyezgetve, alkudozott a bűn; de nem lett diadalma, mert te nem engedted, hogy a te szented elvesszen, hanem föltámasztottad a halálból, hogy örök élete legyen. Minden új tavaszszal, minden új husvéttal ujra élem, ujra érezem a föltámadásnak üdvözitő szent érzését s a helyett, hogy panaszt emelnék a szenvedések miatt, hálaadó dicséretet énekelek áldó kegyelmedért, melyet testem

és lelkem egész valója átérez. Husvéti örömtől repes szivem és hála jő ajkamra szabaditásodért, melyet a jó Jézus evangeliuma és nagy áldozata biztositott számomra. Oh vajha megőrizhetném a föltámadás és új élet magasztos érzelmeit; oh vajha ugy járhatnék a földi élet útain, hogy az emberek látván jó cselekedeteimet, dicsőitnének téged mennyei atyámat! Engedd és add jó Isten, hogy fölséges intézményeidnek megvalósitására énis közreműködhessek, másokat jóra vezéreljek és éljek öntudatom világánál a te atyai jó tetszésed szerint mindörökké.

Amen.

Krisztus és az arany kenyér.

(Legenda.)

Egyszer Urunk, már hogy miért,
A legenda nem szól róla,
Se kérd, se halld, útnak indul
Csak magára, csak titokba.
Megyen, megyen könnyü szerrel,
Vándorbotja útitársa,
Feje fölött egyre jobban
Tűz a forró nap sugára.
El-elmarad ott egy falu
Mosolygó szép határával,
Itt már csak egy tanya látszik
Enyhet adó árnyas fával.
Ámde Urunk halad tovább
Pihenésre nem gondolva,
Nem érzi a fáradtságot,
Nem kinozza éhe, szomja.
Majd szegényebb lesz a tájék
Sziklás hegyek útvesztőjén,
Vad fű ropog lába alatt,
Bántja szemét a megtört fény.
S most ereje lankad egyre.
Akaratja bárhogy tartja,
Érzi terhét önmagának
S ott leroskad elhagyatva.
Szellő sem jön, hogy vidítsa,
Kemény sziklán most igazán
Gyötri szomja, éhe kínja
S tán ott pusztul, hogyha arra
Nem vetődik egy vén ember.
Szánja sorsát s kérdi tőle:
»Mi lelt fiam, mi baj, mi kell . . . ?

Szomjuhozol, itt a forrás«
— S tenyeréből megitatja. —
Erőre kap Urunk, Jézus,
Köszöni a szivességet
»Jóságodért — mond szeliden —
Megáld a jó Isten téged.«
S egyik jobbra, másik balra
Hazafelé útnak ered
Jézus örül, hogy jobban van,
A másik, hogy jót tehetett.

Jótettének jutalmára
Nem gondolva megy az öreg,
Egyszer csak azt veszi észre:
Tarisznyája nehezebb lett.
Mi lehet az . . . beletekint,
Uram ne hagyj — minő csoda:
Kenyerének egy darabja
Szinarany lett, ott csilloga.
— Nó lett öröm! de milyen nagy,
Alig hisz a két szemének,
Fogja kézbe, merőn nézve,
Félti épségét eszének.
S lohol odább, egyre mondva:
»Nó anyjukom, látod, látod,
Mit viszek én, mit hozok én . . .
Szinaranynyal tele zsákot.
Mert bizony, ha zsák is lenne
A tarisznyám, azt se bánnám,
S ha kenyerem mind arany vón',
Már én azt is elfogadnám.
Alig, hogy e kivánságot
Megismétli egyszer, kétszer,
Sulyosabb lett a tarisznya,
Nem bir menni a terhével.
Mi lehet az, nézi ismét,
S ámul, bámul a jó öreg:
Mert kenyere . . . minő csuda . . .
Nem arany már, csak kőtömeg.
Olyan hitvány palaféle,
Lelhetsz bőven itt is, ott is.
Ismerheted: napsugáron
Mint az arany még csillog is*

* Csillámpala, Székelyföldön Mária-arany.

— Szegény öreg félre dobja
S keseregve meggondolja:
»Ki kevéssel be nem éri,
Sokja nem lesz annak soha!«

Végh Mátyás.

Nők világa.

A kis leányokról.

— Mina Jánosné urhölgy fölolvasása a Dávid Ferencz Egyletben márczius 5-én Kolozsvárt —

Ki ne gondolt volna örömmel vissza felnőtt korában gyermek éveire? Nehezebb perczeiben, a ködön, borun keresztül ki ne látta volna vidám, mosolygó verőfényben gyermekkori kedves emlékeit.

A gondtalanság, melynek alapja, hogy az élet czéljairól és jövendő küzdelmeiről a gyermeknek halvány sejtelme sincs, aranyozza be mosolygó verőfénnyel a gyermeki kert. Az ujság varázsa csillog minden tárgyon A család köréből kiáradó meleg szeretet és a felnőttek jóakaratu gondoskodása mintha minden bajtól megvédne.

Szük családi körben növekedve, a legtöbb gyermek az iskolába való belépésekor érzi, hogy elhagyta az otthoni kört, mely eddig egész világát képezte. Az uj körbe való belépése idején félve látja, mint hagyja magára otthoni kisérője. Szinte fél az uj, ismeretlen környezettől, és az elhagyatottság szomoru érzése most vesz rajta első izben erőt. Nem egy leány gyermek kapaszkodik remegve édes anyja kezébe, mikor a sok idegen arczot meglátja s ismeretlen érzelmekkel csordultig telt szivecskéjén enyhülást adó sirással könnyit.

Szeretettel és jóakarattal, de még sokkal több türelemmel kell hogy közeledjék ilyenkor a tanitó, és helyzete valóban nem sokkal könnyebb, mint a gyermeké. A kis leányka szivében nagy gyanu lappang. A tanitó jóindulatu közlekedése mögött is valami uj veszélyt gyanit. A kellő hangot eltalálni ilyenkor a főfeladat. Néhány barátságos kérdéssel kapcsolatot kell alkotni az elhagyott családi kör és az iameretlen uj környezet között. Nem ritkán ismételni kell a kérdást, mig a várva várt választ félve, töredezetteu megkapjuk. Néha azonban, — és ez különösen élénkebb természetű, társasághoz szokottabb

gyermekeknél tapasztalható, — a barátságos közlekedésnek megvan a kivánt eredménye. A gyermeki szivben a kétkedő gyanut elnyomja a most elhagyott otthoni körre való visszaemlékezés Közlékenyebb, bátrabb lesz És nem ritkán, a kérdéssel távolra összefüggő, de neki kedves visszaemlékezéseit mondja el és ezzel létrejött a kapcsolat család és iskola között.

A tanitó dolga most már, hogy a gyermeket játékkal, tornával elfoglalja, hogy ne legyen ideje az otthonra gondolni. Az iskolai év első heteiben csak mintegy játszva, észrevétlenül tanitjuk a gyermeket és nem is foghatunk mindjárt az első napon az ábc tanitáshoz, mint a hogy azt sok szülő még ma is képzeli Nem régen esett meg velem, hogy intelligens szülő az iskolai év harmadik hetében azt izente nekem: „Finom iskola lehet ez, hogy még nem hagynak a gyermeknek semmi leczkét.“ Azt hiszem, ha már hagytam volna a szegény gyermeknek tanulni való feladatot, első sorban a szülő bánta volna meg, ha a gyermek megunva a komoly tanulást, kedvetlenül járt volna iskolába.

Miközben a tanitó a kis leánykákkal az új környezetet megszeretteti, egyuttal rendre és figyelemre szoktatja őket. Igen bizony, figyelemre Mert ne higyjék kérem, hogy e sokféle családból összekerült gyermeksereg figyelmét valami könnyü lekötni. A mit otthon e részben kivánnak tőlök, nem valami sok. Hisz hányszor ismétli az édes anya napjában gyermekének: „Aztán vigyázz ruhádra! össze ne mocskold játék közben. A földre ne ülj!“ és igy tovább. De az intelmek első felét hállgatva, a gyermek minden gondolata már előre a játéknál van, a másik felét pedig meg sem hallgatja, mert akkorra már kirepül az ejtón s a mama bizony nagyon ritkán ismételteti a parancsot a gyermekkel, pedig ezzel nagyon könnyü szerrel rá lehet szoktatni, hogy a beszédre figyelemmel hallgasson

Azt tartják általában, hogy a leányoknak nagyobb a megfigyelő képességük, mint a fiuknak. Ilyen korban azonban ez még nem nagyon szembetünő. Öntudatlan képzelet uralja teljesen a gyermek lelkét, de a szép és csinos iránti nagy fogékonyságuk már most is észrevehető. Későbbi lelki világuknak fő motimuva: az érzés már e korban is megvan bennök, de főként érzékenységben nyilvánul. A tanitónak pedig e körülménynyel számolnia kell, hogy a gyermek szeretetét, a mitől a tanitás és főként a nevelés sikere függ, biztositsa magának. A gyermek egyéniségéhez való alkalmazkodás mellett ez okból számos körülményt kell figyelemre méltatni, nehogy a gyermek érzékenysége miatt megsértődve, elzárja lelkét a tanttó elől.

Az iskolai tanitás és nevelés menetében nagy nehézsége-

ket gördit a tanitó elébe a különböző tehetségü és vérmérsékletü gyermekek otthoni nevelése.

Az érzékeny és tulságosan kényeztetett gyermek már a legelső komoly hangon kiejtett figyelmeztetésnél vagy intésnél sirva fakad. A másik leányka szülői talán napi mánkájuk után járva, csak kevés időt szentelhetnek gyermeköknek és a napnak legnagyobb részében magára hagyva a gyermeket, a jó Istenre bizzák nevelését. Ha pedig valami hibát követ el, nem mérve a büntetést a vétség nagyságához, azonnal ütlegelik Ezekből lesznek aztán az iskolában vagy a nagyon bátortalan és félénk, vagy a veszekedő, rendetlenkedő és jó szóra nem hajlo tanulók. Egyikök makacs és engedetlen, a másik szelid és engedelmes. Egy harmadik heves és erőszakos, egy másik ismét maga a megtestesült engedékenység és nyájasság. Együvé kerül az irigy és az önzetlen, a gyors felfogással megáldott és a lassu észjárásu, a szorgalmas és a hanyag gyermek.

És a leánykák ezen könnyebben felismerhető tulajdonságaik mellett néha mégis valóságos rejtélyek előttünk. Az új benyomások egy pillanat alatt új érzelmeket ébresztenek a fogékony ifju lélekben. A gyorsan változó érzelmek megnyilatkozása néha valósággal zavarba ejtheti az embert és nem ritkán kell, hogy a nevelő a gyermek pillanatnyi kedélyhangulatához alkalmazkodjék, mert már a kis leányban is megnyilatkozik néha egy parányi része a sveszélynek.

A gyermeki lélekkel vele született sok jó hajlamnak a fejlesztése, a roszaknak a kiirtása, ez a nevelő nemes feladata. Mindaddig, mig a kisleány iskolába nem kerül, a feladat csupán a szülőkre háramlik, de a mely perczben az aggódó szülő féltett kincsét az iskolára bizza, a nevelés nagy munkája a szülő és tanitó között oszlik meg. Még nem is nagyon régi e sarkalatos elve a pedagogiának, hogy; az iskola ne csak tanitson, hanem neveljen is Átérzi ez elv fontosságát ma már minden tanitó és sohasem mulasztja el a kinálkozó alkalmat a tanitás folyamán, a mikor a jó és nemes érzelmeket, a vallásosság és erkölcs plántáit a gondjaira bizott szivekbe ültetheti és azokat fejlesztheti

De minthogy a nevelés teljes sikerét csak a gyermek egyéni tulajdonságainak adható ismerete és ennélfogva más-más nevelési eszközök alkalmazása biztositják, önként következik, az iskola a reá bizott gyakran 60—80 gyermeknek többnyire csak általános és nem egyéni nevelést adhat. Ezért kell, hogy a szülő, ki gyermekét bizonyára nagyon jól ismeri, a tanitót a nevelés munkájában teljes erejével támogassa. Nagyon megkönnyiti ez együttes működést, ha a szülő a tanitóval néha meg-

beszéli a gyermeknek otthoni és az iskolában tanusitott magaviseletét, a mely megbeszélés gyakran igen jó utmutatást nyujthat a nevelés további menetére nézve. Hiszen igen gyakori eset, hogy a gyermek az iskolában jó magaviseletü, mig szüleinek otthon az életét keseriti rosszaságával.

Különös gondot igényel épen a leányok vallási és erkölcsi nevelése, mert a gyermekkorban kapott nevelés hatása ritkán enyészik el, hanem idővel mélyebbé és erősebbé válik és kitörülhetetlen nyomokat vés a szivbe.

Ma, midőn a nő nemes hivatását az egész világ elismeri, igen lényeges, hogy milyen nevelést kap a kis leány, mert a kis leányból nagy leány lesz és később asszony is talán és mint ilyen egy család erkölcsi világának ő a középpontja Az életért küzdő férj nehéz gondjait megkönnyiteni, gyermekei helyes fejlődésének útját megszabni, az egész családban pedig a vallásos érzületet ápolni és fejleszteni aa ö nemes feladata.

Sok ilyen nőt nekünk! A jezsuita papok nagyon csődítették magukhoz az asszonynépet Mentek a férfiak is, mint szokás csodalátóba Két unitárius nő meglátta a tóduló tömeget. Szól az egyik: menjünk be mi is hadd halljuk öket. Szól a másik: hogyan. hogy gondolsz te ilyent. Nem restelnéd, hogy valaki ott lásson. En tudom be nem teszem oda a lábamat a hol engemet pogánynak néznek. A bátor szó megtette a hatást. Tovább mentek dolgot igazitni.

„Sok beszéd szegénység". Ezt a jó magyar közmondást nem kellene hogy feledje a tanitó az iskolában, a szülő otthon. A gyermek hozzá szokik, érzéketlen lesz a sokszori intés, a hosszu erkölcsi leczkézés, szidás iránt. A mit meg kell mondanunk, mondjuk röviden és csendes hangon.

Szivemet hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára.
Irta Boros György. Vászonkötés 1 frt 20 kr. Bőrkötés 3 frt. Bársony 5 frt, börmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismeréssel nyilatkoznak. A Prot. E és I lap többek között igy ir: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van irva, választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az irás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz Zamatos, kenetes, szivet melegitő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelettel gratulálunk szép munkájához "

A székely népköltészet legszebb virága.

„A legszebb virág", ily czimeu közli a Kisfaludy-társaság népköltési gyűjteménye a székely népköltészet egyik legszebb termékét. A gyüjtemény szerkesztője, Gyulai Pál, következő magyarázattal kiséri a bemutatott szöveget:

„Ily tárgyu és alkatu költemény ritka, majdnem páratlan a magyar népköltészetben. Protestáns (kálvinista vagy unitárius) népszellem szüleménye, mert az uri szent vacsora kenyere és bora ezeknél osztatik ki, mint a Krisztus testének és vérének jelképe. Az urvacsorát osztó pap a bibliából vett idézetek között hajtja végre e szertartást: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem." „Ez az én vérem, mely sokaknak bűnök bocsánatjára kiontatik". Erre czéloz s ily értelemben veendő a költemény e kifejezése is: „Ez a Krisztus teste;" „Ez a Krisztus vére."

„Frivolnak tetszhetik, de nem az, hogy a virág, melyet a leányok szeretőjök süvegébe tesznek, egy sorba állitja magát a kenyérrel és borral, a szent jelképekkel. A virág is jelkép, az ártatlanság és tiszta szerelem jelképe; ezt is szintén a templomba viszik a leányok a szertartás díszitésére s csak azután tűzik szeretőjök kalapjára" *(Arany-Gyulai,* Magyar népköltési gyüjtemény. I. köt. 564—565. l.)

Maga a költemény, mely ez érdekes kisérő sorokra alkalmat nyujtott, következőkép hangzik:

A legszebb virág.

1.

Egy buzamezőben háromféle virág.
Szóval felfelelé a szép búzavirág:
»Szebb vagyok, jobb vagyok annyiból náladnál, —
Engemet leszednek s a templomba visznek;
Nekem mind azt mondják: Ez a Krisztus teste!
Nekem mind azt mondják: Ez a Krisztus teste!«

2.

Szóval felfelelé a szép szőlővirág:
„Szebb vagyok, jobb vagyok annyiból náladnál, —
Engemet leszednek s a templomba visznek,
A templomba visznek s a pohárba töltnek;
Nekem mind azt mondják: Ez a Krisztus vére!
Nekem mind azt mondják: Ez a Krisztus vére!"

3.

Szóval felfelelé a szép szegfűvirág:
»Szebb vagyok, jobb vagyok annyiból náladnál, —

Szűzek, szép leányok engemet leszednek,
Bokrétába kötnek, a templomba visznek;
S a szeretőjeknek süvegébe tesznek. . .
S a szeretőjeknek süvegébe tesznek.«

Látnivaló, hogy igaza van a kitünő műbirálónak, midőn kiváló becset tulajdonit a székelyföldön termett illatos vadvirágnak. Az egyszerü, mégis dallamos külső s a fokozatosan emelkedő beltartalom a balladafélék közé sorozza e gyönyörü költeményt A gyakori ismétlések és a sürün előforduló alliteratiók még jobban kiemelik zengzetességét Legjobban kitünik e nemben az utolsó versszak, hol a következő helyeken találunk hangzatosb betürimeket:

*Szó*val *fel-f*elelé a *szép szegf*üvirág:
*Sz*üzek, *szép l*eányok, engemet *le-sz*ednek
S a *sz*eretőjeknek *s*üvegébe tesznek.

Magát a költeményt Szabó Sámuel tanár mentette meg az elfeledéstől. Marosszékről jutott az ő népdalgyüjtő kezébe alkalmasint tanitványai utján; de hogy melyik faluból kapta, arra nem tudtam tőle feleletet kapni. Marosszék több helységében együtt laknak az unitáriusok a kálvinistákkal. A ki a költemény felötlő józan tartalmát vizsgálja, mely a csillogó költői zománcz alól is szembetünik, az azonnal az unitárius félnek adja a szerzőséget. Megerősiti e föltevést a Kriza Vadrózsáinak egy rokonértelmü helye, mely jelentős lépéssel visz közelebb a szép költemény eredetéhez.

Szabó Samu ugyanis a hatvanas évek végén jutott a székelyföld „legszebb virágához", a mi halhatatlan Krizánk pedig már a hatvanas évek elején a következő szép „vadrózsát" közölte Kereszturiszék vidékéről:

„A högyön való virág azt üzeni a mezőn valónak, hogy mikor találkozzanak? Ez azt üzeni vissza: „Szön-Mihájnapján a fenyőágon, osztán a kendörágon."

Kriza azt a magyarázatot fűzi e balladaszerü homályosságu népies találós meséhez, hogy a búzavirág (mezőn való virág) izen a szőlővirágnak (hegyen valónak), hogy Szent-Mihály napkor találkoznak egymással a fenyőágon és a kenderágon: „mert — teszi hozzá Kriza — az unitáriusok akkor vesznek urvacsorát s az asztal (értsd az Ur asztala) fenyőfa s az abrosz rajta kenderből szött" (*Kriza,* Vadrózsák. I. kt 348, 349. l.)

Mint ez értelmezésből kitünik, az öregek elmés találós meséjétől csak egy lépés kell a szerelmes ifjak szép szegfü bokrétájáig. Ime ez a gondolkozás szülte fennebb bemutatott

szép balladánkat; ez a gazdag költői érzék oltotta be a Keresztúrkörnyék illatos vadrózsájába „legszebb virágát“ a székely népköltészetnek *

Kanyaró Ferencz.

Minden ember bensejében van egy hely, egy titkos kamara, a melyben benső érzéseit, legszebb, legédesebb emlékeit őrzi s mindazt, a mi szivének legkedvesebb, befoglalja. Ebben a szentélyben mindenki érzései számára oltárt emel, a melynél fohászait végezi és a melyhez jó és rosz napokban menekül, a a hova visszavonul, hogy onnét jó napokban örömet és rosz napokban vigasztalást és erőt meritsen; nekem is van ílyen szentélyem.

Széll Kálmán.

Magyar hon.**

Magyar hon, magyar nép, hazám és nemzetem,
Törhetlen és örök hozzád szeretetem,
Miként én éltemet javadra szentelem,
Utódról-utódra szentelje gyermekem.

Örök népszabadság, életem világa,
Magyar hon szerelme: keblem vérvirága!
Viruljon mielőbb szabadságod fája,
Áldásom rád, hazám, magyarok hazája!

Irodalom.

Thelogiai ismeretek Tára Zoványi Jenő mező-turi ev. ref. lelkész derék vállalata a II köt. utolsó s a III. köt. első füzetét bocsátotta ki a G-P betükkel. Egyházi dolgokkal foglalkozóknak mindennapi szükséget pótló. Egy füzet ára 30 kr.

Utmutatás a szőlőmivelésre Egy fokos, rendkivül becses munka a czimben megjelölt tárgyról. A földmiv minister adja csupán egy koronáért, papoknak, tanitóknak egy levelező lapon kérve egészen ingyen.

* Midőn ez érdekes és becses közleményt közreadjuk, olvasóinkat nem szükéges figyelmeztetnünk a népköltészet termékeinek kutatására; de arra igen is kérjük első helyen a lelkész és tanitó urakat, hogy a vallási és erkölcsi vonatkozásu népszokásokat, szólamokat, verseket és mondásokat gyüjtsék gondosan és küldjék be hozzánk. Most különösen a husvéti szokásokra hivjuk fel szives figyelmüket. Szerk.

** Az öreg Madarász Józsefnek a volt korelnöknek, hajdan a fogságban, midőn sem irni, sem olvasni nem volt szabad, e sorok vésődtek agyába.

»*A szőlő helyes metszéte*« cz. könyv második bővitett kiadása most hagyta el a sajtót. Irta: Maurer János ismert nevü szakiró és lapszerkesztő. Jeligéje: „Szőlöt metszeni könnyü, de jól metszeni nehéz.“ A könyv kilencz nyomtatott ívre, 144 oldalra terjed és ára csak egy forint = két korona. Szőlősgazdáinknak nélkülözhetlen segédeszköze, tanácsadója és kincses bányája ezen könyv. Az egy forint előleges beküldése után bérmentesen küldi meg szerzője Maurer János (Kassa, Maurer-udvar). — Ki öt példányt rendel, hatot kap.

— A szentháromságról szóló czikk jövő számra maradt

Szerk.

A tanult ember egybehasonlitva a tudatlannal, szinte olyan, mint egy ép látó szemü egy vakhoz képest, s ha meggondoljuk, az olvasás mennyire kiszélesiti az elmét, mennyire sokasitja, igazitja, helyesiti és jó rendbe hozza a képzeteket, az az által kimüvelt embert, méltán ugy nézhetjük, mint — kinek a tudva levő öt érzéken kivül egy hatodik is van. Oly gyönyörüségeket ad ez, milyeket gazdagság nem adhat és szegénység egészen nem vehet el Egy kimivelt elme azt, a ki azzal bir, mentté teszi sok aprólékos unalmaktól, a melyeknek ki vannak téve azok, kik magok magokkal társalkodni nem tudnak és mintegy felyül emeli a szerencsének mind mosolygásán, mind üldözö kedvén

(V. U. 1835.) **Brassai.**

A Dávid Ferencz Egylet házi estélye.

Márczius 11-én tartottuk meg a D. F. E. házi estélyét. Oly kiváló sikert még a legvérmesebb reményüek sem vártak. Elismerés a rendezőségnek és köszönet a kedves közönségnek.

Ugy éreztük magunkat a városi redout ronda falai között, mint az a ki nem hiszen a saját szemének. Minden talpalatnyi helyen egy ember Mindenik ismerős, jó barát, hitrokon, érdeklődő és közremüködő. A ki öt bált végig járt e télen, abban a meglepésben részesült, hogy itt mindazokat együtt látja, a kik ott öt helyen szét voltak oszolva. És csupa jó kedv, előkelőség, kellem és izlés mindenütt! Még azok is, a kik közel állottak a rendező bizottsághoz, azt kérdezték, hogy lehet ilyes valamit előteremteni? Mi erre csak azt felelhetnők: erős és jó akarattal. Az erős akarat a rendezőké a jó akarat a közreműködőké. Mindkettő fontos, de mégis az utóbbi fő, és e helyen azonnal a Rigó Anna, Pákey Lajos és Kováts Kálmán, a trio-társaság nevét kell a leghálásabb elismeréssel emlitnünk. Rigó kisasz-

szonyt a Brassai egylete, Pákeyt unitáriussága, Kovátsot zenei erős hajlama vitte a nyilvánosság elébe Mendelson Sónatáját játszották igazi viztuozitással és benső melegséggel. Az összjátékuk olyan volt a melyre köznyelven azt lehetne mondani: látszik hogy mindig egy kézre játszanak.

Kolozsvárt ismeretes, hogy e három müvész állandóan együtt szokott játszani, de soha sem a nyilvánosság előtt. A D. F. E. kiválóan büszke lehet, hogy érette a nagy közönség elébe lépett Hálánkat és köszönetünket nyilvánitjuk e helyen is. Pálffy Anna kisasszony, Várfalvi Pálffy Károly tordai igazgató, okos, bájos leánya egyik jeles olasz költő „Bölcső mellett" czimü remek költeményét szavalta müvészi tökélyel. A boldogság és az a kétségbeejtő fájdalom érzete, melyel a haldokló gyermek látása eltölti az ifju anya szivét, meglepő valóságban volt kicsalva szivünkből. Sok anya könnyével fizette meg — Donogány Valeria kisasszony, a kolozsvári zenekonservatorium jeles tanára, tudtunkkal most először lépett nyilvánosság elébe Liszt Rabsodiáját adta elő zongorán. Kiváló erő, kitől a kolozsvári közönség joggal vár sok élvezetes órát Mostani föladatát szépen és derekasan oldotta meg. — Girsik Gyula ismert egyéniség Kolozsvárt, az ő gyönyörű tenorját már számtalanszor élveztük concertekben, templomokban. Erkel „Nagy ariáját" énekelte Hunyadi Lászlóból, jó kedvvel, kitünő sikerrel. A közönség ujból ismételte azt a kérdést: hogy lehet egy ilyen tehetséget elkerülni. A Girsik hangja a szini vállalkozók kincses bányája lehetne! Végül egy meglepés következett: a derék baritonista szinész Mányai, ki Girsiket zongorán kisérte, ismétlés helyett saját zongora kisérete mellett énekelt. Mindenik szereplőt lelkesen megéljenezte a hallgatóság. Mi a magunk és a Dávid Ferencz Egylet nevében nyilvánosan mondunk hálás köszönetet

A Concert után azonnal kezdődött a tánczmulatság és conversazione. A négyeseket mintegy 130 pár tánczolta. Többnek nem volt hely.

Az erkölcsi siker mellett rendkivüli volt az anyagi is. Az összes bevétel volt 635 frt, melyből tiszta jövedelem 304 frt 44 kr.

Felülfizettek: Id. Dániel Gábor, Br. P. Horváth Kálmán egyh. főgondnokok, Ferencz József püspök és Hajós János egyl. elnök 20—20 frtot; Albert Dénes 7 frtot, Dr. Meltzl Hugó, Puskás Béla, Pákey Lajos, Zsakó Istvánné 5—5 frtot; Gr. Béldi Ákos 3 frt 50 krt; Benkő Mihály, Dr. Engel Gáborné, Donogány Gergelyné, Haller Rezsőné 3—3 frtot; Árkosi Lajos, Bak Lajosné 2 frt 50 krt; Székely Mózes (N.-Szeben), Keresztély Lajos, Fekete Gábor, Gyulay László, Fekete Gyula, Dr. Szentkirályi Gyula, Dr Lehman Róbert, Dr. Nagy Zoltán, Vass Domokos 2—2 frtot, Bedő Dániel, Ziegler József, Özv. Koronka Antalné, Kelemen Lajos 1 frt 50 krt; Kozma Ferencz, Ifj. Lászlóczky Sámuel, Pallós Albert, Babos Sándorné, Mózes András, Kővári Mihályné, Sipos Gábor, Kuszkó

István 1—1 frtot; Boros Sándor, Dr. Tompa Kamil, Özv. Pataki Istvánné 50—50 krt. A rendező bizottság megbizásából fogadják e helyen is az égylet köszönetét. Gálfi Lőrincz pénztárnok.

Nemcsak messze rég' időben
Voltak hős, nagy emberek:
Növel ez az új idő is
Nagy elmét, hős sziveket,
Kik a szabad gondolatnak
— Bármily veszély sujtolja —
Útját híven egyengetik
És nem csüggednek soha.

Savage J. Minot.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **OLVASÓINKNAK boldog husvéti ünnepet kivánunk közelben és távolban.**

— **Mindenütt van** egy két odaadó, buzgó ember az egyházban, a kik aránylag csekély áldozattal nagyon sok jót tesznek Az egyik az ur asztalát látja el, a másik egy-két darab földjét ajándékozza az egyháznak, a harmadik téglát vettet, fát szállit, követ hord, a templomba uj székeket készit, az urasztalát beteriti, vagy arra poharat tesz Mindenik egy-egy lelki pásztor mert a templomot vonzóvá teszi, a buzgóságra példát ad. Az iskolának is, a papi és tanitói lakásnak is sok olyan kicsiny dolgot lehet juttatni a mi azt otthoniasabbá, vonzóbbá teszi. A ki még nem ismeri az ilyen apró örömeket, lásson utána a legelső alkalomnak.

— **A politika** oly teljesen össze van forrva a magyar ember életével hogy az a szerencsés változás, a mely az országházban végbe ment meglátszik az egyes polgárok életében és munkakedvében is. Mindenki jó kedvvel és ujult bátorsággal fog munkájához Hisszük hogy ennek a hatása meg fog látszani a mi egyleti életünkben is.

— **Patti unitárius** A hirlapok szerint Patti ugy nyilatkozott, hogy az uj testamentum olvasása következtében unitáriussá lett

— **„Meg kell akadályozni a butitás visszatérését".** A német birodalom egyik ministere a r. katholikusoknak, elnyomások miatti panaszára, azt válaszolta, hogy minden jogos kivánságot meghallgatnak, de a butitás visszatérését meg kell akadályozni. Ez kötelessége és saját jól felfogott érdeke minden államnak.

— **A vallás és a politika** ujból szorosan összeölelkezett egész Európában. A katholicizmus, hóditási nagy kedvében, kezet fogott a panszlavismussal. Nem törödik azzal, hogy Ausztriában a németség elveszíti vezér szerepét. Annak is csak örvendene ha Francziaországban az egész köztársaság megbukik, csakhogy a veszélyes liberelismus helyébe léphessék a clericalismus.

— **Kozma Tamás** csehétfalvi nyugalmazott lelkész meghalt 73 éves korában. Özvegyet és több gyermeket hagyott hátra. Előbb Recsenyédben, nyugalomba lépéséig Csehétfalván volt lelkész.

— **„Szent missió".** Kolozsvárt nyolcz napig három pécsi jezsuita szent missiót vezetett. Mindennap tartottak beszédet a piaczi templomban,

rendkivül nagy számu, főleg nők és gyermekek előtt Mária Therézia 1757-ben a karok és rendek kivánatára kitiltotta volt innen a „veszedelmes“ jezsuitákat Ma szó sem lehet tilalomról, sőt a politikai lapok hirdetik az „örömhirt“. Minő óriási változás az időben és a fölfogásban! Legyenek nyugodtak, mi nem fogjuk zavarni őket „missiójuk“-ban. Ne féljenek mert most még a papoktól is zavartalanul szerezhetik magoknak az érdemeket az elért sikerrel. De ez már aztán minket is bámulatba ejt! Hát egy ilyen föllépésnek sincsen legalább akkora hatása a protestáns papokra, hogy ők is módot keressenek arra, hogy hirdessék az evangelium igazságait, nemcsak vasárnap egyszer-kétszer, hanem a hét folyamán is kétszer-háromszor. Aztán csodálkoznak, hogy apad a lélekszám!

— **A fönnebbi hir** az unitáriusoknak is szól. A veszedelem közös, a néma tétlenség is csak olyan. Hát vajjon meddig tart ez igy? Lám a jezsuitáknak van szavuk a gyermekekhez, a tanulókhoz, a leányokhoz, a fiukhoz, a szülökhez, a nőkhez, az öregekhez, mindenkihez külön· És ezt kihirdetik előre, érthető köznyelven is, a közönség szivesen elmegy már csak azért is, mivel ilyenkor nincs más tennivalója. Nálunk milyen hosszu a három napos ünnep és milyen tűrelmetlenek vagyunk ha a beszéd 20 percznél tovább tart. Hát nekünk nem lehetne-e ilyen szentgyakorlatokat végeznünk a magunk fölfogása és hite szerint? Vigyázzanak az őrszemek!!

— **Angliában** több egyházfelekezet lapjai szeretnek azzal a hirrel kedveskedni maguknak és olvasóiknak, hogy az unitárismus kezd hanyatlani. Az a furcsa, hogy ugyanakkor a legjobb papjaik lépnek át hozzánk, hiveik százival és országszerte hirdetik az unitárismus evangeliumát. Ugy látszik, hogy az ilyen vád csak önvédelme az ellenfélnek, mert a „Spectator“ czimü lapban, ugyanott, hol a vád megjelent, ezt irják: „Ezernyi ezeren vannak az unitáriusok az angol püspöki egyház kebelében.“

— **Az unitárius főiskola ifjusága** márczius 15-ét ismert lelkesedéssel megünnepelte.

— **Polgári és vadházasság.** Ha lelkészeink községeikben körül néznek, bizonyára fognak találni olyan uj házasokat a kik soha sem kérték ki a papi áldást Ennek az a magyarázata, hogy a felek a törvényes házasságot felbontották, de nem törvényes uton, mert a törvény szigoru és sok pénzt is kiván. A megbomlott felek ugy segitnek, hogy a férfi ujból megházasodik, a nő férjhez megy, természetesen balkézre, polgári kötés és egyházi áldás nélkül. Igy teremnek a vadházasságok az erkölcs és a társadalom kárára és szégyenére. Tisztelet, derék székely népünk jeles erkölcsi érzésének, az ilyen vadházasokat megveti. Egy érdekes példáról van tudomásom. V. faluban egy nagy gazda hirében álló ember fia törvénytelen házasságra lépett. A gazda készite nagy vacsorát és hiva sok vendéget. A vacsora ideje eljött, a vendégek azonban távol maradtak. A gazda, épen sár lévén, vigasztalta magát: „Nagyon sáros az ut, azért nem jönnek“. Bizony sáros volt ott az erkölcsök utja! É.—A (Beküldetett).

— **Az udvarhelyi egyházkörből** az esperesi vizsgálószék körutja alkalmából a következő örvendetes tudósitást vettük át a jelentésből: általános tapasztalatunk a vizsgálat folyamán az, hogy egész egyházkörünkben a közügyek érdeke kellőleg pártolva van, vallásosság, közerkölcsiség, valamint a nevelésügye iránt mindenütt meleg érdeklődés nyilvánul. Ay egyházközségekben rend és béke van, melyet egy pár helyen egy kis templomszék feletti versengés zavart meg.

— **A távollevők** száma egyre rohamosabban nő. Lelkészeinknek, egyházkormányainknak és a távollevőknek is szolgálatot óhajtván tenni a kapott kimutatásokból rendre közöljük azon helységek neveit a melyekben unitárius hiveink laknak: Budapesten az áll. gépgyárnál 7

férfi, korona őrségnél 1, N.-Szeben csendőrségnél 1, Naszód erdészeti hivatalnál 1, Temesvár tanár 2, erdészetnél 1, Balázsfalva 2, Páncsova 1, Alsó-Temes (Brassó m.) 1, Miskolcz 1, Kőhalom 1, Brassó (cselédek) 6, Zsombor (cseléd) 3, Ujváros 1, Budapest (iparos tanuló) 3, önálló 1, Miskolcz (tanuló) 4, F.-Boldogfalva 1, Imecsfalva 1, Kassa 1, Darócz 1, Szarvas 1, Fogaras 14, Budapest 1, Tordó 1, Tzugó 1, Maros Ludas 9, M.-Tolna 1, Mócs 4, P.-Kamarás 1, Sz.-Jakab 1, Dobsina 1, Pozsony 1, Enyed 1, Cs.-Gorbó 1, Pánczélcseh 1, Zilah 1, Zsibó 1, Középlak 1, Maros-Ujvár 21, Gogánváralya 2, Alpestes 1, V.-Hunyad 2, Bodrogvécs 2, Uj-Arad 3, Farnos 2, Maksa 2, Derestye 1, Sopron 1, Hosszufalu 3, Medgyes 10, Nyiregyháza 2, Golyos 2, Darlacz 1, Ladamos 5, M.-Örményes 1, Déva 1, Fehértemplom 5, Kakasszék 1, Czelna 1, Ölvenes 1, Topántalva 5.

— **Ütő Béla** alsórákosi lelkész, a ki az elmult évben egy urasztali kenyérvágó kést ajándékozott az egyházközségnek, s ottani papsága óta minden év Szent-Mihály vasárnapján urasztali kenyeret és bort ad, ujra jelét adta a hivek iránti jóindulatának, s annak fokozására, hogy az egyházi éneklésben magukat gyakorolhassák, s ezáltal az isteni tiszteletet emeljék, ez év elején 20 drb énekes könyvet osztott ki az uj kiadásból, oly feltétel mellett, hogy hivei akkor adják meg neki a vételárt, a mikor ez nekik éppen a legkönnyebben modjukban fog állani. A hatás nem is maradott el, mert a hivők kicsiny serege lelkesült éneklésben magasztalja az Urat

— **Felhivás.** Azon volt osztálytársaimat, kikkel az 1888/89 isk. évben érettségit tettünk e helyen tisztelettel felhivom, hogy miután sajátkezüleg aláirt, közös kötelezvényünk szerint a f. évi sept. hó 1-ére 10 évi találkozót fogadtunk: állásukat, tartózkodási helyüket hozzám a f. évi május hó 1-ig tudtul adni sziveskedjenek. Ilynemü felhivás kibocsátására köteles kötelezvényünk értelmében a f. évben Kolozsvárt lakó valamelyik tanulótársunk; de mivel tudomásom szerint közülünk egyik sem lakik ott, a szükséges levelezések eszközölhetése végett közbelépésemet czélszerünek és indokoltnak láttam. Balázsfalva (Alsófehérvárm.) 1899. márczius 14. Imreh József, járási szolgabiró.

— **Spears** Róbert a Britt és külföldi unitárius Társulatnak több évig titkára feb. uár 25-én 72 éves korában meghalt Londonban. Szegény szülők gyermeke volt A maga erején nött föl s ugy szerzette ismereteit is. Nem volt unitárius, de egyik jeles papunk olyan nagy hatást gyakorolt rá, hogy miután az uj testamentumot gondosan megismerte, az unitárius egyházhoz csatlakozott, a hol kitartó és lelkes buzgósága sok barátot biztositott számára főleg a gazdag családok között, kik missiói munkájában segitették. 1867-ben segéd titkára lett a Britt és külf. uni társulatnak 1869-ben rendes. Spears nagy szolgálatot tett Channing müveinek egy shillinges első kiadásával és egy segélyalap gyüjtésével. 1886-ba vált meg a titkárságtól, midőn 20.000 frt jutalmat adtak neki a társulat tagjai. Sp. ur alapitott egy Christian Life czimü lapot, több missiót és gyülekezetet. Conservativ vallásos nézetei miatt sok összeütközése volt unitárius hitfeleivel. A magyar unitáriusokkal melegen rokonszenvezett.

— **Egyik buzgó lelkészünk** a kiköltözés ügyében márcz. 5-ről ezeket irja: Bizony sokan lehetnek az országban szerteszét, a kik magukat unitáriusoknak vallják, de nem szivhatnak unitárius levegőt s e miatt is, lelkileg könnyen aclimatizálódnak. Az U. K. sokat tehetne és lehet is ennek megakadályozására. Ámde nem elég csak a jó akarat! A jó akarat sokszor megtörhet a nincs miatt s megvalósulhat a van okán. Azt értem, hogy az egyletnek folytonos erősődésre van szüksége, minél többet teszen s akar tenni, annál több anyagi garantia kell. Hiszen a földnek is annál több termékenyitésre van szüksége, minél több terményt ad vagy várunk tőle. Az anyagi gyarapodás aztán szüntelenül szélesiti a szellemi munkálkodás mezejét. Ez a tudat sarkalt engem

is, hogy a felhivásnak megfelelő 2 uj tag után induljak. Annyi eredménye van, hogy 6 uj tagot jelenthetek be. Gy. F. Köszönjük. Igy van ez jól. Vajha igy lenne minden helyen!

— **Kegyes adományok** az egyházakban, hiveink szegénységéhez képest minden évben ssépen folynak be az egyházközségek közszükségeire. Az 1898 évi adományokat az esperesi vizsgálószékek kimutatásai alapján rendre közölni fogjuk az adakozóknak elismerésül, másoknak buzditásul. Maroskörben. az 1898-ik évben az egyes egyházközségekben történt kegyes adományok: Szentgericzén: Jakab József 4 ünnepre úrvacsorai kenyeret 2.50 kr. Csókfalván: Faluvégi Gergely és neje Asztalos Juliánna gyászlobogót 4.30 kr. Biró András ev. ref afia az egyháznak egy erdőcskét 10 frt. Szoboszlai György rom. kath. afia egy alkalomra urvacsorai kenyeret és bort 2.50 kr. Benedek János egy izben Faluvági Gergely két izben urvacsorai kenyeret 3 frt.

Átvesszük a „Közmüvelődés“ gy.-fehérvári kath. püspöki lapból a következő czikkecskét: „Megtérés. Püspök urunk ő méltósága f. hó 19-én vette vissza (?) anyaszentegyházunk kebelébe az unitárius felekezetből Kőváry Arthur kolozsvári szolgabirót. S mivel az unitáriusoknak kik antrinitáriusok — keresztségét az egyház nem tartja érvényesnek, püspök urunk a hitvallás letétele előtt a megtérő fiatal embert feltételesen megis keresztelte (anabaptista). A lélekemelő (?) szertartásnál Kőváry tanui Máylath J. Géza gróf püspök urunk testvérbátyja és az öreg Bruckner bácsi voltak.“ Ezt a középkorba illő dolgot nevezzük mi XIX század végi „esetnek“ csak azt szeretnők tudni hol van az a bárány a mely elégtételi „áldozatul“ adatik.

— **Halálozás**. Inczefi Sámuel, kolozsvári collegiumunkban az elemi iskolának 9 éven át buzgó tanitója, márcz. hó 20-án elhunyt 30 éves korában. Az elhunyt fiatal tanitó egyike volt azoknak, a kik teljesen a maguk erejére hagyatva, sok küzdelem és nélkülözés árán jutnak pályáikhoz, de egyike volt azoknak is, a kik a legnagyobb lelkesedéssel, odaadással végzik nehéz feladatukat. Kiváló jó tanitó, páratlan nevelő hunyt el benne, kinek ravatalát tanitványai igaz fájdalommal, mély megilletődéssel állották körül. Azok a gyermeki könnyek voltak hü tanui annak a mély szeretetnek, a melylyel őt mindenik tanitványa s ő mindeniket körül vette életében. Szülői és testvérei gyámolukat, a szerető jegyes igaz szerelmét, a tanitványok a tanitók mintaképét, az iskola egy derék munkását gyászolják az elhunytban.

— **Legij. Desbordes Auguste** szigorló orvos, életének 27-ik évében hosszas szenvedés után folyó hó 25-én megszünt élni.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Felolvasásaink. Márczius 5-én tartottuk második felolvasó gyülésünket. Ez alkalommal Fekete Gábor alelnök ült az elnöki székben. Kedves, meleg szavakkal üdvözölte az összegyült női és férfi szép közönséget. A felolvasói széket Hajós János egyleti elnök ur helyett Gálfi Lőrincz tanár és egyl. péztárnok foglalta el, fölolvasván az elnöknek Dr. Brassai Sámuel életéből kiragadott egy igen jellemző jelenetet 1848-ból, mely Brassait mint költőt és mint lovagot mutatja be. Ezután Mina Jánosné, az unitárius leányiskola kedvelt tanitőnője olvasta föl a Nők világában közölt, nagy tetszéssel fogadott felolvasását. Egyleti titkár olvasta föl Végh Mátyás fogarasi polg. isk. igazgatónak most közölt két szép legendáját, melyeket a közönség kitüntetőleg fogadott. A felolvasások előtt és után a D. F. E. női és férfi vegyes énekkara énekelt meghatóan és nagy tetszéssel. Elnök a felolvasóknak és az énekkarnak s vezetőjének Iszlai Mártonnak, meleg köszönetet mondott.

A D. F. E felsőfejéri fiokköre tavaszi rendes közgyülését f. évi febr.

18-án tartotta meg Datkon az egyházközség nagy érdeklődése mellett. Az egyházi ének után Kiss Aladár áhitatos imában emlékezett Istennek végetlen szeretetéről, mely csaknem $3^1/_2$ száz éven segitette meg szent vallásunk követőit, s most első püspökünk nevében munkáló egyletünk által jóltevőleg vezeti a vallás-erkölcsi élet mezején. Sikert és megszenteltetést esdve törekvéseinkre biztos reménnyel tekint jövönk elé. Dániel Elek egyleti elnök akadályozva lévén Lőrinczi István alelnök meleg szavakban üdvözölte a megjelent tagokat és a gyülekezetet. Péterfi Gyula „Bodor András történetét" szavalta el, mely költemény egyszerüségre és takarékosságra int Nisztor Joákhim felolvasást tartott a „Földmivelés előnyeiről," melyben arra buzditotta a gazda-közönséget, hogy munkálkodásukban ne felejtsék azt az élvezetet, melyet a változatos természet oktatólag és nagyon sokszor gyógyitólag nyujt. Kiss Aladár elszavalta „Megbánás" czimü verset. Végül alelnök buzditó beszéde következett. Az ünnepély végeztével a fiokkör tagjai az egyleti ügyek tárgyalása végett a papi lakba vonultak. A mult gyülés jegyzőkönyve felolvastatván hitelesittetett, s annak gondos szerkesztéséért Ütő Béla titkárnak jegyzőkönyvi dicséret mondatott. Az egylet tagjai közé belépett Kelemen György lelkész Datkról és Nagy János Ürmösről. A munka kedv fokozása végett dijazással egybekötött nemes versenyt határozott a gyülés és pedig egy oly dolgozat megirására, a mely nyári vasárnapi tanitásra alkalmas legyen; tételül megállapittatott. „Mi teszi kedvessé az ifjut?" Miután az egylet pénzvagyona csekély, dijazásra felajánlottak Osváth Gábor, Lőrinczi István, Kiss Aladár, Szabó Mózes, Péterfi Gyula és Nisztór Joákhim 1—1 koronát, összesen 6 koronát, mely összeg fiokköri pénztárnokhoz letétbe helyeztetett. A következő gyülés Felső-Rákosra lett kitüzve, mely alkalomra egy felolvasás, két szavallat és egy három szólamu ének előadására a tagok közül a szereplők önként ajánlkoztak. Ütő Béla, fiokköri titkár

Murányi Farkas Sandor miniszteri számvizsgálót a papnövelő intézet ifjusága, az intézet iránt tanusitott érdeklődése és az intézet hallgatói részére pár évvel ezelőtt tett 1000 frtos alapitványában nyilvánult lángoló szeretete elismeréseül, az „önképző kör"-nek f. évi február hó 21-én tartott ülésében a kör tiszteletbeli tagjává választotta.

Pályázati hirdetmény. A D. F. E. felsőfejéri fiókköre pályázatot hirdet egy oly dolgozat megirására, mely nyári vasárnapi tanitásra alkalmas legyen. Tetelül kitüzetik: „Mi teszi kedvesse az ifjut?" Jutalma a tagok önkéntes adományából hat korona. Pályázhatnak a fiokkör tagjai. A pályamunka jeligés levél kiséretében f. évi junius 1-ig Lőrinczi István alelnökhöz (Felső Sákos) adandók be. Később érkezendő müvek figyelembe nem vétetnek. Alsó-Rákos 1899. márczius 10. Ütő Béla, fiokköri titkár.

A D. F. E. új tagjai. Az uj év első negyede a Dávid Ferencz Egyletnek szép eredményt biztositott. A tagok jelentékenyen szaporodaak egy pár régi tag buzgolkodásából és az Unitárius Közlöny iránti érdeklődésből. Minthogy az egylet gyarapodása közös érdeke minden egyleti tagnak, az uj tagokat ime bemutatjuk, kérvén a t. régi tagokat: fogadják szivesen és örömmel. Szegedi Zoltán kereskedő, Kolozsvár. Dr. Borbely Sámuel, Torda. Dr. Boér Jenőné, Inozefi Albert, Tövis. Mózes András, Temesvár. (három tagot bejelentett Mózes Mihály Abrudbányai lelkész). Dr. Nyiredi Jenő, Keszthely. Kiss Samu Ágostonfalva. Katona Márton, Alsó-Rákos. Szabó Mózes körjegyző, Kelemen György, Tibáld Margit, Fogaras Bedő Ferencz, Fogaras. Péterfi Gyula, Nisztor Joachim, H.-Héviz. (8 tag a f fehérkörhez tartozik, bejelentő Kiss Aladár f. e. pénztárnok). Pálfi József, Máslak, (gy. Szuhay János). Kovács Józsefné, H.-M.-Vásárhely, Katona Mihály, Sárd. Katona Sándor, Jakabházy Gábor, Sz.-Kcresztur. Péterffy Mihály, Szt.-Abrahám. Bartok Endre, Kede. Tóth Vilmos, Szt.-Ábrahám, önképző-

kör, Csehétfalva. Gálffy Kálmán, Gálffy Kálmánné, Székely-Keresztur. (9 uj tag a kereszturi f. egylethez tartozik) Székely Ferencz, Déva. Benedek Imréné. Gidófalvi Benedekné, Deák Lajos, Bekő Mihály, Egyed Albert, Pál Ferenczné, H.-Okländ. (6, Gyüjtő Pál Ferencz), Rutkovszky Róbertné. (gy. Nemes Kálmánné), Czupor Ferencz, Toroczkó. (gy. Gálfi Lőrincz), Benigni Sámuel, Akeszman Albert, Kolozsvárt. (gy. Iszlai Márton) Godra Mihály, Kis-Solymos. (gy. Nagy Sándor). Dr. Erdődi Endre, Mócs. Révész Kálmán Kassa. (előf.) Szigethy Margit, (gy. Fülöp Mózes), Fülöp Sándor, N.-Bánya. (gy. Mátéfi Ferencz), Simon Ferencz, Toroczkó. Barabás Lujza, Kapus. Kiss István, M.-Szt.-Jakab. Gálfi Mihály, Mészkő. (1 gy. Gálfi Zsigmond), Kanyaró Pál, Devecsér. (gy. Kanyaró Ferencz), Medveczky József, B.-Szarvas. (gy. Dr. Nyiredi Géza), Tóbis Ferencz, Maros-Ujvár, Demeter Ferencz, Dobsina. Szász Mózes, Kolozsvár. Székely Ferencz, Egeres. Kenessey Béla, Kolozsvár, (előf.) K. Nagy János, Mező-Domb. (1. gy. Kászoni Árpád), Gombos Mihály, id. Boros Ferencz, Halmágyi Márton, Lukácsi Zsigmond, Nemes Lajos, Végh Gyula, Boros Pál, Boros János, Gombos András, Végh József, Lukácsi Ferencz, Pap Sándor, Boros Sámuel, Nagy József, Fekete László, Boros József, Tordátfalva. (16. gy. Deák Miklós), ifj. Fazakas Dénes, B.-Ujfala. (gy. Péter Sándor), Simon József, Toroczkó. Cserey János, Topánfalva, Jánosi Pál, Szind. Szilágyi Józsefné, Kolozsvár. Somlyai Gyula, Budapest. (1. gy. Gál Miklós), Ozsváth Áron, Ozsváth Ferencz, Pap László, K.-Demeterfalva, Firtos Lajos, Benczédi Sándor, ifj Pap Zsigmond, Benczéd. (6. gy. Györfi Ferencz), Vas Lajos, Nyomát.

— **Missió** A lelkész urak nemcsak személyes érintkezéssel hanem levelezés utján is modját ejthetik a hivek fölkeresésének és lelki gondozásának. Több ezer távollevő várja és kéri az ilyen gondozást.

Az egylet pénztárába f. é. febr. 27-től márcz. 23-ig rendes tagsági dijat fizettek: Kovács Ábrahámné, Dr. Veress Lajos Kolozsvár 98-ra, Ptacsnik Mihályné 96-ra, Godra Mihály Kis-Solymos, Özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya, Kozma Elek A.-Siménfalva 99-re, Ürmössy Jenő Báré 98-ra. Id. Széll Géza Szereszturr 97—98-ra, Székely János Torda 96—98-ra, Czakó László Torda 95—98-ra, Dr. Todor Mózes Toroczkó 97—98-ra, Létay Domokos Sinfalva 97—99-re, Biró János Segesvár, M. Farkas Sándor, Zsakó Istvánné Kolozsvár 99-re, Kleinhempel Sámuelné Torda 97—98-ra.

Előfizetői dijat fizettek: Székely Klára Kolozsvár, Özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya, Dombi Géza Körispatak, Darkó Lajos M.-Szakál, Csegezy János Topánfalva 99-re, Özv. Nagy Tamásné V.-Szt.-Iván 98-ra, Sándor Géza Bpest, Bedő Dénes Naszód, Pálffy János Kékes 99-re, Pálffy Dénes Tarcsafatva 96—98-ra,

A marosköri f. e. pénztárába tagsági dijat fizettek: Gál Ferencz Sz.-Gericze, Sárosi József Csokfalva 98-ra, Unitárius Egyházközség Csokfalva, Unitárius Egyházközség Szentháromság, Pap Sándor Szentháromság, Unitárius Egyházközség Ny-Sz-László. Ny Gálfalva, Ny-Sz-Márton, Vadad, Kaál, N-Ernye, Ny-Szt Király, Ikland, Vass Lajos Nyomát 99-re, Cseh Sándor Nyomát 95—96-ra, Boros György Kaál 98-ra, Kelemen Árpád Kaál 99-re, Szakács Ferencz Kaál 98—99-re, Lőrinczy Dénes Ikland 98-ra, György Albert, Filep Domokos Ikland 99-re, Szabó Lajos Szabéd 98-ra, Tolyai Györgyné M.-Vécs 97—99-re, Nagy Zsigmond Náznántalva 97—98-ra

Kolozsvár, 1899. márcz. hó 23-án.

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek. Sz. ly. Egy ilyen tudositás még járt a kezünkben Furcsa volna, hogy „Bachusnak“ áldozzon az a ki az egy igaz Isten szólgálatára lépett föl. Talán félremagyarázás, vagy rágalom van a dologban Jobban utána kell

járni. Mi nem tehetünk föl ilyesmit. — **Cs. J.** Topf. Részvéttel vettük a szomoru hirt. Örvendünk, hogy helyébe lépett. Kérjük továbbra is buzgóságát. — **G. D. K.-s** Nem üzzük-fűzzük tovább. Ez hivatalos utra tartozik. — **A t. lelkész urakat** kéri a szerkesztő, hogy külön nyomtatott fölhivására szíveskedjenek válaszolni főleg a „*nők világa*“ rovatába. — **D. M.** F. Ez már igazán megüti a mi mértékünket. Jövőkór. Vajha az az életadó elem minél előbb csörgedezne a szomjas oldalok uj ereiben! Az egészségért és életért nem sok semmi pénz! — **Gy. F.** Minden Demosthenesnél szebben beszél a tett! Ez szól a multra is, a jövőre is. A jövőben rajtunk a sor. Bele állunk! — *Mindenki* példát vehet attól a mint a főnöktől, a ki nemcsak előljár, hanem dolgozik is ésszel, szivvel, pénzzel és tollal is. Hálát adhatunk, hogy az Isten nékünk mindezeket megadta a mi főnökeinkben Olvasóink fogadják örömmel és kész szivvel azt a ki ma fellépik az Unitárius Közlöny irói között. — **F. L.** Csupa öröm látni a lelkes munkának ilyen derék termékeit. Igyekezni fogunk olvasóink kezébe juttatni mert hisszük, hogy szivesen és haszonnal fogják olvasni. De türelmet kérünk, mert, Isten jóvoltából, oly bő termésünk van, hogy alig alig tudtuk elhelyezni. Jövő számban. — *Egy keresztény asszony. Budapest.* Meglepő, kedves és nekünk igazán becses. Nagyon szeretnők tudni kihez van cserencsénk, de ha ebben az örömben nem is részesülünk a pár szót: „*Az egy igaz Istennek*“ a jövő számban kiadjuk. Olvasóinkat bizonnyal nagyon fogja érdekelni egy nem unitárius nőnek ilyen szép nyilatkozata. — **R G.** A „konfirmáczioi emléklapok“ elmentek a maguk utján. — **K L.** Helyt. A Brassaira vonatkozó jegyzeteket szivesen vesszük és várjuk. — **Olvasóink** szíveskedjenek tagdijaikat beküldeni és maguk mellé legalább egy tagot gyűjteni, mert külömben lapunkat kénytelenek leszünk egy ivre leszállitani.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Jézus evangéliuma. Csegezy László. 97. lap. — Mi az imádság? Br. Petrichevich Horváth Kálmán. 105. l. — A hit árán Boros György. 109. — Krisztus és az arany kenyér. (Legenda.) Végh Mátyás 111 l. - Nőkvilága: A kis leányokról. 113. l. — A székely népköltészet legszebb virága. Kanyaró Ferencz 117. l. — Magyar hon. (Költ.) 119. l. — Irodalom. 119. l. — A Dávid Ferencz Egylet Háziestélye. 120. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 122. l. — Egyleti élet és munkásság 125. l. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Május. 5. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

z Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára** 1 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., *Az Unitárius vallás törvényesitése* Ferencz Józseftől.
II., *Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint.* Boros Györgytől.
III., *A mi Jézusunk.* Boros Györgytől.
V., *Jézus evangeliuma.* Csegezi Lászlótól.

—

Egyházunk mozgató erői.

Az egyház a hívek szabad társulata, a mely a Jézustól kijelentett vallás elvei szerint az ember földi boldogságát s mennyei üdvét munkálja.

Eszményileg mindazok a hívek, a kik Jézus vallási és erkölcsi elvei szerint hisznek és élnek, együtt alkotják a keresztény egyházat De ha hisszük is, hogy Jézusnak minden igaz követője ugyanazon egy eszményi egyháznak tagja, nem engedhetjük meg azt, hogy az eszményi kereszténi vallásos életnek

társadalmi szerve, az egyház, mint intézmény, csak egy legyen, mert midőn így a vallás az akarat ügyévé lesz, senki sem korlátozható abban az emberi szabad jogában, hogy hitrokonaival társulatban ne egyesüljön, a Jézus evangeliuma szerint való vallásos hit és erkölcsi élet ápolására. Ez értelemben is igaz Jézus mondása: „Az én Atyámnak házában sok hajlék van" Ily hajlék, intézmény, egyház a többi keresztény társulatok között a mi unitárius egyházunk is Egyházunk az evangeliumi eszményi vallás és jogegyenlőség alapján áll és jogosult arra, hogy tagjait a jézusi szeretet által egyesítse, mintegy családban s a vallási és erkölcsi tartalmat megvalósítsa a gyakorlati életben, — hívatott és jogosult arra, hogy minden szellemi és anyagi erejét felhasználja, működtesse oly irányban, hogy tagjainak életében, már itt e földön, Isten országát megvalósítsa, lelköket a tökélyesülés végtelen pályáján örökéletre vezérelje.

Terünk nem engedi s célunk sem lehet fejtegetésébe bocsátkoznunk annak, hogy az egyház mennyiben eszményi és érzéki, mennyiben látható és láthatatlan, s hogy kik a tévelygők és kik az igazi hivek. Tekintsük inkább az egyházat ugy, a mint van, a maga valóságában, mint oly istenországát e földön, a melynek viszonyainknak megfelelő látható és érzéki szervei vannak, szolgálatába állítva a láthatatlan szellemi, vallási és erkölcsi életnek. Miként az ember látható és láthatatlan részből, testből és lélekből áll, s e testben valósíthatja meg szellemi feladatát e földön, ugy az egyház is e földön látható és láthatatlan is egyszersmind, érzékeink alá eső intézményeivel, mint segédeszközökkel érheti el a keresztényi eszményi élet czéljait.

Ezeket az érzékelhető intézményeket s az azokban nyilatkozó mozgató erőket vizsgáljuk meg és lássuk, hogy unitárius egyházunkban Istenországát mi módon építik, terjesztik és emelik.

Egyházunk részben presbyterialis, részben képviseleti alapon felépült intézmény Ez a képviselet csak az első fokozaton, az egyházközségekben teljes. A második fokozaton, az egyházkörben és a harmadik fokozaton, a főhatóságban csak annyiban képviseleti, a mennyiben az egyházközségek az egyházkörbe s ismét ezek a felsőbb hatóságba korlátolt számú képviselőket

küldenek. Hogy az egyházköri közgyülésnek hivatalos tagjai sokkal többen vannak a képviselőknél, s a főtanácsnak ismét sokkal többen vannak hivatalos és saját maga által választott tanácsos tagjai a körökből küldött képviselőknél, ennek elfogadható okát egyfelől csekély számunkban találhatjuk, melyszerint nem nélkülözhetjük hivatalosainkat, másfelől szétszórtságunkban, melyszerint gyéren fekvő egyházközségeinktől sokszor igen távol lakó buzgó hitrokonainkat érdekkörünkbe vonhatjuk, s üdvös tevékenységre nyerhetjük meg. Így egyházunk szervezete sokkal inkább hasonlít egy oly közmüvelődési társulat szervezetéhez, melynek érdekében áll, hogy minél több buzgó tagot nyerjen meg, mint egy erejét tisztán képviseleti vagy papuralmi intézményben kereső és találó egyházéhoz. Erőnk sokkal inkább az evangeliumi hit és szeretet erkölcsi erejében, mintsem egyházunk következetes szervezetének és gazdagságának hatalmában áll. A mit nem érhetünk el intézménynyel és pénzzel, elérjük a lelki élet erejével, hitbuzgósággal. Olyan formán teszünk, mint a még kicsiny és fiatal szabadsághős, a ki megfogadta volt az édes anyai tanácsot: „Ha rövid, fiam, karod és kardod, told meg egy lépéssel.“ Vagy olyan formán vagyunk, mint az apostol, a ki Istenben bízva, igy szól: „Ha gyenge vagyok is, erős vagyok én.“

Egyházunk mozgató ereje kiválóan egyes egyházközségeinkben, gyülekezeteinkben áll. Mert ezeket az egyes hivek alkotják, férfiak és nők, öregek és ifjak, felnőttek és gyermekek, gazdagok és szegények személyválogatás nélkül; alkotják azok az egyes hívek, kiket Isten saját képére teremtett, halhatatlan lélekkel, okossággal, erkölcsi szabadsággal és lelkiismerettel ruházott fel. Belőlük áll az anyaszentegyház, e földön Isten országa. Ők azok az élőkövek, a kikből felépíttetett az egyház alkotmánya, ők ama „szenteknek polgártársai és Istennek cselédei, kik felépíttettek a prófétáknak és apostoloknak fundamentumokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus, kiben az egész alkotmány szép renddel rakattatván, nevekedik, hogy legyen az Úrnak szent temploma, melyen ők mindnyájunkkal együtt építtetnek, hogy legyenek Istennek hajléka a szent lélekben.“

Az egyházközség, mint vallásos gyülekezet, mint egy kis Isten országa, magában is teljes bevégzett egyház lehetne, de hazánk s más egyházak alkotmánya fejlődéséhez s a külső erő nyomásához képest szervezett jogi intézménynyé fejlődött ki úgy, hogy számos egyházközség erejének egyesitése által oly hatalommá lett, a mely képes és kész a vallásos életet hathatósan ápolni, sőt ha kell, védelmezni a támadások ellen. Egyházunk alkotmányának tehát alapja a vallásos gyülekezet, az egyházközség, összetartva mindnyáját a szervi kapcsolatnál sokkal erősebb közös hit „Egy a hit, egy az Ur, egy a keresztség."

Egyházunknak igen nevezetes mozgató ereje az egyházközségben a szabad választás által alakított kebli tanács, a mely az egyházközséget annak megbizásából és felelősséggel kormányozza. Ennek eredete az apostoli korban gyökerezik a presbyteri és diakonusi intézményekben. Mi következik ebből ? Egyszerűen az, hogy a mi presbyteriumunknak, kebli tanácsainknak is működése legyen igazi apostoli, mint volt az őskeresztényeknél. Azok a hívebb, buzgóbb és kegyesebb tagok közül választott tanácsosok legyenek a gyülekezet vallási és erkölcsi életének apostolai, a hiterősítő olvasmányoknak terjesztői, a keresztényi szeretet és könyörület munkáinak ápolói, a tévelygőknek és gyengéknek térítői és erősítői, a közvagyonnak hű sáfárai, nem magáért a vagyon birásáért, hanem mint oly eszközért, a mely a hitélet s általában a közmívelődés emelésére, tökéletesítésére szolgál. Hitbuzgóságuk használja fel e czélra a kellő összejöveteleket, s nyerje meg közreműködésre a vallási élet ápolása iránt különösen fogékony, buzgó nőket. Mert minden gyülekezetünkben találhatók buzgó Annák, tiszta életű Zsuzsánnák, kegyes Tábiták, szorgalmas Márthák és a jobb részt választó Máriák.

Egy apostoli szellemű tanács, kötelességének teljesítése közben, lelkészének és gondnokának lelkes és tapasztalt vezérlete alatt mindig eltalálja azt az evangeliumi helyes irányt és tevékenységet, mely isteni erővel hat a lelkekre és szivekre, mert az evangelium Istennek hatalma minden hivőnek idvességére.

Egyházköri intézményünk azonban szervezetében hiányos.

Évenként a köri közgyülések tartásán s az esperes és felügyelő gondnok kormányzásán túl alig terjed. Itt legéletrevalóbb mozzanat az egyes egyházközségek látogatásának nehéz, de gyönyörűséges terhe. Egyháznnknak hasznos mozgató ereje ez a hosszas tapasztalat által pótolhatatlannak bizonyult esperesi és püspöki vizsgálat, egyházlátogatás. Ennek ereje, a hivekkel való közvetlen érintkezés, a szellemi és anyagi élet állásáról való személyes meggyőződésnél fogva, kimondhatatlan. Ez az a kedvező alkalom, a melynek felhasználásával a hitébresztés és erősités által sok üdvös dolognak magvai hintetnek el és a megelőző fegyelem által sok rosznak dudvái gyomláltatnak ki. Az egyházi és iskolai élet felpezsdül, s az intensiv tevékenységre újabb ösztönt nyer. E mozgató erőnek leghívebb kifejezését Pál apostolnak e szavaiban találjuk: „Kivánlak titeket látni, hogy valami lelki ajándékot közölhetnék veletek, hogy ti megerősíttetnétek, azaz, hogy közönséges intést vennénk tinálatok, egymás hite által, a ti hitetek s az én hitem által.“

Valamint a köri, ugy a főhatósági tisztviselők és testületek is egy-egy mozgató erő egyházunkban. Képviselik egyházunkat a megfelelő fokozaton a polgári és más egyházi hatóságokkal szemben s egyházunk érdekeit szükség esetén védelmezik. Kormányozzák és felügyelik az alsóbb hatóságok közbejöttével s esetleg közvetlenül is az egyházközségeket minden egyházi és iskolai ügyeikben, s nem magukért vannak, hanem az egyházközségekért, az azokban lakó hívekért s azok vallási és erkölcsi, szellemi és anyagi életének, javának, evangelium szerint való felügyeléséért és irányításáért. Minél bölcsebben és nagyobb körültekintéssel, minél hivebb buzgósággal és melegebb szeretettel végzik kormányzásukat, felügyeletüket és őrködésüket, annál hatalmasabb mozgató erők be és kifelé. Bennök központosul az egyes egyházközségek s hívek hitereje, erkölcsi élete s viszont ezek tőlünk nyernek támogatást az evangelium szerint való lelki életre és tökélyesülésre. E kölcsönös egymásra hatás és összetartozás által nyer egyházunk a Krisztusban oly szellemi hatalmat, a melyen a „pokol kapui sem vehetnek diadalmat“ mert a „mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem lelkiek, nagy erősségeknek lerontására.“

Iskoláink egyházunk veteményes kertjei, melyben gyermekeink oly gonddal ápoltatnak, hogy az értelmi, erkölcsi és testi neveléssel együtt vallásos nevelésben is részesüljenek, hogy felnőve, legyenek a családnak, társadalomnak és nemzetnek munkás, önzetlen s egyházunknak józan értelemmel biró, nemes szivvel áldozó tagjai. Az iskolai helyes irányú nevelés veti meg alapját minden fokozaton az öntudatosan hivő keresztényi erkölcsös életnek, és szerez egyházunknak neveltjeiben még a más hiten levők között is, jóakaró barátokat. Igy egyázunknak iskoláiban szintén nélkülözhetetlen és igen nagy becsü ereje van.

Ha kivánatos, hogy egyházunk, a fennebbiek szerint, minél hatalmasabb mozgató erőkkel rendelkezzék Isten országa épitésében, ezzel szemben óhajtandó, hogy birói hatalmát minél kisebb mértékben kelljen igénybe vennie, a vitás ügyek és fegyelmezések elintézésére. Nem is keresztényi erény a perlekedés és nem kellemes foglalkozás a biráskodás. Ide czéloz Jézus e mondásával: „Kicsoda tett engem köztetek birává?“ Pál apostol pedig igy szól: „Minden kétség nélkül nagy gyarlóság ez tibennetek, hogy egymással törvénykeztek.“ Isten országában valóban nem is eshetik az igazságon semmi sérelem, de az egyházban, a mely gyarló emberek társulata és olykorolykor önző szenvedélyek által felzavartatik, helye van a megzavart jogrend helyreállitásának és a jóvátételnek. Ezen alapszik az egyházi biráskodás, mely azokkal, a kik az igazságon sértést követnek el, szabályszerü eljárással érezteti hatalmát és erejét.

Nem lehet tagadni ezek szerint, hogy egyházi intézményeinkben, mint e hézagos és vázlatos felsorolásból is látható, hatalmas mozgató életerők vannak; de egyben világos, hogy egyházunk ereje nem csupán külső intézményeiben áll. Egy jól szervezett egyház szabályosan és fennakadás nélkül működhetik ugyan, hogy benne külsőleg „mindenek ékesen és jó renddel folyjanak“ de ez még nem minden. A törvény alkotás, külső szervezkedés és rendezkedés magában még nem elég. Ennél több kivántatik Isten országa megvalosítására. Egyházunkat jó szelleme mindig meg is óvta attól, hogy erejét és felvirágzását

egyoldalúlag alkotmányi kérdésekben, törvény alkotásokban, külső intézményei fejlesztésében keresse csupán, bár e tekintetben is megtette és megteszi viszonyainknak megfelelően, óvatosan és fokozatosan a kellő lépéseket, hanem inkább igyekezett evangeliumi szellemben ápolni a hitet és erkölcsiséget, egyesületi és társadalmi tevékenység s az irodalom által. Felfogta Jézus szavainak igazságát: „Keressétek először Istennek országát s annak igazságát s mínden egyebek megadatnak nektek."

Elég e tekintetben röviden rámutatni a „Dávid F. Egylet" üdvös működésére, a „Keresztény Magvető" és „Unitárius Közlöny" hiterősítő s erkölcsnemesítő, szerény, de egyházunkban hatalmat képviselő munkásságára. Ezek s több hasonlók tevékenysége, szava, tolla, kedvező eredményeikkel mindinkább meggyőzhetnek mindnyájunkat arról, hogy csak az evangeliumi hitben szilárd lelkű s erkölcsben tiszta szivű egyháztagok alkothatnak intézményekben is erős egyházat.

Kelemen Albert.

Könyörgés.

Minekutána imátkoztatok, nemde, a ti sziveitek sokkal könnyebbek és lelkeitek nyugodtabbak? A könyörgés a gyötrelmet kevésbé fájdalmassá, az örömet sokkal tisztábbá teszi; az elsőbe valami erősitőt kever s a másodikba mennyei temjént elegyit. Mit csináltok itt e földön? Nincs-e miért esedezzetek annak, ki titeket e földre tett? Vándorok vagytok, kik hazájokat keresik. Ne menjetek lesütött fővel, fel kell szemeit emelnie, a ki utját megakarja találni. A ti hazátok a mennyország, midőn ti az eget szemlélitek, nem repes-e valami a ti belsőtökben? Nincs-e egy óhajtás, mely kebleteket feszitse? Avagy néma-e az az óhajtás? És ki csinálta ezen nyomorult teremtményeket, ki adta nekik az érzést, a gondolatot és a szókat, ha nem egyedül az Isten? És minekutána ő olyan jó volt hozzájok, avagy azért történt-e az, hogy aztán magától eltaszitsa és magokra hagyja? Bizony, bizony mondom nektek, valaki azt mondja az ő gondolatjában, hogy az Istennek munkáját, megveti, Isten káromló az. Vannak még mások, kik azt mondják, mire való a könyörgés? Nem jobban tudja-e Isten, mi nélkül szükölködünk? Az Isten jobban tudja, mint ti, mi nélkül

szükölködtök és azért akarja, hogy kérjétek őt, mert mindenek felett Isten nélkül szükölködtök, s az Istennek könyörögni annyit tesz, mint őt birni kezdeni.

Az atya tudja fiának szükségeit, s hát azért nincs-e a fiunak kérése és hálája az ő atyjához? Midőn az állatok szenvednek, midőn félnek vagy midőn éheznek, siralmasan kiáltanak Ez a kiáltás kérés, melyet ők Istennek intéznek és az Isten meghallgatja őket. Csak az ember legyen-e egyedül a teremtésben, kinek szózatja nem hatna a teremtőhöz. Fuvall olykor a mezők felett egy szél, mely a plántákat elszárasztja, s akkor az ő hervadt száraik a földre csüggenek, de meg nyirkositva a harmat által, ujra elevenséget nyernek s fel emelik bádgyadt fejöket. Mindig vannak égető szelek, melyek az ember lelkén átmennek s azt kiszárasztják, a könyörgés az a harmat, mely azt megint nedvességgel táplálja és feléleszti. 1838.

Brassai.

„Az egy igaz Istennek."

— Irta egy keresztény asszony. —

Igen tisztelt szerkesztő ur!

Bátor vagyok ezt a pár szót beküldeni, ha ugyan szerkesztő ur érdemesnek tartja azt közölni. Ha egyéb érdeme nincs is, de legalább bizonyitja azt, hogy a más vallásuak között is akad olyan, ki az egyszerü unitárius hitet minden más vallás fölé helyezi. S valóságos szégyennek tartja a XIX-ik századra nézve, hogy az egy Isten hivés, Krisztus igazi vallása csak ennyire terjed!

Szerkesztő urnak őszinte tisztelője:

Budapest, 1899. márcz. 21. **Egy keresztény asszony.**

Ezt a rendkivül érdekes és becses levelet Budapestről, ismeretlen kézből vettük. Névtelen levelet nem szoktunk figyelembe venni, de ebben jeles tolla oly nagybecsü nyilatkozat foglaltatik az unitárius vallás egyszerü, magasztos és boldogitó hatásáról, hogy az irónő szerénységével élnénk vissza, ha kiléte iránt tudakozódnánk. Köszönjük és ajánljuk olvasóink különös figyelmébe! (Szerk.)

„Nem érdemes ide bemenni, instálom" szólt az az öreg székely atyafi, a ki Erdély egyik szép fekvésü városában kalauzolt bennünket — egy egyszerü templom előtt megállva.

„Nincs itt semmi látni való, ha csak az a nagy kő nem."

Katholikus vagy protestáns az a templom? kérdeztem érdeklődve.

„Tudja az Isten!" felelte az öreg székely félvállról „egyik sem, csak olyan egy Isten hivő" tette hozzá kicsinylő hangon.

Kérdőleg néztem a többire

„*Egy* Istenhivő?! De hát tulajdonképen mi *hány* Istenhivők is vagyunk?!“ gondoltam meghökkenve magamban.

A többiek el is mentek volna a *nem sokat igérő* kis templom mellett, de én erővel bevittem őket.

„Nézzük meg“ szóltam kedélyesen, „miféle barbár temploma ez a XIX. századnak?!“

Igaza volt az öregnek, nem volt itt semmi látnivaló; az egyedüli disz egy egyszerü márvány emlék-kő volt, melyre kopott, aranyozott betükkel csak ez a pár szó volt rá vésve:

„Az egy igaz Istennek!“

Mig a vén székely, le sem véve a kalapját, (talán az ilyen „zsidó“ Istennek igy jobban is tetszik) hanyagul támaszkodott egy sarokban és tovább szivta a pipáját — addig a társaság tagjai kivánesian járták körül az „érdekes“ követ, mint aféle — különlegességet, hogy azután hangosan beszélgetve és nevetgélve járják be a templom többi részeit.

Megálltam a kő előtt.

„Az egy igaz Istennek!“ olvastam többször egymásután s egyszer csak azon vettem magamat észre, hogy imára kulcsolódtak kezeim.

„Mi Atyánk ki vagy a mennyekben . . .“ kezdtem halkan, önkénytelenül.

—

Egy ideig még áhitattal gondoltam vissza a kis erdélyi templomra, de bizony később — mint aféle gyermek-leány — teljesen megfeledkeztem az egészről.

Csak néha-néha, mikor utazásaink alatt megbámultunk egy-egy müvészi kivitelü templomot, elhalmozva értékes festményekkel, az épitkezés és szobrászat remekmüveivel — rémlett homályosan — mintha a távol messzeségből, valami álomvilágból egy egyszerü kő emelkednék szemeim elé, piramis alakjával az égre mutatva:

„Az egy igaz Istennek!“

—

Körülbelül 12 év előtt, egy szép pünkösdi vasárnap délelőtt a Deák-téren mentem keresztül, midőn egy kapu aljából, pár

emberből álló kis társaságot láttam kijönni. Feltünt, hogy majd mindegyiknek ima könyv volt a kezében.

Félre álltam, hogy helyet csináljak nekik, miközben megszólítottam egy ott ácsorgó hordárt: „Keresztény felekezet?“ Kérdeztem kiváncsian.

„Nem igen!“ felelte az vállát vonogatva, „csak amolyan *egy* Isten imádók!“ és szivta tovább a pipáját, akár csak a vén székely.

Elborult a szemem.

„Az egy igaz Istennek!“ jutott ismét az eszembe! „Hol van a templomuk?“ kérdeztem mohón

„A templomuk?“ felelt a hordár, tetőtől talpig szánakozással végig nézve rajtam „talán nem ide való az asszonyság? Nincs ezeknek templomuk!“ s egyet fordulva a faképnél hagyott.

Nem tudom miért, de mintha valami nyomasztó levertség vett volna rajtam erőt. „Nincs ezeknek templomuk!“ mondogattam magamban s megfordultam.

Nem volt már oly kellemes a séta; mintha egyszerre az idő is hüvösebb, barátságtalanabb lett volna — haza megyek, gondoltam magamban.

Utközben többször félre kellett állnom. Ünnepélyes orgona zugás mellett, egymást majd agyon nyomva, tódult ki a tömeg a nagy misékről; olvasókkal ellátva és tömjénfüst szagot terjesztve.

Ünnepelte a *Szentlélek,* a szabadság, a szellem, a haladás ünnepét!

Befordultam egy mellék-utczába.

„Nincs ezeknek templomuk!“ zugott még mindig; mint egy visszhang a fülemben.

—

Vagy 3 évvel ezután, egy reggel a „Pesti Hirlap“-ot vettem a kezembe, s a mint azt szétnyitom, szemem véletlenül egy rövid kis napi hirre esik: „Az egy Istenhivők templomszentelése.“

Alig akartam hinni szemeimnek!

„Micsoda?! Hát van már az *egy*-Istenhivőknek templomuk?!“ kiáltottam fel álmélkodva.

„Oh, hála a XIX század felvilágosodottságának és vallástürelmének!“

És azóta nekem is van templomom! Ott ismertem meg igazán az „egy igaz Istent!“ Ott tudtam végre megérteni és teljes nagyságában felfogni a mi urunk Jézus Krisztust! Bámultam azt a rendkivüli felvilágosodottságot, elfogulatlanságot és nagy emberszeretetet, mely — faj- és valláskülömbség nélkül — minden emberben egyformán az Isten gyermekét látja.

És bámulom még ma is ezt az igazi *krisztusi* vallást, melynek egyedüli hibája, hogy tulságosan nemes, tulságosan magas arra, hogy hódithasson ma az emberek között.

Kevesen vagyunk az igaz; de mikor vasárnaponként, hazajövet a templomból, ki kell ismét térnem a nagy tömeg elől, mely mint hajdan, ugyanugy tódul ma is — olvasókkal ellátva és tömjénfüst szagot terjesztve — a nagy misékről, rendkivül nagy megelégedésemre szolgál az a tudat, hogy én is ama pár ember közé tartozom, kik egy egyszerü, elhagyatott kis templomban „az egy igaz Istent“ imádják.

Imádság.

Oh te, ki egyedül vagy jó szünetlenül és mindörökké. Miként a fának eddig aluvó kicsiny rügyei mosolygó zöld levelet hajtottak, elrejtett bimbói illatos virággá bomlottak, ugy a mi szivünk is kitárta kelyhét és feléd bocsátja hálaadó sóhaját és könyörgő kivánságait. Esedezve kérünk, adj jó munkánkra gazdag termést, adj szorgalmas vetésünk után bőv aratást. De nemcsak a mező, hanem a sziv virágai is nyiljanak a te jóvoltod melegétől és teremjenek jó cselekedetet, hálaadást és nemes vágyakat, hogy legyen szép tavasza a szivnek és dus kalásza a léleknek. Ámen

---

Szeresd anyádat.

Soha olyan áldott lelket
E világon nem találtok,
Bárha ezt mind bejárnátok,
Mint a milyen áldott lélek
A ti édes jó anyátok.

Ő nevelt fel édes tejjel,
Elhalmozott minden jóval,
Kalácscsal, zörgő dióval.
Soha őt meg ne bántsátok
Semmi tettel, semmi szóval.

Ő őrködött álmod felett,
Aggódott, ha beteg voltál
Lelke, tisztább a harmatnál
A jó édes anya keble
Szent és tiszta, mint az oltár.

Jön egy idő . . . Bár ne jőne . . .
Álom borul két szemére,
Szemfedő a jó szivére
S ti őt soha nem látjátok,
Nem beszéltek soha véle.

Ha jó anyád sirba zártad,
Rád omlik a nehéz bánat,
A két szemed könytől árad —
Most a mig él tiszteld, szeresd
A te édes jó anyádat.

(1896. nov. 9.)

Dézsi Mihály.

39—1899.
E. K. T. k. i.

Emléket Brassainak!

Az unitáriusok E. K. Tanácsa az alábbi levelet bocsátotta ki a Brassai-emlék érdekében, a t. esperes urakhoz. Olvasóink vegyék szives figyelembe, hogy lapunk is gyűjt és szivesen veszi az adományokat.

Tisztelendő Esperes Ur!
Kedves atyámfia az Urban!

A néhai dr. Brassai Sámuel tisztelői egy országos bizottságot szerveztek, mely azt a szép, kegyeletes czélt tüzte maga elébe, hogy a nagy férfiu érdemeihez méltó emléket állitson Kolozsvárt a közönség áldozataiból. A bizottság E. K. Tanácsunkat is megtalálta és fölkérte, hogy a nemes ügyben legyünk támogatására és hiveinket hivjuk föl és buzditsuk az adakozásra.

E. K tanácsunk teljes örömmel és készséggel engedett a kérésnek, mert hiszen dr Brassai első helyen a miénk volt, az ő neve az unitárius egyházra árasztott legtöbb fénysugarat, az ő szelleme a mi ifjaink lelkét táplálta és termékenyitette számos éveken keresztül a főiskola falai között, élőszóval és nemes példával, az ország minden részében számos tankönyvei és más irodalmi dolgozatai utján. Dr Brassainak utolsó akarata is egyházunk érdekében nyilatkozott meg, midőn végrendeletében egyházunkat tette általános örökösévé.

Nem is szükséges hosszasan indokolnunk, hogy mennyire hathatós közremüködésre vagyunk kötelezve a dr. Brassai emléke iránt.

Ezt átérezve hivjuk föl esperes afiát, hogy a Brassai-emlék bizottság gyüjtő-ivét lelkész, tanitó és más afiai között megfelelő buzditó fölhivás mellett helyezze el és hivja föl hiveinket, hogy az emlék alapra adakozzanak és adományaikat a jelen év folyamán küldjék be a gyüjtőbizottsághoz Kolozsvárra.

Az unitáriusok E. K tanácsának Kolozsvártt, 1899. február 12-én tartott üléséből

atyjafiai az urban
Ferencz József, püspök.
Boros György, k. i. jegyző.

A jövő életben való hit alapja.

Angolból **Fazekas Lajos**.

Hiszek a lélek halhatatlanságában. Miért? Különbféle fontos okaim vannak, a melyekre, a mennyire megérthetem őket, hitem a legszilárdabban s legmegnyugtatóbban támaszkodik. Ezek a világegyetem tökéletessége, talán még inkább az Isten méltányossága, hüsége és igazsága.

Természetesen, ha oly világban vagyunk, a melynek egyedüli vezérlő elve a véletlenség, akkor nem támaszkodhatunk arra a valamire, a mi a sirontul van. De a tapasztalásból azt tanultuk, hogy a természetben is lehet bizni, hogy ebben a világban is van olyan, mi nem a véletlenség müve

Es ismét, ha mi oly világban vagyunk, melynek vezérlő elve a romlottság, természetesen nem számithatunk a halhatatlanságra, vagy ha igen, az a fájdalom és nyomor halhatatlansága lenne. — De hivén, a mint csak hihetem, — hogy senki, ki e föld szépsége, öröme s az emberi szeretet közt él, ép

elmével, ilyen véleményt egy óráig sem tarthat fönn, nincs szükségem bővebb magyarázatra. Az egyedüli helyes vélemény, hogy a világegyetem a törvénynek, a rendnek, az okosságnak s a helyességnek megtestesülése.

Nos jól van, ha elfogadjuk, hogy a világegyetem ilyen, hogyan menekülünk attól a következtetéstől, hogy az ember többre van teremtve, mint a mennyit a föld és számára a világban kimért arasznyi idő megenged. Az észszerüség eszközöket alkalmaz a czélokra, terveket készit az eredményekre. Az észszerüség nem vág, nem csiszol s nem helyez zárt helyre egy egszerü, tompa közönséges követ, hanem a ritka drágaköveket, a gyémántot

Az ésszerüség nem ültet tölgyfát a kertjébe csak azért, hogy egy nyáron tartson, hanem hol azok évszázakra, nemzedékekig nőhetnek.

Az észszerüség, mely a legszilárdabb alapra, a legértékesebb anyagból s a legjobb munkásokkal dolgozik, nem épit olyan házat, melyet csak egy nyár táborozott idege alatt használhat Ilyen rövid használatra vitorlavászonból való sátor is elégséges.

Nem alkalmazhatjuk-e, nem kell-e ugyanezt az észszerüséget alkalmazni az emberre és az ő rendeltetésére is?

Elhihetjük-e, hogy e világegyetemben, a legértékesebb dolog, a legfénylöbb teremtés az ember, a ki ezt a világot ismeri, csak egy napra épittetett volna, hogy mihelyt meglett, azonnal meg is szünjön létezni?

Ha az ember csak egy napra teremtetett és csak a szük földi határra, mért adattak neki remények, melyek a valódi menybe hatolnak be, aspirátiók melyek nem ismernek kötelékeket, érzések melyek fitymálják a halált, ész, mely számbaveheti és megmérheti a csillagokat, vágyak, melyeket csak a végtelen és örökkévaló elégithet ki?

Azt válaszoljátok, hogy mindez csak hit, hogy ez nem bizonyitás? Én elfogadom, hogy ez csak hit; de gyengiti-e az bizonyos erejét?

Hiszen tudjuk mi, hogy a bizonyitás, a legszigorubb bizonyitás, melyet valaha egy mathematicus tett, a hiten alapult? Mindenki tudja, hogy minden mathematica axiomából indul ki. De mik ezek az axiomák? Csak a hit követelményei. Senki sem kisérli meg, hogy azokat bizonyitsa. Az ész néz reájok, mert azok igazaknak látszanak. Azért fogadjuk el azokat igazaknak, mert hitünk van elménk folyamatának helyességében,

értelmünknek irányában s a természet törvényeinek állandóságában. Igy az egész mathematica; igen! az összes tudomány s minden lehető emberi ismeret — a hiten alapult — Látjuk tehát, hogy bátran elfogadhatunk egy hiten alapult thémát vagy alapelvet s hiábavaló dolog azt mondani, hogy bizonyság nélkül fogadjuk el azt. A mi hitünk a lehető tanubizonyságok legerősebbje. Egyedüli szükséges föltétele, hogy legyen jó alapra fektetve, azaz találja alapját az ember és a dolgok természetének okában.

Az észben kellett annak megszületnie, hogy kétféle ugynevezett hit van.

Az egyik hiszen a be nem bizonyitottban, a be nem bizonyitott képzelődésben, a be nem bizonyitott speculatióban, a be nem bizonyitott bizonyságban, a be nem bizonyitott tekintélyben. Valóban az ezen fajta ugynevezett hit gyakran oly messze megy, hogy kigunyolja az igazlást, kinyilatkoztatván, hogy ő elfogadja a legkisebb kérdés vagy bizonyság nélkül azt, a mi a mennynek legjobban tetszik s a ki az igazlásban hisz, szerinte skapticus vagy hitetlen. Ez az ugynevezett hit csak hiszékenység, ez nem méltó a hit nagy nevére. Ez ellensége az értelemnek, ez a babona anyja. Tudássá lévén, leromlik az, vallássá lévén elesik az.

A másik fajta hit a valódi és értékes hit Hiszen az igazságban, bizik a valóságban, a dolgok természetében, a világegyetem helyességében. Arra törekszik, hogy minden épületét valóságra épitse. Ha megtalálta azt, ugy nyugszik azon, mintegy szilárd sziklán. Ezért természetesen bizonyit és igazol mindenütt, hogy legyőzze a fölületet, a látszót és hamisat, a valódival és igazzal. Oly mélyen hiszen az igazban, hogy csak azt keresi. Oly mély bizalma van a valódiban, hogy nem türhet meg semmi ált, vagy az álnak semmi gyanuját, hanem ujból és ujból megvizsgálja, mig a valódiságot megtalálta.

Ilyen az a valódi hit, mely a tudásra van épitve, ilyen az a valódi hit, mely a mély bölcsészetre van épitve, ilyen az a valódi hit, mely teljesen az értékes vallásra van épitve A tudomány, bölcsészet és megvilágitott vallás együtt elsöpörhetnek minden ált, minden felületest, hiszékenységet és képzelgést, s a természet, lélek és Isten nagy és örökkévaló valóságaihoz jutnak.

Ez mutatja, milyen irányban kell néznünk, ha a halhatatlanságban való hit valódi, szilárd alapját akarjuk megtalálni. Néznünk kell a lélekre, néznünk kell a természetre, néznünk kell a világegyetemre, néznünk kell az Istenre. Ezek az első tekintélyek. Ezek adnak oly bizonyságot, a melyeknél magasabb

nincs. Ha megértjük, hogy ezen mély valóságok a halhatatlanság hitére alapot szolgáltatnak, akkor mi biztosra épithetünk Szolgáltatnak-e azok ilyen alapot? Ugy tetszik nekem, a ki őszintén és mélyen vizsgálódik, csak egy felelet lehet ugy.

(Vége köv.)

A mit adsz, jó szivvel add.

Legenda.

Egyszer a Megváltó
Jártában, keltében
Egy zsugori vén asszonyhoz
Betért szomjan, éhen

»Adj' Isten jó napot«
— Köszönti, mint illik. —
Rámordul a vén zsugori:
»Mi baj, mit keressz itt?«

»Egy darabka kenyért
S egy kis ital vizet.«
»Csak olyannak szoktam adni,
A ki jól megfizet.«

»Szivességet pénzért
Ugyan már ki látott,
Utas ember nem hord hátán
Tele pénzes zsákot.

Az Isten nevében
Adott alamizsnát,
Oda fenn a jó lelkeknek
Lassan mind fölirják.

Az asszony mérgesen
Rámordul: »Ne papolj,
Itt a kenyér, itt a viz is,
Egyél, igyál s pakolj.«

S szépen tovább ballag
Jézus a kenyérrel,
Morzsolgatja ujjai közt
S hinti szerte-szélyel.

Hinti az útfélre,
Hinti dudvás földre,
A gombának mérges faja
Leve mind belőle.

Hej, mert a mit adunk,
S nem adjuk jó szivvel:
Nincsen azon istenáldás,
Soh' sem is volt, hidd el.

Végh Mátyás.

Az Ur angyalai.

Ott volt a világ kezdetén, honnan elfáradva tér meg a gondolat; hová eljutni nem tud a képzelet, ott az elmult idők előtt; itt van a jelen élő és eltünő perczei közt, ott lesz minden világok ajakán időtlen idők mulva is Volt, van és lesz. Neve: *Isten.* Ez az örökké levő erő egyszer megteremtette a nagy világot. Szép volt a vidék, ékes volt a táj; elragadó a völgy, a halom. Az angyalok kara magasztalni kezdte az alkotót: „Dicsőség a magasságban Istenünknek, dicsérje őt a föld és a nagy ég!“ Hozsánna, hozsánna neki!

E méltó adót: az angyalok karának énekét, imáját kedvesen vette az Ur. És szólt hozzájok atyai jósággal: dicsőségem hirdetői! Szárnyakat adok nektek Röpüljetek oda, a földre le, az emberek közé. Őket szolgáljátok. Ott sokszor nagy sötétség uralkodik. Gyujtsatok fényt a lelkekben! Ott a hatalmas elnyomja a gyöngét, bünös uralkodik az ártatlanok felett. Csapások sujtják a földet, népét. Jajszó hallszik, könny-patak foly. Menjetek le! Gyors szárnyakon, nektek tetsző alakban, látva vagy látatlanul szolgáljatok az én gyermekeimnek: az embereknek Menjetek, legyetek; alkossatok ugy, hogy munkáitokkal meg legyek elégedve, mikor megkérdezem: mit cselekedtetek?

E szavakra elszállott az ég nyitott kapujából két angyal. Hová mentek, hová tüntek? E földön nem látta őket senki se, de, hogy itt voltak, hogy itt vannak: mindenki érzi, tudja, tapasztalja.

Sötét volt a földön Az egyik angyal oda röpült, hogy fényt adjon, hogy világosságot gyujtson. Későn érkezett. Az első testvér ártatlan vére áztatta már a földet, de szárnycsattogásától megrémült a gyilkos és lihegő futás közt hallotta az angyal szavát: *Ne ölj!* Sötét volt a szivekben, a lelkekben Egy igaz mondó próféta fejét kéri a sértett büszkeség. Megy, fut, rohan gyorsitott szárnyakon az angyal, de a levágott fő ott van már

a véres tálon. Elkésett attól, hogy felfogja a halálcsapást, de elég jókor érkezett ahoz, hogy az elnémult ajkak vádoló kiáltásával, meg egy nemzet átkával halálra üldözze azt, a ki elfelejtette, hogy a boszu mindig rosz tanácsadó. És ez az angyal járt-kelt büszke paloták ajtaján, elhagyott, szegényes kunyhók küszöbén és szava hangzott szüntelen: »*Elvész a nép, mivel hogy tudomány nélkül való!*«

A másik angyal ott csillogott az eltikkadt leveleken, majd oda szállt a kőkemény szivekbe, hogy meglágyitsa azokat; oda a sebzett lelkekre, hogy könnyeket töröljön.

Sok-sok idő elteltével a két angyal visszaszállt az égbe, hogy munkáikról beszámoljanak. És kérdé az Ur: no fiaim, mit cselekedtetek?

És szólt az első: Uram! bejártam a föld minden határit, be az emberek kebelét. Üresek és sötétek voltak a szivek. Láttam a tudatlanság vak éjszakáját; a boszuállás, irigység rémitő hullámit, láttam, hogy ezekben miként merül el az ember. Le akartam mosni a gyilkosokról a vért és nem sikerült. Kaint a megölt ártatlan testvér véres testével üldöztem halálig és mégis feltámadt Heródesben, kinek kezéhez mások vére tapadt.

Láttam, hogy kit ma hozsánnával köszöntött a világ, holnap „feszitsd meg" kiáltással földre tiporta. És mi okozta mindezt? A lelki sötétség Ah, fény kell itt az emberek lelkébe — gondolám — és kiadtam a jelszót: Világosságot! . . . És virrasztottam a tudni vágyók sötét éjszakáját; felszálltam velök széditő magasságba, lementem rettentő mélységbe, hogy megösmerjék a magasság és mélység elrejtett titkait. Utaztunk háborgó tengerek habsörényén. Eloszlattuk a távolságot. A gőz, a villám, az emberek paripája lett. Festettünk napsugárral. Gondolatainkat gyorsabban küldöttük a gyors szárnyu madárnál egyik világrészből a masikba. És mióta ez igy van: szelidebbek az erkölcsök, nincs annyi önhaszonlesés, kevesebben járnak a bosszuállás széles országutján. Az iskolák, a templomok a haladásnak igazi melegágyai. Az egyiken ez a jelszó: *Legyetek tökéletesek!* A másodikon: *Az egyetlenegy Isten tiszteletére!*

Jól van fiam — szólt az Ur — látom, hogy te derék ember vagy Remek munkát végeztél A sötétben fénylő csillag voltál. Eddig nem volt neved, de most elnevezlek: *világosság angyalának.*

— Hát te fiam — szólitá meg az Ur az előbbi társát — te hol jártál; mit cselekedtél?

— Sötét helyeken jártam én is. Láttam, hogy fekete üszkein sok leégett háznak, mint kereste az ember szorgalma

foszlányit. És nem találta. Láttam jégdúlta mezőkön a kétségbeesett népet sirni, rimánkodni; hömpölygő hullámok romboló árjába temetkezni egész vidékek lakóit. Láttam dúlt szivvel, foszlott reménnyel, mint kereste lakóhelyét a megmenekült . . és nem találta Láttam elhagyatva, romokban heverni a te oltáraidat. Áldozó népet kerestem. Nem volt sehol. Sírtak a Sion utai. Nem volt, ki meghallja. Hallottam az árvák jajszavát, az özvegyek buskeserveit. Megnéztem a párisi vérnászt, a siciliai vecsernyét; Dólet Istvánt vizbe fullasztva, Servétet a máglya izzó lángi közt; hallottam Déva vára ajtójának csattanását, mely börtöne lett a lélekszabadság nagy apostolának. Oh, sok mindent láttam . . . Voltam Világosnál . . ott voltam Aradnál. Elkisértem a nagy, a hontalan bujdosót és sorsosait idegenek közé. Hallottam fájó lelköknek lázas dobogását, hallottam, mint imádkoznak az elárvult, az elhagyott hazáért; melynek tereiről oda hallszott a halálhörgés, a rettentő siralom.

Láttam, hallottam mindezeket és aztán rezgő harmat lettem az eltikkadt virágok kelyhén, hogy tápláljam a kiszáradt föld hervadó diszeit. Majd oda szálltam a szerencsések keblébe, kik dus javaik között elnézték, hogy a csapásokkal sujtott vidékek lakói éhségtől sápadtan, kinos nyögéssel adták ki az élet utolsó lehelletét . . . és megnyitottam füleiket, hogy halljanak, szemeiket, hogy lássanak, s midőn jéghideg keblökbe dörögtem, hogy: *a jó kedvü adakozót szereti az Isten!* — mint az a régi *Józsefnek* inség idején — megnyitották keblökkel szivöket és lett öröm, hála a népek ajakán, hogy a gondviselő Isten róluk gondoskodott. E munkámmal sziveket lágyitottam, könnyeket töröltem; az Ur romban heverő oltárit felépittettem, hogy ne sirjanak elhagyatva Sion utai. — Majd rezgő *könny* lettem sok ember szemében. Az árvák kezébe kenyeret adtam. Az özvegyek bánatos sorsát megvigasztaltam Azt miveltem, hogy a sánták járjanak, a vakok lássanak Elárvult egyházak kopár mezejére munkásokat vittem, kik egy élet összes keresményét ott hagyták, oda áldozták annak oltárára, hogy mint egy jóltevő istenség tündököljenek időtlen-időkig. Az Augustinovicsokat, Berdéket, Baldácsiakat én fedeztem fel. Nekik mutattam meg a sok vérző sebet és azok bekötötték — Vajjon példáikat követik-e mások? — azon gondolkozom. Szobrot emeltem az elesett hősöknek. A bitófák helyét szentté avattam A honszeretet lobogó tüzével hőssé varázsoltam a gyávát, ifjuvá az aggot s jelszóvá tettem milliók ajakán: *Hogyha el kell esni nosza: Mi essünk el, ne a haza!*

Jól van, jól van drága gyermekem! Te a sötétben fénylő nap valál. Az én képemet az emberekre nyomtad, hallhatatlan-

ságokat biztositottad. Minek nevezzelek? Légy te a jóság angyala, hisz nyomodban áldás, béke, boldogság születnek.

És most kedves gyermekeim, bontsátok ki szárnyaitokat njra! Szálljatok vissza az emberek közé. Nélkületek rideg, kihalt lenne a föld és az emberi kebel Még sötét van sok ember szivében. Világoljatok! A bűn még dicsőittetik. Szerezzetek az erénynek diadalt! Még vannak sánták, bénák, vakok. Tanitsátok öket járni, látni! Még hallszik a jajszó, a keserü zokogás. Fakasszatok ezernyi örömkönnyeket! Az elárvult hazának kínos sebét gyógyitsátok a honszeretet büvös olajával Még van széthuzás, durva irigység. Tegyétek egygyé a sziveket. Még baj van baj, hogy több a korcsma, mint a templomok és iskolák összesen. Tegyétek, hogy apadjon az egyik és szaporodjanak azok a helyek, melyeken a közmüvelődés, boldogulás zászlói lengenek! E czél elérésében legyetek ha kell: zuzó vihar, enyhe szellő; háborgó hullám, csillogó harmat; fagyos lehellet, mely jéggé dermeszt; vagy a részvét meleg könnye, mely sziveket lágyit. Sebbezzetek. Gyógyitsatok. Romboljatok. Épitsetek!

A jelzett tanácsok után leszállottak az angyalok a földre, hogy elvégezzék a munkát, mely reájuk bízatott És szólták, szólják a nagy czél érdekében az Isten izenetét: Emberek! *Ha nem tehetitek meg mindazt, a mit akartok, akarjátok azt, a mit tehettek!*

Deák Miklós.

Nők világa.

Az „Unitárius Közlöny"-ben a „Nők világa" czimü rovatot mindig igen érdekkel olvasom, és annak a rovatnak a fejlődését éber figyelemmel kisérem és kisértem mindig. Igen, mert most a nők világa olyan világ, a milyen régen nem volt és a miről a régi magyar intelligens nöknek még csak fogalmuk sem lehetett Most a nők (tisztelet a kivételeknek) nem a gazdasszonyságon, nem a gyerek jó nevelésén, nem a család felvirágoztatásán és a férj boldogitásának előmozditásán munkálódnak, hanem most azt hiszi minden nő, hogy ha nem bicziklizik, ha nem korcsolyázik, ha nem tud zongorázni és francziául beszélni jól-rosszul, ha nem megy minden nyáron fürdőre és minden mulatság nem az ő védnöksége, elnöksége vagy rendezése alatt történik, akkor ő nem uri nő és boldog nem lehet. Pedig hej! a ki azokban és ott keresi a boldogságot, az nem találja fel soha, legalább én azt hiszem, mert az a fény, az a

rideg mulatság, mi egy időre leköti és elvakitja, az nem boldogság. Ha minden nő, a kalandos élet helyett, maga szaporitja a baromfiakat, és maga készíti el férjének az ebédet, a mely neki kevesebből, jobban és izletesebben sikerül, mint a cseléd-nek a többől, ha maga neveli a gyerekeit, s főleg a lány gyerekeit, végül ha hű nő, gondos gazdasszony és édes anya, akkor biztosit a családjának édes otthont és férjének boldogságot s kedvet a munkához, magának lelki örömet, megelégedést, a mi szintén a boldogság maga

És higyjék el kedves nő társaim, hogy ha mindnyájan ilyeneknek nevelnők a leányainkat, s velök nemcsak a divatot, nemcsak a fényüzést, hanem a krajczár becsét és a munka üdvösségét is megismertetnök, kevesebb volna a boldogtalan családi tüzhelyek száma, kevesebb volna az öngyilkos férj és kevesebb volua a megbukott és tönkre jutott család. Mert bár én is nő és anya vagyok, de 8 évi tapasztalat után bátran és nyugodtan merem mondani, hogy „keresd az aszszonyt.“

Ismerek anyákat, kik a lányaikat neveltetik, de nem nevelik, s mikor haza jőnek valamely nevelő-intézetből vakáczióra, nem állitják a konyhára, hogy ott valamit megtanuljanak, sem a varrógép mellé, sem a szobába tisztogatni, vagy a kertbe virágot, veteményt ápolni, fejleszteni, hisz szerintök az már szégyen nekik, ők már ellehetnek anélkül is, hisz már ugy sem fognak főzni soha, s igy mikor kikerülnek az iskolából diplomával, minden egyéb kitelik belőlük, csak nő és gazdaszszony nem. Ismerek olyan diplomás nőt, kinek a husleves főzésről csak annyi fogalma van, hogy megfőzi a hust vizbe és szerinte kész a hus-leves, a mi szorosan véve igaz is, de egy jó gazdaszszonytól mégis ilyen hus-levest nem várnak.

Mindezeket tudva, ismerve, lehet-e csodálkozni, hogy oly sok vén leány és oly sok agglegény van, mert a ki nősülni akar, háromszor is meggondolkozik, mielőtt megtenné, s méltán, mert már azzal sem lehet tisztába, hogy a főzés melyiké lesz?

Mint minden szabály alól, ugy ezek alól is lehetnek kivételek, de azok csak egy-egy igen nagy fizetésü, nagyvárosi hivatalnokok nejei lehetnek. A többinek bizony jobb lenne a mindennapi életre szükséges dolgok elsajátitására is gondolni.

Derzs, 1899 aprilis hó 12. **T . . . né, Péterffy I.**

A hit-szeretet bizonyitéka. Bokor Zsuzsánna és Deák Lina évek óta eltávoztak községükből Karácsonfalváról Romániába, de a mult évi urvacsorai alkalmakra és az idei husvétra a bort szivesek voltak kiállitani. Ime a távolban is mint nyilvánult az igaz szivben a hit-szeretet! Szent vallásunk Márthái és Máriái legyenek áldottak örökkön-örökké!!

A szobában. A nagyobbik leány férjhezmenetele után az anya és kis fia ilyen párbeszédet folytattak:

Anya: No Viktor, most már Fülöp is a mama fia.

Viktor: Akkor hát mossa meg mama az ő fülét is.

Vendég volt ebédnél. A házi aszszony, ujra meg ujra kinálta a vendéget, hogy vegyen.

A kis fiú (6 éves) a testvéréhez súgva: oh bár csak engemet ugy kinálnának, mint azt a vendéget, tudom hogy én vennék.

Egy nőtagtól.

„Igen sajnálom, hogy egy előfizetőt sem tudtam beküldeni, de itt olyan pápista világ van, hogy fáj a lelkem érte.

Volt eset arra, hogy midőn mondtam, hogy unitárius vagyok, végig néztek rajtam, hogy vajjon az emberek fajához tartozom-é?! Én sajnálkozva kérdeztem: nem ismerik azt a szép vallást?“

Ezernyi ezeren vannak, a kik nem ismerik s a kedves nőtag esetéből is az a tanuság, hogy nemcsak a férfiaknak, hanem a nőknek is tisztában kell lenni vallásunk elveivel, hogy adhassák meg a fölvilágositást. Ilyen nagy feladat vár kedves tagtársra is. Csak kitartással és buzgalommal tovább is. Üdvözöljük. *Szerk.*

„Szivemet hozzád emelem.“ Boros György theol. tanár női imádságos könyve, kapható szerzőnél Kolozsvárt, vászonkötés 1 frt 20 kr., bőrkötés 3 frt, bársonykötés 5 frt, kiválóan diszes bőrmunka 7 frt. Vasárnapi Ujság. Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hivők vallásosságát az égi megnyugvás felé s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot. Aranyosvidék. . . Ihletett költői lelke az emberi élet minden viszonyaira megtalálta a vallás és költészet zománczát. Ellenzék. Mondatai lekötik, megragadják figyelmemet. Egy megbecsülhetetlen kis imakönyv ez. . . Magyar Polgár. Vigaszt nyujt a szenvedőnek, reményt önt a csüggedőbe. A vallásos szellem fejlesztését tüzte ki czéljául. Székely Udvarhely. A könyv nők számára van irva, de növendék ifjak, sőt férfiak is sok erkölcsi haszonnal olvashatják az áhitat óráiban. Székely Nemzet 1898. nov. 28. Boros könyvében a hivő imádkozik, kinek mélyésges szive van, mely könnyen emelkedik érzelmeinek szárnyain a magasabb tájak felé. Pesti Hirlap (Nov. 14.) „Kedves és poetikus módon mondja el az ájtatosságokat s a szép emelkedéseken kivül imádságokat is közöl.“

Enyém-tied.

(Williams.)

Kisérte rég a messzeség,
De törbe ejte szivem,
Egy égi lény leszálla most
Vezetni hiven.

Eloszla már a dicssugár,
Nem volt babérja, éke:
Jutalma — gúny; de tiszta sziv
Királyi széke.

Az égi kegy mi sokra megy,
Mit adjak én cserébe:
»Szived, fiam« — s én szomorún
Omlék elébe.

A hang mereng, fülembe cseng:
»E hely emitt tiéd lesz«:
S mig árva szivem küzd, haboz,
A könnye kedvez.

»Ne ingadozz,« — igy áradoz,
Szelid ölére vonva:
Szeretve *igy*, szegény szivem
Nem is szoronga.

Szemünkben ég sugárza még,
S a köny patakza menten.
»Enyém-tied? király, hisz' ezt
Rég elfeledtem.«

Józan Miklós.

Egy kis főtanács.

Ápril. 9-én Kolozsvártt egy kis főtanács számba menő gyülést tartott a mult évi Főtanács kiküldött bizottsága. Jelen voltak: Ferencz József püspök, báró Petrichevich Horváth Kálmán főgondnok, elnökök; Ajtai János (H.-Almás), Benczédi Gergely, Benkő Mihály, Boros György, Boros Sándor, Csifó Salamon (Árkos), Fekete Gábor, dr. Gál Kelemen, Gál Jenő, Gyulay Árpád, Kelemen Albert (Maros-Vásárhely), Kisgyörgy Sándor (Vargyas), Kozma Ferencz, Lakatos Ferencz, Molnár Sándor, Nagy Gyula, Nagy Lajos, Orbók Ferencz, Szentiványi Gyula, (Farnos) A gyülés tárgya az egyház főhatóságai szervezeti szabályainak és ügyrendjének megállitása. A főt. püspök ur szivélyesen üdvözölte a megjelent tagokat és jelentést tesz a bizottságok müködéséről. A főt. püspök ur a zsinati, Fő- és K tanácsok ügyrendjét, Kelemen Albert esperes az egyházkörök és egyházközségek ügyrendjét, a pénzügyi bizottság egy pénzkezelési szabályzatot és pénztárnoki utasitást készitett, a közigazgatási, pénz- és tanügyi jegyzők az ügykezelésről tettek jelen-

test. Bejelentette elnök, hogy a tanári pragmatika és a b. e. nyugdijszabály, a pénztárkezelési szabály munkában van, a b. e. fegyelmi szabály revizio alatt áll.

A tárgyalás sorrendje fölött hosszasabb eszmecsere volt, melyben részt vettek a püspökön kivül Fekete G., Kelemen A., Kozma F, Gál J, Mikó I. Előadó Boros Gy. felolvassa a Főtanács vonatkozó határozatait és az E. K. Tanács szervezetét. Ezután tárgyalás alá vétetett a titkári hivatal szervezetére vonatkozó szabályzat, melyet Benkő M. készitett. Boros Gy., Szentiványi Gy és Kozma F. felszólalása után elejtetett a tervezetnek az a része, hogy a titkár ellenőr is legyen. A biz. megállapodott abban, hogy a szervezeti szabálylyal együtt az ügyrend is dolgoztassék ki, s a szövegnek a megállapodás szerinti. elkészitésére kiküldötte Kozma F elnöklete alatt: Benkő Mihály, Boros Gy., dr. Gál K. és Lakatos F. tagokat. Ezután a pénzkezelésre vonatkozó szabályzat vétetett elő A lényegesebb elvi jelentőségü megállapodásokat következőkben közöljük:

A *titkár* az egyház összes ügyeinek előadója, a püspöknek titkára. Fizetése 1200 frt, lakpénz 300 frt; 5-öd éves korpótlékra igénye van és a tanári nyugd. intézetnek tagja. Szolgálati ideje 40 év. Pályázat utján, titkos szavazattal töltetik be élethossziglan, jogi, tanári és papi diplomás egyének közül. Az E. K. Tanács irodájának vezetője, a levéltár őre. Mint előadó, minden ügy mellett irásban adja be előadói véleményét. A Főtanács elébe az évi jelentéseket elkésziti és minden határozat kiadásáról gondoskodik; az E. K. Tanács határozatait az elnökkel együtt aláirja. Az irodában alkalmaztatik egy irnok 500 frt, egy dijnok 300 frt, egy szolga 400 frt fizetéssel. A pénztár kezelése egészen modern alapra van fektetve. Két főtisztje lesz: pénztárnok és ellenőr, a kik együtt külön helységben müködnek, hivatalos órákat tartanak. A számvitel felülvizsgálására két számvizsgáló alkalmaztatik.

A pénztárnok fizetése 1200 frt, választatik 5 évre; az ellenőr fizetése 600 frt; egy számvevő fizetése, ki egyszersmind előadója a p. ü. bizottságnak: 400 frt; a másik számvevőé 300 frt.

Az E. K. Tanács külön választott tagokból áll. Alapszabályait a mult évi Főtanács állitotta meg, az eddigi ügy és hatáskörrel. Eljárásában az lesz a lényeges változás, hogy havonkint egyszer vagy kétszer tart gyülést, mert az uj rendszer azt hozza magával, hogy csak az elvi jelentőségü ügyekben határoz az E. K. T., egyebek elnökileg intéztetnek el. Az elvi jelentőségü ügyekben szakvélemény adásra bizottságok szerveztetnek:

Pénzügyi bizottság 9 taggal, melyből kiválik mint önálló bizottság a számvevőség és pénztárvizsgáló bizottság. A p. ü biz előadója az egyik számvevő.

Jogügyi bizottság áll 5 tagból. Előadója a jogügyész.

A nevelésügyi bizottság tagjai a tanárok és 3 külső egyén. Elnöke egyik főisk. gondnok Előadóját maga választja a müködő tanárok közül.

A b. e. nyugd. bizottság, van 6 tagja. Előadó a pénztárnok.

A bizottságokhoz utalt ügyeket az elnök veszi át. A bizottságoknak önálló inditványozási joguk van Minden ügyben irásos jelentést tesznek.

Az E. K. Tanácsnak és a Főtanácsnak is jegyzőkönyveit a főjegyző vezeti, kinek tiszteletdija 250 frt. Az eddig alkalmazott tisztviselők fizetése és tiszt. dija volt 2940 frt, az ezután alkalmazandóké lenne 5450 frt, vagyis, hogy az uj szervezet szerint a teljes átalakulás megtörténhessék, szükség van 2590 frtra. A jul 2-re összehivott rendk. Főtanácsra vár az a nagy föladat, hogy ezt a szép tervet részben vagy egészben megvalósitsa.

Irodalom.

The Hungarian Review. Budapesten Grossfield J. szerkesztésében angol nyelvü társadalmi és iparérdekü hetilap jelent meg. Czélja az, hogy a hazai érdekeket az angol olvasó közönség előtt szolgálja Első ilyen vállalat hazánkban. Méltó minden támogatásra. Ára egy évre 12 frt, félévre 6 frt. Megrendelhető Budapesten, Erzsébet-körut 49. sz.

A protestantismus a reformatiókor keresett egy védő gátat, vagy várat, a melyhez támaszkodva megvédhesse magát a katholicismussal szemben. A pápai tekintéllyel szembe állitotta az irás tekintélyét, az ember pápával a papir pápát. A gondolat helyes volt, az eszme kitünő, de nagy hibája volt, hogy az irás erejét az iráson kivül álló hatalomban, helyesen szólva egy mysteriumban, az ihlelet és az irás csalhatatlansága tanában kereste Azt gondolta, hogy ha hasonló fegyvert használ, biztosabban győz. Csalatkozott. Ő maga, vagyis saját fiai forgatták föl az ihletés tanát, hogy fölépitsék a benső tartalom, a való tekintélyét A ki ingatag alapra épit, el lehet készülve, hogy hiába való saját keze munkája. Igy járt Dr. Erdős nagy számu elődével együtt. Maga bevallotta, hogy a trinitarismus tana megfoghatlan, érthetetlen, hihetetlen, s mégis bizonyitni akarja,

hogy megfogható, érthető és hinni kell Itt is az az egyik főbaj, hogy olyan alapra épit, a melyet a harmadik-negyedik században — jobb foglalkozás hiányában — nagy nehezen, innen-onnan összemesterkedtek a keresztény theologusok. Szerzőnk ott látja a Fiut már a teremtésnél, midőn Isten ekként szól hozzá: „Teremtsünk embert“ (Gen. 1.26). Sokféle látás lehetséges, kivált ha valaki azt hiszi, hogy ő behunyt szemmel is lát, de itt az, a ki a biblia szövegét tudja olvasni s a ki azt is tudja, hogy egy dolgot, gondolatot vagy eszmét egy-két szóból megérteni nem lehet, nyitott szemmel és közönséges emberi értelemmel nem azt látja, a mit Sz., hanem azt, a mit a Gen. egész fejezete, s e mondat következő része is tanusit, hogy a héber iró, rendes szokása szerint megváltoztatta beszédmódját. Sz bizonnyal ismer sok olyan embert, a ki közbeszéd közben is nagy hamar átcsap az „én“-ről a „mi“-re, „te“-ről az „ön“-re a nélkül, hogy annak bármi különös nyomatéka volna. A Gen. irója is azonnal visszatér rendes beszédmódjához, még ugyanabban a mondatban, ugyanarról beszélve Az a furcsa, hogy Sz azt az egyedüli helyet, a melyben a „három“ és az „atya, ige és a szentlélek“ együtt emlittettek (1. Ján v. 7.) nem emliti. Hát ez azt bizonyitja, hogy a bibliai kritika eredményei előtt meghajol Tudja, hogy az a hely nem bibliai, hanem becsusztatott. Jól tette, hogy kihagyta. Ily módon idővel rá jő arra is, hogy: „*Én* kérem az Atyát és *Ő* nektek *más* vigasztalót fog adni“, *más* szava nem a szentlélek-Istené, hogy a fiu nem *Adonai*, a megváltó nem a *logos* s hogy ezt már nem is kell erőltetni. Le járt az ideje.

Régi dolgok.

Falusi egyesület Tordátfalva Udvarhelyszéken. Ismét egy bizonyitvány arra, hogy a magyar is csak akarjon, tud, tehát, hogy neki is van lelke, eszmélete s mivelődési fogékonysága; csak buzditás és példa kell! Tordátfalva közönsége egy ujabb mivelődési egyesülettel segité kis honunk haladását. A testület már 40 részvényeseket számlál, kik szántó földekkel, pénz és más kitelhetőkkel annyira segitették gyarapulni szándékok valósitását, hogy a legszebb reménynyel biztat minden haladás barátot. Czéljok az ujság olvasáson kivül magokat a számvetés és gazdálkodásban előbb segiteni, földeiket egyszerre és idejében mivelni, s ha valamelyikök barma lebetegül, az egyesület kitelhetőleg segiti az elmaradottat Czéljuk az isteni tiszteletre serkentés is, miszerint templomozás előtt az egyesülési házhoz gyülnek, s innen illő rendel kisérik elnökjöket a sz. egyházba

Mind oly czélok, mik méltó föladatai kis hazánk erkölcsi és gazdasági jobbulhatásának, mind oly szándékok, melyek érdemesek volnának minden falvak és helységek követésére; érdemesek minden elfogulatlan további figyelmére és kitelhető pártolására.

Isten nekik adjon sok áldást, és több követőket! 1839.

Közli a Vasárnapi Ujság.

Budapesti levél.

T. Szerkesztő úr! A mi csendes és békés egyházi életünk közelebbről az ország nyelvére került. Engedje meg t. Szerkesztő úr, hogy az Unitárius Közlöny olvasóinak, kiket ez a kérdés — hiszem — nagyon érdekel, elmondjam a valót. Mióta Gál Miklós a lelkészünk, csendes és békés életünk van. Az eddigi nagy idegen források elapadtak, de azon mi a kik akkor is unitáriusok voltunk, a mikor még papunk sem volt, nem sokat törődtünk Természetesnek találtuk és rendes munkánkhoz láttunk. Buzgó papunk Gál Miklós háza kedves találkozó helyünk lett többünknek A mellett a téli összejövetelek, melyekben részt vett minden rendü és rangu ember s még a nők is, vonzóvá lettek. Egy kis felpezsdülést éreztünk, a mi nekünk jól esett. Az ugynevezett „megcsappanást" nem éreztük. Látszik hogy nem volt természetes. Mi természetes uton óhajtottunk haladni, s ebben papunk Gál Miklós igen lelkes vezetőnk volt. A mult évben egy hősies elszántsággal lepett meg. A mellett hogy télen, nyáron minden vasárnap prédikált, magára vállalta a nagyszámu tanuló vallásos oktatását. Nagy megpróbáltatás volt, de ezen nem ijedtünk meg annyira, mint azon, hogy papunkat gyakran huzamos ideig nagyfoku csúzos bántalmak kínozták. A mult nyáron fürdőkurát vett igénybe. Javára szolgált, de ugy látszik nem egészen, mert a baj az ősszel ismét jelentkezett.

Ezelőtt egy pár héttel egészen váratlanul, azzal lepett meg: hogy beadta lemondását Nem hittük el, de a héten szomoruan meggyőződtünk, midőn megkaptuk a közgyülés tárgysorozatában a lemondást is. Megkisérlettünk minden rábeszélést, de kárba veszett. Hát eddig még minden csak türhető lett volna, mert a mi dolgunk volt, de a mult pénteki napon tetőpontra jutott fájdalmunk és boszuságunk. Egyik könyomatos ujság a lehető legroszabb indulata koholmányt, vádat és rágalmat bocsátotta világgá lelkészünk ellen Vádolja szeretett főpásztorunkat, bele vonja főgondnokunkat Daniel Gábor urat is.

Ezen czikkek hatása alatt április 22-én tartottunk először, keblitanácsi, folytatólag közgyülést, mely ugy a megjelent hivek száma, mint a tárgysorozat érdekességénél fogva az egyházközség megalakulása óta tartott gyülések közt talán a legnépesebb volt. Egy tüntetés, mely elragadott mindenkit.

A tárgysorozat csak három pontból állott u m. 1 A számvizsgáló bizottság jelentése a mult évi számadások megvizsgálásáról és ezzel kapcsolatban a f. é. költségvetés megállapitása 2. Keblitanácsosok választása. 3 A lelkész lemondása.

Az emlitett czikkek közrebocsájtója valószinüleg nem számitott arra, hogy közleményével éppen ellenkező eredményt fog elérni, mint a mit czélul tüzött ki, mert a gyülés lefolyása egészben véve, a támadó czikk egyhangu elitélése, a méltatlanul megtámadott lelkész melletti osztatlan lelkes tüntetés volt.

Ki lett fejtve és a megvizsgált számadásokkal igazolva, hogy a jövedelmek csökkenésére, az alapok fölhasználására vonatkozó vád teljesen alaptalan. Konstatáltatott, hogy a lelkész a legnagyobb ügybuzgalom és lelkiismeretességgel, fáradhatlan szorgalom és odaadással teljesitette állásából kifolyó kötelességét ugy a lelki, mint az administrationalis ügyekben és ennek elismeréséül ugy a kebli tanács, mint a közgyülés egyhangulag megszavazott részére jutalmul 500 forintot. A lemondás egyelőre sajnálattal tudomásul vétetett ugyan, de az a feletti végleges határozat egy közelebbi gyülésre halasztatott, — mert a főt. püspök ur erre nézve az egyház véleményét kérte és ilyen komoly ügyben elhamarkodva nem lehetett határozni. A közhangulatból itélve, a határozat valószinüleg az lesz, hogy Gál Miklós lelkészünket, ha lemondási szándékától nem akarna véglegesen elállani, kisértse meg legalább arra rábirni, hogy állásában egyideig még megmaradni sziveskedjék, mert ugy a maga, mint az egyház érdekének jobban megfelelő. A közgyülésen tanusitott buzgóság és ügyszeretet jó hangulatot és a jövő iránt megnyugtató reményt ébresztett mindenkiben. **fár.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az unitárius zsinat** idejéül az E. K. tanács augusztus 27-ik napját tüzte ki. A zsinat Székely-Keresztur városban fog tartatni Ugyanott, a hol most 20 éve, 1879-ben. Reméljük, hogy angol vendégeink is lesznek, de azt bizonyosra vesszük, hogy a székely unitáriusok ezernyi-ezeren fognak összeseregleni a Gagy, Nyikó és a Homoród vidékéről s más helyekről. Bizonyosan lesz gondoskodva arról, hogy a gymnasium udvarán részesülhessenek alkalmas egyházi beszédek hallgatásában és urvacsora vételben mind, a kik jelen lesznek. A vidéki dalkörök itt egyesülve megható éneklést teremthetnek. A zsinatnak egyik főczélja a vallásos érzés és együvé tartozás ápolása ezen az uton hathatósan el lesz érve.

— **Dr. Martineau** a világhirü philosophus — az Inquirer értesitése szerint — kitünő egészségnek örvend. April. 21-én fogja betölteni 94-ik évét. Már nem rendelkezik a 80 éves férfi ama csodás erejével és munkakedvével, a mely legnagyobb müveivel ajándékozta meg a világot, de ily szép korban ritka ember érez oly csekély bántalmat, mint ő. Majdnem minden nap kikocsikázik és élvezi a tavaszi természet ujuló pompáját.

— **A Berde Mózes hagyatéka** ügyében Molnár Sándor jogügyész, ki a perben az egyház képviselője volt, megtette már végleges jelentését és számadását miután a Márkos-ági rokonok a pertől elálltak s a végrendeletet elfogadták. A per lebonyolitása az unitárius egyháznak tetemes áldozatba került, de most már eljutott oda, hogy a szép örökséget birtokába veheti rövid idő alatt. A korpádi birtok miatt Berde Béla még pert folytat az egyház ellen, de ez is talán véget fog érni nem sokára.

— **Kolozsvár utczáinak** sok helytelen nevök volt, a melyeket megkellett változtatni. A város közgyülése április 17-én hozott határozatával mintegy 60 utczát látott el uj névvel. Ezek közül lapunk olvasóit érdekelni fogja, hogy a főiskola és a templom között kezdődő szappan-utcza a Dávid Ferencz, a leányiskola s ezután az uj főiskola előtt elhaladó szappan-utcza Brassai, a Sala-Gálfalvi telken levő épületek melletti Kriza, és egyik ó-vári-utcza János Zsigmond nevet kapott. A belmagyar-utcza lesz Kossuth Lajos utcza.

— **Parker élete** megirására Chadwick, amerikai unitárius lelkészt bizta meg egyik kiadó czég. Az irót erre a nagy föladatra kiválóan alkalmasnak itélik. Nagy öröm lesz mindnyájunknak egy ily remek, munkás életnek tiszta és hü képét látni.

— **Az Inquirer** egy levelet közöl lapunk szerkesztőjétől, mely megemlékezik a parlamenti nagy átalakulásról s különösen arról is, hogy a ház egyik alelnöki székébe egy unitárius férfiu, főgondnokunk hasonló nevü fia, dr. Daniel Gábor jutott; ő az első unitárius, a ki ehez a magas álláshoz jutott. Végül figyelembe ajánlja az angol unitáriusoknak, hogy az idén Székely-Kereszturt lesz zsinat, ugyanott, a hol most 20 éve Gordon és Chalmers lelkészek jelen voltak s meghivja az angolokat a zsinatra.

— **Uj püspök.** Dr Bartók György szászvárosi lelkészt az erd. ev. ref. egyház megválasztotta püspökévé. Szerény, munkás és tanult férfiu, kinek kormányzásától felvirágzást remélnek hivei. Mi testvéries melegséggel üdvözöljük és reméljük, hogy a hitélet mezején megfogjuk találni a módot és az eszközöket is arra, hogy az evangeliumi tiszta élet érdekében vállvetve dolgozzunk. Az uj főpásztor legyen üdvözölve!

— **Hálás köszönet.** Tekintetes özv. Végh Benjáminné urasszony egy aranyszegélylyel ellátott bordó bársony takaróval diszitette fel az Ur asztalát a husvéti ünnepek alkalmából. E kedves, drága ajándékkal a nemes szivü urhölgy kedves férje emlékét ujitotta fel a feltámadás ünnepén. Özv. Pap Sándorné szintén ez alkalommal elhalt leánya: Boros Sámuelné emlékét egy szép urasztali takaróval, a maga vallásos, mély érzését pedig a papiszéket diszitő csinos takaróval örökitette meg. Áldás legyen a drága halottak kedves emlékén! Hálás köszönetünk pedig egyházunk nevében száljon el azokhoz e sorokban is, kik kedves adományaikkal husvéti örömet szereztek gyülekezetünknek Tordátfalván, 1899. ápr. 17-én Pap Sándor s k., gondnok, Deák Miklós, unitárius pap.

— **Négy esküvő s egy keresztelő** szinhelye volt a h.-ujfalvi unitárius templom husvét harmadnapján. E napon részesültek egyházi áldásban Birtalan András és Sós Judith, Benedek András és Vas Juliánna, Sikó Lajos és Benedek Juliska, Kovács Domokos és Sikó Károlina. Az uj párokat Tibáld József ujtalvi lelkész szép beszédben áldotta meg.

Kovács Domokost és nejét Karácsonfalván az özvegy anyai hajlékban Demeter Dénes karácsonfalvi pap szintén megáldotta a család óhajtására.

— **Uj lelkészek.** A főtisztelendő püspök ur, Lőfi Ödön oxfordi akadémiát, ki már egy év óta N.-Ajtán mint helyettes lelkész működik, ugyanoda rendes lelkészszé, továbbá Székely Ferencz isk. főnököt Városfalvára rendes lelkészszé kinevezte. Üdvözöljük!

— **Szentábrahámi Mihály püspök emlékére** az unitárius hittani intézet önképzőköre május 28-án d. u 5 órakor a főiskola dísztermében ünnepélyt rendez, melyre az érdeklődő közönséget szivesen látja az önképzőkör.

— **H.-Karácsonfalván** márcz. 15-ét lelkesedéssel ülték meg a januárban alakitott egyh. vegyes dalkör és olvasókör kezdeményezésére. Az emlékbeszédet Demeter Dénes elnök mondotta, szavalt: Kelemen Lajos tanitó, Barabás Irma, Benedek Anna, Béla József, bezárta az ünnepélyt Benczédi Mózes tanitó, karnagy. Közremüködött a dalkör, polgári és czigány zenekar. Estve kosaras tánczvigalom tartatott, melynek tiszta jövedelme az olcsó belépti jegyekből 11 frt, mely a két testület között megoszlott. A dalkör harmoniumot és énekes könyveket szerez be.

— **Az unitárius főtanoda ifjusága** ez évben is megtartja jó hirnevü tánczmulatságát junius 3-án. A rendező bizottság élén dr. Gál Kelemen elnök, Benczédi Andor alelnök, Ürmösi József titkár és Pap Domokos pénztárnok állanak. Remélhetőleg ez évben is az eddigi jó hirnévhez méltóan fog sikerülni.

— **Indiában** az unitárismusnak nagyon szép jövője van. Nem- csak az angol és amerikai unitáriusok, hanem a benszülöttek is buzgón terjesztik e tiszta és egyszerü vallást. A télen egy népes gyülés volt a Khasi halmok között Nongtálángban, hová számos követ gyült össze. A benszülöttek közremüködtek Edwards angol lelkész urral. Délelőtt és délután is gyülést tartottak, melyeken számos egyházi szónoklat mondatott el. Mindenik szónok azt hangsulyozta, hogy a szellemi életet kell mivelni. Az unitáriusok már tul vannak a haladás első fokán, t. i. elfeledték az ördög imádást és elfogadták az egy igaz Isten imádását. Következik a második fok: a lelki élet mivelése és a szervezkedés utján való megerősödés. A test ne legyen akadálya a léleknek. Három helyen tartottak egyházi beszédet a szabadban.

— **A zárda** A középkor nem szerette a világosságot, szerette pedig a sötétséget. Ebből kifolyólag sötétbe zárta a tudományt és a hitet is. Egyik sem teremhetett szép és egészséges gyümölcsöt, hanem halvány, ferde és erőtelen torzhajtásokat. A világosság hirdetői, a papok régen mind onnan a sötét zárdából kerültek ki, hogyan származhatott volna tölük igaz örömhir és egészséges tanitás Hogyan beszéltek volna ők a derült, fényes, csillagos égről, hogyan vezették volna ők a menyországba az embereket, mikor ők a pokol közelében laktak. Az a rendszer, a mely a sötétséget szereti, találhat hiszékeny követőkre, de nem talál öntudatos hivőkre.

— **A deésfalvi unitárius egyháznak** tkts Hadházi Sándor kolozsm. ellenőr egy hivatalos bélyegzőt, kedves neje pedig egy gyönyörü himzésü urasztali pohártakarót ajándékozott Ajándékozóknak a legmelegebb hálás köszönetet nyilvánit az egyházközség. Body Sándor gondnok

— **Kegyes adományok** Maroskörben. (Folytatás) Szentháromságon: Berzenczei Istvánné ő nagysága négy versen urvacsorai bort 5 frt, Pap Sándor lelkész négy versen urvacsorai kenyeret 4 frt. Ny.-Szt-László: K. Nagy István ur a négy ünnepre urvacsorai kenyeret és bort 6 frt. Az egyházközség tagjai az 1898-ban konfirmáltak emlékére diszes bársony szószék takarót, készitett Nagy Margit 10 frt. Nyomáton: Id. Sófalvi Márton gondnok és neje Tóth Zsuzsánna selyem urasztali teritőt 3 frt 50 kr. Ny.-Gálfalván: Urva-

csorai kenyeret adtak egy-egy ünnepre Keresztesi Albert, Fekete Mózesné, Bakó Balázsné és Zsigmond Lajosné 4 frt, Gál Elek lelkész az iskola csengetyü elhelyezésére egy szál cserefát 2 frt. (Folyt. köv.)

— **Szász András** vadadi lelkész ifju neje Nagy Zsuzsánna április 8-án meghalt. Részvéttel osztozunk a korai veszteség miatti bánatában.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Számos példa bizonyitja, hogy az egyházközségből kiköltözöttek igen szép és maradandó jelét adták az ősi szent hajlékhoz való ragaszkodásuknak. Egy lelkésznek 10—20 levélbe kerülne, hogy hiveit fölkeresse, atyai buzditó szavakkal ellássa a távol levőket. Milyen jeles példáit találjuk Pálnál az ilyen pásztori leveleknek. Az egyházközség bizonnyal szivesen hordozná az ilyen levelezés irodai szükségleteit. Az egyházi főhatóság az ilyen szolgálatért méltán honorálná meg a lelkész buzgóságát egy Kovács Dénes-Bencze Anna alapitvány dijjal.

A fiók-egyletek — ugy látszik — nagyon nehezen tudnak gyülést tartani, mert a központi Választmány terjedelmes fölhivására még csak az udvarhelyköri adott választ, már pedig a tervbe vett közös actio csak ugy vezethet sikerre, ha kellő időben fogunk hozzá, azért lapunk utján is kérjük a t választmányokat, hogy május hónapban mulhatlanul válaszoljanak.

A D. F. E. uj tagjai. A mult számban közöltük a f. év három első hónapjában belépett uj tagok névsorát Április hóban beléptek: György Árpád Segesvár (bej. Bedő Sándor), Bohatsek Józsefné Zsidve, Benczédi Mózes, Béla Pál, Olvasókör H.-Karácsonfalva (bej. Demeter Dénes), Szabó Sándor H.-Szt.-Pál (bej. Egyed Ferencz), Stolcz Adolf Nagy-Kikinda, Stolcz Alfonzó (2. bej. Varga Dénes) Dr Rendes Miklós Budapest Köszönet a szives közreműködőknek!

— **A D. F. E. női énekkara** Iszlai Márton énektanár vezetése alatt áldozó csütörtökön énekelni fog a kolozsvári unitárius templomban. Ugyanakkor konfirmálás lesz

A tagdijakat és előfize éseket tisztelettel kérjük, nehogy kénytelenek legyünk lapunk terjedelmét leszállitni. T olvasóink azzal méltányolhatják a D. E. E. áldozatkészségét, ha tartozásukat **pontosan** fizetik.

Öt püspök életrajzát és arczképét fogjuk közölni lapunk 7-ik számán kezdve. Az életrajzokat Kővary László vál. tag, jeles irónk fogja irni. Ezek a rajzok nagyon jól fognak illeni a Tizenkét czikkhez.

Az egylet pénztárába f. é. márcz. 23-tól ápr. 25-ig rendes tagsági dijat fizettek: Böckel Károlyné Kolozsvár, Puchmann József Szigetvár 99-re, Szász János, Szász-Lóna 96—98-re, Binder János A. Szováth 94—98-ra, Gruz Albert, Budapest 94—99-re, Székely Dénesné, Torda 97—98,ra, Lőrinczy Sándor, Torda 96—98-ra, Zoltán Béla, Moor 97—98-ra, Kanyaró Pál, Devecser, Balázsi Ferenczné, Darkó Mihályné. Dávid Istvánné Torda, Bohacek Józsefné, Zsidve, Albert János, Torda, Májai Istvánné Kolozsvár, Dr. Rendes Miklós, Budapest 99-re, Varga Zsigmond, Déva 98—99-re.

Előfizetési díjat fizettek: Pálfi János Toroczkó, Puchmann József Szigetvár, Orbók Lajos Héjasfalva, Szegedi Árpád Budapest, Péterfi Lajos Pancsova, Cs Csongvay Géza Versecz, Deák József Sarkad, Huszár János, Szegedi Zoltán, Ürmössy Jenő Kolozsvár 99-re, László Sándor Adony-Szabolcs 98-ra.

Az udvarhelyköri fiók egylet pénztárába fizettek: Lőrinczy Berta, Kisgyörgy Sándorné, Kisgyörgy Sándor, Máté János, Kiss Tamás, Tarcsafalvi Albert, Önképző Olvasókör, Unitárius hitközség Vargyas, Benedek Imréné, Gidó-

falvi Benedekné, Pál Ferenczné, Pál Ferencz, Bedő József, Sándor Márton, Deák Lajos, Egyed Albert, Bekő Mihály, Unitárius hitközség H.-Okland, Tibáld József, Deák Mózes H.-Ujfalu, Demeter Dénes, Demeter Dénesné, Unitárius hitközség H.-Karácsonfalva, Unitárius hitközség, Ajtay János, Péterfi Áron, Kriza Sándor, H.-Almás, Unitárius hitközség, Dombi János H.-Szentmárton, Unitárius hitközség, Vári Albert, Vida Sándor, Sándor Mózes Kénes, Vida Géza Lókod, Unitárius hitközség, Gál József Recsenyéd, Unitárius hitközség, Bencze Dénes, Egyed Ferenczné, Dimén Domokos, Dimén Sándorné, Szabó Mózes, Török József (97—98-ra) H.-Szentpál, Egyed Balázs Sz.-Udvarhely, Unitárius hitközség, Kis György Jánosfalva, Mátyás János, Zsakó János Muzsna, Unitárius hitközség, Sándor Gergely, Szathmári Miklós, Kiss Jakab, Farkas József Derzs, Vass István, Nagy Gyula H.-Szentpéter, Unitárius hitközség, Máté Lajos Városfalva.

Az aranyos-tordaköri f. e. pénztárába fizettek: Ferenczy Mózes, Várfalva, Sótalvi Sándor Torda 99-re.

Kolozsvár, 1899. ápr. hó 27-én. **Gálfi Lőrincz** pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. — Egy lelkésznek. Mi csak örvendenénk annak, ha mindenik lelkész urtól közreadhatnánk valamit az Unitárius Közlönyben a jelen év folyamán. Ez iránt a szerkesztő már az év elején megtette a lépést egy felhivással. Önálló czikket kevesebbet adhatunk, de a „Régi dolgok“, „Irodalom“, „Hasznos tudnivalók“, „Egyházi és iskoloi mozgalmak“, „Egyleti élet és munkásság“ nem háládatlan rovatok, mert mindenki azokat olvassa először. A négy első számba 14 lelkésztől jelent meg egy vagy több közlemény.

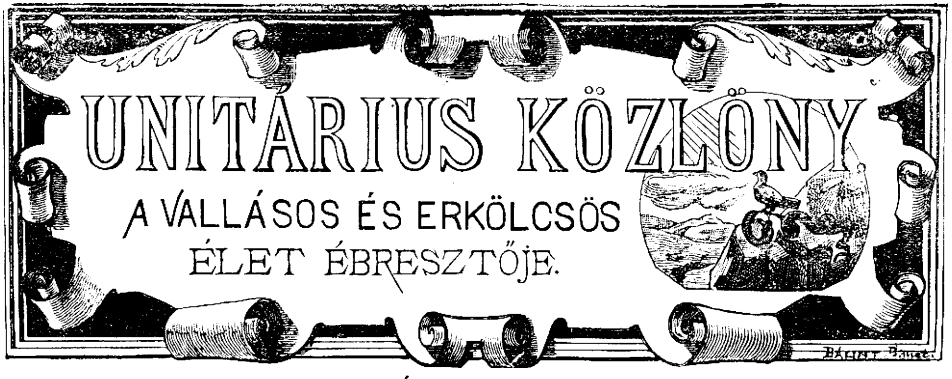
Mindenik tagnak érdekében áll, hogy az az egyesület, a melyben ők is benne vannak, virágozzék és teljesen valósitsa meg föladatát. Mi örvendetesen tapasztaltuk a f. évben több tag lelkes fáradozását. Viszonoztuk azzal, hogy lapunk terjedelmét megkétszereztük. Tájékozásul megmondjuk, hogy egy ilyen szám kiállitása éppen 60 tag díját emészti föl, vagyis hogy egész évben ilyen terjedelemben jelenhessék meg, a Közlöny 720 rendes tag kell, hogy fizessen az egylet pénztárába. Ekkor még szó sincs honorariumról és az egylet más czéljairól. Ezt azért kellett megirnunk, mivel többen irták és mondották nehogy leszállitsuk a lap terjedelmét. A szerkesztő és dolgozó-társai szivesen adnak két ivet s többet is, ha mindenki megfizeti a tagdiját és még legalább egy uj tagot szerez és annak a fizetéséről is gondoskodik. Egy akarattal mindent megtehetünk. Legyünk hát egy akarattal!

Az Unitárius Közlöny 6-ik száma a pünkösdi ünnepre meg fog jelenni. A közlésre szánt czikkeket és tudósitásokat 15-ig mulhatlanul be kell küldeni.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Egyházunk mozgató erői. Kelemen Albert. 129. lap. — Könyörgés. Brassai. 135. l. — „Az egy igaz istennek.“ 136. l. — Imádság. 139. l. — Szeresd anyádat. (Költ.) Dézsi Mihály. 139. l. — Emléket Brassainak. Ferencz József, Boros György. 140. l. — A jövő életben való hit alapja. Fazekas Lajos. 141. l. — A mit adsz, jó szivvel add. (Legenda.) Végh Mátyás. 144. l. — Az ur angyalai. Deák Miklós. 145. l. — Nőkvilága T . . . né, Péterffy I. 148. l. — Enyémtied. (Költemény.) Józan Miklós. 150. l. — Egy kis főtanács. 151. l. — Irodalom. 153. l. — Régi dolgok. 154. l. — Budapesti levél. Fár. 155. l. Egyházi és iskolai mozgalmak. 156. l. — Egyleti élet és munkásság. 159. l.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Junius. 6. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára**: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Hajós János

Szül. 1819. decz 13. — Megh. 1899. május 12-én.

Ismét nagy gyásza van kicsiny egyletünknek Elnöke: Vargyasi Hajós János meghalt május hó 12-én Váratlanul jött mint a vihar és kegyetlenül sújtott, mert három heti betegség után ledöntötte azt, a kit mi erősnek láttunk és kinek még sok évet igértünk.

Hajós János a régi erős gárdából már az utolsók közül való volt. Jellemében, életében és munkásságában híven őrizte azokat a tiszteletreméltó vonásokat, a melyeket csak akkor, a nemzeti ujjászületés bölcsőjénél, lehetett elsajátítni. A munkát, a vallást, a nőt, a hazát önfeláldozásig szerette, becsülte.

Mind ezeket a nemes tulajdonokat összesitve, végezte utolsó tisztjét: a Dávid Ferencz Egylet elnökségét. Benne a társadalom, a barátok, az egyház és a Dávid Ferencz Egylet egy pótolhatatlan derék embert veszitettek!

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesitése Ferencz Józseftől.
II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.
III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.
VI., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.
V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Albert.

—

Az unitárius vallás és egyház viszonya a többi protestáns felekezethez.

I.

Az unitáriusok mint a protestánsok protestánsai.

A XVI. század nagy reformátorai közt a nemeslelkü Zwingli az első, ki beviszi a rationalismust, a józanul okoskodó észt, a a vallási kérdések vizsgálatába. Urvacsoráról nyilvánitott józan felfogása egy új, nagy korszak derengő hajnalát jelenti. Utolsó hitvallásában, mely fényes csillagként ragyog a középkor sötétborus egén, Sokratest és Aristidest is befogadja a „minden szentek gyülekezetébe.“ Szerinte minden becsületes és szent ember, a ki csak valaha élt, confessio-különbség nélkül együtt lesz az Istennél. (Lásd *Lecky*, A felvilágosodás története. I. 438)

Messze távol állt ettől a szabadelvü nyilatkozattól a Luther és Kálvin ridegebb felfogása, kik elég fennen hangoztatták ugyan itt-ott a szabad vizsgálódás közös jogát; de ő magok csak egyes kisebb külsőségekben kivánták javitgatni a katholicizmus feneketlen örvényébe sülyedt s ott már-már alámerülni kész kereszténységet. Nekik tetszett nagyon a nicaea-toledói szent zsinatok tömjénfüstölt álláspontja, mit félezer esztendő választott el az igazhitü apostoloktól. Vallásuk nem a Jézus vallása volt, hanem csak a Jézusról való vallás, — éppen mint a katholikusoké.

Servet lépett ekkor a korán elhunyt Zwingli fenséges szellemi örökébe. Egyike volt ő azon kegyes férfiaknak, kik

csak gyökeres reformatiótól várták a világ megújulását; kik a kereszténység elposványosodott folyama helyett vissza akartak térni annak kristálytiszta cseppeket gyöngyöző ős ereihez. (*Warga,* Ker. egyház tört. II. 334.) Megirta a Kálvin Institutiójára az ő korszakalkotó Restitutióját. Elvetette a kath. egyháztól örökölt eredendő bűnt és praedestinatiót s az ó-kor számos pogány babonáját, melyek lebilincselve tartották az emberi értelmet. Az egyedül való hatalmas Isten eszméjét az ó-testamentum atyáinál kutatta. Jézus tanitásait az evangelium világánál deritette ki s ő volt a lelkiismeret szabadságának ujabbkori első hatalmas szószólója.

Servet tanitásait nem tudta Kálvin gyülölete elég mélyen eltemetni. Befoglalta azokat Institutiójának későbbi kiadásaiba a jónak vélt czáfolattal együtt. E tanok gyökeret vertek Lengyelországban s a szabad Erdélyben, hol János Zsigmond és nagybátyja, Zsigmond király, lelkes pártfogói voltak a protestáns felvilágosodásnak. Hazánk akkori vezérlő szelleme, a lángeszü Dávid Ferencz kezébe ragadta és győzelemről győzelemre vitte az új irány zászlaját. 1557-ben Luther, hét év mulva Kálvin vallását, újabb hét év múlva a protestántizmus legnemesebb hajtását, az unitárizmust szentesitették a lelkiismereti szabadság törvénybe iktatásával országunk rendei. Erdély az apostoli hit és evangelium fellegvára lett. Méltán elmondhatta nagy költője, Bogáthi Fazakas Miklós:

„Áldott, örökkön örökké áldott az, ki a fáradtaknak erőt ád; ki a setétségből ily nagy világosságra hozott, mely az apostolok ideje után ez ideig nemhogy magyar nemzet közt, *de egész Európa országiban nem volt.* Terjeszsze, támaszsza ilyen világát az mi atyánkfiai közé is, az kik az Új-Jerusalemet megkeresik".

Luther s Kálvin dicsőn kezdett reformátiójának legnagyobb hibája az volt, hogy a kik ifjabb korukban magok is szabad eszméket hirdettek, később mindinkább letértek a meredeknek talált ösvényről. A klastromokban fejökbe vert régit nem feledhetve, újat nem igen tanultak s öreg korukban saját egyéni meggyőződésüket tekintették az evangeliumi igazság mértékéül. A katholicizmus biztosnak hitt közelében szerették volna a protestáns egyház sátorát felütni A nyomukban indult szabad gondolkozóknak megálljt parancsoltak. Szellemök fogyatékos

világát az élesebben látókra is erővel rákötötték s a protestántizmusnak imént szabadon csapongó árját egy hegyi folyó szük medrébe szoritották.

Ezért merült ki a protestáns tudományosság Kálvin és Melanchthon kidöltével s hanyatlott el a vallásújitás Luther halála után. Ezért volt oly égető szükség az unitárizmus gyors felléptére, mely a porba ejtett szabad vizsgálódást fölemelve s Luthernél és Kálvinnál dicsőbben alkalmazva, az emberi ész fényénél földeritette az evangelium nem értett vagy sokszorosan félremagyarázott homályát, megvilágitotta az ó-testamentum sötétes zúgait s az isteni és emberi méltóság legszentebb jogait egyaránt tiszteletben tartva, a reformatio új korszakát nyitotta meg, melyhez Dudich és Palaeologtól Brassaiig, Locke és Newtontól Channingig a nagy és nemes elmék legkiválóbbjai csatlakoztak s az értelmi felvilágosodásért szakadatlan küzdve, nem fáradt ki és nem lankadott el a legújabb időkig.

Imé, e Luthert és Kálvint felváltó, nem egyben tovább vivő, sokban helyreigazitó új reformatióért nevezik az angolok az unitáriusokat a protestánsok protestánsainak.* E merész és magasba törő új irány a vak hit és szolga akarat porba borult rabi alázatosságával szemben a mindenható isteni ész fényes világát gyujtotta meg a hittudomány terén. A XVII-ik században megalapitotta az angol deismust, a XVIII-ikban a német rationalismust. Legújabban Svájczból kiüzte Kálvin komor szellemét.** Hollandiában megtisztitotta és modernné tette a bigott orthodox felfogást, hol a tudós Scholten abbeli örömében, hogy az egyház bálványozott Krisztusának fénykoszorúja mögött megpillantotta az emberi Jézust, a hit birodalmának legnagyobb hősét, így kiáltott fel:

„Mikép a későbbi idők számára volt fentartva ujólag méltatni a középkor előtt ismeretlen görög művészetet és római jogot, úgy mi is dicsekszünk azzal, hogy először a XIX-ik század találta meg a történeti Krisztust úgy, mikép őt sem Athanasius, sem Luther nem ismerte; bárha

* They are the Protestants of Protestants. *John Orr*, Unitariasm in the present time. London. 1863. 259.

**) „In the city of Geneua, out of 64,000 inhabitants, we learn that 40,000 are Unitarian". Igy ir már 1563-ban John Orr. Unitarianism etc. 254. 255.

szedték is az ő szelleme gyümölcseit". (Lásd Prot. Tudományos Szemle 1870. 396.)

E dicsekvő örömmel szemben nekünk is van némi elismerésre jogunk. A pápaság által mélyen eltemetett történeti Krisztust a magyar unitárizmus már régen ezelőtt megtalálta. Dudich András, a XVI. század legnagyobb magyar tudósa, „Európa dísze", mint kortársai nevezgették, Kálvin utódjának, Bezának, irt levelében a mi Dávid Ferenczünket és Blandratát a lengyel és olasz (Socini!) trinitáriusok fölé emelte s „szintén elismerte", hogy ezek őt „mintegy ujjal mutatva", vezették el az evangelium igaz értelmére

„Illi primi, quod sciam, illi inquam duo protestantissimi viri Blandrata et Davidis, Latinè editis hac de re libris, *Christum è sepulchro nobis eruerunt*; in quod eum Patres illi vestri, et Pspismi conditores et architecti, detrusum atque oppressum, circumpositis satellitibus, detinebant". (*Sandii* Bibliotheca Antitrinitariorum. 62) **Kanyaró Ferencz.**

(Vége a jövő számban.)

Isten.

Vannak oly emberek, kik Istent nem szeretik és nem félik: szaladjatok tőlek és kerüljétek őket, mert az ő szájokból átoknak lehellete jön ki. Szaladjatok az istentelentől, mert az ő lehellete halálos; de ne gyülöljétek őt, mert kitudja, hátha Isten már megforditá az ő szivét? Az az ember, ki egyenes lélekből mondja, nem hiszek, megcsalja magát. A lélekben, mélyen, annak fenekén van a hitnek gyökere, mely sohasem szárad el. A szó, mely az Istent megtagadja, megpergeli az ajkat, melyen át menyen, és a száj, mely kinyilik Isten káromlására, a pokolnak kapuja. Az istentelen egyedül van a világon. Minden teremtmények dicsérik az Istent, minden, a mi érez, áldja Őt, és minden, a mi gondolkodik, imádja Őt. A hajnalcsillag és az éjnek csillagai magasztalják Őt az ő titkos nyelveken. Felirta Ő háromszor szent nevét a kiterjesztett erősségre. Dicsőség Istennek a magasságban Bé irta Ő szent nevét az embernek szivébe és a jó ember szeretettel őrzi azt, de a gonoszok kiakarják azt onnan törölni. Békesség e földön és az emberekhez jóakarat. A jónak és hivőnek álma édes és az ő halála még édesebb, mert tudja, hogy visszatér az ő atyjához Valamint a szegény szántóvető odahagyja az ő földjét szürkületkor, kunyhójához ballag és leülvén ajtója elibe, elfelejti az ő fáradtságát és az égre tekint; igy midőn eljő a nagy estve, reménnyel és örömmel telve siet a jó ember az ő atyjának házához és midőn a küszöbön ül, elfelejti a számkivetésnek munkáját az örökkévalóságnak szemlélésében. 1838. **Brassai.**

Imádság.

Édes, jó Istenünk! Teljes pompában és dicsőségben ragyog az egész természet. Ez a te szent arczod mosolygása. Ez a te ujjad intése: örvendj egész föld az Istennek, zengj dicséretet nagy nevének!

Az egész természet a te kezed müve: egy fölséges templom, istenháza az, a melyben minden teremtményed téged magasztal. Itt zeng a legszebb hála-dal, itt susog a legmagasztosabb imádság.

Oh ég és föld ura! Ha az ember olyan érzéketlen, olyan kemény szivü volna, hogy nem nyitná föl ajakát a hálaadásra a föld pompáját és dicsőségét látva, nyisd ki szent egedet, és ha nem vagyunk méltók, hogy szelid galamb gyors szárnyain szálljon ránk, akkor küld hát villámoddal, vagy napsugaraddal, de ne vond meg tőlünk az érző szivet, a világító szent lelket, mert nincsen rútabb teremtmény mint a sziv nélkül élő és a hitetlen ember. Ujitsd meg rajtunk az első pünkösd dicsőségét, töltsd meg lelkünket égő lánggal, hogy melegitsen föl minket és világot gerjesszen másokra. Tégy apostolaivá önmagunknak a romladozó erkölcsnek és a lankadó hitnek, hogy igy érezzük a pünkösti örömet testben és lélekben, egyenkint és együttesen, a természetben és a kézzel csinált templomokban. Esdekelve kérünk hallgass meg Atyánk! Ámen.

Szent-Ábrahámi Mihály emlékezete.

Sirok lakóit költeném, hiába:
Csak alszanak jó anyjuk kebelén.
Fönn díszbe' áll a Hitszabadság fája,
Erős hajtások ifju gyökerén.
Felkölteném, hogy látva-lássanak
Hitünk egén mosolygó szép tavasz!

Jönnél Te is, ki álmodba szőve
Siratsz egy alva-járó századot,
A mely készült bevésni érczbe, kőbe:
A dicső kor szülötte már halott!
Majd rendezi a tort is széltibe
A szent szabadság temetésire.

Jönnél Te is, borongó homlokodra
Hadd hintené rá tiszta harmatát,
Látnád a szivünk kincscsel megrakodva,
S a Hitszabadság új csillagzatát,

Hol a sötétség átka veszt nyomot
S a magyar Párizs szentel templomot.

Jönnél . . . redőzött arczczal, elmerülve
A régi gondok súlya alatt,
Hogy kis hajód az örvényt elkerülje,
A mint a parti rév felé halad.
Készen a kar, ha tán vihar szakad,
Behúzni a vitorlaszárnyakat.

Jönnél, a mint borultan siratod
Hitednek elvett ékes templomát,
Nem látsz scholse már kelő napot,
Egyengeted a zsarnokkéz nyomát
Gyógyitani a sebzett sziveket
Az éjszakádat nappallá teszed.

Tanár vagy, iró s pásztorbot kezedben,
Hol senki sincs más: állasz egymagad.
Téssz, gyarapitsz s párod ritkítod egyben:
Tenálad ősszefoly tett, akarat
Sorokba bőven a magot veted —
Saját lelkednek mécsét égeted.

A mig sokat megejt erőszak, ármány,
Tebenned eszmék szép világa él,
A csörrenés a börtönajtó zárán
Tarlómezőkön zörrenő levél.
Szép könyveidben szárnyra kél a hit
És küzdve-élni, bízni megtanit.

A tudomány hajléka szent előtted,
Két édes testvér: templom, iskola.
Muzsáknak serge hol előre törtet,
Csapást vét ott a sorsnak ostora.
A tudományban nincsen meghalás,
Csak örökélet, új feltámadás.

Ott vagy Te honn még terhes munka mellett,
Virasztgató gond, páros baj között,
Reményhajtások nyomain kezednek —
Szivek virágos kertjét öntözöd.
Hol büszke más, alázatos vagy ott,
Csak tetteidben tündökölsz, ragyogsz.

Pásztorbotod erős kezedbe tartva,
Jönnél Te csak, hadd látnál új eget,
Szép homlokod tán földerülne rajta —
Tűznénk reá pár babérlevelet.
S jelölten hagyva nékünk sirodat,
Folytatnád újra álmodásodat.

Tarcsafalvi Albert.

A helyes itélet elve vallásos dolgokban.

— Az Unitárius Közlöny részére irta Dr. Drummond Jakab a Manchester College igazgatója. —

Ha az ellentétes vélemények tusájában, a mely napjainkban oly nyomasztólag hat a kedélyre, végre is saját itéletünkre kell támaszkodnunk, fődolog, hogy felfedezzük a helyes itélet titkát, nehogy az előitélet hullámai tehetetlenül magukkal ragadjanak, vagy pedig lépre csaljon a legelső szemfényvesztő, a ki népszerüségével dicsekedik. Jézus mi joggal lépett fel korának beavatott és elfogadott elve ellen? Mi joggal válik ki bármely újitó, hogy szemére lobbantsa a világnak hamis voltát? Nem vegyülhet-e az ily vállalatba vakbuzgóság, önámitás és szereplési viszketeg, melyek inkább rút önzésre, mint mennyei világosságra mútatnak?

Kivétel nélkül, úgy gondolkoznak a régi rendszer hivei, a midőn valamely újitó életjelt ad magáról: önmaga mellett tesz tanuságot, mondják; tanusága tehát érvénytelen, S az újitó maga is méltán tétovázhat, elképpedve saját merészségén, a mint egyes egyedül érezi magát és jól teszi, ha megkérdezi önmagától, hogy vajjon a hivő lélek ősi világosságát követi-e, vagy csupán lidérczfényt. A vakbuzgó előtt, a kit az isteni küldetés szentsége soha meg nem remegtetett, a különlegesség kivánatos lehet; önbizalma értelmi erőiben, mint szintén másoknak megvető lenézése, saját véleményében elbizakodottá és önelégültté tehetik. De Istennek igaz küldötte érzi a magános gondolattal járó borongó fájdalmát, a régi bölcsességben is észreveszi a dicsőség sugarát és rokonszenvért sohajt, a minek árába mégsem adja oda benső meggyőződését; és csak ha már érezte Istennek tetszését megnyugodni rajta és feltétlen önmegadásában az igazság képe ellenállhatatlan erővel megjelent előtte, harsan fel szava, mint a tárogatóé, vezetve felebarátait új eszmék és tettek birodalmába. Ime, ebben áll a különbség vakbuzgó és próféta között. Mindkettőjök vérmérséklete ugyanaz, egyformán kérlelhetlenek a meggyőződésben s mindkettőjökre

virradhat világ, a mely másoktól örökre rejtve marad. A vakbuzgó azonban enged önző igényeinek s megfeledkezik arról, hogy hacsak teljesen és állandóan alá nem rendeli magát a fensőbb akaratnak, fogalma sem lehet amaz akaratnak czéljai felől; mig a próféta érzi, hogy csakis önmagának teljes mellőzése révén lehet Istan igéjének hamisitatlan szószólója, s addig nem is bízik saját itéletében, a mig őszinte tudatára nem ébredt annak, hogy ő nem a saját akaratát követi, hanem a mennyei Atyáét, a ki őt elbocsátotta.

Mindazáltal a vakbuzgók és próféták száma nem nagy: már most hasonló mértéket alkalmazhatunk-e a közönséges mindennapi emberek itéletére az igazság keresésében s vehetjük-e annak valami hasznát a jelenkor bonyodalmai között? E kérdésre igen könnyen megadhatjuk a feleletet, ha felemlitünk egy pár olyan körülményt, a melyek a hitnézetek alakulásában a tiszta és higgadt itélet rovására vannak

Az önérdek, minden utógondolat nélkül is, eltéritheti az elmét a részrehajlatlanság örvényétől és illetéktelenül egy vagy más érv mellett vagy ellen hangolhatja azt Jól tudjuk a mindennapi életből, hogy az emberek mennyire hajlandók egyes dolgokat olyan szinben látni, a mint óhajtják, és néha mily hamar találnak okot véleményük megváltoztatására, a midőn az ahhoz való ragaszkodás áldozatba kerülne. A hivés — mint mondják — nem függ az akarattól, hanem szükségképpen a bizonyiték után indul Való igaz; de a bizonyitékot saját előnyünkre is csavarhatjuk, ha azokat az okokat toljuk előtérbe, a melyek a várt eredményt támogatják, az ellenvetéseket pedig távol tartjuk. Mindaddig, a mig készek nem vagyunk követni, bármi áron is, az igazságnak szózatát, mitsem latolhatunk az igazság serpenyőiben s hasztalan arra hivatkoznunk, hogy csak bizonyitékokra támaszkodtunk. Az óvatos Nicodemusokat, a kik titkos látogatással tisztelnek meg valamely újabb és nemesebb eszmét, társadalmi állásuk tartja vissza és könnyen belegyőződnek abba, hogy ők felette öregek az újjáteremtő lépés megtételére, a mi csak nevetségre és szemrehányásra adna alkalmat. Az ifjú, ki nemes hévvel ront valamely fenséges mozgalom támogatására, az emberiségnek bűnből és tévelygésből leendő kiszabaditása érdekében, és azután, belátva az áldozatot, melyet követel, csüggedten huzódik vissza az ő javaihoz, sebzett önszeretetét érvekkel enyhiti, a melyek különben elég alaposak lennének, ha egyedül azokról volna szó. A polgári törvénykezés menete, a nemzetközi biráskodás létesitésére tett javaslatok nem azon a feltevésen alapulnak, mintha az emberek szándékosan igazságtalanok lennének, hanem azon a tapasztalaton,

hogy az emberek nem képesek az igazságot tisztán látni ott, a hol saját érdekeik is érintve vannak. Külső átalakulások az ily módon befolyásolt itéleten mitsem segitenek. Az igazság útja ugyan ma már sokkal simább, az igazság nem jár többé vérző lábbal s tövis koronával. Az országos üldöztetés eltöröltetett s a vaskalap divatja is kimenő félben van De mégis annyirà bele vagyunk keveredve a társadalmi viszonyok és harczias érdekek hálózatába, hogy a ki mindenkihez igazságos akar lenni, mindenek neheztelését magára vonhatja. Az igazság szózatára akárhány baráti viszonyról le kell mondanunk s a leggyöngédebb érzelmeket kell megsebeznünk, úgy, hogy ma is nyitjára lehet jöni ama régi mondásnak: „A ki apját vagy anyját jobban szereti, mint engem, nem méltó én hozzám.“ Nincs miért pusztába vonulnunk a világ és annak csábjai elől, sőt inkább lelkünkben felül kell emelkednünk ezeken s testünket és javainkat Istennek rendelkezésére kell bocsátanunk, hogy helyes itéletünket megtarthassuk; és ha önmegadással kisértük az igazságnak komoly és méltóságteljes felvonulását, remélhetjük, hogy pályánk végeztével visszafordul és reánk tekint, és mi gyönyörködünk az ő orczájának szépségében.

Ismét a neveltetés, kivált a vallás terén, óriási befolyással van az emberiségre. A nagy többség ragaszkodik azokhoz a vallásos nézetekhez, a melyekben neveltetett, és a hitehagyott nevezet ugyan kellemetlenül hangzik. Mindezek a nézetek csak nem lehetnek igazak, és éppen a neveltetés tart vissza gyakran sokakat az igazságtól s bezárja szemeiket a terjedő világosság előtt. Mindamellett ebben több a jó, mint a rosz, mert ha az ősi tévelygés örökölhető, éppen igy az ősi igazság is, és az avult ruhákba nem egyszer igazságos és megszivlelendő elvek lehetnek burkolva. Nem mindenki őrizheti meg a drága kincset, ha már a tokja összetört; a gyermekkori emlékekben is oly sok gyöngéd és szép vonás van, hogy szintugy óhajtjuk, hogy az ábrándok lassan suhanjanak tova és észrevétlenül adjanak helyet a férfikor magasabb gondolkozásmódjának De ha tiszta megfigyelő tehetségre akarunk szert tenni és igazságtalanság nélkül itélni ellentétes gondolatmenetek között, első sorban is fel kell ismernünk saját hajlamunkat és a rokonszenv közlékeny voltánál fogva meg kell értenünk ama hitnézeteknek benső bajait, a melyekhez természet szerint vonzódást nem érzünk. Nemcsak Saul szemeiről kelle a szokás pikkelyeinek lehullaniok, hogy észrevegye, miként az ősi hitnek dicsőségén túl van oly dicsőség, mely azt felülmulja, és az a szellem, a melyet ő üldözött, valóban isteni. Nekünk is fel kell hagynunk a gyermekes dolgokkal és minden tiszteletlenség nélkül enged-

nünk kell, hogy az élénk, de korlátolt ifjui képzelet helyét magasabb megfigyelés és az emberi természetnek szorosabb vizsgálata foglalja el.

Ebben az átalakulásban pedig vigyáznunk kell, nehogy a régi helyett egyszerüen egy más újabb hajlam által befolyásoltassuk magunkat. Mikor az ember keserüen csalódva fellázad a régi hitnézet ellen, gyülölendi azt, mit egykor szeretett s ritka gyönyörrel tárja fel, hogy mily gyarló és balga volt az, a mit atyái tiszteltek. De ezenközben oly igazságot is félredobhatnak, a mely ideiglenes méltóságától megfosztva, annál nagyszerübbnek tünnék fel; és a mig a régi áltáspont meghaladásával büszkélkedünk, meglehet, hogy csak régi észmetódusulásoknak vagyunk álrozatai és képtelenek bebonyolitani oly dolgokat, a melyek korántsem a természet örök rendje szerint, hanem csak az emberi nevelödés esélyei által hozattak kapcsolatba. Ez a visszahatás annál veszedelmesebb, mivelhogy az őszinteség leplébe burkolódik és előre számit arra, hogy egy részrehajlatlan ember sem fogja visszautasitani következtetéseit, a melyek önmaga előtt olyan világosak.

De az öntetszelgő őszinteség minden bizonnyal elveszti zamatát Alázatosság az egyedüli talaj, a melyben valódi őszinteség terem; és mindaddig, a mig jámbor megalázkodással nem tekintünk fel a Végtelenhez s gondolatainkat és czélunkat nem bizzuk a fensőbb akarat vezetésére, nem itélhetjük meg a „törpe rendszereket“, melyek „napjaik leáldoztával végkép elenyésznek“.

Látni való tehát, hogy nem a saját akaratunk, hanem az Isten akaratának követése által leend mindig kevesebb akadálya a helyes itéletnek s a lélek szabadon fogadhatja el a valóban döntő bizonyitékokat. S talán egy fokkal fennebb is merészkedhetünk. Ki merné ugyanis állitani, hogy soha semmi önzés nem tolakodik közbe és nem homályositja el az itéletet? Nincs kizárva, hogy ha akaratunkat, szivünk teljes hódolatával, alája rendeltük Istennek, vallásos dolgokban legalább, elménk tiszta tükörévé válhatik az ő igazságának s meg vagyok győződve, hogy létezik a lélek-nemességnek oly eszménye, a mely előtt a legfőbb szellemi lét kinyilatkoztatja magát, már a mennyiben emberi sejtelem megfoghatja e véghetetlen tárgyakat. De egész más a mi kelyzetünk: a mennyei sugár a föld gőzkörén keresztül árad reánk, megjelölve a világosság forrását és az irányt, a melyben haladnunk kell, de néha minden kivehető alak nélkül, néha pedig eltorzitva és elhomályositva az átvonuló fellegek által. Alsóbb rendü tárgyakra, a hol az igazságot csak az ismeretek lassu felhalmozásával lehet elérni, ezt a gondolatot

alkalmazni nem lehet s meg kell elégednünk azzal, hogy önző hajlamoktól szabadon megőrizzük értelmi erőnket és csak eszközöknek tekintjük magunkat, a midőn azokat zavarba nem hozható egyszerüséggel megfelelő czéljaik felé irányitjuk. Világosságért könyörögve, aligha szabadulnánk meg a kitartó munkásság fáradalmaitól s csodálatos módón nehezen juthatnánk ismeretünkhez; annyit azonban mégis elérhetünk, hogy az alázatosság, rokonszenv és őszinteség, mint védangyalok kisérni fognak bennünket, hogy valamiképpen az önámitás fertőjébe ne tévedjünk De nem akadunk-e minden pártban tiszta és szende lelkekre s nem kell-e e szerint elismernünk, hogy sokan sóvárognak világosság után, de hasztalan, és az igazság elrejtőzködik a legszentebb arczulat elől is? Nem éppen; mert a megegyezés alapjában véve sokkal nagyobb, mint a hogy az a felszinen látszik. Véges értelmünknél fogva az igazságot csak a tünékeny gondolat és ismeret leplében remélhetjük; de bármi alakban is, hasznára van az istenes életnek és a tiszta szivüek útján oly szavakat közöl, a melyek minden ósdi nyelvezet mellett is, örök viszhangot ébresztenek a fenkölt lelkekben. Lehet valamely itélet igaz, de mégsem csalhatatlan; és mi, minden téren, mindannyian felismerjük azokat, a kikben bizhatunk, a kiknek czélja nemes, menten minden önhaszonleséstől. Ezek azok, a kik állandóan tágitják a tudomány határait és a lelki életet magasabb szinvonalra emelik; és ha mi is ezeket követnők s nem a saját akaratunkat, hanem Annak akaratát keresnők, a ki minket elbocsátott és e földön kijelölte munkakörünket, nem mondom, hogy ki leend zárva a tévedés, de annyi bizonyos, hogy mindinkább meg leszünk mentve a hevenyészett, kihivó, részrehajló és kiméletlen itéletektől s a földi pártok lázas kiábálásain és küszködésein felül ama meghitt mennyország felé emelkedünk, holott az igazság lakozott, lakozik örökkön örökké.

Józan Miklós.

Népiskolai hitoktatásunk kérdéséhez.

Minő szép, kellemes, lélekemelő, midőn halljuk az égnek dalos madarait dallani, s ha jól megfigyeljük, bizonyos versengést veszünk észre közöttük, de mily néma és elhagyott a lég, midőn elhalnak, elnémulnak.

Ilyen dalosoknak véltem gondolni az „Unitáris Közlöny“ múlt év azon számait, melyekben fennti czim alatt czikkek jelentek meg, de elhallgattak e dalok, elnémultak az ajkak, rozsdás lett a toll.*

* Ugy látszik, hogy csak az idő nem kedvezett. Szerk.

Most azt kérdem, mimódon, illetve hogyan vélekednek az intéző körök? talán minden rendben van? tán már befejeztetett e téren a vita? kétlem, nagyon kétlem, mert egy ilyen nagy és fontos kérdésnek eldöntésére nem elég alap az eddig megjelent czikkek tartalma.

Én részemről, nemhogy a mások által irt czikkek tartalmával meg lennék elégedve e téren, de még a magaméval sem vagyok.

Ugy hiszem, fölösleges munka megbirálnom jelen czikkemben a megjelent czikkeket, elég lesz most magamében keresni a hibát; mert ezen hiba, a mit kaptam, elég fontos arra, hogy kiigazitsam, s azt hiszem, mindnyájan hibának tekinthetik azt, hogy Egyházunk történelmét nem vettem fel a hittan tantárgyai közé.

Most azonban az a kérdés, melyik osztályba lehetne felvenni, bizony jól meg kell gondolni, de nehogy azon tévhitben legyünk, hogy nem lehet ezt sehol felvenni, dehogy nem, mindennek meg kell legyen a maga helye úgy a közéletben, mint a szellem világában.

Igaz ugyan, hogy egyik e téren iró úgy vélekedett, hogy három éven át elég egy tankönyv a gyermekeknek, nem az! hisz ott a népiskolában, melynek növendékeit sokan oly gyarlóknak tartják, ott is van ész, csak szorgalom, munka és kitartás kell legyen mind a tanitó, mind növendék között, hisz oly hosszú egy év, oly sokat lehet tanitani egy év alatt, ha . . . ha tanitunk.

Én azt állitom, hogy a népiskola képes és elég erős arra, hogy e tantárgyat is felöleljе, s a ki azt mondaná, hogy lehetetlen, az nem a gyermek gyengeségét, nem az egyház felvirágzását akarja, hanem saját kényelmét fogná tekintetbe venni.

E tantárgy az ismétlő népiskola egyik osztályában sem vehető fel mint rendes tantárgy, itt már mint tanult tárgy kell előforduljon, hanem a mindennapi iskola 5-ik osztályában kellene felvenni, még pedig azért, mert a 4-ik osztályban a növendékek szintén történeteket, az úgynevezett „szenttörténeteket“ tanulják s ennek folytatása kétségkivül az „Egyház története“ kell legyen, nehogy valaki azt gondolja, hogy a történet mint befejező rész kellene jöjjön a hittannál. Korántsem, a népiskola nem felső iskola, nem egyetem. A róm. kath. egyház vajjon miért tanitja egyháza történetét már a 3-ik, 4-ik osztályban, azért, hogy jobban lekösse a gyermek figyelmét, azért, hogy szemlélhesse Istennek hatalmát, igy tehát a hittannál a legjobb szemléltetési és öntudatra hozó eszköz a bibliai tör-

ténet s az egyház története; ha valaki el akarná ezt vitatni velem, szivesen rendelkezésére állok, de nem a magam, hanem egyházam javáért.

Most a két éven át történetet tanult növendék könnyebben felfogja az elvont hitelveket, hisz a mig azon történeteket tanulja, már is tud valamit Istenről és annak sokoldalu munkásságáról. Vegyünk fel pl. egy akármelyik reál tárgyat, a tétel elvonatása előtt mindeniknél szemléltetni kell s ha a szemléltetés megvan, mily könnyű a tétel elvonatása, igy van ez a hittannál is, vagy legalább igy kellene legyen. Hiába vessük be a gyermek eszébe azt, hogy Isten milyen nagy, milyen jó, ha nem bizonyitjuk neki tényekkel. Tanitsunk tehát a 4-ik és 5-ik orsztályban történetet, mert igy a bizonyitékok már előre a gyermeknél készen vannak.

A 6-ik osztályban jöjjön tehát a vallás, illetve a „Ferencz József unitárius káté", de csakis a hittani rész, A keresztény anyaszentegyházig; az elmaradott rész tenné pedig az ismétlő iskola 3-ik osztályának anyagát az előző rész rövid ismételtetésével együtt.

Egyebekben újabban magamévá teszem az „Unitár. Közlöny" 1898. évi 6-ik számában megjelent czikkem tartalmát.

Ha szabad lesz, „jabban felhozom azt, nehogy azt gondolja valaki, hogy ilyeténképpen túlterhelés lenne a hittan tanitásánál, csak persze alkalmas tankönyvek kellenek, mert eddig is nem annyira a hitoktatásnál, hanem a tankönyveknél volt a hiba.

Felkérem tehát az intéző köröket, nyisson pályázatot az 1-ső és 2-ik osztálynak való módszeres vezérkönyvre, 4-ik és 5-ik osztályokban való tankönyvre, ezeknek megbizálásánál vegyen részt két központi lelkész, három tanár, öt vidéki lelkész és öt vidéki tanitó, igy azt hiszem lenne valami eredménye az úgyis sok ideig hallgatott czélszerü hitoktatásnak.*

És most czikkem végéhez érve, kérem az e tárgyban dallani akarókat, ne késsenek, mert minden percz késő, egyengessék az Úrnak útait, hisz ez kedves foglalkozás, sőt mi több, szent kötelesség! Arra kell törekedni, hogy minél értelmesebb, Istenfélő, igaz és hű emberekből álljon a mi úgyis kicsiny anyaszentegyházunk.

Buzaháza, 1899. jan. 15

Szentmártoni Bálint, néptanitó.

---

* Irónak szives figyelmébe ajánljuk a sok szakácsról szóló közmondást. Szerk.

A jövő életben való hit alapja.

Angolból **Fazakas Lajos.**

(Vége.)

Akár arra a magas elhivásra gondolok, a melyre az ember teremtetett, akár azokra az értékes alkatrészekre, melyek az ő teremtésekor létrejöttek, mindenekfelett azokra a fényes tehetségekre és erőkre, a melyekkel ő fel van ruházva; mindinkább arról győződöm meg, hogy az embernek nagyobbnak kell lennie, egy természeti tüneménynél. A ki azt mondja, hogy az ember csak egy tünemény, azt is mondja, hogy nincs bölcs Isten, hogy a világegyetem központjában levő erő hasonlithatatlanabb és észszerütlenebb, mint maga az emberé.

Érdekes lesz megjegyezni, egy oly gondos és tudományos gondolkozónak, mint a milyen Fiske János, az észszerüség e módjáról adott felfogását, a mely a fejlődés tanát teljesen megvilágositja. Fiske az ő ügyes s nagyon világos könyvében „Az ember rendeltetése eredetének megvilágositásában", nyomozza az egész fejlődési menetet az izzó tömegtől kezdve az emberig. A végeredmény ez:

„Mennél tökéletesebben megértjük a fejlődésnek azt a folyamatát, a melyen a tárgyak átjöttek, hogy azokká legyenek, a mik valóban: annál inkább kell éreznünk, hogy tagadni az emberben levő szellemi elem örökkétartó állhatatosságát annyi, mint megrabolni jelentőségének egész menetét. Az az állandó értelmi összeütközés felé vezet minket s én nem látom, hogy valaki állitott volna, vagy valaha állithatna olyan okoskodást, mely a mi felfogásunkra nézve oly borzasztó olternetiva lenne

„Mert én részemről hiszek a lélek halhatatlanságában, mint az Isten munkája észszerüségének legfőbb tényében."

„Én nem látok legyőzhetetlen nehézséget abban a megjegyzésben, hogy az emberiség fejlődésének időszakában, ez isteni szikra elégséges tömörülést és szilárdságot nyerhetett arra nézve, hogy az anyagi alakok törékenységét tulélje és örökké tartson. Ilyen megkoronázott csoda nem tünik fel előttem egyébként, mintegy müre nézve teremtett alkalmas égaljnak, a mely végtelenül szép és csodálatos volt minden ezernyi ezer ágában."

Mr. Fiske hiszen a lélek halhatatlanságában, „mint az Isten munkája észszerüségében való hit legfőbb tényében." Alapithatjuk-e a hitnézetet ennél biztosabb alapra?

Ha a természet az emberben találja meg halálát, s az ember vége füst és pára, hol a természet észszerüsége?

Ha az Isten előre vitte fejlődési processusát minden koron keresztül, emelvén azt fölebb s mindig fölebb magasabb czélokra, mindig nemesebb és nemesebb eredményeket hozván ki abból, mig végre, mint az egésznek megkoronázott müvét egy öntudatos értelmet találunk, mint az emberé, mely képes megérteni e csodálatos s csaknem az örökkévalóságig tartó processust, s képes megismerni s társalogni a Teremtővel magával s aztán — minthogy az eredménye és vége mindennek megjön — ha a teremtésnek e koronája, a korok és világok e legfőbb virága, saját természetének e gyermeke csak arra való, hogy a létből kitöröltessék s többé ne legyen; nem állandó értelmi összeütközésre vezet-e ez minket?

Megvallom, nem érthetem, hogyan jöhetnek; gondolkozó emberek, különösen azok, a kik hisznek; mert azok közül jőnek legtöbben — a kik hisznek a fejlődésben — más eredményre, mint Mr. Fiskéé.

Ezért én legalább egyedül ugy találom, kénytelen vagyok ezt mondani vele: „Hiszek a lélek halhatatlanságában, mint az Isten munkája észszerüségében való hit legfőbb tényében.“

Nem értem, hogyan lehet tisztább valami, mint az emberi élet, a melyről pedig azt látjuk, hogy az e világban nem tökéletes. Ez a tökélytelenség semmit sem jelent?

Jertek velem egy madár fészkéhez. Vegyünk fel egy tojást, mely közel van költési processusához, mit látunk? Találunk részben alakult szemeket, lábakat és szárnyakat. De miért? Mi szolgálatot tehet egy héjban levő madárkának egy ilyen szervezet? Azok jóslásai egy időnek, midőn ő kiszabadul héjából, s az ő laka a világosságban lesz, a széles földön, a szabad levegőben.

Az emberi lélek tehetségei, melyek a véget fitymálják, s az ő gondolatai, melyek az örökkévalóság felé törekesznek, nem találóbb professiói-e egy nagyobb életnek?

Jertek velem egy festő dolgozó szobájába. Találunk állványain festményeket a haladás különböző fokaiban; itt az egyik félig van meg, itt a másik annyira haladott, hogy szépségének jelentőségéből sok látszik már; itt a harmadik, melyet még csak most kezdett meg. Miféle következtetést vonhatunk le mindebből egyebet, mint azt, hogy a processus, mely annyira haladott, megy tovább s hogy a festményekkel be fogja fejezni a müvész jó idejében?

Vagy a helyett, hogy egy müvész dolgozó szobájába

mennénk, tegyük fel, hogy gyorsan fejlődő városok egyikének növekedő részébe megyünk, s megkezdve találunk nagy sokaságu épületet. Mindenfelől kő, tégla, mész és fa. Itt üregek készitve a pinczéknek. Amott alapokat raknak le, némelyik kicsiny, mint az egyes házaké; némelyik nagy és massiv, mint a nagy áruházaké. Itt falak, melyek emelkedő félben vannak, amott mások, melyek már félig be vannak végezve. S igy mindenütt előkészület és kezdet, de sehol teljesség. Hihetjük-e, hogy mindez bevégzett dolog? Elhihetjük-e, hogy ezek semmi egyébre nincsenek szánva? Nem; mi azt magyarázhatjuk, hogy a mit látunk, az csak arra a hitre vezet, hogy valaminek még jöni kell. Ezek az alapok és részben fölépitett falak: proficiák.

S most térjünk az emberhez. Mit látunk itt? Tökélytelenséget mindenütt, tökéletességet sehol. A mint dr. Hedge erősen — de senki sem tudná elég erősen — mondja: „Mindenütt nagy erőket s kicsiny véghezvitelt, nagy feladatokat s kicsiny eredményeket látunk; eszméket, a melyek behatolnak az örökkévalóságba s életet, mely egy kevés ideig él, aztán semmivé lészen.“

Nem azért él-e bárki is, hogy az ő legfőbb czélját teljesitse? Melyik pályafutó oly tökéletes, hogy megértse mindazt, a mire e világban szüksége van? Mindnyájan tökéletlen győzelemmel térünk az élet harczából vissza. A hadjárat nincs bevégezve, midőn a sátrakat felszedjük. A tanulónak még megoldatlan feladatai vannak, melyeken dolgozik. A bölcsész arra van hivatva, hogy tapasztalatai közepette ne álljon meg, hogy tökéletesitse azokat. A philantrop el van foglalva reform terveivel, melyekkel uj erőt ad az emberi életnek.

Martineau több, mint nyolczvan éves korában, közel állván egy bámulatos tökélylyel teljes pálya bezárásához, kinyilvánitja: „Terveimnek mily kis részét voltam képes kivinni! E földön az élet, még a legtökéletesebb is csak töredék.“

Newton Izsák, egy élet végén, melyben több tudományt szerzett, mint a modern idők bármelyikének legfőbbje, egy gyermekhez hasonlitja magát, a ki csupán nehány kavicsot szedett fel a tengerparton, de a roppant nagy oczeánt nem ismeri.

Hugó Victor öreg korában kijelenti: „Egy félszázadon irtam eszméimet prózában és versben. A történelmet, a bölcsészetet, drámát, románczot, hagyományt, satyrát, ódát és dalt, mind megpróbáltam. De érzem, hogy nem mondtam ezredrészét annak, a mi bennem van.“

Nos, mi a megfejtése mindezen különös, sötét talányoknak, az emberi élet tökélytelenségének söt a legteljesebb földi pálya

hiányainak? Ha az ember e földön, léte kezdetén van, minden világos. Ha pedig a végén, akkor minden éjféli sötétségben van. A mig én legalább oly bölcsészetet láthatok, mely oly világosságot ad, mint a Hugóé, a ki befejezte azt a mondatot, a melyet én fennebb tőle mondtam, ezen hozzáadással: „Mikor én a sirba lemegyek, elmondhatom, mint oly sok más, hogy napi munkámat elvégeztem, de nem mondhatom, hogy életemet bevégeztem. Az én napi munkám ujból megkezdődik a legközelebbi reggel. A sir nem egy zsák-utczácska, az átjáró hely. Bezárom szürkületkor, hogy megnyiljék hajnalban s hiszek a halhatatlanságban.

Ezért tehát, ezért az egyért, megnyugszom; megnyugszom s nagy örömöt s békét találok Én nem kételkedhetem a természet józanságában Nem kételkedhetem az Isten okosságában s igazságában. Hiszen éppen úgy kételkedhetném a nap holnapi fölkelésében is. Sokkal nagyobb bizalmat érzek Istenben, mint magamban, vagy bármi létező egyébben. Mért félnék tehát, hogy ő megcsalja világát, vagy hogy kiejti gyermekeit kezeiből? A teremtésnek az az isteni munkája valami nagyot és értékest jelent. De akkor az ember biztos és biztos örökre, mert Isten nem szeretheti alsóbb teremtményeit, hogy ne szeretné a mindenek között legfőbbet. Ha ő hűséges a hydrogén egy átomához, a mely a napban uszik, vagy a világosság legkisebb hullámához, mely a távoli Uranusban tör ki, biztos vagyok, hogy nem lehet hűtlen hozzám, gyermekéhez. Emerson irja: „Minden, a mit láttam, arra tanit engem, hogy bizzam a Teremtőben mindazért, a mit nem láttam“

Igy tehát én egyszerüen nem hihetem, hogy a halál mindent bevégez, az emberre nézve: Kénytelen vagyok hinni a halhatatlanságban. Ezt a hitemet megerősiti az, hogy van hitem Istenben, a dolgok nagy rendjének észszerüségében, az emberi lélekben, az emberben, kinek pályája oly kibeszélhetetlen lehetőségekkel és igéretekkel kezdődik, hogy bizonnyal többre van rendelve, mint a mit a földi élet tenyérnyi szélessége megenged A mindenek teremtője nem azért teremtett, nem azért ruházott föl értelemmel s minden más tehetségekkel, nem azért teremtett saját képére, hogy elvesztünket megengedje.

Gyászbeszéd

Hajós Jánosnak, a D F E elnökének sirjánál. Boros György titkár.

Még csak egy-két perczig ne vigyétek innen! Hiszen mily szép, mily viruló minden itt a természetben!

Ki ütötte ide ezt a nagy mély sebet a földnek keblére? Ki vágyik a hideg göröngyök körébe, a virágok mellől?

Nem válaszol senki, csak egy-egy mély sóhaj s a néma zokogás!

Ez a koporsó itt szomoruan borul a fölrakott hantra, nehéz nagy terhével mintha lesietne!

Az ércznek nincs szive, a kalottnak szeme örökre lezárva! Ezektől az élet virulhat bármi mód', de az, ki a *virágot keresi,* a *szépet* bámulja, a *jót* megbecsüli, az nincsen meghalva, az nem élettelen!

Hajós János, a kit mindnyájan ismertünk, a kinek jó szivét éreztük dobogni, a kinek kész lelke a munkát kereste, a kinek két keze rosszat nem tett soha — ő nincsen meghalva!

Hajós János, a ki a magyar nemzetért mindig ifjan érzett: akkor is, a mikor a múzsák dalait koszoruba fonta; akkor is, a mikor kardot rántott és lett a nemzetnek őre; akkor is, a mikor a mivelődésnek zászlóját bontotta; akkor is, a mikor egyháza hajóját révparthoz vezette fönn a fővárosban — nem halt meg a testtel, nincsen e koporsó ércz ölébe zárva!

Hajós János, a ki egy csodás férfinak, hires Brassainak örökébe lépett: a romlott erkölcsnek tisztogatására, a nemes érzésnek melengetésére, a vallás tüzének fölélesztésére: egész szivét tudta áldozatul adni s apostolként szólott mind az emberekhez — szól most is és szóland hosszu idők rendjén, mert a tiszta érzés és a jó gondolat, mint az életcsira előbb, avagy később élőfává lészen és gyümölcsöt terem.

A Dávid Ferencz Egylet, melyet legutolszor ölelt dobbogó keblére, dicsőitni fogja nevét és emlékét áldja, mert ő a czélt nemcsak helyeselte, hanem élőszóval, munkás kézzel és példányszerü áldozattal vitte jó előre. Apró részletekig gondos, a messze jövőbe belátó, a nap munkájában részes volt buzgón, kitartással és lelkesedéssel.

A jótékonyság, a hasznosság, az emberszeretet, a munka, a szép mindig otthon találta őt és táplálta szivét.

A mig virul tavasz, a mig szép lesz a virág enyhe a lomb, édes a szülői csók, boldogitó a gyermeki mosoly, addig Hajós szive nem hal meg, mert lesz miből táplálkozzék közöttünk.

Tavasznak nézte az életet és szerette azt.

A 80-ik tavaszszal búcsuzik el attól.

Méltó ez is hozzá!

Kezének utolsó melegét jó leánya homlokára tette.

Ajkán az utolsó megérthető sóhaj a legszebbik szó volt:

szeretlek!

Ez volt a végbúcsuja mindenkitől és az élettől is. Ő sze-

retett szivből. Szerette gyermekeit, unokáit, az embereket, a haladást, minden jót és szépet és most bizonnyal boldog attól a szeretettől, a mely sirja körül ily nagy részvétben nyilvánul.

Légy boldog! Pihenj csöndesen!
Isten veled! Jó éjszakát!

Emléket az agyagfalvi réten!

Felhivás adakozásra.*

A székely nép Rákosmezeje: ez az anyagfalvi rét A végtelen rónasághoz képest egy kis szögelet, de nekünk, székelyeknek egy egész ország: itt ültek, itt hoztak törvényt őseink; itt vitatták meg a székely nép ősi alkotmányát öreg elmével; innét indultak hadba Attila unokái, mikor fekete felleg boritá a hadak utját; mikor hegyek és völgyek felett végig szárnyalt a költő riadója: Talpra magyar!

Forgassátok a történelem lapjait s elég ha megállapodtok két helyen, hogy velünk együtt valljátok: az agyagfalvi rét a székely nép Rákosmezeje Ugy tetszik nekünk, mintha fölkelnének mohosult sirjaikból törvényt hozó őseink, látjuk őket egyenként: arczukon nemes büszkeségnek, szabad voltuk erős tudatának fénye ragyog. És megindult szivvel olvassuk az 1806-ban kelt „agyagfalvi konstitucziót", melyet e réten alkotának őseink „a pártütők és hivségtelenek arányt". Megindult szivvel, jóleső büszkeséggel olvassuk, hogy abban az időben, midőn országszerte pártütés zavarja meg a lelkeket, im, a székelység szine-java összegyül az agyagfalvi réten: eltörlendő a „külömbféle egyenetlenségeket és hitvány szokásokat; hogy az ő tisztán látó elméjökben világosan megjelenék: a békességnek ellenkezője, az irigység és az egyenességnek ellensége, a kevélység — minden nagy országokat elpusztitanak és az előbbeni állapottyokban megrontanak". És alkotának szigoru törvényt a pártütők, a haza és a koronás király ellen hivségtelenségben találtatottak ellen. Ha tisztséget visel a pártütő, veszitse tisztjét s számkivettessék; ha közember: számkivettetés légyen ennek is a büntetése, minden java elprédáltassák s kegyelmet a fejedelmen kivül senki se adhasson, hanem csak az egész székelység.

Im, ilyen egy szabad, a szabadságra érett nép törvény-

* Ezt a felhivást szószerint és egészen magunkévá tesszük, s szivére kötjük minden olvasónknak, minden unitáriusnak a kiknek tulnyomó többsége szintén székely. A ki az agyagfalvi rét emlékére ad, a maga dicsőségét örökiti meg. Szerk.

alkotása: bölcs és szigoru. Szabadsága nem fajul szabadossággá s haza és koronás király iránt való hüségben egybeforr minden sziv!

Az agyagfalvi emlék állitására alakult bizottság erős hittel hiszi, hogy első sorban maga a székelység siet leróni a hazafias kegyelet adóját, de meghallja s meghallgatja a nagy magyar közönség is kérő szavunkat.

Hisszük erős hittel, hogy a Székelyföld papjai, tanitói s általában a népvezetői minden ünnepi alkalmat megragadnak s adakozásra buzditják a népet. Erre a czélra a legszegényebbnek is lesz egy fillérje.

És hisszük erős hittel, hogy e czélra minden székelyföldi ujság megtalálja az utat olvasói szivéhez s örömmel nyitja meg hasábjait az adakozásoknak.

Az ősök emlékének ápolása, kegyeletes tisztelete több a kötelességnél: nemzeti erény ez s jövendőjének sirját ássa az a nép, melynek szivéből ez az erény kihalt. Multnak és jövendőnek egyaránt szól az agyagfalvi emlék. Hadd álljon és hirdesse a székely név dicsőségét a multban, nagy nemzeti elhivatását a jövendőben, örökkön-örökké!

Hasznos tudnivalók.

Vérző sebeknél a vérfolyást pókháló-szővettel csillapitani régi, de rossz szokás, mert könnyen fertőzést s veszélyes sebeket okozhat, vagy vérmérgezést is idézhet elő. Egy kevés vaschlorid-vatta és kárbolviz minden háztartásban készletben kellene legyen.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Boldog püukösti ünnepet kivánunk olvasóinknak!

Tanügyi hirek. A közokt. miniszter az orsz. *tanitói* és felekezeti orsz. *tanári nyugdijtörvények végrehajtása czéljából szervezett bizottságba dr. Gömöry* Oszkár miniszteri tanácsost elnökül, *Klauzál* Gábor keb. miniszteri osztálytanácsost előadóul, *Gabrovitz* Ede pénzügyministeri osztálytanácsost, mint a pénzügyministerium bizottsági képviselőjét és *Karny* Ferencz keb számtanácsost bizottsági tagokul ujabb egy év tartalmára, ez évi május hó 1-től kezdődő hatálylyal kinevezte, ezen bizottságnak a felekezeti orsz tanári nyugdijtörvény végrehajtása czéljából tartandó üléseihez: *Vámossy* Mihály ev. ref főgymnasium nyug. igazgatót, az orsz. tanitói nyugdijtörvény végrehajtása czéljából

tartandó üléseihez pedig *Somlyai* Józsefet, a székesfővárosi Mayer-féle fiárvaház igazgatóját kinevezte Az állandó bizottság jegyzője dr. *Makay* Béla keb. miniszteri titkár. *Orbók* Mór kolozsvári fiképezdei igazgazgatót a fograsi állami polg. fiu- és leányiskolához főkép a mathematikai oktatás megfigyelésére kiküldi.

Székely kapu Kolozsvárt. A kolozsvári egyetem füvész-kertjének a kapuját nem rég állitották fel. Ez a kapu Siklódy István brassói közép-faipariskolai tanár terve szerint készült, s remek mintája az eredeti székely stílü kapunak. Galambducos, hatalmas szálfákból faragott s eredeti diszitésekkel czifrázott kapu ez, mely első pillanatra megragadja a szemlélő figyelmét.

— **Gálffy Kálmán** legifjabb egyházköri gondnok — mint arról az egyházkörből értesitenek igen üdvös módon gyakorolja gondnoki tisztjét. Az egyházközségeket személyesen meglátogatja. Az épületeket, gazdálkodást, vagyonkezelést megvizsgálja. Vasárnaponként az egyházközségekbe az istentiszteletekre elmegy feleségével együtt. Nagyon helyesen fogja föl gondnoki szép föladatát. Üdvözöljük. Azt hisszük, az ilyen föllépés nemcsak anyagi, hanem erkölcsi haszonnal is jár egyházainknak.

— **Esküvő**. Kozma Ferencz Kolozsmegye kir. tanfelügyelőjének derék fia Dr. Kozma László május 6-án lépett házassági frigyre Szathmáry Elek kolozsvári ékszerész bájos leányával Rózával, a ki nem rég tért át a róm. kath. egyházból az unitáriusba. Miután az anyakönyvvezetőnél a hivatalos teendőket elvégezték, az unitárius templomba mentek, hol roppant nagy közönség várta, hogy áldást kivánjon nekik és meghallgassa Ferencz József unitárius püspök szép és nagyszabásu eskető beszédét. A násznagyi tisztet Benkő Mihály bankigazgató és Somogyi Albert héjasfalvi földbirtokos végezték. A szép frigyen legyen Isten áldása és az emberek öröme!

— »**Egyházi ébredésünk jelei**« czim alatt a Prot. E. és Isk. lap az ev. ref. egyház ébredése jelének tekinti, hogy a tollforgató világi elem kezdi fölhasználni a sajtót az egyházi bajok orvoslására; ilyennek mondja a protestáns nők egyházi felbuzdulását E jelekből azt a következtetést vonja le, hogy a lelkészi kar nagyobb része is erélyesen egyházi tevékenységre kezd buzdulni. Igy végezi: Ha egy szivvel, lélekkel mindnyájan munkához fogunk, akkor mindenütt megláttatnak az ébredés jelei, a haladás, az egyházi föllendülés nyomai. A hitbuzgóság munkája még soha meddő nem maradt!

— **Az uj testamentum revizióját** is munkába fogják venni a Szász Károly püspök vezetése alatt a két prot. egyház exegetái.

— **Az alsó-benczédi leányegyházban** igen szép jel mutatja azt, hogy van cselekvő hit. — Ugyanis id. Pap Zsigmondné másodszor férjesült László Zsuzsánna 50 frtos kegyes adományával harangalapot létesitett s férje id. Pap Zsigmond azt a nyilatkozatot tette, hogy ezen alaphoz ő is még ezen év folytában 50 frttal fog járulni boldogult első neje Balázs Zsuzsánna emlékére. Legyen kedves ez áldozat Isten előtt. Az adakozókhoz e helyen is legmelegebb köszönetünket nyilvánitjuk Alsó-Benczéd, 1899. május 11. Györfi Ferencz lelkész. Pap Salamon gondnok.

— **Kegyes adományok** Maroskörben. (Vége) Ny.-Szentmárton-Csikfalván: Szabó Sándorné Lőrinczi Zsuzsánna ünnepi alkalmakra urvacsorai kenyeret 6 frt. Id. László János karácsonra urvacsorai bort 2 frt. Vadadban: Szász András, Nagy Mihály és Kis F. István egy-egy alkalomra urvacsorai kenyeret 2 frt 10 kr. Nagy S. Jánosné egy alkalomra

urvacsorai kenyeret és bort 2 frt. Iszlóban: Kozma József templomi használatra számtáblát 1 frt. Bedő Dénes tanár ur ünnepekre urvacsorai kenyeret és bort 5 frt Kaálban: A nők adakozásából két gyászlobogó készittetett 23 frt. Urvacsorai kenyeret és bort két alkalomra Nagy Gábor ur 4 frt. Ugyanazokat egy-egy alkalomra Fabián István ur és Mátyás Ferencz gondnok 4 frt. Iklandon: Filep Domokos és neje Boros Zsuzsánna a 4 ünnepre urvacsorai kenyeret és bort 6 frt. Mező-Szabédon: Rédiger Géza lelkész afia és neje Nagy Amália a négy ünnepre urvacsorai kenyeret és bort 10 frt. M.-Vásárhelyt: Csongvay Lajos felügyelő-gondnok ur és neje Hajós Róza őnagysága a négy ünnepre urvacsorai kenyeret és bort 4 frt. A marosvásárhelyi takarékpénztár és részvénytársaság ez évben is 20 frtot. Összesen 145 frt 90 kr. — Maros-Vásárhelyt 1899. február 10-én. Kelemen Albert, esperes.

— **A „Brassai siremlékre"** adakoztak: (2-ik közlemény) Ferencz József tud. egyetem mathem. és term. tud kara 55 frt, Sebes Pál nyug. posta főigazgató Budapest 40 frt 50 kr. Varga Dénes Torda 40 frt 14 kr. Hermann Ottó Budapest 32 frt Zorkóczy Samu Pozsony 30 frt Nagy Lajos N.-Enyed 25 frt 80 kr. Kisgyörgy Sándor Vargyas 25 frt 10 kr. Betegh Miklós Torda 25 frt. Krikkayné B. E. Szeged 22 frt 73 kr. Dr. Wachsmann Ede Bethlen 22 frt 50 kr. Szvacsina Géza Kolozsvár 20 frt. Áll. tanitónőképző Pozsony 16 frt 25 kr. Kuncz Kornél Gy.-Szt.-Miklós 11 frt 30 kr. Dr. Ürmössy Gyula Budapest 11 frt. Áll. felső leányiskola Kassa 10 frt 7 kr. Bányászakadémia Selmeczb. 10 frt. Pivár János, Gyula 10 frt. Róm. kath. főgymnasium Kolozsvár 9 frt 50 kr. Arányi Antal Igló 8 frt 50 kr. Pap Lajos S.-Szt.-György 6 frt. Antal János Brassó 5 frt 10 kr. VIII. ker polg fiuiskola Budapest, polg. leányiskola Győr, Téglás Gábor Déva és a mezőturi ev. ref. főgymnasium 5—5 frt. Polg. leányiskola Losoncz 4 frt 60 kr. Borsos Benő Szatmár 4 frt 50 kr. Kelemen Albert M.-Vásárhely 4 frt 30 kr. Léva város 3 frt 70 kr. Szenessy Mihály Budapest. Mayer Károly Mezőberény, Fodor Dániel Zilah 3 frt 50—3 frt 50 kr. Pap Mózes Sz.-Keresztur 3 frt 30 kr. Ev. ref. főgymnasium Debreczen 3 frt. Weingärtner Ármin Ujvidék 2 frt 70 kr Polg. leányiskola N.-Várad, Bölcsházy Vilma Nyiregyháza, Lyceumi ifj. gyámegylet Késmárk, Fleischhacker L Ipolyság 2 frt 50—2 frt 50 kr. Áll. főgymnasium Lugos, áll tanitóképző Baja, Kováts József Homonna, siketnéma intézet Kolozsvár, áll. leányiskola Déva, Patzkó Gyula Pásztó, Számosd Ignácz Esztergom, Deák József Sarkad, Körmöczbánya város és Dr, Masznyik Endre Pozsony 2—2 frt. Folkmann János Zólyom 1 frt 80 kr. Deési Török Berta Kolozsvár 1 frt 50 kr. Szabó József Budapest 1 frt 50 kr. Szabó Béla Uj-Szt.-Anna 1 frt 25 kr. Állami felső keresk. Iskola Alsó-Kubin 1 frt 40 kr. Bartholomeidesz Adél Rozsnyó, Kelemen Katalin Zilah, Fellmann József Budapest. Tanitóképző Pécs, Demjénné Molnár Ilona Szatmár, Polgári iskola Kis-Márton, Ev. ref. felső leányiskola Halas és ev ref. képezdei önképző Nagy-Körös 1—1 frt Orosz Endre Apahida 90 kr. Róm. kath. Stefánia leányiskola Eperjes 50 kr. Összesen: 539 frt 74 kr. — Begyült eddig 1089 frt 22 kr; kiadás volt összesen 67 frt 30 kr; bevárandó 500 frt (unitárius egyháztól). A kiadás leütése után van készpénzben: 1021 frt 92 kr, várandóság 500 frt, együtt 1521 frt 92 kr. — Kolozsvárt, 1899 május 3-án. Merza Lajos, pénztárnok.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Hajós János egyleti elnök, a ki a tél folyamán még egy terjedelmes szép felolvasással lepte meg a D. F. E közönségét, a ki estélyünken

jelen volt és azután is teljes jó erőben végezte munkáját, ma már a kolozsvári temetőben pihen. April hó végén kisebb foku bántalommal ágyba feküdt, fia Hajós Gyúla mérnök, később leánya Csongvai Lajosné és környezete a legnagyobb gonddal is szeretettel ápolta, de nem lehetett megmenteni az életnek, melyet oly nagyon szeretett. Május hó 12 én délután fél 3 órakor gyermekei szerető karjai között örökre lehunyta szemét

Gyászjelentés. A Dávid Ferencz E. Választmánya mély fájdalommal tudatja. hogy buzgó, érdemes elnöke: Méltósagos Hajós János ur nyug. min. tanácsos, a Lipót-rend lovagja, egyházi tanácsos, a kolozsvári unitárius főiskola gondnoka, Kolozsvár város bizottsági tagja, Maros-Vásárhely és Kolozs város díszpolgára, volt 48 as főhadnagy, és országgyülési képviselő stb. stb. f. hó 12-én délután fél 3 órakor megszünt élni Meleg szivvel szeretett minden szépet, teljes erővel munkálta a jót, bővséggel áldozott a közmüvelődés oltárán. Az Egyletnek lelkes vezére volt. Legyen áldott emléke. Hült tetemei f. hó 14-én d u. 4 órakor fognak örök nyugalomra elhelyeztetni hosszu-utczai saját házától Kolozsvárt, 1899. máj. 12.

Szentábrahámi Mihály, egykori jeles püspökünk emlékére, f. évi május 28-án rendezendő ünnepély programmja a következő: 1. Ének, előadja a főiskolai dalárda 2. Elnöki megnyitó, tartja: Gálffy Zsigmond theol., egyl. elnök. 3. Felolvasás „Szentábrahámi Mihályról" tartja: Boros György theol. tanár. egyl. védnök. 4. Alkalmi szavallat, előadja: Gálffy Zsigmond th. 5. Ének: a főiskolai dalárda. 6. Szavalat. tartja: Szabó Albert th. 7. Ének: előadja a főiskolai dalárda. 8. Elnöki bezáró.

Hajós János emlékére. A gyermeki hála és kegyelet igen szépen nyilatkozott meg elhunyt kedves elnökünk emlékére. A Dávid Ferencz Egyletben, melyet a néhai annyira szeretett emlékére egy száz forintos alapitványt lettek, melyet következő levél mellett küldött el a titkárnak:

Mélyen tisztelt Tanár Ur!

Szeretett édes já Apám elhunyta alkalmával kegyeletes kötelességet óhajtok teljesiteni akkor, midőn a mellékelt egyszáz frtot azon szives kéréssel megküldöm a mélyen tisztelt tanár urhoz, hogy ezen szerény adományt a „Dávid Ferencz Egylet" részére elfogadni és azt az egyletnek, mint boldog emlékü édes Apánk emlékére tett alapitványt bejelenteni méltóztassék.

Meg nem szünő hálával és atyafiságos tisztelettel vagyok Nagyságodnak
Kolozsvártt, 1899. évi május hó 17-én a család nevében
kész hive: Hajós Gyula.

A választmány hálás köszönettel fogadta és állandó alap gyanánt fogja kezeltetni. Megemlitjük azt is, hogy a Választmány május 19-én tartott ülésében kegyelettel örökitette meg lelkes elnöke nevét jegyzőkönyvében.

Szerkesztői izenetek. P. K. F. Bp. Meleg köszönet nemcsak ezért, hanem a névért is. Kiválóan örvendünk az ismeretségnek. Becses kivánságát készséggel teljesitjük, de a „kijelentést" nem vesszük tudomásul. Ha olykor egy-egy szép és jó eszme megragadja Nagys., sziveskedjék leirni és elküldeni. Mi mindig megtisztelve érszzük magunkat. — **K-né D.** Jövő számban.

TARTALOM: Hajós János. 161. l. — Tizenkét czikk az unitárismusról. Az unitáriusok mint a protestánsok protestánsai. Kanyaró F. 162. l. — Isten. 165. l. — Imádság 166. l. — Szent-Ábrahámi Mihály emlékezete. (Költem.) Tarcsafalvi A. 166. l. — Helyes itélet elve vallásos dolgokban. Józan Miklós. 168. l. — Népiskolai hitoktatásunk kérdéséhez. Szentmártoni Bálint. 172. l. — A jövő életben való hit alapja Fazakas Lajos. 175. l. — Gyászbeszéd. 178. l. — Emléket az agyagfalvi réten. 180. l. — Hasznos tudnivalók. 181. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 181. l. — Egyleti élet és munkásság, 183. l.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Julius. 7. szám.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTŐJE.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára: 4 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 1 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesitése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.

VI., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.

V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.

VI., Az unitárius és egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferencztől.

—

Az unitárius theologia irányzata.

Az unitárius vallás mint a protestavtismus utolsó hajtása már helyzeténél fogva tisztúltabb és magasabb eszmekörben kellett hogy mozogjon elődeinél. Reformot teremtett a reformban. Tovább mozgatta azokat az eszméket, a melyeknél a megállás: peshedés, romlás és pusztulás lett volna. Luthernek a jó

izlése és erkölcsi érzéke parancsolta a reformot. Servétnek és Dávidnak a józan ész. Legkevesebb joggal az szólhatott az unitárismus ellen, a ki a Luther nyomában járt, sőt ezen túl is ment.

A reformatio unitárismussa elfogadta a közös alapot: a bibliát, de annak értelmezésére elődeinél bővebb mértékben alkalmazta a józan ész szerinti birálatot. Kiindulása az volt, hogy Jézus a törvényt betünek nevezte, a mely megöl, az evangeliumot léleknek, a mely megelevenít.* Alapigéje volt: mindeneket megpróbáljatok, és a mi jó azt tartsátok meg. Midőn ezt az apostoli szabályt a bibliának mind az ó, mind az uj részére alkalmazta, rá lépett arra az utra, a mely a bibliai kritika mai magaslatára vezetett föl. Az Erasmus alapelvét, hogy a bibliát az eredeti forrásból kell olvasni, az unitárius kritikus** egész mértékben alkalmazta. Elő volt készitve az ut arra, hogy a Heltai-féle biblia helyett ujat adjanak ki, fölhasználván az akkori tudós férfiak ismereteit. A terv meghiusult a változott politikai és egyházi viszonyok miatt, de a biblia tanulmányozása nem szünt meg és főleg a költői könyvek átdolgozásában igen szép eredményt értek el.

A bibliaihletés elvét megtartották, de a betüszerinti ihletést elvetették. Az ihletés egészen egyéni dolog, mely közetlenül jő a lélekből a lélekbe. Isten ihletett mindig és ihletni fog mindig, de ez nem azt jelenti, hogy minden ihletett ember tudjon ihletni másokat.

Még az élő szó is csak homályos viszszhangja a lélek gondolatának, mennyivel inkább homályos az irott betü, a melyhez a magyarázatot az olvasó saját egyéni fölfogása, tudása, hajlama és hangulata szerint adja meg A magyarázók szavait csak akkor fogadhatjuk el, a mikor lelkiismeretünkben érezzük, hogy ők a szentirás igaz értelmétől nem tértek el A lelkiismeret érzelméhez hozza kell hogy járuljon a józan értelem, a mely akkor áll elő, mikor oly tiszta és határozott felfogással bírunk, a mely minden kétséget eloszlat. Midőn az ész világos-

* Dávid Ferencz: Az egy magától való felséges Istenről.
** Enyedi György.

sága hozza járul a kijelentés tekintélyéhez, meg van a föltétele a helyes itéletnek és ezzel az igazság földerítésének.*

A mult száz unitárismussa ide bővitette a XVI-ik száz kritikai elveit Könnyü észrevenni mily erővel lüktet e szavakban a gondolkozó elme jogaiért való vágyakozás. De a világ tudományos fölfogása, még nem hóditotta volt meg a theologus elméjét.

Ő a világ teremtéséről egyetlen elméletet tartott lehetségesnek: azt a mely a Mózes első könyvében van megirva. A paradicsom szép legendáját szószerint vette és valamint a világosság mellett ott látta a sötétséget, ugy az Isten mellé oda állitotta az ördögöt. Előtte az ördög uralma még mindig létezik, ö látja incselkedéseit, de bízik abban is, országlása megfog semmisülni és futni fog tőlünk, mint egy legyőzött ellenség. Bizony azt a sötétséget, a mely a világon oly nagyon uralkodott, az emberbe is beleképzelte és nehezen tudott menekülni attól a szomoruan gyarló gondolattól, hogy az ember a bün örvényébe van sodorva.

Meglepő, hogy az unitárius hittani könyvekben, főleg a mult száziakban mily sok ehhez hasonló s olyan hitelv van kifejezve, melyekből éppen csak az unitáriusság nem látszik. Ámde ennek nagyon egyszerü a magyarázata. A Dávid Ferencz elitéltetése ijesztő példájából könnyü volt látni, hogy minden vehető újításnak; az újítók meg elitélendők A deézsi országgyülés előzményeiből és következményeiből szomoruan tanulták meg, hogy a puszta gyanu űrűgye alatt életét és vagyonát koczkáztatja az unitárius. A mult száz nagy részében, meg aztán még a név is elégséges volt, hogy az unitárius vagyonát, polgári jogát és családi boldogságát is elveszíthesse.

Az üldözett megelégszik az önvédelemmel s költöje a lantot fölakasztja, mint a bobyloni fogoly zsidó, s legfennebb csak házi körében énekel egy-egy bús dalt vigasztalónak. Mily szívből jönnek e sohajok a kor költője ajakára:

Vigyázz értem Ur Isten — Adj búsult szivemben,
És légy gyámol ügyemben. — Vigasztalj meg lelkemben.
Segélj meg s örömet

* V. Ö. Szentábrahámi: Az egész ker. hittud. összege, uj ford. 14 15 l.

Szegény vagyok Ur Isten,
Mint elhagyatott árva.
Minden segitség
Elvagyon tőlem zárva
Mintha megvolna halva.

—

Eltörlöd szemeimről
Keserves siralmam.
Tarts meg engem és légy
Kedves nyugodalmam.*

Az unitárius irodalom jó részben az opportunismus elvének hódol, nemcsak a XVIII-ik században, hanem még a XIX. száz első felében is. Ehhez az érintett külső okon kivül magyarázatot találunk a biblia-kritika fejlettségének hiányában. Buzgón és nagy fáradsággal védelmezik a biblia hitelességét, attól való féltükben, hogy ezt elveszítvén, elveszítik az alapot, melyen megállhatnak. E miatt az unitárius theologia legtöbb terméke olyan jellegü, a milyen a magyar irodalom volt a czenzura korában. Képletekben, jelekben fejezik ki a gondolatot. Csak a beavatottak értették meg a jeleket **

Ebből a nyomasztó helyzetből csak a világfölfogás, a politikai élet és tudományos müveltség átalakulása szabadithatta ki az unitárismust. Hosszu, nagy szenvedések után ez is bekövetkezett. A franczia reformeszmék, a Kánt-féle philosophia befolyása, a mult száz végén készült iratokban kezd visszatükröződni. Az olaj a viz szinére került és az okos ember mécset gyujtott vele. Az unitáriusok utolsó erejök megfeszitésével leolvassák és fölhasználják az idők jelét és megkészitik hatalmas székesegyházukat Kolozsvárt az ige hirdetésére.

Ám de az átalakulás nem ment oly könnyen. A Mária Therézia korában irott hittant 1848-ig tanitják a papságra készülőknek. A formákból, bármily kellemetlenek is azok, ha megszokottak, nehéz a megszabadulás. A halálra elitélt fogoly egyelőre nem hiszi el, hogy megnyerte a kegyelmet és nem akar kimenni börtönéből. Az embernek sok időre van szüksége, hogy önmagát fölismerhesse és a helyzetet kellően méltányolja. A kritikai hajlamhoz a tudomány hozza adta a

* Unitárius énekes könyv 1749.

** Ebből a korból maradott fön az a vélemény, hogy egyik nnitárius egy titkos jelről fölismeri a másikat a nélkül, hogy szolna hozzá.

természeti törvény ismeretét, a philosophia a lélek tehetségeinek fölismerését

A dogmai főkérdések lassan, csaknem észrevétlenül háttérbe szorultak. A háromság miatti keserves harcz, a tudomány nyilt terén leszereltetett, mihelyt a biblia magyarázat a mult száz végén határozottan bebizonyitztta, hogy a Mózes ötkönyve nem lehet a Mózes szerzeménye. A biblia tudományos vizsgálása éppen olyan általános szükségletté vált, mint a csillagászat, vagy az anthropologia. A többi egyházakat félelem fogta el s visszavonultak. A félelem indokolt volt éppen mint az unitarismus fölléptekor, de teljesen elégtelen az áradat föltartására, mert hát most már nemcsak Strausszal meg Renánnal állottak szemben, hanem az egész kor szellemével. Az új szellem mindenik egyházban talált bátor apostolokra és üldözésre is. Colenso angol püspöknek a Zuluk közé Áfrikába kellett menekülnie, Robertson protestáns tanárnak tanszékétől megválnia. Az uj eretnekek száma nőttön nőtt és ma is nő s mindenikét olyan okból terheli a vád, a mely az unitáriusnál fő evangeliumi elv: mindeneket próbáljatok meg és a mi jó azt tartsátok meg.

A biblia szerkezetének és a bibliai egyes könyvek keletkezésének, az irók és iratok szellemének megismerése, megoldott több olyan kérdést, a melyek miatt a theologia homlokegyenest szembe állott a többi tudományokkal. Igy nyert mególdást a csodák kérdése. A ki a világ törvényeit nem ismeri, a ki nem tudja fölfogni, hogy legnagyobb csoda az, hogy az erkölcsi és phisikai világ törvényei változatlanok, az mindig olyan erőt és akaratot keres az Istenben, a melylyel Isten tetszése szerint belenyulhat a dolgok tömkelegébe és végrehajt olyan tetteket, melyekkel teremtményei bámulatát, félelmét fölébreszti, mihelyt azok lankadni kezdenek. Mintha, a héber iró szerencsés kifejezése szerint, az Isten nem engedhetné meg, hogy az ember olyan legyen a milyen ő (Isten). Ez az Isten a maga birodalmában él és uralkodik megközelithetlen távolságban. Az ember és a teremtett vllág bolyong ide lenn czéltudatlan és segitő nélkül, talán azért hogy bele sodorja magát saját bűnei örvényébe, hogy azután a hatalom Istenének legyen ujabb alkalma kegyel-

mét megmutatni. Ezt a kegyelmet legnagyobb mértékben akkor gyakorolta, a mikor saját fiát elküldötte áldozatul a világ bűnei megváltására A ki az Istent ilyennek képzeli, az elképzelheti a legnagyobb csodát is, hogy ez az Isten önmagát egy asszony által emberi alakban elküldötte a világra. És ez valóban csoda lenne és ezután következhetnék minden többi. De ha ez nem lehetséges, mivel ellenkezik mind azzal, a mit a természeti és lelki világ ismerete tanit, akkor választanunk kell és mi csak azt választhatjuk, a mi lehetővé teszi az emberi léleknek, hogy az isteni lelket megértse: mert a mit az emberek Isten felől tudnak, nyilván van ő bennök, mert az Isten kijelentette nekik.

Valameddig az a hit tartja lefoglalva az emberi elmét, hogy az ember csak rosz, hogy az emberben nincsen isteni, vagy, hogy az a mi volt elhomályosult, lehetetlen tiszta fogalmat alkotni Istenről. Mihelyt azonban az istenfiuság jelentőségét és méltóságát nemcsak megértjük, hanem át is érezzük, s attól áthatva önerőnkön igyekezünk közelebb jutni Istenhez, mind közelebb, azonnal megfog változni előttünk Isten nagysága, körültünk a világ jelentősége, az emberek értéke Azonnal jobban, mélyebben és őszintébben fogjuk szeretni az embert, azért mert ember. Azonnal biztositjuk a lehetőségét annak, hogy a társadalom és az állam is kereszténvies, humanus, egyetemes emberbaráti elvek szerint alakuljon át. Mihelyt minden theologián ilyen elvek hatnak át, mihelyt az egyház leteszi kezéből a félemlités fegyverét és a helyett a béke és a szeretet olajágát veszi föl, azonnal, vagy ha oly gyorsan nem is, de bizonnyal hamarabb létre jő a világbéke. Mert azt nem lehet tagadnunk, hogy a kereszténység egyenesen eltért a Jézus jelölte uttól, a midőn Jézus halálában kereste udvösségének főforrását. Ki tagadhatná, hogy nagy, rendkivül nagy volt az áldozat, melyet Jésus élete föláldozásával hozott, de kitagadhatja azt, hogy az a kiomlott vér nem békességet, hanem boszut követelt, s habár ez egyelőre a nem keresztény ellen irányult, a kereszténvre is alkalmaztatott, néha a legcsekélyebb dolog miatt. Tudjuk, hogy a Jézus példája, különösen pedig halála sok kegyes embert arra inditott, hogy a világot, önmagát, az életet s mindent a mi földi, vessen meg és keresse

a halált. Ez nem volt helyes értelmezése a Jézus szellemének és akaratának. Jézus azt mondotta: a ki követni akarja őt, tagadja meg magát, vegye föl a keresztet és ugy kövesse őt. Milyen keresztet? Az élet keresztjét a mely súlyos, terhes, s a melyet csak munkával, erő megfeszitéssel lehet hordozni.

Mi ugy fogjuk föl a keresztény vallás tanitását, és lényegét, hogy annak azt a részét, a mely tudományos elméletet igényel, a tudomány alapján és tudományos rendszerben kell tárgyalni, azt a részét, a mely a gyakorlati életre tartozik, minden habozás nélkül, őszinte nyiltsággal föl kell venni és alkalmazni, egyenesen arra támaszkodván, hogy: ti királyi papság, szent nép vagytok.

Mi lesz az emberrel, ha öntudatosan vizsgálódik és mi lesz a keresztény hittel, ha leveti azokat a foszlányokat, a melyek elfedik szépségét, eredeti valóját? Azt mondják, hogy a háromságtan nem adható föl, mert akkor összeomlik a keresztény alkotmány! Hiszen nincsen egyetlen háromsághivő, a ki azt állitaná, hogy három Isten van, mert az Isten szerintök is egy. A kis csecsemőről ki állitja józanul, hogy örök kárhozatra született? Miért tanitsuk hát ezt a szörnyü tant? A Jézusról mindenki vallja, hogy ember volt. Miért nem maradtunk e mellett? Hiszen ha ember az Isten gyermeke, nem lehet Isten is, mert ha Isten, akkor nem gyermek, nem is testvér, nem is utmutató az életben.

Az unitárius gondolkozó elme ezekkel a kérdésekkel ma már tisztában van. Szerencsésen átélte a megújulás nehézségeit és rázkodásait. Ha eddig azt hittük hogy az Isten egy népet kiválasztott magának, mert azt jobban kedvelte mint a többit, ma már valljuk azt, hogy nincsen sem zsidó, sem pogány, sem ur sem szolga, hanem mindnyájan egyek vagyunk az Urban. Ma azt valljuk, hogy Isten nemcsak egy népnek jelentette ki magát, hanem mindeniknek, s ebből vonjuk le azt a következtetést, hogy nemcsak ennek vannak szent iratai, hanem többeknek, a melyekből mind ugyanazon egy Isten szelleme árad szét. A napnak nemcsak egy sugara melegit, hanem mindenik, a földnek nemcsak egy forrása éltet, hanem sok

—

Ha valaki ezeket a töredékes.és a nagy föladathoz mérten, fölötte rövid megjegyzéseket elolvasva azt kérdezi: mi hát az unitárius theologia? mi azt feleljük: a kijelentés, mely alatt értendő az, a mi a szentirásban foglaltatik Istenről és a hit dolgairól, az a mit miuden lélek nyer a mennyei atyától, de sem egyik, sem a másik nem egészen. Nem egészen, mert a hitnek és a vallásnak az egyházban, az egyház kanonikus könyveiben és az egyházi bölcs gondolkozók irataiban talált kifejezései, mindazok többé, kevésbbé ide tartoznak. De még ennél is több, mert a philosophiából, meg a tudomány eszméiből lényeges elemek szükségesek és fölhasználandók egy rendszeres thologiában, a nélkül, hogy a fő jelleget ezek kölcsönöznék annak. A régi korok gondolatvilágából, a keresztény és nem keresztény bölcsek irataiból számos szép részlet ismerete csaknem nélkülözhetlen. Mindez, és a mi még ezen kivül az ismeret és buzgóság, a hit és lelki vágyódás, a bölcsesség és megnyugvás, a munkaszeretet és megelégedés, a szeretet és jóltevés forrásait gyarapitja s az ember tökéletesebbé levését elősegiti: e theologiához tartozik. Mert az Isten birodalmában semmi sincsen, a miből az ihletett lélek ne az Istenhez vezéreltetnék.

Az unitárius theologia nem befejezett, nem megállapodott hitrendszer, hanem szüntelenül fejlődő, tisztuló és tökéletesedő, a mely halad az emberrel és a tudománnyal, az Isten dicsőségére és az ember boldogitására. **Boros György.**

Az utolsó előtt.

A mi polgári és csillagászati száz évünk az utolsó előtt áll. Egy felet leőrölt az utolsó előttiből, s azután aztán semmiféle hatalom föl nem tarthatja attól, hogy az idő tengere végképpen elnyelje. Sokan keresztet fognak vetni rá, mert ugy szoktak tenni azzal a mi bevégződött, mi zöld galyakat fogunk tüzni fölébe, ugy a hogy az épitők tesznek akkor, a mikor a tetőzet a házra föl van állitva. A ház megvan s bár még nem befejezett, lehet őrvendezni az elért sikernek, lehet hálát adni a gondviselő Istennek. Az utolsó részét is valahogy csak bevégzi a szorgalmas kéz és a lelkes igyekezet.

Az utolsó előtt, már lehet gondolkozni arról, hogy mi

lesz majd ha ez a jóban, roszban megszokott, nem lesz többé. Mi kereszténynek nem teszünk ugy mint a chinaiak szoktak volt, hogy a meghalt élettárs mellé temessék az életben maradottat. Nekünk a reménységünk sokkal erősebb, hogysem ilyesmit megengedne, a hitünk tiltakozik még a gondolat ellen is.

A versenyző az utolsó akadály előtt szokta összeszedni minden erejét. Élethalálharczra szánja magát hogy győzhessen. Mi emberek, kik az életben jobbára csak elrejtve, titokban folytatunk versenyt, mi is érezzük, hogy csak most az egyszer nem szabad lankadnunk, mert hiszen akkor kárba veszett volna minden eddigi munka és fáradság. Hol van ott az ész, az erkölcsi erő, a lelki bátorság és a sziv energiája, a hol a küzdelmet akkor hagyjuk félbe a míkor már látjuk a czélt. Csak a gyáva és a gyámoltalan áll félre ilyenkor.

Mi ugy látjuk, hogy az unitárius egyház talán ösztönszerüleg, avagy öntudatosan, ugy rendezte dolgait, mintha ebben a végéhez közelgő száz esztendőben megakarná oldani a legfontosabbakat.

Az *egyház szervezetének* főbb része egy redkivüli fő Tanács tárgya julius 2-án. 25 év óta készül rá. Most az utolsó előtt megoldja érett ésszel, józanon. A hiányt könnyü kipótolni, Ha az alap biztos, a tőke jól jövedelmez.

A *Berde Mózes hagyatékának rendezése* összeesik ezzel a nagy alkotmánykérdéssel Az a csont, ez a vér. Mi lesz a kettőből, ha nem élet? Emberek, unitáriusok hittetek a gondviselésben ez ideig? Ha lettek volna, köztetek még hitetlenek, hinni fognak ezután. Testvéreim, unitáriusok. Nézzetek vissza e múló száz elejére. A hajónak csak alapdeszkája és kormányrudja van s egy két ember, s ezek melett százak szállanak a tengerre, merészen, halálmegvetéssel. Látjátok azt a mogorva alakot a ki igy szól: a kié a föld azé a haza; a kinek birodalma van, annak lesz országlása is, és ad egy kis birodalmat ott Erdély déli részében Ladamoson. Ki nem ismeri az Augustinovics nevét?

Ott a mult százból való *manieros* férfi mellett oly gyorsan forgolódva ki az az ifju, a ki tanul, gondolkozik, bölcselkedik és dolgozik? Ez Berde Mózes. Agyában nagy és merész gondolatokat forgat. Ő nagyot, ő csodát akar mivelni. A mit előtte a másik áthozott a multból, ő átviszi azt a jövőbe. És lám itt az utolsó előtt az unitárius egyház elérkezett ahhoz a hihetetlennek látszó nagy valósághoz, hogy egy hosszu élet önmegtagadásából, a munkából, fáradságból és okos előrelátásból összegyült fillérek ezerei fölött rendelkezhetik

Ne ujjongjatok hiveim. Örömre van okotok. Hálára jóval

több, de ujjongnotok nem szabad, mert ez a kincs nem arra van szánva, hogy valaki tétlenségre, munkanélküli jó életre gondolhasson. Éppen ellenkezőleg. Ez munkára hivás. Ez olaj a mécsbe, hogy legyen mi mellett virasztanotok a tudomány könyvei mellett. Ez kenőcs a tengelyre, hogy könnyebben forogjon a kerék. De azt égetni, ezt forgatni kell. Munka minden téren Munka az eredményért. Munka a nagy czélért. Ez a külömbség. Eddig küzdöttünk a létföntartásért, most már gondolhatunk a czélra is

Ne hidje senki, hogy a Berde gyűjtelékét könnyüszerrel föllehet használni. Ne ámitsa magát senki, hogy ebbe szabadkézzel bele lehet nyulni. A tanár tanitson, a tanitó tanitson, a tanuló tanuljon, a lelkész szolgálja az Urat és akkor mindenik kap jutalmat, de csak akkor, és csak azután.

A julius 2-án tartandó egyházi gyűlésen fogják élvezni a jelenlevők azt a határtalan örömet, hogy a Berde Mózes akarata teljesült, és fogadást tehetnek arra, hogy czélját megvalósitják. Ez lesz az igazi, a szép fogadás, a nemes elhatározás. Ez lesz az unitárius kitartás, munkakedv és bátorság keresztelője és konfirmálása a muló száz végén az uj időkre.

Ha megértjük a nagy szellemeket. Ha lelkünkbe bocsátjuk lelkeik lángsugarait. Ha tüzet fog keblünk. Ha szivünk gyorsabban kezd dobogni a magasztos, szent czélért, ha akaratunk megaczélozódik most, itt az utolsó előtt, ki fog aggódni a jövőért? Kí tud csüggedni közöttünk? Feleljetek!

Nők világa.

Derék költő papunknak ezt a szép költeményét a „Kolozsvári Lapok"-ból vesszük át, nemcsak azért mert szép költemény, hanem azért is, mert a nők világának olyan tüköre, a melyben minden anya saját képét fogja látni.

A feleségemhez.

Megmondtam én réges régen,
Édes kedves feleségem:
Várj csak türelemmel,
Mi sem tart örökké —
A mi erös, nagy küzdelmünk
Változik örömmé.

Látod, látod, beteljesül,
Reánk is már szebb nap derül:
Uj tavasznak lombja
Ezer boldogsággal,
Mind megannyi illatozó
Üde, szép virággal.

Örülj, örülj, jó angyalom,
Lássak mosolyt már ajkadon!
A kikért küzdöttünk:
Nőnek, növögetnek,
A mi kedves gyermekeink
Rendre szárnyra kelnek.

Oh nézz rájuk szeretettel,
Édes anyai gyönyörrel:
Testük mint a sugár
Fiatal fák. Épek;
Hát még, mi az embert teszi,
Mily nemes a lélek . . .

A nevelés munkájából
Mind közelebb jő a »távol» . . .
A legnehezebbjén
Már keresztül léptünk,
Mért búsulnánk, mért csüggednénk,
Hisz az Isten vélünk! . . .

Fölzendül már nemsokára
Az uj élet pacsirtája,
— Eleget kesergett
A bú fülmiléje.
Hangozzék hát sziveinkben
Az öröm zenéje!

Rédiger Géza.

Az unitárius vallás előnye gyermekeink nevelésére nézve.

Egy másik protestans felekezet tanitásai mellett nevekedve fel, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a legszerencsétlenebb hitoktatás egy gyermekre nézve a *félig* felvilágosodott vallásoké!

Mert mig az egészen orthodox vallás tanitásánál eltiltják a gondolkodást, elhallgattatják a józan észt és a lelkiismeret szavát, addig a protestántismus czélja mindezeket felébreszteni és már

a gyermekekben a kutatás és megbirálás iránti vágyat ébreszteni. De azután azt kivánni egy szegény gyermektől, hogy mindúntalan megálljon egy-egy „kivétel"-nél, mindúntalan elhallgattassa a benne mesterséggel felébresztett józan észt és lelkiismeretet egy-egy „csalhatatlan dogma" kedvéért, ez én előttem a legnagyobb abszordumnak tetszik!

Ennél a protestantismusnál százszorta észszerübbnek tartom a katholiczismust. Ez legalább nem esik ily következetlenségbe. Egyszerüen eltilt hit dolgában minden okoskodást, gondolkodást, elfogad minden hitczikket, mit századokkal ezelőtt állapitottak meg, de azután nem is pretendálja magának, hogy a *haladó ész vallásának* tekintsék!

A kinek ez imponál, a ki misztikus, titokzatos után vágyik, az megtalál ennél a felekezetnél mindent.

De a kinek lelke magasabb, tökélelesebb hit felé törekszik, ki saját józan eszével és lelkiismeretével kiván megbirálni mindent, annak azután nem lehet korlátokat szabni!

Gyermekeink ma már annyit tanulnak és annyit tudnak, hogy valóságos véteknek tartom tanulmányaikkal szemben csak egyetlen egy oly dogmát is állitani, mely ezeknek és a józan észnek teljesen elentmond. Mert hogy kivánhatjuk akkor tőlük, hogy vallásukat *tekintélynek* tartsák és ragaszkodással viseltessenek iránta. Hogyan remélhetjük, hogy az élet nehéz óráiban vallásuk fog nekik vigaszul és támaszul szolgálni, ha annak tökéletességéről nincsenek meggyőződve és igazságától nincsenek áthatva!

Hány hitetlen, rideg gondolkodásu ember, a helytelen hitoktatásnak az áldozata! Hány ismerősömnél tapasztaltam, hogy nehány elavult hit-czikk miatt az egész hitet elvetette magától, „mert hisz ez csak gyermekeknek, vagy hülyéknek való!"

Ezért tartom én az egyszerü, ész- és szivhez szóló unitarismust megbecsülhetetlen kincsnek gyermekeinkre nézve.

Nincs a modern unitárismusban egyetlen egy gondolat sem, melyet a leglelkiismeretesebb szülő vagy tanitó is teljes megelégedéssel ne tanithatna. Nincs az a tudomány, nincs az a magas müveltség és nincs az a tág fogalmu humanismus, mely ezzel a vallással ellenkezésbe jöhetne. Mert nem haladhat úgy a világ, hogy az unitárismus vele lépést ne tarthatna.

Az unitárismus egy Isten eszméje a legmagasabb, legészszerübb és legtermészetesebb, a mit csak ember hihet. Nem hiszem hogy akadt volna valaha gyermek, ki ezt azonnal meg ne értette volna, mert hiszen magából a lélekből fakad ez a hit.

Én gyermekkoromban sokáig nem imádkoztam, annyira zavart az a gondolat, hogy a *kit* én imádni akarok, az — *három!* Félelemmel gondoltam reá, mert boszuállónak, vérszomjasnak és kegyetlennek tartottam őt.

Az unitarismus tagadva az eredendő bűnt, váltságtant, örök kárhozatot és *elő-elrendelést*, ez által az Istent oly tökéletességre és magaslatra emeli, miszerint lehetetlen, hogy a gyermek azonnal imádattal és bizalommal ne viseltessék iránta.

Az unitárismus Jézusa a legszebb, legmagasztosabb alak, a kit csak gyermekeink szemei elé állithatunk. Igy ismertetve őt, mély érdeklődést, tiszteletet és rokonszenvet ébreszt náluk.

Sajnos, én gyermekleány koromban nem igen foglalkoztam a megváltó alakjával.

Mert mint emberre, nem mertem, mint Istenre pedig nem tudtam gondolni, igy hát míg minden más kisebb, jelentéktelenebb vallás alapitót ismertem, a legfőbbről nem igen tudtam semmit!

Ijesztőleg hatott rám az a sok csodatétel s szégyellem bevallani, de igaz, hogy mint egy ügyes szemfényvesztőt tekintettem őt, ki magát Istennek adta ki! És ezek miatt az ő nagy, világra szóló munkája teljesen elenyészett a szemeim előtt.

Az unitárismus szentlélek fogalma pedig szerintem nagyon magasan felül áll a többi felekezetek istenné emelt szentlelkén! Lehetetlen, hogy a melyik ember már kora ifjuságától fogva egy *ilyen* szentlélekben hisz, magasabb szempontból ne nézze a világot és szélesebb látkörrel ne birjon. Lehetetlen hogy abból a gyermekből, kinek lelkében korán gyökeret ver az a hit, hogy minden embert, faj és valláskülömbség nélkül, — ha nemesebb, tisztább czél felé törekszik -- az *Isten szentlelke* vezérel, nagyon humánus, felvilágosodott ember ne váljék!

Én nem szerettem a mi kálvinista szent-lelkünket, mert daczára Istenvoltának — részrehajló volt s okvetlen megkivánta a keresztséget; a többi szegény törekvő embert pedig önhibáján kivül a sötétségben hagyta sinlődni.

Igy hát elmondhatom magamról, hogy egy szentháromság tagadó vallás által jutottam az „atya, fiu és szentlélek“ igaz ismeretéhez!

És miután ez a szentháromság tagadó vallás az *egyedüli*, mely nem kényszerit bennünket arra, hogy a gyermekeinkben már korán jelentkező józan észt és lelkiismeretet erőszakkal, szántszándékkal fojtsuk el bennök, (mert ennél megalázóbb és szomorubb feladatot alig ismerek egy anyára nézve), az én szemeim előtt minden más hatalmas és elterjedt vallások felett áll.

Mert én konfirmákziókor azt tanultam és ezt az egyet teljes meggyőződéssel hittem is: *hogy mtnden bűn megbocsátható, de a szentlélek elleni soha!*

Egy anya. *

Az alföldön.

Olyan volt, mint egy délibábos tündérálom. Későre, nagyon későre jelent meg, hamar eltünt a képe, de az emléke itt, a valósága ott megmarad kitörülhetlenül, mert nemcsak a természet, hanem a lélek is összejátszott benne. Már pedig a hol e kettő együttesen szerepel, ott nemcsak tünemények, hanem való alkotások is jőnek létre.

Az egyszerü unitárius vallás szelleme leszállott volt Alföldünk rónáira ezelőtt 340 esztendővel és ott meghóditott sok ezer szivet a Tisza partjain és a Dunán túl. Nagy vihar jött és a felkorbácsolt vad tenger elsöpört mindent sok, sok időre, ... addig, a mig a szabadság napja ujból fölsütött és a keblek megtermékenyültek éltető sugáraitól.

Keresni szoktuk az alföldi unitárismus inditó okait és első csiráit, de a mikor a növény kiemelkedik a földből, akkor a csira már nem lelhető meg, legfennebb az a szilárd héj, a mely védte és táplálta is azt.

Hódmező-Vásárhelyt az unitárismus létrejötte két tényezőnek tulajdonitható. Egyik az 1848. évi pozsonyi törvény, a mely megadta a jogot, másik a közszellem, a mely nemcsak védte, hanem ápolta is azt. Csak most tudtuk meg, hogy legelső megjelenésekor valódi lelkes szószólói voltak a többi egyházakban. Aztán azok, a kik e vallás emlőjén nőnek fel, nemcsak hivei maradnak, hanem apostolaivá is lesznek egészen az önfeláldozásig. Mindezekről e vallás történelme fog beszámolni. Mi maradunk a jelennél.

Ferencz József, a mi lelkes püspökünk, a f évi pünköstre azt az örömhirt izente a hódmező-vásárhelyi hiveknek, hogy megfogja látogatni A hirt hihetetlennek gondolták, mert ők már-már mostohának hitték magukat. Kedvesen csalódtak. A főpásztor május 27-én délután 4 órára megérkezett Gyulay László kolozsvári egyh. gondnokkal, Albert Dénes jószágigazgató egyh. tanácsossal és lapunk szerkesztőjével. Az érkezőket álmélkodás fogta el, midőn a vasuti állomás terén soha sem látott emberek nagy seregét pillantották meg tarkitva papokkal. *Juhász* Mihály

* Ebből az anyai kézből szivesen veszünk minden szót, ha véd, ha sújtól, mert érezzük, hogy a sziv melege mozgatja s a lélek ereje kormányozza. Csak szóljon minél többször. Szerk.

a város derék polgármestere üdvözlő szavaiból megtudták, hogy a város vendégei. A polgármester az egész város nevében fogadta az unitárius püspököt ugyis, mint egyházfőt, ugyis, mint köztiszteletben álló férfit. A püspök a váratlan meglepés hangján köszönte meg a szives és lekötelező figyelmet. A polgármester a város fogataira ültette a vendégeket és a püspököt maga kisérte az unitárius imaházhoz. A hosszu utczákon az érdeklődők nagy serege, az imaház kapuja felett: „Isten hozott", benn: „Egy az Isten" jeligék fogadták. Az iskolás kis gyermekek Péterfi tanitó és énekezér vezényletére rázenditették:

Nosza istenfélő szent hivek
Örvendezzetek az Urnak.

Ez az ének a szív összes hurjait rezgésbe hozta és a vendégek szemébe könnyeket csalt. Varga Dénes ifju lelkész hivei nevében meleg szivvel, hálás érzéssel köszönti a főpásztort, hogy őket is keblére ölelte. Erre senkinek sem volt oly szüksége, mint nekik, mert bár tudták, hogy atyai gondja fölöttük lebegett, de csak most nyugodtak meg, midőn csónakukba ült és megmutatta, hogy erős kézben tartja az evezőt. Már csak az a pillanatnyi találkozás is átalakitólag hatott a hivek egész lényére. „Örvendeztek örömükben."

Az összes vendégeket Kovács József, az egyházközség mostani gondnoka fogadta házához. Nemcsak uri kényelemmel, hanem rendkivüli szivélyességgel voltak elhalmozva a derék házi ur és a kedves háziasszony részéről. Kovács József egy minden tekintetben ritka ember. Egyszerüsége lekötelező, egészséges, magyaros észjárása meglepő. A munka embere (tégla- és cserépgyáros) s a mihez fog, azt kifogástalanul befejezi. Az unitárius vallás iránt rokonszenvezett, még mielőtt tüzetesen ismerte volna. Mindőn a h.-m.-vásárhelyi unitárius iskolát a város nem akarta segélyezni, Kovács József fölszólalt és megmondotta, hogy neki nem tetszik az az ellenszenv. Mióta az egyház tagja lett, épiti azt minden irányban. Legközelebbről azzal lepte meg a püspököt, hogy az imaház és iskola közelében vásárolt telekre épitett házat bemutatta, mint a tanitó lakását, a melyből azonban két szoba bérbe lesz adva mindaddig, a mig a tanitó megnősül Akkor a bért odaadja a tanitónak nászajándékúl. A férj és a nő nemcsak szivesen látták vendégeiket, hanem első estve az egyház előljáróit, második estve a városi idegeneket mutatták be egy nagy vendégség alkalmával. Kovács József 70 év körül járó ember, de alig becsülnők többre 50-nél. A lelkiismeretes múnka őt ifjuságban tartja. Különben atyja is 90 éven felül volt, midőn meghalt

A püspöki látogatás hivatalos része vasárnap reggel 9

órakor istentisztelettel kezdődött, melyet Boros György theol. tanár az alább közölt imával nyitott meg. Ezután a fót. püspök úr mondott beszédet, melyben vallásunk alapigazságait a nála szokásos meggyőző egyszerüséggel, átlátszó tisztasággal fejtette ki, s megmondotta azt is hogy miket nem hisznek az unitáriusok. Megható volt az a rendkivüli figyelem, a mellyel minden szavát mintegy ellesték ajakáról. Az egész egy szem, egy fül és egy gondolat volt. A helyeslő és tetszést nyilvánitó örömmosoly, fejbólintás és más jel bizonyitotta, hogy ez az, a mit ők is gondoltak! Istentisztelet után Varga Dénes üdvözölte a főpásztort és megköszönte a szolgálatot.

Istentisztelet végeztével megkezdődött a püspöki vizsgálat, melyen a jegyzői tisztet lapunk szerkesztője teljesitette. Örömmel tapasztalta a vizsgáló szék a gyarapodást minden irányban A hivek száma Hódmező-Vásárhelyt 671, Orosházán 650, Mező-Berényben 150. Éppen most állottak át 60-an Dévaványán, tehát a négy községben 1531. A Tiszamentén az elszórt hivekkel együtt a lélekszám 2000-re tehető. A távolból képviselők voltak jelen.

A szoros értelemben vett püspöki vizsgálat is nagy közönség előtt folyt le Ez a közetlenségével hatott, mert itt a püspök úr személyesen érintkezett hiveivel. A hm.-vásárhelyiek, mezőberényiek, orosháziak és dévaványiak mind bemutatkoztak és tájékozást adtak egyházuk állapotáról. Szivesen fogadták a püspök úr azon figyelmeztetését, hogy a vallásért és egyházért áldozni kellett mindig, áldozni kell ezután is Látszott a hivek feleletéből, hogy ők tisztában vannak A jelenvoltak névsora a püspöki vizsgálat jegyzőkönyvébe be lett iktatva. Azok, a kik ebben a szép ünnepélyben részt vehettek, büszkék fognak lenni rá. Ugy fog ezekre tekinteni a jövő nemzedék, mint mi tekintünk azokra, a kik hajdan a reformatiókor jelen voltak a m.-vásárhelyi, mig a tordai és fehérvári, n.-váradi zsinatokon és gyüléseken, hol az egyház alapját megvetették.

A vagyoni viszonyok is elég kedvezők. Hódmezővásárhelyt van imaház, mely egyszersmind iskolahelyiségül is szolgál, van papi és mesteri lakás, melyeknek egy része és ezeken kivül egy bolt bérbe van adva.

Mezőberényben is van imaház, tanitói lak, bolthelyiség és annak szép telke. Itt a főt. püspök úr kedden délután tartott látogatást Varga s. lelkész kiséretében. Hivei tűntetőleg fogadták a község lakóival együtt és bankett-szerü vendégséggel tisztelték meg Az iskolát Simó János tanitó vezeti s ugyanő administrál az egyházközségben, de a jövő évre eltávozni szándékozván, itt egy ifju tanitónak igen szép alkalom kinálkozik ereje kifejtésére a tanitói és papi működésben.

A püspök úr már kedden estve tovább utazott Budapestre, hol a lelkészi állás ügyében értekezlet volt a püspök úr jelenlétében

Szombaton délután (junius 3.) a Dunántúl a Balaton közelében Polgárdiban is meglátogatta hiveit Gál Miklós lelkész és fia Dr. Ferencz József társaságában. Polgárdi mintegy 3000 lelket számláló község A lakósság jó módu földmivesekből áll, a kik püspökjüket minden lehető szivélyességgel kitüntették. Lovasbanderiummal vitték be az állomástól, hol a körjegyző üdvözölte a község nevében Az imaházban fogadta a s. lelkész Pálfi Ferencz, a ki hivei szeretetét és rokonszenvét teljesen birja. Vasárnap istentisztelet volt, melyen imát mondott Gál Miklós bpesti lelkész, beszédet tartott a főtiszt. püspök úr. A polgárdi hiveket is teljesen elbűvölte a főpásztor szép beszéde s viszont a főpásztort megelégedéssel töltötte el a polgárdii hivek lelki és anyagi állapota. Polgárdiban is van egy szép belső telkök, azon imaház, papilak és bérhelyiségek.

Vilonyáról jelen volt Keresztes Pál gondnok, a ki a vidéken igazi lelkes apostola az unitárius vallásnak. Ő csak képben mutathatta be a vilonyai templomot, melynek tornyát közelebbről oly kedvesen énekelte meg Végh Mátyás költőnk. Itt a Balaton mentén számos községben vannak unitáriusok, a kiknek létszáma az 1000-et meghaladja.

A püspöki vizsgálat kellemes, de nem könnyü foglalkozás, hanem Ferencz József unitárius püspök bizonnyal a legkedvesebb emlékei közé fogja sorozni ezt az alföldi kirándulást.

Püspökeink a Millenium százában.

Püspökeink.

Irom visszaemlékezéseimet e csodás évszázra. S mert itt, a bibliai életkor véghatárán befejezését, nem reméltem, ez már negyedik folyóiratunk, a mely megmentésére megnyitja hasábjait. De nem életiratokat hozok, mint igentisztelt szerkesztő barátom olvasóinak igérte, hanem inkább kor és jellemrajzokat De még talán azt sem, inkább egy hálairatot azok emlékéhez, kikről hosszu életemen át valami jót vettem. S visszaemlékezéseim során hogyan felejtkezhettem volna vallásomról, melynek lelkem hármoniáját, státusomról, melynek tudásomat, tanáraimról, kiknek neveltetésemet köszönhetem.

Másik folyóiratunkban folytatom „Szellemünk képviselői“ világi elemeit, a pátrónus családok, a fundatorok, a világi irók, akademikusokat, itt kezdem az egyházi elem kitünőségeit, ez év-

száz püspökeit, tanáraink, papjaink, néptanitóink, egyházi iróink közül azokat, kik irásban, tettben nevöket egyházunk története lapjaira bejegyezték. De csak azon szerény keretben, melyben hatáskörük mikénti betöltése emlékezetemben lenyomódott

A világi elem, a patrónus családok, az egyes fundátorokra esett visszaemlékezéseim során, a bámulat hatása alatt álltam azon áldozatkészségük iránt, melylyel a mindenéből kifosztott egyház terheit a mult században családaink hordozták, s azon lelkesedés iránt, mely e században alapitókat állitott elő, kik különösen a nyilvánosság elvonásával fenyegetett főiskolánknak vagyonszámba menő alapitványaikkal, a kor szinvonalán való fentartásában nemes versenyre keltek. De alig tudjuk elhatározni, hogy a világi, vagy az egyházi elem előtt hajtsuk-e mélyebben elismerésünk lobogóját. Azon elem előtt, mely ekklésiáinkat megtartotta, szegénységre jutott iskoláinkban papokat nevelt, mely gyakran a mindennapi kenyérért imádkozva, főiskolánkban az egyház ifjuságát a vallásnak és hazának nevelte, kik közül a primus inter pares vezette az oktatás ügyet, hirdette az evangeliumot. A kitartásban, szenvedésben elöljárva, mig vallásunk mindenütt üldöztetett, vagy épen kiirtatott, Erdélyben az unitárius egyházat a multban megmentették, a jelen században ismét arra a régi fényes polczra emelték, melyben a nemzeti fejedelmek korában részesült, kik az visszaemelés nehéz munkájában a világi elem méltó bajtársai voltak.

Nagy munkát végeztek. Hogy képletet használjak, emlékoszlopot emeltek az európai czivilizáció egy eszméjének, melyhez a világi elem összeadta a fedezetet, hordta az anyagot és az egyházi elem épitette, díszitette, lelkesedéssel, tudással, idealismusával körül virágozta. Hogy ne ismételjem mult évszázi küzdelmeinket, melyekben családaink a Miatyánkban kért mindennapi kenyerök felét az egyháznak adták, melyben alig merték fenhangon kezdeni: Hiszek egy Istenben, s hiában hivatkozánk, hogy az emberiség Tiz parancsolata nekünk is erkölcstanunk. De azért vallásunkat üldözték.

Ezt a tisztult vallást, melyet az én egyetlen élő osztálytársam Csegezi László esperes, kivel a Summa universae theologiae mintegy száz vizsga-tesiséből együtt huztunk, e lapok hasábjain szószéki nyelven épen most ismertetett. Ismertetett a szerint a mint a bibliából kiolvastuk, a mint katheink, a mi Verbőczink, a Summa unniversae codaficalva fenhagyta: de a melyeken mint történész rajta látom első két nagy katasztrófánk ránk oktroyált nyomait Értem első püspökeink elitéltetése s a Dézsi complanatio nyomait. Melyekbe a hatalom oly téte-

leket vétetett föl, melyeket, mint egy százévet élt tanárunk *Kazinczival* szemben magát elszólta: vallunk, de nem hiszünk. Éjjel tanitják nektek a vallást, hangzott akkor felénk gyanusitólag, mert öt órakor imával, hat órakor vallással kezdődött az órarend: de hogy a tanszékről elhangzott volna a megkülönböztetés, hogy ezt csak valljuk, amazt pedig hisszük, az iskolából nem hoztuk ki. De kihoztunk egy vallást, melyben egy az Isten, s a melynek hitelveiből sirunkig kisér a tan, hogy mi praedestinatioval hibáinkat nem fedezhetjük, bűnbocsánatra nem számitunk, hogy a lelkiismeret enyhitő körülményeket, feledést nem ismer.

Ez egyszerü, szigoru vallás formulázása, megtartása, terjesztése, képviselése jutott püspökeinknek osztályrészül. Az az érdem a multban, hogy a hol ez eszme felcsillant, honnan hozzánk átsugárzott, kiveszett, mi Erdélyben megmentettük. Kiveszett annyira, hogy mint egy életiró beszéli: Tótfalusi Kiss Miklós, a XVII. száz végén, Heidelbergből hazafelé jött, hozva az általa nyomatott Biblia példányait, melyek egy részén reá volt nyomtatva Aranyos Biblia; s vallásunk második hazájában, a lengyel ur mint Arianus bibliát lefogialta. Fentartottuk, mig aztán 1825-ben megalakult az Amerikai unitárius társulat s Angliában a Britt- és külföldi unitárius társulat, azon néven, mint mi magunkat neveztük, s velünk megkezdték az érintkezést.

Nemcsak a dogmát formuláztuk: az egyházi szervezet is magyar gondolat; kezdetben, a nemzeti fejedelmek alatt, az első congregatio, az egyháziak testületei, élén a püspökkel, koronként közgyüléssel, a maig fenmaradt zsinattal, hol kezdetben minden papnak, néptanitónak kötelessége volt megjelenni. A nemzeti fejedelemség multával, kolozsvári főiskolánk, majd ujjonan épitett főiskolánk s kolozsvári templomunk elvételével, a részünkön maradt főuraink 1718-ban Marosvásárhelyre* összefutnak, magok közül hét főgondnokot neveznek, s a nagybirtokosság s a királyi tábla fiaiból főconzistóriumot alkotnak, kik az egyházi alap visszaállitását a püspök és tanárok, papnövendékek élelmezését mintegy maguk közt kiosztják; s minden a püspökhöz érkezett felsőbb rendeletet magok elé rendelnek. A központon Kolozsvárt, a püspök az egyház képviselője, Kolozsvár első papja, a kollegium rektora, s a státus főpénztárnoka A kipusztitni akarás akna munkája, a püspök támogatására létrehozta Kolozsvárt a képviselő tanácsot, a kolozsvári papok, tanárok mellett kezdetben egy pár világi férfiut, gyanithatólag mint jogtanácsosokat. A világi elem benyomult az autonomiába, 1778-ban a kifejlett statusuquot jegyzőkönyvre veszik: az anyagiakról való gondos-

* A főgondnok választó gyülés Kolozsvárt volt. Lásd a Danielek élete. Ker. Magv. Szerk.

kodást a főgondnokok vállára teszik, de a zsinatokon, a főtanácsokon, világi elem csak a főgondnokok s az általuk behivott patrónusok deputátusai utján vesz részt. A püspök elnököl, de a főtanácsot a főgondnok hijja össze. Az 1792-ki zsinaton már ott látjuk először P. Horváth, Daniel, Szentiványi, Simén, Belényesi, Jármy s más patronus családokat. Majd 1796. jan. 18-án, Marosvásárhelyt P. Horváth Ferencz főgondnok kezdeményezésére, Sala Mihály itélőmester, Kökösi András és Szentkirályi Ferencz kir. táblai ülnökök, Szentiványi Sámuel kolegyomunk felügyelő gondnoka, Belényesi Zsigmond, Szentkirályi József nagybirtokosok, Fülep József, Sikó István ügyvédek agyában megszületik mai szervezetünk kerete: jegyzőkönyvben előterjesztik, s létre jött mai autonomiánk, az egyházi és világi elem paritásával, a püspök és főgondnok kettős elnöklésével, a világi elem majoritásával s mondhatni hegemoniájával.

Egy autonomia, melyben az ekklésiák nem fogadják többé papjaikat Szentgyörgy naptól Szentgyörgy napig, hanem választanak s a püspök megerősiti. Az egyházkörök közegeiket választják, a főtanács megerősiti Főtanodáink külön gondnokok felügyelete alatt állanak. A püspök főpénztárnoksága világi főpénztárnokságra ment át. A kollegium rektorságát a tanári kar vette át. S a püspök nem Kolozsvár első papja, hanem az egyház főpapi méltóságába helyeztetett. A nagy gondolkodó, a vallásbölcsész ideáloknak élő főpap attributumával felruházva, mint a kinek példája, gondolatvilágából sugárzik ki egyházi és erkölcsi életünk tartalma, kit a zsinati főtanács választ, a kormány megerősit, s kinek beigtatása körül 1728 óta. egy századon át folyt a küzdelem, hogy a status vagy a kormány hatalmazza-e fel a püspöki funccick teljesitésére; s még 1837-ben is figyelmeztetnek az 1769. decz. 13-ki királyi rendeletre, mely tiltja a megválasztott uj püspök beigtatását, a felség confirmatioja előtt. De azért beigtattuk.

Főbb vonásokban reá mutatva egyházunkban a világi és egyházi elem paritására, püspökeink méltóságára, hatáskörére, egyházi férfiainkat püspökeinkkel kezdem. A XVIII. püspökkel, ki ez év százra lejött, s folytatom azokkal, kik e csodás százat betöltötték.

Utódaival kezdem azoknak, kik maig is várnak egy Bod Péterre, ki Szent Polykarpusában (1766) az ev. ref. püspököknek emléket emelt, kiknek sorát az a nagy elme nyitja meg, kinek lelkéből kipattant vallásunk eszméje, ki megértette kora lelkivilágát, melyhez az ismertebb nevü Heltai Gáspár 1540-ben katholikus, 1546—56-ban ev. lutheranus, 1556—68-ban ev. református, 1568—75-ben unitárius hitelvek világában élt, mint Fosztó Uzoni

(536 l.) feljegyezte. Utódaival kezdjük azon nagy lelkeknek, kik a mult százi egyiptomi fogságunkban törhetetlen lelki erővel tartották kezökben a főpásztori botot, példával menve elől a szenvedésben, nélkülözésben, hogy e nyáj szét ne menjen. Egy Almási G. Mihálynak (1692—1724), ki alatt nagy katasztrófánk, főtandánk, kolozsvári templomunk elvétele lezajlott; egy Pálfy Zsigmondnak (1724—37), ki alatt minden országos hivataltól rendre kiszorittattunk; egy Szent Ábrahámi L. Mihálynak (1737 – 58), ki mintegy kétségbe esve jövőnk felett, megirta vallásunk kátéját, a Summa Universae Theologie secundum unitarios czimü vaskos munkáját; egy Agh Istvánnak (1768—86), ki a József császár türelmi pátensében már látta szenvedésünk végének közelgését, s a summa universae kinyomathatását, Maroti áldozatkészsége mellett kinyomatta Az a ki pásztorbotját kezébe hagyta Lázár Istvánnak ki e veröfényesebb századba bevezérelt.

Hat püspök töltötte be a Millenium százát: Lázár István 1811-ig, Körmöczi János 1812 – 36, Székely Miklós 1836—43, Székely Sándor 1845—52, Kriza János 1861 - 75. Ferencz József 1876-tól maig. Az 1852—66 közötti majd tiz évet a Székely Mózes helyettes püspök müködése töltötte be

Ha a mult száz püspökeinek kijutott a szenvedésből, a hivek összetartása, kitartásra buzditása munkájából, az e százi püspökök a reconstructio s a nagy század örvényei feletti evezés s a jelenkori Magyarország korigényei kielégitése körül felmerült küzdelmek legyőzése, szerezték meg számukra a jelen és jövőkor elismerését, háláját. Ha a mult száz nehéz volt, ezen száz püspökei sem pihennek rózsapárnán

De nincs is a gömbön több unitárius püspök, csak egy.

Kőváry László.

Régi dolgok.

A szájhagyomány is sok érdekes emléket őrzött meg egyházunk történetéből, a melyek, ha hiteles adat gyanánt nem használhatók is fel, de a korviszonyok és körülményekkel egybevetve, sokszor a valószinüség jellegét hordozzák magukon Lapunknak „Régi dolgok“ rovata hasznos munkát teljesit, ha az ily, szájhagyomány utján fennmaradt emlékeket is közölve, a teljes elenyészéstől megmenti. A szent vallásunk iránti önfeláldozó hüség s ennek ellenkezője a hütlenség példáját tanusitja az a két eset, melyet szájhagyomány utján ezen rovatban közölni érdekesnek tartunk.

A bordosi ekkla hajdan egyike volt legerősebb és legvirágzóbb ekkláinknak, a mit bizonyit az is, hogy a midőn Beke Dániel püspökké választatott, kilencz hónopig Bordos volt püs-

pöki székhelye. Virágkorát akkor érte volt el, mikor a XVI. száz végén s a XVII. száz elején földesurai a szomszédos szt.-demeteri, ma már romokban heverő kastély tulajdonosai unitáriusok voltak. Különösen a Balázsi család idejében, a kiknek Bogáthi Fazakas Miklós is udvari papjuk volt Azonban örökösödés utján a kastély s az ahoz tartozó uradalmak katholikus kézbe jutnak, s az akkori viszonyoknál fogva, a földesur vallása szerint kellett változtassák vallásukat alattvalói is, kik az ő hatalmában állottak. Igy lett Szt.-Demeter s Bordos egy része is katholikussá. Az udvar tiszttartója, erős hitü unitárius ember, nem volt rábirható vallása elhagyására. A kitűzött határidő letelvén, ura, a ki hivatali hűségeért máskülönben becsülte, a legerősebb szigorral parancsol reá ujolag, hogy vallását hagyja el. Ez azonban határozottan kijelenti, hogy bármi történjék is vele, vallásához nem lesz hütelen. A hatalmas úr haragra lobban s a vár egyik sötét pinczebörtönébe vetteti, megvonva minden ételt és italt. Három nap mulva felhozatja börtönéből, azon hitben, hogy az éhségtöl és szomjuságtól elgyötört ember önként fog lábaihoz borulni, kegyelmet esd s eleget teend parancsának. Mily nagy volt azonban ámulata, midőn megkinzott alantasa ajkairól ily szokat hall: „Uram, ha meg kell halnom is, hitemet meg nem tagadom". Ezen szilárd kijelentésére ura „vagy megtörsz, vagy meghalsz" szavakkal megint börtönébe viteti. Ujabb három nap elteltével megnézeti, ha él-e még? Bámulva hallja, hogy „igen". Ekkor ismét maga elé viteti s habár a testben-lélekben elcsigázott ember most is állhatatosan megmarad hite mellett, nem gyúl haragra, sőt annyira meghatja a hithűség ezen szép példája, hogy megbocsát, visszahelyezi állásába és állitólag gazdagon meg is jutalmazta, kárpótlásul, kiállott szenvedéseiért (A szájhagyomány szerint nagy esőzés volt s a föld alatt mélyen fekvő pinczebörtönbe is beszivárgott az esőviz. Az éhség s szomjuságtól gyötört szegény fogoly körmeivel egy kis gödröcskét vájt a viz felfogására s szalmaszáron át szürcsölgeté hat napon keresztül s igy volt képes elviselni kinos helyzetét.)

Ha volt virágkora a bordosi ekklának, megérte a szenvedések szomoru korát is. S midőn 1780-ban temploma s birtokai elvétettek, csak egy maroknyi, igaz, hogy törhetetlen hithűségü, kis csapat maradt meg szent vallásunkon az egykor hatalmas és népes gyülekezetben. Szenvedtek, de azért el nem csüggedtek s megfogyva bár, de törve nem, megtartották hitüket s fenntartották az unitárius ekklézsiát. Ezen nehéz időkben egyik papja Deák Péter uram ő kegyelme volt, a ki 1819-től 1825-ig hűségesen sáfárkodott. Ekkor azonban, lehet hogy nyomoruságos

helyzetében elcsüggedve, nem tudott ellentállani a csábitó kisértéseknek, elhagyta hitét, papi állását s katholikussá lett s mint ilyen alkalmazást talált Gyulafehérvárt Kovács Miklós püspök udvarában. A véletlenség okozta-e, de ugyanakkor egy ev. ref. pap is úgy tett, mint Deák Péter s egyszerre kerültek a püspök udvarába mint tiszttartók, az elbeszélő szerint „gazdasági regiusok.“ Azonban, a ki mint pap vallásához hűtelen, az egyéb dologban sem tud hűséges lenni. Igy történt, hogy mindkettőjüket hűtlen kezelésen érték s urok a püspök kimondta a szentencziát, hogy mind a kettőnek „a deresen fizessenek ki 25—25 mogyorófapálczát olvasatlanul“. A két bűnös megszeppen s erélyesen tiltakozni kezd, hogy egy unitárius és egy református papot ily megszégyenitő módon büntetni nem lehet. De az erélyes püspökkel nem boldogulhattak, kemény hangon szólt: „nekem sem az unitárius pappal, sem a református pappal nincs semmi közöm, hanem csak a két hűtelen regiussal.“ S minden tiltakozásuk ellenére megkapták hűtlenségüknek jól megérdemelt és méltó büntetését. (Az 1896-ik évben elhalálozott bordosi id. Vajda Mihály elbeszélése után, a kinek Deák Péter uram ő kegyelme „édös keresztapja volt“,)

Végh Mihály.

A D. F. E. fiók-egyletei.

Ünnapély Derzsben.

Évek mulva is kedvesen fogunk emlékezni és fog különösen Ders lakossága junius 1-ére, a midőn az Udvarhely-egyházköri D. F. fiókegylet nagyszabásu, valódi ünnepely számba menő gyülést tartott ottan.

Gazdag tárgysorozatot jelzett az elnöki meghivó és hirdetett kedves örömet is tudtul adván, hogy Boros György egyleti titkár ur megigérte eljövetelét. A nagy számmal összegyült közönség, melynek sorában 50 egyleti tagot üdvözölheténk, nem részesült csalódásban, mert a nemes élvezetet valóban megtalálta a gazdag tartalmu felolvasásokban, a halott szavalatokban és műénekben, valamint igazi örömet szerzett titkár ur is megjelenésével, emelvén fényben és értékben gyülésezésünket.

Nemes ügy szolgálatában hivja egyletünk egyesülésre, a buzgóságban erős és tenni vágyó férfiakot és nőket. Az ügy azonban diadalra csak a nagy sokaság részvétével juthat. Ennek megnyerése, a D. F. egylet nemes eszméjének, czéljának a a sokaság lelkébe leendő beplántálása kell, hogy törekvése legyen mindazoknak, kik reménységgel biznak az egylet jövőjében, de erre kell törekedni első sorban és legfőképpen a fiok

egyletekben — künn az egyes vidéken — lévén mindannyi egy-egy őrszem az egylet erősitése érdekében.

Ha ezt nem teszi, nem felelt meg a várakozásnak s eredmény nélkül tűzi ki lobogóját. Mert avagy czélhoz jut-e gyülésezésünk, bármily értékes felolvasás, sok, szép s fölemelő szavalatok hangzanak is el ottan, ha a hallgatóság, vagy a résztvevő közönség, csak egy nehány belsőemberből s egy pár — tán ezekkel melegebben együttérző — világi értelmiségből áll? Alig hisszük . . . . ! Már pedig a fiókegyletek gyűlései a legtöbb helyen, a legtöbbször ily módon folytak és folynak le.

Fiókegyletünk is sokáig kereste az utat, a melyen a sokaság szivéhez juthatna. Sokszor tevők a kőzönséget 10-en, 20-an egyleti tagokul. Örömre hangol, ha közelebbi pár év alatt tartott gyüléseinkre gondolunk, mert ezek, mintha azt hirdetnék, hogy nem volt haszonnélküli törekedésünk, azt hirdeti hogy az utat megtaláltuk, ha nem is mindeneknek, de sokaknak szivéhez. Ugy tetszik, hogy megjelenésünk az elfogadó községben ünnepi hangulatot kezd ébreszteni s annyira elragadja a gyülekezetek kicsinyeit nagyjait magával, hogy méltán mondhatjuk: a sokaság szivben és lélekben velünk van.

E meggyőződést nyujtja Derzsi gyülésünk képe is, melyről — szerkesztő ur szives engedelmével — röviden emlékezni akarunk.

Derzs népe ünnepi szinben és hangulatban fogadott s valódi vendégszeretettel nyitotta meg hajlékait az idegenek előtt A templom és belső emberi lakások környéke zöldágakkal, templom belseje virágokkal díszitve. Harangszóra zsufolásig telt, ezen epitészetileg is emléket képező hatalmas nagy templom minden része. Számosan jöttek át a szomszéd Muzsna községből is, és nemcsak a nép, de mindkét felekezetü lelkészek és tanitók is. És e nagy közönség nemcsak az istentiszteleten, de a közel 4 órát tartó templomi ünnepélyen is, élénk figyelemmel vett részt.

A gyülekezet éneke után imát és egyházi beszédet mondott Demeter Dénes karácsonfalvi lelkész. Közben és beszéd után Ajtai János orgona kisérete mellett énekelt Ürmösi Károly ébresztvén a keblekben amaz édes vágyat, vajha minél gyakrabban lehetne részünk ilyen, Istenhez emelő, magasztos élvezetben.

Ezután Sándor Gergely elnök gazdag, terjedelmes beszéddel nyitotta meg a gyülést, melynek folyamán fájdalmas érzéssel emlékezett közelebbről elhunyt mélt. Hajós János egyleti elnök ur haláláról, később pedig közvetlen melegséggel köszön-

tötte egyleti titkár urat, mint fiókegyletünknek ez alkalommal várva-várt és szeretettel fogadott vendégét, üdvözölvén őt, ugy a maga, mint a nagyközönség nevében az igaz szeretet ékes beszédével. A szeretet szeretetet szül. . . . Az üdvözletre a felelet az üzvözlet viszonzása lehet Igy nemes melegséggel szólott Boros György titkár ur is a gyülekezethez viszonozván az üdvözletet s buzditván a kibontott zászló alatt az igaz tevékenységben nyilvánuló buzgó munkásságra.

Majd Derzsi Józsaf tartott terjedeimes felolvasást „Urnapjáról", mely után Szász Irma k. a szavalta Gyulai Pál „Pókainé" czimü nagyszabásu költaményét, érzésteljesen valódi sikerrel. Ezt kövvtte Vas István, ki kedves emlékü Darkó Sándor espares élet és jellemrajzát olvasta, megkapóan idézvén vissza emlékét az örökké vidám kedélyü Darkó bátyánknak, és Benczédi Mózes, a ki Demeter Dénesnek, ez alkalomra „Van Isten" czimü erőteljes költeményét szavalta teljes sikerrel.

Negyed órai szünet után kebli ügyeket intézet el gyülésünk, melynek rendjén megejtetett a tisztujitás ezekben: ujból választattak Sándor Gergely elnök, Vas István alelnök Egyed Ferencz könyvtáros, Dombi János, Györfi István, Ajtai János, Derzsi József és Benczédi Mózes vál. tagok. Titkár és pénztárnok felmentésöket kérvén, gyülés a felménést megadta s egyben titkárnak Vári Albertet, pénztárnokuak Pál Ferenczet közfelkiáltással megválasztotta.

Kebli ügyek intézése után helybeli pap vendégszerető házához mentünk vagy 60-nan gazdag lakomára s ott tölténk 2 órát vidám hangulatban, gyönyörködvén a szellemes tosztok változatosságában.

Ilyen volt, halvány képbe foglalva, jun. 1-e minekünk, ezért irom, hogy egyhamar nem is feledjük el.

Jelenvolt.

Az aranyosszéki ünnepély.

Örömmel jelezzük, hogy végre a legélettelenebbnek látszó egyházkörben is a vallásos élet Bethesda tava megmozdult. Ugyanis gyönyörü idő kedvezése mellett a Dávid Ferencz Egylet aranyos-széki fiók-köre junius 25-én a várfalvi unitárius templomban egy óriási közönségtől látogatott vallásos ünnepélyt rendezett, a melyen a helybeli és szomszédos községek lakóin kivül Tordáról is mintegy 100-an jelentek meg 20—25 kocsin. Ott láttuk Kolozsvárról Boros György papnöveldei tanárt, központi titkárt, kinek megjelenése lelkesitően hatott a külömben is lelkes közönségre és Pálfi Márton, kolozsvári főgymnasiumi

tanárt, ki szülőfalujába ez alkalomból ráudult haza byciklin. Tordáról ott láttuk Csegezi Mihály kir. itélő táblai birót, az egyházias érzületü világi férfiak e mintaképét; Dézsi Károlyt nejével, Varga Dénes polg iskolai igazgatót, Simó János tordai lelkészt nejével, Borbély Máté megyei főpénztáros nejével, Tóth Olivér városi főszámvevőt, nejével, Sigmond Gizella polg isk. igazgatónővel, Dr Pálfi Gyula, Dr. Fodor Mózes orvosokat, Nagy Balázs egyh. tanácsos, a Solymossy biró családját, özv Nagy Béláné családját, a Kleimhempel, a Fodor családokat, Adorján Domokost nejével, az unitárius egyháznak ezeket a buzgó hiveit s több másokat, kiket helyszüke miatt itt elő nem sorolhatunk.

Az ünnepély a zsufolásig megtöltött templombau, d. u. 3 órakor vette kezdetét a rendes istentiszteletlel, melyen B:ró Lajos várfalvi lelkész szép imája után Létay Domokos sinfalvi lelkész mondott alkalomszerü nagyterjedelmü beszédet. Az istentisztelet után a fiókköri választmány elnöke Csegezy Mihály tartotta következő lelkes beszédét:

Az Aranyos-Torda-köri Dávid F. Egylet fiók-köre részéről eljöttünk, hogy az egylet czéljait itt is hirdessük és terjesszük.

De talán valójában nem is annyira hirdetni, mint inkább munkánkhoz erőt és lelkesedést gyüjteni jöttünk ide, mert a miért egyletünk alakult: a vallás-erkölcsi élet, vajjon hol található meg inkább és tisztábban, mint a falusi földmives népnél.

A földmiveléssel foglalkozó népnél, a kinek állandó temploma a nagy és szép természet; a földmives népnél, a ki, ha küzd is, fárad is, legjobban tudja azt, hogy bármennyire huljanak a munkában verejtékei, ha az Ég csatornái meg nem nyilnak, ha a nap éltető melege munkájára reá nem süt, ha az Ég ura vészektől meg nem óvja, szóval, ha a munkájára nincsen Isten áldása, minden fáradsága semmit ér.

De nemcsak a mindennapi kenyere beszerzésénél, hanem életmódjánál is jobban reá van utalva a falusi ember a vallásos életre, mert a falusi ember lelkének életszükség kell hogy legyen és valóban az is a templom.

Az ember ugyanis társaséletre van teremtve. Az emberi természetben rejlik ezen kivül a tudás vágya, hogy ne mondjam ösztöne, mert már a kisgyermekben jelentkezik az, hogy minél többet szeretne látni és tudni.

És én azt tartom, hogy a falusi egyszerü földmives népnek, a ki szerény igényü tanulását az ő kisded oskolájában elvégezte, a kinek látköre nagy ritkán terjed tul községe ha-

tárán — annak életében felsőbb intézete, egyeteme a templom, tanára a lelkész, a kitől hitet, erkölcsöt, tudást, jó izlést, életbölcseséget tanul és szorakozást szerez.

Én azt tartom, azt látom, hogy annak a népnek könyvtára, szinháza, Casinoja, mindene a templom.

Nem azért jöttünk tehát mi ide, hogy annak szükségességét hirdessük, hanem jöttünk, tőlletek munkánkhoz lelkesedést, erőt és kitartást gyüjteni, mert miként a forrás vize akkor legtisztább, midőn a sziklából kifakad, a vallásos érzés is az emberiségnek azon gyermekei között a legerősebb, melyek a földdel legközvetlenebbül érintkezésben vannak. Ezen gondolatok azok, a melyekkel titeket székely atyámfiai üdvözölni kivánlak, de mielőtt felolvasó gyülésünket megnyitnám, mert az élet utain folyton váltakoznak az öröm és bánat, a fájdalomról ís meg kell emlékeznem, meg kell emlékeznem azokról a csapásokról, melyek éppen egyletünket is az újabb időben koronái büszkeségétől fosztották meg.

Éppen ma két éve volt első elnökünk a magyar tudósok Nesztora, az európai tudós, nekünk unitáriusoknak örökre büszkeségünkuek ravatala főegyházunk templomában felállitva és az egész ország részvététől körül véve volt és alig egy hónapja, hogy egyletünk másik elnökét Vargyasi Hajós Jánost, a régi erős gárdából az utolsók közül valót, a ki egész életében a munkát, vallást, hazát, családot önfeláldozásig szerette és becsülte, szintén elvesztettük.

Illőnek tartom ez alkalommal mindkettőjük emléke előtt a legmélyebb kegyelettel meghajolni. Legyen emlékük mindörökre áldott. Hanem az ilyen veszteségek bármilyen mélyen érintenek és megráznak is, azt tartom, hogy azok és még inkább mindkettőjüknek élete, törekvéseinkben, munkánkban csak az előre törekvésre ösztönözhetnek és hogy vannak még lelkes hiveink, a kik ezt igy fogják fel, itt örömmel üdvözlöm és mutatom be egyletünknek megteremtőjét, mondhatom fonntartóját, annak nagyérdemü titkárát, Boros György tanár urat, ki maga az egész ember lélek, lelkesedés, a kit midőn magunk között látunk és remélem hallunk is, lehetetlen, hogy mi is vélle ne érezzünk és lelkesedjünk.

Gyülésünket ezennel megnyitom.

A közönség lelkes éljenzése között emelkedett szólásra a titkár s szépen fejtegette népünknek erényeit s az erények ápolására a Dávid Ferencz Egylet hivatását

Boros lelkes beszéde után *Nagy Flóra* tordai tanitónő k. a. tartott egy erkölcsileg tanulságos szavalatot Éljenzéssel fogadták. Ezután Józan Miklós toroczkói lelkész értekezését,

szerző nem jelenhetvén meg, fölolvasta Benczédi Domokos, csegezi pap. Kleinhempel Ilona képezdei növ. szavalta „Egy szegény asszony könyve“ czimü örökbecsü költeményt el. Szavalásával könnyekre fakasztotta a közönséget. Ugy az Isten-tisztelet, mint a felolvasás és szavalatok között az Adorján Domokos kitünő vezetése alatt a tordai vegyes dalkör adott elő szép darabokat, a miért a közönség is s az elnök ur is bezáró beszédében kifejezték hálájukat és köszönetüket, a minek mi is e helyen szivesen adunk kifejezést.

Az ünnepély után — melyről a közönség nagy lelki örömökkel és fölvidulással távozott, elvive lelkében azt a gondolatot, hogy a Dávid Ferencz nevének fénye és varázsa alatt müködő egylet mily gyönyörü missiót teljesit -- a fiók-köri választmány hivta közgyülésre a tagokat. E szükebb gyülésen kimondatott, hogy a központ által kiadatni szándékolt naptárügyet teljes mértékben magáévá teszi, annak kiadását szükségesnek látja s egyszersmind a fiók-kör területén 400 példány eladasát biztositja. Kimondotta továbbá, hogy az egyházközségek megkeresendők az iránt, hogy az „Unitárius Közlönyt“ rendeljék meg, mert az semmiképpen sem helyeselhető, hogy egy oly tekintélyes egyház-kör, mint ez, melynek közel 100 ezer frt készpénze van — irodalmi czélra alig fordit évenként 3—4 frtot. Hiszen, ha mi magunk sem pártoljuk saját irodalmi termékeinket — ugyan ki pártolja akkor? S hogy e tekintetben a jövőben lendület jőjjön, apellálunk a lelkész urak buzgóságára.

És pedig nagyobb buzgóságra, mint a minőt ez ünnepélyen való megjelenésben mutattak, mert a tordai, sinfalvi, csegezi, ar.-rákosi és várfalvi lelkészeken kivül egy sem volt jelen. S hogy e kellemes vasárnap délután sem tartották szükségesnek a megjelenést, mi ezt a buzgóság hiányának tudjuk be semmi mentséget el nem fogadunk, mert hivatalos akadálya — tudtunk szerint — egyiknek sem volt. A mi népünknek jól esik, ha papját jó példával látja maga előtt járni. Dicsérettel emlitjük föl a kántorok tömeges megjelenését és buzgóságát.

A gyülésezések után a papi kertben a várfalvi papné s tordai nehány nő gazdag asztalt teritettek Itt a fák árnyékában Boros központi titkár s Létay Máté rákosi lelkész egy-egy szép tosztban adtak kifejezést szivök örömének. Innen az ifjuság az iskolába vonult, tánczra perdült, — a közönség más része a villanytelep megtekintésére rándult le.

Minket pedig azzal a gondolattal töltött el e szép ünnepség, hogy a kik azt állitották, hogy Aranyos-Széken a Dávid Ferencz Egyletnek nincsen működési tere, azok vagy

nem ismerték a népet, vagy nem akartak megmozdulni az ügy érdekében.

Nemcsak mi, de még az idegenek is örömmel látták a Dávid Ferencz Egylet eszméinek hóditó hatalmát az örvendező és jóra való székely nép lelkén. **Tudósító.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Kisgyörgy Sándor esperesről ebben a rovatban meg kell emlékeznünk. A derzsi közgyülésről szóló tudósitásból látható, hogy az udvarhelyi f. egyletben uj pénztarnok választatott. Ezt a nem könnyü tisztet a fiók-egylet főnállása óta Kisgyörgy Sándor végezte páratlan pontossággal és ügybuzgalommal Ő megmutatta, hogy 60—80 egyleti tagot teljesen rendben lehet tartani, ha a pénztarnok pontosan teljesiti kötelességét. Ebben a fiók-egyletben hátralék legfennebb csak egy pár forint volt. Hálás köszönettel jegyezzük föl ezt, a Kisgyörgy többi érdemei közé. Reméljük, hogy utóda Pál Ferencz a nyomdokába fog lépni és példáját követi.

— **A Kovácsi Antal** alapból a latinnyelvtanból tartott irásbeli pályázaton a dij egyenlően megosztatott Csép Miklós VIII, Puskás Endre és Karpf Vilmos VII tanulók között.

— **Fangh Erzsébeth** kisasszonyt, ki a kolozsvári polg. leányiskolában működik, a vallás- és közokt. minister ő nm. rendes tanitónővé kinevezte és a megfelelő fizetési osztályba előléptette. A kisasszony, ki a londoni Channinghouse leánynevelő intézetben is egy évet töltött, nemcsak nagymiveltségével, hanem tanitói szenvedélyével is sok hasznos szolgálatot fog tenni az oktatás és nevelés terén. Gratulálunk az előlépéshez!

— **A vall. és közokt minister** előléptette Borbély Sámuel kereszturi áll. tanit. kép igazgatót a VIII. fiz. oszt. 1-ső. Bedő Dénes u. o. tanárt a II-ik fokozatába; dr. Jakabházy Zsigmond kolozsvári egyetemi tanársegédet az egyetemi magántanárságban megerősitette, a mit örömmel vesznek tudomásul barátain kivül azok, a kik édes atyjára a néhai Jakabházy Zsigmondra emlékeznek.

— **Székely Ferencz** a kolozsvári unitárius főiskolának két éven át főnöke, H.-Városfalvára kinevezett lelkész, junius hó 13-án meghalt. A theologiai tanfolyamot nagy szorgalommal, szép sikerrel végezte Most egy éve a szakvizsgálatot derekasan kiállotta Az E. K. Tanács bizalma az iskolafőnöki tisztet rábizta s ő annak kifogástalanul megfelelt. A gymn. alsó osztályaiban vallást tanitott. Mindent kifogástalanul végezett. Az ifjuság szerette, tanárai nagyra becsülték, püspöke egyik jó egyházközségbe kinevezte lelkipásztornak és ő, mielőtt őrizni kezdette volna a nyájat, elveszitette önmagát. Miért? Legjobb barátai sem tudják. Ez egy megfejthetlen talány. Temetésén a főiskola nagy részvéte nyilvánult. Péterfi Dénes lelkész mondott imát az egyet. bonczterem előtti téren, Barabás István papnövendék az ifjaság nevében megfelelő szép beszédben mondott búcsut a kolozsvári vasutállomásnál, honnan Szent-Péterre édes anyja mellé szállitották. Ott a nagyközönség jelenlétében tartott imát a háznál Egyed Ferencz szentpáli lelkész, beszédet a sirnál Kisgyörgy Sándor esperes.

— **Pályázat.** A Murányi Farkas Sándor és neje Bányai Ágnes 1000 frtos alapítványára pályázat hirdettetik. Az alapítványnak 1897. és 1898. évi kamatjából két jutalom egyenként 50 frtban ezennel pályadíjul kitűzetik.

Föltételek. 1. Pályázhatnak oly unitárius lelkészek és lelkészjelöltek, a kik az 1898. és 1899. évben léptek a lelkészi pályára, vagy a kik lelkészi állá-

sukat még nem foglalták el ugyan, de a püspöki kinevezés már birtokukban van.

2. Miután a Murányi Farkas Sándor és neje Bányai Agnes alapítványra ez a harmadik pályázat lesz, az alapitó levél 7-ik pontja értelmében „szabad pályázatnak" nyilvánittatik, melyen a kiválóbb tehetségü, komoly irányu s kiváltképen kitűnő szavslószónoki képességü ifju is tekintetbe vétetik, azok mellett, a kik vallás-erkölcsi és hazafias költemények irásában már kitüntek.

3. Pályázók kötelesek irásban folyamodni a jutalomért. A folyamodást föl kell szerelni szigorlati bizonyítványnyal, kinevezési obmánnyal és a nyomtatásban vagy irásban levő dolgozatokkal és a theologiai önképzőkörben végzett munkálkodás hiteles kimutatásával. A dolgozatok tisztán leirva és összefüzve melléklendők.

Az összes folyamodók között előnyben részesülnek, ha a föltételeknek különben is megfelelnek, a kolozsi Farkas Mihály egyenes leszármazói.

4. Arra az esetre, ha a 2-ik pont alatt körülirt föltételeknek megfelelő pályázó a lelkészi szolgálatban levő, vagy kinevezett lelkészjelöltek között nem találtatnék, pályázhatnak azok is, a kik még nincseneh kinevezve, de számithatnak arra, hogy legalább egy év alatt ki fognak neveztetni. Az ilyeneknek a jutalom csak akkor fog kiadatni, mikor a püspöki kinevezést benyujtják.

5. A nyílt pályázatok az Unitárius Papnevelő Intézet dékánjához f. évi aug. 10-ig nyújtandók be.

6. A pályázatok a Papn. Int. bizottsága elébe fognak terjesztetni, ennek lévén tiszte a megvizsgálásról és javaslattételről gondoskodni. A pályadíjak kiadása, vagy ki nem adása fölött az E. K. Tanács határoz.

7. A pályadíj, a mennyire lehetséges. a nyertesnek ünnepélyesen fog átadatni a zsinaton. A pályázat eredménye és a pályadíj nyertesének neve az Alapítványi Emlékkönyvbe fog bevezettetni.

— **Kereszturi zsivaton**, augusztus 27-én ezernyi-ezeren fognak jelen lenni nemcsak a kereszturi környékből, hanem a szomszédból is. Minthogy ez lesz az utolsó zsinat a XIX. században, mindenki igyekezni fog oda. Költség kimélésből ajánljuk a hivek figyelmébe azt a módot, a melyet a franczia gyakorolnak, ha Párist megakarják látni. Feltarisznyálnak. Maguk látják el magukat. A kereszturi gymnasium udvara sok ezer embert befogad. Ott lehetséges lesz az istentisztelet tartás is azoknak, a kik a templomba nem mehetnek be. Urvacsorát is vehetnek, mert hiszen a kör lelkészei mind palástosan jelennek meg.

— **Székely Béla** a néhai püspökhelyettes Székely Mózes unokája hosszas, sulyos betegségben elhunyt junius 18-án nagynénje Székely Klára gondozó karjai között. A még csak 25 éves derék ifjut őszinte részvét kisérte sirjába.

— **Simó János** tordai lelkész, lapunk dolgozó társa, már huzamosabb idő óta gyengélkedő állapotban van. Hivei igen szép jelét adták figyelmöknek és szeretetöknek azzal, hogy segédlelkészről gondoskodtak. A segédlelkészi tisztet Bölöni Vilmos derék papnövendék teljesiti. Simó barátunk igért dolgozatot a XII. czikkbe nem küldhette be gyöngélkedése miatt s igy a jelen számban e helyett a XII-iket fogja irni.

— **Dr. Vass Miklós**, Vass István szentpéteri veterán lelkészünk jeles fia f. hó 12-én szép sikerrel letette tanári vizsgája utolsó részét is. Örömmel jegyezzük föl a kitartó szorgalom ezen sikerét, a melyet még az is emel, hogy Vass ezelőtt egy pár évvel tudori vizsgát is tett volt. A tudori értekezése Székely Mózes erdélyi fejedelemről, a hires vitézről szól, melyet az ifju tanár most ujból kiadni készül és ki is adja, ha a közönség támogatja. Egyszáz előfizető kellene 1—1 frttal és a mü megjelenne s egy jeles ifju megkapná a buzditást az irói pályára, a melyen ő sok jó szolgálatot tehet. Lám a közönség egy csekély támogatással mily szép

czélt segitene elő. Az előfizetések szerző nevére Székely-Udvarhelyre küldendők.

— **Dombói egyházunkban** áldozatkészségének igen szép tanujelét adta id. Miklós Sámuel neje Nagy Zsuzsánna, ki 16 frt 50 kr. értékben egy csinos és izléses urasztalt készittetett a mely a pünkösti ünnep első napján vétetett használatba. Legyen elismerés és köszönet a jószivü adakozónak. J. D.

— **A papnevelő intézet ifjusági önképző-köre** által rendezni szándékolt »Szentábrahámi« emlékünnepély nem volt megtartható miután Nagyt. Boros György egyleti védnök ur, kinek a legfontosabb teendőt kellett volna teljesitenie az ünnepélyen, a Főt. püspök urral épen az ünnepély napján a magyarországi unitárius ecclésiák meglátogatására volt elutazva. Az ünnepély a jövő tanév folyamára halasztatott. Kolozsvárt, 1899. jun. 7. Gálffy Zsigmond egyl. elnök.

— **Eljegyzés.** Simándi István dr. tordai jeles ügyvéd, eljegyezte Nagy Margitot, kaáli Nagy Gábor nagybirtokos és neje makfalvi Wass Vilma leányát Kaálban. Szerencse kisérje lépésüket.

— **A kolozs-monostori** m. kir. gazdasági tanintézetet végzett okl. gazdák közül azokat, kiknek még nincs állásuk, vagy állásukat változtatni akarják, ezennel felszólitom, hogy lakhelyök pontos közlésével mielőbb irjanak a tanintézet igazgatóságának. Dr. Szentkirályi Ákos igazgató.

— **Tanulmányi kirándulás.** Május 17-én a főgymn. igazgatója, öt tanár és 30 tanulóval kirándulást tartott Maros-Ujvárra és Nagy-Enyedre. Miután a kirándulók megtekintették a m.-ujvári Stefánia sóbányát, hol a bánya mérnöke a legnagyobb szivességgel mutogatta meg annak nevezetességeit, ép indulni készült tovább menni Nagy-Enyedre, midőn hozzájuk érkezett a n.-enyedi főgymn. egyik tanára, ki a csapat elébe jött. Nagy-Enyeden a legnagyobb szivességgel árasztották el a kis csapatot annyira, hogy mindig örömmel fog visszagondolni e napra.

— **Jeles tanulók.** Az unitárius főiskola Értesitőjében a főtantárgyakból és magaviseletből tiszta jeles osztályzatot nyert tanulókat mi is kitüntetjük azzal, hogy nevöket közöljük. I. oszt. Kis Ernő, Vári Ákos, Veress Géza. II. o.. Gál Zsigmond, Gyulay Tibor, Máthé Albert. III. oszt Abrudbányai Ede. IV. o. Rosenfeld Aladár V oszt. Lőrinczi Géza, Smiel József. VI. Kovács Kálmán. VII. oszt. Ausch Jenő. Ezeken kivül általános jeles osztályzatot nyert még 3, összesen 13.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Olvasóink közül még sokan vannak hátralékban. Kérjük, hogy a közgyülés előtt küldjék be tartozásukat.

A Dávid Ferencz Egylet közgyülése a f. évben a kereszturi fiók-egyletben fog megtartatni Székely-Kereszturt a zsinat helyén.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Az unitárius theologia irányzata Boros Gy 185. l. — Az utolsó előtt 192. l. — Nők világa: Feleségemhez. Költ Rédiger G. — Az unitárius vallás előnye gyermekeink nevelésére nézve. Egy anya. 194—195 l. — Az alföldön. 198. l — Püspökeink a Millenium százában. Kőváry László 201. l. — Régi dolgok. Végh Mihály. 202 l. — A D. F. E. fiók-egyletei. Ünnepély Derzsben. 207. l. Az aranyosszéki ünnepély. 209. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 213. l. — Egyleti élet és munkásság, 215. l.

TEOLÓGIAI KÖNYVTÁRA

M. A. V. ERDÉLYRÉSZI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Érvényes 1899. május 1-től.

I.	Sz. 8 30	Gy. 1 55	Sz. 5 45	Gy. 9 15	ind.	**Budapest** k. p. u.	érk.	Sz. 7 10	Gy. 7 50	Gy. 1 50	Sz. 6 20
	„ 8 33	„ 10 08	„ 6 59	„ 5 55	érk.	**Kolozsvár**	ind.	„ 6 13	„ 11 01	„ 5 23	„ 7 00
	„ 8 50	Sz. 10 47	V. 8 40	„ 6 11	ind		érk.	V. 5 24	„ 10 46	Sz. 4 27	„ 6 45
	„ 10 14	„ 12 33	„ 10 40	„ 7 26	érk.	**Ar.-Gyéres** A)	ind.	„ 3 47	„ 9 24	„ 2 39	„ 5 18
	„ 10 44	„ 1 08	„ 11 25	„ 7 50	érk.	**Kocsárd** B)	ind.	„ 3 06	„ 8 54	„ 1 58	„ 4 43
	„ 11 32	„ 1 22	„ 12 55	„ 8 32	érk.	**Tövis**	ind.	„ 1 55	„ 8 06	„ 12 41	„ 3 38
	„ 12 24	Gy 12 00	„ 1 30	„ 8 37	ind.		érk.	„ 1 29	„ 8 00	Gy. 3 18	„ 3 02
	„ 2 01	„ 1 05	„ 3 31	„ 9 43	érk.	**Kis-Kapus** C)	ind.	„ 11 35	„ 6 56	„ 2 16	„ 1 25
	„ 3 40	„ 2 08	„ 5 27	„ 10 51	érk.	**Segesvár** D)	ind.	„ 9 45	„ 5 53	„ 1 14	„ 11 40
	„ 4 03	„ 2 29	„ 6 12	„ 11 12	érk.	**Héjasfalva**	ind	„ 9 13	„ 5 33	„ 12 54	„ 11 17
	„ 8 00	„ 5 07	„ 10 25	„ 2 09	érk.	**Brassó** E)	ind.	„ 5 08	„ 2 45	„ 10 26	„ 7 48
II.	Gy. 6 50	Sz. 8 10	Gy. 2 15	Sz 10 00	ind.	**Budapest** k. p. u.	érk	Sz. 6 10	Gy. 1 10	Sz. 7 20	Gy. 9 40
	„ 11 51	„ 3 55	„ 7 11	„ 6 09	érk.	**Arad**	ind.	„ 9 35	„ 8 18	„ 11 20	„ 4 21
	„ 12 11	„ 4 30	„ 7 18	„ 6 35	ind.		érk.	„ 8 57	„ 8 08	„ 10 50	„ 4 06
	„ 3 06	„ 9 06	„ 10 11	„ 10 56	érk.	**Piski** a)	ind.	„ 4 12	„ 5 08	„ 6 05	„ 1 00
	„ 4 00	„ 10 38	„ 11 11	„ 12 16	érk.	**Alvincz** b)	ind.	„ 2 53	„ 4 09	„ 4 34	„ 11 04
	„ 4 26	„ 10 54	„ 11 23	„ 12 34	érk.	**Gy.-Fehérvár** c)	ind.	„ 2 28	„ 3 57	„ 4 17	„ 11 13
	—	„ 11 30	„ 11 45	„ 1 05	érk.	**Tövis**	ind	„ 2 00	„ 3 33	„ 3 43	—
A.	Sz. 7 33	V. 1 22	V. 5 00	Sz. 10 23	ind.	Ar.-Gyéres	érk.	Sz. 5 05	V. 10 30	V. 3 20	Sz. 9 12
	„ 7 55	„ 11	„ 5 22	„ 10 45	érk.	Torda	ind	„ 4 45	„ 10 10	„ 3 00	„ 8 52
B.	V. 2 08	Sz. 8 35	Sz. 3 11	Sz. 11 01	ind.	Kocsárd	érk.	Sz. 7 42	Sz. 2 38	Sz. 8 35	V. 12 48
	„ 3 00	„ 8	„ 3 52	„ 11 47	érk.	M.-Ludas B[1])	ind.	„ 7 34	„ 2 00	„ 7 47	„ 12 00
	„ 5 00	„ 10	„ 5 29	„ 1 17	érk.	M.-Vásárhely	ind	„ 5 00	„ 12 25	„ 5 50	„ 9 54
	„ 5 15	V. 10 42	V. 5 39	—	ind.		érk.	—	V. 9 00	V. 5 04	„ 9 35
	„ 6 44	„ 12 16	„ 7 17	—	érk.	Szász-Régen	ind.	—	„ 7 39	„ 3 30	„ 8 05
B[1]	V. 4 00	T. 9 10	—	—	ind.	M.-Ludas	érk.	—	V. 7 30	—	—
	„ 9 17	„ 3 41	—	—	érk.	Sajó-Magyarós	ind	—	„ 2 01	—	—
	„ 10 11	„ 4 55	—	—	érk.	Besztercze	ind.	—	„ 1 16	—	—
C.	Sz. 2 21	Sz. 11 30	V. 7 10	—	ind.	Kis-Kapus	érk.	V. 9 32	Sz. 6 25	Sz. 12 35	—
	„ 4 19	„ 1 20	„ 9 15	—	érk.	Nagy-Szeben C[1])	ind.	„ 7 41	„ 4 40	„ 10 30	—
	V. 8 34	V. 6 35	—	—	érk.	Fogaras	ind	„ 3 32	—	V. 4 25	—
C[1]	V. 5 30	V. 2 15	V. 8 25	—	ind.	Nagy-Szeben	érk.	V. 7 10	V. 3 55	V. 10 09	—
	„ 6 06	„ 2 51	„ 9 13	—	érk.	N.-Disznód	ind.	„ 6 36	„ 3 21	„ 9 35	—
D.	V. 3 22	V. 11 08	—	—	ind.	Segesvár	érk.	V. 9 51	V. 5 32	—	—
	„ 3 54	„ 11 38	—	—	érk.	Héjasfalva	ind	„ 9 21	„ 5 04	—	-
	„ 6 20	„ 1 59	—	—	érk.	Sz.-Udvarhely	ind.	„ 7 15	„ 3 00	—	—
E.	Sz. 5 19	V. 8 50	Sz. 3 15	—	ind.	Brassé E[1])	érk.	Sz. 8 25	Sz. 1 50	V. 6 48	—
	„ 6 35	„ 10 31	„ 4 34	—	érk.	S.-Szt.-György E[1])	ind	„ 7 04	„ 12 30	„ 5 06	—
	„ 8 03	„ 12 33	„ 6 15	—	érk.	Kovászna	ind.	„ 5 43	„ 11 08	„ 3 28	—
	„ 8 53	„ 1 37	„ 6 50	—	érk.	K.-Vásárhely	ind	„ 4 58	„ 10 22	„ 2 27	—
E.	V. 8 35	V. 3 00	V. 9 15	—	ind.	Brassó	érk.	V. 6 49	V. 1 32	V. 8 34	—
	„ 10 28	„ 4 45	„ 10 38	—	érk.	Zernest	ind.	„ 5 20	„ 12 05	„ 7 20	—
E.	V. 7 10	V. 11 05	V. 4 57	—	ind.	S.-Szt.-György	érk.	V. 6 30	V. 12 08	V. 4 31	—
	„ 10 29	„ 2 45	„ 8 17	—	érk.	Cs.-Szereda	ind.	„ 3 20	„ 8 56	„ 1 08	—
	„ 1 35	„ 6 37	—	—	érk.	Cs.-Gyimes	ind.	—	„ 5 40	„ 9 50	—
a.	V. 2 00	V. 7 30	Sz. 4 10	—	ind.	Alvincz	érk	Sz. 11 30	V. 7 48	V. 10 15	—
	„ 6 55	„ 12 40	„ 8 05	—	érk.	N.-Szeben	ind	„ 7 44	„ 2 05	„ 5 05	—
b.	V. 4 37	V. 9 40	T. 4 36	—	ind.	Gyulafehérvár	érk.	V. 7 22	T. 11 01	V. 6 16	—
	„ 7 28	„ 12 25	„ 7 47	—	érk.	Zalatna	ind.	„ 5 00	„ 8 22	„ 3 10	—

Gy. = Gyorsvonat. Sz. = Személyvonat. T. = Tehervonat személyszállítással. V. = Vegyesvonat.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

UNITÁRIUS THEOLOGUSOK OLV.- ÉS ÖNK EGYESÜLETE.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Augusztus. 8. szám.

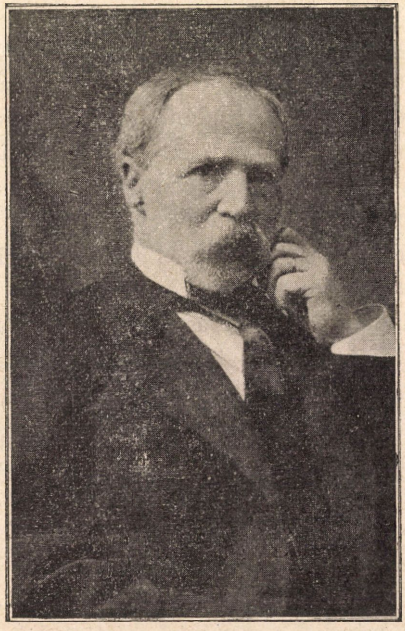
UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTŐJE.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Kőváry László.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesitése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.

VI., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.

V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.

VI., Az unitárius és egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferenctől.

VII., Az unitárius theologia irányzata. Boros Györgytől.

—

Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre.

Az Unitárius Közlöny t. szerkesztője arra kért, hogy irnék folyóiratunkban arról a befolyásról, melyet az unitárius vallás a jellemre gyakorol

Bár elismerem és vallom is, hogy a jellem az egyén erkölcsi és társadalmi értékének kifejező valósága, s mint ilyen az egyéniségben előttünk megjelenő férfiunak vagy nőnek, az az erkölcsi értékösszege, mely személyi vagy társadalmi becsülésünknek arra a mértékére tarthat igényt, mely jellembeli tisztaságának és erejének kisebb vagy nagyobb jóságával vagy fokozatával egyenes irányban áll; s bár ezért igen megtisztelőnek kellet is tartanom a szerkesztő urnak ezt a bizalmát, mely szerény tollamat épen arra itélte méltónak, hogy szent vallásunknak egy emberi lélek legnemesebb és leginkább becsülendő tulajdonságára való befolyásáról irjon, mégis nem nagy készséget érezék magamban az iránt, hogy e kiválóan szép kérdésről nézetemet nyilvánitsam. És ezt egyrészről azért, mert vallásos érzésemnek és nézetemnek nyilvánitására, általában véve is, csak a legbizalmasabb családi körben, arra illő alkalommal, tartottam kötelességemnek kifejezést adni; irodalmi uton való közlésére pedig annál kevésbbé éreztem hajlandóságot, mert én a ki mindig a gyakorlati élet kérdéseivel foglal-

koztam, éppen nem tartottam magam hivatottnak a vallásügyi irók sorába lépni. De ezen kivül még azért sem, mert az is meggyőződésem, hogy minden vallás tanításának, a mint hogy ez a vallásnak feladata is, az ember jellemének fejlesztésére csak jótékony hatása lehet, s ezért ebben a tekintetben általános szempontból véve, az unitárius vallás részére sem követelhetünk valamely különlegesebb közvetlen erőt, vagy kizárólagosabb hivatottságot.

Gondolkozva azonban a kérdésről, magam elé állitottam saját élétemet, visszaidézve émlékezetemben boldogult jó anyám vallásos és erkölcsi tanitásait, s azokat a hitoktatási órákat, melyeket tanitóimtól, s ezek között néhai nagy emlékü püspökünktől Kriza Jánostól hallgattam: csakhamar elismernem kellett, hogy mégis van az unitárius vallásnak az ember jellemének fejlesztésére és erősitésére, minden vallás között kiválóbb befolyást gyakorló hatása, s ez a Jézus Krisztus személyére és életére vonatkozó igaz tanitása.

A szivélyes felhivás alapján tehát elmondom a tárgyra vonatkozó nézetemet a következőkben

A vallásos gondolatokkal való foglalkozás, az erkölcsi szabályok igazságának megismerése s általában a vallás befolyása a jellem képzésére és fejlesztésére nemesitő és erősitő hatással bir. Ezért volt mindig helyes és az ma is, hogy a fiatalság iskolai tanulásának befejezéséig a vallás erkölcsi tanitások lehető legbelterjesebb mértékben adassanak elő, s azok benső lelki megérthetésének és felvételének biztositása czéljából nagy suly helyeztessék a hivatásuk magaslatán álló és kiváló müveltségü oly hitoktatókra, kik az erkölcsi elégtétel és öröm jutalmát tudják találni abban, ha az ifjuság hitbeli oktatását oly sikerrel végezhették, hogy arról a kezök alatt fejlődő és még befolyásuk alatt álló, vagy a vallásos tanulmányok folytatását befejező ifjuságnak erkölcsi nemes felfogása az Isten, a haza, a nemzet s illetve embertársai iránti szeretete, s a megismert erkölcsi törvények iránti vonzódása, annak szavaiban, tetteiben s viselkedése egész lényében és minőségében igazolásra talál.

A vallástanitásnak vagy magának a vallásnak, az egyén életének tisztaságára és nemességére gyakorolt jó hatása min-

den vallásnál, és igy nemcsak a keresztény felekezetek vallásainál, de az erkölcsi jónak és igaznak s az emberi szeretetnek alap törvényeit követő bármely más vallásnál, kétségtelenül elismerendő. Ennek az igazságnak megfelelően tehát az emberi jellem bármi irányban való fejlesztésére az unitárius vallásnak más vallás felett kiválóbb erőt vagy hatalmasabban megnyilvánulható befolyást egyenlő hitoktatási és életviszonyok feltétele mellett az igazságosság követelményének szemelőtt tartásával nem tulajdonithatunk; és pedig annál kevésbbé, mert az ember lelkének s ezzel jellemének is képződése, meggyőződésünk szerint azoknak a körülményeknek és személyeknek reá összeható erejéből és hatásából fejlődik ki, a melyek alatt és a kik között, az ifju lélek, és ennek csak a későbbi öntudatosabb korban, s ekkor is legtöbbször csak részben, befolyásolható testi szervezete származott és élt. Ehez képest tehát bármely vallásnak a jellem képzésére befolyó hatása első sorban azoktól a viszonylagos körülményektől függ, melyek között az illető egyén valamely illető vallásnak erkölcsi nevelésében részesülhetett.

A vallások hittani alaptételeit tekintve, azonban az unitárius vallásnak az egyéni jellem alakulására és kifejtésére vonatkozólag oly hittani alap tanitása vagy igazsága van, mely a müveltebb emberi szellemnek megfelelő keresztény vallás minden felekezete között, hitem szerint a legkiválóbb mértékben s a legmagasabb eszményi felfogás értelmében képes már az ifju gyermekkortól kezdve, az emberi szivnek példa követésére hajló természeténél fogva, abban a legállandóbb és legbensőbb vágyat és lelkesedést kelteni azokra az érzésekre, melyek minden embernek, vagy minden lélek jellemének a legsarkalatosabb érzelmeit képezik, s ezek az Isten és embertársaink szeretete. Ez a példaadó erő az unitárius vallásnak, az a tanitása, mely a Jézus Krisztust a maga dicső életének magasztos cselekedeteivel és eseményeivel, nem mint a teremtett világ lényei felett álló és az isteni erő mindenhatóságával az emberek között a földön járó Istent, hanem mint az Isten akaratját minden emberek között legjobban megértő s a Mindenható akaratából isteni hivatásra kiválasztott oly férfiut ismerteti meg, ki

erős megpróbáltatások, kitartó munkásság és komoly tanulás után, az embereknek egymásközt való boldogitására a legnemesebb önzetlen szeretetet tanusitó, hazájáért, nemzetéért mindent el türni tudó, nem a földi dicsőségért, de embertársainak boldogitásáért küzdő, szenvedésekkel járó s életét is áldozatul kivánt munkásságra vállalkozott; — a kit aztán épen ezért tartunk, mint minden embert is, Isten különösen kiválasztott és isteni erővel felruházott fiának, mert ő volt közöttünk és a világ minden emberei között az, a ki az Istennek lélekben és igazságban való imádását tanitva, mint ilyen a világi javak megvetése és saját életének feláldozása által az emberiség minden gyermekének követésre méltó példát nyújtott; ki megtanitott minket imádkozni s ki megértette velünk, hogy az Istenhez emelkedő benső imádságból erőt és megnyugvást nyerünk terheink könnyebb viselésére.

Jézus Krisztus személyének ebben a tiszta egyszerü alakban való megismertetése képezi az unitárius vallásnak azt az erejét, melynek eszményi alakját a már gondolkozni kezdő gyermek is könnyen megérti, s akkor, midőn Jézus Krisztus személyében, életében és példáiban azt a legkiválóbb és legeszményibb férfiut látja, ki megtagadja saját személyét azért, hogy embertársainak használjon, ki a béketürésben, alázatosságban, engedelmességben, szülőinek szeretetében, meggyőződésének igazságában és szilárdságában, polgári és alattvalói kötelességének teljesitésében, kitüzött üdvös czéljának hűséges követésében, s embertársai iránti szeretetének kifogyhatatlanságában s minden iránt tanusitott jóságában egész életével folytonos bámulatra és buzgó lelkesedésre serkentő példát ad — minden unitárius ifju szivében, oly bátor és hős, a szegénység terheit és sanyaruságait másokkal megosztó, a gyengéknek segélyére sietö s e mellett az egész emberiség boldogitásáért szelidséggel és állhatatosan küzdő, kitartó és igaz munkásságu férfiut örökit meg, kinek élete és cselekedetei, a természetfeletti titokzatosság által nem kisebbitve, a szépre és jóra hajló ifjui szivet, fogékonyságának már legelső idejében magukkal ragadják, állandóan megnyerik, s a Jézus Krisztus személyét, mint az erényes és elismerést nyerő élet oly példányképét iktatják be,

mely abban a szivben tántorithatlanul buzgó bámulóra, hivőre és követőre talál, ki örömét is leli abban, ha saját életének szük körében, magára vonatkozólag, továbbá embertársai s a világot teremtő Isten irányában, az isteni ihlettséggel tanitó Jézusnak életéből nyert tanulságok és serkentések példája nyomán Ő hozzá méltóan és hasonlóan élhet

Az isteni hivatás kötelességeit betöltő s életével és tanitásaival az emberiségnek a világ minden nagy szelleme között legtöbbet használt és legnagyobb jót tett Jézus Krisztusnak, az unitárius vallásos fogalom szerint való személyesítése tehát az unitárius vallásnak az a legelragadóbb és az ember egész életére jótékonyan kiható tanitása, mely a lélekre a legnagyobb mértékben képes, mint az emberi ész természetes felfogásának leginkább és egyedül megfelelő igazság, azt a befolyást gyakorolni, hogy egyéni élete példányképéül a Jézus Krisztus személye lebegjen, s tanitásainak szeretetet és jóságot sugárzó igazságait követve, ez által jelleme, miként virág a napfelé, a hit éltető napjának vonzó melege és ereje után hajolva, mintegy akaratlanul is az övéhez hasonló élete, kötelességeinek hű és pontos teljesitése által törekedjék.

Az unitárius vallásnak Krisztus személyére vonatkozó és más vallásokétól lényegesen eltérő tanitása az a geniuszunk, mely eddig is fentartott, s mely ifjuságunkat általában az erkölcsi nemesség és tisztaság törvényeit követő tanitásaival, az egyéni jellem oly megalakulására vezeti és segíti, mely minden tanitások között legmaradandóbb hatással birhat arra, hogy az egyén oly jelleme fejlődhessék ki, hogy az a maga életének viszonyait és az emberiség minden tagja által élénken óhajtott boldogulást, a Jézus Krisztus életének példájából meritett tudása és hite alapján keresse, s az ember számára oly nagy mértékben szükséges elégülékenység segélyével megnyugtatóbb mértékben meg is találhassa.

Jézus Krisztusnak az unitárius vallás tanitása szerint való megismerése, hitem szerint minden ember és minden ifju lelkére oly maradandó és lelkünket is magához vonzó hatással bir, mely az Isten iránt való hitben és az embertársaink iránt való szeretetben erőssé, a földi életünkben reánk háruló köte-

lességek hü és igaz teljesltésére tántorithatlanokká és buzgókká tesz, az igazán élt lelkek mennyei örökéletének hitével pedig boldogitóan megnyugtat.

Az unitárius vallás örök időkön át tartó fennállásának legerősebb záloga a Jézus Krisztus személyéről és életéről tanitott s a gondolkozó emberi ész természetes tudásával legösszeillőbb hitelve, — mely meghóditva tartja még azoknak hitét is, kik más vallások tanitásai szerint imádják Istent és kivánják szeretni embertársaikat. Ez a zálog pedig abban leli erejének és örökéletü fennálásának biztositékát, mert hitökben még tiszta és képzeleteikben még élénk ifjui szivekbe szent vallásunk alap igazsága-képen beoltatván, ott már a serdülő korban az egyéni jellem megalakitására oly életerős gyökeret hajt, melyet az életnek későbbi, bármi nemü csábitó vagy lesujtó megpróbáltatásai sem ingathatnak meg, s meglehetünk győződve arról, hogy ha ez kivételképen megtörténhetik is, az a vallásnak az egyénre gyakorolható befolyását tekintve, vagy csupán az ifjukori hitoktatás hiányosságára, vagy az anyák kötelességének gyarló teljesitésére vezethető vissza. Ezért óhajtom én tehát, hogy papjaink és vallástanitóink általában, különösen pedig az ifjuság hitoktatásának teljesitésében a Krisztusi ihletettséggel párosult legodaadóbb buzgóságot fejtsék ki; Jézus Krisztus életét és isteni elhivatását, személyének magasztos jellemét, mint a hitnek az emberi szivet és lelket tiszta erkölcsös életre termékenyítő napját tüntessék fel, melynek hatása aztán a mindkét nembeli ifjuságnál a valláshoz való erős ragaszkodás mellett, az élet küzdelmei között leendő megállhatásra legnagyobb mértékben szükséges erőteljes, önálló és a sziv nemes érzéseivel cselekvő jellem megalakulását teremti meg.

Vajjon jogosult-e tehát rólunk unitáriusokról, a tudatlanok és rosszakaratuak által hirdetett az a rágalom, hogy Krisztus tagadók vagyunk? Hiszen szent vallásunknak épen az ő felséges személyére és isteni hivatására vonatkozó legfőbb tanitása az, mellyel hisszük és tudjuk, hogy emberi jellemünknek az ő jelleméhez hasonlóvá való fejlesztésére serkent és lelkesit, s mely meggyőződésünkké avatja azt, hogy az ember

erkölcsi értéke kötelessége hű teljesitésének mértékétől és szivének embertársai iránt megnyilatkozó jóságától függ!

Bizonyára nyugodtan vallhatja minden unitárius, hogy a Jézus Krisztus személyére és Isteni elhivatására vonatkozó tanitásunk, hitünk bölcsességének alapja, életünk világossága és termékenyitő napja!

Dr. Bedő Albert.

Az unitárius vallás és egyház viszonya a többi protestáns felekezethez.

II.*

Az unitárizmus és a protestáns egyházak.

Az összes protestáns felekezetek között a *valdiakat* tartják legrégibbnek. A második ezer évben ők voltak a legelsők, kik már a XII-dik században tiltakoztak a katholicizmus visszaélései ellen s az apostoli kereszténységet szerették volna a babona és tudatlanság legsötétebb napjaiban helyreállitani. Az ő érdemök az első nemzeti nyelvre leforditott biblia és az apostoli hitvalláson épült első protestáns confessio. E hitvallást mutatták be a Lengyelországból kiűzött sociniánusok 1660 táján Frigyes Vilmos brandenburgi fejedelemnek. A következő XVIII. száz üldözései közt e latin nyelven irt hitformát az erdélyi unitáriusok is átvették a lengyelektől. A XIX. században magyarra forditották s még ma is e legősibb protestáns confessio hangzik főiskolánk felsőbb osztályába lépő tanulóinak hitvalló ajkairól.

A reformátio hajnalán a korán elbukó Huss János is a valdiakkal kezetfogva próbálta felépiteni a katholicizmusnak ellenmondó új egyházat. Az ő magyar hiveinek köszönhetjük első magyar bibliánkat. Luther és Kálvin hatalmas felléptére a valdiakkal együtt *a cseh és morva testvérek* is egész lelkesedéssel csatlakoztak a diadalmas protestáns hitújitáshoz. A napról napra sokasuló erdélyi lutheránusok figyelme most e régi gyülekezetek felé fordult, melyek már Lengyel László királyunk idejében behatoltak a szomszéd Szilágyságba titokszerű, kehelylyel ékitett templomaikkal. Az Erdélyben keletkező

* Az első közlemény megjelent a 6-ik számban. Szerk.

protestáns gyülekezetek Dávid Ferencz szavaként: először ragaszkodtak a Saxoniabeli tanitókhoz. „Ennek utánna nem sok idő mulva az Csehekhez hajlánk, de nem a tudománynak tisztaságában, hanem csak az anyaszentegyháznak igazgatásában.“ Példájok csakhamar az egész országban követőkre talált. Innen van az, hogy a magyarországi protestáns egyházak szervezete ma is oly szembeötlőn különbözik a német, franczia és angol protestáns egyházakétól.

Luther, a mint iránya Németországban diadalmaskodni kezdett, szakit a neki alkalmatlan szabad gondolkozókkal, kiknek merész eszméitől félti az új egyház belső békéjét. Az elégedetlen hitújítók az *anabaptisták* ellenpártjához szegődnek, kik különösen Morva- és Lengyelországban terjeszkedtek a valdiak és husszíták körében. Közöttük látjuk elvegyülve az első unitárius hitvallókat is. Dávid Ferencz az ő példájokra veti el az apostoli korban ismeretlen gyermekkeresztelést. S a XVII. száz közepéig csak az élő hit bevallása után, az első urvacsoravétel alkalmával kapják a szent keresztséget fölserdült ifjaink, mely szertartás megfelelt akkor a mai confirmatiónak. Ezért nevezték néha *anabaptistáknak* is a XVI. és XVII. száz folyamán az unitáriusokat.

A lelkiismeret szabadságának vallása és hirdetése is egy ösvényen tartotta a két rokon felekezetet. Dávid Ferencz 1570-ben kiadta az anabaptisták tüzes apologiáját, melynek olvasása egész Európában tiltva volt. A lengyel unitáriusok számos jeles tudóst nyertek meg tőlük, kik papságot vállaltak ekklézsiájokban, vagy buzgón tanitottak. 1569-ben a krakkói unitárius gyülekezet is majdnem mind anabaptistákból alakult a tőlük átvett, kitűnőnek talált szervezettel.

1563-ig a valdens, husszita, anabaptista és unitárius hitvallók egy protestáns egyházat alkottak Lengyelországban a Luther- és Kálvinhitü újitókkal egy táborban maradva. Az orthodox kálvinisták szakadnak először külön az egyházi atyák és zsinatok végzéseit fogadván el a szentirás mellett a hit zsinórmértékéül. Ugyanez álláspont kedvéért válnak el nálunk is 1567-ben a Meliuspárti orthodoxok azoktól a „egyetértő“ erdélyi papoktól, a kik még az egyedül megtartott bibliát is

a józan ész világánál vizsgálgatták. A magyar Kálvinnak fölcsapott Melius hatalomszóval törli el a szabad meggyőződést a hit vitás kérdéseiben s hiveinek boldogitására oly gátat emel a debreczeni hitvallásban, mely mindörökké megvédje jámbor gyülekezetét a szabad eszmék csapongó árja ellen

Meliusnál messzebblátó nemes lelkek hasztalan törekedtek ezután helyreállitani a megszakadt hitközösséget. A testvér felekezetek közt kitört éles torzsalkodás kiirtotta Lengyel- és Magyarország tekintélyes részéből a virágzó protestántismust s Erdélyben ismét megerősitette a katholikus egyházat, mely minduntalan a két versengő fél rovására igyekezett gyarapodni egészen a legújabb időkig.

Csupán a *lutheránusokkal* fért meg békésen Erdélyben mind a katholikus, mind az unitárius egyház.. Ezek circumspectus bölcsességgel hallgattak már akkor is, midőn a hitújitásban merészen előtörő Dávid Ferenczet elitélték, kit az orthodox kálvinisták a fejedelem előtt is szidalmazva halálra kárhoztattak. Egyesek pártolták az unitárizmust, mint pl. a baromlaki lelkész 1568-ban, de semmi nagyobb változást nem okozott az új hit közöttük; a hitújitás szellemét hamar elfojtván egyházi fegyelmök. 1580. körül a medgyesi zsinat eltiltja az unitárius iskolák látogatását; de azért még a kis toroczkai partikulában is gyakran láttunk szász növendéket s a tekintélyesebb szász családok fiaikat magyar nyelvre rendesen a kolozsvári főiskolába küldötték. Egyik-másik felvilágosult papjok is átjött hozzánk; mi viszonzásul papot, mestert, tanitót s kivált orvosokat adtunk, Brassó, Szeben és Besztercze városának. A tordai és kolozsvári szászok magyar hitfeleik közt idővel egészen elmagyarosodtak. Németországgal fentartott élénk összeköttetéseknek köszönhetjük egyrészről kiválóan fejlett énekügyünket, hisz már a XVI. században kedvelték hitelődeink a több szólamu dallamokat; másfelől az iskolai szinjátékokat honositották meg közöttünk, melyekben sokáig megelőztük s több tekintetben felül is multuk a jezsuita akadémiák híres színi előadásait is. A lutheránus testvérektől elvált gazdag kolozsvári ekklézsia tette lehetővé azt is, hogy európai hirü tudósokat alkalmazzunk főiskolánk professzorainak a serdültebb ifjuság oktatására. János

Zsigmond idejétől a XVII. sz. végéig nagy hirben, sőt akadémiai rangban állt a virágzó „Kolozsvári Nagy Schola", Magyarország első protestáns tanintézete, mely tudós igazgatóit Lengyel- és Németországból s a távol Hollandiából nyerte.

Tanárnak készülő kitűnőbb ifjaink olasz és német egyetemeken fejezték be tanulmányaikat Itt sikerült idővel az is, a mit Dávid Ferencz nem tudott elérni a lutheranus Szeben köré csoportosult erdélyi szász papokkal: Nürnberg mellett *Altdorfban* megfogant tanítása az egyetem tanárai és hallgatói között. Titkos társulatot alakitottak ezek a XVII. század elején. Gyüléseket tartottak s ott vitatkoztak a Krisztus segitségül hivása, vagy nem hivása s más unitárius eszmék felett. Könyörögtek az egy Istenhez a lelki szabadság, az általános felvilágosodás eljöttéért. Könyörgéseiknél a miatyánkot csak egyszer mondták el s urvacsorát is az erdélyiek szokása szerint vettek »*Boldogságnak*« (felicitas) nevezték el megismert új vallásukat, ők „a boldogság kedvelői" voltak, s a „világosság fiai." (*Lucenses,* görögösen: photinianusok.) Erdélyi hitfeleiket *hylaeus*-nak, az *erdő* emberének, Scythia lakójának hivták. Dávid Ferencz neve *Liberius Erasmus*, a tudós Enyedi György *Monavius* volt előttük. Erasmus János kolozsvári lelkészt *Desiderius Ulricusnak*, Csanádi Pál kolozsvári tanárt *Odontiusnak* (fogasi?), Heltai unokáját, a versenyes Rhaw Mátyást pedig *Carchariasnak* (gonosz, harapós) emlegették titkosan maguk közt és barátjaikhoz irt leveleikben A két utóbbi, személyesen is járván közöttük, részt vett ügyökben; innen a tréfás, de annál jellemzőbb elnevezés. Az olaszos Gittichiust, ki barátját és mesterét, Radetzky püspökünket, első utjában Kolozsvárra kisérte, egyszerüen *Venetianusnak* (Velenczei) nevezték.

Bármily óvatosan volt szervezve e titkos gyülekezet, fő támaszuk Sohner Ernő kidőlte után a többi tanár mégis fölismerte a veszélyessé válható „eretnek" mozgalmat, melyet ők eleinte kálvinista propagandának néztek. Jelentésükre a világi hatóság föllépett ellenök s az üldözött társulat szétoszlott Crell, Ruar és mások Altdorfból és Nürnbergből a lengyel unitáriusokhoz menekültek s egyházi és világi hatóság oly sikerrel őrködött 1616 után az orthodox hit felett, hogy a rationalis meg-

győződésü lelkészeket nem emlitve, csak a legujabb időben alakultak Németországban oly egyházak, melyek a szentháromság elavult eszméjét hivatalos hitvallásukból kihagyva, oda helyezték el, a hova régen beillett volna: a középkori mivelődéstörténet igen érdekes és tanulságos múzeumába *

Mig a nürnbergi tanács „az ördög és józan ész“ kiűzésén sikerrel fáradozott, addig a közel Németalföldön a kálvinizmus legnehezebb alapköveit vetették ki a protestantismus épületéből. A nemes Arminius, a hollandok Dávid Ferencze, merészen föllépett a Kálvin praedestinatiója ellen s „minden erejét megfeszitette, hogy kimutassa azon dogmának tarthatatlanságát, melynek ellenemond az ész és a szentirás, a keresztyénség és protestantismus s mely rombolólag hat az erkölcs szellemére, mivel a bűn okát Istenben keresi.“ (*Warga Lajos*, Ker. egyház tört. II. 153.) E pogányszerü tant, melyet Kálvin Szent Ágoston lomtárából szedett elő, hogy újnak mondott vallásrendszerét reá épithesse, megczáfolta Arminius s utánna követői, az *arminianusok* vagy *remonstransok* egy apostoli gyülekezetben egyesitették a felvilágosult reformátusokat. Ezek az üldözött lengyel socinianusokat maguk közé fogadták s az erdélyi unitáriusokat testvéröknek ismerték. Az ő hathatós segélyökkel épitettük fel újból 1697-ben leégett kolozsvári nagytemplomunkat s a piaczsori főiskolát.

A magyar *kálvinista* egyház az orthodox hitelvekkel elsánczolván magát az unitáriusoktól, kik Geleji Katona szerencsés kifejezéseként sokáig ösztönül voltak oldalukban, hogy el ne tunyuljanak, a múlt században érezte meg az új idők lehelletét először: remonstráns szellemü könyveket kezdtek kiadni Debreczenben. Majd beköszöntött közéjök is a nagy Ballagi

* V. ö. „A bajor Rajna-Pfalz új protestáns kátét kap, mely kiküszöböli a szentháromságnak hajdantól minden kereszténynre nézve köteles hitágazatát s így az „egyesült pfalzi egyházat“ egészen új egyházzá alakitja.“ Hergenröther József. A kath. egyház és ker. állam. Bpest, 1875. II. kt. 417. l.

A negyvenes években alakult 150 „német-katholikus“ gyülekezet is a háromság helyett unitárius hitvallást fogadott el. Lásd Szász Domokos, Vallásos eszmék története, Kolozsvár, 1870. 172. l.

nyomán a Hollandból átjött modern theologia. „Mi vagyunk igazán az Unitáriusok", — mondja már 1645-ben Geleji Katona István, ki azt is megjósolta nagy igazán, hogy Németalföldet és Angliát el fogja boritani a Dávid-féle eretnekség. „Mi nem vagyunk kálvinisták", jelenti ki újabban Debreczen lelkésze. „Mi az evangelium szerinti reformált egyház gyermekei vagyunk. Egyedül az üdvözitő, a kit egyházunk feje gyanánt ösmerünk". Igaz ez, ismeri be az orthodox Szabad Egyház, mert Kálvin tanaitól s szertartásaitól sokban eltávoztunk (IV. évf. 1. és 3. sz.)

Az 1881-ki zsinat vette fel az *ev. ref.* nevet s szakitott a hitvallások tekintetében is a felekezet múltjával. (*Szabad Egyház.* VI. évf. 19. sz.) Vajjon meddig jutottak? Ugy jártak-e, mint a földet kerülő hajós, ki addig hajózott nyugatra, mig szerencsésen keletre ért?

333 évvel ezelőtt váltunk el tőlük, mint előőrsök s bejártuk azóta a tudás, a megismerés zászlóját lobogtatva a hit birodalmának mezejét S im' ma már a mérhetetlen protestáns tábor megmozdult s csaknem mindenütt nyomunkban van

28 fontos hitkülönbséget számláltak elé tudósaink még a mult században. 1873-ban Révész Imre már csak egyet talál, Krisztus istenségét,* melyet Kálvin maga is a katholicizmustól kölcsönzött. 1880-ban Sárospatakon nyíltan hirdetik, hogy az apostoli kor „Krisztust embernek tartotta, Pál apostol sem tudott még semmit a háromság fogalmáról". (*Warga,* Ker. egyház tört. I. 113.) 1881-ben Kiss Áron, ma tiszántuli püspök, az unitárius Egri Lukácsról ezeket jegyzi meg:

„Hitvallásán ma tán nem is igen ütköznék meg még a ridegebb orthodoxia sem" „Mindaddig ostromolták, mig az unitárizmus csirái a felső vidékeken végleg elnyomattak." „*Ha erőre kapott volna véleménye,* ez szinte romlására vezetett volna a Szentháromság bevett tanának *s végfejleményében az unitárizmussal fejeződött volna be.*" (*Magyar ref. zsinatok végzései,* 441. 636.)

Fölösleges ezek után rá mutatnom arra a mivelődéstörténeti érdekü jelenségre, hogy a felvilágosult ref. köznép ma

*„Innen van, hogy az unitár. mozgalom legnagyobb veszélylyel épen a reformált egyházat fenyegette s ennek mezejét csakhamar teljes mértékben meghóditandó volt." Révész, Méliusz emlékezete. 17. l.

már a két egyház között különbséget se igen tud találni s hogy a székelyföldön konfirmáló ifjakat az unitárius szellemű apostoli hitelvekre oktatják.* Igy, a kik századokkal ezelőtt elváltak egymástól Kálvinban, ma ismét egybetalálkoznak a Krisztusban.

Kanyaró Ferencz.

A Berde Mózsa lakomán.

Esemény volt. Nagy és rendkivüli. Csak a képzelet rajzolhatta ilyennek, a milyennek valóságban is bevált egészen

A család tagjai – mert hiszen Berde mellett ennek nézhetjük az unitárius vezérférfiak seregét — együtt voltak nagy számmal. A szép örökség köré gyültek intézkedni. A bölcsességgel járó józan mérséklet vonult el tanácskozásuk fölött. A vélemények néhol megoszoltak, de az érzelem osztatlan, tiszta, felhőtlen volt.

Az emlék, ha ahhoz az átlátszó tisztaság bocsátja a fényt, a jellem adja a szint, meghatja még a netán elfásult szivet is. Ez a meghatottság szünetlenül környezte az unitárius férfiakat. Talán még a családfő is meg lett volna elégedve velök, hej pedig ő vele kevesen tudták megszerettetni magokat.

A Berde Mózsa egész hagyatéka, miként egész élete, kivételes, rendkivüli és meglepő volt Abban azonban semmi sem oly feltünő, mint a főtanácsi ebéd. Ki hihette volna róla, a ki életében az elégnél is kevesebbet adott az ételre, hogy halála után minden esztendőben egy lakomát rendezzen? Talán igy akart visszafizetni mindent, a mit valaha valakitől elfogadott? Vagy igy akart kedvezni a magyar természetnek, a mely legnyiltabb, legőszintébb a poharak között? Inkább a második, mint az első. Nekünk ugy tetszik, hogy Berde azért akarja összehozni az egyház tanácsosait minden évben egyszer, hogy az legyen — mondjuk — az eszmék szellőztetésére, egymás lelkesítésére.

Ferencz József püspök ur emelte föl először a Berde-poharat. Ő vezette végig a jelen volt 90 férfit azokon a jellemképeken, a melyekből a Berde alakja domborul ki. Ő buzditott az ő nagyszerü példájával az egyházért és a közoktatásért való áldozatkész lelkesedésre. Az első köszöntő méltó volt a czélhoz, méltó az emlékhez. Éljen a szónok, hasson az emlék

* Lásd pl. a köv. érdekes füzetet: „Mi a reformátusok hite? Konfirmáczió alkalmával és a közönség részére.“ Székely-Udvarhely, 1896. 8r·

és tartson az a szent tűz, mely a Berde Mózsa keblét melegitette örökké kiolthatatlanul.

A köszöntők hosszu sora két óránál több időt elfoglalt Egyik szónok felülmulta a másikat. Mindenik elvet pengetett és szónoki magaslaton állott. Megemlitjük, hogy Daniel főgondnok a püspök urra köszöntött. Azután a köszöntők egymást érték. Nagy Gyula főiskolai tanár köszöntőjét közöljük:

Beszélni nem tudok,
Én, mint egy apostol
Ámbár tanulhattam
Ma józan Miklóstól.
Összegyültünk mintegy
Sereg a csatára,
Egyházunk fejének
Hivó szózatára.
— Miért jöttünk össze
Önök ezt jól tudják,
A jövő századnak
Elkészitni utját.
A jövő században
Béke lesz, vagy orkán?
Ezt én nem tudom, mert
Nem vagyok boszorkán,
A bün, bünnek marad
Az erény erénynek?
Lesz-e igazsága
Akkor a szegénynek?
A rossz alant marad
És felkerül a jó?
E földön az örök
Csak a *protekczio?* . . .
Egyházunknak mostan
Rakunk uj alapot,
Hogy jobban elbirja
A jövő századot.
Legyen erős ez, hogy
Hitünket példázza,
Fogja a szeretet
Erős kulimáza
Az *egy* Isten védje
Ezt ne bizzuk másra,
Ne is bocsássuk ezt
Itten szavazásra.

Az egy Isten már is
Mi reánk tekinte,
Gyönge vetésünkre
Áldó esőt hinte.
A jó magvetőről
Szól itt minden ének,
Hivják nagy jótevőnek
Néhai *Berdének.*
Állj meg te gyors idő,
Lassitsd a futásod
A jelennek sirját
Ha majdan megásod
Ne takard be porral,
A nagy Berde nevet,
Hogy sirjára leljen,
Hála s emlékezet
Te susogó szellő,
Keresd fel e helyet
Mond, hogy életének
Czélja már betellett.
Berde tanitója
Volt a nagy természet,
Mint a méh ugy gyüjte
Össze annyi mézet
Tudjuk, hegy a méznek
Sok az ellensége
Embert és állatot
Vonz az édessége.
Ezt a kincset, a mint
Egyházunk megkapta,
A darázsok serege
Rögtön megtámadta.
Ámde a méhészünk
Vett egy nagy dorongot,
Agyon csapott vele
Egész sereg dongót.

Csak egy legye maradt
Az ellen tábornak
Köszönjük meg főkép
Ezt Molnár Sándornak.
Higyjék el, hogy kapott,
Ö is elég karczot,
A mig bevégezte
A *hét évi* harczot.
A többi vezérek
Is itt vannak jelen,
Én e vezérekért
Poharam emelem.

Kőváry László.

(Képe a czimlapon.)

Ezelőtt egy nehány héttel egy hegyoldalon lefelé sietni láttam egy férfit. Ki lehet ez a tiszta fehér haju fiatal ember, a kinek testtartása beválik harmincz évesnek Kőváry László volt A sietés oka lehetőleg az, hogy beakarta fejezni a rendkivüli Egyh. Fő-Tanácshoz intézett beszédét. Ez a beszéd nyomtatásban tizenkét példányban a megnyitás órájában került a Főtanács elébe s inditvány volt az iránt, hogy az egyh. közigazgatás új szabályzata vétessék uj megfontolás alá, mivel az egyház történelmi fejlődése nem nyert benne kellő méltatást, mivel az egyházi méltóságokat, milyenek a püspöki meg főgondnoki, igen leszállitotta, és kiforgatja eredeti jellegéből azzal, hogy közhivatalokká szervezi. Ez a beszéd sok igazságot tartalmaz s csupán az az egy hiánya volt, hogy nem az inditványozó adta be s e miatt csak iratnak vették és nem beszédnek s e miatt nem tárgyalhatták önállóan.

Ez a kis jelenet híven előnkbe állitja az egész Kőváry Lászlót. Gyors felfogó elme, világosan gondolkozó fő, gyorsan iró kéz és nehezen szónokló ajak.

Kőváry Lászlóban az iró áll mindenek fölött. Történelem volt a főtárgya, de oly rendkivüli nagy volt irói készsége, oly jeles volt stilusa, oly gyors teremtő ereje, hogy a mig legtöbb ember még csak a tervezgetésig jutott el, ő egy egész könyvvel készen volt. Ezt annak is köszönhette, hogy kitünő emlékező tehetséggel volt megáldva, annak is, hogy az első oktatást és bátoritást Brassaitól nyerte

Egyik öcscse, a szintén termékeny és jeles tollu iró Kanyaró Ferencz szivességéből alább közlünk egy kis képet a Kőváry irói nagy munkásságáról. Ebből sok érdekes következtetést lehet tenni az iróra. Kétségtelen, hogy az unitárius egyházban Brassai és Jakab Elek után Kőváry volt a legtermé-

kenyebb iró. S ő is nemcsak a közmivelödésnek, nemcsak a magyar irodalomnak, hanem az unitárizmusnak is áldozott. A Ker. Magvető és az Unitárius Közlöny számos czikkét őrizi. Legközelebbről általános figyelmet keltett Brassairól, a hű tanitvány hálás szeretetével irott könyvével, a világi és egyházi jelesek életére vetett visszapillantásaival.

Az Unitárius Közlönyben a mult számban kezdette meg a jelen száz püspökei bemutatását. A 60 éves irónak, az áldozatra mindig kész unitáriusnak, a 80 éves munkás embernek, lapunk jeles dolgozó társának, a Dávid Ferencz Egylet legidősebb tagjának adjuk meg az őt megillető tiszteletet, midőn czikksorozatát megszakitjuk s születése 80-ik fordulója alkalmából bemutatjuk arczképét és életrajzát.

Kőváry László 1819. julius 5-én született Tordán, mint Bethlen Gábor nemes testőr hajduinak utóda. Tanulását Tordán kezdte, 1834-ben Kolozsvárra jött, a Brassai keze alá. 1842-ben kir. táblai cancellista Maros-Vásárhelyen, a jogot Kolozsvárt a reformátusoknál végezvén

Mint iró 1839-ben lépett fel a Kriza szerkesztette Reményben. Ugyanez évben a nyarat a német nyelv kedvéért Tekében töltvén, a Nemzeti Társalkodóban kiadta első néprajzi művét: „Teke és népszokásai“ czímen. A következő évben a Szilágyságot bejárván, Brassai az 1840. Tudománytárban, az akadémiai folyóiratban, tiszteletdíj mellett adatta ki e vidék leirását. Ez időponttól sürün jelentek meg ethnographiai és történeti tárgyu czikkei.

1841-ben beutazván Erdélyt, egybefoglalta tanulmányai eredményét s gr Kemény Sámuel pártfogásával kiadta „Székelyhonról“ cz. első önálló művét, mellyel a halhatatlan Benkő örökébe lépett. Kemény József, Mike és Brassai biztatására elfogadta Tiltsch felszólitását s 1847-ben a Teleki-könyvtár gyüjteményeinek felhasználásával megirta Erdély statisztikáját. A következő évben élénk részt vett a forradalomban, mint az ifjuság egyik vezére lapot is inditott Kolozsvárt, melyet 1848. májustól novemberig szerkesztett. Junius 8-án az országos statisztikai hivatalhoz hivták meg, hol Kossuth pénzügyminister mellé nevezték ki titkári ranggal. 1849. márczius 15-én mint hadi tudósitót és történetirót a Bem seregéhez küldte a kormány. A zsibói fegyverletétel után a székelyföldön bujdosott, a szent-demeteri kastély egyik szárnyában lappangva hosszas ideig Ott elfogták, zsandárokkal Kolozsvárra vitették, hol a

Mátyás király születésházába zárták a többi politikai fogolylyal. Nehány hónap mulva Urbán Haynaut utánozva, a foglyokat szabadon bocsátotta.

Bujdosása alatt irta meg „Erdély történetét 1848/9-ben“, mi csak 1861-ben jelenhetett meg. Kolozsvári fogságában mint beteg a kórházban irta „Erdély régiségeit“, melyhez az anyagot a forradalom alatti bolyongásokban gyüjtötte E müvét 1852-ben, másodszor 1866-ban adta ki.

Kiszabadulása után állandóan Kolozsvárt telepedett le. Folytatta a Győrke-könyvtár szerkesztését, melyet Brassai buzditására 1844-ben inditott meg s tiz év alatt Erdély összes népiskolái számára a Tiltsch bevallása szerint 40 000 példányban nyomatott 1853-ban kiadta „Erdély földe ritkaságait“, 1854-ben „Erdély nevezetesebb családait“. Ugyanez év junius 4-én ő maga is családot alapit, elvevén Knausz Johannát, kiadójának Tiltschnek unokahugát. Ez időtől kezdve tevékenysége egy részét Kolozsvár társadalmi életének emelésére szentelte.

Az unitárius egyház és iskola ügyeiben is ekkor kezdett élénkebb részt venni

1859—66 közt kiadta Erdély történetének hat kötetét, melynek szelleme a hazafias érzés ébrentartására volt irányozva.

1862-ben megvette s mint szerkesztő befolyáshoz és tekintélyhez juttatta a „Korunk“ czimü politikai lapot. 1867-ben a kiegyezés után visszavonult a politikai élettől. Az országos statisztikai hivatalnak meghivását 1848-iki állásának elfoglalására nem fogadta el.

Az ország közgazdasági fejlődését tartván szem előtt, a biztositásügy tanulmányozására adta magát. Megirta a hetvenes években a biztositás encyclopaediáját négy kötetben, ez uttörő müvet a biztositásügy összes európai irodalmában. Az első kötetet a franczia akadémia kedvezön fogadta s 1883. nov. 10-én dicséretre méltatta A III-ik kötet első felét „Az életbiztositás rendszere“ cz. alatt a szerző kiadta. De mivel fejletlen viszonyaink közt kellő méltatásra nem talált, a munka többi része máig is kéziratban maradt

1883. május havában a magyar tudományos akadémia választotta tagjai közé, mi által, az akkori napilapok szerint, régi mulasztását tette jóvá E választás visszatéritette régi történelmi tanulmányaihoz. Közéletünk s a nevelésügy fejlesztése is mind több-több idejét igénybe vette ezután. Mint Kolozsvár tiszteletbeli főjegyzője s közgazdasági előadója tevékeny részt vesz a város felvirágoztatásában A sétatér rendezésében, az utczák befásitása s a piaczi templom körüli épületek lebontásában ma-

radandó érdemeket szerez. Megalapit egy új városrészt, a Kővári-telepet, melynek ma már öt utczája és száznál több háza van. 1895-ben közgazdasági viszonyaink megrendülésével, a magas életkor is intvén, a magánéletbe vonult vissza s egy nagy történeti mű rendezésével és kiegészitésével s nagybecsü emlékiratainak megirásával csendes, zajtalan munkásságban töltötte el legközelebbi éveit, melyeket az ég a tudomány hasznára sokasitson.

Nők világa.

Levél egy beteg leányhoz.

Raffaj Domokos esperes ur, kinek egyetlen leánya, Irma huzamos idő óta nagyon beteg, az alábbi levelet szerkesztőségünkhez másolatban beküldötte a következő sorok kiséretében:

Az ide mellékelt levelet javulásának kezdetén Irma leányom kapta. Én ezt a levelet oly szépnek, meghatónak, bölcsnek találom, a szeretetnek és vallásos érzületnek oly nyilvánulását látom abban, hogy bünnek tartom némóban hagyni Ezért lemásolva, van szerencsém megküldeni neked azon szép kéréssel, hogy légy szives az Unitárius Közlönyben a lehetőleg a jövő számban kiadni. Az eredeti a leányom birtokában talizmán gyanánt őriztetik. Istennek hála, a leányom reménységünk felett jobban van és pedig annyira, hogy ő maga felszabaditott a nyári fürdőzésre. és én e szabadalmat élvezem is a szováthi fürdőn.

Az apai kivánságot már csak azért is készséggel teljesitjük, mivel az lapunk olvasói közül sokaknak fog örömet szerezni, mivel azt a jó hirt közli, hogy lapunknak egyik buzgó dolgozó társa javulóban van. Adjon Isten a szenvedőnek teljes fölgyógyulást, övéinek erőt és egészséget, hogy tovább is gonddal ápolhassák. *Szerk.*

Kedves jó Irma barátnőm!

Elfogja-e olvasni ezeket a sorokat? Meglesz-e még a léleknek az a fénylő tiszta csillaga, a melyet az az égi tökéletesség jó kedvében helyezett az ön lényébe? Gondolkozik-e még? Szeret-e még? Látja-e még ezt a szép világot, a mely oly könnyen ruttá tud változtatni? Ezt a jó világot, a mely annyi fájdalommal tudja gyötörni ezt a kicsiny testet, a melybe bezárja a nagy lelket?

Aggódva gondolok szörnyü fájdalmaira. Aggódva szemlé-

lem okos, kedves arczát, mert féltem a fájdalom kínjainak nyomaitól.

Ugy szeretném olykor-olykor a vigasztalás édes szavait hallatni. A vigasztalásnak mézédes cseppjei bejutnak a fájdalom gyökeréhez, megenyhitik a megrongált idegeket, megtisztitják a betegség forrásait.

Hallottam édes atyjától, hogy a jó testvér boldoggá tette. Lám, ugy-e van boldogság? Hallottam, hogy állapota jobbra fordult. Lám ugy-e van Isten az égben, a ki jó?

„Gyönge szemed bár mit sem lát.
„Tűrj, várj s mondjad imádat.“

Mi még találkozni fogunk, én ugy remélem. A zsinaton még együtt leszünk, ugy-e hihetem?

Az én Istenemhez fölemelem szivemet és tőle kérek enyhületet az én kedves beteg barátnőm fájdalmára A jó Isten meghallgatja, meg is adja

Üdvözlettel, meleg kézszoritással

mindig hű barátja

Imádság.

— Hód-Mező-Vásárhelyt az első püspöki látogatás alkalmával mondotta Boros György. —

Mindenek hatalmas ura, teremtményeid édesatyja, örökéletü Isten! Távol az édes otthon ölelő karjaitól, távol lakozásuk helyétől, itt az Alföldön, hol a költő éneke szerint

hegy után hegy nem kél,
mely olyan, mint a fölbontott levél

itt, e szerény kis hajlék falai között, imádásodra gyültek össze a te szolgáid a hivek kicsiny seregével.

Összegyültek, mert tudják, hogy a sziv melege nő, a lélek ereje fokozódik a közelség által

Hitünk virágai kinyiltak itt e téreken, lelkünk melegével növeljük, szivünk harmatcseppjeivel öntözzük azokat, hogy a te neved dicséretére és lelked örömére hasznos, jó gyömölcsöket teremjenek.

Minden, a mi érez s él, tőled van ég és föld hatalmas ura, és a mindenség is semmit ér, ha eltávozik tőled Miként a szép tavasz virágillat nélkül, miként a zöld liget a madárdal nélkül, úgy az ember élete imádásod nélkül, sivatag puszta, néma és terméketlen

Az ember, mióta megteremtetted őt, mindig téged keres, mindenütt hajlékot emel a te szent neved dicséretére. Mivelő-

désének legbiztosabb lépcsői azok a kövek, a melyekből oltárait emelte Ha ezeket a helyeket a mult idők homályában vizsgáljuk és látjuk, hogy nemcsak az állatok, hanem az emberek ártatlan vére is kiöntetett rájuk áldozatul, nem botránkozunk meg, hanem inkább örvendezünk uram, mert ime azt is látjuk, hogy te a régieket elbontod, ujakat épitesz és igy szólsz: a régiek elmultak, mindenek megújultak, szükség nektek is megújulnatok. Vessétek le az ó embert és öltözzetek fel újat. Nem jajongunk a múltnak tévedései és bűnei miatt, hanem azért imádkozunk, hogy gyújts nekünk új szövétneket, melynek fényénél lássunk új eget és új földet; melyen az ember szivben áldozzék neked, vérét és életét áldozza a hazáért és a szabadságért.

A mi szövétnekünk a Jézus evangeliuma, a keresztény életre lelkesitő példánk az ő élete, melyet látva, szivünk bátorsággal telik meg, s ha szükség, elhagyjuk hálóinkat, ha szükség, eladjuk vagyonunkat és élünk alázatos sorsban, mert evangeliumából megtanultuk, hogy boldogok az alázatosak, mert ők örökségül birják a földet.

A Jézus felséges példája áthatja szivünket a tiszta érzés és a mindent átölelő szeretet erejével és ha a föld megis tagadná tőlünk minden kincsét, mi mégis boldogok lennénk. Boldogok a tiszta szivüek, mert ők az Istent meglátják.

Téged óhajtunk látni Istenünk, mert tudjuk, hogy te megjelented nekünk igazságodat, mert az igaz ember hitből él, a hit pedig Istennek ajándéka.

Mi, ég ura, nem dicsekedünk ezzel az ajándékkal, mert tudjuk, hogy nem voltunk s nem leszünk elég hű sáfárai hitünknek. Látjuk, hogy mi könnyen felcseréljük a világiakkal a lelkieket. Előitélet, féltékenység és türelmetlenség uralkodik az emberek között. Ettől a mi keblűnk sem egészen szabad. Oh atyánk, tanits meg minket tisztán látni, helyesen itélni és kitartással türni.

Áldó fohászszal emlékezünk meg azokról, a kik nemes példával jártak előttünk és életüket is készséggel föláldozták a hit és a gondolat szabadságáért.

A hitszabadság őshonából hoztunk ide téged dicsőitő éneket, oh adj érező sziveket, melyek ettől fölmelegedjenek; hoztunk vigasztaló igét, oh adj termékeny kebleket, melyekben az megfoganjon, élőfává nőjön és teremje meg a szeretet édes izü gyümölcseit.

Mi azért imádkozunk jó atyánk, hogy e hajlékban, e városban, országunkban és mindenütt az egység és az egyenlőség érzete hassa át az embereket és ne válassza el őket semminemü

különbség. Mi nem kivánjuk, hogy a virágoknak egy szinök, a madaraknak egy daluk, az embereknek egy nyelvük, a hitnek csak egy oltára legyen, mert tudjuk, hogy ezzel megfosztanók a természetet legszebb ékességétől, a lelket gazdagságától, és eltörölnök bölcsességed tanujeleit. Mi arra sem törekszünk, hogy csak egy imában és egy hymnusban dicsőitsenek tégedet az emberek, hanem azért könyörgünk, hogy hassa át mindnyájunk kebelét az az érzés, hogy te nekünk közös atyánk vagy, és hogy egyenlők vagyunk előtted, mint neked gyermekeid és egymásnak testvérei.

Jó Atyánk, ha olykor vétettünk a testvéri szeretet törvényei ellen, ha olykor megfeledkeztünk a gyermeki kötelességekről, ha a gyarlóság vett volna erőt rajtunk, ha a hitetlenség és kételkedés fátyolt boritott volna szemünk elébe, oh szólj nekünk, hogy térjünk meg, ébredjünk önérzetre, emelkedjünk föl emberi méltóságunk magaslatára, érezzük át, hogy mi kicsinységünket megnövelhetjük, gyöngeségünkkel csodákat mivelhetünk éppen mint hajdan az apostolok

Hatalom Istene, most, midőn egy csodálatos száz esztendő búcsut venni készül, a világi hatalmasságok mintha önmagukhoz tértek volna, a békesség olajágát összehozták és koszoruba fonni szeretnék. Milyen dicső, milyen fölséges jelek ezek. Vajjon nem intenek-e mindnyájunkat, s különösen minket egyházakat, hogy a szeretet tüzét élesszük és az istenországát készitsük el itt a földön.

Ha te Isten ugy akarod, minden reménység megvalósul, ha te segitségül jösz, a próféták jóslatai beteljesednek, a kövek is kenyérré válnak

Kérünk, dicsőitsd meg magadat a te hiveid seregében, a kicsiny egyházban s mindazokban, a melyek körülveszik. Bocsásd e városra, annak minden lakójára, a munkás kézre és az imádkozó ajakra áldásodat bővségben.

Isten adj hazánk felett tisztán fénylő kék eget!

Terjesszed a miveltség világosságát hazánk minden részében, adj egyetértést lelkipásztoraid között, békességet hiveid seregében most és minden időben. Ámen

---

Köri gyülések.

A háromszéki egyházkör közgyülése.

A háromszéki unitárius egyházkör ez évi közgyülését Sepsi-Szentgyörgyön, julius hó 6-án reggeli 9 órakor kezdődőleg Szentiványi Miklós köri felügyelő gondnok és Lőfi Áron

esperes elnöklete alatt tartotta meg Jól eső örömmel gyülekeztünk Szentgyörgyre, hol Dayka Keserü ev ref. püspök ideje óta közgyülés nem volt, mert az elvett 62 ekklézsia közt Sepsi-Szentgyörgy is szerepelt. A jelenlegi szentgyörgyi unitárius társegyház csak ujabb keletü, Ferencz József püspök öméltósága 1888-ban szervezte, mikor háromszéki püspöki vizsgálatát tartotta. Azon emlékezetes s a hivek lelkében maradandó nyomokkal hagyott püspöki szavaknak mintegy koronája lett a szentgyörgyi egyház megalakulása, mely ma már fejlödésének, életképességének is tanujelét adta, hogy a közgyülést elfogadhatta.

Az áll. el iskola disztermében pontban 9 órakor nyitotta meg Lőfi esperes a közgyülést. Megnyitó és egy évi munkásságról beszámoló beszédében örömének és lelki megnyugvásának adott kifejezést, hogy Szentgyörgyön tarthatjuk e gyülést, azon a helyen, a melyhez a multból „Keserü" emlékek füződnek s óhajtja, hogy e fejlödő egyháznak soha többé „Dayká"-ja ne legyen, hanem a nélkül töltse be hivatását s érje el czélját.

Vaska Béla köri tanügyi előadó olvasta fel gonddal és nagy utánjárással szerkesztett jelentését a körben levő két felekezeti iskolánk 1898-99. tanévi munkálkodásáról s a hitoktatás eredményéről. Jelentés teljes tájékozottsággal s a legapróbb részletekig kiterjedő figyelemmel szól a kör nevelésügyéről, az érdemet, a munkát elismerően emeli ki, a bajt, a hiányt pedig megszüntetni törekszik. Szentiványi Miklós felügyelő gondnok inditványára, kimeritő jelentésért, közgyülés meleg hangon fejezi ki előadónak köszönő elismerését.

$10^1/_2$ órakor közgyülést felfügesztve, elnökök vezetése mellett testületileg a „Székely Mikó Collegium" disztermébe vonultunk, isteni tiszteletre, hol Lőfi Ödön n.-ajtai lelkész imája és szónoki hévvel előadott beszéde gyujtott *„világosságot a vallásban és tudományban."*

Az Isteni tisztelet után folytatott gyülése tárgyalta és határozta:

1.) Tanügyi jelentésben előadó azon elszomoritó tapasztalatát nyilvánitotta, hogy némely egyházközségben lelkész és énekvezér közt nézet külömbség merült fel a hitoktatást illetőleg, a mennyiben oly helyeken. hol állami iskola van s a hitoktatást lelkész végzi, énekvezér afiai a vallásos ének tanitását megtagadták, s azt is a lelkész kötelességévé szeretnék tenni. Az esetleges surlódások és kellemetlenségek kikerülése czéljából, bár erre nézve hivatkozhatnék a szokásjogra, sőt törvényre is; a közgyülés igy határozathozatala is felesleges, mégis a jelentkező baj gyors és alapos orvoslása végett elfo-

gadja és határozattá emeli a tanügyi előadó javaslatát, hogy a hit- és erkölcstan oktatása a lelkész, a vallásos ének tanitása énekvezér kötelessége mindenütt és pedig minden mellékes díj vagy jutalomra való tekintet nélkül Ennek elfogadása s a vallásközönségben általánosan kötelezővé tétele iránt közgyülés külön indokolt feliratot intéz az E. K. Tanácshoz.

2.) Bár a hitoktatás e körben mindenütt jó kezekben, s az eredmény is teljesen üti a mértéket, mégis előadó ohajtaná azt még eredményesebbé, maradandóbbá tenni, minthogy a legtöbb állami és községi iskolánál a hitoktatási órák nincsenek a többi tárgyak óratervébe beillesztve, hanem d. e. 11—12 óra közt, mikor a növendékek figyelme már kivan fáradva, vagy szerda és szombat délutánokon, mikor szünet kellene hogy legyen.

Közgyülés előadó indítványára meghatározta, hogy a hittani órák a lehetőségig mindenütt reggel 8 órakor tartassanak, mikor a tanitásnak különben is imával kell kezdődnie. E tekintetben külön felterjesztést intéz az E. K Tanácshoz.

3.) A tanügyi jelentés kapcsán közgyülés tárgyalja azon sajnálatosan tapasztalt tényt, hogy hiveink igen tekintélyes száma a megélhetésért oly községekbe, sőt Romániába távozik el, hol gyermekei unitárius hitoktatásban nem részesülhetnek és igy idővel ránk nézve teljesen elvesznek, ezek száma pedig nem százakban, hanem ezrekben fejezhető ki. Más útat, módot közgyülés nem lát ennek megszüntetésére, mint körlelkészség felállitását. Minthogy pedig ennek legnagyobb akadálya az anyagi eszközök hiánya, egyelőre csak Brassóban, hol vallási tekinteten kivül még magyar nemzeti érdek is, s főképpen az szerepel, állitasson be egy körlelkészi állomást. Közgyülés határozatilag kimondja ennek elodázhatlan és égető szükségét s romániai hiveinknek évenkint bár négyszeri meglátogatását brassói körlelkész teendői közé sorozva jegyzőkönyvileg és külön indokolt fölterjesztésben is kéri, a brassói körlelkészség haladéktalan beállitását.

A kézdivásárhelyi hivek gondozása és a tankötelesek vallásoktatása is égető kérdés. Ez a s.-köröspataki egyházhoz beosztva oldható meg egyelőre.

4.) Kereszturi kör ismeretes inditványait az államsegély és a Berde hagyaték lekötetlen része mikénti felhasználása tárgyában közgyülés pártolólag tudomásul veszi ugyan, de kijelenti, hogy Főhatósága, az E. Tanács intézkedése elé vágni nem akar s megvan győződve, hogy az mint eddig, ugy ezután is mindig a legfájóbb sebeket igyekszik gyógyitani.

5) Köri, vagyis I. foku fegyelmi bíróság 3 éve lejárván, megválasztattak Tana Sámuel pénzügyi s titkár egyházi tanácsos és Csifó Salamon lelkész rendes, Hosszu Ferencz tanitó, egyházi tanácsos és Lőrinczi Dénes lelkész póttagoknak.

6.) A tanügyi bizottság ujra alakitatott; Vaska Béla elnöklete alatt József Lajos, Nagy Lajos és Löfi Ödön tagokból.

Közgyülés jegyzőkönyvileg kifejezi köszönetét a „Székely Mikó Collegium" elöljáróságának, mint az isk gondnokságának, hogy helységeiket átengedni szivesek voltak.

Ezek voltak közgyülés nevezetesebb tárgyai, melyek után a jegyzőkönyv hitelesitésére Vaska Béla és József Lajos lelkészek kineveztetvén, elnök lendületes beszédben az összetartás és közös munkálkodás szükségét hangsulyozva, közgyülést bezárta —a. a.—

A *sz.-kereszturi egyházkörnek* nagy és lélekemelő ünnepélye volt jul. 11-én F.-Váraljában, hol ezuttal rendes közgyülését tartotta. 30 ekkla papjai, mesterei, tanitói, az ekklák részéről megjelent képviselők, több konsistor, tehát 70—80 személyből álló tanult és előkelő tanácskozó testület volt együtt. Egy kis állam országgyülését láttuk ott

Ezelőtt száz esztendővel járt az egyh. községben Lázár István püspökünk. Még csak akkor látott Váralja olyan lelkesedést. E helyhez kötött tündérmesék ismét felujultak Most is várt valakit az ide sereglett nagy közönség. Nem egyh. fejedelmet ugyan, de vidékünk vezéri zászlótartóját: esperesünket, kit hosszas betegség után nagy gyönyörüséggel üdvözölt minden tag és kivánta, hogy családjának borus egén tünjék fel már a boldogság fénylő csillaga.

A tárgysorozat igen érdekes és ügyesen volt összeállitva. Esperesünk mesteri keze meglátszott ezen is Gálffy Kálmán köri gondnokunké volt az első szó. A magasság és mélység határain jártak gondolatai. Az egyh. kör anyagi és erkölcsi gyarapodásának utját jelöli meg elnöki megnyitójában, és, mint egy szerelmes vőlegény menyasszonyához, szinte esküre emelt kézzel fogadja, hogy köre boldogitására szenteli egész életét. Valóságos tapsvihar jntalmazta Dávid Ferencz katonái részéről a lelkes vezért. A terjedelmes esperesi jelentés következett. Valóságos mesteri kéz munkáját láttuk a kitünő műben, melyet egyhangulag vett tudomásul és köszönt lelkes éljenzéssel a közgyülés.

A zsinatrendezés ügyéről Gálffy gondnok tájékoztatta a közgyülést. Látszott, mennyire szivén fekszik a kör jó hirneve,

mikor most a helyes rendezés kifogástalan voltával ujabb elismerést akar szerezni a körnek, melyben vezérkedik lelke minden jó akaratával.

A felsőb leiratokat egy hiányával vette tudomásul a közgyülés. A pénztárnoki számadás a bizottságok terjedelmes jelentései, a tárgyalások menete, az inditványok feletti viták: a főtanácsra emlékeztettek. A tanügy terén történt roppant haladás végtelen örömet keltett. A nyári vasárnapi tanitás reformalására tett inditvány, mely szerint a Központi D. F. egylet az egyöntetüség kedvéért egy vezérkönyv megiratását eszközölné, egyhangulag lett elfogadva; valamint hogy kereszturi iskoláinknál a VI. oszt. felállitassék, mint egyház mentő eszköz, lelkesedéssel ment határozatba. Ferenczi Áron, Németh István, Kozma Dimén és Gábor Albert mint előadók, sok elismerést szereztek régi érdemeikhez.

Ekart Andor csehétfalvi lelkész channingi beszéde, nemes ifjuságunk, tanitóink, pünkösti lelkesedéssel előadott éneke, magasztossá tették templomi ünnepélyünket, mely után a köri felügyelő-gondnok választása történt meg Dr. Demeter Lőrincz főszolgabiró volt e helyre kiszemelve és megválasztva a multban, de, mert ő e gyülésben kifejezett indokai alapján e bizalmi állást elfogadni nem volt hajlandó, Ádám Albert tiszteletbeli főjegyző lett megválasztva. Gratulálunk! Demeter után reá fordult minden figyelem és hisszük, hogy az Ilyés lelkének kettős mértéke száll ő reá is. A tárgysorozat végeztével barátságos közebéden találkoztak hiveink. Hogy milyen ifju 60 év felé járó esperesünk, itt is kitünt, ki valóságos extasisba hozta a gyülekezetet szeretett püspökünkre mondott beszédével. Esperesünkre Gálffy gondnok üritett poharat, kiemelvén, hogy az az ember nehéz betegsége alatt is feledte kinos szenvedését, csak hogy egyh. körét szolgálhassa Bénult keze irt, sánta lába járt, felvillanyozta őt a kötelesség teljesithetés nemes érzete. Jegyzőnk, közügyigazgatónk, ez a közért még önjavát is feláldozni tudó lelkes papunk voltak még ünneplésünk tárgyai. De a győzelmet aratott nemes tanitói kar sem lett elfeledve. Deák Miklós és Györfi adtak hangot és dicsőitteték a lelkivilágosság vezéreit. Egy kellemes nap édes emlékeivel távoztunk Váraljából, hol a házigazda szivességét esperesünk köszönte meg, kit a bucsuzásnál is körül vett minden sziv, sirva szólt hozzá minden ajk: Isten tartsa meg sokáig a kötelességek hű teljesitésének e lankadni nem tudó harczosát! . . .

Népbarát.

Aranyosi egyházkörünk a maga partialisát julius 18-án tartotta meg. A *templomozás elmaradt.* Miként lehetséges az, hogy a papok összegyülnek és tanácskoznak az Isten segitségül hivása nélkül? A gyülés igen jó vezetéssel, komoly tanácskozás szinhelye volt. Csegezi László esperes a pásztorsága alatt álló körről tett jelentést.

A tanügyi jelentés során szóba jött, hogy az iskolákban ki köteles a vallásos éneket tanitani, a pap-e, vagy a kántor? E kérdést a pénz hozta felszinre. Ugyanis a pap fizetést kap a vallástanitásért az iskolában, tehát tanitsa ő az éneket is, mert az ének-mesterek semmit sem kapnak Hogyha a kérdést a „fizetés" nevében biráljuk el, igazat kell adnunk énekvezéreinknek. De vajjon miért nevezik ki őket az ekklézsiákba? Én szeretem hinni, hogy az énekügy szakértő kezekbe van letéve és a mikor egy képesitett ember mivelheti, nem bizzuk azt nem szakemberekre! Jelentése rendén szomoruan tapasztalta előadó, hogy vannak hitoktatók, kik a vallás-tanitásnál nem járnak el elég lelkiismeretesen. Nagy-Enyeden, a meglehetős számu unitárius növendékeknek a vallást református lelkész tanitotta. Igy méltán megujult a régi kivánság: egy körlelkészség felállitása N.-Enyeden.

Az özvegy-árvai gyámintézetre vonatkozó alapszabálytervezet tárgyalása a jövő évi köri gyülésre halasztatott és meghatározta tott, hogy ez áldásos intézmény alapitója, kövendi Incze Klára emléke fölött a jövő évben emlékbeszéd tartassék.

Keresztúr-kör inditványa tárgyában, a mely a b. e. Berde hagyatékából 100·000 frtnak a belső emberi nyugdíj-intézet pénztárához való kapcsolását czélozza pártolólag határozott köri gyülés, ha t. i. a felgyült kamatok ilyen irányban ekkora arányu kiadást megengednek. Ugyancsak nevezett körnek egy másik inditványáról is véleményt mondott köri gyülés, mely szerint inditványozóval egyetértőleg, az idei állam-segély többletnek iskola-épitésre való forditását nem helyesli s kéri a Főtanácsot, hogy azt — a mire adva igen — a szegény ekklézsiák segélyezésére forditsa.

Háromszékkör inditványára a zsinat-tartás fontos kérdésében ugy határozott, hogy zsinatok alkalmával csak első napi élelmi és más költséget fedezzen az illető egyházkör, s azontul ki-ki maga. Felmerült az az eszme is, hogy a partialis gyülések költségeit ne az illető egyh. község, hanem magok a gyülés tagjai hordozzák, s e végből a gyülések mindig valámely központban tarttassanak, hol élelem, ellátás könnyen hozzáférhető. Kebli inditvány kiadatott, a kör egyes ekklézsiáihoz vélemény adás végett Mi nem akarunk elébe vágni e tárgyban a végle-

ges döntésnek De saját nézetünk határozottan az, hogy az inditványnak csak első fele czélszerü, mig a második megvalósulása esetén bénitani fogja az egyes ekklézsiák életét Gyülések legyenek a legkisebb falukban is, mert elevenitőleg hatnak.*

Több apróbb ügyet mellőzvén, azzal fejezem be tudósitásomat, hogy kiemelem Székely Miklós világi gondnokunk ügybuzgalmát és éberségét, melyet ugy jelen gyülésünk vezetésében, mint általában az egyházkőr összes ügyeiben tanusit.

Jelenvolt.

Pályázati hirdetés.

A magyarországi unitárius egyház K. Tanácsa pályázatot hirdet egy ujonnan szervezett „egyházi és püspöki titkári" állásra. A titkári teendőkre nézve részletes felvilágositással szolgál az 1899 évi rendkivüli Főtanács 7 sz. végzésével elfogadott egyházi törvény illető fejezete

Pályázhatnak tanári, jogi és lelkészi minősitéssel biró unitárius egyének, kik közül a f. évi augusztus hó 27 és köv. napjain tartandó Zsinati Főtanács az E. K. Tanács ajánlatára választ. Az állás az 1900. évben tartandó E. Főtanácsig ideiglenesen töltetik be és 1900. év január hó 1-én foglalandó el.

Javadalom évi 1200 frt. fizetés, 300 frt. lakáspénz és ötévenként ötször 100 frt fizetési pótlék. A megválasztott az egyházi tanári nyugdijintézetnek köteles tagja.

A kellően felszerelt folyamodványok az unitáriusok E. K. Tanácsához intézve Kolozsvárra nyujtandók be. Határidő 1899. augusztus hó 20.

Az unitáriusok E. K. Tanácsának Kolozsvárt, 1899 julius hó 7-én tartott üléséből.

Ferencz József
unitárius püspök.

A közigazgatási előadó távollétében:
Dr. Gál Kelemen
tanügyi előadó.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az egyház szervezete** a felsőbb hatóságokra nézve megállittatott julius 2 és 3-ik napjain négy hosszu ülésben. Lényeges változás csak a részletekben történt. Egy uj állás a titkári és egy uj bizottság a gazdasági szerveztetett. A titkári állásról más helyen szólunk. A gazdasági bizottság a Berde Mózsa végrendelete alapján alakult meg a püspökből, főgendnokból és gazdasághoz értő hitrokonokból. Nagyon fontos szerepe lesz az egyház összes birtokai kezelésének szemmel kisérése és javaslattétel. Rendkivüli szolgálatokat tehet és fog is tenni az egyház jövedelmei fokozása érdekében.

* Mi is ezt valljuk. *Szerk.*

— **Zsinat.** Az unitáriusok Székely-Kereszturon f. évi auguszt. 27—29. napjain tartandó zsinatjára megjelenni óhajtókat tisztelettel felhivja az elszállásoló bizottság, hogy az ellszállásolást igénybe venni akarók szándékukat augusztus 15-ig bezárólag az elszállásoló bizottság elnökéhez Gombos Sámuel gymn. tanárhoz levelező lapon jelentsék be. Az elszállásolásra jelentkező tagok száma is bejelentendő.

A zsinaton prédikátorok lesznek: Ajtai János hom. almási és Csifó Salamon árkosi lelkészek.

— **A lelkészjövedelem** bevallása megtörtént. 105 unitárius lelkész folyamodik kiegészitésért. Csupán 7 állomásunk van olyan, a melyen a lelkész fizetése 600 frt. felül van, ebből is 2 nem üti a 800 frtot a törvény alapján levonhatók levonásával. Ezek a számok bizonyitják, mily csekély anyagi haszon kecsegtette az unitárius lelkészt. Az a türelmes, kitartó, és sok irányu munka, a melyben foglalatosak voltak, igazolja, hogy ebben a kis testületben a legjobb szellem müködött. Ezután már sokszor kifejeztük, hogy teljesen bizunk a jövőben. Ki nem bizik ? A kishitü. Ki lehet ilyen most? Ne legyen senki. A hivek helyzete is sokat javult az állami kiegészitéssel. Főleg a kisebb egyházak nyernek sokat. 8—10 egyházközségbe alig lehetett lelkészt kapni a fizetés csekélysége miatt. Ezután nem lesz rosz állomás, s a hivek örömmel láthatják, hogy nagyobb megterhelésük nélkül is javult a helyzet s lelkészük állásának megfelelően befogja tölteni helyét nemcsak az egyházközségben, hanem a társadalomban is.

— **Carpenter Estlin Jakab** tanár, mint már jeleztük a mult tanév végén megvált a Manchester Collegeban 24 éven át elfoglalt tanári székétől és az aligazgatói tiszttől. Ebből az alkalomból összes volt tanitványai egy meleghangu szép emléklapot adtak át a szeretett tanárnak, melyet mindnyájan aláirtak arczképüket is mellékelvén. Carpenter tanár egy rendkivül nagy miveltségü és széleskörü tudományos készültségü férfiu. Kiváló munkás és termékeny iró. Önálló müvei nagy számban jelentek meg, s tudományos essay a legjelesebb theologiai folyóiratokban gyakran láthatók. Manchester Collegeban az ó-testamentumot adta elő és a régi népek vallását. Érintkezéseiben nagyon rokonszenves ember volt. Tanitványaival baráti viszonyt tartott fönn az intézetben is, az életben is. Otthonában mindenik egy- vagy két hétben összes tanitványait fogadta s velök töltött egy estvét, midőn kitünő miveltségü neje is részt vett a társaságban. Ezek az estvék feledhetetlenek mindazok előtt, a kik élvezhették. Bizonnyal kevés tanárt környez nagyobb rokonszenv és szeretet, mint őt. Carpenter tanár a maga és neje nevében mond köszönetet volt tanitványainak.

— **Jó egyetértésben.** Amerikai unitárius testvéreink május utolsó hetében rendkivül jól sikerült évi gyüléséről a „Christian Register“ irja, hogy a mi népünk szelleme soha sem volt derültebb, szivélyesebb, és erőteljesebb, mint ma. Soha sem volt nagyobb egyetértés közöttünk a hitelvekre nézve, és soha sem törődtünk kevésbbé a véleménynek egyformasága miatt. Elértük azt az időt, a mikor a vélemény és hitnézet különbségét keserüség nélkül eltürjük, egymást harag nélkül biráljuk, és jó kedvvel segitjük a többről többre és jobbról jobbra, kinek kinek megmondván hibáját és tévedését. Ugyanezt mondhatják magukról az angolok. Hát mi magyar unitáriusok. Valóban mi is ugyanigy vagyunk. A ki végig hallgatta az őszi meg nyári főtanácsokat, s a közbül eső bizottságokat, meggyőződött, hogy egyházi és világi férfiaink a legnagyobb készséggel akarják az egyház legfőbb javát. Erre nyilt őszinteséggel és erejök teljes fölhasználásával munkálnak is. A személyes jellegü keserüség, ellen- vagy rokonszenv jó részt háttérbe szorul és kiki a közérdeket nézi. Ebben az irányban igen szép volt a jegyzők és a pénztárnok nyilatkozata, a kik a gyülés előtt kijelentették, hogy szerzett jogaikról lemondanak, hogy az egyház rendelkezhessék szabadon. A jegyzők esetében igénybe vétetett, különben a többi hivatalnokok szerzett joga érintetlen maradt.

— **Murányi Farkas Sándor** erdö számvizsgálónak király Ö felsége az erdő számtanácsosi czimet díjmentesen adományozta. Teljes szivből osztozunk kitünő dolgozó társunk örömében. Kivánjuk, hogy az érdem ezen magasrendü jutalmát élvezze sokáig.

— **A ruha.** Egy székely emberről kering az a hir, hogy régen Marosvásárhelyt meghivták volt egy nagy ünnepi ebédre. A jó módu és érdemes székelyt elment a kijelölt helyre. Az egyik rendező nagyon bizalmasan hozzá megy a székelyhez, és azt sugja neki, hogy mégis tán jó volna más ruhát venni, mert hát itt olyan nagy urak lesznek A székely szótfogadott. Csakhamar vett fekete szalonruhát és megjelent az ebéden. hol az a bizonyos rendező illő helyre leültette. Nagy volt azonban a rendező szörnyülködése, midőn látja, hogy az atyafi nem eszik, ellenben a kabátja két szárnyát bele tette a levesbe. „Az Istenért bátya, hát mi történt, kérdé csodálkozva a rendező „semmi öcsém uram, csak hát étetem a maga vendégét a kabátot, mert magának e kellett az asztalhoz". A titkár váltig szabadkozott, de a székely nem ebédelt annál az asztalnál.

Nem is hinné az ember, hogy hány ember marad el a legszebb vendégségtől csupán csak a ruha miatt. Lám az urasztalát egy esztendőben négyszer megteritik, mindenkinek személy válogatás nélkül, de a gyülekezetnek majdnem felerésze elmarad. Ha kérdezzük miért, a ruhát adja okul, pedig ehez a vendégséghez nem kell fényes, nem kell uri ruha. Innen nem utasitanak vissza senkit, A ki elmarad, önmagát utasitja vissza, önmagát nem becsüli érdemesnek a szeretet szép vendégségére. Csak igy vagyunk az Isten házával is. Ez mindenkinek nyitva van és csak egy kevés megy el, pedig mindenki tudhatja. hogy az égi atya házában nincsen személyválogatás. Ott mindenki otthon van.

— **A véletlen** érdekesen játszik néha az emberekkel. Ezt bizonyitja a következő eset. Svájczban egy hotelben három asztal mellett leült hat ember villásreggelihez. A szobában rajtok kivül nem volt más, csak a pinczérek. Egy pár percz alatt rájöttek, hogy ők mindannyian amerikaiak és mind unitáriusok. Ez főleg azért nevezetes, mivel külföldön barangoló amerikaiak között rendesen ezer közül csak egy unitárius. (Chr. R.)

— **Gilmore György V.** Egy amerikai theologiai tanár neve. Londonban született 1857-ben, de Amerikában végezte tanulmányait mint unitárius papnövendék. Mint végzett ifjut a kormány ajánlatára harmad magával együtt meghivta Korea királya, hogy ott alapitsa meg és szervezze a koreai királyi egyetemet. Gilmore szivesen vállalkozott és három év alatt nemcsak föladatát oldotta meg, hanem bevégezte keleti nyelvtanulmányait: a béber, aramaei, syr, arab, meg a bolyoni és akad nyelveket. Az európai nyelvek java részét, a görögöt, latint és a sanskritot jól ismeri. 1893-ban a bangori theol. akademián tanár lett. A mult évben egy beiktató beszédet tartott, melyben oly szabad elveket nyilvánitott, melyek miatt őt unitáriussággal vádolták, megtámadták. Ennek következtében a bangori tanszéktől visszavonult. Junius 7-én a Meadville unitárius theol. intézet megválasztotta az ó-testamentum tanárává, s igy egy rendkivül nagy tehetségü és kiváló készültségü ifju tanárral gazdagodott.

— **Kérelem.** Mindazon lelkészeket, ekklézsiákat, kiket illet, tisztelettel kérem, sziveskedjenek az unitárius szószék s egyéb czimükre megküldött füzetek árával elszámolni. Kik fizetni nem akarnak, a könyvet, vagy füzetet portómentesen visszaküldhetik. Küldjék is, de felvágatlanul. Annak a tisztelt urnak pedig, ki a könyvet elfogadta, s fizetni még sem akar, feleletem az, hogyha rendelés nélkül küldenek czimükre könyvet, ugy két alternativa előtt állunk. Vagy elfegadjuk a könyvet, vagy nem. Ha elfogadjuk, fizetni tartozunk. Nem imperative ugyan, de a moral szerint. **Simó János.**

— **Halálozás.** Lapunk zártakor vettük a következő szomoru hireket: Dr. Nagy Károly orvos és köri gondnok meghalt Abrudbányán. — Dr. Nyiredi Geza és Jenő derék tanárok édes anyja végelgyengülésben elhunyt. — Máté Béla jeles tanárjelölt és kiváló vallásos érzelmü ifju meghalt élete 28-ik évében.

— **Aranyos-rákosi Létay Lajosné** szül. Bikfalvi Kovács Klára, folyó hó 9-én d. u. élete 63-ik és harmadik házassága 22-ik évében hosszas és kinos szenvedés után megszünt élni. A néhait gyászolják Létay Lajos, volt árvaszéki ülnök 48-as honvéd főhadnagy. mint férje. Létay Gábor és neje, Létay Domokos neje és gyermekeik, Létay Károly megyei közgyám neje és gyermekeik, Létay László m. kir. adótárnok neje és gyermekeik.

— **A titkár.** Lapunk más helyén közöljük az unitárius egyház Képviselő Tanácsához szervezett uj állásra, a titkárira szóló pályázati hirdetést. A föltételeket a hirdetés irja körül, a munkakört a szabályzat jelöli meg. A titkárnak bőven lesz teendője, mert azt viszi, a mit eddig a közigazgatási, pénzügyi és tanügyi jegyzők, s a mellett azt is, a mit eddig egy theologus ifju végzett némi részben: a püspöki titkárságot. Ilyen sok irányu, széleskörü és minden téren fontos munkára igazán sok oldalu készültség, ifjui rugékonyság, gyors fölfogó és itélő tehetség, az egyházi, pénzjog és tanügyek alapos ismerete szükséges. Minthogy püspöki titkár is lesz, jó modor, szolgálatkészség és számos oly tulajdonság kell hogy legyen benne, a melyek alkalmassá teszik arra, hogy a püspök urnak sok nehéz munkájában könyitsen, a mi valóban régi ohajtás. Gondoljuk hogy lesz pályázó s hisszük, hogy a választók bölcsessége megtalálja a legjobbat.

— **Az alsó-felső-szováthi unitárius egyházközség** gondnok harangozója és még más két egyháztag leégtek. Az égettek felsegitéséhez könyöradományukkal pénzben hozzájárultak: Mélt. Petrichewich Horváth Kálmán báró főgondnok ur 10 frt. Mélt. Ferencz József püspök ur 3 frt. Mélt. Szentiványi Gyula köri felügyelő gondnok ur 5 frt. Tiszt Nagy Lajos esperes ur 2 frt. Tek. Gothárd Sándor felügyelő gondnok ur és Végh Jánosné őnagysága 8 frt, Tek. Gyulai László ur 4 frt. Tek. Binder János tanitó ur 3 frt, Tek. Kathonay Gábor ur 2 frt. Tek. Deák Ferencz körjegyző ur 2 nyil fa, ért 10 frt. Dézsi Mihály lelkész 5 frt. Ezenkivül a községben felkérésemre sokan adakoztak gabonát és kézi s igás munkaerőt, szénát A pénzösszeg a károsodás arányában osztatott ki az égetteknek, a kik már a nagylelkü könyöradományok folytán házaikat fel is épitették. A jó Isten áldja és szentelje meg a nemes lelkü adakozókat. F.-Szováth, 1899. május 20. Dézsi Mihály unit. pap.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Bedő Albert, lapunk olvasóit bizonnyal kedvesen fogja meglepni, hogy Kálnoki Bedő Albert ny. államtitkár, a budapesti egyház főgondnoka lapunk dolgozó társai közé belépett. Már magában az a tény, hogy egy oly szakiró, a ki egészen más tereken mozog, a vallásról kezdjen elmélkedni, feltünő, mennyivel inkább feltünő, ha mint a Bedő Albert esetében is, az olvasó azt látja, hogy ő a vallásirodalommal állandóan foglalkozott a vallás bölcseleti elméleteket figyelemmel kisérte és egyszerre oly remek irányczikkel lépik a nyilvánosság elébe az unitáriás vallás jellemfejtő erején. Melegen üdvözöljük s hálásan köszöntjük.

Az Unitárius Közlöny zsinati száma rendkivül változatos és érdekes tartalommal, több képpel fog megjelenni. Ez a szám a XIX. száz emlékét fogja fölevelenitni a zsinatot tartó kereszturi egyházkör életéből. Irni fogják a köri tanárok, lelkészek, tanitók és mások. A kereszturi kör nemcsak mint legnagyobb hanem mint középiskolával biró is kiválóan nagy szerepet vitt A zsinati emléklapból bétekintést nyerünk ebbe a munkás és küzdelmes száz évbe. Az emléklap egészen önálló füzet lesz s csak előfizetőknek fog megküldetni. Egyes szám ára 20 kr. 50 pld. 7 frt, 50 kr. 100 pld 12 frt. Az előfizetést aug. 20-ig elfogadja az Unitárius Közlöny kiadó hivatala.

Az unitárius nők serege állandóan gyarapodik oly mivelt tagokkal, a kik agyház és a vallás érdekét magasabb szempontból is föl tudják fogni. Vajjon mi lehet az oka, hogy p. o. képezdét elvégzett, önállóvá lett nőink nem sietnek a vallásos és erkölcsös élet ápolásán müködő Dávid Ferencz Egyletbe. Kihez illik oly jól ez a nemes szép föladat mint hozzájuk?

A t. fiók-egyletek elnökségét tisztelettel kéri a titkár, sziveskedjenek évi jelentésüket és számadásukat aug. 15-ig beküldeni.

A Dávid Ferencz Egylet közgyülése a zsinattal egyidejüleg Székely-Kereszturt fog megtartatni.

Az egylet pénztárába f. é ápr. 25 től junius 20-ig rendes tagsági díjat fizettek: Kovács Sándorné Kaposvár 99-re, Fekete Gyula Kolozsvár 98 ra, Kővári Mihály 97—98-ra. Kardos Kálmán, Szilágyi József 98-ra, Tóth István 97—98-ra. Dr. Veress Vilmos, Timár Ödön 98-ra, Vécsei Sámuel, Rácz Mihályné, Perédi József, Orbok Mór. Dr. Nyiredi Gézáné, Nick Antalné, Mózes András, Mina János, Macskási Lajosné, Lászlóczky Dániel, Kozma Ferencz, Jelen Józsefné, Ferencz József, Ferencz Józsefné, Endstrasser Benedekné, Éjszaki Károly, Adámek Jánosné, Gyulay László, Orbán Sándor 99-re, Árkosi Lajos 98—99-re, Benczédi Gergely, Biluska Józsefné, Engel Gáborné, Farkas Vilmos, Haller Rezsőné, Koronka Antalné, Kőváry László, Lehman Róbertné, Mikó Imre, Mikó Imréné, Müller Gyula, Szilágyi Józsefné, Boér Gergely, Magyari Mihály, Ulár Pál Kolozsvár 99-re, Unitárius Egyházközség A.-Szováth 96 -97-re, Benke Elek, Fuchs Béla M.-Lápos 99-re, Bedő Gyuláné Gy.-Szt.-Miklós, Péter János Balázsfalva 99-re, Kövendi Mihály Brassó 97-re

Előfizetési dijat fizettek: Kardos Kálmán Kolozsvár 98-ra, Major Domokos Sz.-Ssbes, Árkosi Béla Selmeczbánya 99-re. Tornyos Ödön Budapest 97-re. Kálmán Mózes Kis-Kede. Balogh József Debreczen, Kiss Jenő H.-Szentpál, Hirschfeld Sándor, Zádor Gézáné Kolozsvár 99-re, Kelemen István Kolozsvár 97—99-re.

Tanulói dijat fizettek: Gálfi Zsigmond 98—99-re. Andrásovszky Géza, Lichtmann Aladár és Nőképezde unitárius növendékei Kolozsvár 99-re.

Az aranyos-torda köri fiók-egylet pénztárába rendes tagsági dijat fizettek: Székely Miklós, Varga Dénes, Nagy Balázs, Simó János, Unitárius egyházközség, Gymn. könyvtár Torda és Ekárt Ferencz Várfalva 99-re.

Az egylet perselyébe ajándékoztak: Árkosi Béla Selmeczbánya 80 krt és Gyulay László Kolozsvár 2 frtot. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1899. jun. hó 20-án

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre. Dr. Bedő Albert. 218. l. — Az unitárius vallás és egyház viszonya a többi protestáns felekezethez. II. Kanyaró Ferencz. 234. l. — A Berde Mózsa lakomán 230. l. — Kőváry László. (Képe a czimlapon.) 232. l. — Nők világa: Levél egy beteg leányhoz. 235. l. — Imádság. Boros György. 236. l. — Köri gyülések. 238 l. — Pályázati hirdetés 244. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 244. l. — Egyleti élet és munkásság, 247. l.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Szeptember. 9. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

z **Unitárius Közlöny előfizetési ára** 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára**: fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesítése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.

IV., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.

V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.

VI., Az unitárius egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferencztől.

VII., Az unitárius theologia irányzata. Boros Györgytől.

VIII. Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre. Dr. Bedő Albert.

—

Az unitárismus a nevelés és közoktatás szolgálatában.

Szellemünk sajátosságát a papi szószék mellett, az iskolai katedrának köszönjük. Mindjárt kezdetben, teljes tudatával hittük, hogy a protestantismus egyik főfeladata: az ismeretek,

a tudomány terjesztése, a mi anynyit tesz: népiskolák, közép- és felsőbb iskolák alapitása, gondozása, fenntartása. Egyfelől papokat, másfelől tanitókat nevelni. A mióta vallásunk föllépett, a nemzeti fejedelmek egész korszaka alatt, e feladat teljesitése mintegy könnyüvé vált. János Zsigmond a kolozsvári dominikánusok zárdáját főiskolának átadta, fentartása feltételeit fejedelmileg dotálta. Hogy a nevelés és oktatás ügye mennyire szivünkhöz nőtt, azt a fejedelmi kor lezárta bizonyitotta be.

A mint az utolsónak nevezhető fejedelem Apaffi Mihály meghalt, három évre már elveszik óvári iskolánkat, a főtéren segitenek mást épiteni. A mint a Rákóczi forradalom lezajlott s megtartatott 1715-ben az országgyülés, mely az emigratiót exportálta, a másik évben elveszik kolozsvári templomunkat, ujonnan berendezett főiskolánkat. Minden vagyonunk a megmentett csengetyü, s tanulóink mai játszó helye, a kis mező. Mert hajlék, kenyér hiányzott, a tanulók szétrebbentek, a tanárok kegyelem kenyérre szorultak. A központon semmi nélkül maradtunk. Innen a semmiből kellett megteremtenünk nevelés és oktatásügyünk mai állapotát, s ha nincs főiskola, nincs pap, nincs tanitás, vallásunk szétmállott volna.

A fejedelmi korban a kolozsvári kollegyom mellett keletkezett a tordai algymnasium, a toroczkói elő-gymnasium, s hogy népiskoláink mily karban voltak, jelzi, hogy legtöbb iskolánk tanárja rektor, a mi annyit tesz, hogy felsőbb képzettséggel voltak felruházva. A mint Kolozsvárt a katasztrófa bekövetkezett, első sorban előléptek az ekklésiák, a mig a kollegyom is az ekklésia szárnyai alá menekült. De csak addig, mig vallásközönségünk, mint egy szétvert had, összeszedte magát, s azon meggyőződésnek adtak helyet, hogy ha nincs papnövelde, nincs pap, a templom üresen marad

A nép pártfogásába vette népiskoláit; a patronus családok a diákokat, a nagyobb családok a tanárokat, püspököt. A kollegyom czimére kollectázást inditottak, a nép hozta filléreit a templom-perselybe, az esperes a családokat személyesen felkereste; a nagyobb birtokosok hozták malmuk szombati vámját s s végül ott álltunk, hogy Kolozsvárt a kollegyomnak, mint

papneveldének hajléka lett, a tanuló kenyérhez, a tanárok fizetéshez jutottak. Volt kiből legyen pap, az ekklézsiák biztositva voltak.

A mindennapi megvolt, folytattuk régi közoktatási rendszerünket, mely bennlakáson, internatuson nyugszik, mi lehetővé tette, hogy nemcsak tanitunk, hanem oktatunk és nevelünk. A népiskolák, hol korunkig a latin elemeit is tanitották, kölönösen Székelyföldről alimentálták a toroczkai partikulát, az a tordai algymnasiumot, mig aztán a kereszturi is kinyilt s a két algymnasium benépesitette a kollegyomot. A kollegyom, mint egyetlen főiskolánk, képezte a lelkészi kart, a kitünöket külföldi akadémiákra küldtük, hogy tanáraink legyenek, s az internatus utján módot nyujtottunk, hogy a jogi pályára készülők valamelyik kolozsvári jogakadémián vizsgázhassanak. A királyi táblán Vásárhelyt, a három itélőmester közül egy unitárius volt, az s a patonusok gondoskodtak, hogy a kanczellárián három évi praxist kitölthessék s ügyvédi stallumhoz juthassanak, megyei, városi tisztviselők lehessenek. Egy század alatt oda erősödtünk, hogy közoktatásügyünk szinvonalon állt.

Tanitottunk, de egyszersmind neveltünk. A székely fiukat az apa vagy papja kihozta, a tanári kar átvette, ellátta, felnevelte, mig a vallás ügyét szolgálták, szolgálták egyuttal a nemzeti müvelődés ügyét is. Az erős hitbuzgóság fejlesztése mellett a haza, a nemzet, a nemzeti irodalom kultusza szintoly irányadó.

A hitbuzgóság ápolása megteremtette az alapitók hosszu sorát, kik a megmentő és hosszasan fentarto nagyobb családoktól átvették oktatásügyünk gondját. Mit Zsuki László kezd a mult század végén s századunk harmadik tizedében Augusztinovics Pál consiliarius megnyitja alapitóink hosszu sorát, mit most a kilenczvenes években Berde Mózsa majd egy millionyi legatumával zárt be, ki után reméljük, hogy még következnek.

Ha ezt az eredményt nevelési rendszerünk javára irjuk is, közoktatásunk sikereivel is meglehetünk elégedve. S a mennyiben ez a siker az irodalom terén jut kifejezésre, mi a parányi magyarság meglehetünk elégedve, hogy a nemzeti irodalomnak mennyi munkást szolgáltattunk. Az első magyar szinigazgatót

Felvinczi Györgyöt, az első eposirót Székely Sándorban mi adtuk a nemzetnek. Farkas Sándor, ki északamerikai utazásával a nemzetre oly mély hatást gyakorolt, a mi szellemünk tolmácsolója. Kriza az elsők közé tartozott, kik Petőfi, Arany pályáját egyengették S tanitásukra vall az a történeti érzék ápolása, mely nagyajtai Kovács Istvánt, Jakab Eleket s csekélységemet is a történetirodalom mivelésére buzditott. Egy nevelési és tanitási rendszer, mely innen a távolból a magyar tudományos akademiának eddig tiz tagot adott.

S ott van a mi szellemünk örök képviselője, vallásunk, rendszerünk büszkesége, Brassai A sziv nemességének, a tudás határa végtelenségének s az elérhető emberi élet határának e csodás képviselője. — Valódi mester, és a tudomány annyi ágában tudós és iró, hogy munkát ad kutatóinak, mig tudása határait megjelölhetik.

S mily csekély volt az a forrás a mult század elején, mely e szellemet táplálta. Mily kevesek voltak hosszasan eszközeink, melyek a szép, nemes és jó, a szép müvészet és tudomány iránti hajlamot ifjaink lelkében felköltötték, a faji és hazaszeretet kifejezésre juttatásában mint férfiakat képesitették. De az eszközök minden csekélysége mellett is, iskoláink megtanitottak mindenkit: szerénységre, munkásságra, takarékosságra, becsületességre, vallásosságra

Áldjuk elődeinket, kövessük nyomdokaikat. Neveljünk, oktassunk, tanitsunk az ők szellemökben.

Kőváry László.

Hol van az Isten?*

Napom késő delelőre hágott,
Régen járom immár a világot.
Ültem a kedv könnyü csolnakában
S daloltam a gyürt habok felett,
Szőtt szememre rózsaszinü fátylat
Édes álom, csalfa képzelet.
Játszadoztam a vizek fodrával,
Szivárványos ég volt sátorom,

* Szerző felolvasta a Dávid Ferencz Egylet közgyülésén Székely-Kereszturon. Szerk.

Kis pehelyként ragadott magával
Szilaj csikóm, fiatal korom.
Azért az ég, hogy mosolygjon én rám,
Hogy szakitsak — azért a virág,
Értem a dal, rétek száz varázsa
S ez a körbe forgó nagy világ.
Hogy van Isten, alkotó, hatalmas,
Diadalmas a vizek felett,
A ki fönn tart ezer birodalmat,
Folyton munkál, alkot és teremt,
Megmozditja tengereknek árját
Egy rövidke pillanat alatt,
S elég egy szó, hogy a bús, morajló,
Zugó habok elcsituljanak:
Tudtam én ezt, jutott is eszembe,
Imádságos könyv is járt kezembe
Fogtam össze gyakran két kezem
S szállt a hála édes zsolozsmába,
Érte is kis szivemet a lángja
S megértettél édes Istenem! . . .
— Hogyha kérdém csöndes óra jöttén:
Uram, Uram, hol keresselek?
Ifju lelkem zsönge képzetében
Megnyíltak a jóságos egek
S láttam arczod égi glóriában
Tündökölni s láttam két kezed,
Egyikével szövöd a szivárványt,
A másikkal meg a felleget.
Fejed fölött izzó napok égnek,
Csillagtábor lábaid alatt,
Szined előtt angyalok khorusa
Meg-megjelen s újra elhalad. —
. . . Akkor ilyen volt az én világom,
Zsönge szivben ilyen még a hit,
Hej, azóta eltünt ifjuságom
És az élet más ösvényre vitt.
Alkotómat nem feledtem még sem
S azt a régi szent ölelkezést sem.

* * *

Meglepett egy néma est magánya
S gondolatok serge meg kivált,
Egyik tábor elvonult csatázva
S szerepét a másik veszi át.

— Hol van az Úr? kérdém egyre-ujra
S kétség nyíla sebzi szivemet:
Hát e kérdést örök titok zára
Fedi s rá felelni nem lehet?
Tépelődik lelkem önmagával,
Háborog a szivem, mint a mely
Bősz oroszlán riadó szavára
A vadonban társa nem felel.
Szédült fejem jobb kezemen tartom
S mig palástot von reám az alkony
S küzdök lázas álmok képivel,
Egy *jelenés* s csöndesül a szivem,
Láthatlan kéz átfog, átölel
És vezet a messzi rónaságon
S völgy ölén a kettős bércz alatt,
S üde mézként folynak ajakáról
Édesebbnél édesebb szavak:
Keresed az Istent fényes glóriában
A magas egeknek csillagos sátrában,
S mert nem képzelheted semmiképpen mását,
Ráterited a nap szép piros palástját.
Gyémántcsillagot versz királyi székébe,
Zengő khorust állítsz lábai elébe,
Föllegeket szakitsz borus homlokáról,
Szövöd a villámot szeme sugarából.
Hiszed: mosolyg, midőn kigyúl az ég széle,
A menydörgés pedig haragos beszéde.
Szemeiddel csupán az egeket járod —
Hát az örök Istent másutt nem találod? . . .
A mindenség titkát még nem érted,
Jer velem én megmutatom néked
Hol az Isten, kit imádtál hi ven
És őriztél a gyermeki szívben . . .
Indulunk a csörgő patak mentén,
Víg danáján csüngve édesen,
Fülemile titkos rejtekéből
Hallszik a dal búskeservesen,
Pillangóknak raja száll körültünk,
Méhedongás s gerle bús szava,
Kis tehertől zizzenő bokorban
Sárgarigó röppenő dala.
Szénarendek, harmatos füvek közt
Haladunk el mint a gondolat,
Föl a bérczre, a hegyek ormára

Szép fenyők meg bükkös lomb alatt.
Barlangoknak üregébe térünk
S vissza onnan árnyas völgy tövén
Összejárjuk sok falu határát,
Mely kalászt hord ringató ölén
S örömén az egek harmatának
Fészket ad a kicsi fürjmadárnak
Azután meg ittasúlt lélekkel
Kis kunyhókba, palotákba be,
Itt egy kísded anyja hiv ölében,
Ugy ragyog két jóságos szeme.
Ott az ifju tiszta lánggal égve
Hű szerelmesére ráborul,
S hogy övé lesz még a siron túl is
Forró csókját osztja zálogúl . . .
Itt megállunk s szól a láthatatlan
Szellem, lélek, mely engem vezet:
A világ egy kis részét bejártuk,
Hol az Isten — most is kérdezed ? . . .

* * *

Ébredek a lázas álom tüntén
És dobogó szivem még meleg,
Imádkozom: hála Uram, hála,
Hogy láttalak, megismertelek
Láttalak a fényes napsugárban,
Fürdő harmat üde cseppjein,
Búzavirág szép mosolygásában,
Rónamezők dús kalászain,
Fülemíle édes-bús dalában,
Vig pacsirta szálló énekén,
Bűvös fényben és éjsötét árnyban,
Föld felett és annak rejtekén.
Kis kunyhókban, hol szülői két kar
Kisdedet oly ölelőn szorit,
Zsúpos házban, magas palotákban,
Hol szeretet s béke lakozik.
Fejlő magban, mely csirába szökken,
Zugó erdő lombjai között,
Futó patak habjai fodrában,
Büszke sziklák tetői fölött.
Mindenségnek dicső Alkotója,
Uram, legfőképpen láttalak
Népek szivén, emberek sorsában
Ezredévek szirtjei alatt,

Hol Klio ir fénylő érczbetükkel
S minden század egy-egy pillanat.
Láttam én a zsarnoki erőszak
Munkáinál védő szellemed,
Majd a midőn szörnyü büntetésül
Fölemelted mind a két kezed
S csak azután nyugodt lelked békén.
Ott voltál Te népem életében
A Szabadság szent keresztelésén.
Balsorsára hagytad el a népet,
Ki a szabadságra meg nem ért,
Diadalmas, háborgó csatákon
Vitted Rákóczi bús szellemét.
Ott valál Te Kossuth lángszavában
És lelkében jó Petőfinek,
Lángot fontál össze ostorának,
Melylyel zsarnok lelkeknek fizet.
S ez a nagy sziv, az az áldott,
»Korbácsolja a világot.«
Te adtad a lantot neki
S ő »véres kézzel pengeti«
S utána »sok rabszolganép
Jármát megunva, sikra lép« . .
. . . Uram, Uram, te voltál s vagy ébren
Nemzetek és népek életében!

*

Hol vagy Uram — meg nem kérdelek,
Az én szemem lát már tégedet.
Hitem erős s egy az én sorom:
Leborulok és imádkozom.

Tarcsafalvi Albert.

Egy jó pap képe.

A boldogvölgyi pap egy tiszteletre méltó, mindenektől becsültetett, istenfélő férfi vala; szemeiből tiszteletre gerjesztő kedvesség sugárzott, és a kereszténvi szeretet mutatkozott az arczulatján Lelke gazdag, ámbár külső ruházata szegény volt, valamint valának öltözve az Isten profétái is; mert ugy jelent meg az áldott megváltó is itt e földön. Ezen papnak minden gondolatai és elmélkedései a lelki dolgokra valának irányozva, mely által érzékenységeit annyira megzabolázta, hogy testének sanyargatásában csaknem felettébb sokra ment. Mind e mellett ábrázatján nem látszott semmi keménység, hanem csak a leg-

szivesebb egyenességet lehetett azon olvasni. Semmi álnok avagy nyakas és megátalkodott indulatot nem lehetett belőle látni, de lehetett nyájas tekintetet és szelid szentséget.

Szózatja kellemes és magaviselete erőltetés nélküli volt. Noha oktatásai és intései keményen hangzottak, mégis beszédei bájolva vonzották a hallgatókat Szemeiben olvasni lehetett fontos hivatalának méltóságát, de a melyet ő kellemesen tudott mérsékelni és beszédeit szelidséggel ékesiteni. Örömestebb tanitotta az evangeliumot mint a törvényt, és nem szerette ha hajtani kellett, ellenben nagy gyönyörüséget érzett ha huzhatott; mert a félelem meghidegiti a lelket, a szeretet ellenben felheviti azt, hogy a magosságot keresse, melyre rendeltetve van. Elvette a a dézmát és bért, melyet hallgatói önkéntesen vittek neki, de nem kereste azt perlekedéssel és erőszakkal A méltatlanságot türelemmel szenvedte, de ő másokat azzal nem illetett. És még is félre tudott tenni valamit csekély jövedelméből, mivel az éhezőket táplálja és a meziteleneket béfedezze, mert nem tudta nézni, hogy valaki szegényebb legyen mint ő. A becsületes papok, monda ő, és az igének prédikálója csak sáfára az ő mindenható uroknak; semmi sem az övék, hanem minden közgyüjtemény a szegények felsegitésére az ő kezére bizott jószág, és ha valaki az én segedelmem nélkül szükölködvén, lopna, részesének tartanám magamat az ő vétkének. Minden utána járás nélkül mindég kész volt a betegeknek szolgálatjára és a búsongóknak gyámolitására. Éjjel, nappal kötelessége szerint őrizte a nyáját, elragadta a farkastól az ő prédáját, s a ravasz rókát éhesen távoztatta el aklától. A büszkéket és fenhéjazókat megjuhászittotta, a megtérőkhez és büneikhez bánkodókhoz nyájas volt, de a gazdag bünöst nem átalotta feddeni. Predikácziói foganatosak voltak, de tettei még foganatosabbak Beszédje az igazságnak tüzes szava volt és cselekedeteiben nyilvánosak voltak mind azok, a miket tanitott. A papok „ezt szokta mondani" másoknak mustrái és példái, és az égnek aranypénzei, melyekre az Istennek képe vagyon nyomva. De ha az aranyat tisztán nem tartják, nem lehet látni rajta a fejedelemnek képét; ha azok bemocskolódnak, kikre támaszkodik a nép, akkor a nemtelenebb ércz könnyen megrozsdásodik.

Maga kérte alamizsnával enyhitette felebarátainak szükségeit, és kiosztogatta a jóltevő adományokat, melyeket ő kapott. És tanitása és adományai annál épületesebbek valának, mivel ő példájával megmutatta, hogy a szegénység eltürhető, sőt tiszteletre és becsületre méltó. Ime, milyen a jó papnak képe! Mely dicső rajzolatja az alázatos erkölcsnek! Mely felséges hivatása egy halandónak! **Brassai.**

Imádság.

Teremtő Isten! Mily nagy vagy Te! Mily megfoghatlan a te erőd! Mily kitanulhatlan a te rendszered! Mily határtalan a te birodalmad a csillagok ezrei fölött, és mindezeknél menynyivel nagyobb a lelked és annak egyetlen gondolatja is. Mi kimegyünk a mezőre, learatjuk az érett kalászok tengerét és akkor örvendezünk a mikor kopár a mező és telt a csür, akkor hálálkodunk, midőn a kalászból kihullott a szem és a szemből elkészült a por és abból ismét asztalunkra került a puha kenyér. Itt örömünk a halálban telik s amott bánatunk és vigasztalanságunk a halállal kezdődik. Siratjuk az elaggott szülőt, ki fölnevelte gyermekét, jajveszékelünk a családfőért, ki korán elhagyta az élet mezejét. Minket az érzelmek árja csapkod egyik partról a másikra, a te kezedet a bölcsesség vezeti minden munkájában. Teremtő Isten, ki megnöveled a mező vetését és megérleled a buza kalászát, ki ide hoztál minket e bolygó csillagra, oh tanits, hogy állhatatósan fürkésszük bölcsességed nyomait és tanuljuk meg, hogy te mindent jól terveztél, czélszerüen rendeztél és szent törvényeid szerint hajtasz végre. Teremtőnk vagy, légy megtartónk és oltalmazónk, most és ezután is. Amen.

A Dávid Ferencz Egylet XIV-ik közgyülése.

Tartatott 1899-ben szeptember 26-án Székely-Kereszturt az unitárius gymnasium nagytermében. Elnök Mélt Fekete Gábor egyl. alelnök úr. Jegyzett Boros György egyl titkár. Jelen voltak: Ferencz József és Daniel Gábor tiszt elnökök, Dr. Jankovich Pál f. e. elnök, Sándor Jánosné f. e. alelnök, Gálfi Lőrincz pénztárnok és rendkivül nagyszámu egyleti tag, kiknek neve nem volt pontosan feljegyezhető.

1. A szentábrahámi vegyes kar a kereszturi fiók-egylet fölhivására Toth Vilmos tanitó karnagy vezetése alatt énekelte Mozart: imadalát

— A közgyülés kedvesen fogadta a székely ifjak gondos, szép énekét és tapssal jutalmazta az énekkart

2. Deák Miklós tordátfalvi lelkész kereszturí f e. titkár gyönyörü imában kéri Isten segedelmét az egylet nemes munkálkodására.

— A közgyülés áhitattal vett részt az imádkozásban.

3. Fekete Gábor alelnök úr a közgyülést megnyitja következő megnyitó beszéddel:

Tisztelt Közgyülés!

E népes egyházkörben tartott D. F. egyleti közgyülésen nekem jutott a megtisztelő feladat az elnöki székből az egylet tagjait atyafiságos szeretettel üdvözölni.

Erre alkalmul egyfelől egyletünket ért azon sulyos veszteség szolgált, hogy érdemes elnökünk Hajós János afia a f. évben elhalálozott, mélyen tisztelt első alelnökünk főtisztelendő Ferencz Józsefné Ő Mga pedig sajnálatunkra akadályozva volt a személyes megjelenésben.

Midőn tehát e székből felszólalok, nem mulaszthatom el mindenekelőtt kegyelettel megemlékezni boldogult elnökünkről, a ki ezen egyletben nagynevü Brassai Sámuelünk örökébe lépett volt, de azelőtt is mint egyl. alelnök buzgón tevékenykedett. Brassai Sámuel bölcs vezetése alatt az egylet leküzdötte ugyan már a kezdet nehézségeit, mert az ő fenkölt szelleme bölcsessége, élettapasztalata kitüzte a czélt egyházunk tagjai közt a vallásos és erkölcsös élet általánositását, a melyet elérnünk kell; megmutatta az utat, melyen haladnunk kell, kijelölte a módot, mely szerint viselkednünk kell, midőn az első tanitványokra utalva hangsulyozta, hogy az „Apostolok valának egyenlő akarattal" s felhivott, hogy legyünk mi is egyenlő akarattal, mert egyletünk felvirágozása csak igy remélhető; de a megerősödés, a *gyümölcsök* megérlelése még hátra volt. *Hajós János* azonban elődjének lelkesitő példája által buzdittatva, mintegy ihlet hatása alatt, habár maga is már életének alkonyán: törhetlen hazafias érzésével, hivséges egyházi buzgóságával, ritka kötelességérzettel mindvégig becses szolgálatot teljesitett.

Ő még azok közé a patriarchalis szellemü, hitbuzgó hazafiak közé tartozott, kiknek sorai sajnos, napról-napra gyérülnek, a kiket a *hagyományos Unitárius szellem* jellemzett, a mely a nehézségek könnyen legyőzésére erőt ad, a mely őseinket jellemezte, a mely csodákat mivelt, megédesitette az üldözés keserüségeit, megadta a hithüség szilárdságát, a melyért még életüket is feláldozták, de a mely ha lankad, egyházunk gyengitésére vezet, mert hidjék meg, hogy ekkor több hivet fogunk elveszitени a *vegyes* házasságok utján, mint a mennyit eddig nyertünk a *való* perek alkalmából.

Kérem a t. közgyülést Hajós János afia egyletünk körüli érdemeinek jkvi megörökitését elhatározni

És most engedjék meg, hogy egyletünk megjelent férfi és

nő tagjait ismételten üdvözöljem, mert főleg nőink részvétére különös sulyt helyezek, mivel egyletünk czéljának sikeres megvalósitása náluk nélkül lehetetlen.

Egyletünk czélját, a vallás-erkölcsi érzés fejlesztését annak a hagyományos unitárius szellemnek a fenntartását, az egyházakban a hitélet, az együvétartozandóság érzetének, a becsületes munka uralmának a biztositását, ugyanis, hogy lehetne elérni a nők, az anyák támogatása nélkül, különösen a tiszteletes asszonyok, a tanitónők és a papi és tanitói családok leányainak a támogatása nélkül. Ezen czél elérésében, feladatuk teljesitésében az egylet különösen nő tagjai által óhajtja támogatni tiszt. lelkészek és tanitó atyafiait.

Nem hagyhatom felemlités nélkül, hogy e tekintetben már is igen buzgó nőtagokkal dicsekedhetik egyletünk.

Egyletünk ugyanis a vallás erkölcsi érzés fejlesztését tűzte ki czélul, mert ez alapja a jellemképzésnek, már pedig mi jellemszilárd honfiakat és honleányokat akarunk nevelni s azt óhajtjuk, hogy vallásosak is legyenek, mert a vallásosság a jellemszilárdsággal szoros összefüggésben van.

Az a hagyományos unitárius szellem csak vallás-erkölcsi alapon éleszthető és tartható fenn.

Sehol jobban s talán oly mértékben nem is, mint az unitárius egyházban

Mert az unitárius vallásnak a mint ezt *Bedő Albert* afia az Unitárius Közlönyben oly meggyőzően kifejtette, „kiválóan jellemképző és fejlesztő ereje van a Krisztus személyére vonatkozó igaz tanitásánál fogva, mivel az unitárius vallásnak oly hittani alap tanitása, vagy igazsága van, a mely a müveltebb emberi szellemnek leginkább megfelel s a legmagasabb eszményi felfogást kielégiti, mivel Jézust nem ugy tünteti fel, mint az emberek közt járó s felettök álló, isteni mindenhatósággal felruházott felsőbb lényt, mint istent, hanem mint az Isten akaratát mindenkinél legjobban megértő s Isten akaratából isteni hivatásra kiválasztott férfiut, a ki Istent lélekben és igazságban imádásra tanitott, ki a földi javakat megvetve példát nyujtott az önfeláldozásra, ki megértette velünk, hogy az Istenhez emelkedett benső imádságból erőt és megnyugvást nyerünk terheink könnyebb elviselésére. Jézus Krisztus példája az unitárius vallás tanai szerint minden ember és minden ifju lelkére oly maradandó és lelkünket is magával vonó hatással bir, mely az Isten iránt való hitben, embertársaink szeretetében erőssé, a kötelességek hü és igaz teljesitésében tántorithatatlanokká és buzgókká tesz.“

Ezért fő sulyt helyez egyletünk a vallásos érzés fejlesztésére s befolyást kiván gyakorolni a vallásos életre.

E tekintetben mint erre vezető módokra utalni kívánok röviden a következőkre:

1. Már a gyermekek megóvása tekintetében az egyházközségi menházak kérdésére, melyre nézve igen életre való eszmének tekintem *Ibolykának* az Unit. Közlöny 1897. évi folyamában megjelent tervezetét;

2. A vallás tanitásnak az iskolákban hatályosabbá tétele. E tekintetben sulyt helyezek arra, hogy papjaink erre különös figyelmet forditsanak, felügyeljék, arra befolyást gyakoroljanak, irányitsák, hogy a vallástanitás a gyermekek értelmi fokához legyen alkalmazva s hogy azt megkedveltessék s lassanként beléjök csepegtessék a tudatot, hogy a jellem fejlésnek ez képezi alapját.

Ez azért is szükséges, hogy tisztán tudják, hogy az iskolákból kikerülő ifjaink és leányaink meddig haladtak s hogy velök a *Vasáruapi* iskolában hol vegyék fel a fonalat.

3. Az anyákra hassanak, hogy férjeiket s időnként gyermekeiket buzditsák templomba járásra és éneklésre.

4. Elődeink hagyományos hitbuzgóságának és erkölcsének fenntartása érdekében szükséges, hogy a gyermekek szivébe csepegtetett vallásos érzést a hivekben tovább ápolják, fenntartsák, hogy a jó erkölcsü, józan, vallásos nemzedék továbbra is istenfélő, emberbecsülő, egymást szerető, hazafias maradjon, mert csak igy lesznek a hazának hasznos polgárai és polgárnői, az egyháznak hitbuzgó hivei A mely községben a vallásosság meglazul, — az erkölcsiség is meginog

5. Szükséges, hogy minden községben az egyletnek fiókja alakittassék, hogy tagjai olvasásra buzdittassanak: Unit. Közlöny, Fiatalság Barátja, imakönyv, egyes kiadványok stb a téli *estékre* alkalmára, hogy a hol csak lehet *daloskörök* létesittessenek, mert az ének erősiti és edzi a lelket s fogékonnyá teszi a humanus és erkölcsös dolgok iránt; nagy befolyással van ugy a vallásos, mint a hazafias érzés fejlesztésére.

Igyekezzenek nőinket, különösen a pap és tanitó nőket megnyerni, mert mindezekben különös támogatást lelhetnek lelkészeink hitbuzgó nőinkben, oly lelkes leányainkban, mint azon nemes hitrokonunk, a ki igy ir az Unit. Közlönyben: Jelenjünk meg a D. F. egylet gyülésein, ismerjük, szeressük meg egymást, — a többi magától jön és mennyi üdvös dolog származhatik a közös barátságból. Akarjunk mindnyájan és higyjük meg, hogy jó és hasznos dolgot mi is tudunk végezni ama szent czél érdekében, a mely apáink, férjeink és a papok előtt áll.

Egy ily lelkes felszólalás után nekem nincs többé mit mondanom, mint azt, hogy szivemből kivánom, hogy ugy legyen!

Ezzel a közgyülést megnyitom

— Közgyülés a hévvel eléadott, szép és tartalmas elnöki beszédet nagy tetszéssel fogadta és egyleti titkár inditványára meghatározza, hogy a szép beszéd egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktattassék. A központi Választmány figyelme fölhivatik a megnyitóban foglalt javaslatokra és azok tárgyalására. Hajós János volt elnök érdemeit a közgyülés jegyzőkönyvben örökiti meg.

4., Péter Jólán kisasszony, tanit kép. növendék szavalja Tompa Mihály Bosnyák Zsófia czimü költeményét tiszta értelemmel és bájjal.

— A közgyülés elismeréssel fogadja a szép szavalatot és Péter Jólán kisasszonynak köszönetet nyilvánít.

5., Egyleti titkár a központi választmány nevében teszi a következő jelentést:

Jelentés a Dávid Ferencz Egylet XV. évi működéséről.

Fájó érzelmektől eltelve tesszük meg ez évi jelentésünket, mert ismét nagy, mély seb miatt sajog kicsiny társaságunk kebele. Elesett a mi fejünk koronája, a szeretett és őszintén tisztelt elnök: Vargyasi Hajós János. Fájdalmunkat csak tetőzi, hogy a nagy mester, Brassai, halála után rövid két év alatt itt hagyott minket az ő hű tanitványa is. Éreztük Hajós János közelében, hogy a Brassai szelleme velünk van, mert ő mindenben igyekezett hű lenni hozzá. Mindenik egyleti tag kellett hogy érezze a mozgató erő, az élénk akarat működését az ő elnöklése alatt. Nyilvánosságra is kibocsátott elnöki szózata egy egész terv az egylet fölvirágoztatására. De ő nemcsak szóval járt elől, hanem tettel és áldozattal is. Valóban, ha a példa vonz, a Dávid Ferencz Egyletnek mindig lesz kikre hivatkozzék, hogy megmutassa egyszersmint azt is, hogy az évek száma még ha 80—90 is, nem akadály a nemes és jótékony munkában. Ne feledkezzünk el e két jeles elöljáró példájáról soha. Őrizzük emléküket!

Választmányunk a halál alkalmával gyászjelentést adott ki és az egyleti titkár a sirnál beszédben tolmácsolta egyletünk tagjai érzelmeit. Jegyzőkönyvileg is megörökitettük néhai elnökünk érdemeit.

B. e. elnökünk örökösei nevében Hajós Gyula mérnök úr a néhai emlékére egy szép levél kiséretében, kegyeletes érzés-

sel tettek egy 100 frtos alapitványt, melyhez Dr. Engel Gábor orvos úr és neje Haller Kornélia őnagysága 5—5 frttal járultak. Igy a Hajós János alap 110 frt. Választmányunk a néhai elnök úr intentióinak megfelelően fogja fölhasználni a kamatot, mire fölhatalmazást kér.

Választmányunk működése a már megkezdett irányokban élénken folyt. Különösen a fiók-egyletekkel való érintkesésre helyeztünk nagy súlyt. Erre a czélra két módot alkalmaztunk. A közgyülés határozatait és választmányunk ujabb terveit és fölhivásait nyomtatott levélben, több példányban bocsátottuk ki a f.-egyleteknek, hogy azoknak elnökei könnyebben közölhessék és megvalósithassák. A f. e. tagok távolsága egymástól, igen nagy akadály a gyors actio kifejtésében. Ritkán és nehezen tudnak gyülést tartani. Ezt a módját a fölhivásnak köszönettel vették. Néhai elnökünk szózatjának a taggyüjtésre vonatkozó részét több f. egyletben lelkesen fölkarolták. A tagok száma szépen gyarapodott, mert a f évben 135 új tag lépett be Egyletünkbe. Ilyen gyarapodást csak az alakulás éveiben tapasztaltunk E helyen nem soroljuk föl a buzgó gyüjtők neveit, miután az U. K.-ben rendesen közöltük Csupán azt kivánjuk kiemelni, hogy a buzgó igyekezet, sőt az egyszerü figyelem és figyelmeztetés is elég arra, hogy necsak hiveink, hanem a kivül álló idegenek is belépjenek a Dávid Ferencz Egyletbe. A f. évben belépett új tagok között szép számmal vannak az idegenek. Választmányunk ujból is csak szives készséget kér a tagoktól, mert akkor czélunkhoz, hova tovább, mind közelebb jutunk.

Evvel kapcsolatban jelentjük, hogy a kibocsátott kérdő íveken több százra menő szétszort hivünk neve került be, kiknek lapunkból több számot megküldöttünk, s a jelölt helyekre mintegy 25 példányt ingyen meginditottunk. Valóban meglepő hogy a szegénység mennyire szétszórja az embereket és hányat tesz ki annak a veszélynek, hogy necsak vallásától, hanem nyelvétől és magyarságától is megfosztassék, ha nem is éppen ő, de utódai.

Iszlai Márton tagtárs pályanyertes munkáját az „Énektanitásról" kiadtuk és már hallottunk egy pár esetet, melyben az énekkar az ő gyakorlati utasitásai alapján szerveztetett.

Kihirdettük a pályázatot b e. Hajós János elnök úr husz koronás pályadijára, azon tanitó részére, a ki az 1898—99 isk évben a népiskolában vagy a felnőttek között az énektanitásban a legnagyobb sikert ért el. Miután a pályázat csak a tanév közepén volt kihirdethető, pályázó nem jelentkezett, miért is a pályázat ezennel ujból kihirdettetik.

Választmányunk szakosztályai a f. évre is megalakultak és működtek minden irányban A legkitünőbb sikert a rendező bizottság érte el a *„Házi-Estély“* rendezésével, melyet concerttel összekötve a városi vigadóban rendeztünk márczius 11-én. Az anyagi siker (304 frt) meglepő volt, de az erkölcsi is teljesen kielégitő. A mire törekedtünk, hogy egy kedélyes, szép összejövetelt rendezzünk, azt teljesen elértük. Mindenki meg volt elégedve. Választmányunk a t. védnököknek és a buzgó rendező bizottságnak köszönetét nyilvánitotta

Ebben a sikerben a hangversenyben résztvevők: Rigó Anna, Pákey Lajos, Kováts Kálmán, Pálfi Anna, Girsik Gyula és Donogány Valéria érdeme mindenek fölött való volt.

Fölolvasást kettőt rendeztünk egyiket Hajós János, másikat Fekete Gábor elnökeink vezetése alatt, nagy közönség előtt, szép sikerrel. Felolvastak Fanghné Gyujtó Izabella, Nagy Lajos, Dr. Márki Sándor, Hajós János, Mina Jánosné és Végh Mátyás

Énekkarunk a felolvasásokon és Áldozó csütörtökön, a templomban közremüködött kedvesen, szép sikerrel. Iszlai karnagy tagtársunké a köszönet és elismerés!

Ezzel kapcsolatban kebli lapunk az Unitárius Közlöny új működését emlitjük meg. Ez abból áll, hogy szerkesztő-titkárunk egy czikksorozatot inditott meg az unitárismusról. A megjelent 8 czikk már igazolta a vállalat czélszerüségét s ezzel azt is, hogy lapunkat egy ivvel csaknem mindenik számban bővitette a szerkesztő. Ha az olvasók a csekély tagdíjat pontosan fizetik, nem lesz fönnakadás a lappal, és még más irodalmi vállalatot is kezdhetünk, hogy a mult évi közgyülés határozatát a népszerü irodalom terjesztése érdekében megvalósitsuk. Az Unitárius Közlönynek e közgyüléssel együtt tartandó zsinatra kiadott számát, mint önálló kiadványt, Választmányunk a tagok becses figyelmébe ajánlja, különösen a kijelölt szép czélok érdekében is.

Mielőtt a *fiók-egyletek* működéséről szólnánk, jelentjük, hogy egyletünk titkára az udvarhelyi és aranyos-tordai fiók-egyletek közgyülésén személyesen részt vett, ott beszédet tartott és buzditotta a tagokat egyletünk iránti kitartó munkásságra. Ezt is oly módnak találtuk, a mely igen hatékony és ismétlése kivánatos.

A fiók-egyletek működése.

Jóllehet nem egészen összhangzó a D. F. f.-egyletek ez évi müködése, de mégis átlag véve jó esztendőnek mondhatjuk.

Az *aranyos-tordai* fiók-egylettől jelentés nem érkezett,* de titkárunk jelen lévén a közgyülésen, jelenti hogy a f.-egylet-

* Beküldetett e jelentés megkészülte után. Szerk.

ben van erő és várható hogy szép eredményt fog felmutatni. Junius 11-én tartott Várfalván egy lelkes közgyülést. A templom teljesen zsufolva volt. A közgyülést Csegezy Mihály elnök egy szép beszéddel nyitotta meg.Biró Lajos lelkész imával, Létay Domokos lelkész egyházi beszéddel, Józan Miklós felolvasással müködött közre, és tordai D F. vegyes énekkar Adorján Domokos vezetése alatt, Nagy Flora és Kleinhempel Ilona k. a. szavallata jól sikerült és hatásos volt Titkár beszédet tartott.

A *küküllői fiók-egylet* novemb. 20-án nagyszabásu Dávid Ferencz emlékünnepélyt tartott. Az érdeklődés oly nagy volt, hogy a templomban nem fértek el. A gyülekezet éneke után a Dszentmártoni felnőtt ifjak dalárdája énekelt, imát és egyházi beszédet Ütő Lajos dombói lelhész, üdvözlő beszédet Gvidó Béla esperes, felolvasást a „Mértékletességről" Kiss Sámuel széplaki lelkész, szavalt Ferencz András földész, a gyülést Gvidó Béla esperes vezette. D-Szentmártonban felolvasó gyülés tartott négy izben. Felolvasott Gvidó Béla esperes, szavaltak többen. A f.-egylet pénzvagyona 119 frt. 65 kr. Közgyülés ősszel fog tartatni.

A *marosköri* fiók-egylet erős és munkás, mint mindig. Elnök Schuller József t. biró, ki a jun 26-án tartott közgyülést lelkes beszéddel nyitotta meg. Felolvasást tartott Szász András lelkész, „a lelkészi hivatásról". Rédiger Géza költeményét szavalta Lőrinczi Zsigmond. Kimondotta a közgyülés, hogy ezután őszi gyülést is fog tartani. A f-egyletnek gazdag könyvtára van, melynek czimtárát a buzgó könyvtárnok Ürmösi Kálmán egyl. tag felküldötte, ugyszintén kiadványai két füzetét. Az egylet vagyona 49 frt. várandóság 98 frt.

A kereszturi D. F. egylet 1899. évi február 16-án Kadácsban rendezett ez évben egy felolvasó gyülést. Egy kis zsinat tolongó népét láttuk ott. Papok, tanitók és a Nyikó vidék minden rendü lakója megjelenése igazolta, hogy fiók-egyletünk a legjobb helyen, a legjobb időben tartotta ki ez uttal lobogóját.

Templomi istentiszteletet tartott *Bartók Endre* kedei lelkész, azt bizonyitván be beszédében, hogy a jelen sok szép fényes oldala nincs árnyék nélkül, hogy nem a kor, de az emberek rosszak, és jönni kell egy más időnek, egy jobb kornak, melyet a megigazulni vágyó emberek fognak megteremteni.

Elnöki megnyitót Dr. *Jankovich* mondott, megemlékezvén arról, hogy zászlónk serege évek óta küzd a csatatéren. Az ellenség számos, neve: Közöny, vallástalanság. Buzditva szól minden taghoz, hogy az ellenség legyőzésére és a közfelvilágosodás terjesztésére nyujtson segédkezet

„*Elveszett paradicsom*“ czimen Deák Miklós tordátfalvi lelkész tartott egy népszerü felolvasást, melyben a hálátlanság rút bélyegét ostorozta. A nagy közönség tetszéssel fogadta a felolvasást jelezvén, hogy az itt használt irányt legjobban kedveli

Dr. *Jankovich Pál* fiokkörünk érdemes elnöke ragadta meg az alkalmat a fentiek után és az emberiség gyilkoló ellenségéről, a gyümőkor pusztitásáról és az ellene való védekezésről tartott egy szakszerü előadást A szakember mélyrehaió előadását hálás köszönettel fogadta a nagyközönség.

Titkár: Ürmösi Sándor, pénztárnok: Gábor Albert állásokról lemondván, helyettük Deák Miklós és Geréb Zsigmond választattak meg.

Fiok-egyletünk feladatának valósággal megfelelni akarván, kiadványai közül a Pap Mózes tanár dijmentes munkájából: „Hogyan nevelhet a tanitó vallásos embert“ több száz példányt osztott ki a nagyközönség között. Az eladás czéljából vásárolt Brassai „jövő vallása“ czimü füzeteket pedig az Ekklák könyvtára javára határozta kiosztani, melyekből a jelenvolt lelkészek egy-egy példányt át is vettek.

A tárgysorozatba felvett dalestély feletti határozat kereszturon tartandó zsinat miatt elejtetett.

A gyülés örömmel vette tudomásul az egyesek részéről bejelentett 20 uj tagot, kik 5 évi kötelezetséggel az egylet tagjai közé sórakoztak.

Kadácsban b.-ujfalvi lelkész afia hivta meg egyleiünket, hogy az évi második gyülését ótt tartsa. E tervbe vett gyülésből azonban, habár nem tartatott meg a zsinat rendezés miatt oly sokszor kellett a különböző bizottságoknak összeülni, hogy egy távol eső községbe a megjelenés e miatt lehetetlennek látszott.

Az a reményünk van azonban, hogy a zsinat lezajlása után fiók-egyletünk tagjait ismét megszállja a szt-lelkesedés hatalma és az egyházközségben, ma itt, holnap ott, ki fogja tüzni a „D· F.“ zászlóját és végez nagy dolgokat, önmagához méltókat.

Bevétel 33 frt 20 kr.
Kiadás 18 frt 44 kr.
Marad 14 frt 76 kr

Jövőre átvitetik:

a) készpénz . . . . . 14 frt 76 kr.
b) takarékpénztári tőke . . . . . 195 frt 95 kr.
c) hátralék ez évi tagdijakban . . 74 frt — kr

Feltünően nagy a hátralék, fiók-egyletünk azonban a központtal szemben takarékpénztári összegéből is elszámolni hajlandó csakhogy mindenek jórendbe jöjjenek. A hátralékos tagoktól aztán önmagának beveszi.

Az udvarhely egyházköri D. F. f. egylet mult évi szept. 20-án kelt jelentésünk után tartott két rendes és egy választmányi gyülést.

Első gyülésünk 1898. nov. 24-én volt Kénosban, a mikor templomi karének után Dombi János mondott emelkedett imát. Elnök megnyitójában fájdalommal emlékezett *Erzsébeth* királyné Ő fensége gyászos elhunytáról. Felolvastak: Demeter Dénes, Derzsi József és Ajtai János, szavalt Pál Ferencz.

Második gyülésünk 1899. jun. 1-én Dersben tartatott meg. Közének után imát és egyházi beszédet Demeter Dénes tartott. Elnök terjedelmes megnyitójában megemlékezett Mlts. Hajós János egyl. elnök ur haláláról s felidézve az egylet érdekében folytatott eredményes munkásságát, fájdalommal jelzi az egylet nagy veszteségét. Felolvastak: Vas István és Derzsi József. Szavaltak: Szász Irma k. a. és Benczédi Mózes, utóbbi Demeter Dénesnek ez alkalomra irt hangulatos hosszabb költeményét. Énekdarabokat adtak elő Ürmösi Károly és Ajtai János, utóbbi orgona kisérete mellett.

Mindkét gyülésen kebli ügyek is intéztettek el az egyleti tagok élénk részvétele mellett s mindkettőről terjedelmes jegyzőkönyv vétetett fel.

Örömmel jegyezzük fel, hogy mikdkét gyülésünk iránt nagy érdeklődés mutatkozott nemcsak az egyleti tagok, de a nép részéről is s különösen Derzsben roppant nagy közönség s számosan más hiten levők is velünk ünnepelének.

Derzsi gyülésünkön szerencsénk volt Boros György egyleti titkár urhoz is, ki megjelenésével nagyban emelte gyülésünk értékét, üdvözlő beszédében s későbbi fölszólalásaiban pedig fokozta az egylet iránti buégóságunkat

Könyvtárunk ez évben is több müvel gyarapodott. Emelkedett az olvasók száma is.

Pénztárunk rendben van Bevétel volt 171 frt 23 kr. Kiadás 90 frt 50 kr. Készlet takarékban 81 frt 73 kr s ezenkivül a hátralékban levő 4 frt tagsági dijnak f. egyletet illető 4%-a.

Tagok száma 76. Mult évinél több 2-vel. Tagdijjal hátralékos 4.

Következő 3 évre tisztviselők lettek: Sándor Gergely elnök, Vas István alelnök, Vári Albert titkár, Egyed Ferencz

könyvtárnok, Pál Ferencz pénztárnok. Választmányi tagok pedig Ajtai János, Dombi János, Derzsi József, Györfi István és Benczédi Mózes.

A választmány egy gyülést tartott Oklándon márcz 9-én Főtárgya a központi választmány 14—898. számu leiratának tárgyalása volt, melyre válaszul az ezen gyüléson felvett jegyzőkönyv egész terjedelmében felterjesztetett.

A háromszéki fiók-egylet a mult évben elért sikert nem érhette el Julius 6-án tartott közgyülést, melyben elnök Lőfi Áron esperes a Brassai emlék érdekében hivta föl a tagok figyelmét, Vaska Béla lelkész inditványára az ünnepély rendező bizottság újra alakittatott

A felsőfehéri fiók-egylet, bár aránylag legkisebb körre terjed, a mult egyleti évben kiválóan sikeres munkásságot fejtett ki. Két rendes közgyülést tartott Egyiken Lőrinczi István alelnök, a másikon Daniel Elek elnök elnököltek és mindketten lelkes szép beszédet tartottak Nisztor Joachim tanitó „A földmivelők előnyéről". Egeni Sámuel tanitó „Milyennek kell lenni az embernek, hogy hivatását betöltse? cz. alatt. Szavaltak: Péterfi Gyula hévizi tanitó, Ütő Béla a.-rákosi lelkész, Katona Márton a -rákosi tanitó. Lelkész és tanitó afiai dalköre alakulván, egyik közgyülést egy szép énekkel lepték meg. Pályázatot tüztek ki a tagok saját adományukból e tételre: Mi teszi kedvessé az ifjut? A tagok száma szépen gyarapodott, a tagdíjak rendesen fizettetnek. Szóval a f. egylet müködése teljes

— Közgyülés a jelentést megnyugvással és tetszéssel fogadja s választmánynak valamint titkárnak buzgó müködéséért elnök inditványára jegyzőkönyvileg is köszönetet nyilvánit A jelentésben foglalt intézkedések Hajós János alapitvány felhasználására vonatkozó inditvány helyben hagyólag tudomásul vétetnek és a választmány megbizatik azoknak végrehajtázával. A fiók-egyleteknek elismerés nyilvánittatott.

6., Egyleti pénztárnok Gálfi Lőrincz fölolvassa a pénztári számadást:

Pénztárnok jelentése.

Igen tisztelt Közgyülés!

A lefolyt egyleti évről, mely a rendesnél két hónappal volt rövidebb, igen nagy örömmel teszem meg pénztárnoki jelentésemet. Igaz hogy számadásunkban van egy néhány tétel, melyre az állandóság jellegét nehezen lehetne reá fogni, mindazáltal számadásunk azt a reményt teszi jogosulttá, hogy ha

erőinket ezután is minden ponton fel tudjuk kellően használni, kis egyletünk mindig nagyobb-nagyobb tért fog magának megszerezni s ma már a fejlődés biztos utján halad.

Az egylet összes bevétele tesz 1500 forintot, melyből az ez évben befolyt összeg 1249 frt. 85 kr Ez összeg a megelőző évi 1073.67 forint bevételt 176 frt 18 krajczárral haladja meg, mely kedvező eredmény részben a központi választmány által sikeresen rendezett házi-estély jövedelméből, részint a fiók-egyletek által beküldött nagyobb összegből van.

Az összes kiadás 749 frt. 30 kr. mely a mult évi 1097 frt. 42 krajczárnál 348 frt 12 krajczárral kevesebb. E különbség a mult évben kiadott Brassai emlék költségei miatt keletkezett.

Az egylet jelenlegi vagyona 2750 frt tőkésitett alap és 500 frt 70 kr. pénztári készlet, vagyis összesen 3250 frt és 70 krajczár. A pénztári készletből elkölthetlen 110 frt., mint néhai elnökünk Hajós János nevére tett alapitvány és az évi jövedelem 5%-ja 57 frt., vagyis összesen 167 frt. Az egylet választmánya ajánlja, hogy tekintettel az év kedvező eredményére, ez összeghez csatoltassék még 183 frt és igy az elkölthétlen tőke 3100 forintban állapittassék meg.

Az évi bevétel részletezései:

Rendes tagok díjaiból	234.00	frt;	a megelőző évben volt	203.00	frt
Előfizetők	164.40	„ ;	„ „	123 64	„
Fiók-egyletektől	175.40	„ ;	„ „	117.36	„
Nyomtatványokból	25.24	„ ;	„ „	125.57	„
Kamatokból	199.83	„ ;	„ „	196 77	„
Ajándékokból	33 94	„ ;	„ „	5.83	„
Alapitványokból	110 00	„ ;	„ „	70 00	„
Házi estély jövedelme	304.44	„ ;	„ „	180.00	„
Hirdetésekből	2 60	„ ;	„ „	1.50	„
Összesen	1249.85	„ ;	„ „	1073 67	„

Az évi kiadás részletezése:

Nyomdai költségek	432 00	frt;	a megelőző évben volt	732.13	frt
Posta és lapkihordás	125.55	„ ;	„ „	138.08	„
Tiszteletdijak	100.00	„ ;	„ „	88 00	„
Képekért	—		„ „	26.40	„
Kiadói munkák	42.23	„ ;	„ „	56 54	„
Jutalmak	22.50	„ ;	„ „	5.00	„
Levelezés	15.72	„ ;	„ „	7 55	„
Más czimeken	5 80	„ ;	„ „	15 36	„
Női énekkar költségei	5.50	„ ;	„ „	28.36	„
Összesen	749.30	„ ;	„ „	1097.42	„

A fiók-egyletek:

A fiók-egyletektől ez évben befolyt összesen 175.40 frt, vagyis 59 frt 04 krral több, mint a megelőző évben. Ez összegből küldött:

Az udvarhelyköri f. e.	40.80 frt	; a megelőző évben volt		36.60 frt
A marosköri	„ 30.00 „	;	„	„	22.80 „
A háromszékköri	„ 19.20 „	;	„	„	18.99 „
Az ar. tordaköri	„ 12.60 „	;	„	„	16.20 „
A felsőfehérköri	„ 20.00 „	;	„	„	12.60 „
A küküllőköri	„ 17.40 „	;	„	„	6.60 „
A kereszturköri	„ 35.40 „	;	„	„	3.00 „
Összesen	175.40 „	:	„	„	117.36 „

Végül nem mulaszthatom el a t. Közgyülés figyelmét felhivni a még mindig nagy számban levő hátralékosokra. Ezeknek egy részét, kik t. i. nem tartoznak a fiók-egyletekbe, ez év folyamán levélben kerestük me g és ez vezetett is egy kevés eredményhez, mindazáltal kátralékosaink nagy számmal vannak.

Ezekben voltam szerencsés megtenni évi jelentésemet az egylet vénzügyi állásáról s ezeknek alapján kérem a t Közgyülést, hogy engem a lefolyt év számadásának terhe alól felmenteni sziveskedjenek.

Kolozsvárt 1899. augusztus hó 25-én.

Gálfi Lőrincz,
egyl. pénztárnok.

Titkár jelenti, hogy a pénztárt elnöki megbizásból megvizsgálták Árkosi Lajos és Cyulay László s mindenbe rendbe találták.

— Közgyülés örömmel veszi tudomásul, hogy az egylet évi bevétele fokozatosan növekedik s a központi választmánynak sok iránya buzgó munkásságáért, pénztárnoknak a pénztár lelkiismeretes és pontos kezeléséért köszönetet és elismerést nyilvánit s a fennhagyandók fennhagyásával fölmenti.

7., Tarcsafalvi Albert vargyasi igazgató tanitó az egylet buzgó tagja, elszavalja a jelen közgyülésre irott költeményét (l. fönnebb közölve).

Közgyülés a szép költeményt feszült figyelemmel hallgatta, azt tapssal és nagy elismeréssel jutalmazta és szavalónak kiváló elismerést nyilvánit.

8. Titkár jelenti, hogy az egyleti elnöki szék, mely Hajós János halálával megüresedett, betöltendő.

Ferencz József t elnök ur inditványozza. hogy a közgyülés ez alkalommal is tekintsen el a titkos szavazástól és egyhangulag válassza meg elnökévé báró Petrichevich Horváth Kálmán urat, a ki nemcsak áldozataival, hanem ujabban megkezdett irodalmi müködésével is teljesen méltó ezen tisztre.

A közgyülés kiváló örömmel fogadja az inditványt és br. Petrichevich Horváth Kálmánt egyhangu lelkesedéssel elnökül választja.

9. Titkár jelenti, hogy a választmányból sorszerint kiléptendők Iszlai Márton, Mikó Imre, Dr Veress Vilmos, Koronka Antalné, dr. Lehmann Róbertné, Pataky Istvánné.

Tiszt. elnök Ferencz József ur inditványára

A közgyülés a választmányi tagokat egyhangu lelkesedéssel ujból megválasztja.

10. Elnök azt az örvendetes hirt terjeszti elő, hogy Murányi Farkas Sándor ur egy költeményét óhajtja fölolvasni a közgyülésen.

A közgyülés örömmel fogadja az ajánlatot és Murányi Farkas Sándor tapsok között jelenik meg az elnöki szék mellett, honnan elszavalja költeményét Dávid Ferencz szelleme hatásáról.

11. Titkár inditványozza, hogy miután még nem mindenik fiók-egylet választmányában vannak női tagok is, mondja ki a közgyülés, hogy mindenik fiók-egylet tartsa kötelességének a czél érdekében nőtagokkal bővitni ki a választmányát oly módon, hogy egy alelnök és annyi nőválasztmányi tag legyen a hány férfi vál tag van.

A közgyülés az inditványt elfogadja és határozza, hogy a fiók-egyletek hivassanak föl megfelelő eljárásra.

12. Fekete Gábor elnök ur a közgyülést bezáró beszédében örömének és köszönetének mond kifejezést a közönségnek a megjelenésért, a közreműködőknek az ünnepély emeléséért, a választmánynak az évi munkásságért és a szentábrahámi vegyes énekkarnak és Tóth Vilmos karvezetőnek a szép énekért.

A közgyülés tagjait buzditja a további lelkes munkásságra és a gyülést bezárja.

13. A szentábrahámi vegyes kar énekelt egy szép dalt és ezzel a közgyülés eloszlott.

A kereszturi zsinat.

A zsinati ünnepségek hosszu során végig nézve, olyannak látjuk azt innen a távolból, mint egy óriási mennyegzőt. A menyasszony, az egyház, ékeskedett ifjui bájaival Ajkának mozdulata olyan volt, mint a hajnal hasadása, a mely kitárja a sovár szemek előtt az eget, fölhozza az égboltra a napot és a tiszta világosság fényénél ezernyi ezer jelben szólaltatja meg azt a ki mindenekben legszebb, legfényesebb. Azt, a ki tökéletes és mégis oly édes, mert szeret mindent együtt, egyszerre és éppen szerelme leheletéből árasztja szét ezt a csodás szépséget. Szavai, melyeket apostolai ajakán szóllaltatott meg olyanok mint a harmatcseppje az élő és élettelen lényeken. Azok táplálkoznak belőle, életet, vért és mézet színak ereikbe, ezek sülyednek alább a pusztulás utján, mert a romlást, a sorvadást, az anyagbomlást is táplálja a harmat, hogy az a mi porrá való, olvadjon azzá és ha életet nem tud szolgálni, használjon halálával, hullájával.

Látása túlcsigázottan élénk. Figyel minden neszt és mozdulatot. Felöleli az egyet az egészbe, az egészet egyszerre nézi és bámulja, bár tudja, hogy ő is benne van abban, s bár láthatná hogy azok a kik a közönséges napok óráiban ellenei voltak, azok is itt vannak.

De ilyen az Istennek szentelt ünnep A béke és szeretet, az öröm dicső ünnepe az, melyet tisztult szivvel, javult érzéssel, magasan járó gondolattal igyekszik még szebbé teremteni mindenki.

Éneke zsolozsma. Csendesen s olykor mélabusan lépdel az orgona akkordjai után, de itt-ott fölélénkül, szárnyra kél és csapkod fönn a magasban hogy utólérje az égiek karát és bele vonja azoknak dalát s teremtsen olyan összhangzó éneket, a mely befutja ezernyi ezer sziv hurját és együtt zengeti mind azt. Az ünneplő zsinat fölött olyan volt a néha fölemelkedő

karének, mint a menyasszony fején a koszoru. Ebben voltak összefonva a legszebb és legbájosabb virágok.

(Folytatása lesz.)

Emléket Brassainak.

Junius hó 24-én két éve mult már hogy Brassai a magyar tudományosság bűszkesége csöndesen pihen a kolozsvári temetőben Ott, a hol bölöni Farkas Sándor, Berde Mózsa, Dr. Barra, Kriza János, Fejér Márton, Szász Ádám, Ürmösi Samu, Kovácsi Antal, Molnos Dávid alkotják a közeli szomszédságot, nem lehet nehéz, még szomoru sem, a pihenés! Itt a megemlékezés csak ritkán vonja ily közel még a jó barátokat is, csak akkor, ha egy Kozma Ferencz, meg Dr Concha Győző terjesztik ki lelkök szárnyain és melengetik Brassai szellemét. Itt nehezebben érhető czél. Kivált az az emlék lassan emelkedik a sir fölébe. De emelkedik, de nő, mert az emberek szivében meg van a hála és nem hal ki a kegyelet. Az áldozás nehezebb, de az is meg van s meg is lesz még bővebben.

Az Egyh. K. Tanács felhivására már beérkezett a kimutatás *Kelemen* György ifju buzgó lelkésztől Datkról. A többi is készül, csak várta az ég áldását Azt hisszük, hogy a bizottság nem fog megcsalatkozni. Lapunkban minden gyüjtést részletesen fogunk közölni.

A szerkesztő gyüjtő ívére befolyt adományokat egy közelebbi számban közöljük, addig is kérjük lapunk olvasóit, szíveskedjenek meghozni az áldozatot mindannyian.

Nők világa.

A nők buzgósága kiapadhatlan. Közelebbről jött tudomásunkra, hogy a Baróthon alakult 1.-egyházközségben az urasztali készletet mind buzgó nők ajándékozták. 1 ezüst tányért Nagy Elekné Hadi Mária, egy pléhtányért és egy asztalkendőt és gyüjtés utján 12 frtot Szentiványi Károlyé Gálfalvi Mária. „Mária pedig a jobb részt választotta.

A szegény asszony fillérei. Egy szegény özvegy székely asszony, egy másik jobb modu asszonynál meglátta a „Szivemet hozzád emelem“. Sóvárogva nézte és egyszer elkérte, hogy ő is imádkozhasék belőle. Oda adták, de csak egy napra.

Ez is jól esett megrongált szivének. Még egyszer s talán kétszer is oda adták, de oly nagyon fájt, hogy ő nem olvashat belőle minden estve. Jó leánya megszánta: „Ne busuljon édes anyám, majd keresek én a varrásomból annyit, hogy megvehetjük.“ Éppen a zsinat idejére gyültek össze a fillérek, a szegény özvegy a filléreket bekötötte keszkenője szögletébe és gyalog három falu határán keresztül ment, hogy megvehesse a zsinaton. Nagy szivfájdalmat okozott neki, hogy a könyv nem volt a szerzőnél, s az árát nem fogadta el, de ezóta bizonnyal megvigasztalódott, mert a posta elvitte a könyvecskét. Legyen boldog!

Kérdés és felelet.

Mi az unitárismus? A Jézus vallása? A józan ész vallása. az élő Istennek az élő lelkekben lakozó vallása. A boldogságtan, az aranyszabály, az uri ima és az emberszeretet, mely istenszeretet nagy parancsának vallása.

Unitárius zsinati bál.

Az unitárius zsinat bálja, miként minden más ünnepségei, erkölcsileg és anyagilag folyó év augusztus 27-én legfényesebb sikerrel zajlott le.

A védnöknök nagyfoku szivessége, áldozatkészsége, a rendezőségnek Jakabházy Sámuellel élükön hosszu időn át kifejtett buzgó tevékenysége a szép siker által bőven jutalmazva van.

A bál élénkségéről, fényességéről szóljanak azok, kik benne részt vettek. Itt csak a legszükségesebbek feltüntetésére szoritkozhatunk.

Bevétel	743 frt 87 kr.
Kiadás	383 frt 77 kr.
Tiszta jövedetem:	360 frt — kr.

Hálával soroljuk fel itt a felülfizetőket: Védnöknők: özv. Török Pálné, sz Koncz Polixéna 50 frt, Ferencz Józsefné, szeretett püspökünk kedves neje 20 frt, Ugron Jánosné 20 frt, ifj. Daniel Gáberné 20 frt, Ugron Zoltánné 20 frt, Hollaky Arthur főispán 10 frt, Dr. Papp János 10 frt, Kővári László 5 frt, Ferencz József püspök 3 frt 50 kr, Gyárfás Endre 5 frt 50 kr, Flebsz Ferencz 3 frt 50 kr, Albert Dénes 3 frt 50 kr, Dr. Gyarmathy Dezső 2 frt, Vajna Lajos 2 frt, Kozma Gyula 2 frt, Bedő Albert 1 frt 50 kr, Fekete Gábor 1 frt 50 kr, Boros

György 1 frt 50 kr, Pálffy Jenő 1 frt 50 kr, Derzsi Károly 1 frt, Schuller József 1 frt, Deák Lajos 1 frt, László Domokos 1 frt, Mózes András 1 frt, Vernes István 1 frt 50 kr, Dr. Szabadi Tivadar 50 kr, Pap László 50 kr, Pálffy Károly 50 kr.

Fogadják nemes szivü felülfizetők, első helyen nagyra becsült volt védnöknőink áldozatkészségükért, annak idején a védnöknői tiszt szives elfogadásáért, s ez által bálunk sikeréhez nagy mértékben való hozzájárulásukért a rendezőség legforróbb, leghálásabb köszönetét.

Végül hálás közönet mindazoknak is, kik bálunkban megjelentek, miáltal mindnyájan hozzá járultak bálunknak zsinatunk méltóságának megfelelően való sikerüléséhez.

Pap Mózes bizotts. jegyző.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Ferencz József** unitárius püspök ur a zsinat vasárnapján az összegyült zsinati sokaság előtt a lelkészlak udvarán rövid beszédet mondott, mit a hivek nagy örömmel fogadtak. A hivek szivesen vettek volna részt az urvacsorában is.

— **Az uj lelkészek**, kiket a kereszturi zsinaton szenteltek föl Józan Miklós budapesti, Lőfi Ödön n.-ajtai, Kelemen Árpád iszlói, Ürmösi Károly H.-Jánosfalvi, Szász András vadadi, Varga Dénes h.-m.-vásárhelyi, Nagy Béla Bethlen-szentmiklósi, Kelemen György datki, Pálfi Fenencz polgárdii. Kilencz egy csoportban és mindenik hiv halálig, Ugy legyen!

— **A székely-kereszturi Unitárius zsinat emléke**. Az „Unitárius Közlöny" Zsinati száma. Szerkesztette Boros György. Ára 20 kr. (50 pld. 7 frt 50 kr., 100 pld. 12 frt.) A tiszta jövedelem: a D. F. E, a Brassai és Orbánemlékre fog fordittatni. Tartalma: Előszó. Abrudbányai Szabó Sámuel. A szerkesztő előszava. Daniel Elek főgondnok zsinati beszédéből. A zsinat. (Elnökök arczképével). Boros György. Isten hozta! Gálffi Kálmán. A székely unitáriusokhoz. (Költemény,) Tarcsafalvi Albert. Nehány szó a sz.-kereszturi középtanodánkról. id. Daniel Gábor. A kereszturi gymnásium. Sándor János. Emlékek és remények. Gombos Sámuel. Két székely költő: Gálfi Sándor, Tiboldi István. Emlékezés Berde Mózesre. Dr. Jankovich Pál. Raffaj Domokos esperes. (Arczképpel.) Sándor János igazgató. (Arczképpel.) Dr. Jankovich Pál életrajza. (Arczképpel.) Belle László. Gállffi Kálmán. (Arczképpel.) Ádám Albert. Barabás Lajos lelkész (Arczképpel.) A székely-kereszturi unitárius gymnasium és a székelyek. Papp Mózes tanár. Kereszturi tanáraink. Mit beszélnek a harangok? A székely-kereszturi kör szent tulajdonai. Zsinati mozgalmak. Lapunk olvasói e fézettel kiegészithetik az Unitárius Közlöny jelen évi folyamát és egyszersmind szolgálatot tesznek a kijelölt szép czéloknak. Daniel Gábor főgondnok úr arczképét külön fogják megkapni a zsinati szám tulajdonosai.

— **Daniel Eleket**, főgondnokunk legifjabb fiát, a lelkes és buzgó egyháztagot, a felsőfehéri egyházkör nagy lelkesedéssel ujból megválasztotta telügyelő gondnokává. Ujból kellett választania azért, mivel a mult évben buzgoságból a rendes szavazás mellőzésével, fölkiáltással választotta volt meg. Dániel Elek ifjui erővel és nemes ambitioval belépett a Danielek dicső nyomdokába.

— **A kolozsvári unitárius collegium Értesitője** az 1898—99. tenévről,

megjelent a Boros Sándor igazgató szerkesztésében. Az első lap Erzsébet királyné ő felsége emlékezetének van szentelve. Azután van Perédi József tanártól egy szép nekrolog. Boros Sándor igazgató egy figyelemre méltó szép és érdekes tanulmányt ir az „Iskoláink reformja és az internátusok“ czim alatt. A tanári testületben ez évben volt 11 rendes, 3 helyettes tanár, 2 hittanár, 2 szaktanító és egy óraadó tanár. Más hitfelekezeti hitoktató 8. Az ifjusági önképzőkör buzgó tagjai ez évben is sikeresen munkálkodtak. A kör a munkásság fokozására pályadijakat tüzött ki. Dijakat nyertek Szentmártoni Kálmán és Pap Domokos VIII. o. t., Ausch Jenő VII., Sárdi Elemér és Gyergyai Árpád VIII. o. t.

— **A magyar kultura harczosai.** Értesitjük olvasóinkat, hogy Torda-Aranyos vármegyében Harasztos község határában a Zeyk család birtokának tisztje Nagy József és neje Teslák Borcsa a tanyán élő munkások gyermekeit összeszedték s a tulajdonos család nagybecsü adományából a szegény gyermekeket meleg téli ruhával látták el. Nagy József tanteremmé átalakitott egy szobát, bevásárolta a szükséges könyveket, iró és számoló eszközöket a saját költségén, neje pedig – habár a tanitás nem mestersége — valódi buzgósággal kitartó tűrelemmel és oly szép sikerrel oktatta a tél folyamán a gyermekeket, hogy mindenik megtanult irni, olvasni, számolni. Ez a szép és fenkölt gondolkozásról tanuskodó cselekedet érdemes arra, hogy ne csak a legközelebbi ismerősök és jó barátok tudjanak róla, hanem minél szélesebb körben ismerjék és lássák hogyan lehet és kell a magyar kulturát terjeszteni. A—n—s.

— **A fogarasi leány-egyháznak** összes vagyona, a soha nem lankadó hitbuzgóságból 90·74 koronára szaporodott. Hitbuzgóságunkat az unitárius érzés éleszti, csekély vagyonunkat pedig az áldozatkészség adta össze. Adakoztak: Dr. Fejérvári Adolf ügyvéd (izr.) 2 koronát, Dr. Rosenberger János ügyvéd (izr) 5·54 koronát, Táglicht József szeszgyáros (izr.) 1 koronát, Táglicht Józsefné 1 koronát, Nyiredi Lajos td. Nyiredi Lajos ifj. 2—2 koronát, Fekete József, Menyhért Mari, Sala András, Imre Béla, Ambrus András 20—20 fillért, Fekete Mihály 1 koronát, Darkó István, Marosi Zsiga 40—40 fillért. 1899. Május hó 22-én igértek: Végh Mátyás 6 koronát. Nyiredi Áron 2 koronát. Szentpáli Gyula városi főjegyző 4 koronát, Ürmösi János jbirósági irnok 2 koronát, Péterfi Károly 2 koronát, Fazakas István, Fazakas János, Ovrai Mózes, Csiki István, Török Mihály, Fekete Mihály. Benedek Gábor. Jancsó István, Sala András, Imre Márton, id. Péter József, Imre Balázs, Nyiredi Lajos, Molnár János 1—1 koronát. E kegyes adakozás és az urvacsora osztások alkalmával gyült perselypénz ma 90 koronát és 74 fillért teszen, mely összeget id. Tibáld Mihály kir. járásbiró, felügyelő gondnok ur annyira igért kiegésziteni, a mennyivel 2 szép urvacsorai poharat, egy keresztelő poharat és egy urasztali tányért lehet vásárolni. A leányegyház megalakitása óta az Istentiszteletek tartására Tibáld Mihály felügyelő gondnok ur rendezett be alkalmas imaházat saját költségén és adja minden alkalomra az urvacsorai kenyeret és bort. Elismerésre méltó munkát végez Lőrinczy Dezső polg. isk. tanár ur, a ki a fogarasi összes iskolák unitárius vallásos növendékeit, huzamosabb időn keresztül csaknem ingyen, fáradságot nem ismerve oktatta és oktatja a hittanból.

Fogadják a kegyes adakozók a leányegyháznak e helyen is szives köszönetét. Héviz, 1899. Junius hó 13-án. **Kiss Aladár**
beszolgáló lelkész.

Két költő 1868-ban az unitárismus 300 éves öröm ünnepén szólalt meg az első unitárius költő az óda mélabus hangján, hogy lelkesitve oktasson a mult tanuságaiból. Azóta 30 év tölt el és — Istené a dicsőség — már megültük Dávid Ferencz halála 300 éves fordulóját és az első mártyr püspök dicsőségét is dalban énekelve halljuk, Az idő teljességében egy nagyon szerény ember lépett föl és neki köszönjük ez örömet. *Murányi*

Farkas Sándor, az egyszerü hivatalnok, de nagylelkü férfiu mivelte ezt. Az elsőért a költő püspök Kriza János elismerését, a másodikért a székely-kereszturi unitárius zsinat 1879. jutalmát és koszorúját nyerte. Azóta sokszor szólott még az Unitárius Közlönyben. Legujabban a kereszturi Dávid Ferencz közgyűlésen a husz év előtti nagy napok emlékét varázsolta vissza az ő erőteljes elragadó költészetével. Megható volt a 60 éves férfiu ifjui tüze és hevülése a nagy mártir püspökért. November 15-re, a Dávid Ferencz halála évfordulójára tartjuk fönn a szép költemény közlését. Akkor majd hadd szálljon hadd szárnyalon a dal és vigyen vissza mindnyájunkat hozzá, kinek dicsősége az idővel együtt nő. Egy másik költő *Tarcsafalvi* Albert ugyanott a zsinattal együtt tartott Dávid Ferencz közgyülésen bölcselkedő lelkével elmerengett, (fönnebb közöljük Szerk.) az Istenség nagy titka fölött, és ifjui heves szivének melege elragadott mindenkit. Ily két jeles költő találkozása egy napon, egy helyen mutatja, hogy a kicsiny seregnek vannak oszlopos nagyjai, a kik méltányolni tudják a multat és vezetni a jelent A Dávid Ferencz Egylet kettős örömet érezett. Egyiket azt. a mit a költemények szereztek, a másikat azt, a mit ő szerzett a költőknek azzal, hogy tért uyithatott lelküknek a szólásra. A régi megjegyzés ismétlődik: ha nem volna meg a Dávid Ferencz Egylet, azonnal megkellene alakitni.

— **Papbeköszöntés Városfalván.** Egy egész évi ürességben létel után ma kapott uj gazdát a városfalvi szószék s ezzel ottani hiveink élére ismét pásztor került, hogy vezesse őket a hitélet mezején. Ma igtattatott be ugyanis Péter Sándor volt b.-ujfalvi lelkész uj hivatalába Városfalván. A hivek öröme nagy, mert vesztéseiket, melyek a gyülekezetre volt szeretett papjok Máté Sándor halálával, ugy az ő helyébe választott s várva-várt Székely Ferencz megrenditő sorsával — mély gyászt boritottak vala, pótolva látják uj papjukban, ki első megjelenésével és beszédével már is bizonyságot tett arról, hogy hivatása betöltéséhez bir kellő komolysággal és készültséggel s azok érvényesitésére van ereje, elhatározottsága. Uj pap Ap. csel 10., 19 alapján ügyesen dolgozott s szónoki erővel előadott beszédben a papi hivatal czéljáról s ezen czél megvalósithatásának módjairól, eszközeiről beszélvén, méltán kelté. ébreszté a hallgatóságban azon kedves érzést. hogy igen is tisztában van feladatával s ismeri a szolgálata sikerese érdekében felhasználandó eszközöket, ugy alkalmazásuk módját is. Beigtató pap Kisgyörgy Sándor köri esperes volt, ki beszéde elején érzékenyen emlékezett ez egyházat ért csapásokról, köszönetet mondott a hiveknek az árván maradt papi család iránt tanusitott jóindulatért majd az egyház iránti állandó buzgóságra intve, melegen üdvözli az eklésiát és uj papot, a kötött szövetséget megpecsételi s arra Isten áldását kéri. Beigtatáson a vidékről is számosan vettek részt. Igen belső emberek is, ott lévén 9 pap s több tanitó. Ünnepi szinben volt a község s különösen a templom és papiház környéke Templomozás után közebéd volt az iskola teremben, melyen az ekl. előljáróságán kivül a vendégek vettek részt 25—30-an. Midőn e kedves ünnepélyről emlékezünk szivesen üdvözöljük Péter barátunkat uj állomásán, s hálás elismerést mondunk Máté Lajos énekvezér-tanitónak ama gondos buzgóságért, melylyel egy éven át vezette az egyház ügyeit 1899, aug- 13. (Pál Ferencz).

— **Uj köri jegyzők,** Az udvarhelyi körben a második választáson Pál Ferencz oklándi lelkész nyert többséget a köri jegyzőségre. Két lelkész megfölebbezte, de a zsinat megerősitette. A kőküllői egyházkör jegyzője Kiss László hivataláról lemondván, a kör Nagy Béla bethlen szentmiklósi lelkészt választotta meg köri jegyzővé. A zsinat megerősitette.

— **Az angol püspöki** egyházban nagy a panasz, hogy a megürese-

dett lelkészi állásokat nem lehet betölteni megfelelő emberek hiányában. Azt mondják, hogy a jelentkezők nem eléggé készült és nem megbizható egyének, már pedig az ilyen nem ér többet a dissenternél. (Dissenter alatt olyan egyént értenek, ki kilépett az angol egyházból.)

— **A baróthi** l.-egyháznak Daniel Gábor főgondnok 10 frtot, Weisz Berthold orsz. képviselő 50 frtot ajándékozott. Ilkei József 11 frt 95 krt gyüjtött. Legyen kedves az áldozat Isten előtt.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az egylet pénztárába f. é junius 20-tól aug. 25-ig rendes tagsági dijat fizettek: Csegezi Márton Galgó, Nagy Gábor Gerend 99-re, Bencze Rándor N.-Enyed 92—96-ra, L. Berde István Szolnok. Létay László Edelény, Ütő Dániel Kálnok, Szuhay János Fibis 99-re, özv. Nagy Béláné Torda 97—99-re, dr. Barabás Ábel Temesvár 93—95-re, Ürmössy Gyula Budapest 97—99-re.

Előfizetői dijat fizettek: Bajka Sándor Szt.-Mihályfalva 98—99-re, Gáspár Ferencz Pozsony 99-re, TobZsigmond Jobbágyfalva 97—99, Ürmössy Kálmán Körmöczbánya 97—98, Máthé János Predeal 97—99-re.

A marosköri fiók egylet pénztárába fizettek: Nagy Benedek Ny.-Szereda, Kelemen Albert, Kelemen Albertné, Csongvai Lajos, Schuller József M.-Vásárhely 99-re, Benedek János Csókfalva 93—94-re Tóth Károly Ny.-Szt.-László 98-ra, Gál Elek Ny.-Gálfalva 96—97-re, Nagy Sámuel Buzaháza 94—98-ra, Marosi Lajos Vadad, Szentmártoni Bálint Buzaháza, Bartalis József Csikfalva 98-ra, özv. Ádám Teréz Bede 97—98-ra, Fazakas Lajos Ny.-Szt.-Márton 99-re.

A háromszéki fiók egylet pénztárába fizettek: Barabás Ferencz Árkos 98-ra, Kádár Lajos Laborfalva 97—99-re, Imre Lajos Köröspatak 98-ra, Faluvégi András Árkos 96—98-ra, Albert Lőrincz Bölön 99-re, Páll Sándor S.-Szt.-György 98-ra, Kiss Sándor Laborfalva 96-ra, Lőfi Áron Bölön, Szentiványi Miklós S.-Szt.-György, Kisgyörgy Tamás Bölön 99-re, Ütő András N.-Ajta 98-ra, Tana János Bölön 99-re, Unitárius Egyházközség Kökös 98-ra, Kádár Sándor Köröspatak 97—98-ra, Veress György Brassó 92-re, Nagy Áron Brassó 96—98-ra, Unitárius Egyházközség N.-Ajta 99-re, Unitárius Egyházközség Kálnok 9[illegible]-ra, Ungvári Lajos Brassó 98 ra, Nagy Lajos Kőröspatak 99-re, Lőrinczi Dénes Kökös 98 ra, Hosszu Ferencz Kálnok 99-re, Unitárius Egyházközség Laborfalva 98-ra, Varga András Bita 99-re, Csifó Salamon Árkos 99-re.

A küküllőköri fiók egylet pénztárába fizettek: Gvidó Béla, Szinte Sándor, József Dénes, Dombói Dalkör, Székely Samu, Székely György, Székely Márton, Miklós Sámuel id., Miklós Sámuel ifj., Unitárius Egyházközség D.-Szt.-Márton, Kiss Sámuel, Csegezi Tamás Ádámos 96—98-ra,

Kolozsvár, 1899. aug. hó 25-én

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Az unitárismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. Kőváry László. 249. l. — Hol van az Isten? (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 252. l. — Egy jó pap képe. Brassai. 256. l. — Imádság. 258 l. — A Dávid Ferencz Egylet XIV-ik közgyülése. 258. l. — Kereszturi zsinat 272. l — Emléket Brassainak 273. l. — Nők világa. 273. l. — Kérdés és felelet 273. l. — Unitárius zsinati bál. Pap Mózes. 274. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 275. l. — Egyleti élet és munkásság. 278. l.

LAMPEL RÓBERT (Wodianer F. és Fiai)

cs és kir. udv. könyvkereskedés kiadásában, Budapest, Andrássy-ut 21. sz. a. megjelent és a nagymélt. magyar királyi vallás- és közokt. miniszterium által

általánosan engedélyezett elemi népiskolai tankönyvek:

		A miniszteri enged. száma.
Magyar Abc és olvasókönyv, Gőőz-Schön-Trájtler-tól	20 kr.	16163—1890
— Ugyanaz, állóirással	20 kr.	43574—1892
— Fali olvasótáblák hozzá (13 irott, 13 nyomtatott tábla)	3 frt.	16163—1890
Abczés könyv, Vargyas Endrétől	14 kr.	81060—1895
— Fali olvasótáblák hozzá (8 irott, 8 nyomtatott)	2 frt.	
Magyar Nemzeti Olvasókönyv, Gőőz-Schön-Trájtler-től II. oszt. 30 kr., III: oszt. 36 kr., IV. oszt. 40 kr., V—VI. o.	62 kr.	4954—1890
Magyar Abc és Olvasók, szerk. Faludr-Szép, ára	20 kr	17358—1888
Magyar olvasokönyv, szerk. Faludi-Szép, II. 28 kr., III. 36 kr., IV.	44 kr.	50997—1891 66933— 894
Magyar olvasó és nyelvgyakorlókönyv, a német tannyelvü iskoláknak, irták Mártonfy M. és Gokler A. I. (abc) kötve 30 kr., II. kötve 30 kr., III. kőtve 45 kr., IV. kötve	1 frt	111071971580197 e. 1258—1897 e. 51880—1895
Magyar nyelvgyakórló Almásy Jánostól a II. o. sz. 18 kr., a III. o. sz. 24 kr., a IV. o. sz. 24 kr., az V—VI. o. sz.	44 kr.	56813—1894
Magyar nyelvtani kézikönyv, irta Bellicza József, II. o. 18 kr., III. o. 24 kr., IV. o. 24 kr., V—VI. oszt.	44 kr.	52061—1891
Magyar nyelvgyakorlókönyv, irta Boronkay Károly, II. o. 18 kr., III. oszt. 20 kr., IV. oszt.	24 kr.	16382—1892
Kis magyar nyelvtan. szerk. Erényi-Balassa	30 kr.	19444—1890
Magyar nyelvtan, osztatlan népisk. Vargyas E-től	20 kr.	43855—1889
Német Abc és olvasók, szork. Faludi-Szép I. r.	32 kr.	
— Olvasókönyv, szerk. Faludi-Szép II. 40 kr., III.	48 kr.	33697—1895
Lesebuch, szerk. Hetzel S. I. r. 20 kr., II. 28 kr., III.	33 kr.	3482—1891
Deutsche Sprachlehre, irta Langraf M., I. 36 kr., II.	36 kr..	15034—1894
Klementar Sprachbüchlein, irta Hetzel S.	30 kr	34825—1891
Német nyelvtan gyakorlati föladatokkal.	40 kr.	3299—1895e.
Német nyelvgyakorló, irta Spitzer L.,	40 kr.	10498—1893
Számvetési gyakorlókönyv. szerk. Faludi János. II. oszt. 15 kr., III. oszt. 18 kr. IV. oszt.	20 kr.	2991—1895
Számtani feladattár. Lengyel S. és Schwetz V-től, II. o. sz. 20 kr., IIIi o. sz. 20 kr., IV o. sz. 25 kr., V—VI. o. sz.	25 kr.	31889—1894
Földrajz, irta Dr. Brózik Károly, a IV o. szám. 20 kr., az V. o. azám. 30 kr., a VI. oszt. szám.	20 er.	43514—1896 22990—1895
*†Első oktatás a földrajzban, irta Kuttner S.,	30 kr.	52039—1891
*†Földrajz, osztatlan népisk. sz., Vargyas Endré-től	20 kr.	21456—1890
*†Földrajz. irták Mártonffy és Pechány, a IV oszt szám. 24 kr. az V—VI oszt. szám,	36 kr.	4453—1896e. és 6663—1892
Földrajz a IV o. szám., irták Bányai J. és Schön J. kötve	30 kr.	31832—1894
Magyarország térképe megyei beosztással, Hatsek I.-től	20 kr.	17358—1888
Megyei térképek Hatsek I.-től egy-egy 15, 20 vagy	30 kr.	14596—1879
Kis-Atlasz, Lange és dr. dr. Cherventől,	40 kr.	70941—1895
A magyarok története, Dr. Bartók Lajos-tól,	35 kr.	7086—1894
*†Első okt. a magyarok történetében, irta Kuttner S.	30 kr.	20281—1891
†A magyarok története, osztatl. népisk sz. Vargyas E.-től	20 kr.	7487—1890
A magyarok története, Sebeszthа K.-tól, magy. ném.	16 kr.	29339—1896
*Magyar Alkotmánytan, irta dr. Csiky Kálmán,	24 kr.	2582—1897
*Rövid alkotmánytan, irta Mayer Miksa,	16 kr.	52062—1891
Természetrajz, irta Báthori Nándor,	40 kr.	15033—1894
*Első oktatás a természetrajzban. irta Kuttner S.	40 kr.	52039—1894
*†Természetrajz, osztatlan népisk. sz. Vargyas E.-től	20 kr.	7487—1890
Gazdasági és kertészeti füzetek, Dobóczky L.-tól, I és II. f. a. fiuisk. sz., III. és IV. f. a. leányisk. sz. egy-egy füzet	20 kr	11043—1894 53387—1893és
Gyümölssfatenyésztési ismeretek, Dobóczky L.-tól	24 kr.	33738—1895
*Egészségtan, irták Dr. Csapodi és dr. Gerlóczy,	24 kr.	2768—1895
Természettan, a chémia elemeivel, irta Heller Ág.	40 kr.	15354—1890
Természettan, irta Miklós Gergely,	44 kr.	46239—1892
*Természettan, a vegytan elemeivel, irta Küttner S.,	36 kr.	51903—1892
Természettan, irta Vargyas Endre,	26 kr.	57644—1893
Énektani példatár, szerkesztik Hortobágyi, Könyves és Szabó, I. f. 10 kr., II. f. 15 kr., III. f. 18 kr., IV. f. 20 kr., V. f.	30 kr,	21888—1891
Dalok az iskoláknak, Erődi Ernő-től	18 kr.	22286—1895
— Ugyanaz, zongora kisérettel	50 kr.	tanitóknak
Szépirási minták, Vajda Pál-tól, magyar-német	20 kr.	42,92—1889
Módsz. rajzoktatás. Velősy L.-tól I. f. 12 kr., II. f. 25 kr. III. f. 25 kr., IV. füzet	36 kr.	15366—1894
Falusi iskolások olvasó és tankönyve, Györffytől	48 kr.	31047—1896

A *-gal megjelöltek német nyelven is, a †-el megjnlöltek pedig tót nyelven is kaphatók.

M. A. V. ERDÉLYRÉSZI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

Érvényes 1899. május 1-től.

I	Sz. 8 30	Gy. 1 55	Sz 5 45	Gy. 9 15	ind.	**Budapest** k. p. u.	érk.	Sz. 7 10	Gy. 7 50	Gy. 1 50	Sz. 6 20
	„ 8 33	„ 10 08	„ 6 59	„ 5 55	érk.	**Kolozsvár**	ind	„ 6 13	„ 11 01	„ 5 23	„ 7 00
	„ 8 50	Sz. 10 47	V. 8 41	„ 6 11	ind		érk.	V. 5 24	„ 10 46	Sz. 4 27	„ 6 45
	„ 10 14	„ 12 33	„ 10 41	„ 7 26	érk.	**Ar.-Gyéres** A)	ind.	„ 3 47	„ 9 24	„ 2 39	„ 5 18
	„ 10 44	„ 1 08	„ 11 25	„ 7 50	érk.	**Kocsárd** B)	ind.	„ 3 06	„ 8 54	„ 1 58	„ 4 43
	„ 11 52	„ 1 22	„ 12 55	„ 8 32	érk.	**Tövis**	ind.	„ 1 55	„ 8 06	„ 12 41	„ 3 38
	„ 12 24	Gy 12 00	„ 1 30	„ 8 37	ind.		érk.	„ 1 29	„ 8 00	Gy. 3 18	„ 3 02
	„ 2 01	„ 1 05	„ 3 31	„ 9 43	érk.	**Kis-Kapus** C)	ind.	„ 11 35	„ 6 56	„ 2 16	„ 1 25
	„ 3 40	„ 2 48	„ 5 27	„ 10 51	érk.	**Segesvár** D)	ind.	„ 9 45	„ 5 53	„ 1 14	„ 11 40
	„ 4 03	„ 2 29	„ 6 12	„ 11 12	érk.	**Héjasfalva**	ind	„ 9 13	„ 5 33	„ 12 54	„ 11 17
	„ 8 00	„ 5 07	„ 10 25	„ 2 09	érk	**Brassó** E)	ind.	„ 5 08	„ 2 45	„ 10 26	„ 7 48
II.	Gy. 6 50	Sz. 8 10	Gy. 2 15	Sz. 10 00	ind	**Budapest** k. p. u	érk	Sz. 6 10	Gy. 1 10	Sz. 7 20	Gy. 9 40
	„ 11 51	„ 3 55	„ 7 11	„ 6 09	érk	**Arad**	ind.	„ 9 35	„ 8 18	„ 11 20	„ 4 21
	„ 12 11	„ 4 31	„ 7 18	„ 6 35	ind.		érk.	„ 8 57	„ 8 08	„ 10 50	„ 4 06
	„ 3 06	„ 9 66	„ 10 11	„ 10 56	érk.	**Piski** a)	ind.	„ 4 12	„ 5 08	„ 6 05	„ 1 00
	„ 4 00	„ 10 38	„ 11 11	„ 12 16	érk.	**Alvincz** b)	ind	„ 2 53	„ 4 09	„ 4 34	„ 11 04
	„ 4 26	„ 10 54	„ 11 23	„ 12 34	érk.	**Gy.-Fehérvár** c)	ind.	„ 2 28	„ 3 57	„ 4 17	„ 11 13
	—	„ 11 31	„ 11 45	„ 1 05	érk.	**Tövis**	ind.	„ 2 00	„ 3 33	„ 3 43	—
A.	Sz. 7 33	V. 1 22	V. 5 00	Sz. 10 23	ind.	Ar.-Gyéres	érk.	Sz. 5 05	V. 10 30	V. 3 20	Sz. 9 12
	„ 7 55	„ 11	„ 5 22	„ 10 45	érk.	Torda	ind	„ 4 45	„ 10 10	„ 3 00	„ 8 52
B.	V. 2 08	Sz. 8 35	Sz 3 11	Sz. 11 01	ind.	Kocsárd	érk.	Sz, 7 42	Sz. 2 38	Sz. 8 35	V. 12 48
	„ 3 00	„ 8	„ 3 52	„ 11 47	érk.	M.-Ludas B[1])	ind.	„ 7 34	„ 2 00	„ 7 47	„ 12 00
	„ 5 00	„ 10	„ 5 29	„ 1 17	érk	M.-Vásárhely	ind	„ 5 00	„ 12 25	„ 5 50	„ 9 54
	„ 5 15	V. 10 42	V. 5 39	—	ind.		érk.	—	V. 9 00	V. 5 04	„ 9 35
	„ 6 44	„ 12 16	„ 7 17	—	érk.	Szász-Régen	ind.	—	„ 7 39	„ 3 30	„ 8 05
B[1]	V 4 00	T. 9 10	—	—	ind.	M.-Ludas	érk	—	V. 7 30	—	—
	„ 9 17	„ 3 41	—	—	érk.	Sajó-Magyarós	ind.	—	„ 2 01	—	—
	„ 10 11	„ 4 55	—	—	érk.	Besztercze	ind.	—	„ 1 16	—	—
C	Sz. 2 21	Sz. 11 31	V. 7 10	—	ind.	Kís-Kapus	érk.	V. 9 32	Sz. 6 25	Sz. 12 35	—
	„ 4 19	„ 1 21	„ 9 15	—	érk.	Nagy-Szeben C[1])	ind	„ 7 41	„ 4 40	„ 10 30	—
	V. 8 34	V. 6 35	—	—	érk.	Fogaras	ind	„ 3 32	—	V. 4 25	—
C[1]	V. 5 30	V. 2 15	V. 8 25	—	ind.	Nagy-Szeben	érk.	V. 7 10	V. 3 55	V. 10 09	—
	„ 6 06	„ 2 51	„ 9 13	—	érk.	N.-Disznód	ind.	„ 6 36	„ 3 21	„ 9 35	—
D.	V. 3 22	V. 11 08	—	—	ind.	Segesvár	érk.	V, 9 51	V. 5 32	—	—
	„ 3 54	„ 11 38	—	—	érk.	Héjasfalva	ind	„ 9 21	„ 5 04	—	—
	„ 6 20	„ 1 59	—	—	érk.	Sz.-Udvarhely	ind.	„ 7 15	„ 3 00	—	—
E.	Sz. 5 19	V. 8 50	Sz. 3 15	—	ind.	Brassé E[1])	érk.	Sz. 8 25	Sz. 1 50	V. 6 48	—
	„ 6 35	„ 10 31	„ 4 34	—	érk	S.-Szt.-György E[1])	ind	„ 7 04	„ 12 30	„ 5 00	—
	„ 8 03	„ 12 33	„ 6 15	—	érk.	Kovászna	ind.	„ 5 43	„ 11 08	„ 3 28	—
	„ 8 53	„ 1 37	„ 6 50	—	érk.	K.-Vásárhely	ind	„ 4 58	„ 10 22	„ 2 27	—
E.	V. 8 35	V. 3 11	V. 9 15	—	ind.	Brassó	érk.	V. 6 49	V. 1 32	V. 8 34	—
	„ 10 28	„ 4 45	„ 10 38	—	érk.	Zernest	ind.	„ 5 20	„ 12 05	„ 7 20	—
E.	V. 7 10	V. 11 05	V. 4 57	—	ind.	S.-Szt.-György	érk.	V. 6 30	V. 12 05	V. 4 31	—
	„ 10 29	„ 2 45	„ 8 17	—	érk.	Cs.-Szereda	ind.	„ 3 20	„ 8 56	„ 1 08	—
	„ 1 35	„ 6 37	—	—	érk	Cs.-Gyimes	ind.	—	„ 5 40	„ 9 50	—
a.	V. 2 00	V. 7 30	Sz. 4 10	—	ind.	Alvincz	érk	Sz. 11 30	V. 7 48	V. 10 15	—
	„ 6 55	„ 12 41	„ 8 05	—	érk.	N.-Szeben	ind	„ 7 44	„ 2 05	„ 5 05	—
b.	V. 4 37	V. 9 41	T. 4 36	—	ind.	Gyulafehérvár	érk.	V. 7 22	T. 11 01	V. 6 16	—
	„ 7 28	„ 12 25	„ 7 47	—	érk.	Zalatna	ind.	„ 5 00	„ 8 22	„ 3 50	—

Gy. = Gyorsvonat. Sz. = Személyvonat. T. = Tehervonat személyszállítással. V. = Vegyesvonat.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Október. 10. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesítése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.

IV., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.

V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.

VI., Az unitárius egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferencztől.

VII., Az unitárismus theologiai irányzata. Boros Györgytől.

VIII. Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre. Dr. Bedő Alberttől.

IX., Az unitárismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. Kőváry Lászlótól.

Az unitárizmus hatása Magyarországon.

Midön a fennti czimet czikkem elébe irtam, mindjárt eszembe jutott, hogy lesznek talán olyanok, a kik az unitárismusról gondolkozva, Magyarországot a régi Erdélytől az unitárismus állandó és őshazájától külön váltan értik. Ennek a netaláni felfogásnak elenyésztése végett jelezni kivánom jó előre, hogy én Magyarországról szólva, a mai Magyarországot értem s igy kivánom értetni másokkal is.

Az unitárizmus, illetve az unitárius vallás hatásáról az alábbiakban mondom el igénytelen nézetemet.

Az unitárizmus alapja a kereszténység megalapitójának Jézusnak és első követőinek az apostoloknak tanitása, bárha ellenessei még az evangéliumi alapot is meg akarják attól tagadni. Haszontalan törekvés, mert a mint a hitújitás küzdelmeiben a lánglelkü s nagytudományu Dávid Ferencz az unitárius eszméket hirdetni kezdette, azonnal megtalálta az utat a fogékony szivekhez s nehány év alatt teljesen gyökeret vert. Sőt nemsokára maga a fejedelem II. János is az unitárius hitre tért, egész udvara és a főrendek is követték az ő példáját s unitáriusokká lettek. A fejedelem és főrendjei unitáriussá lételét követte az unitárius vallás törvényesítése, mi 1568-ban a tordai országgyülésen kimondatott. Oly szabadelvü, oly emélkedett szellemü törvény volt, mely János Zsigmond fejedelemnek és az ország rendeinek őrökidőkre szóló dicsősége. Ez volt a *lelkiismeret szabadságának törvénybe iktatása.* Ha ez a későbbi időkben is tiszteletben tartatott volna, a különben is ellenséges támadások alatt annyit vérzett Magyarország, meg lett volna kimélve sok oknélküli és káros vérontástól. Ez a törvény az unitárizmusnak elévülhetlen érdeme, felléptének első hatása Magyarországon. Ennek következménye, hogy az 1848. évi korszakalkotó törvények között a pozsonyi országgyülés 20. törvényczikkében az unitárius vallás Magyarországon is bevétetett. Hogy az 1896. évi, a szabad vallásgyakorlatról szóló törvények, az unitárius szabad eszmék termékenyitő hatásának mennyit köszönnek, azt az elfogulatlan történelem fogja kimutatni. Mindenesetre lelkesitő, hogy ezek az uj törvények itt-ott szószerint ismétlik az 1568. évben kimondott elveket.

Szint ily fontos hatása az unitárizmusnak az is, hogy az unitárius vallás föllépésével, Dávid Ferencz 1566-ban a gyulafehérvári gyülésről, melyen az isten egysége és háromsága feletti első nyilvános vitatkozás folyt, hazajövén, s a nép ellenállhatlan kivánságának engedve Kolozsvárt, az akkori Erdély fővárosában, künn az utczán, amaz örökre emlékezetes kerek kövön, mely minden emberikéz csinálta szószékeknél hiresebbé vált, egy beszéddel elfogadtatta az unitárius vallást az egész Kolozsvár lakóival. Kolozsvár után Torda, Deés, Nagy-Enyed, Gyulafehérvár, Abrudbánya, Toroczkó és a székelység, szóval a hol értelem és szabadságszeretet volt, mindenütt elfogadták. Mint futótüz terjedett az mindenfelé. Kolozsvár unitáriussá levésével, magyar nemzeti szempontból az a nevezetes és történeti emlékezetességü változás állott be, hogy kilépett a szászvárosok sorából s lett a magyarságnak, magyar közmüvelődésnek és tudományosságnak egy állandó központja, kutfeje, melynek magyarrá létével bizony a magyarságnak ügye oly nagy haladást tett, mit hosszasan ecsetelnem fölösleges. Elég ha e ténynyel szemben akár Brassóra, akár Nagy-Szebenre vagy bármely más szászvárosra mutatok, a melyek mindenike a magyarság ügyének esküdt ellensége, rosszakaratu támadója volt mindig s az ma is!

Az unitárizmus hatásának tulajdonithatjuk, hogy az úgynevezett vallási vitatkozások által, melyeket a fejedelem a vallási eszmék tisztázása végett tartatott most Tordán, majd Gyulafehérvárt, majd ismét Nagyváradon: nemzeti nyelvünk, mely eddig elhanyagolva volt, a vitákban jogát megillető használatba vétetett; vagy a mint Székely Sándor történetirónk megjegyzé: „a honi nyelv a gyakori vallásfejtegetések, magyarázatok által kezdett divatba jöni; a tudományos ismeretek a tudósok köréből a köznép közé is kihatni, a nép résztvevén a köztudományos vitatkozásokban öngondolkozásu lenni; szóval Erdélyben is a miveleti ébredésnek (müvelődés ébredésének) első hajnal sugári kezdének terjedezni.“ A liberális vallással a nemzeti nyelv és tudomány ápolása, népszerüsitése karöltve indult meg. A nemzet, mely a gyakori, majdnem folytonos fegyverviselések miatt eddig oly keveset foglalkozhatott a tudo-

mányokkal, e téren is mutathatott föl látható eredményeket. Különös kegyelme a gondviselésnek, hogy minden új időnek meg vannak a nagy szereplő egyénei.

Nem akarom kicsinyelni az ellenfél erejét sem, mert ez elfogultság volna. Az isten egysége és háromsága feletti vitában kitünő szereplők állottak szemben egymással, a miben természetes haszna legközetlenebbül a nemzeti nyelvnek volt, egyfelől a vitatkozások alkalmával, később az ezt követő vitairatokból is. Egy uj irodalom keletkezett, mert mindenik fél a maga igazát igyekezett kifejteni s könyvek utján a közönséget magának igazának megnyerni.

Kétségtelen, hogy ezeknek elsője és kimagasló alakja Dávid Ferencz, ki tudományos müveket, vitairatokat, egyházi beszédeket és templomi énekeket irt nagy számban. Hunyadi Demeter, Enyedi György, Bogáthi Fazakas Miklós számos vitairattal, müforditással és költői művel gazdagitotta a magyar irodalmat. A Bogáti-féle zsoltár-forditás ma is figyelemre méltó munka. Később Koncz Boldizsár, Szentábrahámi Mihály, Agh István, az Uzoniak, Kozmák stb. mindannyian koruk nevezetes irói voltak. És pedig nemcsak ezek érdemelnének megemlitést, hanem majd mindenik püspök s számos pap lelkes, munkás bajnoka volt nemcsak az egyháznak, hanem a nemzeti miveltségnek is mind a szószéken, mind az irodalom terén és a társadalomban is. Az irodalmi új föllendülés az unitárius egyházban is, mint a magyar nemzetben a 60-as évekkel kezdődik. Az ötvenes évek alatt a hatalmi kényszer nekünk is torkunkon tartotta kését s hogy meg nem ölt vele, nem rajta mult, hanem egyfelől a magunk szivós életerején és a hatalmas angolok eléggé nem méltányolható rokonszenvén és anyagi támogatásán. Elmondhatjuk, hogy az angol és magyar unitáriusok barátsága s rokonszenves egybeköttetése, később az egész Magyarországra kiterjesztette áldásos hatását

Irodalmi munkásságunknak tág teret nyitott az 1861-ben megindult Keresztény Magvető, mely a nagy tudós és költő Kriza János és Nagy Lajos kolozsvári tanárok és papok szerkesztésében indult, a kiket azután sorban egyházunk kiválóbb jelesei váltottak fel a szerkesztésben. Buzogány Áron és Ferencz

József, Kovácsi Antal és Simén Domokos egymás után jöttek s emelték irói gárdájukkal a Magvető tekintélyét és az unitárius egyház dicsőségét. Most Péterfi Dénes és Kovács János társszorkesztők adják ki a kétségtelenül régi tekintélyében folyton emelkedő Keresztény Magvetőt. Ezen derék folyóirat lapjairól az unitárius eszmék átmentek a köztudatra és uralkodtak főleg a prot. irodalmi körökben, sőt a nem unitárius részről is olyan megnyilatkozásait halljuk a liberalismusnak, a melyben gyakran saját szavunkra ismerünk

E százév unitárius irói közül két nevet kiválóképen mégis föl kell emlitenem t i. Bölöni Farkas Sándorét és Brassai Sámuelét. Előbbi *Északamerikai Utazásának* leirásával szerzett magának halhatatlan érdemet; mert bizony az nemcsak a maga korában volt becses mü, de ma is haszonnal olvashatja bárki. Brassairól többet nem is mondok e helyen, csak nevét emlitem fel. Mindkettő az unitárius szellemnek volt növeltje és tolmácsa.

Az alkotmányos élet helyreálltával Budapestre települt több hitrokonuk utján az unitárizmus a fővárosban is tért hóditott E körülménynyel foglalkoznunk magunk megértetéseért elkerülhetlen.

Ez időben jött létre a Prot. E. és Isk lap melléklapjaként a nagybecsü *Prot. Tudományos Szemle.* Nemsokára megpendült az egyházi *„Reformegylet"* alakitás eszméje. Az unitáriusok jelesebbjeivel mindenütt találkozunk s az 1871-ben megalakult Prot. Egyletben már csakugyan közös munkálkodást folytat a három prot. egyház. A Prot. Egylet utján a kölcsönös és szivélyes érintkezés gyakoribb lévén, valóban reformok indultak meg. Ballagi, Farkas József, Kovács Albert, Kovács Ödön, Bartók György, Keresztes József, Nagy Gusztáv, Szeremlei Samu versenyeztek a szabadelvüségben az unitáriusokkal, Ferencz József, Simén Domokos, Jakab Elek és Brassaival, minek folytán éles harczok indulnak az orthodoxok és modernek között s ennek eredményeként a dogmák sem kerülik el sorsukat, hanem rohamosan alakulnak át, a mint a tudományos álláspont megkivánja. Igy pl. a csodák nem hirdettetnek, Jézus istenségét s a szentháromságot önmaguk támadják, a kik eddig hirdették s tudomanyos fegyverzetök teljes erejével ostromolják. (L. Prot.

tud. Szemle 1870. év 8 s köv. lapjait). A református egyház akkori vezető férfiai, élükön a nemes gondolkozásu Török Pál püspökkel, valódi testvéri viszonyt folytattak az unitáriusokkal. A Prot. egyh. és isk. lap 1871. évi folyama 7-ik számában Kovács Albert vezérczikkben méltatja a K. Magvetőt, melyből a későbbi ellentétek szembetünéséért kénytelen vagyok nehány idézetet átvenni. „*Ha tiz évi pályafutására visszatekintünk* — mondja Kovács A. — *nemcsak nekünk a folyóirat barátainak, de elvi ellenségeinek is meg kell vallani, hogy az minden tekintetben hasznos, sőt remek vállalatnak bizonyult.*» Tovább igy ir: «*Gyakorlati használatra való egyházi dolgozatai, egyházi irodalmunk ezen ágában a legszebb gyöngyök közé tartoznak.*» Majd ismét »*Simén D. bibliai tanulmányai bármely nemzet irodalmában figyelmet ébresztettek volna az adatok bőismerete és az okoskodások bátorsága és alaposssága által. — Ferencz József szép emléket állitott széles ismereteinek s tárgyát, a hindu reformátori mozgalmak ismertetését, szerencsésen választotta — Vonzó czikk a Brassai »Félreértése«. Az öreg tudós ujból kivonja a materialismus ellen vivott harczokban edzett fegyverét s szembeállitja a természettudományok és a theologia dogmatikusait.*« S végül igy szól: »*a Ker. Magvető még a tulcsigázott várakozást is nemcsak kielégiti, hanem felül is mulja; sőt nem habozok, azt ez idő szerint a legjobb magyar folyóiratnak nevezni.*«

Ez a vélemény nyilvánult 1871-ben az irodalmunkról, de ez egyszersmind az unitárius szellem méltatása is. Az unitárius hangok hallatára a nép szive is megdobbant s érdeklődni kezdett az unitárius eszmék iránt; sőt hozzánk térni is hajlandóság mutatkozott többfelé. Ez féltékenységet ébresztett. Már nyiltan is kifejeztetett, hogy a Prot. Egylet liberálizmusa *tulságosan kedvez* az unitárizmusnak. És mi következett be? Ugyanaz, ki 1871-ben ugy irt, a hogy idéztük már 1878-ban (Egyházjogtanában) mondja, hogy az unitárizmus a Luther és Kálvin reformácziójával szemben nem tekinthető egy magasabb fejleménynek, mint emezeké a katholiczizmussal szemben, hanem a természetes fejlődési folyamatból kizökkent képződmény. (Lásd Kovács A. Egyházjog II. köt. 426 lap)

Nem ecseteljük a bekövetkezett reactiót. A Prot. Egylet

megszünt, 1887-ben az Irod. Társaság megalakul és az unitáriusokat ki akarják zárni, nehogy az unitárizmus kovásza bejusson körébe. „*De mégis mozog a föld*“. A mitől az unitárius ellenesek tartottak, az unitárius eszmék nagyon is terjednek Magyarországon s a kunyhókba és palotákba egyaránt bejutnak És méltán, mert a mint Bowie W. Copeland az angol unitárius társulat titkára „*az unitárius kereszténység*“ czimü munkájában mondja: „a mi vallásos nézeteink teljes összhangban állanak azzal, a mi korunk eszméiben és érzelmeiben legjobb, megfelelnek a Jézus által tanitott kereszténységnek“; s aztán Gamálielliel szólva: ha istentől van e dolog, emberek meg nem gátolhatják.

Még egy dologra rámutatok röviden, mi az unitárizmus érdeme Magyarország közmüvelődése és keresztény szabadelvü irányu fejlődése tekintetében. Ez az hogy Északamerika nagy szülöttének a valódi krisztusi lelkü Channing Vilmosnak évangéliumi értékü müveit az unitáriusok átültették a magyar irodalomba. E nagybecsü müvekből eddig 7 kötet jelent meg s bizony ideje volt, hogy a magyar közönség hozzáférjen e becses müvekhez, midőn azok Európa minden valamire való nemzeténél már sok ezer példányban közkézen forogtak, „*bámulatot és szeretetet keltve irójuk iránt barátainál, elismerést és becsülést még elleneinél is.*“ E müvek első magyar kötete megjelenese alkalmával a Prot egyh. és isk. lap ismertetvén röviden Channing-et Kriza püspök életirata nyomán, ezt a megjegyzést füzi hozzá: „hibáznának unitárius hitrokonaink, ha őt (Channing et) kizárólag magokénak neveznék, mert ő valódi keresztény volt, minden dogmatika formula nélkül; mindnyájunknak, az egész keresztény emberiségnek sajátja (Prot. Egyh. és isk. lap 1871. évf 7. sz. 195. lap) Hát mi az ellen nem teszünk kifogást, ha a Channing eszméit, elveit magokénak ismerik, sőt készséggel tudomásul veszszük ezt a kijelentést; ám a Channing elvei, eszméi unitárius elvek és eszmék lévén, akkor bizton mondhatjuk, hogy tehát egy uton haladunk s ez jól van igy.

Hiányos lenne értekezésem, ha fel nem emliteném még közmüvelődésünk egyik tényezőjét, mely a nemzeti müvelődés

egyik fontos tényezője is s ez a Dávid-Ferencz-egylet, a maga Unitárius Közlönyével és fiók egyleteivel. A vallás-erkölcsi élet élesztése és erősitése tekintetében minő üdvös munkálkodást fejt ki ez az egylet s folyó iratában az egyházi irodalom miként műveltetik, ismeretes, azt hiszem, elég széles körben az ország határain belül. Nagyon hiányos eszközökkel, rendkivül nehéz körülmények között élt és állott fönn az unitarizmus Magyarországon, de mindig a közmiveltség és lelkiismeret szabadság volt főczélja. Mi ezután sem akarunk egyebet törekvésünkkel, minthogy a tiszta unitárius kereszténység, melynek alapja a Jézus tanitásaiban van, megismertessék, a hol ismeretlen s megszilárduljon a lelkekben Ennek a munkának teljesitésében élte át háromszázéves életét az unitárizmus s nyomai láthatók Magyarország közéletében minden téren, a hol szabadságról s előhaladásról van szó.

Urmösi Kálmán.

Emlékezzünk!

A Berde Mózsa név hallatára ébredjen föl minden unitárius ember keblében az önérzet és adjon hálát Istenének, hogy egy hitet vall ezzel a nagy férfiuval. Mert az a hit, a melyért egy ember lemond az életnek minden öröméről, nem alkot családot, meg von magától mindent, az a hit szent és tiszteletet érdemlő.

Berde Mózsa nem volt mártirja az unitárius vallásnak, mégis martir-koszorut érdemel, mert egy hosszu élet verejtékét, nyugalmát és annak minden óráját vallásáért áldozta. Ő belépett abba a társaságba, a melyben Dávid Ferencz, Enyedi György, Szentábrahámi Mihály, Suki László, Augusztinovics Pál, Koncz János, Brassai Sámuel és több ilyenek vannak.

Szeptember 22-én mult el 6 éve, hogy Berde Mózsa meghalt. Ennyi idő kellett ahhoz, hogy a törvény igazságot szolgáltathasson magas szellemben fogalmazott, tiszta és nemes szándékkal szerkesztett nagyszerü végrendeletének.

Most már ugy van, a hogy ő akarta. Most már a tanulók, tanitók és egyházak élvezik nagyszerü alapitványát. Szelleme tápláljon mindnyájunkat, lelke éljen közöttünk és buzditson hüségre a tiszta és egyszerü unitárius hit mellett. Emlékezzünk!

Az Ur munkásai.

Szólott az Ur: jertek, küldetéstek lészen,
Valami átoknak sulya van e népen,
Rétje is elég dús, mezeje is áldott,
Mégis a szivében sok giz-gazt találok.
Régi erejében nem buzog a hála,
Szitkozódásba vész a gyermek imája;
A gonoszság a nyilt piaczon kóborog,
Az erény utjai keskeny sikátorok.
Küzködik a lelkem bár a csüggedéssel,
Büntető kezemet nem emelem én fel,
Ha tikkad mezőtök meleg napsugárban,
Hüsitő harmatot hullatok reája;
Növelek virágot, a barázdát védem,
Ringatom a kalászt a szellő ölében.
Egy szent hivatásra szántalak titeket,
Jöjjetek fiaim, jöjjetek, jöjjetek!

Lesz tolongás, lárma
Az Ur hivására,
Kigyúlt arczok tüze látszik,
Szinte rohan egyik-másik,
Nyitja a sort, tolja félre
Hogy kerüljön ő az élre,
Mérges szóktól habzik szája,
Ha az utját más elállja.
Küzdelemmel eljut végre
Legelébb az Ur elébe:
Hivtál Uram, itt vagyok
S teszek, mint parancsolod.

Nap- s csillagokkal hímzett tronusán
Csak ül az Ur borongón s nem felel,
Évezredek redőit homlokán
Istenkezével simogatja el.
Hivtál Uram, s itt első én vagyok,
Hívebb és tettre készebb annyinál.
Nem izzadok, ha küzdve fáradok,
Kettős a jelszóm: Győzelem, halál!
— Nem hivtalak, mehetsz, felelt az Ur,
Az én szőlőmben munkás nem lehetsz;
Szerénységet ibolyámtól tanulj,
Ne tartsd magasra gyönge fejedet.

Enyém csak az, ki bárha messze lát
Nem bizza el erőben sem magát,
Edzett karokkal mig munkába fog
Szerény, hűséges, és alázatos;
A kit a dicsvágy szomja nem hevít,
Tiszta a forrás, a melyből merít.
Nem álmodik az elsőség felől,
Csak a munkán van a sorban elől.
Más rovására semmit sem feled,
Becsüli azt, mi érdemszámba megy.
Nem érzi a tömjénnek illatát,
Mit tisztelői néki gyujtanak,
Követi szive szent sugallatát,
A mint a czélok utjain halad.
Mehetsz tehát, most lépjen az elé,
Kit szive hajt a szent czélok felé.

Lesz tolongás, lárma
Az Ur hivására,
Kigyult arczok tüze látszik,
Szinte rohan egyik-másik.
Veszekednek, vetekednek,
Hogy ki lépjék most előre?
Ki az okos, ki a dőre?
Kiben lobog nagyobb lánggal
Az egeknek szent szikrája?
Egyik-másik hogy ne késsék
Nyitja a sort, tolja félre,
Hogy jusson az Ur elébe.

Nap- s csillagokkal himzett tronusán
Csak elborul az Urnak homloka.
Be sok beteg sziv, mennyi gyönge ész
Sivár munkája ez a vad tusa!
S mig halkan mondja el e szavakat
Fönséges homlokáról elszakad
Egy hosszu felhő fönn a fénybe,
Reáteriti azt az égre,
Hogy a feddésre a mig sort kerit
Ne lássa senki hulló könnyeit.

A sornak végén, mig zajonganak
Áll megvonultan két szerény alak,
Lélekre, látszik, mindkettő rokon,

Alázat, jóság ül az arczukon.
Szebben, a mint azt mondják a szemek,
Bocsánatot hirdetni sem lehet;
Dölyfnek, bosszunak tüze ott nem él,
A lelkök is oly tükörtiszta, mély.

És szól az Ur, a mint kissé tovább
Teríti a felhő egy fátyolát:
Lesz vége már e hitvány rut zsivajnak?
Megszünik e galád tusakodás?
Fekély fakad nyomán a régi bajnak,
Öl, gyilkolván és terjeszt uj ragályt.
Mely rontva tombol mint az áradat.
— A ki viszályt hint Engem megtagad.
Hiába, szivén hogy tettvágy lakik,
Ha nem a béke jegyén születik;
Ki alázattal hajt másoknak fejet,
Vígasztal, bíztat, begbocsát, szeret.
Ne jusson néki bár a jobbik rész,
Egész világot átölelni kész.
Menjen kiki a maga utain,
Ugy se lennétek jó munkásaim,
Szőlőmbe rosszul menne a dolog,
Szaporitnátok a giz-gazt, gyomot.

Csak e kettő kell, amott a sor megett
Maradjon itt, a többi elmehet!
És kél a légbe fenn
Vad mormogás zaja,
S a nagy zsivajba vész
A szellő lágy szava.
De csöndet int az Ur
S a tömeg elvonul,
Szól és lágyan csendül szava:
Én gyermekim, elküldlek titeket
Az én szőlőmbe hogy ültessetek,
Plántáljatok és irtsatok gyomot,
Tegyetek szentté házat, templomot;
És iskolát. S ha buzgalom hat át,
Szivetek tiszta, szent alázatát
Hintsétek szerte völgyön és hegyen,
Hogy az csupa virágos kert legyen.
Tanitó lesz neked neved,
Te meg a népnek *papja* lész,

Ugy áldalak, ugy védelęk
A tudománynak csarnokán.
A mint látom a kéznyomot,
S a mint reményben, élő hitben
A szivek, lelkek boldogok!

Hangzott a szó s eltünt az Ur . . . .
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Mi meg plántálunk, ültetünk,
Szivünkbe most is még alázat;
Habár az Urnak, a Hazának
Örök élő magot vetünk.

Tarcsafalvi Albert.

A kik nem imádkoznak.

Midőn imát rebeg ajkunk és áhitatot mutató arczczal átlépjük az úr házának küszöbét, de lelkünkben nem visszük magunkkal az engesztelődést, a szeretetet; midőn lelkiismeretünk, mely hü őre hibáinknak, bűneinknek, megismétli napeste korholó szavát, de az, mint nem kellemetes tárgy, lelkünkön nyomot nem hagyva, távozik; midőn érezzük a megtérés, a megjavulás szükségét; midőn egész valónkat áthatja a tudat, hogy csak igy emelkedhetünk a sok rosz fölé, melybe sülyedénk, de valami ördögi titkon azt sugja: hadd, ne tedd! és mi hallgatunk a roszra, követjük tanácsait;

Midőn imát mondunk Istenhez, de azt, mig hozzá juthatna, káromlássá változtatja az, hogy nincs meg bennünk a jónak és nemesnek kis mustármagja, mely élőfává nő azokban, kik azt szeretettel ápolják:

Midőn igy cselekszünk: nem imádkozunk.

Az imádság, a szeretet, a megtérés és megbocsátás nevében beszél — ezek szárnyain emelkedik Istenhez. Ha levágjuk ezen szárnyakat, lezuhan a vétkes ember és marad a porban, honnan kiindult; hangja elvész a lég utain — és minden cselekedete csak képmutatás, figura

Szakitsunk ki az élet könyvéből pár lapot. Keressük fel a társadalomnak különböző osztályait. Vizsgáljuk tagjait tetteikben, azoknak inditó okaiban és mint a kis forrás végczélban elvezet a tengerhez, a hová minden folyóviz összegyül: megtaláljuk ő bennök, életükben az igazságot, melyet keresünk,

meglátjuk az embert olyannak, a milyen, és nem a milyennek magát mutatja.

1. Vizvári bankár kicsiny állásból emelkedett fel. Apja falusi csizmadia volt. Szülői, miután a mesterséghez hajlandóságot nem mutatott és értelmes gyermeknek látszott, nagyocska korában a szomszéd város népiskolájába küldötték Az elemi osztályokat elvégezvén, szülő falujába tért meg. Szülői hamar elhaltak Csak kis házát örökölte Ez lett első birtoka, melyet később eladott és mint már 24 éves ember a városon, hol azelőtt tanult, egy vagyonos polgárnak leányát vette feleségül, kivel hozományul pár száz forintot kapott Ezen pénzzel szatócsüzletet és italmérést nyitott. Üzletük jól menvén, a befektetett pár száz forint nem sokára pár ezer forintra növekedett. Ehhez hozzájárult, hogy kisebb-nagyobb összegeket kikölcsönzött nagy kamatra, megszorult kisbirtokosoknak. A lejárati idővel, ha az illető adós nem tudott fizetni, a kikölcsönzött összeg az új váltón másfél akkorára nőtt. Midőn utolsó sorban végrehajtásra került a dolog, nem volt kegyelmes. Sok szerencsétlen embernek vagyona került igy árverésen, olcsó pénzen kezére. Azon kivül folytonosan gazdát cserélő, kölcsön adott pénze is befolyván busás kamataival, mind nagyobb összeg felett rendelkezett. — Mindez elnyomorodott emberek bukásának, elzüllésének bekövetkeztével, mi megvetendő vérdíjnak, a szerencsétlenség kiszipolyázsának tünhetett fel tisztességes emberek előtt, de ő arra nem sokat adott Csak ő jusson pénzéhez. Miért gondatlanok, bolondok az emberek? Ő learatta vetését lelkiismeretfurdálás nélkül, mi őt, mint mondá, jogosan megilleti.

A kis város üzlete már nem felelvén meg nagyobb körü számitásainak, neje beleegyezésével 10 éves Julia nevü leányukkal, kiben mindketten büszkeségüket és reményeiket helyezték, egy vidéki nagyobb városba költöztek Miután régi otthonukban mindent pénzzé tettek, hogy a multnak nyoma se maradjon.

Itt elébb egy bankház üzlettársa lett. Évek multával mint egyike a város leggazdagabb polgárainak, önálló bankházat nyitott.

A hol üzletről, pénzszerzésről tárgyaltak, Vizvárit mindenütt ott látjuk azok között, kik sehol, semmi körülmény között nem felejtkeznek meg a maguk hasznáról, de e mellett minden ünnep, minden vasárnap a templomlátogatók sorába vegyül, áhitatos arczczal, önfeledten, mintha egyéb meg sem járná eszét, mint a vallás és annak illő kultusza. Az üzlet embere vagyok hétköznapokon, mondá, de ünnepeken az Istené, az imádságé.

Imádkozott, igen! de a maga módja szerint. Az anyagiasság embere volt mindig és akart maradni.

Tiszteletet mutattak iránta. Az utczán kalapot emeltek neki számosan, a gazdag embernek, kitől pénzt vagy fizetési halasztást remélhettek. Ez meg volt. Egyéb ugy sem kellett neki, csak a látszat.

Ezen földi nagyság fényes termeibe vezetem be önöket este 10 órakor, miután Vizvári bankár házánál fogadó estély van. A termek, csillárok, kis asztalokra helyezett lámpák és a tapétás falak hosszában elhuzódó stearin gyertyák világa által, melyek lángja egybefoly, tündéries képben ragyognak. Egy-egy ablakmélyedésben és a nagy fogadóterem közepén sötétzöld és tarka, széles levélzetü szobaplánták: begoniák, kaktuszok, orchydeák, czitrom- és fügefa csoportokból lugasokat alkottak, melyek köré pamlagok és zsölyeszékek vannak elhelyezve. Közbe-közbe nagy álló, szines selyem boritóval ellátott lámpások kétes, borongós világosságot vetnek a környezetre, hivni látszanak a vendéget, hogy oda telepedjék meg. Az ablakok és ajtóknál nehéz damaszk függönyök csüngnek alá. A termek padlója szép koczkákból összerakott parquett, mely helyenként értékes török szőnyegekkel van boritva. Együtt van itt minden, mit pénz és utánjárás összehozhat. Az egész a belépőre meglepő benyomást tesz, csak azt lehetne kifogásolni, hogy igen sok van a fényből, feltünőből, melyeknek egy részét finom izlésü úr bizonyosan elhagyta volna.

A fogadóteremben a ház ura, egy 40—50 évesnek látszó, köpczös, jól táplált úr, fekete ruhában, frakkban, fehér nyakkendővel, és neje, barna, kerekded hölgy, már tul az ugynevezett szépségi időn, de kin még látszik, hogy az volt fiatal éveiben, lilaszin, nehéz bársony ruhában, fején tollal és csipkékkel, melyek brilliánt agráfokkal voltak fejére tűzve, nyakán 5 sor valódi gyöngy és füleiben brilliánt-soltairek, kezén szinte honaljáig érő fehér kesztyükkel, — kedves mosolylyal fogadják az érkező vendégeket. Szülői mellett áll Julia leányuk. Magas, nyulánk alak, szénfekete hajjal, szép, nagy, sötétkék szemeiből, mely a zöldbe megy át, a jóság és meggondolás sugárzik ki Hófehér arczbőre, melyet halvány pir fut át, midőn megszólitják, a könnyed mozgás, a szoborszerüen kifejlődött mell és kezek feltünő szépséggé teszik a fiatal leányt, kin gyönyörüséggel nyugszik meg a tekintet, ha véletlenül odatévedett. Ő is kecses fejbólintással fogadja az érkező urakat, a jobb ismerősöknek kezét nyujtván. Öregebb urakat és hölgyeket tisztelettel, bájos reverenceal üdvözli És midőn ezeket teszi, a könnyü fehér selyem ruha, melyen, ha a világosság reáverődik, virágos

babok képei tünnek ki, emelik Junói termetét Füleiben kisebb brilliánt fülbevalók. Fején egy halványsárga rózsa az összes diszités Bármily egyszerü öltözéke, annak meg van csinyja, melyet csak az adhat meg a ruhának, a ki hordja.

A meghivottak a pénzvilág előkelőségei, kik közé egy-egy arisztokratikus név is vegyül. Kiket az ujság és azon tudat, hogy egy jó vacsorát ehetnek, melyért még irányukban lesznek hálások, hozott ide. Müvészek, irók, a város polgármestere, vagyonos polgárai, kereskedők, a megye alispánja és főispánja, a törvényszék elnöke és nehány birája, ügyvédek, egy nehány fiatal tiszt és a helybeli katonaság parancsnokló tábornoka. Többen nejeikkel. Ezenkivül sok fiatal fess úr. Meghivta a házi gazda, a mi előkelősége a városnak volt, hogy emeljék estélyének fényét és hogy másnap tele legyenek vele az ujságok. Csak egyet nem hivott meg szivesen sem ő, sem kedves hitvestársa, egy fiatal megyei aljegyzőt Vidor Gézát. Leányuk hosszas kérésének engedtek, midőn őt is felszólíták, bár kelletlen arczczal, az eljövetelre. Vidor Géza derék fiatal ember volt. Magas, barna gyerek, fekete szemekkel Nyájas modorával, mely a mellett nyiltságot és férfias bátorságot árult el, megnyerte a vele társalgókat. A megyénél szép reményeket füztek pályájához. Rég ismerte a családot. Bejáratos a házba még gyermek évei óta Azon kis városban, hol Vizvárinak, midőn még szegény ördög volt, üzlete fennállott, atyja mint birtokos lakott. Itt ösmerkedett és barátkozott össze a fiatal leánynyal, mely gyermeki barátság idővel szenvedélyes szerelemmé gyuladt szivökben, mint kicsiny, pislogó tüz, mely csak a fiatalság érzelmeinek friss szellőjére várt, hogy lángra lobbanjon. Ezt tudták ők. Ezért nem akarták meghivni.

De a világ folyását nem lehet megakadályozni a maga intézkedéseiben. A viz is foly a maga ágyában, ha annak gátat vetünk, megkerüli, mégis lejut a völgybe.

Vidor aljegyzőt Vizváriék nem szerették, mert ösmerte a család multját és sejték leányuknak iránta vonzalmát, mi keresztezé tervüket, nagyravágyásukat, melyet gazdagságuk mellett leányuk bája és feltünő szépsége kellett, hogy megvalósitson Mert mindenekfelett előkelő arisztokrata vőt kivántak maguknak, kinek neve, összeköttetései kiemeljék őket a plebejusi származás, előttük kelletlen, helyzetéből, melyre nem szivesen gondoltak s melyet teljesen felejteni kivántak. Balgák. Magasabb körök nehezen bocsátják magukhoz az idegen elemet. Akklimatizálódniok kell viszonyokkal, emberekkel, hogy fel ne tünjék, hogy folytonosan ne tárgyalják megjelenésüket és tolakodásnak ne vegyék azt, mi igen gyakran valóban az is.

De ezen nem segithetünk. A Vizvári párnak egyetlen törekvése maradott, hogy leányuknak magas összeköttetést biztositsanak, bár az ezt munkálni akaró kezeket gyakran megsérté a társadalmi rend felforgatást nem türő tövise Ők mindent türtek, csakhogy czélhoz jussanak.

Ebből kifolyólag az apa, meg a mama is csakúgy magasból alátekintve fogadták köszöntését. Ah, ön is itt van! szólt a mama, mig megfordulva szomszédjával beszélgetett. A bankár egy orrhangból kiejtett „szolgájával“ vélte kielégithetni. Még azt sem szivesen concedálta

De mit törődött ezekkel Vidor, midőn Julia megszólalt: „Isten hozta, mily nagyon örülök, hogy eljött!« Később, midőn nem néztek reájuk: „törekedjék a vacsoránál mellettem lenni. Nem vezethet ki a soupéhoz, hogy feltünést ne keltsünk, már Somhegyi bárónak eligérkeztem; de a jobbfelőli helyet mellettem tartsa fel magának“ — „Ugy lesz“, volt a rövid, de biztos felelet. Somhegyi báró viselkedése felől meg volt nyugodva, mert jó ösmerőse, barátja volt és tudott Juliávali összeköttetéséről.

A vendégek mind megjöttek. Ki-ki megtelepszik egy-egy csoportba az elhelyezkedett barátok közé és már megindult az általános beszéd és suttogás, melyet fiatal ösmerősök bizalmas kaczajja vált fel, midőn a háziurnő egy intésére megnyíltak a szomszéd terem nagy ajtói és megindult a menet, melyet a házi úr a főispán nejével és ő nagysága a neje a tábornok urral nyitott meg. Utána a többi vendégek párosával, mindenki azzal, kivel gondolta, hogy jobban mulat, vagy kihez érdeklődése vonzotta

Mint előre mondók, Julia Sashegyi báró karján vonult ki, aztán a megelégedés mosolyával, tudva azt, hogy szomszédja Vidor Géza lesz. Nem csalódott. A mint Julia kisérőjével letelepedett, jött Vidor Géza Juliának barátnéjával Rózával, kivel bizalmasok volt.

Vizvári és neje megnyugvással szemlélték, hogy leányukat ki vezette ki Tudták, hogy a fiatal báró egy idő óta udvarol leányuknak, minek igen örültek. Mert ugyan tudták, hogy nincsen vagyona, de volt neve, rangja és hallották azt is, hogy lépteit a kivánt ösöknek hosszu sora követi. Ő egy szivük szerinti parthie, ép olyan, milyen leányuknak saját gondolatuk szerint leginkább megfelel.

Csak az a bökkenő, hogy erről annak, a kit számára választottak, más volt a véleménye.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán.

Az Isten az én zászlóm.

Mózes II. könyve 17-ik rész.

(Biblia magyarázat délutáni istentiszteletre.)

A felolvasott rész — két csodálatosnak látszó történetet foglal magában Az egyik az, hogy a nagy próféta Mózes megütötte egy vesszővel a sziklát s a lázongó Izráeliták örömére: viz eredt a kősziklából . . . A másik csodás történet pedig az, hogy mikor az Amálékiták a pusztában bujdosó népet megtámadták, Mózes, Áron és Hur kiséretében felment a Horeb hegye legmagasabb csucsára s a mig kezeit feltartotta, melyben volt a tengert sujtó vessző, az Isten vesszeje, addig az Izraeliták győztek, de mikor ellankadt s karjait lebocsátotta — akkor az Amálékiták kerültek felül Hogy pedig Izraelé legyen a győzelem, Áron és Hur egy követ kerestek, a melyre Mózest leültették s a kinek egyik kezét Áron, a másik kezét Hur tartotta magasra a vizet sujtó vesszővel együtt: *és Józsué Izrael népével diadalmaskodott,* ezen estvélig tartott csatában *az Amálékiták felett.*

Hát ez igy betü szerint olvasva csakugyan nem csak csodás, de *csoda* . . . és csaknem hihetetlennek látszik. Pedig az esemény, ugy az egyik, mint a másik: igen *természetes* és könnyen megérthető és hihető, ha szándékosan nem akarunk csodát alkotni a természetes dologból . . Meglehet, hogy gyermek korotokban nektek is *betü szerint* tanitották ezt a szent történetet, mert akkor még erőtelenek valátok magasabb igazságok megértésére: *tejnek italával kellett hogy tápláljanak titeket* hitetek erősitéséül. De ma már nem vagytok gyermekek! — vajha bizonyos értelemben mindig azok lennétek. mert a kis gyermekeké a menynyeknek országa - aztán a Jézus is megmondotta: *a betü megöl, lélek az, a mi megelevenit.* Minekünk tehát ezeket a *szent legendákat* nem kell betüszerint értelmeznünk, hanem, mint világosság fiaihoz és laányaihoz illik: keresztényi bölcsességgel és értelemmel kell mérlegelnünk.

Az Izráeliták fellázadtak a szomjuság miatt, mert a pusztában nem találtak vizet. Zugolódtak az Isten prófétája Mózes ellen, hogy kicsalta őket a pusztába, hogy ott szomjan haljanak meg barmaikkal együtt.

Istenem! mily türelmetlen volt az a nép, hiszen ma is, hogy *a boldogság igéret földére* juthassunk: sokat kell ám türni, szenvedni, éhezni és szomjuhozni . . . Igy volt ez régen és igy van ez ma is! . , .

Isten tehát azt parancsolta Mózesnek: vedd fel azt a vesz-

szőt, melylyel a tenger vizét megsujtottad és a Horeb szikláját sujtsd meg és viz fog fakadni a lázongó, szomjuhozó tömegnek.

És ugy tőn Mózes Izráel vénei szemeláttára.

Azaz: vedd fel azt a vesszőt, a *hatalom vesszőjét,* melyet kezedben adtam akkor, midőn a nép vezérévé tettelek és sujtsd meg azzal a Horeb szikláját, mint megsujtottad a veres tenger hullámait, migőn hatalmad parancsszavára lobogós hajóid előtt megnyiltak a veres tenger hullámai s ugy álltak hajóid bordái mellett, mint sziklafalak, hogy *Izráelt száraz lábbal* átvezesd azon, -- sujtsd meg azzal a vesszövel Horeb sziklatömbjét is . . . Emeld fel a hatalom szavát, — *parancsolj rá* a lázongó népre *a hatalom sujtó vesszőjével is,* hogy a helyett, hogy kétségbe esve lázongani mer s vakmerő káromló nyelvvel kérdezni meri — *hol az Isten? . . . vegye kezébe a munka eszközét, segitsen magán és akkor Isten is segitni fogja . . .* bontsa fel a sziklatömb kebelét s felbuzog a hűsitő ital a szomjtól epekedő lázongó érdemetlen tömegnek. És ugy tőn Mózes Izráel véneinek szemeláttára és felfakadott Horeb szikláiból az enyhitő forrás, melyből égető szomjaikat megenyhithették

Ezt a vesszőt, a hatalom isteni vesszőjét emelte fel Mózes *akkor* is, mikor Amálek, az amálékiták kevély királya haddal támadta meg a pusztán bujdosó és szomjuságtól gyötört Izráelitákat. Parancsot adott Jozsuénak: *válaszsz férfiakat és menj el, vijj meg Amálekkel,* ki vakmerőleg megtámadni merte népemet, éppen akkor, mikor az a legterhesebb munkával forrásokat fakasztott magának a sziklákból, *töröld el a támadó seregnek még emlékezetét is a föld szinéről . . .*

És Jozsué ugy cselekedék, a mint mondta vala néki Mózes.

S mig Jozsué küzdött, Mózes főpapi diszruhában, fején a főpapi süveggel és felemelt kezében a *láthatatlan* Istennek, mint Izráel királyának *látható* vesszejével állt a sziklabércz magaslatán, hófehér szakálla mellén elterülve lengett a szellők játékaira, ott állt, mint egy hadisten, emlékeztetve őket és buzditva a küzdő katonákat *a szövetségre,* melyet kötött Isten az ő népével.

Bár nem szólott, de a hatalom vesszejével az egekre mutatva, mintha mondotta volna vitézkedő népének: előre, bátran! ne féljetek! az Ur, a seregeknek Ura és Istene harczol veletek és mellettetek Verjétek le, semmisitsétek meg azt a nyomorult ellenséget, mely szolgaság jármába akar titeket hajtani ismét: *ne fétjetek, veletek vagyok, nem hagylak el!!* Jaj annak, a ki gyáván megszalad, jaj annak, a ki nem bizik az erős Istenben! *ki kiszabaditott titeket Egyiptomnak földéből, szolgálatnak házából!* Harczoljatok ugy, mint Isten választott népéhez illik, mint a kikkel az Ur harczol, mert a ki gyáva: soha sem fogja *az igé-*

ret földjét meglátni, azt, ha el nem esik az ellenség fegyverétől: maga a mindenható Isten fogja kiszaggatni, mint a gyomot, népei sorából.

És e lelkesitő látomásra mentek, rohantak, harczoltak Izráel gyermekei, oly bátran, oly vitézül, hogy *megrontá Jozsué Amáleket és az ő népét fegyver élivel . . .*

És Mózes a kivivott győzelem helyéu oltárt épitett és nevezé azt ily névvel: a Jehova az én zászlóm! . .

* * *

Ugy-e, ugy-e kedves afiai, *hogy ezekben semmi csoda nincs?* . . Mind a két történet természetes és könnyen megérthető.

De, ha e történetekben nincs csoda: *van csoda helyett annál szebb tanuság,* mely szól mindenkihez, szól mihozzánk is:

Nép, mely összetart, egyetért, munkásnép. mely tiszteli a *hatalom felemelt vesszőjét,* hazája törvényeit, királyát, nagyjait; nép, mely rendithetetlen hittel bizik az egy igaz Istenben versengés nélkül: a megpróbáltatások keserves, elepesztő napjaiban is *az élet ezer forrásait fakasztja fel a balsors szikláiból; győzedelmeskedik ellenségein,* kiküzdi *az igéret földjét* s *ezekben épiti fel hitének oltárait . . .*

Bujdosnnk mi is ez árnyékvilág térein: vándorok vagyunk mindnyájan! Sokszor *sivatagokon* jutunk; epeszt a szomjuság, gyötör az éhség, megtámad az inség, nyomor . . . tábort üt ellenünk a méltatlanság, megrohan a rágalom: *jaj nekünk, ha ekkor hitünk sziklacsucán nem látjuk a mi zászlónkat, az egy igaz Istent . . .*

Van templomunk és annak felemelt tornya, legyenek ezek a *láthatatlan* Istennek *látható* jelképei . . .

Ezekre nézzetek *a balsors sivatagában! . . .* s ha istenbe vetett erős hittel *munkához láttak* versengés helyett: veletek lesz az Isten: és inség, nyomor, szükség nem fog epeszteni, Mert a kitartó munkára a *jólét forrásai fakadoznak* fel Horeb szikláiból . .

Hitünk zászlajára nézzetek, midőn tábort üt ellenetek a rosszakarat, — megtámad a rágalom . . . és megrohan a bün, mint megannyi pánczélos *ellenség . . .* —: hitünk zászlójára nézzetek és öltsétek fel a Jézus fegyverzetét magatokra, a szeretet, az alázatosság, a megbocsátás, a szolgálatkészség és a jellemerő világot döntő hatalmát . . . és meglátjátok, hogy *az Iston fog harczolni veletek* és a ti ellenségeitek végy megszégyenülve leteszik mocskos fegyvereiket lábaitok elé, vagy az igaz Isten eltörli őket még a földszinéről is, mint Amálek népével cselekedett hajdan.

Szabéd 1899. julius 16-án. **Rédiger Géza.**

Ima.*

Menybéli Úr! Dicső felség, atyánk. örök Isten! Szent neveddel ajkunkon, szeretettel szivünkben hajlunk meg előtted, kiről minden azt beszéli, hogy lényed szeretet. Nyiló virág, hervadt levél, czedrus, fűszál rólad beszél. Szellő suttogás a vihar nagy zugása azt hirdeti: jóságodnak nincsen sehol mása. A röpködő bogár és a dalos madár döngicsélve, énekelve trónod felé felszáll Mi is felszállunk hittel, bizalommal, hogy háladalt zengjünk örök jóságodról. A létező és volt, az élő és a holt kegyelmedet, jóságodat a sirban is szólja. Hitünk lobogója nagy erődet. hatalmadat dicsőn hangoztatja. Századok ködébe, ha visszanéz szemünk . . . ama nagy munkában, hol hitünk hirdetik, mint élő fát munkás kézzel mély földbe ültetik: lelkedre ismerünk a zugó viharban, dicsőségben; gyalázatban, a kötelességek vértanuságában . . . és, ha elviselni képesek voltunk a századok súlyát, a kétségbeesés keservét — azért van, mert a küzdőket mindig támogatta lelked és a gyengékhez szólott szent beszéded:

„Megáll az Istennek igéje
És nem állhat senki ellene!“

Ki a multban velünk voltál, te vagy az jó Isten, szent atyánk a menyben!

És hogy lesz jövendőnk!? . . . Reménykedő szivvel, benned bizó hittel kiáltunk az égre: légy velünk jó Atya, ha hitünk zászlója kezünkben ingana! Add belénk lelkedet, hogy vallásunk hő szerelme hevitse keblünket Zászlónkat lobogtasd . . . lelked fényirása fesse reá az örök czélt: „*Legyetek tökéletesek!*“ És, ha látnád Atyánk, hogy agyunk tisztul, de szivünk beteg: állits nyomdokába annak a hithősnek, ki a lélekszabadság fénylő zászlóját ott ejtette ki kezéből a dévai golgothán, — s ha ismeretlen sirja ma is szólja elhervadt ajkának hattyudalát: „Az igazságot ne tartóztassa fel utjában a pápák kardja, a kereszt és halál képe“, hirdettesd általunk annak a zászlónak fényirását, melyet az ő nevében emelt fel egyletünk: elég volt az önző felekezetiességből! Az elfogultság téves tanai eleget uralkodtak már a szivek felett! Az önérdek miatt elhomályosult szemek eleget ártottak már a közjó vérző szivének! Hirdettesd általunk a terjedtebb testvériséget, a mindent átölelő szeretetet! E zászlóval, melyen ott ragyog a krisztusi szó: „*A ki nekem szolgál, engem kövessen!*“ — indits harczra minket, nem azok ellen, kik máskép hisznek, máskép gondolkodnak, — hanem,

* A Dávid Ferencz Egylet közgyülésén Székely-Kereszturon aug. 26-án.

hogy vívja csatáját a vallás a vallástalanság ellen, az erény a bűn ellen; indits harczra, szellemi csatába a magunk és a mások bűnei ellen, hogy terjedjen e földön a te országod, hogy agyunk tisztuljon, beteg szivünk meggyógyuljon . . . Harczolni akarunk! Jelszavunk: az eszme diadala, a bűn bukása; a közjó terjesztése! — És, ha erőnk e nagy munkához kevés, ha hitünk, bizalmunk nádszálként ingana: mutasd fel előttünk a nagy mester vérveritékes küzdelmét, a genfi Golgothát, Dévavár börtönét, hogy megerősödjenek tántorgó lépteink . . . és mi is, mint ők: az igazsághoz legyünk hivek mindhalálig!

Áldásod legyen anyaszentegyházunkon, ennek vezérférfiain; kik a te neveddel ajkukon, ismét visszaültették hitünk élőfáját szent hazánk földébe és szent hazánk földén annyi ember szivbe. Áld meg iskoláinkat, hogy az élet küzdelmére onnan vegyenek szárnyaink erőt a tovább röpülésre. Áldj meg minden szivet, minden lelket, melynek téged magasztaló érzése esedezve kér:

„Utaid Uram mútasd meg,
Hogy el ne tévelyedjünk.
Szent ösvényidre tanits meg,
S azon intézd menésünk!“ Amen.

Deák Miklós.

Berde, mint költő.*

Nagyemberekről mindig jólesik valami újat hallanunk. Az alábbi sorokban Berde Mózes tanuló éveinek ismeretlen kedves emlékét akarom nyilvánosságra hozni, azt gondolván, hogy ezzel szolgálatot teszek mindazoknak, kik nagy alapitványozónk életfolyása iránt érdeklődnek. Berde 1825—1834-ig a székely-kereszturi iskolánk növendéke volt, hol abban az időben »a poesist és rhetoricat is latinnyelven irt tankönyvekből tanitották és tanulták«,* sőt ezeknek is nagy részét a tanulók másolgatták le a tanár eredeti kéziratából.

Három éve, hogy kegyelettel őrzök egy kéziratos könyvet nemcsak azért, mert annak az iskolának régi viszonyaira emlékeztet, melynek öt évig én is tagja voltam, hanem azért is, mert nagy alapitványozónk abból tanulta az oratio institutiót, sőt egy részét az egybehasonlitások után itélve, saját kezével irta le.

Az utóbbi körülménynél sokkal érdekesebb az, hogy a könyv második lapján két, Berde Mózes irta, epigramma olvasható, melyeket 1834.

* Berde Mózsát, mint költőt, még nem hallotta senki. Ismeretlen volt ilyen irányu munkássága. Örvendünk, hogy ezt a tudósitást közreadhatjuk úgy, a mint iíju szerzője beküldötte. Az eredetét mi is láttuk és meggyőződtünk, hogy a Berde eredeti kézirása, s kétségtelen, hogy az ő fogalmazása is tanuló iíjukorából.

Szerk.

* Sándor János: A székely-kereszturi unitár. gymn. története 88 lap.

junius 10-én, tehát a kolozsvári iskolába való átlépésének évében szerkesztett.

Az első epigramma igy hangzik:

Két évekig karaim vezetének étheri szózat! —
Tégedet, idvez légy! — Étheri tiszta szózat!
Te a Cimpládról viszed a lángszellemü Musát.
Rosákkal folyó Elysumba, be jó.

Ez epígramma értelmezéséhez ide irom a jegyzetben lévő mű 89-ik lapjának ezen sorait: »Rector professor Koronka József tanitja most 60 számból álló s kevés publicusokkal elegyes togás deákoknak, 2 classisokban az oratoriat (ékesszólást) és Sublimior Poesist.« Tehát Berde az epigramma szerint két évig tanulta az orratoriát, a mennyei szózatot, mely a költészetnek szentelt forrásból teljes jóllét országába vezet. Az utolsó két láb naiv toldásnak látszik.

A másik epigramma:

Dámoni drága barát! Koszoruzza Socratis lelked,
Igyekezz e könyvvel, *Berde* óhajtja néked.

Berde Mózes dámoni barátja valószinüleg bölöni Gazdag Sándor volt, ki a könyvet a következő két évben használta s az amugy deákosan befirkált első lapon igy rimel: Berde Mózes
Nekem kedves.

Gazdag Sándor átadta Nagy Ferencznek s azóta Nagy Ferenczé volt ez a Rhetorica. Én, Nagy Ferencz volt szt.-ábrahámi lelkész leányától Fejér Domokosné asszonytól kaptam e könyvet, melynek ára a régi embereink közt 1 R. frt volt

Úgy tetszik nekem, hogy a többi Berde emlékek közt megérdemli a helyet.

Pap Domokos.

A kereszturi zsinatról.

Lapunk múlt számában a nagy terjedelmü egyleti ügyek miatt csak röviden emlékezhettünk meg a közelebbről Kereszturon lefolyt zsinatról. Ezuttal tehát beváltjuk multkori igéretünket s folytatva megemlékezéseinket, igyekszünk hű kronikásai lenni a zsinatnak. Nem tagadjuk, nagy és sok várakozással, mondhatni dobogó szivvel vártuk a zsinatot, egyfelől, mert annak méretei felől a külömböző lapok nagyon fölcsigázták kiváncsiságunkat, másfelől mert lelkünk vágyott elmerülni a tengernyi unitárius népség szemléletében. Még a magyar államvasútak üzletvezetősége is gondolt zsinatunk sok népére, mert Kolozsváron a gyorsvonatot két rendkivüli kocsi hozzácsatolásával nagyitotta meg.

Mig Kereszturra értek augusztus 26-án ezek a kocsik, zsufolásig meg is teltek. Egyházi közéletünk kimagasló férfiai

mind ott voltak a püspök kiséretében, ki az előbb emlitett nap reggelén indult el Utközben csatlakoztak a kolozsvári illustris társasághoz a különböző vidékeken szétszortan lakó intelligens hitfeleink is. Jól eső érzéssel láttuk, hogy hitünk ereje s egyházunk szeretete mily hatalmasan mozgatja és táplálja a szétszórtan lakó hitfeleket is s fénye őket is vezeti az ünnepszentelés helyére.

A püspök fogadására a kereszturi kör egy hatalmas deputácziót küldött Segesvárra, hol a gyorsvonatról leszálló püspököt Gálffy Kálmán kereszturi főszolgabiró, inspector-kurator melegen üdvözölte. A püspök megköszönve az előzékeny figyelmességet, kiséretével és a deputaczióval együtt felszállott a a székelyvonatra. Jelenvolt Ugron Gábor, a nagy székely hazafi is. A székely vonat első megálló helyén Héjasfalván csatlakoztak Háromszék és Erdővidék unitárusai s a vonat úgy megtelt, hogy igazán egymást érték az emberek. Az egész status itt utazott most Az ujszékelyi megálló helyen a püspök teljes virágdiszben pompázó kocsijához sok nép, az egész falu oda tolult s a lépcsőn megjelent főpásztort székely melegséggel üdvözölte a falu birája. A főpásztori meleg viszonzás után a vonat elindult s nehány percznyi utazás után a sok ezer néptől ellepett kereszturi állomásra érkeztünk. Itt a nagy sokaság nevében *Raffai* Domokos kereszturköri esperes hatalmas beszéddel, nagy örömmel üdvözölte az unitarismus ősz apostolát, szeretettel környezett fejét, a püspököt. A frappans püspöki válasz után kocsik robogása között vonult a fényes vendégsereg az ünneplő városba, melynek piaczán, a diszkapu alatt Dr. *Lengyel* Árpád orvos szólott meleg szivvel s kapott a püspöktől nyájas üdvözletet. A kölcsönös üdvözlések után ki-ki a kijelölt szállásra vonult, hogy kipihenve az út fáradalmait s leverve annak porát, részt vehessen a délutáni Dávid Ferencz-Egyleti közgyülésen, melynek lefolyásáról lapunk mult számában bőven megemlékeztünk s itt csak azt emlitjük fel, hogy ritkán láttunk oly népes és lelkes hangulatu közgyülést, mint ez vala s jól esett ujabban is meggyőződnünk arról, hogy ez az egylet mily áldásos missiót teljesit a mi szentegyházunkban. E gyülésen kegyeletes megemlékezés történt az Egylet elhunyt nagy elnökeiről.

E nap délutánján résztvettünk a szombat estvéli istentiszteleten is. Mondhatom, hogy rég nem hallottam oly gyönyörüséges imádságot, mint ez alkalommal, melyet szépen előadva Barabás Lajos helybeli lelkész mondott. Ez ima alatt igazán megteltek a szivek áhitattal. Az estéli órákban a régi Macskásiféle kertben, mely most a takarékpénztáré — ismerkedési estély volt a nagy sátor alatt. Itt és amott s tán mindenütt az

emberek kezében látni lehetett azt az emlékfüzetet, melyet *Boros* György, lapunk szerkesztője állitott össze s mely a kereszturi kör dolgaival, a gymnasiummal, a mult és jelen egybe folyó eseményeivel, akkori és mostani alakjaival élénken és tanulságosan foglalkozik s nehány arczképet is közöl. Ügyes gondolat volt e szellemi emlékoszlop felállitása. Ezek a szombat főbb eseményei.

Augusztus 27-ike vasárnap, a zsinat főünnepnapja. A már megtelepült s korán felkelt vendégsereg és a vidékről székely szekereken beözönlött csinos székely nép mintegy szent sokadalommá olvadt össze s rég nem érzett ünnepi hangulatot teremtett a szivekben. Keresztur az unitarismus Jeruzsalemévé avatódott, hová megszentelt és felbuzdult érzésekkel sietett ennek a vidéknek s más tájaknak is istenadta szent népe. Jött hogy lássa a főpásztort s annak ajkairól ellesse a hit igéit. Jött, hogy szive megtermékenyüljön a nagyok buzgóságától. Reggel 8 órakor mily gyönyörü képet mutatott a hullámzó népáradat. Már megkezdődtek a külömböző testületek tisztelgései a püspök és főgondnok előtt s a nép még mindig özönlött. A zsinat megnyitása — hová a püspök és főgondnok deputatió által hivattak meg — reggel 9 órakor történt, a főgondnok beszédével, a püspök és egyházi tanács jelentésének felolvasásával. A gyülésen ritka szép számmal jelentek meg egyházunk vezérférfiai. A *püspök*, *Daniel* főgondnok mellett ott láttuk *Bedő* államtitkárt, *Fekete* Gábor táblai elnököt, mintegy 80 világi képviselőt s 71 lelkészt. A püspöki jelentés felolvasása után megalakult a Főtanács, igazoltattak a képviselők s kiküldettek a különböző bizottságok. Ezalatt megkondultak a harangok. A templomba csak jegygyel lehetett bemenni. A jelenvolt közönség nagy része künn maradt az udvaron A püspök fél tizenegy órakor a papságtól és a világiaktól kisérve vonult a templomba, mely már zsúfolásig telve volt. Mily szép lesz vala, ha az a 71 lelkész, kik ott jelen voltak, mind palástosan jelenik meg. De alig volt lelkész papi ruhában. Ez nem helyes. Biz ez nem jól van igy. Az új consistorium tán e tekintetben is fog egy kis rendszabályt hozni majd. Kérjük is hogy hozzon. A pap menjen palástosan a templomba.

A gyülekezet éneklése után *Ajtai* János a homoród-almási nagy gyülekezet ifju papja lépett a szószékre s szépen imádkozva emelte lelkeinket a szeretet és megtartás Istenéhez. A közéneklés után — mely legszebb darabja volt összes zsinati énekléseinknek — felolvasta a szent igét, mely igy van: »*a nálad letett drága kincset megőrizzed* « — Ez alapon vallásunkat, mint legdrágább kincsünket tárgyalta. Szépen és körültekintő

finomsággal mutatta ki, hogy vallásunk azért drága kincsünk, mert hitelvei és erkölcsi felfogása a szivvel és józan ésszel teljesen harmonizálnak s más vallások fölött előnnyel birnak. A szép fejtegetést és nyugodt átlátszó előadást a közönség élénk figyelemmel kisérte A beszéd mélyen lelkesitő szavakkal végződött. Ajtay után a *főpásztor* méltóságteljes, komoly prófétai alakja jelent meg a szószéken s mielőtt az orgona hangjai elnémultak volna, jóságos tekintettel hordozta végig szemeit a rajta csüngő közönségen. A legmélyebb csendesség és figyelem közt nyitotta ajkait üdvözletre a főpásztor. Beszédében, mely nagyon sok fontos nyilatkozatot tartalmaz, gyönyörűen hivatkozott a 29 évvel ezelőtt itt tartott zsinatra, a mikor a Dávid Ferencz halálának háromszázados évfordulóján örvendező szivvel emeltünk emlékoszlopot vallásunk martyr-püspökének. Ugy tettünk — ugymond — mint mikor harcz után a holtak testei fölött győzelmi dalt énekelnek a katonák Mi is örvendeztünk Dávid sirjánál, mert a mi Urunk, Istenünk, háromszáz évi küzdelem után diadalmat adott nekünk. Reámutatott a főpásztor azokra a nagy alapitványokra, melyek 20 év óta tétettek egyházunk és iskoláink javára s kegyelettel áldozott nagy jóltevőink emléke előtt s kiemelte főként *Berde* Mózsát, kinek 700 ezer forintot meghaladó alapitványa éppen e zsinaton kezdi meg egyház és iskola épitő nagy missióját. Ha valaha elmondhattuk — ugymond — most méltán elmondhatjuk „ne félj kicsiny sereg. mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon nektek országot.“ Aztán megáldotta emlékezetüket Berde, Dersi, Kovács nagy alapitóinknak. A kedvező jelek mellett megemlitette a sötét pontokat is. Nevezetesen: bizonyos megrovó hangon mutatott reá azon kitérésekre, melyek oly családokból történtek, hol vallásunknak a mult viharaiban csak apostolok születtek. S most, mikor vallásunkat nem kérdezik a hivatalba lépésnél, most a csendes és békés vallási korban az ily megtántorodások bün számba mennek Vajjon — ha a mult keserüségei most ismétlődnének — megtudnánk-é apáink kitartásával állani? Aligha! A főpásztori beszéd nagyon mély hatást gyakorolt a közönségre s sok lelket gondolkozóba ejtve, gyujtotta fel azokban az egyház iránti szent buzgóság nemes lángjait. A főpásztori beszéd után az urvacsorához előkészitő dicséretet énekelt a közönség. Éneklés után *Lőrinczi* István felső-rákosi lelkész és köri jegyző ékes beszéddel hivta meg a gyülekezetet a Jézus halála emlékére megteritett szent asztalhoz Először a püspök a papsággal, aztán a nép vett urvacsorát. A nagy sokaságból sokan nem jutottak az Ur asztalához Urvacsora bevégzése után a főpásztor a templomból kirekedt néphez intézett lelkes fő-

pásztori szózatot. Templomozás után, délután 2 órakor volt a bankett.

A templomban jelen voltak Udvarhelyvármegye volt és jelenlegi fő és alispánjai s Ugron Gábor orsz képviselő több képviselő társával. A banketten is Itt sok szó esett. Elsőül a püspök éltette a mi nagy királyunkat Ezt a közönség felállva hallgatta. Aztán megindult minden irányban a tosztozás. Hollaki főispán a püspököt éltette *Ugron* Gábor egy feltünő szép és tartalmas s jó kereszténvi s magasan szárnyaló gondolatokkal telt beszédet tartott s kijelentette, hogy a vallásosság legtermékenyebb talaja, a keresztény igazságok legdusabb virágos kertje *a nép szive, a nép lelke.* A romlatlan székely népért beszélt

Bankett után a különböző bizottságok gyüléseztek. Este pedig fényesen sikerült bál volt, melyen a püspök is megjelent.

Augusztus 28-án reggel a püspök a Főtanácsnak bemutatta a 9 ifju lelkészt, a vitézkedő anyaszentegyház uj harczosait, kik a 10 órakor kezdődő istentisztelet alkalmával felszentelendők valának Ezuttal *Csifo* Salamon árkosi lelkész mondott imát és alkalomszerü beszédet ezen igék nyomán: „a ki az Urnak szolgája. az az ő beszédét szolja, mert annak Isten nem mértékkel adja az ő lelkét " A beszédet a szép közönség mindvégig nagy figyelemmel hallgatta. Mert a lelkészek hivatás mezeje és sorsa volt abban szónoki hévvel, élénk előadással feltüntetve. Derék, szép beszéd volt.

A gyülekezet éneklése közben ismét a főpásztor alakja jelent meg a szószéken, kinek arczán a meghatottság vonult végig s vállairól festőien omlott alá az egyszerü püspöki palást. Elővéve a szentkönyvet, kikereste azon igéket, melyek alapján (X. Tit. 1 r. 7) az uj lelkészekhez beszédet intézend. Kezdő szavaiban üdvözölve az ifjakat, gyönyörüen adta elő, hogy igaz ugyan, hogy a papi pályán sok tövis terem, mindazonáltal »*szép pálya.*« Aztán főpásztori bölcseséggel tárta ifju lelkészei elébe azon kötelmeket, melyeknek teljesitése által szolgálatukat felékesithetik. A tudományban keressenek mélységet s a példaadásban mutassanak épséget Tanuljanak s ugy tanitsanak. Épek legyenek s ugy épitsenek. Minden jóban például adják magukat hiveiknek. Kötelességeiket ne a fizetés aránya, hanem lelkesedésük legbővebb mértéke szerint teljesitsék. Nem fizetéses papok kellenek nekünk, hanem a szegénységben is lelkesedő apostolok. A ki a papi pályát csak kenyérkereset forrásának tekinti, abból soha sem lesz hasznos szolgája Isten országának. A hosszu és igazságokkal telt gyönyörü püspöki beszéd után az ifju papokhoz a főpásztor kérdést in-

tézett, hogy készek-é a papi hivatalt viselni? Ezek késznek nyilatkozván, az egyházi főjegyző *Nagy* Lajos kolozsvári espere res neveiket beiratta az uj papok névkönyvébe s aztán ünnepélyesen feleskette a papi szent hivatalra Eskü után következett a felszentelés meghatóan szép szertartása, mely abból állott, hogy a püspök és esperesek a templom piaczán körbe állottak s az ifju papok rendre menve a kör közepébe helyezett szőnyegre térdeltek s térdeplés közben fejére tették kezeiket a püspök és esperesek s a főpásztor mindenikre külön-külön egy-egy szép imádságban kérte Isten megáldó kegyelmét s megszentelő erejét Ennek végeztével a püspök kiosztotta az uj papok oklevelét, azt mondván, hogy az legyen mintegy jegygyürü. Aztán megáldván őket, kibocsátotta a lelkészi szép és gyönyörüséges pályára. A 9 ifju lelkész közül 6 belső ember gyermeke, Kelemen marosi esperesnek két fia volt köztük. Ez is szép bizonysága annak, hogy a papi pálya a legszebb pálya s nem oly szenvedésdus, mint némelyek hiszik. Hiszen ha oly göröngyös volna, miért adnák a papok az ő fiaikat épp e pályára? Szép és kies mező biz' az. Legszebb minden földi hivatások között Első eset, hogy Budapest rendes lelkésze a felszenteltek között szerepeljen. Most ott volt. Fontos historikum. Három magyarországi papunk szenteltetett fel tehát ez alkalommal. A budapesti, hmvásárhelyi és polgárdii. Lám, lám, nem vagyunk már jövevények és zsellérek nagy Magyarországon sem

Midőn jólesőleg jegyezzük fel, hogy papjaink szivesen adják fiaikat a lelkészi pályára, azt is ide irjuk, hogy e példát legalább ugy ritkán a tanárok is követhetnék, mert kérdem van-é arra eset, hogy valamelyik püspökünk vagy tanárunk az ő fiát papnak neveltette volna? Én részemről egyet se tudok. A református testvéreknél sok ily eset van. S szép is.

A papszentelés szép szertartását Kelemen esperesnek, a status közszónokának gyönyörü és választékos nyelven irott imája zárta be. Ugy a vasárnapi, mint papszentelési ünnepélyek alatt a közbeeső énekléseket a kereszturköri kántorok nagy buzgósággal rendezték, miért elismerést érdemelnek ugy ők, mint dalkaraik.

Azt nem helyeslem, hogy nem templomi énekeket hallunk sokszor a templomban. Nekünk megvan énekes könyvünk, abban canonicus énekeink. Az énekes könyv darabjait legtöbb ember tudja s szereti is énekelni. Oly jól esik a gyülekezet mesterkéletlenül megható éneklését hallani

A templomi ünnepélyek eseményein kivül is a zsinaton sok nevezetes dolog történt Ezekről a jövő számban.

Megvagyunk győződve, hogy zsinatunk a kereszturi kör valláserkölcsi életére s az ottani határozatok egész statusunk haladására jótékony befolyással voltak és lesznek Nem lehet elhallgatnunk, hogy e zsinat példás, szép rendezéséért a kereszturköri intézőség teljes elismerést érdemel. A Hodmezővásárhelyről és Polgárdiról jött küldöttségek is kellemes benyomásokkal tértek vissza hazájukba Angol és amerikai testvéreink is lélekben velünk voltak. Mi pedig azzal a gondolattal kisértük végig zsinati mozgalmainkat, gyülési tárgyalásainkat, hogy bár statusunk aránylag véve kicsiny, de rendszeres kormányzása az elhivatottaknak mégis sok gondot és fáradtságot okoz. S bár itt és amott egy s más dolog miatt elégedetlen hang is ütötte meg fülünket, mindazonáltal azokból a jelekből, melyek jelenleg egyházi életünk tengerének felszinén látszanak, szent vallásunknak biztos jövendőjéről mondhatunk profetiát. Adja is a mi megtartásunknak Istene, hogy szent vallásunk és hitünk zászlója mind magasabbra emelkedjék s azok, kik most és jövendőben azt kezükben tartják, diadalomról-diadalomra vigyék.

Torda, szept. 18. 1899. **Simó János.**

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az E. K. Tanács.** Az unitáriusok E. K. Tanácsa, melyre az egyház kormányzása van bizva, a jövő évi január 1-sőtől kezdve uj képet nyer. Ekkor már nem a hivatalosak, hanem a választottak fogják alkotni és elfoglalni székeit. Uj idők és némi részben uj emberéknek. Választott tagok: Bedő Albert, Benkő Mihály Csegezi Mihály, Erisgyörgy Sándor, Csiffó Salamon, Derzsi Károly, Dézsi Mihály, Fekete Gábor, dr. Ferencz Ákos, Gál Jenő, dr. Gál Kelemen, Gvidó Béla, Gyöngyösi Béla, Gyulai Árpád, Gyulai László, Kelemen Albert, Kozma Ferencz, Kovács János, Filep Albert, Mikó Imre, Daniel Lajos, Orbók Ferencz, Péterfi Dénes, Sándor János, Szentiványi Gyula. Végh Mihály, Zsakó István. Hivatalból tagok: Ferencz József püspök, Daniel Gábor, Br. Petrichevich Horváth Kálmán főgondnokok, Nagy Lajos főjegyző, Boros György theol. dekán, Boros Sándor főgymn. igazgató, Molnár Sándor jogtanácsos, Benczédi Gergely pénztárnok, Mózes András számvevő, Albert Dénes jószágigazgató.

— **E. K. Tanács mellett** müködni fog hat bizottság, melyek következőleg alakultak választás utján: Jogügyi bizottság. Elnök: Fekete Gábor. Tagok: Benkő Mihály, Gál Jenő, Kőváry Mihály, Mikó Imre, Molnár Sándor, Zsakó István. — Pénzügyi bizottság: Elnök: Zsakó István. Alelnök: Gyöngyösi Béla. Tagok: Lakatos Ferencz, Orbók Ferencz, Dr. Veres Vilmos. — Pénztárvizsgáló bizottság: Gyulai László, Czakó József. — Nevelésügyi bizottság: Elnök: Kozma Ferencz. Tanár-tagok: Boros György, Boros Sándor, dr. Gál Kelemen, Gálfi Lőrincz, Kanyaró Ferencz. Külső tagok: Mikó Imre, Orbók Mór, dr. Veress Lajos. Belső emberi nyugdij bizottság: Elnök: Gyulai László. Tagok: Boros György, Iszlai Márton, Péterfi Dénes. Gazdasági bizottság: Elnök: Báró P. Horváth Kálmán. Tagok: Czakó László, Daniel Lajos, Szentiványi Gyula. — Jogtanácsos: Molnár Sándor. Pénztári ellenőr: Ulár Pál.

— **A főiskola épitésügye** már megoldásra került. Rendkivül nagy érdeklődés mutatkozott az épités iránt. Az összes munkálatokra öt kiváló vállalkozó czég jelentkezett: Reményik Lajos, Endstrasser Benedek, Hirschfeld Lajos, Oriold József és Benedek Sándor, Hauszman Sándor és társa A részlet munkákra 40 ajánlat érkezett be. Az épitésügyi bizottságnak és az E. K. Tanácsnak rendkivüli sok idejét vette igénybe az ajánlatok felülbirálása. Szeptember 26-án reggeli 9 től kezdve tartott a gyülés két órai szünettel egész esti 8 óráig. Az E. K. Tanács az épitési munkálatokat kiadta a következő vállalkozóknak: Reményik Károly föld és kőmives munka, Nagy János kőfaragó munka, Waagner F. J. vasmunka Budapest, Deretei István ácsmunka Kolozsvár, Zellerin M. bádogos munka Budapest, Tessitori szobrász munka, Rindt és Dóczy asztalosmunka, Seemann József lakatos munka. Viski Imre mázoló munka, Frankkis János fiai üveges munka, Petti Giovani czementező munka, és Tomán József szobafestő munka.

— **Az első Berde-czipó**. Szeptember 22-én, tehát éppen a Berde Mózsa halála évfordulóján rendkivüli sensatiót keltett Roros Sándor igazgató az unitárius főiskolai tanári karban. Bemutatta az első Berde-czipót. Izletes és tápláló. Egy darab 2 krajczárba jő s egy tanuló naponta 3 darabot kap belőle s igy háromszori kenyér bőven lesz biztositva. 3 darab 2 krajczáros czipó sulya egy fél kiló, s a vállalkozó mindig méret szerint köteles beszállitni a főgymnasium épületébe, hol az igazgató felügyelete alatt osztatik ki. 75 tanuló kap minden nap. Rendkivüli érdekes jelenségnek tartjuk, hogy az első czipó éppen a Berde Mózsa halála évfordulóján került be az iskolába és hogy az kiszáritva őrizetbe fog tétetni örök időkre. Áldassék emléke a nagy léleknek.

— **A budapesti unitárius** lelkészi állás, mely a Gál Miklós lelkész lemondásával megüresedett, október 1-én fog betöltetni. Józan Miklós toroczkói ifju lelkészt nevezte ki az unitárius püspök. Az uj lelkész október 1-ső napjan fog beköszönteni. Ferencz József püspök ur maga végezi a beiktatást, miről jövő számunkban lesz szó.

— **A Berde Mózsa-alapból** az első segély adatott a l a k u l ó e g y h á z a k n a k: Hódmező-Vásárhely 100 frt, M.-Berény 100 frt, Dévaványa 50 frt, Polgárdi 100 frt, Székely-Udvarhely 50 frt, Brassó 50 frt, Baróth 50 frt = 500 frt. T a n i t ó k n a k: Péterfi Gyula H.-M.-Vásáshely 50 frt, Varga Dénes H.-M.-Vásárhely, Pálfi Ferencz Polgárdi 100 frt Andrási Gyula Kis-Adorján 50 forint, Pálfi Sándor Ny.-Szt.-Márton, Katona Mihály Sárd 50 frt, Simó János Mező-Berény 50 frt, Pap Sándor Szt.-Háromság 50 frt = 500 frt

— **Socinus emléke** érdekében egy levél érkezett a főtiszt. püspök urhoz Tarnopolból (Galiczia), melyet érdemesnek tartunk közlésre: Méltóságos Püspök Úr! Bocsásson meg méltóságod, ha Socinus Faustus halálának közeledő 300-ik évfordulójára emlékeztetni hátorkodom. 1904. márczius 3-án 300 éve lesz, hogy Socinus Luslawiceben Zackliczyn mellett Tarnow közelében meghalt és Luslawiceben eltemettetett, a hol sirját a mai napig egy egyszerü kő jelzi. Méltóságod bölcs belátására bizom, vajjon nem volna-e czélszerü, Socinus porait, esetleg a gazdag amerikai unitáriusok segélyével, ünnepélyesen Kolozsvárra hozni és a mi még fontosabb volna, a Rakowi Kátét, valamint a Bibliotheca Fratrum Polonorum I. és II. kötetét latin, német és angol nyelven kiadni, mert ezek a müvek ma könyvkereskedésben nem kaphatók. Ez a kiadás Chadwick J. W. müvének (vallás dogma nélkül) egyidejü kiadásával, a mely Berlinben 1892-ben már megjelent, nem kevéssé járulna Socinus és az unitárius név dicsőitéséhez. Maradok stb. Stanislaus v. Galecki.

— **Az unitárius főgymnázium** szeptember hó 6-án tartotta az 1899/900 iskolai évet megnyitó ünnepélyét a templomban. Az ünnepélyén részt vett főt. Ferencz József püspök ur, mint iskolai főfelügyelő; mélt. Fekete Gábor kir.

táblai elnök, mint isk. felügyelő gondnok; a theologia és főgymnázium tanári kara, a theologia és főgymnázium ifjusága, továbbá a megnyitás iránt érdeklődő közönség. Az ünneplők éneke után Gállffy Zsigmond isk. főnök mondott szép és magasztos imát; Fekete Gábor kir. táblai elnök, isk. főgondnok meleg hangon üdvözölte a tanári kart és ifjuságot, végül Boros Sándor igazgató fejezte ki azon örömét, hogy az ifjuságot ismét együtt láthatja, inti előljáróik tisztelésére, szorgalmas munkára, midőn Berde Mózsa kegyes alapitványának életbe lépését jelenti az ifjuság lelkében fölgyujtja a hála szent tüzét. Az ünnepélyt ének zárta be, mely után a főgymnáziumban kezdetét vette a tanitás.

— **A hittani intézet** az 1899—900. tanévet szeptember hó 14-én nyitotta meg az E. K Tanács termében szép ünnepséggel. Főt. Ferencz József püspök ur, mint az intézet főfelügyelője kifejezést ad örömének, hogy a hallgatók száma oly szépen megszaporodott. A papi pálya iránti lelkesedést nem csupán a jövedelem növekedésének tulajdonitja, hanem inkább az aziránti vonzalomnak. Ezután tiszt. Boros György theol. dékán ur olvasta fel ez alkalomra irt szép értekezését: „a theologiai oktatás föltételei.“ A magasztos tárgy, a vonzó és lelkesitő előadás, gyönyörbe ringatták lelkünket, s még inkább megerösitette azon elhatározást, hogy egyházunknak hü apostolai leszünk s a szent lobogót, melyet őseink oly sok vész és vihar között is megőriztek, mi sem fogjuk gyáván eldobni, munkálunk, küzdünk, s ha kell meghalunk érette. G. Zs.

— **A hittani intézetben** az évi I. tanfolyamon 8, a II. éven 1, a III. éven 2, a IV. éven 3 hallgató vétetett föl. A következő 3 év alatt még mind érezhető lesz a lelkész hiány, de azután megszűnik.

— **Az Unitárius főgymnáziumban** Hidegh Mihály tanár alkalmaztatott h. tanárnak a folyó tanévre, Pálfi Márton h. tanár és Gálfalvi Samu tanárjelölt a tornatanitással, Gálffy Zsigmond szigorló papnövendék az I—II. oszt vallástanitásával és iskolafőnökséggel, Barabás István az iskolai ellenőrséggel Nagy József tanitó jel. a 3—4. el. oszt. bizattak meg.

— **Jakab Gyula,** Udvarhelyvármegye alispánja, udvarhelyi egyházkö. ünk gondnoka, a „Székely Udvarhely“ értesitése szerint a szeptember 21-én tartott megyei közgyülésen búcsut vett hivatalától és annak személyzetétől. A főjegyző tolmácsolta a tisztviselők érzelmeit „a megtestesült erélyesség, de azért lelkismeretes alispán“ iránt. Az alispán szivből jött szavakkal válaszolt. A főispán Hollaky Arthur dr. is megható szavakban szólott. Jakab Gyula 1837-ben született, tehát még mindig munkabiró ember, a kinek jeles tehetsége bizonynyal érvényesülni fog az egyházkörben, melynek édes atyja is oly kitünő vezére volt.

— **Dr. Ferencz József,** püspökünk kitünő fia, kit a királyi kegy egy gyémánt gyürüvel tüntetett ki, Budapesten közelebbről igen szép sikerrel letette az ügyvédi vizsgát. Melegen gratulálunk az ifju ügyvédnek, a ki nemesak a családjának, hanem egyházunknak is egyik reménysége és büszkesége. Isten vezérelje több meg több diadalra.

— **10 éves találkozó.** Az 1888—889. évben érettségi vizsgát tett osztálytársak közül a folyó évi szeptember hó 2-án Szász András vadadi, Benczédi Domokos csegezi, Biró Lajos várfalvi lelkészek, továbbá Máthé János predeáli m. á. v. tisztviselő és Imreh József balázsfalvi járási szolgabiró 10 éves találkozóra megjelenvén, annak emlékére 200 forintos alapitványt tettek, melyből Szász, Benczédi, Máthé és Biró 25—25 frtot, Imreh József 50 frtot ajánlott fel. Az időközben megérkező Dr. Gspán Károly apahidai körorvos fogadalommal ugyancsak 50 forintot ajánlott föl s igy ezzel együtt tesz az alapitvány 200 frtot, melynek kamatjából $^3/_5$ rész az alapitóknak a kolozsvári Gymnasiumban tanulandó egyenes leszármazói segélyezése, ilyenek nem létében az önképző körben legjobb irodalmi munkásságot kifejtő tanuló jutalmazására fordittatik; $^2/_5$ rész pedig mindig tőkésittetik. Az alapitványra vonatkozó jegyzőkönyvi pontozatok és határozatok az egyh. képv. Tanácshoz már föl is terjesztettek. — A

meg nem jelent tanulótársak szintén fölhivatnak az alapitványhoz hozzájárulásra, mire a találkozáson elnökölt Imreh József osztálytárs kéretett föl.

— **Statistika**. A m. kir. központi statistikai hivatal május havi közleménye szerint Magyarországon született 52.670, elhalt hét éven alul 17745; 7 éven felül 19195, összesen 36.940. Szaporodás 15.730. Házasság köttelett 13.538 Ebből vegyes 1.525. Unitárius vallásu fél 68 kötött házasságot 41 unitárius, 5 róm. kath., 4 gör. kath., 1 gör. kel., 16 ev. ref. vallásuval, tehát a vegyes házasság 39.71%. Az unitárius és más vallásu között létrejött 27 házasságból 5 róm. kath., 4. gör. kath., 1 gör. kel, 1 ág. hitv. ev., 16 ev. ref. vallásuval köttetett. Ebből 3 esetben — sajnosan irjuk ide — egyezség jött létre, hogy a gyermekek mind róm. kath. valláson neveltessenek. Junius hóüapban 50 olyan házasság köttetett, melyben 31 esetben mindkét fél unitárius volt, ellenben a vőlegény r. kath. 4, ág. ev. 1, ev. ref. 14 esetben. Egyezség a róm. kath. részre létesült egy esetben.

— **Vigyázzanak az őrszemek**! Alig lehetett nagyobb szükség erre a jelszóra, mint most, a mikor a lélekvásár, a csábitás rendkivüli mértékben foly. Hihetetlen dolgok megtörténnek. Némelyek a hitet és a lelkilsmeretet is könynyen eldobják, ha nincsen ott a lelkipásztor, meg a hitvédő, hogy erősitse. Közelebbről egy érdekes esetről szereztünk tudomást. Egy unitárius férfi jegyben járt egy róm. kath. hajadonnal és mindaddig békésen, boldogan ment a dolog, amig a katholikus pap közbelépett. Ez ijedtét vette az anyának, az anya a leánynak s ez utóbbi jegyeséhez fordult, hogy síessen mentségükre és álljon át. A férfi kénytelen volt választani a hit és a jegyes között. A hitet választotta, mert lelkiismeretét nem tagadhatta meg.

— **Köszönet**. Kassay F. Sámuei nyug. kir. járáskiró az oklándi unitárius egyházközségnek 10 (tiz) o. e. forintot ajándékozott — a jelenleg épités alatt levő mesteriház költségeire. Magam és egyházközségem nevében — a nyilvánosság előtt is köszönetet mondok szives adományáért. Oklándon, 1899 julius 22-én. Pál Ferencz, oklándi unitárius pap.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Tisztelt tagtársak. A Dávid-Ferencz-Egylel senkinek sem akar teher lenni, hanem segitő és támogató. Ezért nyujtja azt a kiváló kedvezményt, hogy tagjai tiz hónapon keresztül bármikor befizethessék a csekély 1 frt tagdijat. Most már csakugyan itt van az utolsó határidő. A ki a folyó évben még nem fizetett, egy forinttal minden bizonynyal adós. Ha a mult évek számlája felől nem bizonyos, ezt az egy forintot egy utalványon küldje be és a nyilvános nyugtázásból megfogja látni, hogy a beküldött forint melyik évre szól. A hátralékot a következő hónapban lehet tisztázni. Tisztelt tagtársak! ne mulaszszák eleget tenni ennek a fölhivásnak.

A kolozsvári tagtársak nagy hálára kötelezik a pénztárnokot, ha szíveskednek postautalványon beküldeni tartozásaikat. Kérjük ezt vegyék szives figyelembe jövőre is.

Az Unitárius Közlöny zsinati számát lapunk olvasói figyelmébe hozzuk már csak azért is, mivel a csékély ár (20 kr.) jótékony czélra a D. F. E., a Brassai- és Orbán-emlékek javára van szánva.

Tiboldi István a székely népköltő arczképét koszoruba foglalja az Unitárius Közlöny zsinati száma. A koszoruban van a Gálfi Sándor költő, Sándor János igazgató, Raffai Domokos esperes, Gálfi Kálmán gondnok, dr. Jankovich Pál gondnok. Barabás Lajos lelkész arczképe.

Daniel Gábor egyházi főgondnok urnak, a D. F. Egylet tiszteletbeli elnökének kitünően sikerült arczképe, mint az Unitárius Közlöny zsinati számának önálló melléklete megjelent és szerkesztőségünknél a zsinati számmal együtt megrendelhető 20 krért. Ez a kép egymagában is megéri a füzet árát. A füzetnek két önálló képmelléklete és 3 szöveg képe is van.

Brassai philosophiája Dr. Gál Kelemen főiskolai tanár egy csinos füzetet adott ki a néhai Brassai philosophiájáról, melyben a derék iró nagy szorgalmáról ujabb bizonyitékot, Brassai philosophiai irányu széles körü müködéséről pedig igen hü képet kapunk, melyet kiváló élvezettel és haszonnal olvastunk végig. Az irónak gratulálunk s az olvasóknak melegen ajánljuk.

Az egylet pénztárába f. é aug. 25-tól szept. 26-ig rendes tagsági dijat fizettek: Dr. Veress Vilmos, Szigethy Miklós, Pataki Istvánné, Pákey Lajos, Molnár Sándor, Dr. Gál Kelemen, Czakó József, Benkő Mihály, Ambrus Gergely, Abrudbányai Béláné, Nagy Gyula, Lakatos Ferencz Kolozsvár 99-re, Weress László 99—903-ra, Mikó Dezső Abrudbánya 99-re, Barla Domokos Torda 95—99-re, Székely Ferencz Debreczen 98 99-re, Székely K. József Verespatak 99-re.

Előfizetői dijat fizettek: Weress József Déva 99-re, dr. Hankó Domokos. Szt.-Gotthárd 99—900-ra, Desbordes Auguste Sajó-Udvarhely 97 és 98-ra, Pálfi Károly Sz.-Udvarhely 99-re.

A kereszturköri fiók-egylet pénztárába fizettek: Máté Juliska Enlaka 99-re, Incze Dániel M.-Zsákod 98—99-re, Gábor Albert Martonos 99-re, József János F.-Váralja 98—99-re, Máté Lajos 98 ra, Csehetfalvi fiók 99-re, József Mihály Rava 98—99-re, Ozsvát Áron, Ozsvát Ferencz, Pap László Kobátfalva, ifj. Pap Zsigmond, Benczédi Sándor, Benczédi Ferencz Benczéd, Kozma Miklós Fiátfalva, Györfi Ferencz Szt.-Mihály, Végh Mihály, Unitárius Egyházközség Rava, Vitális Elek Parajd 99-re, Barabás József Sz.-Keresztur 98—99-re.

A felsőfehérköri f. e. pénztárába fizettek: Gelei Vilmos, Dániel Elek 99-re. Sipos István 98-ra, Kelemen György, Ozsváth Gábor, Ütő Béla, Szabó Mózes, Péterfi Gyula, Ferenczi Lajos, Felső-Rákosi unitár. egyház 99-re, Dr. Tibáld Miklós 10 frt alapitói dijat

Az aranyos-tordaköri fiók-egylet pénztárába fizettek: Nagy József Harasztos és Gál Lajos Kövend 99-re.

Kolozsvár, 1899. szept. hó 26-án

Gálfi Lőrincz
pénztárnok.

Reclamálás. A t. egyleti tagok és előfizetők sziveskedjenek a czimszalag számát mindig rájegyezni a postautalvány szelvényére, melyen fizetnek és a levelező lapra, melyen az elmaradt számot reclamálják.

A szerkesztő mindig szivesen veszi, ha az Unitárius Közlöny olvasói megirják a lap egyes közleményeire vonatkozó észrevételeiket. Valóban az lenne a kivánatos dolog, hogy a szerkesztő és az irók is eszmecserét fölytathassanak az olvasókkal. — **Berde Mózsa** nagy alapitónkról érdekes közleményt vettünk Gál Lajos urtól M.-Igenből. A jövő számban közöljük.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Az unitárizmus hatása Magyarországon. Ürmösi Kálmán. 281. l. — Emlékezzünk! 288. l. — Az Ur munkássai. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 289. l. — A kik nem imádkoznak. Br. P. Horváth Kálmán. 292. l. — Az Isten az én zászlóm. Rédiger Géza. 297 l. — Ima. 300 l. — Berde, mint költő. Pap Domokos. 301. l. — A kereszturi zsinatról. Simó János. 302. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 308. l. — Egyleti élet és munkásság. 311. l.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. November. 11. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára**: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi 12 számában tizenkét czikket fogunk közölni. Reméljük, hogy ezek a czikkek magukra vonják a figyelmet és élénk eszmecserére fognak anyagul szólgálni. Már megjelent:

I., Az Unitárius vallás törvényesítése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.

IV., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.

V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.

VI., Az unitárius egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferencztől.

VII., Az unitárismus theologiai irányzata. Boros Györgytől.

VIII. Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre. Dr. Bedő Alberttől.

IX., Az unitárismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. Kőváry Lászlótól.

X., Az unitárismus hatása Magyarországon. Ürmösi Kálmántól.

—

Az unitárizmus hazánkban és a külföldön.

Ha az unitárizmust abban az egyetlen helyes értelemben vesszük, mely a kereszténységnek az egy személyü Istent hirdeti, e tárgy oly nagy, hogy az Unitárius Közlöny szük volna számára. Magában foglalná ez mindazon változásokat, melyeken a theologiai gondolkozás, különösen e század második felében, keresztül ment és mindazon törekvések történetét, melyekben e megváltozott gondolkozás a különböző országokban kifejezést nyert, melyek következtében ma már a nem unitárius gondolkozók is sokkal inkább becsülik és értik az unitárizmus irányát s a nem unitárius hivők akaratlanul is közelebb jutottak hozzánk a hit tárgyainak felfogásában.* Úgy látszik, hogy az unitárizmus, mint theologiai elv, sokkal nagyobb mértékben befoly a keresztény országok theologiájára, mint felekezet, melytől nem egy esetben még a keresztény jelzőt is megtagadta az elfogultság, szükkeblüség és tudatlanság s melynek kicsiny és szegény volta miatt igen hiányos eszközök vannak rendelkezésére.

Én az unitárizmust mint vallásfelekezetet akarom ismertetni jelen állásában. S minthogy a különböző országokban, sőt világrészekben is csak egyes egyházak állanak fenn, bizonyságául annak, hogy a gondolkozás bizonyos fokán az unitárizmus oly lelki szükség, mely magának helyet követel, csak az angol és amerikai unitárius egyházakat hozom viszonyba a saját magunkéval, melyeknek nagy száma, fejlett volta és tekintélye legtanulságosabb s melyek a miénkkel együtt teljesen képviselik az unitárizmust.

Az *unitárius elnevezést* nem az egyszemélyü Istenben hivők választották, hanem ellenségeik gúnynév gyanánt adták nekik, mint hajdan Jézus követőinek a keresztény elnevezést. A reformatio idejében e név nem fordult elő s állitólag az egész 16. században nem használták. Nevük anti-trinitáriánus, ariánus, sociniánus, rakoviánus és baptista volt. És e nevek csak együtt, sőt még együtt sem fejezték ki azt, a mi az unitárizmus a

* Erre vonatkozólag l. Kanyaró F. czikkét Unit. Közl. 164 és 228 l. Grátz Mór „Külföldi hangok az unitáriusokról" Unit. Közl. 1895. 461 l. Ker. Magv. Párisi levelek. Unitarian Review 1889. 518 l.

vallásos eszmék forrongásának idejében volt, t. i. egy szabadon gondolkozó, tiszta eszmékre törekvő vallásos irányt, melynek csak egyik, bár legfontosabb, elve volt az Isten egyszemélyüsége. Azonban, mint legalkalmasabb, az unitárius név megmaradt hazánkban s mikor Angliában vagy Amerikában valamely egyházban az egyszemélyü Isten hite belső fejlődés utján elterjedt, reájuk is a nálunk már használt elnevezést ruházták inkább a más felekezetüek, mint maguk. Éppen ezért angol és amerikai hitrokonaink egy része nem is nagyon ragaszkodik az unitárius névhez, sőt vannak tekintélyes egyének, kik az unitárius elnevezést szeretnék megváltoztatni. Ezért van, hogy őket néha függetlneknek (independent), máskor szabad-keresztényeknek (free-christians), szabadelvüeknek (liberals) is nevezik. Sőt egyik tanár az oxfordi Manchester College-ban a Jézuskövetők (jezuiták) elnevezést tartotta a legalkalmasabbnak az unitáriusok számára, mivel ez leghivebben fejezné ki a különbséget, mely a többi Krisztus-hivő felekezet és a Jézusban hivő unitáriusok között van. Sajnos, hogy ezt a jó nevet a római egyházban már felhasználták és pedig nagyon roszul.

Azonban az unitárius névtől való vonakodásnak hittani alapja is van. Angol és ámerikai hitfeleiuk vallásukat nem egy felekezeti vallásnak tartják, hanem a Jézus vallásának, mely a többi egyházban félremagyaráztatott s melyet ők helyre akarnak állitani. Ők nem akarnak egy külön felekezet lenni és az egyszemélyü Isten tanának egyetemes elfogadása esetén megszünni, hanem egy szabad egyház, úgy a hit tanaiban, mint az egyházkormányzatban.

A *hit tanaiban* egy igen lényeges különbség van a magyar meg az angol és ámerikai unitáriusok között. Mig ugyanis mi a legtöbb keresztény egyházzal együtt hiszünk egy látható egyházban, angol és ámerikai hitrokonaink egy ilyennek létezését el nem ismerik és abban nem hisznek. „Egy nagyszerü és mindent magában foglaló egyház van“, mondja Dr. Channing. „Minden keresztények és magam is egy testületet, egy egyházat alkotunk éppen oly mértékben, a mint egy közös szeretet és kegyesség van sziveinkben. Senki sem zárhat ki valakit ebből, csak önmaga, ha kebeléből kihal a jóság.“ Ebből következik,

hogy náluk semmi közös és általánosan kötelező egyházi tan, semmi dogma nincs. Egyházközségeikbe és mindennemü egyleteikbe bárki és bármikor beléphet, ki magát Jézus követőjének vallja. Ők éppen e tanbeli szabadságot tartják egyházaik elengedhetlen föltételének, mit az unitárius név egyáltalán nem fejez ki, sőt dogmai jelentésénél fogva azzal éppen ellenkezik, mert a trinitáriusokat kizárja magából.

Legnagyobb különbség a magyar, angol és ámerikai unitáriusok között az *egyház kormányzásában van.* Mig mi a legtöbb protetáns egyházzal egyetemben, elvetve a püspöki rendszert, egyházunkat az u n. zsinati rendszerrel kormányozzuk, angol és ámerikai hitrokonainknál a congregationalis rendszer uralkodik, mely minden egyházközségnek független és szabad jogot ad saját ügyeinek rendezésében Nem tagadhatjuk, hogy e rendszernek is megvannak a maga előnyei, mindazáltal hátrányai oly nagyok, hogy a mi egyházközségeinknél az ilyen rendszer csaknem egyenlő volna a megsemmisüléssel Angol és ámerikai testvéreink is érzik e rendszer rosz voltát és tettek is kisérletet annak megváltoztatására, azonban ez még nem sikerült, mivel éppen a legerősebb egyházközségek erejük érzetében függetlenségüket nem hajlandók föladni. Fejlett társadalmi viszonyaik és anyagi jólétük azonban mégis hozott létre egyes intézményeket, melyek a külön álló egyházak között az érintkezést elősegitik és az elszigeteltségtől azokat megóvják. Ilyen intézmények pl a „Brit és külföldi unitárius társaság“ és az „Amerikai unitárius társaság“. Mindkettő teljesen önkéntes és czéljaikban csak azok az egyházak és egyének nem ségitik, a melyeknek és kiknek a fennebb emlitett okokból az unitárius elnevezés nem tetszik. A brit és külföldi unitárius társaságnak három czélja van: 1. Az unitárius kereszténység elveinek terjesztése egyházközségek és predikátorok segélyezése és más tanácsosnak látszó eszközök által. 2. Bibliai, theologiai és irodalmi tudás terjesztése könyvek és füzetek által. 3. Az unitáriusok polgári jogainak megvédése és gyarapitása. Az ámerikai unitárius társaságnak legfőbb czélja: *a tiszta kereszténység* ismeretének terjesztése és érdekeinek előmozditása. Hogy azonban mit kell érteni a „tiszta kereszténység“ alatt, azt nem hatá-

rozza meg, sem további föltételeket nem állit meg tagjai számára. A két unitárius társaságon kivül közös czéljaik előmozditására fennálló sokféle intézményeik közül különösen a Konferenczián, Vasárnapi iskola Társaságok, Templom-épitő alap, Asszonyok egyesülete és az angol Postai missio társaság nevezetesebbek és mind önkéntes társulatok.

E két lényeges különbségen kivül egyéb különbség alig van közöttünk és külföldi testvéreink között, eltekintve azoktól, melyek a politikai, társadalmi és müveltségi viszonyok különbségén alapulnak Hitelveik, csaknem általánosan mondhatjuk, ugyanazok, melyek a mieink, csakhogy azok élénkebben és tisztábbán átmentek a köztudatba, mint nálunk. Ennek oka részint abban keresendő, hogy ők nem kerülik, mint mi, a hittani kérdések megvitatását, hanem éppen keresik; részint pedig abban, hogy egyházaik tagjai csaknem mind felvilágosult és értelmes emberek, kik a sajtóval és társadalmi müveltséggel lépést tartanak. És itt talán helyén is lesz vallásos felfogásukat röviden ismertetni, hogy a saját magunkéval összehasonlithassuk.

Az unitárizmus náluk inkább csak egy irányzat, mint a vélemények egy határozott csoportja. És ez irányzat az, hogy Istent az anyagi és lelki világ természetes rendjében lássák, megkülönböztetve az orthodox iránytól, mely Istent csak egyes különálló és kivételes jelenségekben, személyekben és tapasztalatokban igyekszik megtalálni. E szerint az unitárizmus törvényen, az orthodoxia csudákon alapszik; az unitárizmus a szabályszerüségben az orthodoxia a kivételekben hisz. Az unitárizmus látja és csodálja mindannak az erejét és szépségét, mit az orthodoxia kivételeknek nevez, de azokat mégis törvény alatt állóknak, a világ természeti és isteni rendjének részeiül és az igaznak bizonyitékául tekinti. Ez irányzatból következik az unitárizmusnak legfontosabb és legjellemzőbb hittani elve t i *bizalom az emberi természet méltóságában.* Hiszik, hogy az emberi természet sem nem reménytelenül elvakult sem nem teljesen megromlott, hanem hogy sok gyarlósága és önzése mellett is látja és szereti az igazat és jót Biznak az emberi tehetségekben, hogy azok fölfedezik az igazat: ez a józan ész *a vallásban;* és becsülik az

emberi élet közönséges erényeit és kedvességeit: ez a *jellem a hit fölött.*

A józan ész a vallásban azt jelenti, hogy a helyes életre szükséges igazságot tehetségeink, melyek minden emberrel közösek, jóllehet erőben különböző fokuak, felfogják és megértik. Isten ihletése ad minden értelmet, habár nem minden embernek ugyanazon mértékkel. Az orthodoxia ezt az ihletést csak bizonyos egyéneknek tulajdonítja, kiknek tehetségei nemcsak fokozatilag különböznek az általános emberi természettől, hanem nemükre nézve is. E szerint a zsoltárirók, próféták, apostolok, evangelisták és más szent személyek csudákat tehetnek, mit egy ember sem tehet a természeti világban Isten segitsége nélkül. Igy a kijelentés Istennek egy ritka és rendkivüli müködése mely ugy a külső, mint a belső természetben változást okoz. A protestáns orthodoxia a kijelentést a bibliai időkhez és személyekhez köti; a római katholikus folytonosnak hiszi, de csak az isteni Egyház által: az unitárizmus egyesiti a kettőt, de Istent sem a bibliába, sem az egyházba nem zárja be, hanem úgy fogja föl, hogy kijelenti magát müvészetben, tudományban, bölcsészetben, költészetben, történetben és a jelenkornak is minden elme müveiben. Istennek nem kell megszegnie a természet törvényeit, hogy magát megismertesse, hanem épen azok a törvények ismertetik őt.

„Jellem a hit fölött" jelenti azon erényeknek, melyek a közéletet megédesitik és megerősitik, többrebecsülését mint a mennyire a többi vallások becsülik. Az orthodox egyházak szerint ez emberi erények haszontalanok, sőt Istennek nem tetsző dolgok, hacsak azok nem bizonyos hitnek és bizonyos tapasztalatoknak az eredményei; az unitárizmus szerint igazságosság és szeretet, tisztaság és türelem magukban véve már becsesek és nemcsak bizonyos tapasztalatokat pl. a megtérés, ujjászületés, stb válsága, tekint a szent lélek munkájának, hanem látja azt a mindennapi örömben és bánatban, békében és küzdelemben, mely az emberiséget mindig többre, mindig fennebb emeli. Tehát nemcsak bizonyos helyek idők és czeremoniák szentek önmagukban és csatornái az Isteni kegyelemnek, hanem szent minden hely, hol szent indulat gerjed, szent minden idő, melyben,

a lélek uj hitre gyúl és isteni minden szolgálat, mely Istent szolgálja.

A *biblia* Isten szava, de nem az Ő teljes kijelentése, sőt mivel a benne levő igazságok emberi úton jöttek létre többé-kevésbbé tévedésekkel vannak vegyülve Az igazság megkülönböztetője az ész és lelkiismeret a szent lélek állandó közremüködésével.

Föntartás nélkül „elfogadunk minden tant", melyről világosan látjuk, hogy a biblia tanitja" (Unitarian Christianity) mondja Dr. Chaming egy helyen. „Nem kell nagyon buzgó szemmel néznünk az evangelium egyetlen olyan magyarázatát sem, melyről azonnal látjuk, hogy a világ igazságos kormányzásával össze nem illik, mely azt követeli az embertől, mi természetével nem áll arányban, mely megrémit minden tiszta meggyőződést, melyet tapasztalatunk utján szereztünk."

Jézusra vonatkozólag ugy nálunk, mint az angolok- és amerikaiaknál az unitáriusoknak egymástól nagyon eltérő nézeteik vannak. Vannak ugyanis némelyek, kik még most is áriánus nézetet vallanak hogy t. i Jézus embernél magasabb lény volt, de Istennél alsóbb. Mások ugy hiszik, hogy ember volt emberfölötti hatalommal és minden más emberétől különböző élethivatással és olyan tekintélylyel, mely előtt az észnek és leskiismeretnek megkell hajolnia. Mindazáltal legerősebb az a gondolkozási irány, mely őt minden tekintetben embernek hiszi, ki azonban lelki belátására és erkölcsi erejére nézve annyira felül multa embertársait, hogy a történelemben mindenek fölött példátlanul áll. Ez azonban nem teszi kisebbé Jézust, mivel az emberi természetet mi istenibbnek hisszük az orthodox kereszténveknél s épen ugy gondoljuk, hogy Jézus mutatja azt a nagy erkölcsi magasságot, melyre az ember eljuthat Jézus tehát nem „csak ember", hanem ő benne Isten lakozott, mint lakozik minden emberben. Jézus csak fokozatilag áll feljül az emberek között és ezért az unitáriusok elvetnek miden dogmát, mely az ő istenségére vonatkozik.

Az Istennel való *kibékülést* természetes folyamatnak tekintik. Az ember gyarlósága folytán Istentől eltávozik és minden jó befolyás — ezek között Jézus élete és jelleme is — közremüködik, hogy visszavezesse az isteni hasonlósághoz és az Is-

teni akarattal való összhanghoz Jézus tisztje tehát nem alkuszerü megegyezés Istennel, mely szerint az ártatlan bűnhödik a bünösért. Az orthodox egyházak felfogása a megigazulásról ugy tünik fel az unitáriusok előtt, hogy az az igazság elveit alapjukban fölforgatja, a lelkiismeretet megzavarja és Isten méltóságát kisebbiti Az üdv nem a külső bajoktól, hanem a lelki gyöngeségektől való szabadulásban áll. A *szent élet* nem a gyakorlati élet körén kivül van, hanem az igazságos, szerető és alázatos magaviseletben. A *megtérést* különös befolyások és tapasztalatok siettethetik, de az rendje szerint csak fokozatos.

Az *istentisztelet* az unitáriusoknál rendesen egyszerü. Azonban, mig hazánkban csaknem egészen egyenlő a kálvini egyházéval, angol és ámerikai hitrokonainkra igen nagy befolyással volt az anglikán egyháznak és abból több dolgot kölcsönöztek. Sok egyházban pl. van valamely liturgia,* a zsoltároknak váltogatott hangú éneklése szintén gyakori. A biblia olvasás is alkotó része az istentiszteletnek. Rendesen egy ó és egy új testamentomi helyet szoktak fölolvasni, melyek többnyire az alapigét szokták illusztrálni. Az ima közben tán több templomban térdepelnek. Az egyházi beszédet többnyire mindig olvasni szokták, mig nálunk általános az irás nélkül való előadás Ez eltérés tán a nemzeti vérmérsékletben találja magyarázatát. A jó megmarad jónak, a rosz rosznak mindkét rendszer mellett.

A *sacramentumokat,* az unitáriusok nem ismerik el az isteni kegy szereinek A keresztelést és urvacsorát azonban, mint vallásos szertartásokat, tiszteletben tartják és gyakorolják. Az urvacsora osztására congregationalis szervezetüknél fogva eljárásuk nem egyöntetü, sem a kiosztás módjára, sem idejére, sem számára nézve. Általánosabb szokás szerint a lelkészek a symbolumokat a hivekhez viszik a padokba és nem azok mennek az asztal köré. Minden hivőnél valamely vallásos mondatot is mond a lelkész A keresztelés szertartása náluk egészen önkéntes, némelyek szükségesnek tartják arra, hogy valaki keresztény lehessen, mások meg semmi különösebb fontosságot nem tulajdonitnak neki és mellőzik

* Erről tájékozást nyujt dr. Mártinéau könyve, ford. Derzsi Károly.

Végül különösen egy kis statisztikát tartok igen szükségesnek, hogy az unitárius vallásról alkotott képünk teljesebb legyen.

Nálunk az unitáriusok száma csaknem egész pontosan meghatározható, mivel az állami népszámlálás a vallásra is kiterjed, sőt rendezett egyházainkban elég megbizható anyakönyveink is vannak. Ezek szerint az unitáriusok száma Magyarországon 70 ezer. Vagyonilag a hosszas üldözések miatt és különösen hiveinek szegény volta miatt a többi egyházak mögött állanak. Mindazáltal az ujabb időkben tett jelentékeny alapitványok sokat segitettek helyzetén s évi költségvetésök évenként jelentékenyen emelkedik. Van 41 népiskolájuk, egy algymnasiumuk, egy főgymnasiumuk és egy papnevelő intézetük. Az egyházak száma 110, a lelkészeké 104. Van egy két havi és egy havi folyóiratuk.

Angol és amerikai hitrokonainknál a hivők száma már nem határozható meg, mivel ott a vallás egyéni dolog, melyről az állam számot nem kér s egy ilyen számitás megtörnék az angolok szabadságszeretetén Hivatalos anyakönyveik az egyes egyházakban sincsenek. Az amerikai Egyesült-Államokban az 1891. évi adatok szerint az unitárius egyházközségek száma 424, a papoké 459 volt, mely szám azóta nagyobbodott. Az amerikai unitárius társaság bevétele 1891-ben 54.440 dollár volt. Névleg is unitárius theologia van egy Meadville-ben Ezenkivül a Harward-Egyetem theologiai fakultását felekezetnélkülivé tették, melyben a theologiát ugy tanitják, mint más tudományokat bármily hitü tanulónak. Folyóirataik száma 5. Nagy-Brittániában az egyházak száma 380 körül van. Van három theologiai intézetük, melyek közül az oxfordi Manchester-College névleg szintén felekezet nélküli. Folyóirataik száma 2 A brit és külföldi unitárius társaság számadása évenként mintegy 50 ezer forint bevételt mutat, melyet csak a maga czéljaira fordit, meg lévén nevelőintézeteiknek a maguk külön alapja.

Ezek a számok is mutatják, hogy angol és amerikai hitrokonaink bár ifjabbak időre nézve, mint mi, erőben és tekintélyben fölöttünk állanak. Irodalmuk messze felül áll a mienken, mit általános magasabb miveltségükön és gasdagságukon kivül különösen annak tulajdonithatunk, hogy nyelvüket összehason-

lithatlanul többen értik, mint a mienket Történetük tán nem is rövidebb, mint a mienk, mert az unitárizmus első vértanuját Duff Ádámot 1326-ban végezték ki Dublinban s az utolsó ember, kit eretnekség miatt megégettek Angliában, szintén unitárius volt, Wightman Edward (1612) Egyházaik nagyobb neveket tudnak felmutatni, mint a mienk pl. Priestley József dr., az oxigén feltalálója, Newton, Milton, Emerson, Channing, Martineau és még számos nagy név.

Gálfi Lőrincz.

A mi örök tüzünk.*

Boros György barátomnak.

Lobogj, lobogj, csak égj tovább, te oly drága,
Szent lelkesedésünk örök tüzü lángja.
Gyujtson a szó, tett. Forrjanak az eszmék,
Mintha tenger árját zivatarok vernék.
Gyönyöröm a felvert, viharzó természet,
Küzdelemben, harczban lüktet csak az élet.
Elmerengni tudok egy kis virágszálon . . .
Isten fenségét a *viharban* csodálom!

Oh nem a tespedés altató nyugalma
Szüli az eszméket s viszi diadalra.
A kerengő bolygók, csilagmiriádok,
Mindmegannyi vihar-harczszülte világok.
Szabadság, szerelem, tudomány, hitelvek,
Diadalt küzdelmek viharában nyertek.
Az erény, a jellem, a hazaszeretet:
Felvert szenvedelmek méhében született.

Ott ama legnagyobb, názáreti ember,
Szivében az éggel, tele szeretettel.
Vélnéd — megértvén *Őt* — az ember a mennyhez,
Istenhez magához, most már közelebb lesz.
Gúny, szidalom érte, azoktól sem értve,
Kiket szeretettel ölelt kebelére.
Még a *tizenkettő sem tiszta mind* — tudja —*
Megtagadja egyik, másik elárulta.

* Elszavalta szerző 1899. szeptember 26-án Székely-Keresztur a Dávid Ferencz egylet közgyülésén.

* Ti sam vagytok mindnyájan tiszták. János13 r. 11 v.

Harmincz pénz vérárból támadt a vészfelleg,
Hogy a Golgotára sodorjon egy szentet.
S a ki nem magáért, másokért szenvedett,
Jaj nélkül türte a szegverte sebeket.
Feláldozta magát, hogy beteljék rajta:
A *kősirnak* nem lesz felette hatalma.
Szeretet . . . gyülölet harczában vérzett el:
De *Hitet* hagyott ránk, s *Üdvöt* a kereszttel

És jöttek annyian, kik az ő keresztjét,
Eszméinek harczát, lelkesen felvették.
Ott lobog közöttünk, mint egy üstökös fény,
Dávid Ferenczünk is . . . messze tündökölvén . .

Rég elhangzott dalban *emlékeztem* róla,
Szenvedéseiről, életéről szólva.**
Oh Te ihless most is, ha reszkető ajkam,
Erőtlen a téged dicsőitő dalban.
Oh áraszd ránk azt a csodás fényt, hiterőt,
Melyben a te lelked megtísztult, égbe tört!

Nagy idők méhe szült. De hol, mikor? minden
Ködbe vész, mint sirod, ott, ama *kőszirten.*
A zord hitviszály már viharzott sötéten,
Midőn megjelentél egyszerre nagy fénybon,
Fennen lobogtatva eszméid, szellemed . . .
Kész harczos, kormányos a hullámok felett.

Merész voltál: mondják. *Tisztán láttál,* hisszük,
S ez az, miért neved áldJuk, dicsőitjük.
Féltek mint üstököst. Remegték villámod,
Mely nagy tudásodból reájuk czikázott.
S mert mint ama nemes názáreti szentet,
Felfogni téged sem birtak az álszentek,
El nem olthatván már lobogó szellemed:
Déva várát tették Golgotává neked!

De mint a Golgota vérázott keresztje
Örök dicsfényt hint a rajta szenvedettre:
Börtönéjedből is kigyult a lámpaoszlop,
Melytől a pusztában a vak éj eloszlott.

** „Dávid Ferencz emlékezete“ czimü pályadijnyertes ódám, mely 1897-ben halálának haramszázados évfordulója emlékére tartott zsinaton szavaltatott el, ugyancsak Székely-Kereszturon.

Eszméidben lelked, *hitelved* kért eget,
Halhatatlansággal ragyogta be neved.

A századok mulaak. Új eszmék születnek,
Szivek megnyilhatnak ujabb hitelveknek,
Az a *hit*, mit egykor sziveinkbe loptál,
Sziklajellemedként mindörökké ott áll!
Világit, lelkesit, lángol olthatatlan,
Bántva s verve: izzóbb *Tüz* a szélviharban.

Vihar szült minket is. Az nevelt a harczra,
Küzdelmeinkhez a lelki erőt adva.
Hadd riadjon a harcz! Csak lobogjon a láng,
Az *Ő* eszméinek tüzét hullatva ránk.
Villámban, dörgésbon fény s borun keresztül
Égi szózat zendül:
»A csipkebokorban egykor *Én* lobogtam . . .
Ismerjetek most is rám a *viharokbau*!

Murányi Sándor.

A kik nem imádkoznak.

(Folytatás.)

Megeredtek a nyelvek és a száj társalgása, mely utóbbinak az éhség és szomjuság adá meg a kellő tettet. A finom étkek, különféle borok, pezsgő, egyének szerint kisebb-nagyobb adagokban tünnek el a tányérokról és az ujra meg ujra megtöltött poharakból. Az elfogyasztott ital arányában emelkedett az általános társalgás, melyet eleinte inkább a kés és villa meg a közbeszóló bor társalgásának lehetett nevezni. A szemérmetesebb hölgyek ajakán elakadt a szó, látván a lécullusi vacsora főmatadorait, a fiatal dandyket, midőn minden egyes szóra, melyet szomszédnőjüknek mondani kegyeskedtek, annak igazságát és őszinteségét poharak koczintásával erősiték meg, nem mulasztván el egyszersmind a flaskók tartalmával őket is megkínálni. Természetes, hogy ha az ajánlatot nem is fogadták el teljességében, de a mit nem tagadtak meg, az is elég volt, hogy gyöngéd pir fussa át arczukat. Kevés idő multával az egész társaság, férfiak és nők egyaránt összebarátkeztak, bár különböző társaságból valók voltak és engedve a pénzből, egy hauglétrával hangosabban kezdett társalogni. A mi ifju társunk megtartá komolyságát. Gondolataik és érzéseik hatásában nem tudtak belevegyülni az általános jó kedv és gondtalanság e

forrongó zsivajába. A két discrét barát, hogy időt engedjenek a szerelmeseknek a maguk kibeszélésére, szomszédjaikat igyekeztek elfoglalni, hogy elvonják róluk a figyelmet, mi teljesen sikerült.

„Lám mily pompás kedvben van az egész társaság, csak mi ketten vagyunk itt feszélyezve egymástól, mindenkitől", szólt kipirulva Julia, midön az őt elfogó, szivét szorongató láz csak egyes szakadozott szavakban tudott magának utat törni. „Ezt én tovább ki nem állom. Mi egymást szeretjük, gondolatainkban egymásé vagyunk évek óta. Szivünknek ezen minket boldogitó érzését, melyet fennhangon, büszkén kivánnók kikiáltani az egész világnak, kell hogy elrejtsük, mint tolvaj az ellopoit tárgyat. A bizonytalanságban tétova járunk a nélkül, hogy tudnók: mi lesz a vég? Ez igy tovább nem mehet, dülőre kell hozni a dolgot. En magát szeretem, én a másé soha sem leszek. Inkább az életem vesszen el örömtelenül, magányban, minthogy magáról lemondjak. Erre nincs erőm, erre nem vagyok képes, de nem is akarom. Ezt szülőim tudják, mégis azt mondák, hogy soha sem egyeznek bole e házasságba, mely ambitiojuknak és számitásaiknak minden sorát egy tollvonással megsemisiti. Tegyen egy kisérletet, menjen el holnap szüleimhez, kérje meg kezem, mondja meg, hogy csak egymással, egymásért élhetünk. Nemde megteszi, nemde, maga is ugy érez, mint én? mondá magát megeröltetve, mig azután egy könye gördült alá.

„Mit gondol, lehetek én más, mint az én szivem szerelme? Egymásé az életben örökre, elválaszthatlanul. Igen elmegyek, meg teszem a mit mondott. Hadd jöjjön el a mi el nem kerülhető.

A vihar elvonult. Csendet, megnyugvást hagyott maga után. Egymás kezét tartva, egymásba mélyedtek, egy perczre boldogan és a jövőre megerősödve.

Az estélynek 12 óra után vége lett. A társaság felvillanyozva, magas jó kedvben hagyá azt el.

Vizvári bankár is meglehetett elégedve, mert másnap az egész város csak az ők nagyszerü estélyéről beszélt és a helybeli lapok is tele voltak annak dicséretével.

De az életben a kelletlen háttér előre veti árnyékát, kitolakodik a fénye a jelen mögül és kiszedegeti a maga keserüségeit. Igy történt mostan is.

Vidor Géza az estély utánni napon megjelent annak atyja házánál, mint azt Juliával megbeszélték, ugy 3 óra körül délután, gondolva, hogy akkor ő is, Vizváriné is otthon lesznek.

Várták, mert Julia előre jelezte jövetelét. Ő maga ugyan nem kivánt jelen lenni a kellemetlen találkozásnál, melynek valószinü szomoru eredményét ugy is elég korán tudhatá meg De mégis a szomszéd szobában izgatottan várta ennek következtét. Bejelentették. Belépett. Vizváriné a pamlagon ülve fogadta, mig férje az ablaknál ujságot olvasott, láttára a fiatal ember nek elébe jött és üléssel kinálta meg. Mivel szolgálhatunk? Leányunk mondá, hogy jönni fog, szóljon.

Vidor — a helyzet ennyire tisztázva lévén. -- kissé megkönyebülve kezdett beszélni Uram, asszonyom, azért jöttem, hogy megkérjem leányuk kezét, mert szeretjük egymást és mert csak általa lehetek boldog ember e világon, kezükből, feleletüktől várom az életet Nem gazdagságukat kivánom a leányukkal. Tartsák meg azt maguknak. Csak a leányukat, ő lesz az én megbecsülhetlen kincsem. Szóljanak! megadják-e azt, melytől mindkettőnk életének boldogsága függ, mint azt leányuktól is hallották".

„Tudtam jövetelének okát és megadom reá válaszomat a magam és nőm nevében, mert ebben nincsen közöttünk vélemény külömbség. Kérését megtagadjuk határozottan, visszavonhatatlanul, szólott Vizvári. Mit gondol, hogy adjam leányomat Önnek, kinek nincsen sem vagyona, sem illő, magas állása, vagy rangja, melyet cserébe adhatna ellenértükül, leányom kiváló szépségéért, gazdagságáért. Csak nem adom leányomat Önnek, hogy elvigye, eltemesse egy 3—4 szobás lakásba a pompás szingazdag, fényes virágot, mely diszévé válik bármely förangu család kastélyának és a melyet annyi álmatlan éj, munka és törődés után tudtam ilyenné felnevelni. Csak nem teszem azt, hogy a mit annyi évek során gyüjtöttem és melyen szemem, számitásaimmal, folyton csüngött, hogy, könnyedén, egy darabka papirba csomagolva, kidobjam az ablakon a magam és családom jövőjét Nem Uram, ezt nem teszem, nem tehetjük.

Ha megtudnók az idő forgását állitani, és visszatolni, honnan ezelőtt husz évvel kiindultunk, az ön és az én családom, azon kis város és falu tájékára, akkor, lehet, bizonnyal örömmel fogadtam volna az ön ajánlatát. De arra képtelenek vagyunk, megváltoztak a viszonyok. Én előre mentem, Ön megmaradott a régi nyomban. A tovairamodó kocsit irányából kitériteni? Utaink elváltak egymástól as soha sem találkoznak. Leányom boldogsága árán sem tudnék változtatni azon, mit kimondottam. „Kedves nőm, helyesled-e azt, mit Vidor urnak nyilvánitottam?" „Tökéletesen." Ugy tehát ez utolsó szavam.

Vidor ezek hallatára felállt: Leányok életét teszik tönkre

Kicsiny dolog az nemde? Tehát Önök lelkiismerete felel róla. Én elintézem a magam ügyét. Uram, Asszonyom! Isten Önökkel! szólt komoly hangon s magát meghajtva távozott.

Ezt jól adtuk, szólt kezeit megelégedetten dörzsölve Vizvári. Jer lássuk hol van Julia.

Julia elhagyta a szomszéd szobát. Keresték, ott nem találták. Midőn végre ráakadtak, igy szóllott könnyek között: „Apám, Anyám elvették életemet, széttörték boldogságomat, az Isten tudja miért. Aranykalitkát készitenek a madárnak, mely szabadba vágyik párjához Rendre elnyesegetik életének fonalát, mig üres lesz a kalitka. És akkor mi haszna a sok szenvedésnek és átélt gyötrelmeknek. Egy gyermek, ki nem ösmer szülőire, szülők, kik eltaszitották gyermeküket. Ha ezt akarták, az meg lesz.

A történtek után Sáárhátra Vidor Géza levelet irt Juliának, melyben tudatja, hogy lemond róla, miután szülői beleegyezését nem birta megnyerni, de soha nem fog megházasodni. A boldogságtól válik meg, melynek jelét egész életében hordozni fogja, de ezen lemondás édes emlék leend részére, miután tudja, hogy közös érzésből fakadott. Miután egyek nem lehettünk, éljünk a munkának és a jó cselekedeteknek. Azon végtelen szerelmet, melyet most érzek maga iránt, áttruházom az emberiség és hazám iránt táplált szeretetemre és keserüség nélkül megyek az uj életbe. Az emberiség egyetemének szeretete, a hazámnak tett szolgálatok és azok elösmerése pótolja azt, mit egymás szerelmében keresénk. Nagy az áldozat, melyet hozok. de méltó a czél is, melyért azt teszem. Tegyen ön is igy Julia! Az ön nagy lelke megért engemet. Találkozunk a közös munkánál, a közös szeretetben, minden iránt a mi jó és nemes — az élet utain.

Julia, kit a lefolyt események megtörtek, miután vette Vidor levelét, ideglázt kapott és hosszas betegség után üdült fel. De életkedvét örökre, örökre elveszté. Nem járt emberek közé, ki a társaságnak fénye, felviditója volt s nehány év multával egészen visszavonult a világtól. Komor lett számára az élet, de meglelé idővel, a mit keresett, a lelki nyugalmat. Hisz Isten megvigasztalja azokat, kik benne biznak és őt szeretik. Egyedüli öröme volt ha a nyomort, szerencsétlenséget, melyet az emberi élet böven nyujt, enyhiteni tudta. Ez lett életfeladata.

Vizvári és neje megmaradtak a régieknek, bár Isten ujja érinté homlokukat, leányuk szerencsétlen esetével. Czéljuk most is mindig a vagyon és előkelő állás szerzése volt. A vagyon napról-napra növekedett; utóbbit is részben elérték, mennyi-

ben Vizvári előbb királyi tanácsos, később miniszteri tanácsosi czimet nyert, mint a kinevezési okirat szólott. És most illő méltósággal járhattak Ő méltóságaik az utczán, bonhomiával és leereszkedéssel köszöntve az őket képzeletükben irigylő régi jó ösmerősöket és barátokat, kik nem birtak odáig jutni.

De az önmagukkal való megelégedést, mely nincs czimhez s vagyonhoz kötve, melyet csak egy becsületben megfutott életpálya nyujthat az embernek, a boldogságot, melyet mindenki keres és a legszegényebb is elérhet, nem tudták elérni.

Leányuk vonzalmát elveszitették. Ők voltak okai. Az emberek tiszteletét, melyért annyit áldoztak, rendre elmosta az idők folyása és maradtak magukban barátok, jóakarók nélkül mindig szomjuzva azután, mit ki nem elégithetének Mert a magasztos érzés, mely minden igaz kereszténynyt elfog, midőn lelkünk betelik az isteni szeretet érzetével és megnyilatkozik bennünk a mindenható megerősitő kegyelme — az tőlük megtagadtatott. És ezen állapotban, bár mindenük van — hol a boldogság?

Templomba eljártak szorgalmasan ezután is, de lelkük siket maradott a nyomor hivó szavára. Szivük, mióta leányuk házuktól elment, elfásult, megkérgesedett, még inkább. Olyan lett, mint a vas, melyet rozsda fogott el és mely mind mélyebben eszi magát abba bele.

Ily bünös lélekkel, a megtérés gondolatának kizárásával van-e foganatja a mutatott ájtatosságnak, imádságnak? Ezt elképzelhetik mindazok, kik mindennap lélekből imádkoznak!

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán.

Ne csinálj magadnak faragott képet, se semmi ahhoz hasonlót. Azt se ne imádd, se ne tiszteld, mert én vagyok az Ur, ki meglátogatom az atyák büneit a fiuban harmad és negyed iziglen.

—

A bálvány semmi és nincsen több Isten, hanem csak egy.

—

Jaj nektek ti képmutatók és farizeusok!

—

Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kisértetbe ne jussatok

Föl ég felé!

— Mutatvány szerzőnek sajtó alatt levő kötetéből. —

Szállok tehozzád dallal, énekemmel
Hatalmas Ur, egeknek Istene,
Szállok tehozzád s kérlek égszemeddel
Tekints reám, kis porszemedre le.
Halld meg fohászom, értsd beszédemet,
Ölelj magadhoz Uram engemet.

Mi vagyok én? Bolygónk parányi része,
Egy gyönge féreg lábaid alatt,
De munkáidnak mégis egy egésze,
A ki sovárgom szent irgalmadat,
Éjen-napon társalkodom veled,
Ki szivet adtál, hogy szeresselek.

Nagy Alkotó, én hallgatom beszéded
A csendes éjben, ég zöngésiben,
Ha felhőid reánk vihart verének
S csapás után, ha balkezed pihen.
Bár sujt erőd, avagy véd, fölemel:
Az én hitem tenéked jegyze el.

Szállok tehozzád fölfelé, magasra
Daloknak szárnyán s lelkem olvadoz,
Fölirva látom égő csillagokra:
Te vagy velem, ha minden elhagyott.
Elesügged a sziv, kihal a berek,
Kezed nyomán kél ujra kikelet.

Én semmiség a mindenek Urához,
Tehozzád szállok, érts meg engemet,
Ne hints reám emésztve égő lángot,
Ne ejts szivemen tátongó sebet.
Védd, óvd, a kiket szivem úgy szeret,
S hazánk fölött tarts tiszta kék eget.

Tarcsafalvi Albert.

Gyászima.*

Királyok királya, végtelen hatalmu Isten! A hálás kegyelet érzéseitől indittatva állottunk meg e szent helyen, hogy

* Elmondatott az 1899. okt. 6-iki gyászünnepélyen, Kolozsvárt.

hozzád küldjük szivünk érzéseit, melyek e pillanatban áthatják egész lényünket. Előttünk állanak e perczben ama viharos idők, látjuk száguldani az igazságért és szabadságért küzdő bajnokok táborát. Látjuk a dicső gyözelmeket és véres veszteségeket. Lelki szemeink látni vélik a nagy martyrokat, kik bátran haltak meg a hazáért Nem rettegték ők a fagyos halált, nem estek térdre kegyelemért, nem rettegtek, midőn szemeikbe tüntek a bitófák.

Ugy mentek a halál elébe ők, mint más ember mennyegzőre mén.

Vitéz halálukkal megszűnt a vérontás Ők meghaltak és lettek a szabadság félisteneivé. Mi gyászba öltözve, kicsinységünk érzetével ünnepeljük meg e napot, melyen elvérzettek, de gyászol még a természet is, búsan hullatják a fák sárguló lombjaikat s a mezők rónáin az enyészet pusztitó szele zúg keresztül. Minden, minden az elmulást hirdeti Elhulltak ők is, mind a tizenhárom, testük összevegyült a föld porával, de szellemük él s nem is halhat meg soha. A sok ártatlanúl kiomlott honfivértől megtermékenyült földből új rózsák fakadtak, az ismét feltünő szabadság rózsái. Örökre áldott és megszentelt lesz a hely, hol befejezték földi pályafutásukat

Midőn ily szomoru érzelmek foglalják el keblünket, hozzád imádkozunk népek és nemzetek hatalmas Istene, ki oly bölcsen rendeztél mindeneket, ki a halálba is éltetsz s a csapásokkal is javunkat munkálod. Nyugodalmat talál lelkünk tenálad, hisz látjuk, hogy a természetben a hervadást virulás váltja fel, szabadságunk tűnedező csillaga is ismét fényesen ragyog. A hazáért és szabadságért meghalt dicső martyrok porából új élet fakad.

Könyörülő Isten! Édes Atyja az árváknak és elhagyatottaknak, légy velünk, mert árvák vagyunk, ne vond meg tőlünk kegyelmedet, mert magunkra hagyattunk. Erősségeink ledöntettek, porba omoltak ; ha te elhagysz, egy erős vihar elsöpör, mint lehulló élettelen falevelet. Oh, add értésünkre, hogy az ártatlanul elvérzettek dicsőségben lakoznak oda fenut Vigasztalj meg szent lelkeddel, emelj föl a kétségbeesésből, erősits, oh ne hagy el minket! A kegyetlenül legyilkoltak porait pedig áldd és szenteld meg. Áldj és szentelj meg minket is, kik értök kesergünk Mutasd meg kegyelmed erejét rajtunk, kik gyöngék vagyunk. Élő Istenünk, adj szivünkbe erős hitet, lengesd előttünk továbbra is a reménység háromszinü lobogóját, hadd mondhassuk el: „A mi Istenünk velünk van, nem hagyott el minket "

A Jézus nevében kérünk, hallgass meg. Ámen.

Gálfi Zsigmond.

Kereszturi és tordai gymnasiumaink.

A közelebbről elmult kereszturi zsinaton a lelkiekben gyönyörködő szivek sokrendbeli örömnek voltak osztályrészesei. De semmi mozzanat nem ragadott ugy el, mint az a határozat, mely kimondotta, hogy kereszturi iskolánk 6 osztályuvá fog a legközelebbi jövőben kiegészittetni. Sőt az ottani, évtizedek óta sovány kenyéren, de hiven munkálkodó tanárok fizetése is a modern idők követelményeinek és törvényeinek megfelelően rendeztetett, fölemeltetett. Évtizedek kitartó küzdelmeinek és az áldott emlékü Berde Mózsa nagy alapitványának tehát itt is meg van az eredménye Sokszor szorult el szivünk az aggodalom miatt, hogy megtámadott, sokszor megintett iskolánk, ha meg nem is semmisül, de visszafejlesztetik. A mi szinte egyenlő lett volna a megsemmisitéssel. De az aggodalom nehéz köve immár elmozdittatott sziveinkről a nagynevü és fényes emlékü Berde Mózsa jótékonyságának angyala által. Ki csodálkoznék azon, ha a megmérhetetlenül nagy lépés látásán nem közönséges öröm vonul át a mi sziveinken. Örvendezzetek és vigadjatok székely Sionunk fiai és leányai s mondjatok hálát az Urnak. Énekeljetek „gyönyörü szép éneket“ a kegyelem Istenének, hogy kereszturi iskolánkra a haladás zászlóját kitűzni segitett Emlegessétek áldásban nevét annak a nagy férfiunak, ki azért járt szegénységben, hogy az ő szegénységéből mi — egyház és iskola — meggazdagodjunk.

Hát tordai gymnasiumunk jövője vajjon mint lesz? Mert ez iskolaügyes korszakban az egyházi tanácskozások folyamán erről nagyon kevés szó esik. Huszonkét esztendeje immár, hogy az állammal kötött szerződés folytán a tordai iskolánk jóformán csak czimben létezik Azóta abban a városban és tekintélyes unitárius vidékén, nemcsak a tanügy szenved, de az egyházköri életrevalóságon is csorba esett Mert az tagadhatatlan, hogy ez az iskola egy és más nyilvánulásában megbecsülhetetlen kihatással volt ugy a városra, mint a vidéki egyházi élet elevenitésére. Hiánya tehát nagy mértékben érezhető. Az unitárius egyház önmaga ellen vét, ha ezt az iskoláját föltétlenül vissza nem állitja. Ezt meg kell tennie még abban az esetben is, ha az állam — mint tervezi is reáliskolát állit fel. Az állammal fennálló szerződéses viszonynak határideje innét s túl, három év alatt lejár s igy ideje iskolánk visszaállitásának gondolatával, tervével foglalkozni Hisszük, hogy a vallásközönség új consistoriuma bizonnyal meg fogja találni a módját is, az eszközeit is annak, hogy ez az iskola halottaiból föltámadjon s ujra megnyiljék az a forrás, melyből háromszáz esztendőn keresztül táplálkozott annak a vidéknek egyháziassága és kultu-

rája, s a mely tekintélyes és hasznos egyének nagy sokaságát bocsátotta ki mind az egyház, mind a haza szolgálatára. Mert sem Aranyosszék, sem az egyház egyeteme soha sem békülhet ki azzal a gondolattal, hogy Tordán iskolánk ne legyen Mert ha kibékül, azt fogja jelenteni, hogy a dicső tradiczio nem lelkesiti, sem a jövő biztositékait kellőképpen nem istápolja. Az unitárius egyház minden tekintetben uj és nehéz idők küszöbén áll. A jövendő idők nehéz próbáit pedig csak erőteljes nevelési rendszerrel s az egyházias érzület emlőin táplált emberekkel fogjuk kiállani Tordai iskolánk az egyházias érzületnek mindig erős sziklavára volt A romladozó sziklavár megujítása imperativ kötelesség. E kötelesség teljesitését parancsolja a mult, követeli a jelen s föltétlenül elvárja a jövő. Ki multja iránt érzéketlen, szebb jövőre érdemetlen. **Bétai.**

Adatok Berde Mózsa életrajzához.

Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha most midőn a Berde Mózes alap életbe lép, alapitó életelveiről elmondok egyetmást, mit — saját magától Berde Mózestől — tudok.

Tanuló koromban ismertem és bámulattal hajoltam meg sokoldalu tudása előtt; ő as egyszerü szántó-vető mesterségétől kezdve, a miniszteri teendőkig mindenben otthon volt. S mondhatom, nem volt ember, széles e hazában, a ki tisztességes uton, csak munkával, takarékossággal és okos számitással, ugy tudott volna egy krajczárból kettőt csinálni, mint ő! A mint nekem elbeszélte, már tanuló korában megkezdette a gyüjtést, a vagyon szerzést Mint nevelő, fizetésének nagyobb részét megtakaritotta. Később is, a negyvenes években, midőn Erdélyben a legkeresettebb ügyvéd volt s azután mint kormánybiztos, miniszteri tanácsos, jószágigazgató, szép jövedelméből csak éppen arra költött a mire feltétlen szüksége volt A vagyon, vagy a mint ő szokta mondani: „a javak“ egymásból nőttek fokozatosan, de a költekezés az maradt a régi

Azt tartotta, hogy magán embernek, a ki munkabiró, vétek ajándékozni, mert mindenki megkeresheti a magáét, ha szeret dolgozni.

Tőlem még azt is megkérdezte mennyiért vettem a kabátomat? Mert ugymond, a mai fiatalságnak legnagyobb hibája, kogy minden keresetét a hátára rakja; sajnálkozott a családokon is és sokszor hangoztatta hogy: „a fényüzés ragálya árt a nemzetnek.“

Egy alkalommal midőn nála jártam megkért, hogy irjak meg egy levelet, melyet ő dictálni fog Szivesen válalkoztam,

de midőn meglátta gyermekes nagy betüimet, rögtön figyelmeztetett, hogy helytelen dolog oly nagy betükkel irni, különösen gazdának, kinek naponként sokat kell jegyezzen zsebkönyvébe. Időt és papirt pazarol, mert apró betüvel gyorsabban és kevés helyre is többet lehet irni.

A vizsgán is sokszor megleczkéztetett, vagy a hogy mi akkor szoktuk mondani: „megszöktetett“ Nagyon szerette a reális tárgyakat

Midőn megmondtam, hogy a gazzasági pályára készülök igy szólt: Gazdának csak az való, a kinek sok sok józan esze és vasszorgalma van; ugy látom hogy józan esze van, ha szorgalmas is, akkor mohet a gazdasági pályára.

Mlkor a gróf Bethlen család jószágigazgatóságát elválalta, kikötötte, hogy maga a gróf is ugy éljen a hogy ő. Első: hogy Radnóton lakjon. Egy vendég hat napnál tovább nem maradhat a kastélyban Egy étkezésnél egy fertály (negyed kupa) bornál senki többet nem ihatik; egy czipó minden személynek. Mont lisztért pénzt kiadni nem szabad. S több ehez hasonló rendszabályt állitott fel Ez eredményezte azt, hogy igazgatósága alatt az adósságtól ingó uradalmat rendezte, később szerzett hozzá és évenként 60000 frt jövedelmet adott csak a radnóti uradalom, a mi sem azelőtt, sem azóta nem volt többé Küküllővár és Tereme pedig 40000-et

Az uradalomban mind unitárius embereket alkalmazott s igy sok magyar unitárius családot tett bolgoggá, módot nyujtván nekik a megélhetésre és vagyon szerzésre.

Fizetésének felhasználásáról még a cseléd is tartozot neki számolni.

A gazdatisztről, a ki nem tudott magának szerezni, azt tartotta, hogy nem gazdának való, mert ha magának nem tud teremteni, hogy tudjon másnak?

Soraimat azon ohajjal fejezem be, hogy adjon az Isten a hazának és egyházunknak még sok Berde Mózest, mert ma csak az ilyen szellemü emberek segithetik elő, az ország erkölcsi és anyagi haladását és függetlenségét! **Gál Lajos**
uradalmi intéző.

Nők világa.

Nőkről a nőknek.

Miután a nők jogainak védelmét és biztositását sokan fölöslegesnek gondolják, sőt még most is Isten törvénye elleni

véteknek tartják, nem fölösleges olykor egy-egy rövidke prédikációt tartani a kérdésről. Természetes, hogy mindenik pap megforgatná elméjében a Mózes próféta szép okoskodását, a melyet amugy is ismer, miután ember. Ebből régen mindenki azt olvasta ki, hogy az Isten az embernél, már tadniillik a férfiunál alábbvalónak teremtette a nőt, mert hát ez van mondva Mózesnél: „bocsáta az Ur Isten mély álmot az emberre és ez elaluvék. Akkor kivőn egyet oldalbordái közül és hussal tölté be annak helyét. És alkotá az Ur Isten azt az oldalbordát, melyet kivett vala az emberből, asszonnyá és vivé az emberhez és monda az ember: ez már csontomból való csont és testemből való test, ez asszonyembernek neveztessék, mert emberből vétetett. Annak okáért elhagyja a férfiu az ő atyját és az ő anyját és ragaszkodik feleségéhez és lesznek egy testté."

A mi prédikációnk okoskodása ilyenforma lenne. A Mózes irásának főösszege ennyiből áll: „Isten teremtette a nőt, csontból teremtette őt. A férfiu elhagyja atyját és anyját s ragaszkodik feleségéhez "

Ebből ugyancsak nem az következik, a mit a zsidók és a keresztény középkor kimagyaráztak belőle, hogy a nőt Isten alárendelt szolgai szerepre teremtette, hanem éppen az ellenkező. Figyeljük csak jól meg. Ádám porból teremtetett. Igy tanitja Mózes, igy értelmezik a régi magyarázók. A nő az Ádám csontjából teremtetett, tehát abból, a mi benne a legszilárdabb, legtartósabb, a miben a zsidók hite szerint a lélek van. Mit teszen ez? Vajjon azt-e, hogy a nő alsóbb rendü a férfiunál? Ellenkezőleg azt, hogy fölőtte áll, a jobb része annak

Ezt az okoskodást sokan csodálkozva fogják olvasni és hogy hamar átessenek rajta, kezdik emlegetni, hogy az iró bizonnyal a nőemancipacio hive stb.

Sőt éppen ellenkezőleg áll a dolog. Iró a férfiemancipacio hive. A férfit kell emancipálni abból a téves felfogásból, abból a csalóka balhitből, hogy ő a teremtés ura és az ő első szolgája az asszony. Iró azt tartja, hogy a zsarnok kényur éppen oly sajnálatra méltó, sőt talán még jobban, mint a kényétől szenvedő rabszolga, mert ez nem tehet róla, az meg tehetne, ha meg volna az ahhoz szükséges érzet és józan esze.

A zsarnok olyan, mint a részeg ember Áldozata a mámornak, a kábultságnak. Azt hiszi, hogy ura millióknak és nem tud uralkodni egyetlen emberen, önmagán.

De eltekintve magunk fölfogásától, hallgassunk csak a biblia szavaira. Ebben is az van mondva, hogy a férfiu elhagyja szülőit és feleségével lesz egy. a mi nyilván azt mutatja, hogy Mózes is a nőt tartotta fő vonzó erőnek.

Vannak még más észrevételeink is, de ezeket máskor mondjuk el. Most átadjuk a szót egy hires amerikai papnak, a hires Channing unokaöcsének:

1853-ban Amérikában napi renden volt a női jog kérdése. Egy gyülésen, hol ugyanez volt a főkérdés, egy nő elnökölt. A szép tisztet teljes méltósággal és nagy eredménnyel töllötte be. Egyik kisasszony a tárgyról szólva a következőket adta elé: Csak most hallottam egy bámulatos beszédet Channing Henriktől. A szónok beszédje végén ezeket mondotta: a scandinaviaiaknak van egy meséjök egy fáról, melynek három gyökere volt. A fának az volt a természete, hogy a fa csak ugy élt meg és ugy maradt zöld, ha a három gyökerét mindig három szép nő öntözte meg. No hát — folytatá a szónok — a mi halhatatlan életünk fája is csak ugy lesz friss, zöld és élő, ha a három fő gyökerét, az Otthont, a Hazát és az Egyházat a nők ápolják és gondozzák.

Női imádságos könyv

»*Szivemet hozzád emelem.*« Boros György theol. tanár imádságos könyve kapható szerzőnél Kolozsvárt. Vászon kötés 1 frt 20 kr., bőrkötés 3 frt, bársonykötés 5 frt, kivalóan diszes bőrmunka 7 frt. Karácsonyi ajándéknak igen alkalmas.

A sajtó terjedelmes nyilatkozataibol egy pár tájékoztató sort bemútatunk:

Vasárnapi Ujság (1898 nov. 27.) „Emelkedett tartalmu és szellemü imakönyv. Az áitatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hivők vallásosságát az égi megnyugvás felé s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot. Azt is meg kell emlitenünk, hogy kifejezéseiben és formájában irodaimilag érvényesiti vallásos törekvését.“

Aranyosvédék. . . . Ihletett költői lelke az emberi élet minden viszonyaira megtalálta a vallás és költészet zománczát.“

Ellenzék. (Nov 15) Mondatai lekötik, megragadják figyelmemet. Szivem áhitattal telve megtisztul a földi salaktól, emelkedik a mindenek urához, hol kérve, esdekelve, hol meg hálát adva, de mindig igazi bensőséggel. Egy megbecsülhetetlen kis imakönyv ez. . . .

Magyar Polgár. „Emelkedett magasztos hangon, s mégis keresetlen szavakban szól könyvében a szerző a szivhez, rezgésbe hozva annak hurjait. Vigaszt nyujt a szenvedőnek, reményt nyujt a csüggedőnek.“

Székely Udvarhely. „Egyszerü irályához méltóan tüaik fel a könyvéből szétáradó melegség Mintha a hideg betük nem

tudnák leküzdeni a pillanat hevét. melyben a gondolatok, érzelmek a papiroson öltöttek alakot . . . A könyv nők számára van irva, de növendék ifjak, sőt férfiak is sok erkölcsi hazzonnal olvashatják az áhitat óráiban."

Székely Nemzet. (1898. nov. 28.) „Látszik, hogy nem keresi a gondolatokat. Onként ömlenek azok az áhitatra hangolt szivből. Névnapi, karácsonyi, ujévi s más alkalmi ajándékúl nagyon czélszerüen felhasználható. Megérti az intelligens mivelt nő, de megérti az egyszerü falusi nő is.

Pesti Hirlap. (Nov 14.) „Kedves és poetikus módon mondja el az ájtatosságokat s a szép elmélkedéseken kivül imádságokat is közöl."

Prot. E. és I. lap: Zamatos, kenetes, szivet melegitő. Csinos alak, szép nyomás.

Család és Iskola: E mély vallásos érzéssel és nagy tapintattal irt imádságos könyvet bármely felekezetbeli keresztény nő tanulsággsl s lelki élvezettel használhatja.

Édes Otthon. Irta Gannet, ford. Boros György. Ára 50 kr. Karácsoni ajándéknak igen alkalmas bárki számára, de főleg nőknek és leányoknak. A sajtó rokonszenves nyilatkozatából átvesszük:

Magyarország. Kedves, poetikus módorban utasitásokat ad az asszonyoknak arra nézve, hogyan tehetik otthonukat barátságossá, meghitté s a benne együttlétet kellemessé *Család és Iskola:* Iró fenkölt szellemmel s vonzóan adja elő, hogy a családi életet, a házi tűzhelyet: a vallásosság, a nemes egyszerüség, a tisztult izlés, a természeti és müvészeti szépben való gyönyörködés, vendégszeretet, a család tagjai közt élő kölcsönös bizalom teszik kedvessé. *Kolozsvár*: Érdekes, meleg hangon irt mű *Magyar Hirlap:* A házias élet örömeit irja le s arról beszél, hogy milyennek kell lenni a ház tájékának meg a csendes, boldog házias életnek. *Székesfehérvár és Vidéke.* Az érzések egész sora, a gondolatok egész legiója van benne leirva. *Ellenzék:* Igazán kedves hangulatba ragad ez a kis könyv, különösen az utolsó fejezet, mely értékben valamennyit felülmulja. A mély vallásosság, mely minden sorát áthatja, a családi élet vonzó rajza annyira lebilincseli lelkünket, hogy nem hagyhatjuk félbe, mig el nem olvastuk *Aranyos Vidék:* A füzetkének olvasása közben mintha tűndérek mézédes beszédét halottam volna, a kik égi hazájokból tündöklő napsugáron szállottak a földre le, hogy regét mondjanak az édes otthonról, s mind arról, a mi azt bűbájossá teszi, a költészet s dal állandó lakást találván ott minden időtájt.

Irodalom.

A székely-kereszturi zsinaton tartott imák és beszédek megjelentek egy csinos füzetben, melynek ára 25 krajczár. — Foglalatja: Ima Barabás Lajos kereszturi lelkésztől; ima és beszéd Ajtay János h. almási lelkésztől; hithűségre és áldozatkészségre buzditó beszéd Ferencz József püspöktől; urvacsorai beszéd és imák Lőrinczi István felső-rákosi lelkésztől; ima és beszéd Csifó Salamon árkosi lelkésztől; lelkészeket felavató beszéd Ferencz József püspöktől. Bezáró ima Kelemen Albert esperes és közigazgatótól. Derék, becses gyüjtemény. Méltó a szép zsinathoz Miután a zsinatról szólva már méltattuk ezeket is, most csak figyelembe ajánljuk. Kaphatók Raffaj Domokos esperesnél ujszékelyen. Ára 25 kr.

Megjelent a „Keresztény Hittudomány összege az unitáriusok szerint“ (Summa universae Theologiae Secundum unitarios). Egyszáztizenöt éve, hogy ez a terjedelmes mű latin nyelven megjelent volt a József császár engedelmével, de a nagynevü püspök, Szentabrahámi Mihály, már előbb 1750 körül megirta volt. Igy hát másfél száz éves mű magyar forditását nyertük meg egy lelkes maecenás Dr. Bedő Albert áldozatkészségéből, ki a kiadás költségeit fedezte. Buzgó és fáradhatatlan püspökünk vezette a további munkát, melynek eredménye lőn, hogy Derzsi Károly tordai tanár Albert János nyug. lelkész támogatásával eszközölte a forditást világos, jó magyar nyelven. A forditás terve nem uj, mert a latin kiadás megjelenése után csakhamar leforditotta volt Kozma Mihály szentgericzei lelkész és esperes Székely Mózes az 50-es években ujból munkába vette, de akkor is elmaradt. A magyar kiadást Ferencz József püspök úr látta el előszóval Ára 3 korona. Mindamellett, hogy sok helyen régies felfogásu, minden unitáriusnak érdekében áll, hogy megszerezze.

A magy. Prot. Irodalmi Társaság a téli csendes órákra sok becses olvasmányt bocsátott ki *Koszoru*-jában, mely népies kiadványainak főczime A csinos kis füzetkék tartalma: Romlásfalva (vers). Az aranyásó. Klárika neveltjei. Zsugori Peti végrendelete. Az angyalok Mamrében. Cserey Ilona. Szent hangok Tar Gábor historiája Az ezüst szív. A hatvágás. Mindenik füzet csupán 4 kr. Kapható Hornyászky Viktornál Budapesten.

A Koszorunak *Protestáns családi könyvtár* czim alatt a korábban megjelent füzeteit egy-egy csinos kötetbe foglalva adja ki a Prot. Irodalmi Társaság Egy kötet 30 kr Tartalmaz hat elbeszélést.

Protestáns árvaházi képes naptár 1900. évre. Szerkeszti;

Kenessey Béla. Ára 30 kr. Jó kiállitás, gondos szerkesztés. Melegen ajánljuk.

Unitárius kis tükör Ferencz József püspök ur hasznos és becses könyvének 3-ik kiadása éppen most jelent meg nagy mértékben javitva és bővitve. Beosztása egészen új. A történelmi rész le van hozva napjainkig. Örömmel adunk hirt e könyv megjelenéséről addig is, mig bővebben ismertethetjük. Kapható Stein Jánosnál Kolozsvárt. Ára 80 kr.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Daniel Gábor** egyházi főgondnok ur október 23-án Kolozsvárt időzött, midőn a főt. püspök ur és lapunk szerkesztője társaságában megtekintette az uj főiskola épitéséhez megkezdett bontási előkészületeket meg, a leányiskolát. D. u. 4 órakor értekezlet tartatott, melynek főtárgya volt a Berde-vagyon különböző czimeinek pénztári kezelése. A bizottság abban állapodott meg, hogy az alap az alapitó levél értelmében egy tömegben kezelendő, de a különböző alapitványokat u. m. kereszturi gymnasium 100 ezer frtja, három iskola czipó alapitványai, stb. külön kell könyvelni és elszámolni. A gyülésen jelen voltak a főgondnok és főtiszt. püspök uron kivül; Fekete Gábor, Gál Jenő. Zsakó István, Miko Imre, Kozma Ferencz, Benkő Mihály, Nagy Lajos, Benczédi Gergely, Mozes András, Peterfy Dénes, Boros György, Boros Sándor, Dr. Gál Kelemen, Orbók Ferencz.

— **Szentiványi Miklós** háromszékköri egyházi gondnokunkat, a kitünő szónokot, lelkes hazafit és buzgó tisztviselőt, Háromszékmegye egyhangulag alispánná választotta. Örvendünk e megérdemelt kitüntetésnek és gratulálunk.

— **Tarcsafalvi Albert.** Azoknak, a kik a Dávid Ferencz egylet közgyülésén Székely-Kereszturt jelen voltak, nem kell megmagyaráznunk, ki viseli ezt a nevet. Egy negyven évkörüli szikár férfi, kinek arczáról könnyü leolvasni a szünetlen gondolkozó elnét és mindig égő szivét. Nekünk ugy tetszik. hogy igen is sokat dolgozik. de hát mit tehet ő arról, ha az Ur készteti szólani. Mert azt nem vitathatja el senki, hogy Tarcsafalvinak van elhivása a költészet mezején. Van érzelme, van gondolata és mind a kettő tiszta, mint az a levegő, a melyet ott benn az erdővidék lombos fái táplálnak. Verseit kalászoknak nevezi, melyeket a tanitói pályán gyüjtögetett, de dalok azok, melyeket az érett kalászok lengése és a pacsirta dala ébreszt. Különben legyen az a mint ő mondja: „Székely hangok", csak hogy hallja meg mindenki, a ki szereti a tiszta, egyenes szivből jövő őszinte szót. Vajjon lapunk olvasói, kiket csaknem minden hónapban gyönyörködtet, fogják-e méltányolni ezt az egyszerü tanitó költőt. Reméljük, igen, hiszen a költészet oltárára 1 frt még nem oly sok A pénz Vargyasra (u. p. Olasztelek) küldendő.

Dr Ferencz József, kiről lapunk mult számában tettünk említést, október 1-ső napjain ügyvédi irodát nyitott Kolozsvárt az Unio utcza 10 sz, alatt. Azt hisszük, hogy a jeles ifju ügyvéd irodája rövid idő alatt egyike lesz a leglátogatottabb irodáknak

— **Zsinati emlékek.** A kereszturi zsinat rendezősége is gondoskodott a szép zsinat megörökitéséről. Kiadta a zsinati beszédeket, melyekről más helyen szólunk. Intézkedett, hogy a zsinati vendégek fogadása képben örökittessék meg. Éppen lapunk zártakor érkezett hozzánk három csoport kép. Egyik a székely vonat megérkeztét ábrázolja Raffaj Domokos esperes a kereszturi kör papjaival es Keresztar város összesereglett nagy tömegével fogadja a vonatról lelépett

püspököt, kinek közel szomszédja Dániel Gábor főgondnok, Filep Albert köri gondnok és Ferencz Gyula, a püspök fia. A fogadók közül Végh Mihály és Deák Miklós lelkészek meg Barabás József tanár ismerhetők föl. Másokat elfed a kalapok özöne, meg az árnyék. Második kép a bevonulás A négyes fogat Ferencz József püspökkel és Gálfi Kálmán köri gondnokkal. Harmadik a papszentelés a templomban. Ferencz József püspök a szószéken néma imát végez, mialatt a gyülekezet áhitattal várja a püspöki ajak szólását. Alant az asztalon az anyakönyv az uj lelkészek neve fölvételére. A lelkész széke előtt az esperesek csoportja Az asztal mellett Raffaj esperes és odább Deák Miklós lelkész rendező és jobbról a nők, balról a férfiak serege látszik.

— **Háromszékmegye sepsi tanitó köre** folyó október hó 17-én tartotta őszi rendes gyülését. Az egylet megalakitója, fejlesztője, több éven át vezetője, a testület legnépszerübb tagja, Kádár Lajos 40 éves munkásságát is megünnepelte Jelen volt Lőfi Áron esperes összes paptársai kiséretében. Kovács Dénes inditványozta, hogy ma már legöregebb, de munkabirásban, érzésben fiatal, általánosan tiszteletreméltó Kádár Lajos a kör tiszteletbeli elnökévé választassék, mit általános helyesléssel fogadtak. Ezután az Ur házát a község apraja-nagyja zsufolásig megtöltötte, mert a vármegye legnépszerübb tagját ünnepeltük. Az egyházi szolgálat után László Lukács üdvözölte hévvel, szeretettel, érdemei méltatásával s egyben átnyujtotta a járáskör adományából vásárolt emléktárgyakat. Ezután Lőfi Áron unitárius esperes üdvözölte s felolvasás után átnyujtotta Ferencz József püspök levelét. Egy egyházfejedelem meglát egy kis községben működő községi tanitót, ki hajdan a felekezetnek volt tanitója. Gyémántnál nagyobb fénnyel ragyogtak a főpásztor sorai. A nyáj, melynek ily pásztora van, az idők végéig fejlődik, A főispán nevében Sipos Samu üdvözölte s nyujtá át az üdvözlő levelet. A tantestület nevében M Székely János elnök üdvözölte, S most a különböző testületek járultak ünnepelthez, vivén mindenik az elismerés koszoruját. A képviselő testület 200 korona alapitványt tett Kádár Lajos nevére, kamatja minden év záró vizsgáján a legjobb s példás magaviseletü tanulók jutalmazására fordittatik az alapitó levél felolvasása értelmében. A kartársak üdvözletéhez mi is csatoljuk a magunkét és melegen köszöntjük Kádár Lajos derék jubiláris tanitót.

— **Az uj lelkészek.** Az a 9 derék ifju lelkész, a kiket a kereszturi zsinaton szenteltek föl, nagyon helyesen levétette magát egy csoport képben. Ott vannak két sorban, mind annyi a férfikor hajnalán, duzzadó erővel és lelkesedéssel. Közbül ül Józan Miklós a budapesti uj lelkész, mellette jobbról Polgárdi, balról H.-M.-Vásárhely lelkészei: Pálfi Ferencz és Varga Dénes, Nevezetes, hogy a XIX. száz utolsó zsinatján a magyarországi lelkészek foglalják el a közép helyet. Vajjon nem az idők jelei-e ez is? Az első sorban Lőfi Ödön n.-ajtai, Ekárt Andor csehétfalvi lelkészek vannak Mögöttük áll a négy papfiu. Közbül a két Kelemen, Árpád és György s mellettük Ürmösi Károly és Nagy Béla. Miután Lőfi is papfi, a kilenczből öt parahiáról került parachiába Ez a kép az életet és a reményuséget csoportositja. Lábuk alatt a zöld pázsit a viruló reménységet, fejük fölött a szomoru füz az élet és föladatuk komolyságát ábrázolják. Kinek volna kétsége, hogy egy ily gárda a jövő században megvalósitja az unitárius vallás reményét.

Unitárius istentisztelet Medgyesen. Gvidó Béla dicsőszentmártoni esperes-lelkész okt. 22-én Medgyesen a reformátusok templomában Istentisztetetet tartott s kiosztotta az uri szent vacsorát is. Ez a nap egy nagy ünnep volt Medgyesen lakó hiveink között már csak ezért is, de ünnep volt azért is, mert ujabb tömörülésre késztette buzgó hitrokonainkat. Volt gondnok Szabó Lajos hivataláról lemondott, s a d. u. 3 órakor a magyar kaszinóban tartott gyülés hálás köszönetének kifejezése mellett a lemondást elfogadván, gondnoknak lokodi Dr. Sándor Balázs ezredorvost s jegyzőnek Demeter Károly adótisztet választotta meg a már korábban eltávozott Botár István helyett, a presbiteri testületben pedig Borbély Gyula adóhivatali ellenőr kifejezte, hogy Dicső-Szentmártonban a békét és türel-

met ősi időktől kezdve a legközelebbi pár évig a lelkiismeret szabadságán épült unitárius templom védte s ápolta, reméli — mondá a szónokunk — magas miveltségével a püspök ur is hiveit erre fogja buzditani.

— **A kolozsvármegyei tanitótestület** október 20. és 21. napjain Kolozsvárt kitünően sikerült közgyülést tartott, melyet első helyen a Tanitók házának népszerü eszméje foglalkoztatott. Lapunk szerkesztője a közgyülésen fölolvasást tartott Brassairól, mint paedogusról, melyet a közgyülés nagy tetszéssel fogadott.

— **Az iskolák figyelmébe.** Iszlai Márton Egyházi énekek gyüjteménye cz. müvének ára le van szállitva 1 frtról 65 krra. Az E. K. T. kimondotta, hogy e könyv minden rendü alsó és felső iskoláinkban tankönyvül használandó. Egyuttal némi anyagi támogatásban is részesiti, hogy a könyvek olcsóbb árért mindenki által megszerezhetők legyenek. Mi a magunk részéről ismételten hangsulyozzuk, hogy az egyházi énekek tanitását iskoláink vegyék szivökre, mert ez nagy mértékben segiti elő az egyházi élet föllendülését s a mellett az aestheticai nevelésnek is nagy szolgálatot teszünk. A megrendelések szerzőhöz intézendők Kolozsvárra, Kurta-szappany-u. 1 sz.

— **Unitárius Istentisztelet Balázsfalván** Különösen és hihetetlenül fog a nemzetiségi kőrülményeket ismerők előtt e hir hangzani, de örömmel állithatom, hogy csakugyan megtörtént, még pedig szép sikerrel és eredménynyel. Annál nevezetesebb és annál örvendetesebb, mert emlékezet szerint Balázsfalván többször unitárius Istentisztelet nem tartatott. Az idő halad, fejlődnek azzal a korviszonyok; terjednek a liberalis eszmék s azoknak következményekép hova-tovább mind nagyobb tért hódit meg a legtermészetesebb, a logika törvényein alapuló, az Isten és az ember közt létező lelki kapcsolat igazsága. Mi, a kik hivalkodás nélkül valljuk magunkat az egyedül igaz Isten tisztelőinek, önérzettel mondhatjuk, hogy a jó Istennek tiszteletét honfiui kötelezettségeink teljesitésével kapcsoljuk össze. Ezért örvendetes a mi megjelenésünk Batázsfalván, a román elem Rómájában. E hó 22-én vusárnap lelki örömmel fogadtuk a bethlenszentmiklósi lelkészünk tiszteletes Nagy Béla urat, a ki valóban lelkes intencioból jött közénk. A helybeli ev. ref. egyház lelkészének szives ajánlatára készséggel engedtetett át az urvacsorával egybekapcsolt isteni tisztelet megtartására a református templom. A szétszórtan élő hiveink összehivását Imreh József járási szolgabiró atyánkfia eszközölte, A hallgató közönséggel tele telt templom mutatta az eredményt. Hitrokonaink közül a közbeeső szüret miatt néhányan távol maradtak, azonban levélileg is kifejezett érzéseik szerint lelkileg velünk együtt tisztelték az egy Igaz Istent. Szép számmal jelentek meg a más vallásuak s még hivatalnokok is az egyes hivatalokból.

Derék, ifju lelkészünk Pál apostolnak a korintusbeliekhez irt I. levele, VIII. rész 4 verse alapján az Isten egységét hirdetve, a történelem és a szent könyv tételei alapján bizonyitgatta igen ügyesen és kellemes, papias-szinezetü föllépésével, rokonszenvesen állitásainak igazságát. Mondhatjuk, hogy a kik először is hallottak unitárius papot a szószéken: nem tázoztak csalódottan, mert derék lelkészünk megmutatta, hogy mig egy unitárius lelkész valódi lelki pásztor, egyszersmind szónoka is a honfiui erényeknek. E helyen is üdvözlet az Ur küldöttének! Isteni tisztelet után szolgabiró atyánkfiánál, mint czimzetes egyházi gondnoknál valóban unitárius közebéd volt, a mikor jólesőleg foglalta el minden izünket az unitárius ügyekről való társalgás és beszélgetés. Czélszerü lenne, ha a megye és a szomszédos megyék közel fekvő helységeiben lakó hivek összeiratnának s a névlajstrom után aztán a hatásosabb és eredményesebb agitátio is megtétethetnék. Erre egyfelől szolgabiró atyánkfia is vállalkozott.

Balázsfalva, 1899. október 23-án.

— **Az aranyos-tordai körben** a dr. Nagy Károly halálával megüresedett gondnoki állás betöltendő. A zsinat ut sitása értelmében az E. K. Tanács elrendelte a választást.

— **Egyházi és püspöki titkár.** Az E. K. Tanács Csifó Salamon árkosi lelkészt saját folyamodása alapján alkalmazta a jövő évi Fő-Tanácsig ideiglenenes minőségben egyházi és püspöki titkárrá. Hivatalos müködése 1900 évi január 1-só napján veszi kezdetét, de az ügyek tanulmányozása érdekében f. évi deczember hónapban már Kolozsvárra kell költöznie.

— **Missioi munka.** Polgárdiban és környékén oly lelkes munkát végez Pálfi Ferencz ifju lelkész, a mely minden elismerésre méltó. Egy hivatalos jelentésből megtudtuk, hogy szept. 10-én Radics községben, szabadég alatt tartotta az első istentiszteletet nagyszámu hallgatóság előtt; 24-én Polgárdiban, október 1-én Hidvégen szintén szabad ég alatt nagyközönség előtt. A hivek Kádics, Hidvég, Piskó, Kense, Zaláta, Drávafok, Monoyskor, Vaiszló községekben szétszórtan laknak. Közelebbről szervezkednek fiókegyházzá. Október 15-én Seregélyesen, 22-én Polgárdiban és 29-én Ilonyán tart hálaadó istentiszteletet. November 2-ik vasárnapján Magyar-Lad, Hatvan községekben fog predikálni. Csak előre.

— **Reakció.** Dicső-Szentmártonból irja tudósitónk, hogy ott a róm. kath. püspök Szentmihály vasárnapján szentelte föl az uj templomot és ezt az alkalmat némely hittéritők szerették volna fölhasználni, de biz' az nem sikerült, sőt éppen az ellenkező hatást eredményezte, mert az unitáriusok ugyanakkor oly rendkivüli nagy számmal mentek a templomba urvacsorát venni, hogy a régi szép templom zsufolásig megtelt. A püspök ur fogadására, az Erdélyben hagyományos szokás szerint a mi unitárius hiveink is megjelentek, és azután testületileg tisztelegtek.

— **Az első Berde-czipók** október 1-só napján kerültek az ifjak kezeibe Nagy nap volt. Megható könnyekig. A mily borzasztó a szegénység, oly lélekemelő a nemes, önzetlen, föltétlen segély. Berde Mózsa nem fogja senkinek szemére vetni, hogy az ő kegyelem kenyerét ette. Ő ilyet nem adott, hanem olyant, a milyet az édes apa ad gyermekeinek. Ő is csak azt kivánja, a mit az édes apa szokott kivánni, hogy gyermekei legyenek jók, szorgalmasok, engedelmesek. Ezekre ép oly nagy szükség van, mint a kenyérre, mivel ezek nélkül nincs kenyér. Most 74 tanuló kapja a jó izü kis kenyérkéket. Ezekből 20-25 elesik, három hónap mulva, mivel elégtelen értesitőt fognak kapni. Milyen keserves családás, milyen fájdalmas nélkülözés lesz éppen a téli hónapokban. A tanulóknak szivökre kötjük a legnagyobb szorgalmat, a szülőket kérjük, hogy hassanak gyermekeikre.

— **A Berde alapitvány.** Az első czipó kiosztás a diszteremben folyt le ünnepélyességgel. Mielőtt a czipók kiosztattak volna Boros Sándor igazgató lelkes beszédben emlékezett meg a nagy alapitóról. Kifejtette az ifjuság előtt, hogy mily uagy tettet vitt végbe Berde Mózsa ezen alapitványnyal és mily jótéteményt gyakorolt első sorban hazánk, másodsorban egyházunk iránt, midőn módot nyujtott arra, hogy a szegény tanuló is haladhasson a tudomány mezején és képezhesse magát arra a pályára, mire tehetsége van, hazánk dicsére, egyházunk büszkeségére. Áldott legyen a hagyományozó emléke!

— **A „Berde" czipók Tordán.** A fecske, gólya megérkezése tavaszszal nagy örömet okoz gyermekeinknek, mert ennek folytán az idő zsarnoksága alóli fölszabadulás édes reményét érzik, de olyat megközelitőleg sem, minőt a boldog emlékü „Berde" czipói naponkint okoznak unitárius tanulóinknak, hisz ezek a legiszonyubb zsarnokot — az éhséget — egyenesen lefegyverzik. F. hó 19-én röppent ki az első 180 drb fehér czipó Kleinhempel Sámuel derék iparosunk sütődéjéből. Az első kiosztás az isk. Igazgatóság jelenlétében történt, a mikor Varga Dénes igazgató kegyelettel emlékezett meg a nagy alapitóról s egyuttal figyelmeztette a ianulókat, hogy ne csak a czipó fogyasztására gondoljanak, hanem tanulói kötelességeik hű teljesitésére is, mivel bárki is azonnal elveszti czipóját, mihelyt arra érdemetlenné válik. Megható volt az első kiosztás jelenete s egy nehány eléhezett apátlan városi gyermeknek a látása, kiknek arczáról azt lehetett leolvasni,

hogy régen járhatott kezeikben ilyen szép fehér kenyér Az egyik ezek közül a kezében levő czipókkal leült az iskola kapu előtti nagy kőre s helyben jóizüen megett kettőt társainak csodálkozására s az ő mély gondolatainak közepette. A másik ölébe vette az övéit, éhes tekintettel, de nagyobb gyönyörrel tekintett rájok, s haza vitte az édes anyjának, a ki eddig napszámmal kereste neki szükecskén a barna kenyeret. Oh ti szülők és gyermekek, el ne feledjétek naponkint imáitokba foglalni: Áldott legyen a néhai nagy alapitó Berde Mózes emlékezete.

— **A bontás megkezdődött.** Az uj unitárius főiskola helyén levő régi, ronda épületek lebontása 1899 október 12-én reggel megkezdődött a volt tanári lak-féle ház fedele leszedésével. A küiönben is ronda összevissza álló épületek háboru utáni szomoru képet mutatnak. Ez a munka ez ősz folyamán fokozatosan folyni fog mindaddig, mig az épületek alapfalai a földből kikerülnek, E sok kő, fa, tégla, mész s cserép roncsalék halomra kerül és végül elhordatik.

— **Kolozsvárt** október hó utolsó hetében Gr. Majláth püspök nagy mozgalmat csinált Az alatt a czim alatt, hogy egy „könnyező szüz Mária“ kép kétszáz éves jubileumát ünnepeltette meg hiveivel, több főpapot hivatott meg Kolozsvárra. Jelen voltak Schlauch Lőrincz nagyváradi biboros püspök, Bubics, Steiner. Meszlényi és Wolafka püspökök Az utóbbi több estve tartott missioi beszédet a főtéri templomban. Beszédében sok szabadságot engedett meg magának. Többek között a nem katholikusokat kizárta minden üdvösségből, a mihez különben szokva volnánk, de azzal botránkozást idézett föl a püspök ur, hogy a protestánsokat nem keresztényeknek mondotta. Jaj a botránkoztatónak. Különben ugy tapasztaltuk, hogy a nagy mozgalom kiváncsiságnál egyebet nem idézett föl, a kiváncsi pedig megcsalódott, mert az u. n. „kegyképet“ nem lehetett levenni helyéről, oly jól föl volt szegezve, tehát nem hordozhatták körül és nem láthatták könnyezni. A kép historiáját majd ismertetni fogjuk, mert hát erre is lehet kiváncsi a tudni vágyó.

Példa okáért megirjuk, hogy Pozsonyban egylet alakult a katholikus sajtó támogatására. Az egylet szabályait a belügyminister jóváhagyta A katholikusoknak 3 napi és 30 heti lapjuk van a melyek bizonnyal több százezer példányban forognak az országban. Értsük meg a példa intelmét. Nekünk unitáriusoknak két lapunk van. s azokért összssen 3 frt kivántatik. a mit sok ezeren megadhatnának hiveink.

— **Marosvásárhely.** Csongvai Klárika, Nagys. Csongvai Lajos köri felügyelő gondnok ur és neje Hajós Róza leánya marosvásárhelyi egyházközségünknek egy diszes, buzavirágokkal és aranykalászokkal himzett és aranycsipkével szegélyezett elefántcsont szinü brokat urasztali takarót készitett és ajándékozott, ezzel az arany himezetü felirattal; „Isten dicsőségére készitette 1899. Csongvay Klárika.“ A takaró értéke 50 frt A f. évi őszi urvacsoravétel alkalmával jött használatba, a hivek örömére. Igy él és hat a szülők és nagyszülők vallásos buzgósága az unokákban is. Isten áldja meg a kis munkás kezeket, hogy még sok hasznos és Isten előtt kedves munkát végezhessenek. Fogadja az ajándékozó egyházközségem nevében hálás köszönetemet.

Maros-Vásárhely, 1899. október 16-án. **Kelemen Albert**
lelkósz.

— **Vigyázzanak az őrszemek.** Megbizható forrásból arról értesülünk, hogy vannak olyan anyakönyvi hivatalok, természetesen vegyes vallásu lakósok helyén, a hol az illetékes hivatalnál reversalis mintákat tartanak a katolikus egyház javára. Természetes dolog, hogy az ilyen hivatalfőnök nem protestáns, s az is bizonyos, hogy a lélekvásar ezen módja törvénybe ütközik. Egyelőre csak azt a következtetést vonjuk le, hogy a lelkészek és a családfők éberségét meg kell kétszerezni.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **Dávid Ferencz halála** napja november 15-én ismét eljő. Ki volt az a férfiu és miért halt meg? A fölvilágosodás valódi, lelkes apostola, kinek emlékkövének látása nemes lelkesedéssel tölti el és szónoki hévre ragadja az idegent, ki messzi távulról (közelebbről Göőz József tanár Budapestről) ide jöve hódolattal hajol meg a nagy lélek előtt, mely a magyar nemzet és a magyar egyház egységének dicső eszméjéért áldozta föl teste és lelke minden erejét, végül életét is. Dávid Ferencz a ki magyar, Dávid Ferencz a ki józan, fölvilágosult és tiszta gondolkozásu, a milyen a valódi magyar elme volt és lenni is fog, valameddig a misticismus és a babona sötét homályába nem sülyeszti magát: Dávid Ferencz emlékezetünkre érdemes, hogy figyelmeztessen a hit mellett való lelkes kitartásra és hüségre. 320 esztendeje lesz nov. 15-én e nagy próféta halálának. Unitáriusok és ti mindnyájan, a kik szeretitek a világosságot a látásban, az igaz életet a hitben, az őszinteséget az életben, emlékezzetek meg nagy apostoláról nov. 15-ér. Ti lelkipásztorok, november 19-én prédikáljatok hiveiteknek az Istennek azon drága ajándékáról, a hitről, melyet e nagy prófétája által hirdetett az emberiségnek. Tietek az örökség, tietek a kötelesség is, hogy azoknnk becsét magyarázzátok meg a késő unokáknak, a mostani nemzedéknek, hadd ismerje meg Jézusnak ezt a dicső nagy tanitványát, a ki inkább halálra ment, hogysem megtagadja az igazságot, melyet az Isten kijelentett az ő lelkének. A szószékből hadd **halja** e napon minnenki, mit köszönhet az emberiség a nagy lelkeknek. Emlékezzünk Dávid Ferenczről!

Karácsonyi ajándékul gyermekeknek igen alkalmas a Fiatalság Barátja, melynek tartalma: Legenda az imádságról szép képpel. A tanuló Ifjusághoz Ferencz József püspök ur. Ez a főpásztori szép beszéd a néhai kedves Brassai bácsiról szól és diszitve van a Brassai meg a püspök ur képével. Emlékezés. Kedves vers Tarcsafalvi Alberttől a költő arczképével. Ezenkivül benne van; Az árvák arczképe Simó János lelkésztől Szép, szelid kis gyermekek, Józan Miklóstól Egy vasárnapi iskolában. Mese egy kertről Boros Gy. A székely nép eredete képpel Dr Hankó Vilmos. Három angol papleány, az anya képével. A szép világ (költ.) Egy fekete hős, irta egy angol nő Miért megyünk a templomba? Fangh Erzsi.

Kerés. Olvasóink sziveskedjenek közölni szerkesztőségünkkel a következő tagtársak lakását: László György (Oriavácz), Ketney Anna (Kapnik-Bánya) Varga Mór (Berettyó-Ujfalu) Sikó Károly (Radnóth), Gáspár Ferencz (Pozsony), Varga András (Sepsi-Köröspatak), Borbély Gyula (Torda), Csegezi Pál (Dobrest)

A fiók egyletek tagjai névsorát közöljük, hogy a tagok s az érdekeltek tájékozzák magukat és tudják, kiket kell még megnyerni a szent és nemes szövetségbe. **A felső-fehérköri** fiók egylet tagjai Alsó Rákoson: Utó Béla, Antal András, Antal P. József, Katona Márton. Felső-Rákoson; felső-rákosi eklézsia, Lőrinczy István, Ferenczy Lajos, Székely Mózes, id. Székely Miklós, ifj. Székely Miklós, Czirmay Lajos. Ürmösön; Sipos Ignácz. Osváth Gábor, Szilágyi Sándor, Bódi András, Nagy János vasuti őr. Ágostonfalván; Gelei Vilmos. Hévizen; Kiss Aladár, Péterfi Gyula, Nisztor Joachim. Datkon; Kelemen György, lelkész, Égemi Sámuel tanító, Szabó Mózes körjegyző. Fogarason; Tibáld Margit Bedő Ferencz. Olasztelek; Dániel Elek. Baróthon Nagy Elekné, Özv. Szentiványi Károlyné, Dr. Tibáld Miklós, Jékei H. Jozsef. Kiadta H. Hévizen, 1899. Október hó 17-én.

Kiss Aladár
f. e. pénztárnok.

Tévedésben vannak, a kik azt hiszik, hogy az Unitárius Közlöny zsinati száma megillette volna, mintha az az augusztusi szám helyett jelent volna meg.

Az Unitárius Közlöny minden hónapban megjelent és mindig megbővitve egy fél vagy egy egész ivvel. A zsinati szám önálló, de azt hisszük mellőzhetlen kiegészitője az évfolyamnak mivel olyan a tartalma.

Tizenegy arczkép. A zsinat elnökei és rendezői arczképeit összesen tizenegy arczképet közölt a zsinati ssám, melyek közül a Daniel főgondnoké egy önálló kabinet kép.

Dávid Ferencz képe Krisch Aladár remek müvének kitünő fénynyomata még egy pár példányban meg van szerkesztőségünknél. Ára két forint.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Az unitárizmus hazánkban és a külföldön. Gálfi Lőrincz. 313 l. — A mi örök tüzünk. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 322 l. — A kik nem imádkoznak. Br. P. Horváth Kálmán. 324 l. — Föl ég felé! Tarcsafalvi Albert. 329 l. - Gyászima. Gálfi Zsigmond. 329 l. — Kereszturi és tordai gymnasiumaink. Bétai. 331 l. — Adatok Berde Mózsa életrajzához. Gál Lajos. 332 l. — Nők világa: Nőkről a nőknek 333 l., Női imádságos könyv. 335 l. — Irodalom. 337 l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 338. l. — Egyleti élet és munkásság. 343. l.

M. Á. V. ERDÉLYRÉSZI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MEHETRENDJE.

Érvényes 1899. május 1-től.

I	Sz. 830	Gy. 155	Sz 546	Gy. 955	ind.	**Budapest** k. p. u.	érk.	Sz. 710	Gy. 750	Gy. 150	Sz. 620
	„ 833	„ 1008	„ 659	„ 555	érk.	**Kolozsvár**	ind	„ 613	„ 1101	„ 523	„ 700
	„ 850	Sz 1047	V. 840	„ 611	ind.		érk.	V. 524	„ 1046	Sz. 427	„ 645
	„ 1014	„ 1233	„ 1040	„ 726	érk.	**Ar.-Gyéres** A)	ind	„ 347	„ 924	„ 239	„ 518
	„ 1044	„ 108	„ 1125	„ 750	érk.	**Kocsárd**	ind	„ 306	„ 854	„ 158	„ 443
	„ 1152	„ 222	„ 1255	„ 832	érk.	**Tövis**	ind.	„ 155	„ 806	„ 1241	„ 338
	„ 1224	—	„ 130	„ 837	ind.		érk	„ 129	„ 800	—	„ 302
	„ 215	—	„ 331	„ 943	érk.	**Kis-Kapus** A)	ind	„ 1135	„ 656	—	„ 125
	„ 347	—	„ 547	„ 1051	érk.	**Segesvár** D)	ind.	„ 945	„ 533	—	„ 1140
	„ 403	—	„ 612	„ 1112	érk.	**Héjasfalva**	ind.	„ 913	„ 533	—	„ 1117
	„ 800	—	„ 1025	„ 209	érk.	**Brassó** E)	ind.	„ 508	„ 245	—	„ 748
II.	Gy. 650	Sz 810	Gy. 115	Sz 1000	ind.	**Budapest** k. p. u.	érk.	Sz. 610	Gy. 150	Sz. 720	Gy 940
	„ 1151	„ 355	„ 711	„ 605	érk.	**Arad**	ind	„ 935	„ 818	„ 1120	„ 421
	„ 1211	„ 430	—	„ 635	ind		érk.	„ 857	—	„ 1050	„ 406
	„ 306	„ 906	—	„ 1056	érk.	**Piski** a)	ind-	„ 412	—	„ 105	„ 100
	„ 400	„ 1038	—	„ 1216	érk.	**Alvincz** b)	ind.	„ 253	—	„ 434	„ 1140
	„ 426	„ 1054	—	„ 1234	érk.	**Gy.-Fehérvár** c)	ind.	„ 233	—	„ 417	„ 1113
	—	„ 1131	—	„ 105	érk.	**Tövis**	ind.	„ 200	—	„ 343	—
A.	Sz. 727	V. 122	V. 455	Sz 1022	ind.	Ar.-Gyéres	érk.	Sz. 505	V. 1049	V. 337	Sz. 9
	„ 755	„ 1122	„ 522	„ 1045	érk.	Torda	ind.	„ 445	—	„ 500	„ 852
B.	V. 208	Sz. 835	Sz. 311	Sz 1101	ind.	Kocsárd	érk.	Sz. 742	Sz. 238	Sz. 835	V. 1248
	„ 300	„ 8	„ 352	„ 1147	érk	M.-Ludas B[1])	ind.	„ 734	„ 200	„ 747	„ 1200
	„ 500	„ 10	„ 529	„ 1177	érk.	M.-Vásárhely	ind.	„ 500	„ 1225	„ 550	„ 954
	„ 515	V. 1042	„ 539	—	ind		érk.	—	V. 900	V. 504	„ 935
	„ 644	„ 1216	„ 717	—	érk.	Szász-Régen	ind.	—	„ 739	„ 530	„ 805

Gy. = Gyorsvonat. Sz. = Személyvonat. T = Tehervonat személyszállitással V. = Vegyesvonat.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájba Kolozsvárt.

XII. kötet. Kolozsvár, 1899. Deczember. 12. szám.

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) **Egyes szám ára:** 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Tizenkét czikk az unitárismusról.

Ezalatt a czím alatt az Unitárius Közlöny jelen évi számában tizenkét czikket közöltünk. Kilencz iró jött a szerkesztő segitségére nagybecsü dolgozatával. A legszivesebb köszönetet mondunk az iróknak. A czikkek és irók:

I., Az Unitárius vallás törvényesítése Ferencz Józseftől.

II., Az Isten eszméje unitárius fölfogás szerint. Boros Györgytől.

III., A mi Jézusunk. Boros Györgytől.

IV., Jézus evangeliuma. Csegezi Lászlótól.

V., Egyházunk mozgató erői. Kelemen Alberttől.

VI., Az unitárius egyház viszonya a többi protestáns felekezetekhez. Kanyaró Ferencztől.

VII., Az unitárismus theologiai irányzata. Boros Györgytől.

VIII. Az unitárius vallás tanitásának hatása a jellemre. Dr. Bedő Alberttől.

IX., Az unitárismus a nevelés és közoktatás szolgálatában. Kőváry Lászlótól.

X., Az unitárismus hatása Magyarországon. Ürmösi Kálmántól.

XI., Az unitárizmus hazánkban és a külföldön Gálffi Lőrincztől.

XII., Eszményünk. Simó Jánostól.

—

Eszményünk.

Lapunk tisztelt szerkesztőségének nagyrabecsült felhivására megpróbálom nehány töredékes gondolatot, a számomra megjelölt fennebbi czim alatt, elmondani. Nem tartozik e czikk keretébe, hogy az „eszmény“ szónak bővebb, fogalmi, magyarázatával és meghatározásával foglalkozzunk s igy elégnek tartom megemliteni röviden annyit, hogy egyik előkelő magyar iró (Alexander Bernát) szerint az „eszmény, eszménykép (ideál) olyan eszme, melyet tevékenységünk valamely terén ama tökéletes minta gyanánt tűzünk ki magunknak, melyet elakarunk érni. Eszmények nélkül nincs igazi haladás, lehetetlen a haladás megitélése. Az eszmény az emberi fejlődésnek egyik mozgató, előrevivő, szabályozó ereje. Az nem von le semmit az ideálok értékéből, hogy mindig csak közelebb jutunk hozzájuk, de egészen el nem érhetjük. Becsük éppen abban van, hogy folytonosan nemes törekvésre sarkalják az embert.“

Eszményei minden embernek vannak. Kell, hogy legyenek Sem az egyesek, sem a társulatok nem méltók az emberiség komoly figyelmére, ha eszményeik nincsenek, melyeket elérni, életükben, törekvéseikben megvalósitani igyekezzenek. Az eszmények utáni törekvésre senkinek és semminek sincs több oka, mint a vallási és erkölcsi élet vezetőinek. Tehát az egyházaknak Az emberiség moralis előbbrevitelére senkinek sincs oly magas és fontos elhivatása, mint éppen a vallási társulatoknak. Természetes, hogy ideáljaik elérésében a vallási társulatok kiváló súlyt fektetnek a tudomány és művészet erejére is. Mert ezeknek komoly számbavétele nélkül hiába való és sikertelen töprengés lenne minden törekvésük. Az unitárius egyháznak mint vallási társulatnak is mindig megvoltak a maga eszményei. S hogy a lelkigondozására bizottakat s mondhatni a hatáskörén kivül eső, de vele rokonszenvező s szabadabb lelki légkör után vágyakozó barátait is mennyire segitette a magasabb ideálok elérése utáni törekvéseikben, arról az elmult idők erkölcsi eredményei, és a történelem teszen tanubizonyságot. Annyi bizonyos, hogy az unitárius egyház a magasabb eszmények szolgálatában eltöltött multjáért nyugodtan áll meg a história itélőszéke előtt Eszményeink most is vannak. S

ezeknek szolgálatára használja fel egyházunk a maga összes anyagi, erkölcsi és vallási erőit és eszközeit. Melyek hát ezek az eszmények? Nehányat fölemlitek.

Eszményünk a tökéletes ember, kiben a szív és ész összes tehetségei összhangzatosan működnek Mi hirdetjük az evangeliumot minden embernek, hogy szive melegséget nyerjen abból Kezet fogunk a tudomány minden igazságával, a müvészet minden magasabb termékével, hogy azoknak segélyével hiveink értelmére fényt vetitsünk Igy, az evangelium melegségével megtermékenyitett szivet, s az értelem fényével elárasztott észt harmoniába hozva, igyekszünk előállitani a tökéletes embert. Kevésre értékeljük az embert, ki értelmének fényével világit ugyan, de szivében könyörületet nem érez. Nem sokat adunk azokra sem, kik rajongással áldoznak föl szivük indulatjából mindent, a nélkül, hogy mérlegelnék, ha vajjon csakugyan jót tesznek-e, ha oda is adnak, honnan tulajdonképpen a bűn és hazugság nyujtja kezét feléjök. Mi azt az embert igyekszünk megteremteni, kinél a szív és ész egymás hirével, egymásra való kölcsönhatással cselekednek. Én részemről tiltakozom az ellen, hogy az én vallásomat az ész vallásának nevezzék. S ha már valaki a szív és ész fogalmai szerint akarja elnevezni vallásomat, akkor kérem nevezze a *szív józan vallásának*. A vallásban a szív játsza a főszerepet. „Szivvel hiszünk az igazságra“ ugymond Pál apostol Bölcs Salamon is értelmes szivet kér az Istentől, mert érezi, hogy főleg a szív fogja őt nagygyá tenni.

Midőn igy a szivbeli ember fönségét hirdetjük, nem kell azt hinni, mintha a józan észt nem tartanók az emberi tökéletesség elengedhetetlen föltételének. Ha rangsorozatot kellene megállapitanunk a szives ember és az eszes ember között, nehéz föladat előtt állanánk ugyan, de a szives embert elől állitanók. Mert az eszes ember sok vért ontott eleddig a világhistoriában, de a szives ember sok könnyet törölt a nyomor és szenvedés történetében. Az eszes embert sokszor láttuk a megcsontosodott dogmák erős szikláin tehetetlenül állani addig, mig a szives ember a morál mezőin járt kelt, ápolgatva a szeretet és jótékonyság virágait. Az eszes embert sokszor láttuk, miként

töri fejét új bilincsek, új fegyverek feltalálásán, a mikor a szives ember azon fáradozott, hogy nyissa fel a nyomor előtt a könyörület ajtóit. De egyoldaluan nem eszményünk sem a szives, sem az eszes ember. A mi eszményünk a meleg szivü és józan eszü ember. Mert e kettő együtt alkotja benne azt, a mit mi tökéletesnek nevezünk S hogy a tökéletes ember körüli missiónkat teljes erővel végezhessük, egyik kezünkben evangeliumot, a másikban tudományt tartunk. Krisztusunk evangeliumát s a tudomány igazságait. Midőn egyházunk a tökéletes emberért elszánt harczot vív, körültekintéssel igyekszik eljárni. Tekintetbe veszi, hogy az ember nemcsak földi, de mennyei polgár is Ezért mindkét életre s mindkét életnek kötelességeire és jogaira megtanitni igyekszik. Megtanitja járni a földön a tudomány igazságainak támogatásával s megtanitja fölemelkedni ama magasabb tájak felé az evangelium szárnyain. Az ész fegyverét ott és akkor adja kezébe, a hol az valóban segithet s csődöt nem mond. Az evangeliumot pedig oda viszi, hol működésében a kétely mosolyával nem találkozik s biztos szárnyakon emeli fel az elfáradt lelkeket.

Soha sem ringattuk magunkat abban a kétes értékü gondolatban, hogy az emberiséget kizárólag csak a mi eszközeinkkel lehet elvezetni az idvességre, de arról teljesen meg vagyunk győződve, hogy a lehető tökéletességre csakis a sziv és az ész összthetségeinek harmonikus kifejlesztésével és működtetésével lehet elvezetní. Ezért törekedtünk a multban s törekední fogunk a jövőben is, hogy eszményünket, a tökéletes embert evangeliummal és tudományos igazságokkal teremtsük meg. Törekvéseinkben érezzük, hogy a mult sikerei mily erőt adnak.

Vallásunk karjain nőtt fel Brassai, kinek szive mély volt, mint a tenger, tele hittel, szeretettel; esze fényes volt, mint a nap, tele igazsággal és mélységgel s egész lénye: egy emberi tökéletesség. Vallásunk karjain nőtt fel Berde Mózsa, kinek a sziv és ész talentumai szintén mérték felett adattak. S ha valaki szemünkre lobbantaná, hogy vallásunk csupán az ész mezőin jár s a szivet elhanyagolja, vagy hogy azt müvelni nem képes, reá mutatunk e két férfiura s nyugodtan mondjuk: ime ezeket bizalommal követhetitek. S kicsinyben még hányat nem mu-

tathatnánk! A statisztikai tudomány kimutatta, hogy aránylag mi adunk legkevesebb gondot az államnak a rabok gondozását illetőleg s a büntető igazságszolgáltatásnak velünk van legkevesebb baja. Ez legalább is annyit bizonyit, hogy a lehető embert tökéletesség nagy munkamezején nem vagyunk hitvány szolgák. Mi tehát maradunk a megkezdett uton és megismert s jónak ismert eszközeinkkel továbbra is, a mi eszményünknek, az ember tökéletesitésének szolgálatában. Érezzük, hogy mind egyéni, mind honfiui tekintetben missiót teljesitünk, mert hű és hivő hazafiakat igyekszünk nevelni.

Eszményünk a jó keresztény család. Azt a családot nevezzük és tartjuk ilyennek, melyet a Krisztus szelleme melegit és elevenit, s a melyben a szeretet örök törvényének érvényesitésén kivül arra van kiváló gond forditva, hogy a gyermekek nevelése hamisitatlanul és valóban vallásosan és erkölcsösen történjék. Mert a mely szellemet a gyermek a családi tüzhely melegénél szivott magába, nincs az életnek az a zord vihara és váltakozó szeszélye, mely azt megsemmisitse. Mondanunk sem kell, hogy a családi vallásosság ápolásának nagyon sok eszköze és utja van. Föltétlenül szükséges, hogy a családapa és anya legyenek őszintén vallásosak és az áhitatosságra hajlandók. Mert az Isten félelmét senkire (legkevésbbé a gyermekre) se lehet ráparancsolni. Azt a nemes példaadás önti a gyermeki romlatlan kebelbe. Hiábavaló dolog a szülők részéről azt mondani a gyermekeknek: „fiaim imádkozzatok“, ha ők magok soha sem imádkoznak. Jelenkorunk megbocsáthatatlan bűnének tartjuk, hogy a régiségek lomtárába tette, jóformán mindenütt, azt a szokást, hogy reggel és este, étkezés előtt és után a család imádkozzék. Az is nagy hiba. hogy kiment divatból a népnél is az a kedves szokás, hogy minden nagyobb családi ünnepélynél — minő a menyegzői ünnepély is — elmarad a lakomát megelőző ima, melyet rendesen a jelenlevő pap szokott elölmondani. Ugy tudom, hogy az angoloknál a családi imádkozás egyetlen napról sem marad el, hanem minden étkezés előtt és után a családfő, az egész család jelenlétében, sőt ha vendégek vannak is, imádkozik röviden. Természetesen a vendég is. Istenem, mily kedves szokás! S mily hatalmas eszköz a sziv

vallásos hangulatának emelésére és nemesitésére. Meg vagyunk győződve a felől, hogy ha a család elmulasztotta a vallási és erkölcsi nevelés kötelességeit s nemesült és vallásilag megtermékenyült sziv nélkül bocsátja ki gyermekeit az élet szeszélyes utjára, azokból sem az iskola, sem az egyház, sem a társadalom nem tud többé emelkedett gondolkozásu embereket nevelni. Rendkivül fontosnak tartjuk, hogy a családapa és anya szeressék az Isten házának látogatását s vigyék magokkal oda gyermekeiket is.

A gyermeket a templomba nem küldeni, hanem vezetni kell. Nincs a világon kedvesebb jelenség, mint mikor szülők, gyermekek együtt sereglenek Isten házába. Hála Istennek, székely népünk között ily jelenségekkel sok helyen találkozunk. De nem mindenütt. A templomkerülő családok megrovására nem vállalkozhatunk ugyan, de legszebb kötelességünknek tartjuk minden erőnkkel odahatni, hogy az evangelium melegségét bebocsássuk oda is, hol annak áldó erejét eddig kevésbbé érezték. A vallásos családi nevelés hathatóssá tétele mellett minden rendelkezésünkre álló eszközt felhasználunk arra, hogy a családok életében a szeretetet, a hüséget, a gyöngédséget, a hitet, a bizalmat elevenségben tartsuk s hathatós müködésre késztessük. Szem előtt tartva azt, hogy a szeretet az élet minden keserüségén diadalmaskodhatik, ezt a diadalmaskodó szeretetet hirdetjük vegyes és nem vegyes házasságokban egyaránt S mert sok felekezetü hazánkban a vegyes házasságok nagy számban fordulnak elő, kitünő gondunk van arra, hogy az ily családokban is teljes mértékben ápoltassék a hit és szeretet s hogy a család fejei és gyermekei egymás hitét megbecsüljék és tiszteletben tartsák. Nagyon szerencsétlen az a vegyes család, hol a hitkülömbség dúlja fel a szeretetet. Pedig Pál apostol szerint a szeretet nagyobb még a hitnél is. Gondolatunk szerint az a család van a legjobb uton, mely megszabaditotta magát az idvességre amugy sem tartozó szertelen és lélekölő dogmák nyügétől s a tiszta hit világánál a morál mezejéről szedett virágokból igyekszik megfonni boldogságának koszorujját. Az ily család azután Isten kegyelmének valóban részese. Elevenitsétek Krisztus szellemével a családot s ne féltsétek idvességét. Ez a mi hitünk, ez a mi meggyőződésünk

Különös sulyt fektetünk arra is, hogy családaink asztaláról a szent biblia ne hiányozzék és olvastassék. Mert életnek könyve az a szalonokban éppen ugy, mint a szegény ember házában. Lelki pásztoraink egyik legszebb kötelességének tartjuk, hogy a bibliát szüntelenül predikálják s annak igazságait bevigyék a családokba is. Sőt látogassák is a családokat s terjesszék Jézus szellemét. Hisz maga a legnagyobb lelkipásztor, Jézus is meglátogatta hiveit s Zákheus mily boldog volt, hogy hozzá is bement a nagy Mester. Ily gondolatokkal vagyunk s igyekszünk megvalósitani a jó keresztény családot, mint eszményünket

Eszményünk az igazságos társadalom. Szándékosan irtam az „igazságos“ jelzőt. De ez alatt nem oly társadalmat értünk, melyet sokan azon hamis egyenlőségi elvre szeretnének alapitani, mely vagyonban, rangban, hatalomban teljes egyformaságot követel. Ily értelmü igazságos társadalom után mi nem vágyakozunk. Mert a rang, rend, hatalom, vagyon, miveltség, kormányzók és kormányzottak, szellemi és kézi munka osztályait, szükségesnek és el nem törölhetőnek tartjuk. Azt tartjuk, hogy valamiképpen a természet gyönyörü összhangját épp a tárgyak különfélesége alkotja, ugy a társadalmi szépséget is ezek az osztályok varázsolják elő. Mi az emberi méltóság becsét és fényét akarjuk diadalra juttatni a társadalom minden rétegében. A szegény és gazdag egyaránt Isten képére teremtetett. Ez az Istenkép minden emberen, — ki a munka és becsület fegyvereivel védi azt, — megbecsülendő. A napsugárhoz, levegőhöz, harmatcsepphez joga van Libánon czédrusának is, a kicsiny ibolyának is. A tudomány, a tehetség és munka áldásaihoz hogy ne volna minden embernek joga?

Mi a munkás ember és lelki ember jogait vitatjuk a társadalom terén és mozgalmaiban. Mi minden emberben testvért, barátot akarunk látni, kinek joga van becsülésünkre és jóindulatunkra. Mi azt hirdetjük, hogy az érdem és tehetség érvényesüljön s ne szorithassa háttérbe az értékes embereket a proletárizmus. A társadalmi jótékonyságban kevés becset tulajdonitunk annak, a mely a szenvedés és nyomor enyhitésénél

fősulyt helyez a nemzeti, felekezeti, vagy osztályi hovatartozásra. Igaz ugyan, hogy figyelembe vesszük a szentkönyv utasitását, hogy jót kell tennünk különösen a mi hitünknek cselédeivel, de ezt nem visszük tulságba a nyomor rovására. Azt tartjuk, hogy nincsen sem görög, sem zsidó, mikor arról van szó, hogy a munka és becsület érvényesüljön, vagy a nyomor enyhüljön. Hirdetjük, hogy a jog és kötelesség viszonyának nagy elve minden vonalon érvényesüljön. Az állami törvények feltétlen tiszteletét hirdetjük s nem engedjük, hogy azok hamis elveknek és jelszavaknak essenek áldozatul. Jól esik eldicsekednünk azzal, hogy a mi egyházunk népében soha nem talált helyet a soczializmus hamis igehirdetése. S ebben része van a mi józan elveinknek is.

Mi nagy becset tulajdonitunk annak, hogy a nő minden téren elfoglalhassa az őt megillető tért s lényének különleges erényeit, tulajdonságait, lelkének erejét, szivének gyöngédségét s ha kell munkakedvét, mindenütt érvényesithesse Szóval, hogy eszményképünk, az igazságos társadalom megvalósuljon, hirdetjük az emberi méltóság megbecsülését s a hű munka érvényesülését. De soha sem hagyjuk figyelmen kivül, hogy ez az eszményképünk is csak a Krisztus tudományának segélyével érhető el Gyülöljük az istentelen társadalmat

Eszményünk egy szabadelvü egyház, melyben teljes lelkiismereti szabadság uralkodik s melynek nem az a czélja, hogy a hitet a dogmák nyügébe verje, vagy prorustesi ágyba fektesse, hanem, hogy ápolja az egyéni hitet s azt helyesen irányitsa. Mi azt akarjuk, hogy az egyén szabad akarata a hit mezőin is érvényesüljön. Oly egyházat akarunk, mely az embert a boldogság és *üdvkeresés* utain előre segiti s szárnyakat ad a nemesebb vágyakkal telt léleknek. Mi azt akarjuk, hogy vallási társulatunk oly üdvintézmény, oly közmivelődési tényező legyen, mely Isten akaratának megfelelően nem kicsinyes és kizárólagos felekezeti czélokra forditja eszközeit, hanem az egyetemesért, s főleg az *emberért* vivja az ő harczait. Mi a vitézkedő anyaszentegyház fogalmában azt a leghathatósabb intézményt látjuk, mely az embert méltóvá tenni igyekszik Isten kegyelmére s a mely segíti, neveli, vezeti, támogatja a boldogság és

idvesség keresésben. Az egyház nem megcsontosodott dogmák raktára — bocsánat a szóért — hanem moralis elveknek és életnek forrása kell hogy legyen. Az egyház az emberért van. Az ember pedig Isten gyermeke. S Isten az ő gyermekeit avagy nem lelki szabadságra teremtette-e? A mi eszményképünk tehát egy oly szabadelvü egyház, melyben Krisztus a fényforrás. Ebből a forrásból táplálkozik a szabad hit, a szabad meggyőződés. Mi nem ismerjük el egyik felekezetnek sem az egyedül idvezités jogát. Magunknak pedig nem vindikáljuk kizárólag. Azt tarjuk, hogy a hitszabadság utján juthat el minden ember amaz örök czélhoz. A hitszabadság pedig nem ismer felekezeti korlátokat S ha mégis megmaradunk, sőt létezni akarunk, mint felekezet, abban a hitben vagyunk, hogy mi az egyéni hitnek helyes irányba vezetésével hivatást töltünk be, a nélkül, hogy a hit szárnyait megkötnők.

Eszményünk a független, boldog haza. Hiveinket egy oly szabad haza hü fiaivá igyekszünk nevelni, a melyben „jog, törvény és igazság" lakozzék. Mi irtózunk a kozmopolitizmustól s ezért hirdetjük, hogy „itt élnünk, halnunk kell"! Munkára serkentjük, törvénytiszteletre tanitjuk, a király iránti hüségben neveljük népünket A szabadon gondolkozó polgárokat minden nemes törekvéseikben elősegitjük s a közjó megbecsülésére hathatósan intjük. Kötelességtudó népet, hivatás szerető intelligenciát akartunk és akarunk adni a hazának mindenha. Szerénységünk tiltja a dicsekedést, de bizonyos magasabbrendü büszkeséggel vagyunk eltelve annak látásán, hogy az unitárius egyház a közszolgálat minden terére oly intelligenciát bocsátott s bocsát ki, hogy a társadalom itélőszéke előtt mindig pironkodás nélkül fogunk megállani. Aránylag véve nemcsak a legtöbb, de egyszersmind a puritán jellemü és kötelességtudó intelligenciánk áll ma is a szent haza szolgálatában az államélet nagy gépezetének minden pontján. Elhivatásunk tiszta tudatában lévén, ezután is nemes polgárokat akarunk a hazának nevelni, hogy az naggyá és boldoggá legyen Annyival is inkább, mert ma már óduiba vonult az a sötét, rut szellem, mely hajdan hitfeleink előtt a hivatalok ajtóit is bezárta, hogy oda be ne juthassanak. Vagy ha benn voltak kiüzte. Az

állami védelem áldásait nem akarjuk háládatlanul élvezni s ez okból is a hazáért minden áldozatot meghozunk, hogy eszményünket megközelitve láthassuk. Honfi erényeket ápolunk, hogy az elmult ezer évre jöjjön sok ezer még, egészen az örökkévalóságig.

Legfőbb eszményünk végre a Jézus Krisztus. Mélyen meg vagyunk győződve arról, hogy minden előbbi eszményeinket csakis a Jézus evangeliumának erejével közelithetjük meg. Azok iránt, kik Jézus nélkül megvalósithatónak gondolják eszményeiket, szánalmat érezünk. De érezzük egyszersmind azt az elhivatást is, hogy ugy ezeket, mint minél többeket meg kell nyernünk Jézus *hamisitatlan* evangeliumának. S ha eszményeinkért való küzdelmeinkben itt és amott félreértésekkel találkozunk, nem rettenünk meg, mert éppen maga a Jézus biztat és erősit „ne félj kicsiny sereg“ — „a kevesen hiv voltál, többre bizlak ezután“.

Torda, 1899. okt 30.

Simó János.
unitárius lelkész.

Egyleti élet.

A XIX-ik száz nemcsak az egyéni gongolkozást, a hitet, hanem a családi és társadalmi életet, meg a politikai viszonyokat is teljesen átalakitotta. E száz elején az ember a főnemesnél kezdődött. Neki volt joga bőven. Több mint egy egész kőzségnek, nem egy esetben több mint a megyének. Akkor ő volt a község a megyéken, ő volt az ekklesia is. Ő tartotta a papot, a tanitót, neki szotgált az is, éppen mint a jobbágy.

Ma már a polgárnál kezdődik az ember. A foglalkozás, az életmód nem tesz semmi különbséget. Az dönt, hogy ki dolgozik többet, jobbat és tisztábbat. A munkát ma már nálunk is megfizetik, ha nem is oly jól, mint Ámerikában. Dolgozni tudó és szerető ember megélhet jól és biztosithat magának befolyást a községben, a megyében, sőt az államban is, ha a szavazati censust el tudja érni. Több mint bizonyos, hogy mihelyt az elemi tudás és ismeret legalább az irás-olvasás határáig általános lesz, a szavazási jog is sokkal tágabb körre fog kiterjesztetni, mert hát az államnak minden tagja kell, hogy érvényesitse vagy érvényesithesse magát.

Ennek az egyéni jognak kivívására a legkevesebb előnyt élvező, mert legszegényebb és legkevésbbé mivelt munkás nép-

osztály körében, hazánkban is nagy mozgalmak indultak meg, főleg az Alföldön, a hol már az is megtörtént, hogy a legbékésebb természetü munkások: az aratók, tehát a földmivelők is megtagadták a munkát (strájkoltak). Nem vitatjuk, hogy helyes-e a nyers erőszaknak ily módon való alkalmazása, vagy nem helyes. Mi a békének, a törvénynek, a jognak, az igazságnak és a szeretetnek vagyunk hirdetői.

Erre csak azért mutattunk rá, hogy lássék meg, mennyire kiterjedt a társulás és szövetkezés szelleme lefelé, a vagyon vagy munka és bérjog érdekében is.

Szerencsére ugyanily nagy arányokat öltött a társulás szükségének érzete más irányban, a magasabb rendü dolgok érdekében is. A közmüvelődés, a munka, ipar és betegsegélyezés száz meg száz egyletet szervezett minden képzelhető irányban. Egy családnak mindenik tagja, a szülők épen úgy, mint a gyermekek, nemcsak egy, hanem több egyletbe be vannak vonva, s az, a kiben van egy parányi munkakedv, idejének egyik java részét egyleti munkásságra kell hogy forditsa.

Helyes-e ez igy? Nem mentünk-e túlzásba? Nem esik-e kárára az egyleti élet a családi életnek, nem lett-e a társadalom túlkövetelő?

Valóban arra fölötte nehéz döntő feleletet mondani; mert hiszen ha megvoltak bátrányai a rendi életnek, a mely mindent az egyért, az uralkodó elemért kényszeritett szolgálatra, meglehetnek a társulati életnek is, a mely mindent az egészért kiván föláldoztatni. De hogy ennek sokkal kevesebb hátránya van, mint annak, azt nem vitathatja az, a ki az embert önmagáért becsüli.

Mert hát mi a czélja az egyleti életnek? Az, hogy az egyénekben meglevő testi és lelki erőknek tért nyisson a munkára. Az, hogy versenyre hivja az egyleti körben levő embereket, tehetségeik kifejtésére és érvényesitésére. Az, hogy a gyengének és járatlannak erőt kölcsönözzen az életre, a nyomorultnak biztositsa a védelmet és megélhetést.

A humanismusnak minden szép és magasztes vonása a társulás, az érintkezés által emelkedik ki.

No, ha ez áll általánosságban, áll részleteiben is, de különösen áll az olyan egyesületekre nézve, a melyek az ember legmagasabb, tehát lelki és erkölcsi érdekei biztosítására alakultak.

Ilyenek az egyházi egyletek. Föleg a katholikus egyház számtalan ifjusági és felnőttek egyletét szervezte a Szent István Társulattól le a Rózsafüzér egyletig. E helyen nem bocsátko-

zunk birálatba, sőt még ismertetésükbe sem, hanem egyenesen azt kérdezzük, hogy a protestánsok, hogy mi unitáriusok éltünk-e az idővel? Fölhasználtuk-e javunkra a kor szellemét? Szervezkedtünk-e a kinálkozó társadalmi és egyházi utakon annyira, hogy kiállhassuk az ellenünk irányitott támadásokat? Igen-e annyira, hogy ellensulyozzuk a korszellemnek azt a hatását, a mely a mi legfőbb eszményünket, a tiszta hitéletet és erkölcsös munkásságot veszélyezteti itt a sötétség örvényéhez sietö babonával, ott az önhitt tudákossággal?

Vegyük számba dolgainkat. Már 15 éve, hogy a Dávid Ferencz Egylet megalakult és működik, de lám még másfélezer tagja sincsen. Hol vannak azok, a kiknek kötelékében kellene lenniök? Talán ott az egyházközségi egyletben? Tisztelet a kivételeknek, de bizony még sok községben nincsen ilyesmi Talán a társadalom foglalta le öket? Az is megköveteli a magáét, de hát a melyik férj a Casinót szereti látogatni, az már lemond-e a családi életről? Az, a ki szereti felebarátját, elhanyagolja-e testvérét vagy szülöjét? Bizonnyal nem.

Van-e valakinek oly nagy szüksége az egyesülésre, mint nekünk unitáriusoknak, a kiknek a hatalmas felekezetek tengerén csak egy-egy itt-ott hullámzó kis sajkánk van. Ki érezi és ki becsüli meg oly őszintén a baráti jobb kezet, mint az elhagyott. egyedüli, az idegen?

Hát mi, csupán mi ne tudnánk, ne akarnánk kezet fogni? Távol legyen! Tegyünk csak kisérletet, nyujtsuk ki kezünket bizalommal és azonnal lesz, a ki megfogja. Adjuk szivünket szeretettel és szeretetre találunk. Emberelje meg magát minden unitárius és szövetkezzék bizalommal, őszinteséggel. Épitsünk magunknak egy erős, hatalmas testületet.

Munkára föl!

Valósitsuk meg első nagynevü elnökünk jelszavát: gyüjtsön mindenki maga mellé még egy tagot. Képzeljük el milyen változás áll be a közelgő új évben: a mostani 1200 tag helyett lesz egyszerre 2400 tag. Mindenik csak 1 frtot fizet, s máris tekintélyes nagy összeg fölött fogunk rendelkezni.

Képzeljük el mennyi ifjusági iratot, mennyi ajándékkönyvet, mennyi hasznos olvasmányt lehetne kiadni minden esztendőben.

Ne mondja senki, hogy nehéz dolog. Semmi sem nehéz, a mit *akarunk.*

Hallgassuk meg profétánkat Brassait: *Valaki alapitványát vagy részvényeit befizeti, még nem teljesitette egyleti kötelességét, hanem szóval és tettel, oktatással és példaadással kell előtte járni*

azoknak, a kiknek miveltségüket, olykor »túlmiveltségöket, körülményeiket tekintve »ébresztésre« van szükségök.«

„Jó példával járva elől, minden mást, kivel érintkezünk, az eszmével megismertetni, lehető minden módon magukat ahhoz alkalmazkodásra reábirni, sőt *őket az egylet tevékeny tagjává avatni törekedjenek.*“

Ebben nincsen semmi nehézség, mert hát a Dávid Ferencz Egylet tagja a tagdíj fejében az egylet lapját ingyen kapja. Tehát egy forint tagdíjjal egyleti tagok és előfizetők is vagyunk egyszerre. Ilyen előnyt, ilyen csekély összegért nagyon kevés egylet nyújt.

Nincs hát egyéb hátra, minthogy kétszerezzük meg a tagok számát — és a Dávid Ferencz Egylet eddig nem ismert munkásságot fog kifejteni

Boros György.

Évzáró ima.

Martineau Jakab után: Fazakas Lajos.

Oh Te, ki vagy és lenni fogsz! Nálad nincsenek évszakok, de nekünk te kiszabott időt rendeltél a földön s napóránkon az árnyék meghosszabbodik. Hitteljes kötelességeink mozzanatai követnek minket a multból és nem vesznek el A mi elosztogatott óráinkat nem gyüjtögethetjük össze, elmentek azok örökre Siettes minket még megfenyitéseddel is oh te nagy feladatmester s mondjad nekünk: „Teljesitsétek kötelességeiteket, mig a nap le nem megy.“ Emlékeztess minket a te szolgádra Jézusra, a ki nagyon kevés nap alatt végezte el a legistenibb munkádat s tölts be minket az ő szellemével! A világ hiábavalóságai s egy isteni élet összeütközése között sohase jöjjünk zavarba, vagy megbotránkozásba, megemlékezvén, hogy az igazaknak lelkei a te kezeidben vannak és semmi rosz sem árthat azoknak. Idöben és örökkévalóságban rád bizzuk magunkat oh Te minden világokon élő Isten. Amen.

Az *öntudat* fölébresztése szükséges azért, mivel a nélkül az ember csak félember; a keresztény öntudat fölébresztése szükséges azért, mivel a nélkül az ember nem vallásos; az unitárius öntudat fölébresztése szükséges azért, mivel a nélkül az ember nem független sem a gondolkozásban, sem a hitben.

A kik nem imádkoznak.

(Folytatás és vége.)

Falun vagyunk. X grófné kastélyában. Vasárnap napján. Reggel 9 órakor szól a falusi kicsiny templom hivó harangja. Az udvarból mindenki: a grófné, családja, a cselédség templomba készül. Midőn már-már mind egybegyültek, a grófné körülnéz, hogy nem hiányzik-e valaki? ha valaki nincsen ott, utána küldenek. Együtt vannak. A grófné megszólal: Mehetünk.

Nem marad otthon senki, csak a grófné legifjabb leánykája, ki sokat betegeskedik, most rosszabbul lett, maradott hon. Ejnye be kár, szól, hogy nem jöhet szegényke. Zsuzsika a komorna maradjon mellette Ezzel is egy elmarad, ezt nem szeretem.

Ezen intézkedést megtéve, a grófné és két leányának vezetésével megindulnak Útközben a kertből felveszik a grófné fiatal urfi fiát Aladárt is, ki menekedni akar, de nem lehet. És igy megerősödve beérnek a templomba, megtöltvén annak jókora részét. A hivők nagy csoportja valóban, de nem a választottaké, mert egy része kénytelen, kelletlen, csak parancsszóra jött. Minden ünnepnapon igy kell, hogy legyen. Ez a rendelkezés. És a ki ez ellen vét, annak a grófnéval gyül meg a baja, ki szorosan megkivánja mindenkitől, ki házához tartozik, hogy vele az ájtatosságban részt vegyen, akár szomjuhozik lelki táp után, akár nem. Hogy van-e haszon ilyen erőltetett templomba járásnak, ily társasággal, kiknek egy része bárhol inkább szeretne lenni, mint a pap vizsga szeme és korholó szavaival szemben. Az már más kérdés. Azt hiszem, a grófné maga is, ha meggondolná, hogy csak a szivből jövő imádságnak van lélekemelő ereje, midőn egész valónk azon csüng — nemmel felelne.

De ez már megrögzött szokás Ezen változtatni nem lehet.

Midőn visszajöttek a templomból, a kis leányka még roszszabbul lett, annyira, hogy el kellett hivni a faluban lakó járási orvost, ki már gyógykezelte Az orvos $38^{5}/_{10}$ fokos lázt állapitott meg Jeges borogatást rendelt a főre és meghagyta, hogy azt 4 óránként mérjék és hogy legyen a családból valaki mindig mellette, mert estve eljön, hogy ujra lássa. Lehet komolyabb baj, most még semmit sem mondhat. Mindenesetre nagy vigyázat, felügyelet szükséges, hogy a beteg az ágyból ki ne keljen.

A grófné és leányai megijedtek, hogy már mi lesz?

Egy órával később, hogy az orvos távozott. jön egy levél a szomszéd faluban lakó V. bárónétól, rokonuktól, melyben a grófnét és családját meghivja vacsorára. Mulatságot rendez leányai számára. Czigány zenészek jöttek. Több ur is érkezett

Pompás előjelek egy kellemesen eltöltött éjjelre, mit, lehet, még másnap is folytatnak. Ott lévén a sok urfi, csak meg kell tánczoltatni őket. Reméli, hogy eljőnek.

Most már nehéz a választás. A leányka még rosszabbul van. A mulatságba is el kell menni

Mit határoznak?

„Kedves Mamám! Mit gondol, csak nem tagadjuk meg ezen meghivást? Oly ritkán van alkalom mulatságra itt falun, félre a világtól és a mellett, ki tudja, mily nagyszerü lesz, mit örökre megbánunk, ha attól elmaradunk Nemde elviszel?“

„Vilma, az igaz, most beteg, de bizonnyal jobbra fordul baja. Azon ne aggódjunk. Ott marad mellette Zsuzsika, kiben megbizhatunk.“

Az orvos ez alatt eljött és tüdőgyúladást constatált Azt mondá, hogy a láz növekedett és kétes a kimenetel. Orvosságot rendelt. Reggel visszajön.

A grófnét ennek hallatára izgatottság fogta el Nem tudta, mit tegyen.

„Csak nem mehetünk mulatságba, midőn Vilma ily veszélyben van,“ mondá tünödve. Az anya aggodalma küzdött benne a világi hölgy könnyelmüségével, ki midőn szórakozásról, mulatságról van szó, szereti, ha az utóbbit fogadják el az élet kellemetlenségei kikerülésével. A grófné két leányával bemegy a kis beteghez, ki kábultságában alig ösmeri meg, de a gyermek ösztönével, midőn anyját közelében érzi, magához voná, s szóla halkan, alig hallhatólag: „Nó kedves Mama! Jöjjön hozzám, üljön közelebb, oly jól esik, ha mellettem van Nem hagy el, ugy-e kedvesem? Ugy fáj a fejem és nehéz a mellem. Enyje be jó, hogy magokat körülettem látom. Itten marad ezután is, ugy-e?“

Nagy a kisértés. Itt beteg gyermeke marasztja, tulfelől a mulatság mosolygó arcza hivja, hogy hagyja el a szomoruság helyét, hol kötelessége lenne maradnia. „Mit csináljak gyermekek? Mondják maguk is,“ szól a grófné, a felelősség súlyát megosztani akarván.

A könnyelmüség ellensége az áldozatnak és azt ritkán hozza meg.

Ők hamar határoznak Természetesen azt, hogy menjenek.

A gyermek is kevéssé elcsendesedett, de ez csak olyan szinleges nyugodtság, mely hamar változik.

Ki jóra akar magyarázni valamit, az előtt kis jelek nagyoknak látszanak.

Elfogadják közös egyetértéssel azt, hogy már jobban van. Elmennek.

Bejött a komorna, Zsuzsika, kinek jó lelke megindul, látván a gyermeknek láztól kipirult arczát és ziháló kis mellét, a mint köhögve szivta a levegőt magába. Gyöngéden feléje hajlik. És a gyermek, azt gondolván, hogy anyja, szeretettel fogja át kis karjaival nyakát: „Oh be jó, kedves mamám, hogy mellettem vagy," szól és ez édes gondolatban behunyja szemét.

És vajjon nem is lett volna inkább rendjén, hogy a gyermek e feltevésben ne csalódjék? Nem lett volna természetes, hogy az anya beteg gyermeke mellől intézze forró imáját Istenhez, melyben annak felgyógyulását kéri? Ez magasztos, megindító kép leendett A bánattól megtört anya buzgó fohásza feljut a jó Istenhez, ki kedvesen veszi a szenvedők kérését. És ennek ellenében inkább elmaradhatott volna a reggeli templomozás, mely nem hozott lélekben meghatott sziveket Isten szine elébe.

Egy nyugalomba vonult gazdag kereskedő özvegyét mutatom be három leányával.

A délelőtt folyamán vagyunk. A közönség tódul a templomba. Válogatott uri nép Közbe-közbe egy szegény anyóka, egy mankón járó, koldus kinézésü férfi, kik kezeiket kinyujtva kéregetnek Tolongás van. Az emberek sietségökben egymást taszigálják, mintha díjhoz lenne kötve az: ki jut előbb be.

Ezen fel és alá hullámzó tömegben kiválik a mi özvegyünk feltünő alakja, ki finom posztó kijárójával, melyen világos kék alapon fehér sávok vannak beszővé, felcziczomázott, telerakott kalapjával, magas sarku czipővel biztos léptekkel törtet előre és kinek tekintetéből, mellyel az embereken végig néz, meglátszik, hogy nem mondott még le a kinálkozó világi örömökről, az özvegyi fátyol és a meghaladott 40 év daczára. Utánna sietnek leányai, mint jól kitanitott katonaság, fesch tartással, férfias mozgással, mindenkit kényelmesen szembe nézve. Azon tudatban, hogy ügyetlenség meg nem nézni és meg nem mutatni azt, a mi adatott Szépen, divatosan vannak öltözve, azon szándékkal, mely a ruhában azt keresi, a mi a mások szemét magára vonja. Egy bizonyos férfias, kihivó tonus jelzi fellépésüket, melyből hiányzik a nőiesség, mint azt most, azt tartva, hogy uri schick, oly számosan viselik. Pedig a nőiesség az asszony dísze, virága marad mindenha, mely után, mint ritkaság után, kapkod a férfi. Tehát elől a páva, utána begyesen kicsinyei, kiterjesztve szárnyaikat, melyeknek fényét emelik a

déli nap sugarai. A szemek rajtuk csüngenek, Általános a feltünés. Czéljukat elérték.

Mind előbbre mennek a folyosón az első padig. A hol azt vélik, hogy őket legjobban láthatják és honnan mindent áttekinthetnek. Itten, bár sokan ülnek már a padon, maguknak helyet szoritanak, az előbb jötteknek nem nagy örömére. Előveszik az imakönyvet Nem mélyednek el áhitattal annak tartalmában, hanem a padon meghajolva, a mint illő, koronként felemelik fejöket és vizsga szemmel fürkészik, ki van ott, ki jött be, vajjon nem akad-e meg szemük azon férfiun, kiért tulajdonkép a templomba jöttek A mama az okos, a kitanult, csak csendesen, alig észrevehetőleg teszi azt, mig n leányok, a kis bohók ksvesebb routine-nal nem ütődnek meg rajta, ha meg is látják.

Igy foly a szempárok harcza tervszerüen a templomban, az Isten megszentelt házában, mint egy szinházban.

Vajjon kedves-e Isten előtt az imádság, melyet ily körülmények között hozzá rebegnek? Vajjon a föld sara, mely azokhoz tapad, eljuthat-e a megtérés, a kiengesztelődés fényes trónjához, hol kegyes lelkek vigaszért esdenek?

Nem, az nem lehet.

Ők nem imádkoznak.

Jómódu parasztgazdának házába lépünk be A szobában rend, tisztaság, A padló, valamint a paticsból rakott falak agyaggal vannak kiverve A padlás fenyőfa deszkával boritott. A falak körül két fapad, 3 szék és 2 ágy ágynemüekkel magasan felrakva, szépen kivarrott takarókkal befedve van elhelyezve. A falon kakukkos óra, mellette varrottas törülközők. A szoba mestergerendájának széléről egy ócska, időtől megviselt bibliának élei látszanak ki, melyen látható, hogy gyakran olvasgatták. Ezen szoba mellett a belépő és egy azzal egybekötött kamara egésziti ki a lakóhelyeket.

Látszik az egész berendezésen, hogy gazdája nem megy a szomszédba pénzért.

És ez igaz is.

A gazda, felesége, két fia és egy kis leány teszik ki a családot, meg — kit szinte ki is feledtem, mert mostan ugy sem veszi senki számba — a gazda apja. A ki pedig úr volt itten régen

Te is, szegény öreg, ha tudtad volna, hogy a dolgok ilyen fordulatot fognak venni, máskép intézkedel.

Ugy történt, hogy B. gazda, midőn már betöltötte a 64

évet, kezdé érezni az évek sokaságát és azt, hogy már nem birja a munkát ugy, mint kellene, meggondolta, hogy átad mindent a fiának azon feltétellel, hogy őt mindennel illőleg ellássák.

B.-nek fia, általános felfogásként, tisztességes ember volt. A falu meg a pap megbecsülte, elannyira, hogy megválaszták, a tiszteletes úr ajánlatára, curatornak Mi nem kis tisztesség a faluban. Rendtartó és a mellett istenfélő, áhitatos ember, kit minden vasárnap ott látnak a templomban, a presbiterek között. A pap kepéjét ő hajtja fel és ő maga is zugolódás nélkül viszi a maga illetőségét a parochia udvarára És e mellett, mint afféle irástudó, ki a bibliát is forgatja, koronként abból czitálgatni szokott a maga és mások lelki épülésére.

Egy kifogásolható benne, hogy nincsen szive. A mások bajai nem érintik.

De azt ő nem tudta

Ő csak annyit tudott, hogy mindenki dicsérte a fiát. A faluban is megbecsülték. Az egyház kurátorának választották nem régen. Ő is mindig meg volt elégedve vele, mert jó fiunak ösmerte eddig.

Ezeket tudta.

Tehát könnyü szivvel adta át neki, a mije volt és iratta fia nevére egész birtokát, minden azon találhatókkal együtt

Ez volt szerencétlensége

Mert eleinte megtisztelték az öreget. A belső szobában volt a helye, mint főembernek, de később alászállott a becsülete. Áttették a kamarába és ételt is csak a maradékból kapott. Ha dohányra pénzt kért, rossz szóval illették a fia és menye: ke'd is mindig csak pénzt kér, csak fogyasztani tud s egyébre sem jó már. Itt a pénz, fogja, de aztán mostanság ne halljuk a szavát.

Igy keseritették meg az öreg napjait fia és családja, kik mindenüket az ő jóságának, jóhiszemüségének köszönhették. Nem is volt szegénynek más öröme, mint kis leányunokája, ki naponta hozzá lopódzott és a térdén játszadozva igyekezett eloszlatni a nagyapó arczán levő bánatot „Na kedves apjok ugyan kaczagjon már egyet, szezetném látni ugy is, ne legyen mindig olyan szomoru, ne eressze el magát, mint a szomszéd tyúkja, ha künn kapja a nagy eső.“

Erre már az öreg is elmosolyodott és megsimogatta unokájának szőke, pofók arczát: „Te vagy nekem minden örömöm! Mí lenne belőlem nélküled, te kedves, kicsi semmiség. A többiek ugy is halálomat várják, szeretnének hamarább eltemetni, hogy ne fogyasszam kenyerüket.“ Szólt az öreg. Mig arczát ujra

elfogá megszokott komorsága. Mint a köd a hegyek ormait nedves időben.

Valóban ugy volt. Ugy éltek a családban, mintha nem is léteznék, nem érdeklődtek iránta és csak akkor emlitették nevét, midőn számitgatták, mikor tehetik el a földbe, melynek lakói nem kérnek ételt és kiknek panaszos hangja nem szólal meg a rossz gyermekek hálátlanságán.

Midőn igy cselekszik, nem puszta szemfényvesztés, Istenkáromlás-e B. gazda nagy áhitatja, templombajárása?

Imádkozhatik-e Isten előtt kedves szavakban az, ki nem tartja meg a biblia első tanitását: Tiszteld apádat és anyádat?

Nem imádkozhatik.

Hogy olvasson az, ki nem ösmeri a betüket? Hogyan emelkedhetik fel imája a kegyelem és megbocsájtás Istenéhez, annak, kinek szive nem indult meg a saját apja szenvedésén, tehetetlenségén?

Aki csak a maga javát nézi mindenben, azt kötve tartja, vaskapcsokkal szoritja az egoismus.

Vesd le magadról a pánczél lemezt, mely nem engedi szivedhez férközni a tiéid és a mások keservét, örömét és megszabadulsz. Megifjodott lelked felcsapong Istenhez, mint léggömb, melyet feloldanak kötelékeiből.

Lehet kisebb részed lesz a földi javakbad, de Isten bearanyozza lelkedet reménységgel, szeretettel.

Örömmel teszem le a könyvet, melyben lapozgattam. A jelen korszak ezen észlelt hibái, kinövései, nem nagy megnyugvást nyújthatnak a jövőre nézve. A ki komolyan megfigyeli az eseményeket és azok lehető következéseit ezen szomoru profétián nem csudálkozhatik. Hisz erkölcsi stagnatiot, néhol ép hanyatlást látunk, melyben reálisztikus társadalmunk a maga fejlődésének alapját keresi és véli megtalálhatónak.

A vallásos gondolkozás és az ebből kifejlődött erkölcsi élet nem halad a tudományokkal és ösmeretekkel karöltve, hanem mindeneket szolgálatába veszi azért, hogy csak őt uralják, a helyett, hogy a társadalmat vezessék az egyetemes jólét magasabb lépcső fokozatai felé, hol az érdem a maga jutalmát elnyeri.

A vallás, imádság sokaknál csak látszat. Köpenyegül felöltik az emberek, mig takarója alatt a bennök rejlő rossz indulat orgiáit üli. A jelent mozgató gépezeten a mult idők alakjai megelevenednek, de az azokban rejlett erőt és férfias, nyilt bátorságot, leleményes furfanggal és kedveskedő hizelgéssel kivánják pótolni.

Kiasszott a nagy lelküség, az önfeláldozás a múltban bő forrása, mely mártirokat vitt vérpadra, máglyára egy eszméért, az igazság diadaláért és az azok által biztositott nyugalom idején felcseperedettek a kis emberek, kik semmiért sem lelkesülnek, mert az árt az idegeinek — az egészségnek. S mig ily ideákban megkövesedett egyének szövetkezete uralja a világot: mit kivánhatod, hogy akkor a mi jó, a mi nemesen gondolkozók előtt fenségesnek látszik, megtalálja a maga védőjét?

Utópiák után futónak, álmodozónak nevezzük azt, ki lépten-nyomon az emberek számitó cselszövényeibe, aljasságaiba ütődve, azokat csúf, megvetendő dolognak meri nevezni és elszomorodva felkiált: „Uram, mikor jön már a viradat?“

Pedig mégis csak az marad az erkölcsi élet fundámentuma mindörökre, melynek magvát Krisztus hinté el az emberek gondolkodó felfogásába, midőn egyszerü szavakban tanitja: Istent tiszteld, imádd az által, hogy a jót gondold és tedd.

Ezen néhány szóban benne van mindaz, melylyel az emberiség boldogulását, haladását biztositó, nagyszerü alkotást felépithetni.

Nem a látszatban, az imádságot mutató, azt fánátikus örjöngésben rebegő szavakban nyilatkozik meg a buzgó fohász, mely Istent keresi és megtalálja; hanem az önzésnélküli, a maga érdekeit háttérbe szoritó elhatározásban, mely nem ösmer akadályokat, midőn egy nemes tettet kell végre vinni

Nem az a lényeg, hogy mit mutatok, hanem az, hogy mit, és hogyan teszem.

Tettekben kell, hogy kiformálodjék az én Istenem imádása, szeretete. Nem az a lényeg, hogy mily kifejezésekkel imádjuk Istenünket, hanem az, hogy lelkünkben eltelve hálával iránta, egyesüljünk mindnyájan, bármely felekezethez tartozunk, a kereszténvi szeretet egyetemes nagy templomában, melynek egyik fülkéjében gonddal ápolják a hivek a vallási-türelmesség és béke fehér rózsáját, melyet annyi szenvedésnek könnyje nevelt fel az emberiség megnyugtatására.

Ily vérrel átáztatott földből kelt ki a mi hitünk élő virága is. Elődeink szenvedéseinek és férfias bátorságának tanusága gyanánt kössük össze e két virágot egy csokorba és tegyük le talizmánul mindnyájunk szivébe, hogy rátaláljunk a szenvedések, a megprobáltatások idején.

Igen, mert az élet változatos soknemü bajai között, az igaz vallásosság, nem annak látszatja, az, mely vezetőnkül önként ajánlkozik, kinek tanitásait bátran követhetjük; mert békét ültet a háborgó kedélybe. És befejezésül csak ismételhetem, mit előbb is mondék, hogy:

Az imádság a szeretet, a megtérés és megbocsájtás nevében beszél, ezek szárnyain emelkedik Istenéhez, ha levágjuk ezan szárnyakat, lezuhan a vétkes ember és marad a pórban, honnan kiindult, hangja elvész a lég útain és minden cselekedete csak képmutatás, figura.

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán.

Sokan futnak Krisztus után — a mint mondani szokták — de nem hogy a csodáit lássák, hanem hogy kenyeret kapjanak utánna. *Lubbock.*

A helyett, hogy a dogmák a vallást valóban épitnék, igen gyakran letiporják és elnyomják azt *Lubbock.*

Dávid Ferencz.

Egy név gyakorta egy egész könyv, egy egész rendszer, egy darabja a történelemnek és jelszava a győzelemnek.

A Dávid Ferencz név még nem egészen ilyen, de ilyen fog lenni. A reformatio magyar alakjai között Dévai B. Mátyás és Melius Péter szép nevek, de egyikhez sem füződik olyan dicső eszme és és oly páratlan siker, mint a Dávid Ferencz névhez. Ez egy eszmének a szynboluma: a hitszabadság eszméjének. Ez az egész igazság kimondása, bátran, egészen a halálig. Ez nem a másodrangu kérdésekkel való küzdelem az evongelium fegyverével és az emberi ész józanságával.

Hit élteti az embert, a hit tárgya pedig Isten, a ki az embernek ajándékozta a legnagyobb lelki kincset, a hitet.

Ha élni akartok hidjetek, ha van hitetek, mozgassátok meg mindazokat a köveket, melyeket a háládatlan, nem, a szolgaságban sinylődő mult rádobott a hitszabadság legnagyobb hőse: Dávid Ferencz nevére.

Boros György.

Dávid Ferencz emlékezete.

»Ki nem oltá háromszázad
Régi fénynél uj fény támadt.«

Igy van, a hogy a költő megjósolta. Annak a rendkivüli embernek; a hatásban tüneményes egyházi szónoknak, a tollhasználásban páratlan tudósnak, Dávid Ferenczcnek is, mint sok más hozzá hasonló nagy reformatornak, csak a szabad gondolkozás, a szabad sajtó, a tudományoson vizsgálódó, a liberalis XIX-ik száz tudott elégtételt szolgáltatni.

Az unitárius egyház alapitója és első püspöke Dávid Ferencz a halála óta elmult évszázokban nem is lehetett várni kezdeményezést, uj alkotást az unitárius egyháztól Minden erejét az önvédelmi harczban emésztette föl.

Negyven esztendeje, hogy szabad hazában szabadon lélegzel az unitárius egyház is. Ez alatt megtette kötelességét sok irányban. A multak mulasztásai is némileg helyre vannak pótolva.

A Dávid Ferencz neve és emlékezete az 1868-ik évi tordai háromszázados zsinaton már megtalálja méltó helyét. Ezt követőleg a Ferencz József püspök ernyedetlen buzgalma egy jelentékeny pénzalapot gyüjt össze a Dávid Ferencz nevére. 1879-ben, halála évfordulóján a hazai és külföldi unitáriusok együtt ünneplik a nagy martir emlékét. Jakab Elek jeles iró egy nagy szabásu müvet ir és ad ki a Dávid Ferencz életéről és müveiről ugyanabban az évben.

1884-ben a Dávid Ferencz nevet egy egyháztársadalmi szövetkezet, a Dávid Ferencz Egylet veszi föl, mely azóta mindig fokozódó tevékennységgel munkálkodik a vallásos buzgóság, a hitélet és erkölcs ébresztésén és mivelésén.

A Dávid Ferencz emlékezete most már minden évfordulóval november 15-én megújul, az unitárius reformatio alkotásait tanulmány és tanitás tárgyává teszik az egyházi szónokok.

»*Régi fénynél uj fény támad.*« Kolozsvárt, november 15-én Boros György theol. tanár előadást tartott Dávid Ferencz életéről és hatásáról Nov. 19-én a hittani intézet hallgatósága hatásos kebli ünnepélyt rendezett az ifjuság és a tanárkar jelenlétében. Az ünnepélyt Gálfy Zsigmond nyitotta meg, Biró Lajos egy csinos fölolvasást tartott, Szabó Albert az »Egyházi Lapot« (a hittanhallgatók kebli lapja) egészen az alkalomnak szentelte és abban az összes hittanhallgatóktól, több egyet. hallgatóktól kedves és becses emléksorokat közölt. Az egyházi lap irói névsorát bemutatjuk.

Dávid Ferencz: Boros György egyl. védnök. Emlékezzünk: Szabó Albert. »Epitaphium Francisci Davidis.« Kelemen Lajos. Gondolatok: Gálffy Zsigmond, Barabás István, Biró Pál, Ádámosi Gábor, M. Barabássy István, Szentmártoni Kálmán, Raffaj Károly Ürmösi József, Katona Ferencz, Gál Miklós, Kiss Gábor, Antonya Mihály, Gálfalvi Sámuel, Vernes István, Ütő Áron, V. Nagy Elemér, Sárdi Elemér, Pap Domokos, Kriza János, Mikó Lőrincz.

»*Ki nem oltá három század.*« Az emlékezet él, hat, lelkesit: kitartásra, munkára, áldozatra, összetartásra.

Az unitárius vallás megalapitására vonatkozólag, tájékozásul fölhivjuk a figyelmet az 1868. évi tordai és 1879. évi székelyke-

reszturi zsinatokról kiadott emlékkönyvekre. Jakab Elek Dávid Ferencz Emlékére, Murányi Farkas Sándor pályanyertes ódájára. Rédiger Géza és Tarcsafalvi Albert alkalmi költeményeire. A két utóbbi az »Unitárius Közlönyben« jelent meg.

Vadrózsák a székelyföldről.

— Gyüjtögetik, a kik nem félnek a tövistől. —

I-ső csokor.

Elindult az ujszékelyi székely Fogarasba kenyérkeresetre Felesége feltarisnyált, nehány darab tiz filléres pénzét magához tette, komáitól, falusfeleitől, gyermekeitől, feleségétől érzékenyen elbúcsuzott. A mint Szászkézd felé közeledik, hátranéz s látja, hogy a *szegénység* megyen utána. Megáll s hát a szegénység is megáll, sem el nem marad tőle, sem meg nem előzi őtet, hanem érőt-ér vele. Egyet gondolt. Bement Szászkézden a korcsomába, a mit feltarisnyált, mind megette, a kicsi pénzét elitta s visszatért falujába azzal a szomoru tapasztalattal, hogy ő ugyis hiába megy másfelé, mert a szegénységtől sehol sem tud megmenekülni. Ezt igy beszélte el ő maga, tehát nem mese.

K.-Solymosban két sirásó munkaközben beszélgetett az idők rosszaságáról, az élet nyomoruságairól.

— Hej édes komám! el kell pusztulni a szegény embernek, mondja az egyik.

— Dehogy pusztul édes komám! még *szaprorodik* — feleli a másik.

Gyüjtötték a szénát. Munkaközben az asszony szidni kezdi a férjét, hogy még egy becsületes csizmája sincs, pedig csizmadia. Közbeszólok, hogy a csizmadiának rosz csizmája, az asztalosnak lógós asztala, a szabónak rongyos ruhája szokott lenni! Erre a férfiu igy felelt: Oh Tisztelendő úr, hát látott-e valaha *vén papnak új bibliát?*

Bemegy a székely a korcsomába és tanácsot kér az eszétől, hogy megihatik-e egy porczió pálinkát? Megihatol — mond az esze, most neked erre szükséged van. Nehéz munkával foglalkozol, tagjaidat elzsibbasztja, tested jobban megnyugszik s új erőt nyer a munkára.

Másodikszor is tanácsot kér az eszétől, hogy megihatja-e a második porczió pálinkát? Hát miért? mondja az esze. Arra neked szükséged nincs. Különben egészségednek ártani nem fog s ha neked tetszik, megihatod.

Harmadszor is tanácsot kér az eszétől, hogy megihatja-e a harmadik porczió pálinkát? Megihatod bátran, mond az esze, de akkor *én el megyek hazulról.*

Hej Tisztelendő úr! holnap a cséplők állanak be s mind megeszik azt a fáintos vajas almát a csürőskertből — mondja a szentábrahámi papnak a 12—14 éves szolgája.

— Hát mit tudjunk csinálni? kérdezi aggódva a pap.

— Eligazitom én — feleli a szolga

Alig hogy beszürkült, Pista a gyümölcsös egyik szegletében levő vadalmafáról leszedte a szépét, nagyját és elhintette a csüröskertben levő vajas almafa alá.

Másnap az egyik cséplő felveszen egy vadalmát, beleharap, eldobja s igy szól társához: Hogy legyen képes annak a szép érett almának ilyen rosznak lenni?! Önként következik, hogy a vajas alma a fán megmaradt; a pap pedig igy dicsérte meg a szolgát: No Pista! ha te a hunczfutságban igy gyarapodol, lehetetlen, hogy az akasztófától megmenekedj.

Szidta a székely gazda a czigányt, a ki zsellérje volt: Te hitvány! hogy képes, hogy olyan semmire való vagy?! Más czigányoknak tisztességes öltözetjük van, gyermekeiket ruházni tudják és van, a mit egyenek, te pedig mind eliszod a mit keressz s gyermekeid merőben meztelen vannak.

— Ne szidjon engemet gazduram, mond a czigány, hiszen a szegénység ugy szép, *ha az embernek semmije sincs.*

— Köszönöm Buzogány uram a jó bért — hálálkodik a pap a kepehordáskor

— Jó szivvel tisztelendő úr, mert *tartoztam* vele — mondja a kepéző székely gazda.

A furfangos székely ezt iratta felesége sirkövére: Itt nyugszik a feleségem s én otthon.

Székely pohárköszöntő búzahordáskor: Az Istennek legyen hála, hogy megsegitett a munkára, a betakaritott áldást tartsa meg a hajlékban, adjon egészséget az elköltésére, tartsa meg a barmokat is, a *kikkel* (igy) behordottuk.

Gyüjtötte: **Ujszékelyi.**

Régi dolgok.

Bún (Kis-Küküllő megye) község a Berde Mózsa-féle szép birtok révén az unitáriusokra nézve nevezetes lett az ujabb időben. Egy nehány unitárius ember mindig lakott benne, régen itt is anyaegyházunk volt, de ezt is a Mária-Terézia uralkodása idejében a katholikusok részére elvették számos más egyházzal együtt. Templomát elfoglalták, s a pap onnan Sárdra át vitetett és az unitárius emberek elfogyván Búnon, a mi kevesen maradtak: a sárdi ekklésiának lettek filiájává. (Püspöki vizit jk. 1745-ből 112. lap)

A fiók-egyletek köréből.

A »*Dávid Ferencz egylet felsőfehéri köre*« megalakulása óta annyira erősbödött és oly sikeresen működik, hogy — minden elfogultság nélkül mondhatom — elérte azt a magaslatot, honnan áldásos munkája kihat anyaszentegyházunk dicsőségére és a vallás-erkölcsi élet terjedésére. Maga az a körülmény, hogy fiókkörünk nem puszta kötelességérzetből, a megalkotott alapszabályokban foglalt előirás szerint tartja gyülésit, a lelkesültség és hivatásos munkálkodás mellett bizonyit. Pedig volt oly idő, hogy kétségbe vonták e fiókkörnek életképességét; de az egyetértő akarat itt is fényesen igazolta, hogy a lelkekben élő igazságot utjában föl nem tartóztathatja semmi sem. Csak mozgató erőre van szükség, mely az erkölcsi egyesület működő gépezetét folytonos munkálkodásban tartsa, s örömmel látjuk, hogy ez megvan fiókkörünk lelkesült és lelkesiteni tudó vezéreiben, megvan minden egyes tag ügybuzgóságában.

Hogy a tények szóljanak a siker mellett, elég lesz megemlitenem a közel multat s különösen a már hanyatló évet egyleti életünkből. Alig egy év keretén belől fiókkörünk négyszer tartott gyülést rendre az egyházközségekben. Mult év október 1-én Héviz, 1899. évben február 18-án Datk, julius 28-án Felső-Rákos s most október 31-én Ürmös fogadta szeertettel és meleg érdeklődéssel a fiókkör tagjait.

Október 31-én tartotta fiókkörünk Ürmösön ez évi harmadik közgyülését ugy a tagok, mint a közönség nagy érdeklődése mellett. A közgyülést a fiókkör derék elnöke Méltóságos Daniel Elek úr hivta össze, de a megjelenésben betegsége megakadályozta, mi felett gyülés sajnálatát fejezte ki s annak tolmácsolásával alelnököt bizta meg. Lőrinczi István alelnök a nála megszokott tapintattal és igazi buzgalommal vezette a közgyülést, mely istentisztelettel kezdődvén, alkalmi imát mondott Ütő Béla alsórákosi lelkész Az ünnepély a templomban nagyszámu közönség előtt folyt le. Volt

két szavallat, egy felolvasás és három ének a dalkör által. Méltó megemlékezni mindenikről külön is.

Lőrinczi alelnök beszédében emelkedett hangulatban fejtegette, hogy miként ölt szárnyakat az emberi lélek, hogy fel tudjon emelkedni rendeltetése magas szinvonalára. Péterfi Gyula, hévizi áll. isk. tanitó, érzéssel és hatással szavalta Endrődi Sándornak »A gyermek« czimü szép költeményét. Katona Márton, alsórákosi áll. isk. tanitó, Abrányi Emilnek »A bankó« czimü költeményét alapos készültséggel és szónoki hévvel adta elő. Kelemen György, datki lelkész tartott felolvasást azon tételről: »Mik hátrányai a vallásos életnek?« Két okot fejtegetett különösen: a földi javakban való elmerülést és önhittséget, melyek megfosztják az embert az igaz keresztényi érzésektől s aláássák alapját a vallásosságnak. Fejtegetéseit a szent könyv szavaival erősitette meg. Közben három éneket adott elő a dalkör három szólamban. Végül Lőrinczi István alelnök ragadta meg az alkalmat s röviden összegezte az előadott tárgyakat. Lelke legnagyobb melegével hivta fel a közönséget, hogy vigyék el az intő szózatot a családba, vigyék el embertársaik közé, azok szerint éljenek és cselekedjenek, hogy egyletünk czélja legyen elérve!

Az ünnepély végeztével tanácskozásra gyűltek a fiókkör tagjai. Mult gyülés jegyzőkönyve felolvastatván, annak hü szerkesztéséért jegyzőnek elismerés nyilvánittatott A fiókköri dalkör szabályszerüen szerveztetett, melynek tagjai lettek a lelkészek és tanitók mind a fiókkör kebeléből, vezetésével Péterfi Gyula hévizi áll. isk. tanitó és énekvezér bizatott meg. A fiókkör több uj taggal szaporodott, kiknek nevei feljegyzésre méltók már csak azért is, mert általuk egyleti életünk ujabb irányban is bizonyára úttörő lesz. Ime a tagok szép sorozata: Osváth Gáborné, Lőinczi Istvánné, Kiss Aladárné, Ütő Béláné, Ferenczi Lajosné, Péterfi Gyuláné, Szilágyi Sándorné és Zechmeister Ilona (ürmösi áll. isk. tanitóné). Ugyszintén tagjai lettek a fiókkörnek László Gyula és Sükösd András kőhalmi áll. isk. tanitók. Osváth Gáborné köri esperesünk derék neje már ajánlkozott is egy költemény elszavalására a következő gyülésre

A közgyülést közebéd zárta be Osváth Gábor esperes vendégszerető házánál s a jól sikerült ünnepély hatása alatt az érdemesek elismerést nyertek pohárköszöntőkben is.

Alsó-Rákoson, 1899. nov. 2.

Ütő Béla, fiókköri jegyző.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Budapesti egyházunk** uj lelkésze Józan Miklós beköszöntőjéről lapunk budapesti barátai, ugy látszik, egyik a másikra támaszkodva nem küldött

tudósitást, pedig a beköszöntés minden tekintetben szépen sikerült. Az egyházközség vezér emberei Bedő Albert és Székely Ferencz gondnokok vezetése alatt jelen voltak. Józan Miklós szónoki hévvel tartott szép beszédben mutatta meg a lelkész és a gyülekezet föladatát. A beiktató tisztet főt. Ferencz József püspök ur teljesitette kiváló nagy hatással elmondott beszéddel. A beiktatás után egyházi közgyülés volt, melyen a püspök urat ünnepélyesen fogadta az egyház előljárósága. Dr. Bedő Albert lelkes beszédére a püspök ur hatással válaszolt. Azután megvizsgáltattak az egyház pénz és más nemü ügyei s örömmel vétetett jegyzőkönyvre, hogy Gál Miklós lelkész rövid ott léte alatt az egyház ügyei előrehaladtak, a vagyon 2000 frton felül gyarapodott. Józan Miklós lelkész a hivek látogatásában nagy buzgalmat fejt ki s más papi teendőit is sikerrel végezi.

— **Őszi Urvacsora osztás Tövisen**. Mózes Mihály abrudbányai lelkészünk ez évben is felkereste a tövisi unitárius hitrokonokat, és istentiszteletet tartva kiosztotta hiveinknek az Urvacsorát. Beszédét Ezsiás 40-ik részének 6—8 verseire alapitva, a természet változásain az emberben levő isteni lélek és az istenszeretet örökkévalóságát a tőle megszokott módon és lelkesültséggel predikálta. Megkapó volt beszédének ama része, melyben az istenszeretet mellett arra hivja fehallgatóit, hogy különböző nemzetiséget, felekezetet nem ismerve a haza és felebaráti szeretetben egygyek legyenek. Urvacsorát 16 hitrokonunk vett, kik között ott láttuk Imreh József balázsfalvi szolgabirót is, ki a hitbuzgóságban méltó versenytársa a tövisi hiveknek. Istenitisztelet után Inczefi Albert hitrokonnál értekezlet tartatott, melyen lelkész bemutatta az Inczefi Albertné urnő által saját kezüleg készitett és himzett négy darab gyönyörü urasztali teritőt, melyeket a buzgó nő a marosmenti unitárius hivek részére ajándékozott. Az értekezlet a hivek köszönetének nyilvánitására a nyilvánosság előtt is lelkészt kérte fel. Kimondotta az értekezlet azt is, hogy két kehely beszerzésére a maga körében gyüjtést rendez, s egyszersmind oda fog törekedni, hogy idővel a Marosmentén egy körlelkészség állittassék fel.

— **A vallástanitás hatása**. Igen érdekes eset jutott tudomásunkra a vallástanitás köréből. Egyik unitárius lelkész egy családhoz bejárt vallást tanitani. A tanitást a nemunitárius anya, érdeklődésből és kiváncsiságból egy izben végig hallgatta. A lelkész tanitása és vallásunk egyszerü, világos elvei annyira meglepték az anyát, hogy azután minden órán jelen volt, gyermekeivel együtt tanult és ma az illető egyházban az istentiszteleteinknek egyik legbuzgóbb gyakorlója. Ez nagyon buzditó példa lelkészeinknek és hiveinknek is. Jám a lelkész gyakran ott érhet el legnagyobb sikert, a hol arra nem is gondolt, vallásunk pedig hódit mindenütt, valahol hallgató fülekre talál. Azért hát menjetek el és hirdessétek az evangeliumot minden embereknek.

— **A katholicizmus** mozgolódásai kezdenek mindenki előtt feltünők lenni. Mindez ideig csak czeremonia volt, nem figyelt rá senki, most tüntetéssé, hóditássá nőtte ki magát. Ma már elhagyta medrét az áradat s kezdi mosni a munkás szántóvető gabonaföldjét. „Jó barázda védi az én szántóföldemet, minek védekezzem?“ szólt ezelőtt a szerény szántóvető, a türelmes protestáns, de ma, ha megnézi földjét, azt látja, hogy a veszélytelennek látszó áradat már lemosta a szélső barázdát földjéről és a gabonában is kezd kárt tenni. Vajjon nekünk unitáriusoknak hogy áll a gabonaföldünk? bizonyosan nem a legjobban, mert különösen a házasságkötéseknél a többi felekezetek, főleg a katholikusok, nem egy kéve buzánkat rakták már az ők kalangyájokba. Hej pedig nagyon rosszul esik a szegény embernek, ha az ő keservesen megmüvelt, megérett gabonáját a gazdag kalangyálja fel. Vigyázzunk tehát és a mennyire lehet őrizzük meg bár meglevő hiveinket. Igaz, hogy nekünk nincs annyi pénzünk, mennyivel a mostani anyagi világ gyermekeit megmenthetnők, az őket elnyelni akaró szörnyetegtől. Hanem van józan eszünk, van igazságunk s mig más pénzzel, ámitással és babonával akarja megvakitni a népet, addig mi probáljuk meg

ezekkel a mi szerény fegyvereinkkel szétverni a sötétséget, igy talán ellent állhatunk az áradatnak, mely elöntéssel fenyegeti a mi fejlődő gabonánkat, mely szép termést igér. **Szentgyörgyi.**

— **Brassai mint paedogus.** Lapunk szerkesztője a kolozsmegyei általános tanitó egyesület közgyülésén október 21-én felolvasást tartott, melyet a „Néptanitók Lapja“ ezen szavakkal ismertet: Ugyancsak nagy elismerésben részesitették Boros György theologiai dékán tartalmas fölolvasását Brassairól mint paedogusról. A kitünő tanulmány hiven elénk állitotta a halhatatlan Brassai bácsit, kivel vele született: a nevelő, oktató, kiben tüzoszloppá fejlődött a nemzeti harczos; kinek ősei mind nevelők voltak, ki Robinsonkép önmagát fejlesztette naggyá, ki mindent azért tanult meg, hogy azt másoknak megtanithassa, kinek vezérelve a magyar nemzet fiainak és leányainak igazi hazafias szellemben való nevelés volt. A fölolvasás külön füzetben is megjelent.

— **Kőváry László** mint vallástörténész meghivást kapott a jövő évi párisi világkiállitás alkalmával tartandó vallástörténeti kongresszusra, mely 1900. szept. 9-ére van megállapitva. A kongresszus nemzetközi, s a müvelt világ összes szakembereihez meghivást intézett. Tárgya a világ összes vallása, nyolcz országba sorozva. Felolvashatni franczia, latin, német, angol és olasz nyelven, mi julius 1-ig bejelentendő. A figyelmet a Keresztény Magvetőben s Unitárius Közlönyben megjelent történeti tanulmányai irányiták reá.

— **Simonffy Márton** papjelölt, a theologusok önképzőkörének egykori buzgó és tevékeny tagja az önképzőkör nov. 25-iki gyülésén érdekes előadást tartott Angliában szerzett tapasztalatai után főképpen a diákéletről. A tanulságos előadás a jelenlevőkre igen kellemes hatást gyakorolt, az önképzőkör peeig jegyzőkönyvileg mondott köszönetet az előadónak. Éppen lapunk zártakor vesszük az örvendetes hirt, hogy főt. püspök ur Simonffy Mártont kinevezte Szókefalvára lelkésznek. Jó sikert kivánunk!

— **Németh István** alsó-siménfalvi lelkészt a főt. püspök ur kinevezte Toroczkóra lelkésszé. Állását decz. 10-én fogja elfoglalni. Németh István egy kiprobált jó szónok, buzgó lelkipásztor. Méltó a toroczkai szép egyházhoz.

— **A kálnoki egyházban** ez év tavaszán megürült énekvezéri állásra a főtisztelendő püspök ur nov. 2-án Ütő Gábort nevezte ki. November 19-én állomását a szokott ünnepélyességgel el is foglalta. A népes közebéden első helyen az egyházunk szeretett főpásztorára mondott felköszöntőt követő többszörösen meg megujjult lelkes éljenzés szép mőgnyilatkozása az egyház a feletti örömének, hogy a kinevezés köztetszéssel fogadtatott. Nagy megnyugvására szolgál a hiveknek, hogy Ütő Dániel most nyugalomban is közszeretetben élő volt lelkészök fiát nyerhették meg énekvezéröknek, kinek ismert szelid, jámbor természete biztositék arra, hogy az egyházközségben fel-fel merült számtalan panasznak valahára vége szakad.

— **Zoltán Ferencz** okleveles tanitó jelöltet a főt. püspök ur kinevezte Dévaványára (Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye) tanitóvá. Ez az állomás a f. évben szerveztetett, minthogy az egyházközség is most alakult. Meglepő áldozatkészséggel szervezték az egyházat és az iskolát. Az ifju tanitóra ott szép föladat vár.

— **Ütő Lajos** okleveles tanitó-jelöltet az árkosi egyházközségbe megválasztották énekvezérnek és a főt. püspök ur kinevezte.

— **A Kükülői egyházkörünkben** a nevelésügyi szakbizottság f. évi október 31-én tartotta meg az 1899—1900. évre alakuló gyülését. E szakbizottság már 23 év óta fojytatja nemes hivatását a nevelés szent érdekében Ez alkalommal elnöknek választatott Gvidó Béla, köri esperes és jegyzőnek Nagy Béla b.-szt.-miklósi lelkész Gálfalvi István volt jegyzőnek sok évi buzgó munkálkodásáért jegyzőkönyvileg mondatott köszönet. Az egyes lelkész és tanitóktól beérke-

zett jelentések tárgy lása nyomán örömmel tapasztalta a bizottság, hogy az iskola köteles és iskolába járó növendékek létszáma a mult évekéhez mérten tetemesen javult. A bizottság átiratot intézett a vármegye közigazgatási bizottságához dicső-szentmártonban az állami elemi leányiskola 5 és 6 osztálya beállítása érdekében. Megállapittattak a vallás tanitásra szükséges kézi könyvek. Jövő ülés tartatik Magyar-Sároson deczember 5 én.

— **Emléket Brassainak!** A Brassai kolozsvári emlékére szépen foly az adakozás. Az Emlék-bizottság pénztárnoka Merza Lajos EMKE főpénztárnok úr az újabb adakozásokról beküldötte a következő nyugtázást, melyet azzal adunk ki, hogy fölhivjuk az áldozatkész magyar közönséget, rójja le háláját és tartozását a nagy paedagogus iránt, kit méltán nevezhetünk a XIX-ik száz Praeceptor Hungariae-jének.

Adományok 1899. julius 6.—november 5-ig. Unitárius vallásközönség 190 frt. Ferencz József Kolozsvár 48 frt. Sólyom János Kolozsvár 43 frt 78 kr. Békésvármegye 24 frt 90 kr. Zirczi apátság 20 frt. Szeged sz. kir. város 20 frt Áll. tanitónőképző Kolozsvár 12 frt. Sándor János Sz.-Keresztur 10 frt. Arad sz kir. város 10 frt. Rimaszombat r. t. város 8 frt 50 kr. Fehér Ipoly Pannonhalma 5 frt. II ker. állami főrealiskola Budapest 5 frt. Gönczy Béla Budapest 5 frt. Thoroczkay Venczel Hunyadm 5 frt Nagyvárad sz. kir. város 5 frt. Vácz r. t. város 5 frt. Hódmezővásárhely város 5 frt. Kun-Félegyháza város 5 frt Borbély Sámuel Sz.-Keresztur 4 frt 70 kr Korpona sz. kir város 3 frt. Nagy-Kőrös város 3 frt. „Ellenzék" szerk. Kolozsvár 3 frt. Áll. polgári iskola Gyöngyös 2 frt 70 kr. Zólyom sz. kir. város 2 frt Nagy-Rőcze város 2 frt. Kutrucz Rezső Szt-Gotthárd 2 frt. Áll. felsőbb leányiskola Lőcse 1 frt. Esztergomvármegye 95 kr. Beszterce-Naszódvármegye 84 kr. Összesen 452 frt 37 kr. Kolozsvárt, 1899. novemb. 5-én. Merza Lajos, szoborbiz. pénztárnok.

— **Az „Ezredéves alap"-ra tett kegyes adományok.** Ötödik közlemény (L. a 4-ik közl. 1899. évi 1 számban) Báró P. Horváth Kálmán (3-szor) 100 frt., Takarékpénztári kamatban 49 frt. 30 kr., Kőváry László (3-szor) 20 frt., Geréb Sándor 1 frt., Fekete Gábor 10 frt, László József 3 frt., Hosszu Ferencz 2 frt., Iszlai Márton 3 frt., Derzsi Károly 5 frt, Ütő Lajos 1 frt., Kriza Sándor és neje Barabás Anna 5 frt., Árkosi egyházközség 5 frt., Mózes Mihály 1 frt., Létay Domokos és neje, gyermekei: Kornélia, Árpád, Ilona, és Margit 13 frt., Bedő Sándor 1 frt, Albert Lőrincz gyüjtőivén: Lőfi Anna 50 kr, Lőfi Zulejka 50 kr, Lőfi Ödön 50 kr. Albert Lőrincz id. 50 kr., Özv. Albert Áronné 50 kr., Teleky Gáborné 50 kr., Agyagasi Nagy József 50 kr., Kisgyörgy Tamás 50 kr., ifj. Kovács István 10 kr., Tana János 50 kr., Sikó István és neje 50 kr., Siko György 50 kr., Varga Gergely 10 kr., ifj. Mihi József 5 kr, ifj. Tóth Ferencz 5 kr., id. Lakatos János 10 kr., Kisgyörgy Lajos 10 kr., Pál János felszegi 10 kr., Pál Miklós felszegi 10 kr., id. Tana János 10 kr., Tana András 5 kr., Both Miklós 5 kr. Bartha Sámuel 5 kr, id. Mikó József 15 kr., Kozma Juszta 5 kr., Tana Gergely 15 kr, Léta Sámuel 5 kr., Léta Áron 5 kr., Tőkés Miklósné 10 kr., Boda Zsigmond 10 kr., Kozma Juliánna 10 kr., Kisgyörgy Lajos 5 kr., Rafael Jakab 30 kr., Rafael Rozika 20 kr., Kozma Dénes 10 kr., Szabó Dénes 5 kr., Tóth György 5 kr., Gáspár József 20 kr., Tana József 5 kr., Márczelné Szentpáli Anna 10 kr, ifj. Pál Ferencz 5 kr., Kisgyörgy Elek 5 kr., Uzoni Izsák 10 kr., id. Bedő Istvánné 10 kr., Pál Miklós 10 kr., Bodror Sándor 5 kr., Kisgyörgy Istvánne 5 kr, Vajda Mihály 5 kr., Vajda Lajos 5 kr., Lőfi Boldizsár 20 kr., Boda Dénes 10 kr. (Ez iven együtt 10 frt 65 kr.) Kopp József 5 frt., Sandroch Alajosné Mátéfy Margit 2 frt., Barabás József 3 frt., Özv. Sánder Istvánné Gyergyai Klára 4 frt, Mészkői egyh.-község 4 frt 5 kr, Dézsfalvi egyh.-község 2 frt, Alsó-Boldogasszonyfalvi egyh.-község 1 frt. Péter Sándor ivén: Pálfi Sándor 20 kr., Pálfi Zsigmond 20 kr., Szombatfalviné 40 kr., Süközd Mózes 5 kr., Czukor József 5 kr., Sallgs Dénes 10 kr., Acs Dénes 5 kr., Acs Lajos 5 kr, Acs Dani 29 kr., Boros József 10 kr., Péter Sándor és neje 65 kr., Czukor Dani 5 kr., Süközd

Dani ifjabb 10 krajczár, Salho Péter 10 krajczár, Geréb Dénes 20 krajczár, (együtt 2 frt 60 kr.) Egyed Mózes 5 frt, Bedő Dániel 10 frt, Takarékpenztári kamat 55 frt 29 kr., Toroczkay Venczel 5 frt. Józan Miklós gy. ivén Toroczkón: toroczkói egyh.-Község 10 frt, id. Kelemen Ferencz 1 frt, Vernes József 1 frt, Botár János sz. 1 frt, Botár Andor 1 frt. Vernes János 1 frt, Simon Miklós belső 1 frt, Pál Ferencz 1 frt, Kriza István 1 frt, Tamás Simon 1 frt, Vernes István 1 frt, ifj. Vernes János 1 frt, Buzogány Elek 1 frt, Botár János 2 frt, Weres István 1 frt, Bartok Simon 1 frt. Fodor András 50 kr., Józan Miklós 1 frt, Kerekes Ferencz és István 1 frt, Botár Ferencz 50 kr., Czupor Miklós 40 kr., Székely János ifj. 50 kr., Lakatos Miklós 1 frt, Czupor Ferencz 1 frt, Asztalos Gábor 1 frt, Csipkés Albert 50 kr., Fodor Mózes 1 frt, id. Demény József 50 kr., Kelemen István 1 frt 50 kr, Simon József 1 frt, Erdety Elek 1 frt, Balogh György 1 frt, Botár István 1 frt, Tangel József 50 kr., Tamási Andor 1 frt, Vernes Ferencz 1 frt, Leb Adolf 50 kr, ifj. Józan Miklós 60 kr. (Ez iven együtt 45 frt.) Magyar Zoltán 2 frt. Az alap ez adományokkal tesz 2382 frt 79 krt.

Midőn ez adományokat, a melyek Ker. Magvetőben szintén közölve vannak, e helyen iz köszönetem mellett közölném, nem malaszthatom el egyházunknak minden buzgó tagját felkérni ez alapitványnak bármt csekély adománynyal leendő további gyarapitására.

Kolozsvárt, 1899. november 20.

Ferencz József,
unitárius püspök.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Tizenkétczikk az unitárizmusról. A jelen számban megyen már a 12-ik. Mialatt rendre kiadtuk, mindig jobban éreztük olvasóink nagy érdeklődését. Ime már egy kis könyv lett belőle, mert külön füzetben is megjelenik és már kapható darabja 30 krért. A füzet el van látva előszóval, melyben az irók is be vannak mutatva.

Unitárius istentisztelet a családban. Lapunk egyik vídéki munkatársa a ki pap is, szétszórtan lakó hiveinknél tett látogatást. Egy olyan fiatal családban, hol a férj unitárius, s a feleség katholikus abban a kedves meglepetésben részesült, hogy a családban minden hónapban egyszer unitárius Istentisztelet tartatik. S ki lehet e kedves családban a pap? Az „Unitárius Közlöny". Igen, a mi tartalmas Közlönyünk, vonzóan leirt szép közleményeivel. Ugyanis a mikor a Közlöny megérkezik, a férj és feleség — a férj ama felhivására, jer édesem unitárius Istentiszteletre — a munkaasztalhoz ülnek, s ez mig a férj családjának a Közlönyt felolvassa, a nő, a feleség köt. Igy csendesen, szépen s bolgogan élvezik a lelkieket Talán még sokan lesznek az unitárius szétszórtan lakó hivek közül, kik csak igy járhatnak templomba, s igy lehetnek lélekben együtt a nagy sokasággal. Figyelemre méltó az is, hogy ez az Istentisztelet egy magas miveltségü, előkelő társadalmi állásu család körében foly le. A Közlöny nemes munkájának bizonnyára ez is egyik jutalma. Vidéki.

Örömet okoz nekem, igy ir lapunknak egyik olvasója Magyarországból (Szabolcsból) — örömet okoz nekem, ha látom, hogy az Unitárius Közlöny, e kis ujság szellemileg és anyagilag nő, gyarapszik, mily fáradhatlan működik, épit, mily hasznos és szükséges munkát végez. Nekem a Közlöny már régi állandó barátom, minden hónapban várom érkezését s élvezettel olvasom át az egész lapot. Ilyenkor azt hiszem, unitáriusok közt vagyok s kellemes fölfrissitő hatással van reám, ki hónapokig se látok egy unitárius embert. Nem tudom, de azt hiszem, másokkal is igy van ez s ép azért nézetem szerint az „U. K."-nek az ország minden részében lakó unitáriust föl kellene keresni. Ha először, másodszor nem is néz bele, mégis csak a harmadikat, negyediket felvágja, régi ismerősökre talál, kedves emlékeket elevenit föl benne; érdeklődését kelti föl; s

ekkor már nem is sajnálja azt a csekély előfizetési összeget — ha pedig egyszer állandó, rendes olvasója lett e kis lapnak, az az ember az unitáriusoknak nem veszhet el, erre ha szükség, számitani lehet. L. S.

Dávid Ferencz köve. Közelebbről a lapok foglalkoztak a Dávid Ferencz kövével és fölvetették a kérdést, hogy hova helyezzék el a kolozsvári templom oldala mellől. Lapunk ebben a dologban ezelőtt már több évvel véleményt nyilvánitott. Nem találtuk jónak a templom oldalát, mivel nedves és eldugott hely. Azt inditványoztuk, hogy a kő tétessék a templom ajtójába készitendő fülkébe, a hol védve is lenne s a közönség is jobban láthatná. A kolozsvári templom harmadik ajtója mindig zárva van, igy mindig nyitva lenne. E mellett még egy nagyobb szabásu terv is kinálkozik: a kőnek az uj főiskolába helyezése a Dávid Ferencz rajta álló szobrával. Ekkor már a maga valóságában látnók azt a hires nagy jelenetet, melynek következménye volt Kolozsvárnak unitáriussá tétele. Ehhez sok pénz kell, ahhoz csak annyi, hogy a kolozsvári egyházközség előljárósága akarja Arról minden esetre gondoskodni kell, hogy az épités alatt rongálás ne érje.

Dávid Ferencz emlékünnep a vidéken. Dicsőszentmártonban nov. 19-én templomi ünnep tartatott, melyen alkalmi beszédet Gvidó Béla esperes lelkész tartott. Vallásos hitbuzgóságáról ismert népünk tekintélyes számmal jelent meg, hogy kegyeletével áldozzon a nagy vallásalapitó drága emlékének.

Tordán is megemlékeztek a nagy vallásalapitóról. Bölöni V. lelkész mondott alkalmi szép beszédet. Az énekkar Adorján D. vezetése alatt énekelt szép hatással és buzditólag.

Bethlen-Szt.-Miklóson hetenkint kétszer az estvéli órákban 35—40 ifju, öreg, férfi és nő vegyesen jár fel énekvezér Fodor Ferencz lakására, a hol az egyházi énekeket tanulják, hogy a templomban, mely minden alkalommal tele van áhitatos hallgatókkal, együttesen dicsérjék szép énekszóban a teremtő nagy Istent. Ujévben egy éve lesz, hogy megalakult az éneklő iskola és azóta szorgalmasan tanulnak még az öregek is. A nyári időszakban vasárnap templomozás után a 35—40 ember külön vált és még egy bizonyos ideig énektanulás czéljából visszatért az Isten házába.

Az Unitárius Közlöny 1899-ben Olvasóink vegyék magoknak azt a fáradságot, hogy az Unitárius Közlöny ez évi számait lapozzák keresztül. Csaknem 400 oldal terjedelmü. Egy egész nagy könyv. Sziveskedjenek a Dávid Ferencz-Egylet tagjai és az előfizetők is egy kissé fölbuzdulni és hátrálékaikat azonnal fizessék be és a perselybe küldjenek a szegények helyett.

Fiatalság Barátja karácsonra. Sok ifjunak nincsen meg még ez a jó barátja, pedig 10 krért megszerezhető. Két iv terjedelemben tartalmaz 6 képet (imádkozó gyermek, Dr. Brassai Ferencz J. püspök, Tarcsafalvi Albert, Egy angol anya, a hadak utja) 4 szép költemény, Ferencz József püspök czikke Dr. Brassairól. Az árvák leczkéje Simó Jánostól stb., stb. Postán küldve egy darab 12 kr., 10 drd. 1 frt.

Ne legyen oly unitárius a ki meg nem adja fillérét a Brassai emlékre. Brassai oly büszkesége volt hazánknak, a tudományos világnak hogy mi unitáriusok valóban szerencséseknek érezhetjük magunkat, hogy ő a miénk volt, a mi egyházunk, a mi főiskolánk, a mi toroczkai és toroczkószentgyörgyi eekklézsiánk valotta őt magáénak. Lzgyünk méltók hozzá a nagy szivüségben és áldozatkészségben. Ő nem kért soha de adott mindig; most sem ő kér, de most az egyszer adjunk mi is. Mindenik lelkészünknél van egy gyüjtőiv. Szerkesztőségünk gyüjtőivére is szivesen veszük az adományokat!

A felső-fejérköri Dávid Ferencz fiókegylet pénztárába tagságdijat fizettek: Sipos Ignácz 1898-ra, Gelei Vilmos, Daniel Elek Kelemen György, Osváth

Gábor, Ütő Béla, Péterfy Gyula, Ferenczy Lajos, felső-rákosi ekklésia és Szabó Mózes 1899-re. Dr Tibáld Miklós 10 frt alapitó t. dijat. — A hátralékosokat ismételten kérem dijaik lefizetésére. Kiss Aladar, f. e. pénztárnok.

Az egylet pénztárába f. év szept. 26-tól nov. 24-ig rendes tagsági dijat fizettek: K Nagy Domokos, Sz.-Kraszna 95—901-re. Perei Mikály, Unitárius egyházközség M.-Berény 99-re. Dr. Tóth György, N.-Szeben 900-ra. Varga János, Toroczkó 98—99 re. Gyarmathy Mózes, Orsóva 99 -900-ra. Nagy Elemér, Csáktornya, Létay Gábor, Sz.-Sebes Fazakas Dénes, B.-Ujfalu. Geréb Ádám, Drassó 99-re. Bereczky Péter, M.-Berény 98—900., Török Árpád, Erzsébetváros 99—901-re. Székely Mózes, N.-Szeben 900-ra. Szentiványi Gyula, Farnos. Buzogány Mariska Dr Korchmárosné, Buzogány Ágnes, Buzogány Anna, Budapest 99-re.

Előfizetési díjat fizettek: Komjátszegi Pál, Ar.-Rákos 99-re. Páifi István, Abrudbánya 97-re

A háromszék-köri f. e. pénztárába fizettek: Boncza Györgyné 98—99-re. Imreh Lajos 99-re, József Lajos 98—99-re.

Kolozsvárt, 1899. nov. 24-én.

Gálfi Lőrincz,
pénztárnok

Szerkesztői üzenetek. Egy öreg unitárius Ön ezt irja: „Nekem csak egy fáj, ha látom, hogy unitárius az unitáriust nem érti meg, ha egymáshoz szeretetlenséggel viseltetnek.“ Biz' ez valóban szomoru és fájdalmas, de hát ha még azokkal is megtörténik, a kik egy barázdában kellene hogy dolgozzanak. Imádkozzunk, jöjjön el a szeretet országa. **T. A.** V. A. kérdezett költő czime mint erdő számtanácsos. **V. J.** Szentpéter, **Sztm. B—a.** szives türelmet kérünk. A beküldött czikkekre csak a jövő évben kerülhet sor. **Érdeklődőnek.** Ismerjük azt a bizonyos udvarhelyi nyilatkozatot, de nem szerezhetjük meg az illetőnek azt az örömet, hogy a zavarosban halászhasson, vagy hogy neve szellőztetésében gyönyörködhessen. Az elégtétel szerzésnek más módja van. Elégtételt első helyen a lappal szemben lehet szerezni, s annak a módját eltalálhatja minden olvasója. A hatás, hála a mi megtartó jó Istenünknek, éppen ellenkezője annak, a mire számitottak, mert a helyett, hogy szétválasztotta volna hiveinket, inkább önérzetre ébresztette és fölhivta a védekezésre és összetartásra. Nekünk az ilyen támadások mindig használtak. A dologra vonatkozólag eszünkbe jut a költő ezen kérdése „Avagy a sértett büszkeség hazát, mindent felejt? A „Közérdek“ cz. lap érdemileg tárgyalja. — **S G.** D— zs. A felolvasást közölni fögjuk, csak türelmet kérünk.— **A Könnyező kép historiáját** az uj esztendőben fogjuk adni.

— **Tisztelettel kérem** a verskötetemre vonatkozó gyüjtőivek tartóit, hogy sziveskedjenek a gyüjtések eredményét velem közölni s a kötet árát czimemre deczember 10-ig okvetlenül elküldeni. Vargyas, 1899. deczember 1.

Tarcsafalvi Albert.

Karácsonyi ajándékul alkalmas és szerkesztőségünknél kapható ***Női imakönyv*** (ára 1 frt 20 kr., 3 frt, 5 frt, 7 frt). ***Édes otthon*** ára 50 kr.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitárismusról. Eszményünk. Simó János. 345. l — Egyleti élet. Boros György. 354. l. — Évzáró ima. 357. l — A kik nem imádkoznak. Br. P. Horváth Kálmán. 358. l. — Dávid Ferencz. Boros György. 365. l. — Dávid Ferencz emlékezete. 365. l.— Vadrózsák a székelyföldről. 367. l. — Régi dolgok. 369 l. — A fiók-egyletek köréből. Ütő Béla. 369. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 370. l.— Egyleti élet és munkásság. 374. l.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt

Báró Petrichevich Horváth Kálmán elnök urnak a Dávid Ferencz-Egylet központi Választmánya gyülésében tartott

BESZÉDE.

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Szerényen és alázatosan lépek nagynevü elődeim örökébe. Szerényen, érezve kicsiny tehetségeimet a nagy czéllal szemben, melynek szolgálni hivatva vagyok. Alázattal gondolva azon nagy sikerekre, melyeket tisztelt elődeim e helyen szent valásunk érdekében kifejtettek. Midőn most egyletünk részéről emlékeiknek, ez alkalommal is, tisztelettel adózom: pár szót kivánok szólani egyletünk czéljáról, hivatásáról a vallásos és erkölcsös élet fejlesztésére.

Ha áttekintünk a megtörtént eseményken, azok okain és következésein, komoly megfontolásunk eredménye lesz, hogy a jó erkölcs alapja a családi, a társadalmi és állami életnek.

Ezekre, mint gránit-sziklakemény falra épithetni fel mindazon intézményeket, melyek nem nélkülözhetők, hogy az emberek közt kifejlődhessék egy megelégedett, rendszeres társadalmi élet, melyekre ép oly szükségök van, mint az emberi testnek a levegőre, hogy élhessen és elvégezhesse a természet által ráruházott functiokat.

Az erkölcsi élet talajjában terem meg a család és a társadalomban élő egyének boldogsága; melynek törvényei alatt — azokra utalva és ahoz fűződve — együttesen alkotják azon kivánt állapotot, a melybe mindnyájan, kik gondolkozni tudunk és a magunk javát munkálni akarjuk, bejutni óhajtunk. Midőn meglazulnak ezen, az emberbaráti szeretet és az egymásiránti méltányosságérzetéből alkotott kötések — akkor csak hajszálon függ az abban élő emberek boldogsága és minden perczben várhatjuk annak temetését.

Pedig szomorú dolog temetésen lenni, oly temetésen, a hol az emberek boldogságát, megelégedését temetik. Hol az erkölcs hanyatlik, ott dekadencziába jut a társadalom és az abból alkotott állam. Az erkölcs a társadalmi élet főtámassza, mely hatalmas arányaiban összetartja az állam épületének ezernyi darabból álló, szövevényes szerkezetét. Ha kimozdul helyéből ezen támasz, vagy megtörik a reánehezedő nagy súly terhe alatt: összehull az egész emberi alkotás és annál nagyobb lesz a pusztulás — minél inkább bámulhattuk annak azelőtti nagyszerüségét.

Ez nem képzelet alkotta feltevés, hanem a való élet által bebizonyitott tény, mit a történelem minden lapja bizonyit, a Krisztus előtti időktől mostanig.

Igy emelkednek és pusztulnak el a Krisztus előtti legrégibb időtől kezdve jelen korig az egymás nyomdokába lépő birodalmak, melyek mind egy-egy szakasza a világtörténelemnek, melyeknek terjedelmét fél és egész évszázadok és évezredek jelzik, magukon hordván azon megdönthetlen igazságnak bizonyítását, hogy az államok élete lakósainak erkölcsi erejébe kapaszkodik kuszó indáival, azokból emelkedik föl a világ bámulatára és onnan bukik a mélységbe, midőn az emberekben kifejlődött bűn és aljasság erjedése a végfeloszlás jeleit hordja magában.

Ezek tanusitják, hogy az államok hatalmuk tetőpontján, művészi virágzásuk zenithjén akkor állottak, midőn ezen magaslatukra magokkal vitték a jó erkölcsök zászlóját, melyet büszkén hordottak követendő jelvényül maguk előtt. E jelvény letüntével aláhanyatlott az állam és helyökbe mások jöttek. Az ezen igy egymást követő, feltünő és elvesző országalakulatok eseményei alkotják a történelmet.

Mert minden változik az életben, minden emberi alkotást alámos az élet folyamának szünetet nem ösmerő, a rombolásba ki nem fáradó hullámverése, úgy a mi az idő viharának ellentállani képes és a mi a megpróbáltatások csatazaja után még tündériesebb fényben ragyog: az az erkölcsileg örök-szép, mely átható melegével beözönli az emberek lakta helyeket szegényét-gazdagát egyaránt és

lecsendesítve az emberi szenvedélyek kitöréseit, békét hirdet és alkot a kis, zsuppal fedett falusi ház szerény portáján, úgy mint a büszke kastélyok várudvarán: a teremtő nagy Isten tiszteletében és az emberileg jónak munkálásában.

A Dávid Ferencz-Egylet, ha nem is segédkezik a világ tengelyének forgatásában, de hazánk kulturális törekvéseinél minden esetre számba veendő tényező és mint ilyen a jónak és szépnek maradandó emlékét kívánja felállitani minden tagjának szivében, buzditásul és segitségül, midőn ellankadott kedélyük üdülést keres és bátoritást a további küzdelmekre a vallás mindig frissen bugyogó forrásánál.

A jónak hirdetése és cselekvése által akarunk hatni a lelkekre, a vallás vigasztaló szavaival és a jó példaadással. De azért befogadunk sorainkba örömmel mindenkit, más vallásuakat is, mert hivatásunk első sorban a jó erkölcsök beplántálása az emberi szivekbe, mely nincs vallásfelekezethez kötve.

Munkálkodásunk részére legnagyobb tér természetesen hitfeleink között van. Ezeket kell, hogy megnyerjük lelkes tagokul a szent czél érdekében. És gondoljuk meg, ha hitvallásunk minden tagja sorakoznék mellénk, mily magasztos látvány lenne az: egy óriási nagy család tömörülve a jónak gyakorlásában. Jézus Krisztus tanitását és példáját követve, mint igaz tanitványai.

Azért csak munkára fel! Vegyünk abban részt mindnyájan, férfiak és nők egyesülve, mindenki a maga körében. Ha mi férfiak megmiveljük az élet kertjét a termő mag befogadására, a nők tevékenysége a kikelt növények szárain rezgő harmat, vagy a nedvességet vezető űr, mely a növekedő termést biztositja. S ki ne kivánna belépni az életnek ezen virágzó kertjébe: hol mosolygó arczok szövetkeznek velünk a szenvedők fájdalmának enyhítésére és azon fáradozásainkban, hogy az embereknek roszra hajló természetét megőrizzük a bűntől, az elbukástól?

Hív a szózat! tisztelt lelkész urak és kedves nejeik! Induljanak meg a nemes versenyben. Önök ismerik a népet,

annak bajait, gyüjtsék maguk köré ünnepnapokon, alakitsanak tagjaiból minél több fiókegyletet. Rendezzenek estéli felolvasásokat, adjanak erkölcsnemesitő könyveket kezükbe. Buzditsák az embereket vallásosságra, melynek tanitásai serkentik a jóra és megóvják őket a rosz csábitásaitól. Vonják el őket a délutáni korcsmározástól és egyesitsék a templomban, a magán lakásban, a maguk körében a szeretet szavával, a jóakarat tanácsával és bizonyosak lehetnek benne, hogy lesz eredménye fáradozásaiknak hiveik lelkének épülésében és azon szeretetben, melylyel működésüket kisérni fogják.

Áldást vető magnak áldás lesz a termése.

—

A D. F. E. választmánya ezen lelkes elnöki beszédet éljenzéssel fogadta s Mélt. Fekete Gábor kir. táblai elnök úr, egyl. alelnök inditványára jegyzőkönyvbe iktatta; Mélt. és Főt. Ferencz József püspök úr, egyl. tiszt. elnök inditványára kinyomatta és az Unitárius Közlönyben önálló melléklet gyanánt kiadni határozta, hogy az egyleti tagok attól fölbuzdulva buzditsanak másokat az egyletbe lépésre és az egylet szép czéljai előmozditására

Szerk.

Gamán J. Örökösök könyvn. ord. és könyvny. int.

7048